

მოკლე ბიოლოგიური ლექსიკონი

შეადგინა ი. ლახაშვილმა

**გამომცემლობა „განათლება“
თბილისი – 1977**

57(03)
ლ 32

70105—005
ქ $\frac{M-602(08)-77}{M-602(08)-77}$ ზრძ.—74

© გამომცემლობა „განათლება“, 1977

ფიზიოლოგია

წინამდებარე ლექსიკონში შეტანილია ბიოლოგიის სხვადასხვა დარგის სახელმძღვანელოებსა და სპეციალურ ლიტერატურაში ნახ-
მარი ტერმინები. მასში მოყვანილია აგრეთვე ზოგიერთი სისტემა-
ტიკური კატეგორიის განმარტება და მეცნიერებათა სხვა დარგე-
ბის ზოგი ტერმინი, რომლებიც ხშირად გვხვდება ბიოლოგიის სხვა-
დასხვა სპეციალობათა ლიტერატურაში.

ლექსიკონში, უცხო სიტყვისგან ნაწარმოები ტერმინების გარ-
და, შეტანილია ქართული ტერმინებიც, რომლებიც ჩვენს ლიტერა-
ტურაშია დამკვიდრებული და განმარტებას საჭიროებს.

განსამარტავ სიტყვათა შედგენისას მხედველობაში გვყავდა,
უპირველეს ყოვლისა, საშუალო სკოლის უფროსი კლასების მოს-
წავლეები, სტუდენტები, ბიოლოგიის სხვადასხვა დარგში მომუშავე
ახლაგზრდა სპეციალისტები და პედაგოგ-მასწავლებლები, რომლებ-
საც წინამდებარე ლექსიკონი, ვფიქრობთ, გარკვეულ დახმარებას
გაუწევს.

ლექსიკონი მოიცავს 7500-ზე მეტ ტერმინს, რომლებიც ანბან-
ური თანმიმდევრობითაა განლაგებული; იმ შემთხვევაში, თუ ორ
ტერმინს ერთნაირი მნიშვნელობა აქვს, ჩვეულებრივ მოცე-
მულია ერთ-ერთი მათგანის განმარტება, მეორესთან კი მითითე-
ბულია „იხ.“ ან „იხიევა რაც“ ესა და ეს ტერმინი; ხოლო თუ ერთ-
სა და იმავე ტერმინს რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს, მასში ცალ-
კეული მნიშვნელობა ციფრებითაა გამოყოფილი.

ლექსიკონის შედგენისას გამოყენებულია შემდეგი ლიტერა-
ტურა: В. Б. Богорад, А. С. Нехлюдова, Краткий словарь ботанических терминов (1963); Д. П. Викторов, Краткий словарь ботанических терминов (1964); О. С. Гребеньщиков, Геоботанический словарь (1965); Н. Н. Забичкова и М. Э. Кирпичников, Латинско-русский словарь для ботаников (1957); Р. Ригер, А. Михаэлис, Генетический и цитогенетический словарь (1967); Б. А. Быков, Геоботаническая терминология (1967); А. А. Клин-

мов, Краткий цитологический словарь (1968); სოფლის მეურნეობის ტერმინოლოგია (1959); გრ. ჭაველიძე, უხერხემლოთა ზოოლოგიის პრაქტიკუმი (1967); მ. ლაჩაშვილი; ბოტანიკური ტერმინების მოკლე ლექსიკონი (1968) და სხვ.

ამ სახის ლექსიკონის შედგენა ბიოლოგიის დარგში, ქართულ ენაზე, პირველ ცდას წარმოადგენს და, რა თქმა უნდა, ნაკლიც ექნება. ლექსიკონის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებულ შენიშვნებს მადლობით მივიღებთ.

დასასრულ, მადლობას მოეახსენებ ყველას, ვინც თავიანთი შენიშვნებითა და ჩრევიტ დახმარება გამიწიეს ლექსიკონის შედგენაში.

აბაქხიალური — ლერძიდან (საწინაღმდეგოდ) მიმართული.

აბაქხიალური მხარე — გვერდითი ორგანოს (მაგ. ყვავილის, ფოთლის) ის მხარე, რომელიც ლერძის საწინაღმდეგო მხარესაა მიმართული.

აბლომენი — თეხსახსრიანების (ციბოსნაირების, შწერების) სხეულის უკანა (მესამე) განუოთილება — შუტელი.

აბიოგენეზი — თვითჩასახვა.

აბიოგენეზური თეორია — ერთ-ერთი თეორია დედამიწაზე სიცოცხლის წარმოშობის შესახებ. ამ თეორიის თანახმად ცოცხალი წარმოიქმნება არაცოცხალისაგან თავისთავად, უცერად და შესაძლებელია სიცოცხლის მუდმივად თვითჩასახვა (ბიოგენეზური თეორიის საწინააღმდეგოდ).

აბიოზი — 1. უსიცოცხლო მდგომარეობა; 2. პროდუქტების დაკონსერვების ერთ-ერთი ძირითადი წესი, რომელიც დამყარებულია მიკროორგანიზმების მთლიანად მოსაღიბად.

აბიოზტონი — წყალში ატოტივებულნი არაცოცხალი ნაწილაკები.

აბიოტური გარემო — ადგილმდებარეობისათვის დამახასიათებელი ეკოლოგიური რეჟიმი მოცემულ ფიზიკურ-გეოგრაფიულ პირობებში. წარმოადგენს ბიოცენოზის და ფიზიკური გარემოს საფუძველს.

აბიოტური ფაქტორები — არაცოცხალი ბუნების ყველა ელემენტი, რომლებშიც მოქმედებს ორგანიზმზე. შთავს ყველაზე მნიშვნელოვანია: სინათლე, ტემპერატურა, ტენიანობა,

აგრეთვე წყლის, ჰაერისა და ნიადაგის შედგენილობა და სხვ.

აბლაზუდის გარსი ზურგის ტენიხა — სისხლძარღვებს მოკლებული თხელი გარსი, რომელიც მდებარეობს ზურგის ტენიხის გარეთა, მავარი გარსის ქვეშ.

აბლაქტირება — მყნობა ყლორტების მიახლოებით, შეხებით; როდესაც ორი გეზობლად მდგომი მცენარის ყლორტების შეზრდა ხდება ზედვე, ლეროდან მოუცილებლად.

აბორაღური — პირის საწინააღმდეგო.

აბორაღური მხარე — არამსუსხავთა (სავარცხლურები) სხეულის ის მხარე სადაც აბორაღური ორგანოა მოთავსებული.

აბორაღური ორგანო — სავარცხლურების წონასწორობის ორგანო.

აბორიგენები — ამა თუ იმ ადგილის თავდაპირველი მოსახლეობა, ადგილობრივი, მკვიდრი ბინადარნი.

აბორიგენი მცენარე, ცხოველი — ამა თუ იმ მხარის, ქვეყნის მკვიდრი, ადგილობრივი წარმოშობის მცენარე, ცხოველი.

აბორტი — ორსულობის ნადრევი შეწყვეტა.

აბორტული ორგანო — განუვითარებელი, რედუცირებული ორგანო.

აბორტული პართენოგენეზი — კვერცხის პართენოგენეზური განვითარება, რომელიც არ მიმდინარეობს ბოლომდე და ჩერდება ემბრიოგენეზის გარკვეულ სტადიაზე.

აბორტული უქრედები — იხ. პოლოციტები.

აბრევიაცია — ონტოგენეზის თანმიმდევრობითი შემოკლება მისი ცალკეული სტადიების ამოვარდნის შედეგად ანუ ორგანიზმის განვითარებისას იმ ნიშნების დაკარგვა, რომლებიც მისი წინაპრებისათვის იყო დამახასიათებელი.

აბსოლუტური წონა თხილები — 1000 ცალი თხილის წონა გრამებში.

აბსორბენტი — ნივთიერება, რომელსაც აქვს აბსორბციის (შთანთქმის) უნარი.

აბსორბენტი — აპარატი, რომლის სასაშუალებით ხდება ვაზების აბსორბცია.

აბსორბირება — იხ. აბსორბცია.

აბსორბცია — შთანთქმა, შეწოვა; ნივთიერებათა შთანთქმა აბსორბენტის — მშთანთქმელის მთელი სხეულის მიერ.

აბსორბციული მიკროსკოპია — ცხოველური და მცენარეული ორგანიზმის უჯრედის სტრუქტურისა და ქიმიზმის შესწავლის ერთ-ერთი მეთოდი.

აბულია — ნებისყოფის პათოლოგიური სისუსტე.

აგამონი — სახეობა, რომელიც შედგება მხოლოდ ამოიქსისური ინდივიდებისაგან.

აგამეტი — უჯრედი, რომელიც არ არის ლიფერენცირებული და ასრულებს მწარმოებლის ფუნქციას (განსხვავებით ლიფერენცირებული რეპროდუქციული უჯრედისა — გამეტისა). გვხვდება მხოლოდ დამალორგანიზებულ ცხოველებში.

აგამეტანგიოზი — ორგანო, რომელშიც აგამეტები წარმოიქმნება.

აგამია — შეუღლებლობა, დაუქორწინებლობა; სქესის უქონლობა; სქესობრივ პროცესს შოკებული.

აგამობიოზი — მეტაგენეზის უსქესო სტადია — სპოროფიტი.

აგამოვამონია — იხ. ავამოგონია.

აგამოგენეზი — უსქესო გამრავლება.

აგამოგონია — უსქესო გამრავლება დაყოფის ან დაკვირტვის გზით.

აგამონტი — უსქესო მცენარე (ანუ უსქესო თაობა), რომელიც წარმოქმნის აგამეტებს.

აგამოხიერება — სქესობრივი გამრავლების გამართლებული ხერხი მდედრობითი გამეტების საფუძველზე, რომლის დროსაც არ ხდება განაყოფიერება; მამრობითი გამეტები ამ შემთხვევაში მონაწილეობენ მხოლოდ ზიგოტის დაყოფის სტიმულატორებად.

აგამური — ორგანიზმი, რომელიც მრავლდება არასქესობრივი გზით.

აგარ-აგარი — მცენარეული ლაბა, რომელიც მიიღება ზღვის ზოგიერთი (წაბლა, წითელი) წყალმცენარისაგან. ძირითადად შედგება პოლისაქარიდებისაგან. გამოიყენება საკვებ არედსოკოების, ბაქტერიების, მიკრობებისა და სხვათა დასათესად ლამბორატორიული კულტურებისათვის. იყენებენ აგრეთვე საკონდიტრო წარმოებაში მარშელადისა და ხილის თათარის დასამზადებლად.

აგეზია — გემოვნების შეგრძნების დაკარგვა.

აგზნება — ცოცხალი ქსოვილის უნარი გამოავლინოს მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური მოქმედება; მაგ., კუნთოვანი ქსოვილის აგზნება გამოიხატება შეკუმშვით; ჩირკვლოვანი ქსოვილისა — სეკრეტის გამოყოფით და ა. შ.

აგზნებადობა — ყველა ცოცხალი სხეულის თვისება უპასუხოს გამღიზიანებლის ზემოქმედებაზე.

აგზნების იონოზი თეორია — თეორია, რომლის თანახმად აგზნების მექანიზმს საფუძველად უდევს იონების კონცენტრაციის შეცვლა ან სხვადასხვა იონების ურთიერთდამოკიდებულება.

აგელოფიტები — იხ. აპელოფიტები.

აგლომერატი — სხედასხვა ქანისა და მინერალის ფხვიერი შენაერთი.

აგლომერაცია — 1. სხედასხვაგვარი ქანის ერთ მთელად შეერთების ბუნებრივი პროცესი. 2. ფოტოცენოზი, რომელიც შედგება ეკოლოგიურად ერთგვაროვანი რამდენიმე სახეობისაგან.

აგლუტინაცია — 1. მტკრის მარცლის, ბაქტერიების, სპერმატოზოიდების, პლასტიდების ერთმანეთთან გუნდებად შეწყობა. 2. სითხეში შეტივტივებული ნაწილაკების (მიკრობების, სისხლის წითელი და თეთრი ბურთულების და სხვა) გუნდებად შეწყობა იმუნური შრატის მოქმედების შედეგად. 3. ცილების შედეგად ცოცხალ უჯრედში მალალი ტემპერატურის, შხამიანი (მომწამლედი) ნივთიერების და სხვ. მოქმედებით.

აგლუტინინი — ნივთიერება, რომელიც იწვევს აგლუტინაციას.

აგმატოპლოიდა — ქრომოსომთა რიცხვის გადიდება, რაც გამოწვეულია ქრომოსომების დიფუზიურ ცენტრომერთან ან პოლოცენტრულ ქრომოსომებთან ფრაგმენტაციით.

აგნაცია — ნათესაობა მამრობითი (მამისეული) ხაზით.

აგნოზია — სწორი აღქმისა და შეცნობის დარღვევა თავის ტვინის ქერქის უმალესი განყოფილებების დაზიანების შედეგად.

აგონია — სიკვდილის წინა მდგომარეობა ორგანიზმისა; სულთმობრძავის მდგომარეობა.

აგრანულოციტები — სისხლის თეთრი სხეულაკების (ლეიკოციტების) ერთერთი სახე, რომლებიც არ შეიცავენ მარცვლებს (გრანულებს) ციტოპლაზმაში. განსხვავებით აგრანულოციტებისაგან.

აგრაფია — წერის უნარის დაკარგვა (თავის ტვინის დაავადების გამო).

აგრეგატული პლაზმოდიუმი — უმდაბლესი სოკოების (მიქსომიციტების) პლა-

ზმოდიუმი, რომელიც შედგება ცალცალკე შექუჩებული, და არა ერთმანეთთან შერწყმული, ამებოიდებისაგან (იხ. ამებოიდური უჯრედები).

აგრეგაცია — თავისუფლად მოძრაი (კერძოდ, რომელიც გადააქვს ქარს) უმდაბლესი მცენარეების თავმოყრა (ი. პაროსკი). 2. ერთი სახეობისაგან შექმნილი ფოტოცენოზი (ა. გროსპეიმი).

აგრეგაცია უჯრედებისა — უჯრედების შეწყობა მრავალუჯრედიან წარმონაქმნად (აგრეგატად).

აგრიულტურა — რაციონალური, გაუმჯობესებული მიწათმოქმედება, კერძოდ შემინდვრება.

აგრიოფიტები — მცენარე ანთროპოქორი (იხ.), რომელიც დასახლებულია ბუნებრივ ადგილსამყოფელში და შეგუებულია ახალ პირობებში ცხოვრებას, ასეთია, მაგ., ელოდია, ენოთერა, ცხენის კულა და სხვა.

აგრობიოლოგია — აგრონომიული ბიოლოგია; მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ზოგად ბიოლოგიურ კანონზომიერებას მიწათმოქმედებასა და მეცხოველეობაში; აგრონომიის თეორიული საფუძვლები.

აგრობიოცენოზი — ერთნაირ პირობებში დასახლებულ მცენარეთა და ცხოველთა ერთობლიობა.

აგრობიოფიკატორი — აგროცენოზის ედიფიკატორი.

აგროლოგია — ნიადაგმცოდნეობის დარგი; შეისწავლის იმ პროცესებს, რომელსაც ადგილი აქვს ნიადაგში მასზე ზემოქმედების (დამუშავების, სასუქების შეტანის და სხვა) შედეგად.

აგრომელიორაცია — ღონისძიებათა სისტემა, რომელსაც იყენებენ სარწყავ და ამოსაშრობ მიწებზე, ხევებში, ქვიშებზე, დამლაშებულ მიწებზე და სხვ. ამ ადგილების სოფლის მეურნეობაში გამოყენების მიზნით.

აგრომელიორაცია ტყისა — იხ. ტყის აგრომელიორაცია.

აგრონოფიტები — მცენარეები, რომლებიც დიდი ხანი არ არის რაც შეგუებულია კულტურულ ადგილსამყოფელს (დამუშავებულ ნაკვეთებზე ცხოვრებას). მათ მიეკუთვნება ის საჩვევლები, რომლებიც მუდმივ თანამგზავრია ზოგიერთი კულტურული მცენარისა, მაგ., სელის (სელის აბრეშუმა), ჭვავის (ჭვავისებრი შერივლა) და სხვა.

აგრონომია — სოფლის მეურნეობის შესწავლელ მეცნიერებათა კომპლექსი.

აგრონომიული მადანი — მინერალური ნუთიერებანი, რომელთაც იყენებენ სასუქების (ფოსფორიტების, აპატიტების, კალიუმისა და კალციუმის მარილების და სხვა) მისაღებად. შეიცავს ფოსფორის, კალიუმის, აზოტის, კალციუმის, გოგირდის შენაერთებს, რომლებიც აუცილებელია მცენარის ზრდისათვის.

აგროტექნიკა — აგრონომიული ტექნიკა; სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა დამუშავების ხერხების სისტემა, რომელიც მიზნად ისახავს მაღალი მოსავლის მიღებას შრომისა და წარმოების საშუალებათა მინიმუმის დახარჯვით.

აგროფიზიკა — აგრონომიული ფიზიკა; მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ნიადაგის ფიზიკურ თვისებებს (სტრუქტურას, ტემპერატურისა და წყლის რეჟიმს და სხვა) ბუნებრივ პირობებში.

აგროფიტები — მცენარეები (კულტურული და საჩვევლა), რომლებიც შემოტანილია ადამიანის მიერ და იზრდება დამუშავებულ მიწებში, ბაღებსა და სხვა კულტურულ ნაკვეთებზე.

აგროფიტენოზი — იხ. აგროცენოზი.

აგროქიმიკა — აგრონომიული ქიმია; მეცნიერება მცენარის კვების, სასუქების გამოყენების და მცენარეთა დაცვის ქიმიურ საშუალებათა შესახებ, მაღალი მოსავლის მისაღებად.

აგროცენოზი — მცენარეთა თანასაზოგადოება, რომელიც შექმნილია ადამიანის მიერ მეტ-ნაკლებად ხანგრძლივი დროით.

აგროცენოლოგია — აგროცენოზების შესწავლელი მეცნიერება.

აგროხიმოფიტები — მინდორში მოხამთრე საჩვევლა მცენარეები. ახასიათებთ უხვი ნაყოფიერება, თესლისა და ნაყოფის სწრაფი ჩაყვანა, აღმოცენების უნარის დიდხანს შენარჩუნება. (ჭიქლაყა, ძურწა და სხვა).

ადამანტობლასტები — უჯრედები, რომელთაგან ფორმირდება კბილის ემალის (მინანქარი).

ადაპტაცია — ორგანიზმის შეგუება გარემო პირობებთან არსებობის შესაძარჩუნებლად; ელონდება ორგანიზმის აგებულების თავისებურებებსა და ფიზიოლოგიური რეაქციების ხასიათში.

ადაპტაციოგენეზი — ორგანული სამყაროს ევოლუციის პროცესში შეგუებითი ფუნქციის ფორმირება, განვითარება, გარდაქმნა, რაც ხელს უწყობს ცოცხალ არსებათა შეგუებას გარემოში გარემოს გარკვეული პირობებისადმი.

ადაპტაციომორფოზი — ორგანიზმის ევოლუციის პროცესში შეგუების განვითარება, გარდაქმნა, რაც ხელს უწყობს ორგანიზმის შეგუებას გარემოში გარემოს გარკვეული პირობებისადმი.

ადაპტური ზონა — გარემო პირობების ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს ორგანიზმების შეგუებათა ტიპს.

ადაპტური ღაუჭები — ზღვის ზოგიერთი ლოკოინის (მუცელფხვანები) ზურგზე, გვერდებზე ან ანალური ხერხლის ირგვლივ წარმოქმნილი, კანის ფრთისებრი გამონაზარდები, რომლებიც ასრულებენ სუნთქვის ფუნქციას.

ადაპტური ნიშანი — ორგანიზმის ზო-

გერთი ნიშანი, რომელიც შეესაბამება გარემო პირობების გარკვეულ მონაცემებს.

ადამტური რადიაცია — ევოლუციის ტიპი, როდესაც ერთი წინაპარი ფორმიდან წარმოიქმნება მრავალი სხვადასხვა ფორმა, რომელთაც განსხვავებული ადგილსამყოფელი უკავიათ.

ადამტური რიგი — ადატაციის თანმიმდევრობითი სტადიები ცხოვრების გარკვეული წესისადმი. ერთი ადატური რიგის რგოლები შეიძლება ერთმანეთთან დაკავშირებული იყოს გენეალოგიურად. ამ შემთხვევაში წარმოიქმნება ე. წ. საფეხურებრივი რიგი, რომლის რგოლები განვითარების თანმიმდევრობით საფეხურს წარმოადგენს.

ადამტურობა — შეგუებულობის უნარი; შეგუებულობა.

ადამტობილური — ღერძისაკენ მიმართული.

ადამტობილური მხარე — გვერდითი ორგანოს (ყვავილის, ფოფლის და სხვა) ის მხარე, რომელიც ღეროს ღერძისკენაა მიმართული.

ადგილმოწინარება, პოვნის ადგილი — პუნქტი, სადაც ნახულია ან აღნიშნულია ცალკეული მცენარე ან ცხოველი.

ადგილსამყოფელი მცენარის, ცხოველის — იმ მონაკვეთის (ადგილის) ეკოლოგიური პირობების ერთობლიობა, სადაც იზრდება მცენარე ან ბინადრობს ცხოველი.

ადმკვატური — სრული შესაბამისი.

ადმკვატური ცვლილებები — ორგანიზმში მიმდინარე ცვლილებები, რომლებიც შესაბამება გარემოს შეცვლილ პირობებს და სასარგებლოა ცოცხალი არსებებისათვის. ადმკვატური ცვლილებები, ლამარკის წარმოდგენით. მემკვიდრეობით გადაეცემა მომდევნო თაობას.

ადმიფოგამია — შექარება იმ ინდივიდებისა, რომლებიც წარმოქმნილი

არიან ევკვატური გამრავლების გზით ერთი დედა მცენარისაგან.

ადენიზი — ერთ-ერთი აზოტოვანი ფუძე, რომელიც შედის დნმ-ს და რნმ-ს მოლეკულის შემადგენლობაში.

ადენიტი — ლიმფური ქირკვლების ანთება.

ადენოზინდიფოსფორმევა (ადფ) — რეაქტიუბის დროს ატფ-ს მიერ ფოსფორმევის ერთი მოლეკულის დაკარგვის შედეგად წარმოქმნილი ნუკლეოტიდი, რომელიც ატფ-საგან განსხვავებით შეიცავს ფოსფორმევის არა სამ, არამედ ორ მოლეკულას. ადფ ფოსფორმევის შეერთებით კვლავ ატფ-ად გადაქცევა.

ადენოზინტრიფოსფორმევა (ატფ) — უჯრედის ფუნქციური მოქმედებისათვის საჭირო ენერჯის ერთიანი და უნივერსალური წყარო. ქიმიური სტრუქტურის მიხედვით ნუკლეოტიდი და როგორც ყველა ნუკლეოტიდი შეიცავს აზოტოვან ფუძეს (ადენინს), პენტოზას (რიბოზას) და სამ ფოსფატურ ჩკუფს.

ადენოზი — ქირკვლოვანი ორგანოების (სარქვე ქირკვლის, ღვიძლის, ფარისებრი ქირკვლის და სხვ.) კეთილთვისებიანი სიმსივნე.

ადემკვატური — იმ. ადემკვატური.

ადენტიკვატორები — მცენარეთა თანასაზოგადოების შემთხვევითი, მოსული კომპონენტები.

ადენტიური ემბრიონია — ფარულთესლოვან მცენარეთა ჩანასახის განვითარება არა განაყოფიერებული კვერცხურადიდან, არამედ ჩანასახის პარკის სხვა უჯრედებიდან (სინერგიდებიდან, ანტიპოდებიდან და სხვა) ან ნუკლეუსის უჯრედებიდან, ვახვდება. მაგ. მანდარინში, ლიმონში, ფორთოხალში და სხვ. ციტრუსებში.

ადენტიური მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც შემოყოლილია უცხო მხარდან შემოტანილ კულტურულ მცენარეებს.

ნარეებს მათ გზადმოყოლილ მცენარეებსაც უწოდებენ, როგორც წესი სარეველებს წარმოადგენენ.

ადვენტური ორგანიზმები — აღამიანის მიერ ახალ გარემოში შემოტანილი ორგანიზმები.

ადვენტური ორგანოები მცენარისა — დანამატი ორგანოები, ე. ი. ორგანოები, რომლებიც წარმოქმნილია არა ზრდის წერტილის ემბრიონალური ქსოვილისაგან, არამედ მცენარის უფრო ზრდასრული ნაწილებიდან და ვითარდებათ უჩვეულო (არათავის) ადგილებზე, მაგ. კვირტები ფესვებზე, ფოთლებზე ან ღეროს მუხლთშორისებზე.

ადვენტიცია — შემეგრთებელი ქსოვილის გარეთა შრე, რომლითაც ესა თუ ის ორგანო მეზობელ ორგანოებთანაა დაკავშირებული.

ადვექცია — მეტეოროლოგიაში: ჰაერისა და მისი თვისებების (ტემპერატურა, ტენიანობა და სხვ.) ჰორიზონტალური გადატანა ერთი რაიონიდან მეორეში.

ადინამია — უღონობა, უძლურება, სისუსტე დიდხნის ავადმყოფობის ან შიმშილის გამო.

ადინამიკა — ყუაილის მამრობითი სასქესო ორგანოს უუნარობა შეასრულოს განაყოფიერების ფუნქცია.

ადინამოზია — ყუაილის მდედრობითი ორგანოს უუნარობა შეასრულოს თავისი ფუნქცია განაყოფიერების დროს.

ადიპოზური ქსოვილი — ცხიმოვანი ქსოვილი.

ადოლესკარია — ლეიქის პეკელას განვითარების ერთ-ერთი ლარეული სტადია. ინცისტირებული ცერკარია.

ადრენალინი — პორმონი, რომელსაც გამოიმუშავენ თირკმელზედა ჯირკვავილი. მიიღება სინთეზურადაც. სისხლში მოხვედრისას აძლიერებს ნივთიერებათა ცვლას: აჩქარებს და აძლიერებს გულის მუშაობას, ავიწროებს

არტერიების სანათურს, არეგულირებს ნახშირწყლების ცვლას და სხვა.

ადრენალური ორგანო — ჯირკვლოვანი უჯრედების ჯგუფები, რომლებიც ასრულებენ ძუძუმწოვრების თირკმელზედა ჯირკვლის ფუნქციას ზოგიერთ თევზებში (მრგვალიპირიანებში).

ადსორბენტი — სხეული, რომლის ზედაპირზეც ხდება ადსორბცია.

ადსორბირება — იხ. ადსორბცია.

ადსორბცია — შთანთქმა, შესრუტვა, შეწოვა. სითხისებრი ან გაზისებრი ნივთიერების მოლეკულარული მიზიდვა მყარი სხეულების ზედაპირის მიერ.

ადფ — ადენოზინდიფოსფორმეჟასის შემოკლებული აღნიშვნა.

აენდემი — სახეობა, რომელიც წარმოშობილია მოცემულ ტერიტორიაზე, მაგრამ მისი თანამედროვე არეალი სცილდება ამ ტერიტორიის ფარგლებს.

აერაცია — ბუნებრივი განიავება, ვენტრაცია.

აერაცია ნიადაგის — აირმიმოცლა (გაზთა ცვლა) ნიადაგის ჰაერისა და ატმოსფეროს ჰაერს შორის. დიდი მნიშვნელობა აქვს ნიადაგის ნაყოფიერებისათვის.

აერენქიმა — ჰაერის შემცველი ქსოვილი; ფაშარი ქსოვილი, რომლის უჯრედშორისებში ჰაერის მარაგია დავაროილი; უვითარდება წყლისა და ქაობის მცენარეებს წყალში მოთავსებული ღეროებისა და ფესვების ნაწილებში.

აერობები — ორგანიზმები, რომელთა არსებობისათვის აუცილებელია თავისუფალი ენაგბადი.

აერობიოზი — ბიოლოგიური პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს თავისუფალი ენაგბადის პირობებში; სიცოცხლე თავისუფალი ენაგბადის პირობებში, განსხვავებით ანაერობიოზისაგან.

აერობული ორგანიზმები — იხ. აერობები.

აეროზონია — მცენარის კვება ნიადაგის გარეშე.

აეროტაქსისი — ორგანიზმის მოძრაობითი რეაქცია თავისუფალი ენგბადის მიმართ. არჩევენ დადებით (როდესაც ორგანიზმი მოძრაობს ენგბადის წყაროს მიმართულებით; დამახასიათებელია აერობებისათვის) და უარყოფით (როდესაც ორგანიზმი მოძრაობს ენგბადის წყაროს საწინააღმდეგოდ; დამახასიათებელია ობლოგატური ანაერობებისათვის) აეროტაქსისს.

აეროტაქსიზმი — მცენარის ორგანოს (ღვსეის ან ღეროს) ზრდა იმ მხარეს, საიდანაც ენგბადს ღებულობს; ბუნებრივ პირობებში შესამჩნევია იმ მცენარეებისათვის, რომლებიც ცხოვრობს ენგბადით დაბალ ლამიან ნიადაგებზე ან ქაობებში (ამერიკული ქაობის კვიპაროსი).

აეროფაგია — პაერთის ჩაყლაპვა ცხოველის მიერ. პათოლოგიური მოვლენა, რომელიც ემართება, მაგ., ცხენს და იწვევს მის კუჭ-ნაწლავის დაავადებას.

აეროფიტები — 1. მცენარეები, რომელთაც ესაპირობებთ ენგბადით მდიდარი ნიადაგი. 2. მცენარეები, რომელთა ყველა ორგანო პაერთია მოთავსებული და ყველა აუცილებელ საკვებ ნივთიერებას იღებენ მხოლოდ პაერიდან. ჩვეულებრივ ცხოვრობენ ან ხემცენარეთა ღეროსა და ტოტებზე (ეპიფიტები ბრომელიასებრთა ოჯახიდან) ან ნიადაგზე, მხოლოდ მასზე დაუმეგარებლად (ზოგიერთი მლიერი).

აეროზიდატოფიტები — წყალში ჩაძირული წყლის მცენარეები, რომელთა ყვავილები მხოლოდ ყვავილობისას იმყოფება წყლის ზედაპირზე და იმტვერება პაერში (ვალისნერია); მოკურავე მცენარეები, რომლებიც ნა-

წილობრივია წყალში ჩაძირული (თეთრი ღუმფარა).

აენინი — ცილა პროლამინების ქჯუფიდან, რომელსაც შერის თესლები შეიცავს.

აუტენტია — იხ. აუტენტიკი.

აუტენტიაური — იხ. აუტენტიკური.

აფეკულარები — დასპეციალებული ინდივიდები ხავსელების (Bryozoa) კოლონიში; გარეგნულად ფრინველის თაეს გვანან. ასრულებენ დაცივის ფუნქციას.

ავიტამინოზი — უეიტამინოზა; ავადმყოფობა, რომელიც გამოწვეულია საკვებში ვიტამინების ნაკლებობით.

ავიფაუნა — იხ. ორნიტოფაუნა.

ავსტრალიის ოლქი — ფლორისტული ოლქი, რომელიც მოიცავს ავსტრალიას და კუნძულ ტასმანიას.

ავსტრალიათყვი — ადამიანის მსგავსი მაიმუნი, რომელიც ცხოვრობდა მესამეული პერიოდის ბოლოს. ეს იყო ორფეხა არსება, რომელიც ოდნავ მოზილი დადიოდა და გარეგნობის საერთო ნიშნებით ადამიანისს უახლოვდებოდა. მისი ნაშთები (თაყის ქალა და სხვა) პირველად ნაპოვნი იყო სამხრეთ აფრიკაში 1924 წელს. უფრო გვიან ნახული იქნა აღმოსავლეთ ნახევარსფეროს ზევრ ადგილას.

ავტოზიიდიოზი — სპორების მატარებელი ორგანო, რომელიც არ არის უჩრებებლად დაყოფილი. დამახასიათებელია უმაღლესი სოკოების ერთერთი კლასის ბაზიდიომიცეტების, სახელდობრ ავტოზიიდიომიცეტების წარმომადგენლებისათვის.

ავტოგამია — 1. თვითდამტვერება; მტერის მარცვლის მოხვედრა იმავე ყვავილის ბუტკოს ღინზე. 2. თვითგანაყოფიერების განსაკუთრებულ სახე, რომლის დროსაც ხდება ერთ უჩრებლში წარმოქმნილი ორი ბირთვის შერწყმა. დამახასიათებელია ზოგიერთ ერთუჩრებლიან წყალმცენარისათვის.

ავტოგენეზი — იდეალისტური თეორია,

რომლის მიხედვითაც ევოლუცია მიმდინარეობს ვითომდა შინაგანი, არამატერიალური ფაქტორების ზეგავლენით და გარემო პირობები არაერთაა გავლენას არ ახდენს მასზე; ევოლუციური თეორიის იმ მიმართულებათა საერთო სახელწოდება, რომელიც ორგანიზმს სიმუცარის ევოლუციას განიხილავს, როგორც პროცესს, რომელიც გამოწვეულია შინაგანი ძალების ზემოქმედებით, რაც თვით ორგანიზმისათვისაა დამახასიათებელი და დამოკიდებული არ არის გარემო პირობებზე.

ავტოვაქცინა — ვაქცინა, დამზადებული იმ ავადმყოფისაგან აღებული ბაქტერიებით, რომლის სამკურნალოდაცაა იგი დანიშნული.

ავტოეკოლოგია — ეკოლოგია სიტყვის ვიწრო მნიშვნელობით. მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ცალკეულ ორგანიზმსა და გარემოს შორის ურთიერთობას. ცალკეული სახეობების ეკოლოგია.

ავტონტოქსიკაცია — თვითმოწამევა. ავადმყოფობა, რომელიც გამოწვეულია ორგანიზმში ნივთიერებათა ცვლის შედეგად წარმოქმნილი მომწამეველი პროდუქტებით.

ავტონიფექცია — ორგანიზმის თვითდასენიანება, რომელიც გამოწვეულია არა გარემოდან შექრილი, არამედ ორგანიზმში ძველი ავადმყოფობისაგან შემორჩენილი, ბაქტერიებით. ზოგიერთ პირობებში ბაქტერიები ხელახლა ხდებიან ავადმყოფობის გამომწვევენი.

ავტოკლავი — ხელსაწყო, რომელსაც იყენებენ საკვები არეს, იარაღებისა და სხვათა სტერილიზაციისათვის; ამასთან ტემპერატურა ჩვეულებრივ აყავთ +120°-მდე. პერმეტრულად დახურული კურქელი (ქვაბი) რომელსაც აცხელებენ მაღალი წნევის პირობებში.

ავტოლაზი — თვითშლა, თვითბრუნა და ა. შ. ნივთიერებათა ცეროდ ცილე-

ბის) დაშლა ორგანიზმის უკრელშივე არსებული ფერმენტების ზემოქმედებით. ხდება უკრელის კვლობის დროს, რომელიც გამოწვეულია დაბალი ტემპერატურის მოქმედების შედეგად, უკრელის გამოშრობით, ზოგიერთი მომწამეველი ნივთიერების (ქლოროფორმი, ტოლუოლი) მოქმედებით და აგრეთვე ქსოვილების მექანიკური დაქუცმაცების გამო.

ავტომატიზმი ქსოვილებსა — ქსოვილების ავზნების უნარი ამ ქსოვილებშივე წარმოქმნილი იმპულსების ზემოქმედებით.

ავტომატური ნერვული ცენტრები — ნერვული ცენტრები, რომლებიც ავზნებაში მოდიან ორგანიზმის შინაგანი გარემოს შედგენილობის შეცვლით, მაგ., მათ ირავლივ არსებული სისხლის შედგენილობის ცვლილებით.

ავტომექანოქორია — თვითგავრცელების საშუალება; იხ. მექანოქორია.

ავტომოქსეზი — თვითიანყოფიერება; ერთი ინდივიდუუმის სასქესო ელემენტების (გამეტების) შერწყმა. საკმაოდ ფართოდაა გავრცელებული უმარტივესებში, ბევრ სოკოში და ნაწილობრივ კაუვიან წყალმცენარეებში.

ავტომუტაციონი — თვით ორგანიზმში წარმოქმნილი (შესაძლებელია ნივთიერებათა ცვლის შედეგად) მუტაციონური აგენტები, რომელთაც შეუძლია გამოიწვიონ გენური ან ქრომოსომული მუტაციები.

ავტომუტაცია — პლასტიდების მუტაცია, რომელიც წარმოიქმნება სპონტანურად ლეიტოპური გარემოს შესაბამისად.

ავტონომიური მოსვენება — ორგანოს ღრმა სვენება (მოსვენება), რომელიც გამოწვეულია შინაგანი მიზეზებით, მაგ., ხემტენარეთა კვირტების მოსვენება შემოდგომისა და ზამთრის დასაწყისში.

ავტონომიური წერტილი ხისტემა — ხს. ვეგეტატიური წერტილი სისტემა.

ავტოპარტენოგენეზი — გაუნაყოფიერებელი კვერცხის განვითარება, რომელიც აქტივირებულია ფიზიკური ან ქიმიური სტიმულაციის მეშვეობით.

ავტოპლასტიკა — ქსოვილების გადანერგვა სხეულის ერთი ნაწილიდან მეორეზე რაიმე დეფექტის გამოსასწორებლად.

ავტოპლოიდა — იხ. ავტოპოლიპლოიდა.

ავტოპოლიპლოიდი — ინდივიდი, რომელიც წარმოქმნილია იმავე სახეობისაგან ქრომოსომა ანაწყობის ჩერადი გადიდების საფუძველზე.

ავტოპოლიპლოიდა — მოცემული სახეობისათვის დამახასიათებელ ქრომოსომა მონოპლოიდური რიცხვის გადიდება ორჯერ უფრო მეტად, რასაც მოსდევს ორზე მეტი პოპოლოგიური ქრომოსომების მქონე ინდივიდების წარმოქმნა და გენომის ქრომოსომული სტრუქტურის შესაბამისი ცვლილება. თუ მოცემულ ინდივიდს გააჩნია სამი, ოთხი, ხუთი და ა. შ. ქრომოსომა ანაწყობი, მაშინ მას უწოდებენ აუტოტრიპლოიდს, აუტოტეტრაპლოიდს, აუტოპენტაპლოიდს და ა. შ. ხოლო თვით მოვლენა კი აუტოტრიპლოიდას, აუტოტეტრაპლოიდას და ა. შ.

ავტოსომები — ჩვეულებრივი ე. ი. არა სსაქესო ქრომოსომები.

ავტოსომრები — აპლანოსპორები, რომლებიც ფორმით დედა უჯრედის მსგავსია. დედა უჯრედში წარმოიქმნება ორი ან მეტი (ოთხი) ავტოსპორა, კოლონურ სახეობებში დასაბამს აქლვევენ ახალ კოლონიებს. დამახასიათებელია ზოგიერთი წყალმცენარისათვის (პროტოკოკეანები-სათვის).

ავტოსტერილობა — თეთსტერილობა, თეთუნაყოფობა; როდესაც მტერის მარცვალს არ აქვს ჩაზრდის უნარი

თავისივე ყვავილის ან იმავე მცენარის სხვა ყვავილის ბუტყოს ღინგში. დამახასიათებელია ვაშლის, ალუბლის, კარხლისა და სხვა მრავალი მცენარისათვის.

ავტოსტილია — პირველადი ზედა ყბის უშუალო შეერთება თავის ქალასთან.

ავტოტემა — სახეობის ნიმუში (ეგზემულარი), რომელიც გააჩევიდა ამ სახეობის ავტორმა.

ავტოტომია — სხეულის ამა თუ იმ ნაწილის თვითნებურად მოცილება; თვითდასახირება, რაც წარმოადგენს თავდაცვის ერთგვარ საშუალებას. მაგ., ხელოც გასაპირის დროს შეუძლია თავისი კულის მოწყვეტა.

ავტოტროფიზმი — მცენარის ან მისი ორგანოს თვისება აღადგინოს ზრდის მიმართულება ე. ი. დაუბრუნდეს საწყის მდგომარეობას მოლუწვის ან დაზრდის შემდეგ, როგორც კი გამლზიანებული (რომლითაც იყო გამოყვანილი მოლუწვა) შეწყვეტს მოქმედებას.

ავტოტროფები — იხ. ავტოტროფულა ორგანიზმები.

ავტოტროფიზმი — მცენარეთა არაორგანული ნივთიერებებით კვება ფოტოსინთეზის ან ქემოსინთეზის საშუალებით.

ავტოტროფული ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომელთაც შეუძლიათ მათთვის საჭირო ორგანული ნივთიერებების არაორგანული ნივთიერებებიდან (წყალი; მინერალური მარილები, ნახშირორჟანგი) წარმოქმნა ფოტოსინთეზის (მწვანე მცენარეები) ან ქემოსინთეზის (ზოგიერთი ბაქტერია) პროცესში.

ავტოფერტილობა — მტერის მარცვლის ბირთვის შერწყმა კვერცხუჯრედის ბირთვთან, რის შედეგადაც ხელახლა ხდება ქრომოსომა დამოკიდებული რიცხვის აღდგენა.

ავტოფერტილობა — თვითაყოფიერება;

მცენარის თვისება მოგვეს. ნორმა-
ლური თესლი თვითდამტვერვის შე-
დეგად.

ავტოფერტილური მცენარე — მცენარე,
რომელსაც შეუძლია მოგვეს ნორ-
მალური თესლები თვითდამტვერვის
შედეგად (ზორბალი, ქერი, შვრია,
ფეტვი, ია და სხვ.).

ავტოფხია — გვამის გაკვეთა სიკვდილის
მიზეზის დასადგენად და ორგანოე-
ბის პათოლოგიური ცვლილებების
შესასწავლად.

ავტოქოთონები — იხ. ამორიგენები.

ავტოქოთონური მცენარე, ცხოველი — იხ.
ამორიგენური მცენარე, ცხოველი.

ავტოქოთონური სახამებელი — იხ. ასიმი-
ლაციური სახამებელი.

ავტოქორები — მცენარეები, რომლებსაც
ახსიათებთ ავტოქორია ე. ი. თვით-
გავრცელება.

ავტოქორია — თვითგავრცელება; მცე-
ნარის გავრცელების ერთ-ერთი სა-
ხე, როდესაც მცენარე ვრცელდება
გარეშე აგენტების დამოუკიდებ-
ლად ნაყოფის გასკდომისა და
თესლების თვითგაფანტვით (მექანო-
ქორია), ნაყოფის ნიადაგში თვითჩა-
თესვით (გეოკარპია) ან ნაყოფისა
და თესლების უბრალო ჩამოცვენით
თავისი სიმძიმის გამო (ბაროქორია).

ავტოქორიები — იხ. ამორიგენები.

ავტოქოტონური მცენარე, ცხოველი — იხ.
ამორიგენური მცენარე, ცხოველი.

ავტოქოტონური სახამებელი — იხ. ასიმი-
ლაციური სახამებელი.

ავტოქოტოთერაპია — მეურნალობის წესი,
როდესაც ავადმყოფის კუნთში შე-
ყავთ მისივე ვენიდან აღებული სისხ-
ლი.

ავქაში ფრინველთა — ძვილი, რომელიც
წარმოქმნილია ზოლოში შეზრდილი
ორი ლავიწის ძელისაგან.

ავიგოხობორა — სპორა, რომელიც წარ-
მოიქმნება უშუალოდ გამეტისაგან
(პარათენოსპორა).

ავიგოტა — ზიგოტა, რომელიც წარმო-

ქმნება პაპლოიდური პარათენოგენე-
ზის შედეგად.

ავონალური მცენარეულობა — მცენა-
რეულობა, რომელიც არასდროს არ
ქმნის დამოუკიდებელ ზონას და არც
დაკავშირებულია ერთ განსაზღვრულ
მცენარეულ ზონასთან, მაგრამ გვხვ-
დება თითქმის ყველა ზონაში, მაგ.
სალეი მდელოები.

ავოტეოია — ორგანიზმში ზედმეტი რაო-
დენობის აზოტის არსებობა, რომე-
ლიც ნორმალურ მდგომარეობაში გა-
მოიღინება შარდთან ერთად. აღვილი
აქვს თირკმლების ზოგიერთი დაავა-
დებისას.

ავოტობაქტერია — ნიადაგში თავისუფ-
ლად მცხოვრები აერობული ბაქტე-
რიების ერთ-ერთი ჯგუფი; მათი სა-
შუალებით ხდება ატმოსფეროს მო-
ლეკულური აზოტის შეთვისება და ნია-
დაის აზოტოვანი ნივთიერებებით
გამდიდრება.

ავოტობაქტერიანი — სასუქის პრეპარატი,
რომელიც შეიცავს ავოტობაქტერის.

ავოტოგენი — იხ. ავოტობაქტერიანი.

ავოტოვანი ბალანსი — აზოტის რაოდე-
ნობის სხვაობა საკვებთან მიღებულ
და ორგანიზმიდან გამოყოფილ აზოტს
შორის.

ავოტოვანი სასუქები — სასუქები, რომ-
ლებიც შეიცავს აზოტს (გვარჯილა,
შარდოვანა, ამონიუმის მარილები და
სხვ.).

ავოტოვანი წონასწორობა — აზოტის შე-
დარებით მუდმივი რაოდენობის შე-
ნარჩუნება ორგანიზმში.

ავოტოვანი ცვლა — ცილებისა და აზო-
ტის შემცველ სხვა ნივთიერებათა
გარდაქმნის პროცესების ერთობლი-
ობა.

ავოტოფიხაცია — ატმოსფეროს მოლე-
კულური აზოტის ფიქსირებისა და
ავოტოვან შენაერთებში გადაყვანის
პროცესი.

ათავთავება — იხ. თავთავის გაკეთება.

ათერომა — კანის კეთილთვისებიანი სიმ-

სიენე, რომელიც შეიცავს ცხიმოვან წვეთებსა და ფაფისებურ მასას.

ათეროსკლეროზი — გულისა და სისხლძარღვების სისტემის დაავადება; ყველაზე გავრცელებული ფორმა არტერიოსკლეროზისა.

აირების გადატანა ხისხლით — ორგანიზმში ენგებადისა და ნახშირორჟანგის ტრანსპორტი (გადატანა) სისხლის გზით.

აირშიმოცლა, აირცვლა — ვაზთა (აირთა) შიშოცლა ორგანიზმსა და გარემოს შორის (იხ. სუნთქვა).

აქაროლოგია — ზოოლოგიის დარგი, რომელიც შეისწავლის ტყივნებს.

აკვარიუმი — 1. შეშინული ყუთი ან დიდი წყალსაცავი, სადაც ამენებენ წლის ცხოველებს (მეტწილად თევზებს) და წყალმცენარეებს. 2. დაწესებულება, სადაც აკვირდებიან და სწავლობენ წლის ცოცხალ ცხოველებს (თევზებსა და სხვა) და წყალმცენარეებს.

აკინეზი — ზრდა ბირთვის დაყოფის მოვლენის გარეშე.

აკინეზია — ნებისმიერი მოძრაობის უუნარობა დამბლოს, სახსრების უმოძრაობისა და ტკივილის შედეგად.

აკინეტი — სქელგარსიანი უჯრედები, რომლებმაც იშლება ზოგიერთი მწვანე ქაფისებრი წყალმცენარის სხეული არახელსაყრელ პირობების (მაგ. გამოშრობის) შემთხვევაში. წარმოადგენს მოსვენებულ მდგომარეობაში მყოფ უჯრედს, რომლის მეშვეობით ხდება არახელსაყრელი პირობების გადატანა. ნორმალური პირობების დადგომისას მისგან ახალი ინდივიდი ვითარდება.

აკლიმატიზაცია, აკლიმატიზება — ორგანიზმის შეგუება მისთვის ახალ, უჩვეულო კლიმატურ პირობებთან.

აკლიმატიზება — იხ. აკლიმატიზაცია.

აკომოდაცია — თვალის უნარი ნათლად გაარჩიოს საგნები სხვადასხვა მან-

ძილზე. ადამიანსა და უმეტეს ცხოველებში ხორკიულდება თვალის ბროლის ფორმის ან მდებარეობის შეცვლით.

აკომოდაცია ორმაგი — იხ. ორმაგი აკომოდაცია.

აკონციები — მეზენტერიალური ძაფების შოლტისებრი გამოწარმები, რომლებიც განლაგებულია ზოგიერთ პოლიპის საქმლის მომწელებელ ღრუში. გალიზიანებისას გამოიყოფიანება გარეთ. ასრულებს თავდაცვის ფუნქციას.

აკროგამია — იხ. პოროგამია.

აკროდენტური კბილები — კბილები, რომლებიც არ ზის ფოსოში, და მიზრდილია ებისძვლის ნაპირებზე.

აკროკარპული — შიდაწყლვიანი.

აკროკეფალია — თავის ქალის დეფორმაციის სახე. წაწვეტებული — „კოპისებური“ თავის ქალა.

აკრომეგალია — დაავადება, რომელსაც იწვევს ტინის დანაშრის (ჰიპოფიზის) და შუამდებარე ტინის ფუნქციის დარღვევა. ხასიათდება სხეულის ზოგიერთი ნაწილის (ხელის მტევნების, ტერფების, ტუჩების, ყურების, ცხვირის, ენის) არაპროპორციული ზრდით.

აკრომელანიზმი — თეთრი შეფერვა ცხოველისა, რომელსაც შედარებით უფრო წამოწეული ნაწილები (ყურები, ცხვირი, თათები, კუდი) აქვს შვეი ან წაბლისფერი.

აკრონი — უმაღლესი კბოებისა და მწერების თავის წინა სეგმენტი.

აკრობეტალური განვითარება — გვერდითი ტოტების ან სხვა ნაწილების განვითარება თანმიმდევრობით ძირიდან დაწყებული წვერისაკენ. რის შედეგადაც ახალგაზრდა ნაწილები განლაგებულია წვერისთან ახლოს, ხოლო ხნიერი ნაწილები — ძირთან. ამ სახით ვითარდება ყლორტები და ფოთლები მცენარეთა უმეტესობის ღეროზე.

პროზინდუზი — ორი ქრომოსომის არასრული კონიუგაცია გეიოზში.

პროზომა — პატარა ქულისებრი სტრუქტურა, რომელიც ვითარდება სპერმატოზოიდის თავის წინა ნაწილში დიქტიოსომისაგან ან გოლჯის სხეულაკებისაგან სპერმატოგენეზის ბოლო ფაზაში. ფიქრობენ, რომ მისი დახმარებით ხდება კვერცხუჯრედის დამკველი გარსის გარღვევა და სპერმატოზოიდის კვერცხუჯრედში შესვლა.

პროზორება — უმეტესი ბაზიდიუმიანი სოკოების სპორები.

პროფიტები — მთაბალაის ანუ ალპური მცენარეები.

პროტეფალია — ოხ. აკროკეფალია.

აკუმულაცია — 1. რისამე დაგროვება.

2. ორგანულ და მინერალურ ნივთიერებათა დაგროვება დედაიწის ზედაპირზე, წყლის ფსიკრზე, ქარის, წყლის, ვულკანის და სხვ. მოქმედების შედეგად.

აკუმერაცია — ოხ. აქუმერაცია.

ალანტონი — ორგანული ნივთიერება, რომელიც წარმოიქმნება ზერხემლიან ცხოველთა უმეტესობაში შარდშეკვას დეანგვისას.

ალანტონისი — ქვეწარმავლების, ფრინველებისა და ძუძუმწოვრების ჩანასახის ერთ-ერთი გარსი. წარმოიქმნება ჩანასახის უკანა ნაწილის შუტლის კედლის გამოზერვით. ასრულებს სუნთქვის, გამოყოფისა და კვების ფუნქციას. მისი წინა განყოფილებიდან (ნაწილიდან) შემდგომში წარმოიქმნება საშარდე ბუშტი.

ალაოს შაქარი — ოხ. მალტოზა.

ალბედო — რიცხვი, რომელიც გვიჩვენებს დამოკიდებულებას არეკლილი სხიურის ენერჯის რაოდენობასა და სხეულის ზედაპირზე დაკემულ ენერჯიას შორის.

ალბინიზმი — მოცემული სახეობისათვის დამახასიათებელი ნორმალური პიგმენტაციის (მეფერილობის) უქო-

ნობა. გამოწვეულია შინაგანი ფაქტორებით, რომლებიც ხელს უშლის პიგმენტების სინთეზს.

ალბინოზი — ალბინიზმის ნიშნების მქონე მცენარე ან ცხოველი.

ალბუმინები — წყალში ხსნადი უმარტივესი ცილები, უმთავრესად გვხვდება ცხოველებში, მაგ. კვერცხის, სისხლის, რძისა და სხვა ნივთიერებათა შემადგენლობაში. მცენარეებში გვხვდება მცირე რაოდენობით. დიდი გამოყენება აქვს მრეწველობის სხვადასხვა დარგში (საკონდიტრო საქმეში, ღვინის წარმოებაში, საფეიქრო მრეწველობაში და სხვ.).

ალბუმიწურია — ცილის გამოყოფა შარდთან ერთად, რაც თირკმელების ნორმალური მოქმედების დარღვევის ნიშანია.

ალბუმიზმი — ცილების დაშლის შუალედი პროდუქტები.

ალგოლოგია — ბოტანიკის დარგი, რომელიც შეისწავლის წყალმცენარეებს.

ალდემიდი — ორგანული ნაერთი, რომელიც მიიღება სხვადასხვა სპირტისაგან ორი ატომი წყალბადის წართმევის შედეგად.

ალევიტი — წერილმარცვლოვანი ფხვიერი ნალექი ქანი; საშუალო ქვიშისა და თიხას შორის.

ალეიკემა — სისხლის წარმოქმნელი ორგანოების დაავადება, რომელიც გამოხატულია სისხლის წარმოქმნელაქსოვილების ზედმეტი გაზრდით.

ალეირონის მარცვლები — სამარაგო ცილების მკვრივი წარმოქმნის მარცვლოვნების და სხვა ბევრი მცენარის თესლების უჯრედებში, მათ პროტეინის მარცვლებსაც უწოდებენ. გაზრდილი თხელი ცილოვანი გარსი (გარედან) და ამორფული ცილოვანი მასა (შიგნით).

ალეირონის შრე — ენდოსპერმისა (ან ჩანასახის) და თესლის გარსის საზღვარზე მდებარე, კარგად შესამჩნევო, სქელგარსიანი უჯრედების ერთი

ან რამდენიმე შრე. ეს უჩრდებობი
საესეა ალგირონის მარცვლებით.
გვხვდება მარცვლოვნებში, მრავალ
პარკოსან და სხვა მცენარეში.

აღლელაგონია — ორგანიზმთა უშუალო
ურთიერთგავლენა თანასახოგადო-
ბაში ერთად ცხოვრების დროს. გა-
მოხატება მკიდრო სიმბიოზში, მტა-
ცებლობაში, პარაზიტოზში.

აღლელი — გენების წყვილი; ჰომოლოგი-
ური ქრომოსომების ერთნაირ ლო-
კუსში ლოკალიზებული გენები, რო-
მლებიც გამოხატავენ ერთი და იგი-
ვე გენის ალტერნატიულ მდგომარე-
ობას.

აღლელიგენური, **აღლელიგენი** — ალლო-
გენურს უწოდებენ მდებრობით
ცხოველს, რომელიც იძლევა მხო-
ლოდ მდებრობით ან მამრობით შთა-
მოშაელობას.

აღლელიპატია — ორგანიზმთა ურთიერთ-
გავლენა მათი ერთად ცხოვრებისას
თავიანთი ცხოველმოქმედების პრო-
ცესში გამოყოფილი სხვადასხვა ნივ-
თიერებებით.

აღლელიპოლია — ორგანიზმთა ურთი-
ერთ გავლენა მათი ერთად ცხოვრე-
ბისას რაიმე ნივთიერების წარმე-
ვით თავისი ცხოველმოქმედების
პროცესში.

აღლელიტიპი — ტერმინი, რომელიც შეე-
სატყვისება ტერმინ „გენოტიპს“ მხო-
ლოდ იხმარება არა ცალკეულ ინდი-
ვიდებისადმი, არამედ მთელი პო-
პულაციისადმი.

აღლელიტერაქლოიდი — 1. ჰეტეროპ-
ლოიდური ინდივიდი ან უჩრდელი,
რომლის ქრომოსომები წარმოიქმნება
ქრომოსომთა სხვადასხვაგვარი ანაწ-
ყოებისაგან. 2. შტაში ან ინდივიდი,
რომელსაც გააჩნია სხვა სხის და-
მატებითი ქრომოსომები.

აღლელიური გენები—ჰომოლოგიური ქრო-
მოსომების ერთსა და იმავე ადგი-
ლას განლაგებული წყვილი გენები,
რომლებიც განსაზღვრავენ ამა თუ

იმ ნიშანთისების გენეტიკარებას; გე-
ნების წყვილს კი ალელი ეწო-
დება.

აღლერგია — ორგანიზმის უჩვეულო რე-
აქცია მიკრობების ან უცხო ცილე-
ბის განწეორებითი ზემოქმედების მი-
მართ. ამ დროს ადგილი აქვს მგრძ-
ნობიარობის იწვევას, ლორწოვანი
გარსების ანთებას და სხვა.

აღლელიტალური კაერცხი — კვერცხი,
რომელსაც არა აქვს, ან შცირე რაო-
დენობით აქვს, ყვითრი.

აღლელიოლი — 1. ფილტვებში ბრონქია-
ლურ ტოტებზე არსებული უმცირე-
სი ბუშტისებრი ღრუ, რომლის კედ-
ლები შემოხვეულია სისხლის უწე-
რილესი ძარღვებით — კაპილარებით.
აღლელიოლი ბრონქიოლების, ბრონ-
ქების, ტრაქეებისა და ცევირხახის
გზით ატმოსფერულ ჰაერთანაა და-
კავშირებული. 2. ფოსოები, რომლებ-
შიც ზის მალალორგანიზებული ხერ-
ხემლიანი ცხოველების კბილები.

აღლელიოლური ჰაერი — ფილტვის ილე-
ოლებში მყოფი ვაზების ნარევი.

აღლემენტარული — საქმლისა, საყვებისა.

აღლემენტარული მიიერგლიციმა — სისხ-
ლში შაქრის მომატება, რაც გამოწ-
ვეულია ნახშირწყლებით მდიდარი
საკვების მიღების შედეგად.

აღლერივანილი რეფლექსები — ურთი-
ერთ გამამარებელი, მოკაეშორე,
ურთიერთ გამამაღლერებელი რეფ-
ლექსები.

აღლისებრი უჩრედები — იხ. ტერმინალუ-
რი უჩრედები.

აღკალოზი — სისხლის პლაზმის რეაქ-
ციის შეცვლა ტუტთანობისაყენ.

აღკალოიდები — ტუტე თვისებების
აზორტშემცველი ნივთიერებანი. უმ-
თავრესად მცენარეული წარმოშობ-
საა. გამოირჩევა ძლიერი ფიზიოლო-
გიური მოქმედებით, მცირე დოზებით
იყენებენ მედიცინაში (ქინინი, კოფე-
ინი და სხვა).

აღკანინი — მურა იისფერი საღებავი

რომელიც მიიღება ლაშქარასებერთა ოქახის ერთ-ერთი გვირის — ალკანას წარმომადგენლების ფესვებიდან. იყენებენ მიკროქიმიში როგორც რეაქტივს.

ალოგამია — სხვითდამტვერვა; ბუტკოს დამტვერვა სხვა ყვავილის მტვრით. ჭვარედინი ანუ პეტეროკლინური დამტვერვა.

ალოლოლოიდი — შტამი ან ინდივიდი, რომელსაც ერთი ან რამდენიმე წყვილი ქრომოსომი შენაცვლებული აქვს სხვა სახის ქრომოსომთა წყვილის ანალოგიური რიცხვით.

ალოოგენეზი — თაობათა მორიგეობის ერთ-ერთი ფორმა, რომლის დროსაც სქესიანი თაობა იცვლება პართენოგენეზურით.

ალოკარპია — ნაყოფის წარმოქმნა ალოგამური (იხ. ალოგამია) დამტვერვის შემდეგ.

ალომეტრია — სხეულის ნაწილების არათანაბარი ზრდა.

ალომექსიზი — ჭვარედინი განაყოფიერება.

ალომორფოზი — ორგანიზმის გარდაქმნა, რომელიც შეპირობებულია გარემო პირობების შეცვლით.

ალომატრიული გავრცელება ორგანიზმებისა — სახეობების (გვარების, ოჯახებისა და სხვ.) ისეთი გავრცელება, რომლის დროსაც ისინი ერთმანეთს არ ხელებიან.

ალომატრიული სახეობათწარმოქმნა — ახალი სახეობის წარმოქმნა საწყისი პოპულაციის ნაწილის გამოყოფისა და ტერიტორიული იზოლაციის შემდეგ.

ალომატრიული ჰიბრიდიზაცია — იხ. ჰიბრიდიზაცია ალომატრიული.

ალოლაზმა — ალოლაზმაში ივულისხმება ყველა ის ორგანელი, რომელიც არარეგულარულად გვხვდება უჩრდელში და განსაკუთრებულ ფუნქციის ასრულებს. მას ეკუთვნის კერძოდ ნეიროფიბრილი, მიოფიბრილი, წამ-

წამები, მუსხსავი კასულები, შოლტები და სხვა.

ალოლოლოია — ისეთი მოვლენა, როდესაც ინდივიდში გვხვდება სტრუქტურულად განსხვავებული ქრომოსომთა ანაწყობები და ყოველი მათგანი შეიძლება წარმოდგენილი იყოს ორი ან უფრო მეტი რიცხვით.

ალოლოლოლოიდი — ინდივიდი, რომელიც შეიცავს სტრუქტურულად განსხვავებულ, გარაკეცებულ ან გაოთხმაგებულ ქრომოსომთა ანაწყობს.

ალოლოლოლოიდა — განსხვავებული სტრუქტურის არაპოლოლოგიურ ქრომოსომთა ანაწყობის გარაკეცება ან მრავალჯერადი გადიდება; გვხვდება ჰიბრიდული წარმოშობის პოლიპლოიდებში.

ალოსომი — ქრომოსომი, რომელიც დანარჩენი ქრომოსომებისაგან განსხვავდება ზომით, ფორმით ან ქვევით (ამჟამად ალოსომს ხშირად სასქესო ქრომოსომს უწოდებენ).

ალოტერაპლოიდი — იხ. ამფიდიპლოიდი.

ალოტოური დაყოფა ბირთვიხა — იგივეა, რაც რედუქციული დაყოფა.

ალოტრაპლოიდი — ორგანიზმი, რომელიც სომატურ უჩრდელში შეიცავს ქრომოსომთა სამ ანაწყობს, რომელთაგან ერთი ანაწყობი დანარჩენი ორისაგან განსხვავდება სტრუქტურულად.

ალოტრობია — ერთი და იმავე ქიმიური ელემენტის არსებობა სხვადასხვა მარტივი ნივთიერების სახით.

ალოტროფული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც იყვებება მზა ორგანული ნივთიერებით (საპროფიტები და პარაზიტები).

ალოქოზონები — „გადმოსახლებულები“ — ორგანიზმები, რომლებიც დასახლებულია ამა თუ იმ ადგილზე, მაგრამ წარმოქმნილი არიან ევოლუციის პროცესში სხვაგან. მოცემულ ადგილზე ეს ორგანიზმები დასახლებუ-

ლია მათი პირველადი გავრცელების ცენტრიდან განსახლების შედეგად.

ალოკორები — მცენარეები, რომლებიც ვრცელდება სხედასხვა გარეშე ფაქტორების დახმარებით — ქარის (ანემოქორები), წყლის (ჰიდროქორები, ცხოველების (ზოოქორები) ან ადამიანის (ანთროპოქორები) დახმარებით.

ალოქორია — მცენარის თესვების, ნაყოფების, ვეგეტატიური ნაწილების გავრცელება გარეშე ფაქტორების (ქარის, წყლის, ცხოველების) დახმარებით.

ალოქრომოსომები — იხ. სასქესო ქრომოსომები.

ალოზორები — იხ. ალოქორები.

ალოზტონები — იხ. ალოქტონები.

ალოზნარიუმი — ბოტანიკური ბაღის ნაწილი, სადაც ხელოვნურად გაკეთებულ გორაკებზე დაგულია ალპური მცენარეები.

ალოური — ალპებთან და, საერთოდ, მაღალმთებთან დაკავშირებული; მაღალმთიანი, მაგ., ალპური საოკოვარი, ალპური მცენარეულობა და ა. შ.

ალოური მდელო — მაღალმთის მცენარეულობის დაქვეყნება, რომელიც შექმნილია უმთავრესად დაბალტონიანი და მერწილად ფართოფოთლიანი მარცვლოვნებითა და ნაირბალახებით.

ალოური ხაღი — მაღალმთის მცენარეული დაქვეყნება, რომელიც შექმნილია უმთავრესად დაბალი, ქონდარი ნაირბალახულით.

ალტერაცია უჩრდისა — უჩრდის სტრუქტურის შეცვლა დამაზიანებელი ფაქტორების მოქმედებით.

ალტერნატიული ცვალებადობა — იხ. ცვალებადობა თვისობრივი.

ალუვიალური, ალუვიური — მდინარის მონატანი, მონარიყი სილა, თიხა, რიყის ქვა და სხვა.

ალფაგამოფაზინი — იხ. ოქსიტოცინი.

ამბრა — იხ. ამბრი.

ამბრი — ცვლისებრი ნივთიერება, რო-

მელიც გამოიყოფა კაშალტის კეკნაწლაეში. გამოიყენება პარფიუმერიაში, როგორც სხედასხვაგვარი სუნის მათიქსირებელი.

ამბროზია — სოკოს მიცელიუმის თეთრი ან ვარდისფერი თხელი ნაფიფი (ნადები), რომლითაც მოფენილია ქერქიჟამია ხოქოების საეალი მერქანში.

ამბულაკრალური სისტემა — კანეკლიანთა მამოძრავებელი სისტემა, რომელიც გამოიყოფ და სუნთქვის ფუნქციასაც ასრულებს.

ამბულაკრალური ფეხები — კანეკლიანების მილისებრი ფორმის მოძრაობის ორგანოები.

ამება — მიკროსკოპული ერთუჯრედიანი ცხოველი, რომელსაც არა აქვს მუღშივი ფორმა.

ამებიაზი — დაავადება, რომელსაც იწვევს ამება.

ამებოხებრი მოძრაობა — მოძრაობა, რომელიც ხორციელდება სხეულის მთელი შიგთავსის გადაღვრით, ე. წ. ცრუ ფეხების მიმართულებით, როგორც ეს დამახასიათებელია ამებისათვის.

ამებოიდური უჯრედები — უჯრედები, რომლებსაც არა აქვს სხეულის მუღშივი ფორმა.

ამებოციტები — უხერხემლო ცხოველების სისხლის ფორშიანი ელემენტები, რომელიც იცავს ორგანიზმს მასში მოხვედრილი მავნე ნივთიერებებისაგან. შეესაბამება ხერხემლიან ცხოველთა ლეიკოციტებს.

ამეიოზი — მეიოზის გამოვარდნა და მისი შეცვლა ბირთვის ეკვაიური დაყოფით.

ამელოზლახტები — სეეტროვანი უჯრედები, რომლიდანაც წარმოიქმნება მიწნაქარი თევზის კბილებზე.

ამენსალიზმი — ორ სახეობას შორის დამოკიდებულება, რომლის დროსაც ერთი სახეობა ჩაგრავს მეორეს, მაგ-

რამ თვითონ ის არ განიცდის მის ზეგავლენას.

ამეტაბოლია — განვითარების ახალგაზრდული ფაზიდან ზრდასრულ მწერად გადასვლა გარდაქმნების გარეშე ე. ი. მხოლოდ ზრდისა და საფარველის შეცვლის გზით.

ამეტაბოლური განვითარება — პირდაპირი განვითარება, როდესაც კვერცხიდან გამორჩეული ცხოველი მთავარი ნიშანთვისებებით მშობლის ორგანიზმის მსგავსია.

ამეტროპია — თვალის ნაკლოვანება (ახლომხედველობა ან შორსმხედველობა), რომელიც ხელს უშლის საგნების ნათლად დანახვას. მდგომარეობის იმაში, რომ თვალს, სათვალეების ხმარების გარეშე, არ შეუძლია პარალელური სხივების შეკრება ბადურაზე.

ამიაკი — მწვავე სუნის მქონე უფერული გაზი, რომელიც წარმოადგენს აზოტისა და წყალბადის ნერთს (NH_3). წყალში გახსნით მიიღება ნიშადურის სპირტი.

ამიაკური კვება მცენარისა — მცენარის აზოტოვანი კვების ერთერთი სახე.

ამიაკური სახუჭები — აზოტოვანი სახუჭების ჩგუფი (გოგირდმყავა ამონიუმში, აზოტმყავა ამონიუმში, ქლორიანი ამონიუმში).

ამიგდალანი — გლუკოზიდი, რომელსაც შეიცავს მწარე ნუშის ფოთლები და თესვები, აგრეთვე ქლიავის, ალუბლისა და ვარდისებრთა სხვა წარმომადგენლების თესვები.

ამიდაზები — ფერმენტები, რომლებიც შლიან ცილოვან ნივთიერებებს და აგრეთვე სხვა ისეთ შენაერთებსაც, რომელთა მოლეკულაშიც შემადგენელი ნაწილები შეერთებულია იმავე ტიპის მიხედვით როგორც ცილებში.

ამიდები მჟავასი — ორგანული მჟავების ნაწარმები, რომელშიც პიდროქსიდის ჩგუფი (OH), ჩანაცვლებულია ამინოჩგუფით (NH_2).

ამიკტური დედალი — ციბრუტელების მღვდრი ინდივიდი, რომელიც დებს გაუნაყოფიერებელ კვერცხებს, რომლებიდანაც მღვდრი ინდივიდების თაობა ვითარდება.

ამილაზა — ფერმენტი, რომელიც შლის სახამებელს და ხელს უწყობს მის გარდაქმნას შაქრად. მოიპოვება ნერწყვში, კუჭქვეშა ჭირკვალში და სხვა.

ამილოდექტრინი — ბუნებრივი სახამებლის შემადგენელი ნაწილი; სახამებლის გახლეჩის საწყისი პროდუქტი.

ამილოზა — ბუნებრივი სახამებლის შემადგენელი ნაწილი. სახამებლიდან გამოყოფილი ამილოზა წარმოადგენს თეთრ, ამორფულ ფხენილს, რომელიც ცხელ წყალში გამჟვეირალე ხსნარს წარმოქმნის. ეს ხსნარი იოდის რეაქტივების მოქმედებით ლურჯად იღებება.

ამილოიდი — 1. სამაჩაგო პოლისაქარიდი (რთული ნახშირწყალი), რომელიც გროვდება ზოგიერთი მცენარის (იორდასალამი) თესვების უჯრედების გასქელებულ გარსში და ზოგი სოკის უჯრედებში. იოდით იღებება ლურჯად. 2. თავისებური ცილოვანი ნივთიერება, რომელიც გროვდება ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის ლვიძლში, ელენთაში და სხვა ორგანოებში ზოგიერთი პათოლოგიური პროცესის დროს.

ამილოპექტინი — ბუნებრივი სახამებლის შემადგენელი ნაწილი; სახამებლიდან გამოყოფის შემდეგ წარმოადგენს ამორფულ მასას, რომელიც ცხელ წყალში ჩირკვლდება და წებოლ იქცევა. იოდის შემდეგელი რეაქტივების მოქმედებით სოსან ფერს ლებულობს.

ამილოლაქტები — მცენარის უჯრედების უფერული პლასტიდები, რომლებშიც ხდება სახამებლის სინთეზი. **ამილოფილური მცენარეები** — მცენარეები, რომელთა ფოთლების ქლო-

როპლასტებში ფორსინთების დროს წარმოქმნილი შავარი მაშინვე ვადადის (გარდაიქმნება) პირველად სახამებელში; მწვანე მცენარეთა უმრავლესობა ამილოფილურია.

ამოხია — სახის მიმიკის შესუსტება ან სრული მოშლა ნერვული სისტემის დაზიანების შედეგად.

ამინეზი — ამიოკიდან ნაწარმი ორგანული ნაერთები, რომელშიც წყალბადის ატომები ჩანაცვლებულა ნახშირწყალბადის რადიკალებით.

ამინომჟავები — ორგანული ნაერთები, (მჟავები), რომლებიც მოლეკულაში აუცილებლად შეიცავენ ამინოჯგუფს და კარბოქსილის (მჟავას) ჯგუფს. ამინომჟავები შედის ცილების შემადგენლობაში და მათ მონომერს წარმოადგენს. ამინომჟავებს შეუძლიათ ერთმანეთთან შეერთება და ცილის მოლეკულას პეპტიდური ჯაჭვის წარმოქმნა.

ამიტოზი — უჯრედის პირდაპირი დაყოფა. ამ დროს თანმიმდევრობით ხდება ჯერ ბირთვების, შემდეგ ბირთვის, ციტოპლაზმისა და ბოლოს მთელი უჯრედის ორად გაყოფა იმ რთული პროცესების გარეშე, რომლებიც მიმდინარეობს ე. წ. მიტოზის ანუ არაპირდაპირი დაყოფის დროს.

ამიტოზი გენერაციული — განვითარებადი სომატური უჯრედების პირდაპირი გაყოფა. რის შემდეგაც შესაძლებელია მიტოზის დაწყება.

ამიტოზი დეგენერაციული — დეგენერაციის პროცესში მყოფი უჯრედის პირდაპირი დაყოფა. ასეთი ამიტოზი მიმდინარეობს ღმწ-ს წინასწარი რედუქტაიკიის გარეშე.

ამიტოზი რეპროდუქციული — უჯრედის პირდაპირი გაყოფა, რომელიც იწყება გალიზიანების ან მისი დაზიანების საპასუხოდ.

ამიქსია — კოპულაციის შეუძლებლობა ერთი სახეობის ინდივიდებს შორის მორფოლოგიური, გეოგრაფიული ან

ფიზიოლოგიური მექანიზმების იზოლაციის შედეგად.

ამნეზია — მეხსიერების შესუსტება ან სრული დაკარგვა.

ამნოიონ—უმბლესი ხერხემლიანი ცხოველების (ქვეწარმავლები, ფრინველები, ძუძუმწოვრები) ჩანასახის შეივნითა გარსი.

ამნოიონის ხოხე — სანაყოფე ჩანთაში არსებული სითხე, რომელიც იცავს ნაყოფს ბიძგებისა და დაწოლისაგან.

ამნოიტები — უმბლესი ხერხემლიანი ცხოველების ჯგუფი: ქვეწარმავლები, ფრინველები და ძუძუმწოვრები, რომლებიც შეგუებული არიან ხველეთზე განვითარებას. მათი ჩანასახის განვითარება დაკავშირებულია ჩანასახის სპეციალური გარსის (ამნიონი, ქორიონი, ალანტოისი) წარმოქმნასთან, რაც არ გააჩნია უფრო დაბალ საფეხურზე მდგომ ხერხემლიან ცხოველებს.

ამნოიტური დრუ — სითხით ამოვსებული არსე, რომელშიც მოთავსებულია ქვეწარმავლების, ფრინველებისა და ძუძუმწოვრების ჩანასახი. წარმოქმნება ჩანასახის გარეთა და შიგნითა გარსს შორის.

ამოღობა მცენარეებისა — იხ. მცენარეთა ამოღობა.

ამონაყარი — ხეებისა და ბუჩქების ფესვებზე განვითარებული დამატებითი ყლორტები წარმოადგენს ვეგეტატიური გამრავლების ერთ-ერთ საშუალებას.

ამონიკი — იხ. ამიკი.

ამონიში — 1. აზოტისა და წყალბადის ნაერთი, რომელიც ბუნებაში თავისუფლად არ მოიპოვება და შედის სხვადასხვა მარილის შემადგენლობაში. 2. ფხვნილი, რომელიც იხმარება საფუარის ნაცვლად.

ამონიტები — თავფეხიანი მოლუსკების ერთ-ერთი ნაშარხი ჯგუფი, რომელიც არსებობდა დაწყებული დევონიდან მეზოზოური ერის ბოლომდე.

ამონიფიკაცია — ბაქტერიების მიერ ორგანული აზოტოვანი ნივთიერების დაშლის პროცესი, რომლის დროსაც წარმოიქმნება ამონიაკი. დიდი მნიშვნელობა აქვს ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნებისათვის.

ამორფიზმი — ნივთიერების ამორფული მდგომარეობა; როდესაც ნივთიერებას არა აქვს კრისტალური აგებულება.

ამორფული — უფორმო.

ამორფული მდგომარეობა ნივთიერებისა — უფორმო მდგომარეობა ნივთიერებისა; როდესაც ნივთიერებაში მოლეკულები უწყნარადგაა განლაგებული (კრისტალური მდგომარეობის საწინააღმდეგოდ) და ნივთიერებას აქვს ერთნაირი ფიზიკური თვისებები ყველა მიმართულებით.

ამორფული ნივთიერება — 1. უფორმო ნივთიერება 2. ნივთიერება, რომელსაც არა აქვს კრისტალური აგებულება. ამორფულია გაზები და თითქმის ყველა სითხე, აგრეთვე ზოგიერთი მყარი ნივთიერება, მაგ. ფისი, მინა, ქარა და სხვ.

ამორჩევითი განაყოფიერება — კვერცხუჯრედის უნარი შეიერთოს და განაყოფიერდეს ერთი რომელიმე განსაზღვრული სახეობის ან ჯიშის მტერის მარცლის უქრედით, ყვავის დამტვერვის დროს.

ამორჩევითი კულტურები — მიკროორგანიზმები, რომლებიც გაზრდილია განსაზღვრულ, მხოლოდ ამ მიკროორგანიზმებისათვის შესაფერის საკვებ არეზე.

ამობუთვა მცენარეებისა — იხ. მცენარეთა ამობუთვა.

ამპლოგრაფია — გამოყენებითი ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს ვაზის სახეობებსა და ჯიშებს.

ამპლოლოგია — მეცნიერება მევენახეობის შესახებ.

ამპლოური მცენარეები — დეკორატიული მცენარეები გრძელი ჩამოკიდე-

ბული ტოტებითა და ყლორტებით. აშენებენ ჩამოკიდებულ ლარნაკებში (ამპელებში) ან ქოთნებში (კორტანა).

ამპულა — 1. ზოგი მილისებრი ორგანოს (მაგ. სწორი ნაწლავი) გაფართოებული ნაწილი. 2. პერიმეტრულად დაბურული მინის პატარა კურკელა წამლისათვის.

ამპულაცია — ქირურგიული ოპერაცია — სხეულის დაავადებული პერიფერიული ნაწილის (მაგ. კიდურის) სრული ან ნაწილობრივი მოკვეთა.

ამრეცი — ხეებისა და ბუჩქების სახეობების ერთობლიობა, რომლებიც თავისი გარემო მოქმედებით, განსაკუთრებით დაჩრდილვით, „მოერევიან“ ტყის მთავარ ჯიშებს ზრდაში და აღუქობესებენ ლეროს ფორმას (ტყის განახლების ან კულტურის დროს).

ამფ — აღენოზიმონოფოსფორმეჯვის შემოკლებული აღნიშვნა.

ამფი, ამფო — რთული სიტყვის თავსართი, რომელიც აღნიშნავს ირგვლივობას, გარემოცვას, ორგეარობას. მაგ. ამფიბია, ამფიარქტიკული. ამფოტერული და სხვ.

ამფიპოზიტი — ბიოტიპი, რომელიც მრავლდება ნაწილობრივ სქესობრივი გზით, ნაწილობრივ აპომიქსისის გზით.

ამფიარქტიკული ფორმები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ არქტიკის გარშემო, მის ნაპირებზე, მაგრამ არ გვხვდება თვით არქტიკის აუზის ცივ ნაწილში.

ამფიატლანტიური გავრცელება ორგანიზმებისა — წყლის ორგანიზმების წყვეტილი გავრცელება წყნარ ოკეანეში.

ამფიატლანტიური ფორმები — ორგანიზმები, რომლებიც გვხვდება წყნარი ოკეანის დასავლეთ და აღმოსავლეთ ნაწილში.

ამფიბია — ორგანიზმი, რომელიც ცხოვრობს წყალშიც და ხმელეთზეც.

ამფიბიები — ხერხემლიან ცხოველთა

კლასი, რომელთაც უკავიათ შუალედი ადგილი წყლისა და ხმელეთის ცხოველებს შორის და ცხოვრობენ როგორც წყალში ასევე ხმელეთზე. მათ წყალხმელეთა ცხოველებსაც უწოდებენ (ბაყაყი, სალამანდრა და სხვ.).

ამფიბლასტულა — ღრუბელების ერთ-შრიანი ლარვა. რომელიც თავისუფლად დატყრავს.

ამფიბორეალობა — იხ. ამფიბორეალური გავრცელება.

ამფიბორეალური გავრცელება — ორგანიზმთა წყვეტილი გავრცელება ჩრდილო ნახევარსფეროს ზომიერი გზენდის დასავლეთით და აღმოსავლეთით.

ამფიგამია — 1. ორი სასქესო უჯრედის შერწყმა და მაკრონიუგირებელი წყვილი ბირთვის წარმოქმნა (ორმაგი ბირთვის ფაზა). თუ ამფიგამიას უშუალოდ მოსდევს კარიოგამია მაშინ ლაპარაკობენ ამფიმიქსისის შესახებ (ჩენეტი, 1916). 2. განაყოფიერების ნორმალური პროცესი, რომელსაც „გამია“-საც უწოდებენ (ბატალია, 1947).

ამფიგამიური ხახეობა — ბიოტიპის ჩვეუი, რომლისთვისაც ჩვეულებრივ (ტიპურად) ამომიქსიური გამრავლება დამახასიათებელი, მაგრამ დრო და დრო მრავლდება სქესობრივად.

ამფიგანტრიუში — ზოგიერთი ხავსის (მარშანცია — ლეიძლის ხავსი) — თალომის ქვედა მხარეზე განვითარებული ქერქლები.

ამფიდები — ქიმიური გაღიზიანების მიმღები ორგანოები მრგვალ კიბეში.

ამფიდლოიდი — ქაბრიდი, რომლის სომატური უჯრედები თითოეული მშობლიდან შეიცავს დიპლოიდურ ქრომოსომა ანაწყობს.

ამფიდისკი — ჩონჩხისებრი წარმონაქმნი ღრუბელების ზოგიერთ წარმომადგენელში.

ამფიგაზალური კონები — კონცენტრული გამტარი კონები, რომელთა ცენტრში მოთავსებულია ფლოემა და ქსილემითაა გარშემორტყმული (დამახასიათებელია ერთლებნიანთა წარმომადგენლებისათვის).

ამფიკარიონი — დიპლოიდური უჯრედი, რომელიც შეიცავს ქრომოსომათა ორ-მაპლოიდურ ანაწყობს.

ამფიკარპია — ორგვარი ტიპის ნაყოფის. (მიწისზედა — აეროკარპული და მიწისქვეშა — გეოკარპული) წარმოქმნა ერთ და იმავე მცენარეზე. ახასიათებს შუაეულას წარმომადგენლებს და ზოგიერთ სხვა მცენარეს.

ამფიკარპული მცენარეები — მცენარეები, რომელთაც ახასიათებთ ამფიკარპია — ორგვარი ნაყოფის წარმოქმნა.

ამფიკარიზალური კონები — კონცენტრული გამტარი კონები, რომელთა ცენტრში მოთავსებულია ქსილემა და გარშემორტყმულია ფლოემით (მაგ., გამტარი კონები გვიძრების ფესურებში).

ამფილემასისი — განაყოფიერების ნორმალური შედეგი, განსხვავებით მონოლემასისისა.

ამფიმიქსიხი — სქესობრივი პროცესის ჩვეულებრივი სახე, რომლის დროსაც ხდება ორი არაერთგვაროვანი სასქესო უჯრედის (გამეტის) შერწყმა.

ამფინუკლოლუსი — ორმაგი ბირთვი-ბაზოფილური და ოქსიფილური კომპონენტებით.

ამფინუკლოუსი — იხ. სინკარიონი.

ამფიპაციფიკური ფორმები — იხ. ამფიპლასტიფიკური ფორმები.

ამფიპაციფიკური გავრცელება ორგანიზმებისა — იხ. ამფიპლასტიფიკური გავრცელება ორგანიზმებისა.

ამფიბტილია — პირველადი ზედა ყბის ორმაგი შეერთება ქალასთან.

ამფიბტომატური ფოთლები — ფოთლები, რომელთაც ბაგეები აქვს ფირ-

ფიტის ორივე მხარეზე (დამახასიათებელია უმეტესი მცენარეებისათვის). ამფიტეცაუმი — ხახვების სპოროფიტზე განვითარებული გარეთა (პერიფერიული) შრე.

ამფიტოკია — იხ. დიეტეროტოკია.

ამფიტრახეზი — ბაქტერიები, რომელთაც გააჩნია ორი შოლტი — თათოთითო ორივე ბოლოში.

ამფიტროპული თესლკვირტი — თესლკვირტი, რომლის ნუცელუსი მოხრილია და სიგრძივ კრილში ნალისებური ფორმა აქვს (კახეღება, მაგ. თუთისებრთა წარმომადგენლებში).

ამფიფიტები — ჰიგროფილური (კაობის) მცენარეები, რომელთაც აქვს როგორც წყალში ჩაშვებული, ისე წყლის ზედა — ჰაერის გარემოში არსებული ორგანოები.

ამფიფლოიური სიფონოსტელე — სიფონოსტელე (ცენტრალური ცილინდრი), რომელშიც ფლოემა განლაგებულია ქსილემის როგორც შიგნით, ასევე გარეთ. ევოლუციის პროცესში სტელეს ამ ტიპიდან განვითარდა უმაღლესი გვიმრების ცენტრალური ცილინდრი — დიქტიოსტელე.

ამფიცელური მადები — მადები, რომლების სხეულს აქვს ორმხრივ ჩახუჭილი ფორმა.

ამფიცენოზი — მცენარეული თანასახოვანობა, შექმნილი ისეთი სახეობებისაგან, რომლებიც მიეკუთვნება მცენარეულობის ორ (ჩვეულებრივ მუზობელ) სხვადასხვა ტიპისათვის დამახასიათებელ სასიცოცხლო ფორმებს. მაგ. ტყე-ველი. ტყე-ტუნდრა.

ამფიპალიდი — 1. პაპლიდური ტიპი, რომელიც წარმოშობილია ამფიცილიდური სახეობისაგან. პიბრიდი, რომელსაც ქრომოსომათა რიცხვი გადიდებული აქვს მხოლოდ ერთ მუზობელში გაორკეცებულ ქრომოსომათა რიცხვის მქონე გამეტების წარმოქმნის შედეგად.

ამფო — იხ. ამფი.

ამფოლტები — ცილოვანი ნივთიერებები, რომლებსაც ამინომჟავების მსგავსად. ერთსა და იმავე დროს აქვს დადებითი და უარყოფითი მუხტი, და შეუძლია შეუერთდეს როგორც მკავეებს, ისე ტუტეებს.

ამფოტერული შენეირთები — იხ. ამფოლიტები.

ანაბაზონი — ალკალოიდი, რომელსაც შეიცავს ანაბაზისის წარმომადგენლები და თამბაკო. გამოიყენება როგორც ინსექტიციდი მწერების მოსასპობად.

ანაბენინი — საპარაგო ნივთიერება, რომელიც წარმოიქმნება ლურჯმწვანე წყალმცენარეების ზოგიერთ წარმომადგენელში. ახლო დგას გლიკოგენთან.

ანაბოზი — 1. ფარული სიცოცხლე; ორგანიზმის ცხოველმოქმედების მაქსიმალური შეჩერება, რომლის დროსაც სიცოცხლის ყოველივე ზილვად გამოვლინებას აღდგოლი არა აქვს, მაგრამ შესაფერისი პირობების დადგომასთან ერთად მას აქვს ცხოველმოქმედების აღდგენის უნარი. ანაბოზის მდგომარეობაში იმყოფება მშრალი თესლები, დიდი სიმშრალის დროს მღიერები, ბევრი მცენარის სპორები და სხვა. 2. პროდუქტებას დაკონსერვების ერთ-ერთი საშუალება, როდესაც იქმნება ისეთი პირობები, რომელიც ხელს უშლის მიკროორგანიზმების გამავლებას (მაგ. გაშრობა, გაყინვა).

ანაბოლია — ორგანიზმის ფილოგენეზური ცვლილებები მათი მორფოგენეზის ბოლო სტადიაში; აგებულიების შეცვლა, ცვალებადობა ონტოგენეზის მსვლელობაში ემბრიონალური განვითარების დროს.

ანაბოლიზმი — იხ. ასიმბილიცია.

ანადრომული მიგრაცია — თევზების მასობრივი სეზონური გადაადგილება წყლის დინების საწინააღმდეგოდ.

ანერობები — ორგანიზმები, რომელთაც შეუძლიათ სიცოცხლე თავისუფალი ეანგბადის გარეშე (ბევრი ბაქტერია, ზოგიერთი სოკო და სხვა). ანსხვავებენ ანერობების ორ ჯგუფს: ობლიგატურ და ფაკულტატურ ანერობებს (იხ. ცალ-ცალკე).

ანერობიოზი — სიცოცხლე თავისუფალი ეანგბადის გარეშე. ანერობულ პირობებში ორგანიზმების ცხოველყოფილობისათვის საჭირო აუცილებელი ენერჯის წყაროს დუღილის პროცესი ძლევა.

ანერობული ორგანიზმები — იხ. ანერობები.

ანერობული ხუნთვა — მცენარის ორგანიზმისა და ქსოვილების ნორმალური ხუნთვის შემცველი პროცესი ეანგბადის ნაკლებობის შემთხვევაში. თავისი კიმიზმით ძალიან მსგავსია სპირტის დუღილთან; ამ შემთხვევაშიც საბოლოო პროდუქტს, ისევე როგორც სპირტის დუღილისას, წარმოადგენს ეთილის სპირტი და ნახშირორჟანგი. ნახშირორჟანგის გამოყოფა მცენარის ქსოვილებში ეანგბადის მონაწილეობის გარეშე.

ანალგეზია — ტრეილის მგრძნობიარობის დაკარგვა, მაშინ როდესაც შეხების მგრძნობიარობა შენარჩუნებულია.

ანალგია — იხ. ანალგეზია.

ანალიზატორი — 1. ორგანო, რომელიც უზრუნველყოფს გალიზიანებათა ათვისებასა და გარჩევას. თითოეულ ანალიზატორს აქვს სამი ნაწილი: პერიფერიული (რეცეპტორები), შუა ნაწილი ანუ გამტარი ნაწილი და ცენტრალური ნაწილი ანუ ტრინის ნახვეარსფეროს ქერქის შესაბამისი ზონა. (ტრინი შემოიღო ი. პავლოვმა) 2. ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც რაიმე ნივთიერების ანალიზს ახდენენ.

ანალიზი — რისიმე შესწავლა მისი ნიწილებად დაშლის გზით.

ანალიზური — ანალიზზე დამყარებული; რაც ანალიზს იყენებს.

ანალიტიკური — იხ. ანალიზური.

ანალოგია — მსგავსება საგნებსა, მოვლენებსა და ცნებებს შორის.

ანალოგიური ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც მსგავსია გარეგნულად, ერთნაირი ფუნქციის შესრულების გამო, მაგრამ განსხვავდებიან თავისი საერთო იგებულებითა და წარმოშობით, მაგ., კოწახტრის ეკალი და კენლის ეკალი (პირველი — სახეცვლილი ფოთოლია, მეორე კი სახეცვლილი ღერო) ან ფრინველის ფრთა და მწერის ფრთა.

ანალური — ყითა, ანწლავთან დაკავშირებული. მაგ., ანალური ჭირკვლები.

ანალური არე — იხ. პერიპროქტი.

ანალური პარკები, ტომხიკები — უკანა ნაწლავის წყვილი გამობერილობა, რომელიც წარმოადგენს რგოლიანი კიების ზოგიერთი წარმომადგენლის გამოყოფისა და ხუნთვის ორგანოს.

ანალური ფარე — ზღვის ზღარბის ქაფუნის (გაბე საფარველის) ზედა ნაწილის ცენტრში არსებული რბილი აკი, რომელშიც ანალური ხერცია მოთავსებული.

ანალური ხერელი — უკანა სადინარი ხერელი, რომლითაც ბოლოვდება საქმლის მომწელებელი სისტემა.

ანამიები — უმდაბლესი ხერხემლიანი ცხოველები (მრგვალიირიანები, თევზები, წყალხმელეთა ცხოველები), რომელთა ჩანასახი ვითარდება ჩანასახის გარსის წარმოქმნის გარეშე.

ანამორფოზი — განეთარების ტიპი, როდესაც ცხოველი კვერცხუჯრედოდან იჩეკება ტანის სეგმენტების არასრული რიცხვით, რომელიც თანდათანობით იესება კანის მომდენო ცელის დროს. დამახასიათებელია ფეხსახსრიანთა ზოგი წარმომადგენლისათვის.

ანამორფული — დამახინებული, არასწორი.

ანაბხილური ტიპი თავის ქალახე — თავის ქალას აგებულების ერთ-ერთი ტიპი, რომელსაც აქვს მთლიანი სარკველი (ხუფი) და სრულებით მოკლებულია საფეთქლის ფოსოებს. დამახასიათებელია ქვეწარმავლების ზოგი წარმომადგენლისათვის.

ანატომოზი — 1. რაიმე სტრუქტურის ერთმანეთთან შეერთება, მაგ., სისხლძარღვთა შორის შეერთება. ფოთლის ძარღვების შეერთება და ა. შ. 2. პროტოპლაზმის ძაფები, რომლებიც უჯრედის გარის ფორების გზით შედის მცენარის მეზობელ უჯრედებში.

ანატომია — 1. მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ორგანიზმისა და მისი ორგანოების აგებულებას. 2. რაიმე ორგანიზმის ან ორგანოს აგებულება.

ანატომიური კოფიციენტი — რიცხვი, რომლითაც გამოსახულია მცენარის ქსოვილების ანატომიური ელემენტების სიდიდე და რაოდენობა. მაგ., ბაგეების რიცხვი ფოთლის ზედაირის ერთეულზე.

ანატომოზა — ოსმოსური წნევის გაზრდა მცენარულ უჯრედში გარეგანი ან შინაგანი ზემოქმედების შედეგად, მაგ., კონცენტრირებულ ხსნარებში უჯრედის ხანგრძლივად არსებობის დროს. შეიძლება გამოწვეული იყოს სახამებლის შაქრად გადაქცევით ან მძიერ მონაცუარული წონის მქონე ორგანული შეკვების დაგროვებით.

ანატროპული თესლკვირტი — თესლკვირტი, რომელსაც ნუკლეუსი შემოტრიალებული აქვს 180°-ით და უწინიდან ქვევითაა ჩამოკიდებული იმგვარად, რომ უწინი მკიდრად ეხება ან მთლიანად ეზრდება გარეთა ინტეგუმენტს. ასეთ თესლკვირტში მტვერსაველი (მიკრობილე) მოთავსებულია თესლის უწინის გვერდით. დამახასიათებელია ფარულთესლოვან მცენარეთა უმრავლესობისათვის.

ანაფაზა — უჯრედის არაბირდაპირი და

ყოფის ერთ-ერთი, სახელობრ მესამე ფაზა, რომლის დროსაც ქრომოსომები ერთმანეთს სცილდება და პოლუსებისაკენ მიემართება.

ანაფილაქსია — ორგანიზმის არაჩვეულებრივი ან მეტისმეტად მალალი რეაქცია უცხო ცილების ან სხვა ნივთიერებების მიმართ.

ანგიოგამია — კოპულაცია ოვოგონიზმში ან არქეგონიზმში მოთავსებული უმოდრო კვერცხუჯრედისა მასში შეკრილ (მოხვედრილ) სპერმატოზოიდთან.

ანგიოკარპული სანაყოფე ხხეული — ბაზილიუმიანი სოკოების სრულიად დახურული სანაყოფე ხხეული.

ანგიოდოგამია — ანატომიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს სისხლძარღვებსა და ლიმფურ სისტემებს.

ანგიომა — კეთილთვისებიანი სიმსივნე, რომელიც შედგება სისხლძარღვების ან ლიმფის სადინარებისაგან.

ანდროგამეტა — მამრობითი გამეტა; მიკროგამეტა.

ანდროგამია — მამრობითი გამეტის განაყოფიერება მდედრობითი გამეტით. თუ განაყოფიერებაში მონაწილეობს მდედრობითი გამეტის ციტოპლაზმა მას ციტოპლაზმატურ ანდროგამიას უწოდებენ, ხოლო თუ განაყოფიერებას მდედრობითი გამეტის ბირთვი ახდენს, მას ბირთვულ ანდროგამიას უწოდებენ.

ანდროგამონი — იხ. გამონი.

ანდროგენიზმი — მამრობითი პართენოგენიზმი. ამ დროს კვერცხუჯრედის განაყოფიერების შემდეგ დედისეული ბირთვი ელიმინირდება (სცილდება, მოშორდება) და წარმოქმნილი პალოიდური ორგანიზმი, რომელსაც ანდროგენიზურს უწოდებენ, შეიკავს მხოლოდ მამის ქრომოსომთა ანაწყობს.

ანდროგენი — ნივთიერება, რომელიც სტიმულს აძლევს მამაკაცის მეორადი სასქესო ნიშნების განვითარებას.

ანდროგინია — 1. ერთი სქესის ინდივიდში, მეორე სქესის ნიშნების არსებობა. 2. ერთ და იმავე მცენარეზე მამრობითი და მდედრობითი ყვავილების ერთდროულად წარმოქმნა. 3. მამრობითი ყვავილის გამოჩენა მდედრობით ყვავილედში. 4. მამრობითი და მდედრობითი ყვავილების თანამიმდევრობითი გამოჩენა ერთსა და იმავე ყვავილედში.

ანდროგინოფორი—ყვავილსაქლომის წაგრძელებული ნაწილი, რომელზედაც სხედან მტერიანები და ბუტკო; დამახასიათებელია, მაგ., მიხაიისებრთა ოჯახის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ანდროგინური თავთავი — თავთავი, რომელშიც მდედრობითი ყვავილები თავთავის ქვედა ნაწილშია განლაგებული, მამრობითი კი — ზედა ნაწილში.

ანდროგინური ფორმები — საპროლეგნინასნაირი სოკოების ჩვეულებრივ, რომელთაც სასქესო ორგანოები (მამრობითი და მდედრობითი) მოთავსებული აქვს მიცელიუმის ერთ მოკლე ტოტზე ერთმანეთის ახლოს.

ანდროდიეცია — ორსახლიანობის შემთხვევა, როდესაც მცენარის ერთი სახეობის ზოგ ეგზემპლარზე გვხვდება მხოლოდ ორსქესიანი ყვავილები, ნაწილ ეგზემპლარზე კი მარტო მამრობითი (მტერიანიანი) ყვავილები (მაგ., ლოლი).

ანდრომეროგონია — კვერცხის ერთი ფრაგმენტის განვითარება, რომელიც მხოლოდ მამის ქრომოსომებს შეიცავს.

ანდრომონეცია — ერთსახლიანობის შემთხვევა, როდესაც მცენარის ერთ და იმავე ეგზემპლარზე გვხვდება როგორც ორსქესიანი ყვავილები, ასევე მარტო მამრობითი (მტერიანიანი) ყვავილები (მაგ., შხამა).

ანდროსომები — ქრომოსომები, რომლებიც გვხვდება მხოლოდ მამრობით

თი ჩანასახოვანი უჯრედების ბირთვებში და არასდროს გვხვდება ორივე სქესის სომატურ და მდედრობით ჩანასახოვან უჯრედებში. ანდროსომებს უწოდებენ აგრეთვე ქრომოსომებს, რომლებიც შემოფარგლულია მხოლოდ მამრობითი სქესით.

ანდროსპერმიები — სპერმიები, რომლებიც განსაზღვრავენ მამრობითი სქესის განვითარებას.

ანდროსპორა — მამრობითი სპორა, მიკროსპორა; მტერის მარცვლი.

ანდროსპორანგიუმი—სპორანგიუმი, რომელიც შეიცავს ანდროსპორებს.

ანდროსპოროგენეზი — იხ. მიკროსპოროგენეზი.

ანდროფორი—ყვავილის ფეხისებრ წაგრძელებული ყვავილსაქლომი, რომელზედაც მხოლოდ მტერიანებია მოთავსებული.

ანდროციტები — ყვავილის მტერიანების მთელი კომპლექსი.

ანდროციტები — იგივეა რაც ანთეროზოილები, სპერმატოზოილები.

ანევიოზმა — ანთერის ავადმყოფური გაგანიერება მისი კედლების დაზიანების გამო.

ანევირინი — ვიტამინი B₁, რომლის ნაკლებობა იწვევს ნერვული სისტემის აშლილობას — პოლინერვიტს (ბერი-ბერი).

ანელიდური თეორია — თეორია, რომლის თანახმადაც ლოკოკინები წარმოიშენენ რგოლოვანი ჭიებისაგან.

ანემია — სისხლნაკლებობა. ორგანიზმში სისხლის რაოდენობის ან ფორმის ელემენტების შემცირება და მისი თვისობრივი შედგენილობის შეცვლა.

ანემოგამია — ქართლ დამტყვევია. იხ. ანემოფილია.

ანემოფილია — ყვავილის დამტყვერვის ერთ-ერთი სახე, რომელიც ხდება ქარის დახმარებით; ქართლ დამტყვერვა.

ანემოფილური მცენარეები — მცენარეები, რომელთაც ახასიათებთ ქართო დამტვერვა—ანემოფილია. მაგ., მარცლოვანთა უმრავლესობა, ისლისებრნი, პალმების უმეტესობა და სხვ.

ანემოფიტები—**ახ.** ანემოფილური მცენარეები.

ანემოქორები — ანემოქორული მცენარეები, რომელთა ნაყოფებისა და თესლების გავრცელება ხდება ქარის საშუალებით, რისთვისაც გააჩნიათ სპეციალური საშარჩვეები (ბეწვი ან ფრთისებრი წარმონაქმნი და სხვა). ასეთებია ქადაგრისებრთა, მანანასებრთა და სხვათა წარმომადგენლები.

ანემოქორია — ნაყოფებისა და თესლების ქარით გავრცელება.

ანემოქორული მცენარეები — **ახ.** ანემოქორები.

ანენცეფალი — ცხოველი, რომელიც დაბადებულია თავის ტვინის ქერქის გარეშე.

ანესთეზია — გაუმტკივნეულობა; ქირურგიული ჩარევის საჭიროების შემთხვევაში მგრძობებლობის დაკარგვა ან შესუსტება.

ანეუპლოიდი — ორგანიზმი ან უჯრედო, რომელსაც გააჩნია პალოიდის არაჯერადი შემცირებული ან გადიდებული ქრომოსომების რიცხვი. ანეუპლოიდია მოვლენა დაკავშირებულია დიპლოიდთა მიერ ერთი ან მეტი ქრომოსომის დაკარგვასთან ან შექმნასთან.

ანეუპლოიდა — მოკლენა, რაოდენსაც ორგანიზმის უჯრედებს გააჩნიათ პალოიდის არაჯერადი ქრომოსომების რიცხვი.

ანეუპლოიდა — სპორების წარმოქმნა ირანორმალური (დარღვეული) მეიოზის პროცესში.

ანთერიდიალური უჯრედი — მსხვილი უჯრედი, რომელიც წარმოიქმნება მტერის მარცვლისა (მრმველთესიონებში) და მიკროსპორის (გამსხვავებ-

ულ სპორიან ლიკოპოდიუმებსა და გვიმრებში) გაღვივების დროს. ამ უჯრედიდან წარმოიქმნება ანთერიდიუმი.

ანთერიდიუმი — მიმრობითი სასქესო ორგანო (ბავსებში, გვიმრებში, შეიტებში, ლიკოპოდიუმებში, ზოგიერთ წყალმცენარესა და სოკოში), რომელშიც წარმოიქმნება სპერმატოზოიდები (ანთეროზოიდები).

ანთეროზოიდები — ანთერიდიუმში წარმოქმნილი მიმრობითი გამეტები: 1. წყალმცენარეების, ხავსების და გვიმრანაირების მიმრობითი სასქესო უჯრედები (მიკროგამეტები), რომლებიც მოძრაობენ წაწმამების ან შოლტების დახმარებით; მათ სპერმატოზოიდებსაც უწოდებენ. 2. მტერის მარცვლის გენერაციული ბირთვი.

ანთოფინი — მუქი მურა ფერის პიგმენტი, რომელსაც შეიცავს ზოგიერთი მცენარის უჯრედის წვენი.

ანთოქლორა — უჯრედის წვენის ყუთელი პიგმენტი; უმთავრესად გვხვდება ვეირგვინის ფურცლების კანის უჯრედებში (ფურისულაში, სელიკაში და სხვ.); იშვიათად გვხვდება ნაყოფებში (ლიმონის და სხვა ციტრუსების ნაყოფში).

ანთოციანი — პიგმენტების ჯგუფი, რომელსაც შეიცავს ბევრი მცენარის უჯრედის წვენი და იწვევს გვირგვინის ფურცლების, ნაყოფებისა და სხვ. შეფერვას სხვადასხვა ელფერის ლურჯ, წითელ ან სოსანის ფერად. იხსნება წყალში და წყლით ვანზავებულ სპირტში. ჰიდროლოზის დროს იშლება გლუკოზად და ანთოციანილინად.

ანთოციანილინი — ანთოციანის ჰიდროლოზის შედეგად მიღებული ნივთიერება, რომელიც უახლოვდება ფლავინის წარმოებულებს; მათგან განსხვავდება იმით, რომ მათ მოლეკულაში CO-ს ჯგუფი ჩანაცვლებულია CH-ის ჯგუფით.

ანთრაქნოზი — მცენარის დაეადება, რომელიც გამოწვეულია უსრულო სოკოებისაგან (კოლეტოტრიხიუმი); ხასიათდება ლაქების ან მექეპების გაჩენით ფოთლებსა და ღეროზე.

ანთრაქოზი — ავადმყოფობა, რომელსაც იწვევს ნახშირის მტერის დაგროვება ფილტვებში.

ანთრაქოგენეზი — ადამიანის წარმოშობის პროცესი.

ანთრაქოგენი — თანამედროვე — მეოთხეული პერიოდი.

ანთრაქოგენური მცენარეულობა — მცენარეულობა, რომელიც ადამიანის მიერაა შექმნილი (იხ. აგროცენოზი).

ანთრაქოგრაფია — 1. ადამიანის სხეულისა და ძვლების ფორმის გრაფიკული გამოსახვა. 2. ადამიანთა ცალკეული რასების აღწერა.

ანთრაქოიდი — ადამიანის მსგავსი მაიმუნი (შიმპანზე, გორილა, ორანგუტანგი).

ანთრაქოლოგია — მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ადამიანის წარმოშობას, ევოლუციას და ცვალებადობის კანონზომიერებას.

ანთრაქომორფიზმი — 1. არამეცნიერული წარმოდგენა, ვითომდაც ცხოველებს, მცენარეებს და ბუნების მოვლენებს აქვს ადამიანური თვისება: აზრი, გრძნობა, ნებისყოფა და სხვა. 2. ღვთაების (ღმერთის) წარმოდგენა ადამიანის სახის მქონედ.

ანთრაქომორფული — ადამიანის მსგავსი.

ანთრაქომორფული მაიმუნები — ადამიანის მსგავსი მაიმუნები.

ანთრაქოფაგია — კაცოქამია.

ანთრაქოფაგია — კაცოქამიობა, კანიბალიზმი.

ანთრაქოფილემი — იხ. ანთრაქოფიტები.

ანთრაქოფიტები — ადამიანის თანამგზავრი მცენარეები, რომლებიც სახლდება მისთან ერთად. (შეიძლება იყოს

როგორც კულტურული, ასევე საჩრევლა).

ანთრაქოფობები — მცენარეები, რომლებიც ვერ იტანენ ადამიანის სემურსეო მოქმედებას (ზედმეტ თიხვას, მოხენას და ა. შ.) და საკმაოდ ჩქარა ქრებიან ბუნებრივი მცენარეული საფარის დაარევევის დროს. (სბერიისატეხელა, იორდასალამი, ეციწვერა და სხვა).

ანთრაქოქორები — მცენარეები, რომლებიც ვერცდებდა ადამიანის მეშვეობით შეუგნებლად თუ შეგნებულად.

ანთრაქოქორია — მცენარის ნაყოფებისა და თესლების გავრცელება ადამიანის დახმარებით.

ანთრაქოცენტრიზმი — ანტიმეცნიერული, რელიგიური შეხედულება, რომლის თანახმადაც ადამიანი არის ღვთის მიერ შექმნილი უმაღლესობის არსება; იგი წარმოადგენს სამყაროს ცენტრსა და მის საბოლოო მიზანს.

ანიზოგამეტა — იხ. პეტროგამეტები.

ანიზოგამია — სქესობრივი პროცესი, რომლის დროსაც ერთმანეთს ერწყმის სხეულის სხვადასხვა ნაწილის დაქცევის გამეტები (სასქესო უჯრედები). ეს განსხვავება შეიძლება ვანოსაზღვროს ან მხოლოდ ზომით (ჰეტეროგამია) ან ზომითა და ფორმით (უკიდურესი ფორმა — ოოგამია); ან მხოლოდ ქცევით კოპულაციის დროს.

ანიზოგენური მიხრიდები — მიხრიდები, არაერთგვაროვანი მემკვიდრეულობით.

ანიზომერია — ორგანიზმის, უჯრედისა და უჯრედული ორგანოების მსგავსი ნაწილების თვისებათა (ან რაოდენობის) არაერთგვაროვნება. პოლიმერული გენების მოქმედების არაერთგვაროვნება, რომლის დროს რამდენიმე არაექვივალენტურ გენს შეუძლია განაპირობოს ერთი ფენოტიპი.

ანიზოპლოიდი — ინდივიდის სომა-

ტურ უჩრდებში ქრომოსომა ანაწყობის კენტი რიცხვის არსებობა.

ანოზოტროპია — ერთი და იმავე მცენარის სხვადასხვა ორგანოს თვისება მიიღოს სხვადასხვანაირი მდგომარეობა გარემო ფაქტორების ერთნაირი ზემოქმედების დროს, მაგალითად, კენწრული ყლორტების ცალმხრივი განვითარებას ყლორტები გადაიხრება სინათლისაკენ, ფოთლის ფირფიტები კი განეწყობა სხივების მიმართულების პერპენდიკულარულად.

ანოზოტროპული ნივთიერება — ნივთიერება, რომელსაც აქვს სხივის ორმაგი გარდატეხვის უნარი.

ანოზოფილია — ფოთლების არათანაბარი სიდიდე ზოგიერთი მცენარის პორიზორტალურად განლაგებული ყლორტების ზედა და ქვედა მხარეზე; ჩვეულებრივ ყლორტის ზედა მხარეს უფრო პატარა ზომის ფოთლებია, ვიდრე ქვედა მხარეს. დამახასიათებელია ზოგიერთი ხავსისათვის, ლიკოპოდიუმისათვის და სხვა მცენარისათვის.

ანიმპლასტები — პრეფორმისის თეორიის მომხრე ბიოლოგები, (XVII—XVIII საუკუნეში), რომლებიც თვლიდნენ, რომ მამრობით სასქესო უჩრდებში — სპერმატოზოიდში იმყოფება მთლიანად ჩამოყალიბებული მინიატურული ორგანიზმი (საწინააღმდეგო ოვისებობისა).

ანიმალურა — ცხოველური; ცხოველთან დაკავშირებული; წინააღმდეგ ვეგეტატიურისა — მცენარეულისა.

ანიმალური პოლუსი კვერცხისა — კვერცხის ის მხარე, რომელიც თავისუფლად მცურავ კვერცხში მიმართულია ზევით და, საიდანაც ჩანასახის ზურგის ნაწილი ვითარდება.

ანიონი — უარყოფითი ელექტროდებით დამუხტული იონი, რომელიც ელექტროლიზის დროს მიისწრაფის ანოდისაკენ.

ანკილოზავრები — ნამარხი ქვეწარმავ-

ლები დინოზავრების ჯგუფიდან. ცნობილია ცარკის პერიოდიდან.

ანკილოზი — სახსრების უმოძრაობა ფიბროზული, ხრტილოვანი ან ძვლოვანი შეხორცებების შედეგად ტრამვის ან ანთების შემდეგ.

ანნულუსი — გვიმრების სპორანგიუმის რგოლი, რომელიც შედგება ერთწყობად განწყობილი უჩრდებობისაგან, წარმოადგენს ერთგვარ სამარჯვს; ხელს უწყობს სპორანგიუმის გახსნას და სპორების გაფანტვას.

ანოზალია — არანორმალურობა; ნორმიდან გადახრა; კანონზომიერების დარღვევა; საერთო წესისაგან გადახვევა.

ანორგანული — არაორგანული.

ანოზმატიკები — ცხოველები, რომელთაც არ გააჩნიათ ყნოსვა (მაგ., დელფინები).

ანოსმია — ყნოსვის უქონლობა, მოსლა.

ანოქრემია — ქანგაბადის შემცველობის შემცირება სისხლში.

ანოქსია — ორგანიზმის ქანგაბადით შიმშილი; ქანგაბადის ნაკლებობა ორგანიზმში გამოწვეული ქსოვილების არასაკმარისი ქანგაბადით მომარაგების შედეგად ან ქანგაბადის გამოყენების დარღვევით ქსოვილებში.

ანტაგონიზმი ონენიზა — კატიონების მომწამელები მოქმედების შემცირება სხვა კატიონების ზემოქმედებით. მაგ., ქლორიანი ნატრიუმის ან კალციუმის სუფთა ხსნარი ცალ-ცალკე მომწამელებად მოქმედებს მცენარეზე, მაგრამ ხსნარი, რომელიც შეიცავს ორივე მარილს, აღარ მოქმედებს მომწამელებად და საზიანო არ არის, ვინაიდან ადგილი აქვს ერთ და ორვალენტიან ონენების ურთიერთ გამაწონასწორებელ მოქმედებას.

ანტაგონიზმი მიკრობებისა — ერთი მიკროორგანიზმის დათრგუნვა ან მოსპობა მეორე მიკროორგანიზმის ცხოველმოქმედების პროდუქტებით.

ანტაგონისტები — 1. კუნთები ან კუნ-

თების ქვეფი, რომელიც მონაწილეობს მოძრაობაში ერთიმეორის საწინააღმდეგოდ, მაგ., მომხრელი და გამშლელი კუნთები. 2. მიკროორგანიზმები. რომლებიც მოქმედებენ დამჩავერელად სხვა მიკროორგანიზმების სიცოცხლეზე და განვითარებაზე.

ანტაგონისტური რეფლექსები — რეფლექსები, რომლებიც შეუთავსებელია ერთიმეორესთან.

ანტარქტიკული ოლქი — ფლორისტიკული ოლქი, რომელიც მოიცავს ანტარქტიდას მისაზღვრე კუნძულებით და სამხრეთ ამერიკის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილს.

ანტეკლოზია — მცენარის ყვავილობისა და დამტვერვის ეკოლოგია.

ანტენალური ქირკვლები — უმაღლესი კიბოების (მღინარის კიბო) საყლაპავი მილის მარჯვენა და მარცხენა მხარეს მოთავსებული ორი გამოშვოფი ქირკვალი, რომლებიც შედგება პარკისაგან და კლანილი მილისაგან. ეს უკანასკნელი ანტენების ფუძესთან იხსნება. წარმოადგენს გამოშვოფ სისტემას.

ანტენები — 1. მეორე წყვილი უღვაშებისა კიბოსნაირებში. 2. მწერების უღვაშები 3. რგოლიანი ქიების სეცეო.

ანტენულები — კიბოსნაირების პირველი წყვილი უღვაში.

ანტიამბულაკალური მხარე — კანეკლიანების სხეულის ზედა მხარე, რომელიც მოპირდაპირეა იმ მხარისა, სადაც პირის ზერელია მოთავსებული.

ანტიბიოზი — ცოცხალ ორგანიზმთა ერთი ქვეფის უარყოფითი მოქმედება სხვა ქვეფის განვითარებაზე.

ანტიბიოტიკები — ბიოლოგიური წარმოშობის ნივთიერებანი, რომელთა სინთეზირება ხდება მიკროორგანიზმების მიერ. ანტიბიოტიკებს აქვთ უნარი ჩააბზონ ბაქტერიებისა და სხვა მიკროორგანიზმების, აგრეთვე ვირუსებისა და უჯრედების ზრდა; ბევრ ანტიბიოტიკს აქვს მიკრობების მოკვლის უნარიც. ზოგჯერ ანტიბიოტიკებს აქვთუნებენ აგრეთვე მცენარეთა და ცხოველთა ქსოვილებიდან გამოყოფილ ანტიბაქტერიულ ნივთიერებებს თითოეულ ანტიბიოტიკი ხასიათდება სპეციფიკური ამორჩევითი მოქმედებით და მიკრობთა მხოლოდ ერთ ვარკვეულ სახეობაზე მოქმედებს. მათ ფართოდ იყენებენ მედიცინაში, სოფლის მეურნეობაში და კვებისა და მიკრობიოლოგიური მრეწველობის სხვადასხვა წარმოებაში.

ანტიგენი — მაღალმოლეკულური კოლოიდური ნივთიერება, რომელიც ორგანიზმში შეყვანისას წარმოქმნის მასთან მარეაგირებელ სპეციფიკურ ანტისხეულებს.

ანტიდიურეტული პორმონი — ქიმიკის უკანა წილის პორმონი, რომელიც მოქმედებს შარდის გამოყოფაზე.

ანტიფორუზი — სამკურნალო პრეპარატი, რომელიც წარმოადგენს მიკრობთა ეულტურების ფილტრატს; ანტივირუსს აქვს უნარი შეაჩეროს იმ მიკრობთა გამრავლება, რომელთა ეულტურიდანაცაა მიღებული.

ანტიფიტიამინები — ნივთიერებანი, რომლებიც იწვევენ ვიტამინების დათრგუნვას — დაშლას და ორგანიზმზე ახლენენ მათ საწინააღმდეგო მოქმედებას.

ანტიფეტური ცვლა თაობებისა — ორი თაობის (სქესობრივი და უსქესო) მორიგეობა. დამახასიათებელია ყივლა არქეოკონიატებისათვის, მაგრამ იშვიათი არ არის უმდაბლეს მცენარეებშიც.

ანტიფორმინი — ფერმენტი, რომელიც ხელს უშლის სისხლის შეღებებას.

ანტიკლინალური დაყოფა — პრომერისტემის უჯრედების დაყოფა ტობრების წარმოქმნით ზრდის კონუსის ზედაპირის პერპენდიკულარულად.

ანტიმეტაბოლიტები — ბიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებანი, რომლებიც ხელს უშლიან ორგანიზმის ქსოვილებში ბუნებრივად წარმოქმნილ ნივთიერებათა ცვლის შუალედი პროდუქტების — მეტაბოლიტების მოქმედებას.

ანტიმუტაგენები — ნივთიერებები, რომლებიც ხელს უშლიან და ამცირებენ მუტაციების სიხშირეს.

ანტაიერისტალტიკა—შებრუნებული პერიოსტალტიკა, უკუპერიოსტალტიკა; საკმლის მომწელებელი ტრაქტის ქიმიკოსების (ტალისებური) შეკუმშვა ჩვეულებრივი მიმართულების საწინააღმდეგოდ სახელდობრ პირის ღრუ მიმართულებით, რის შედეგადაც კუჭში ან ნაწლავებში არსებული საკვები გადაღის პირის ღრუში და იწვევს ლეზიონებს.

ანტაოლეგი — 1. უჭრედები, რომლებიც წარმოიქმნება უმადლეს მცენარეთა ჩანასახის პარკში კვტრცხუჭრედის საწინააღმდეგო მხარეზე მდებარე სამი ბირთვიდან; როგორც წესი, ჩანასახის პარკში სამი ანტიპილი ვითარდება. 2. დეღამიწის ორ, დიამეტრალურად მოპირდაპირე პუნქტში მცხოვრები.

ანტიხეპტოკა — დაავადების წინააღმდეგ ბრძოლის ერთ-ერთი საშუალება ქიმიური ნივთიერებებით, რომელიც სპობს მიკროორგანიზმებს.

ანტიხეპტოკები — ლობის საწინააღმდეგო საშუალებანი; ქიმიური ნივთიერებები, რომლებიც ხელს უშლის ლობის მიკრობების განვითარებას და სპობს მათ. ფართოდაა გამოყენებული ქირურგიაში, აგრეთვე შშენებლობაში—ხის ნაწილების, ტელეფონის ბოძების, შპალებისა და სხვათა გასაქლენად, ლობისაგან დასაცავად.

ანტისხეულები — სპეციალური გლობულინები (იხ.), რომლებიც წარმოიქმნება ცხოველის სისხლში ანტიგენის (იხ.) შეღწევისას და აქვთ მოცემულ

ანტიგენთან სპეციფიკური ურთიერთმოქმედების უნარი.

ანტოტოქსინები — დამცველი ნივთიერებანი (ანტისხეულები), რომლებსაც წარმოქმნის ცოცხალი ორგანიზმი მასში ტოქსინის შეყვანის შედეგად და შეუძლია ამ ტოქსინის უვნებლყოფა. განეიტრალება.

ანტოტრომინი — იხ. ანტიოტრომინი.

ანტიფერმენტები — ნივთიერებანი, რომლებსაც გამოიშუავენ ორგანიზმი და ახშობს, ანეიტრალებს ან თუ იმ ფერმენტის მოქმედებას.

ანტიჰელმინტიკები — სამკურნალო საშუალება, რომლის დახმარებით ორგანიზმიდან გამოდენიან პარაზიტები (მელმინთებს).

ანტოდიუმი — ყვავილელი, რომელიც გარეგნულად მოგვაგონებს ერთ დიდ ყვავილს. მაგ., რთულყვავილოვანთა კალათა (ეს ტერმინი უფრო ძველი ლიტერატურაში გვხვდება).

ანტროპოგენეზი — იხ. ანტროპოგენეზი.

ანტროპოგენური მცენარეულობა — იხ. ანტროპოგენური მცენარეულობა.

ანტროპოლოგია — იხ. ანტროპოლოგია.

ანტროპოფილები—იხ. ანტროპოფიტები.

ანტროპოფიტები — იხ. ანტროპოფიტები.

ანტროპოფოტები — იხ. ანტროპოფოტები.

ანტროპოქორები — იხ. ანტროპოქორები

ანტროპოქორია — იხ. ანტროპოქორია.

ანურია — თირკმლების მიერ შარდის გამოყოფის შეწყვეტა.

ანამორფი — ენგზადინი ნაერთი, რომელიც წყალთან შეერთებით იძლევა პეპტას.

აოდეა — პურეული ნათესების აზრეტა, აწვა მარცელის დასრულებამდე ცხელი ქარის, სიცხისა და სხვ. მოქმედების შედეგად.

აორთქლება — თხევადი ან მყარი ნივთიერების გადაქცევა გაზისებრ (ორთქლის) მდგომარეობაში, რაც მიმდინარეობს ყოველნაირი ტემპერა-

ტურის დროს (განსხვავებით დუღისა).

აორთქლება წყლისა მცენარეებში — იხ. ტრანსპირაცია.

აორტა — სისხლის მიმოქცევის დიდი წრის მთავარი არტერია, რომელიც იწყება გულის მარცხენა პარკუჭიდან ფრინველებსა და ძუძუმწოვარ ცხოველებში.

აორტის ბოლქვი — მუცლის აორტის გაგანიერებული წინა ნაწილი ხერხე-მლიანთა უმრავლესობაში.

აპათია — ყველაფრისადმი გულგრილობა, უინტერესობა, უხალისობა, ზოგიერთი ფსიქიური დაავადების ნიშანია.

აპატია — იხ. აპათია.

აპენდიქსი — ბრმა ნაწლავის დანაშატი — კიანაწლავი.

აპენდიციტი — აპენდიქსის — ბრმა ნაწლავის დანაშატის (კიანაწლავის) ანთება.

აპეტალური ყვავილი — ყვავილი, რომელსაც არ გააჩნია გვირგვინის ფურ-ლები. ასეთი ყვავილის ყვავილსაფარი შედგება მხოლოდ ქამისაგან.

აპქისი — ზრდის კონუსი, ღეროს ან ფესვის წვერი.

აპიკალური — კენწრული: მორფოლოგიურად ზედა; აპიკალური ზრდა — კენწრული ზრდა; აპიკალური ფოთოლი — ზედა (კენწრული) ფოთოლი და ა. შ.

აპიკალური ზრდა — მცენარის ორგანოების კენწრული ზრდა. დამახასიათებელია ფესვისა და ღეროსთვის.

აპილაკი — ფუტკრის რძე; მისგან დამზადებული პრეპარატი.

აპისებრი ლამბირინთი — იხ. შიგნითა ყური.

აპისებრი წყალი — ნიადაგის ნაწილაკების ირგვლივ მყოფი წყლის ფენა, წყლის აპი, რომელიც მცენარისათვის ძნელი მისაწვდომია.

აპისებრიფრთიანები — ფრთიანი მწერების ერთ-ერთი რიგი, რომლის

წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელია ორი წყვილი, აპისებრი, გამპერივალე ფრთა, რომელთაგან უკანა წყვილი, წინა წყვილ ფრთაზე პატარაა (ფუტკარი, კლა და სხე).

აპლაზია — სხეულის რაიმე ნაწილის ან ორგანოს თანდაყოლილი უქონლობა. აპლანოგამეტანგიუმი — გამეტანგიუმი, რომელშიც წარმოიქმნება აპლანოგამეტები.

აპლანოგამეტები — უმოდრაო გამეტები, რომლებსაც არ გააჩნია შოლტები და მათი მოხვედრა დანიშნულების ადგილზე ხდება პასიურად. დამახასიათებელია ზოგიერთი წყალმცენარისთვის (კონიუგატები).

აპლანოზომორა — ზოგიერთი მწვანე წყალმცენარის (ულოტრიხა) უმოდრაო, ერთბირთვიანი სპორა. აპლანოსპორა ხშირად წარმოიქმნება ზოოსპორის ნაცვლად, მაგრამ მისგან განსხვავებით მას უჯრედული გარსი გააჩნია. აპლანოსპორას იხილავენ, როგორც ამორტულ ზოოსპორას, რომელიც მოკლებულია მოძრაობას.

აპოე — სუნთქვითი მოძრაობის დროებითი შეჩერება, სუნთქვის დროებითი შეწყვეტა, სუნთქვის პაუზა.

აპოგამეტია — იხ. აპოგამია.

აპოგამია — ამომიქსისის ერთ-ერთი შემთხვევა, როდესაც ახალი ინდივიდის (სპოროფიტის) განვითარება ხდება არა კვერცხუჯრედიდან, არამედ ჩანასახის პარკის რომელიმე უჯრედიდან (ანტიპოდებიდან, სინერგიდებიდან და სხვა ფარულთესლოვან მცენარეების ზოგ წარმომადგენელში) ან სქესიანი თაობის (გამეტოფიტის) რომელიმე ვეგეტატიური უჯრედიდან (გვიმრებში). ზოგჯერ ამ მოვლენას აპოგამეტიას უწოდებენ.

აპოგენია — სტერილურობა სასქესო აპარატის დაკარგვის ან დაშლის შედეგად.

აპოზიცია — უჯრედის გარსის გასქელება პროტოპლაზმისაგან წარმოქმნი-

ლი ნიეთიერების ახალ-ახალ შრეებად დალაგების გზით. ორგანიზმის ქსოვილების ზრდა ახალ-ახალი ფენების წარმოქმნით.

ამოთეციუმი — ზოგიერთი ჩანთიანი სოკოს და შლიერის ნაყოფსხეული, რომელსაც მეტწილად ლამბაქისებრი ფორმა აქვს.

ამოკარბული გინეცეუმი — გინეცეუმი, რომლის ნაყოფფოთლები არ არის შეზრდილი ერთმანეთთან, ამასთან თითოეული ნაყოფფოთოლი წარმოქმნის დამოუკიდებელ ბუტკოს (მაგ., ბიასებრთა უმეტესი წარმომადგენლის ყვავილში).

ამოკარბული ჩირკვლები — ჩირკვლები, რომელთა სეკრეტში, ნაწილობრივ, შედის მათი უჯრედების ციტოლაზმა (დიდი საოფლე ჩირკვლები).

ამომიქსისია — სქესობრივი გამრავლების შეცვლა სხვა, არასქესობრივი პროცესით, რომელიც დაკავშირებული არ არის ბირთვების ან უჯრედების შერწყმასთან. ამ დროს ადგილი აქვს ჩანასახისა და თესლის გაუნაყოფიერებლად განვითარების სხვადასხვა შემთხვევას: გაუნაყოფიერებელი ევერცხუჯრედიდან (პართენოგამია), გამეტოფიტის ვეგეტატიური უჯრედიდან (აოგამია), სპოროფიტის უჯრედიდან (ამოპორია, ადვენტური ემბრიოგენია) და სხვა; ვეგეტატიური გამრავლებისაგან განსხვავებით ამომიქსისის დროს შენარჩუნებულია თაობათა მორფოლოგიური მორიგეობა. გარდა ჩამოთვლილი შემთხვევებისა, რომლებსაც იხილავენ „აგამოსპერმიის“ საერთო სახელწოდებით, ზოგი მკვლევარი ამომიქსისს აუთენებს აგრეთვე თესლის გამრავლების ვეგეტატიური გამრავლებით შეცვლის განსაკუთრებულ შემთხვევებსაც (ე. წ. ამოსპერმია ანუ ვეგეტატიური ამომიქსისი).

ამოლექსისია — სხეულის ან მისი ნაწილის უცაბედი დაშლის დაცემა, და-

დამბლაგება ტენიში სისხლის მიმოქცევის დარღვევის შედეგად; მაგ., ტენიში სისხლის ჩაქცევით ან ტენინის სისხლძარღვთა დაცობით და სხვ.

ამორგამია — განაყოფიერების პროცესის ერთ-ერთი სახე ყვავილოვან მცენარეებში, როდესაც მტერის მილი თესლკვირტში შედის არა მიკროპილეს გზით, არამედ ან ქალაქიდან (ქალაქოგამია) ან გვერდიდან ინტეგუმენტების გავლით (მეზოგამია).

ამოსპერმია — ვეგეტატიური ამომიქსისი; თესლით გამრავლების შეცვლა ვეგეტატიური გამრავლებით; ხორციელდება ბოლქვაყვებით. ვეგეტატიური კვირტებით და სხვ., რომლებიც წარმოქმნილია ყვავილის ან ყვავილედის ადგილზე.

ამოსპორია — გამეტოფიტის (სქესიანი თაობის) განვითარება სპოროფიტის (უსქესო თაობის) სომატური (ვეგეტატიური) უჯრედიდან სპორების წარმოქმნის გარეშე, მაგ., წინაზრდილის განვითარება გვირგვინში ფოთლის ან სპორანგიუმის ფენის ქსოვილისაგან.

ამოსტერიორული — ცდიდან გამომდინარე, ცდაზე, ფაქტობრივ მონაცემებზე დამყარებული.

ამოსტროფია — ქლოროპლასტების განლაგება მეზოფილის უჯრედებში ცოტად თუ ბევრად თანასწორად ყველა კედლის გასწვრივ. ჩვეულებრივ შესაძინევია ღამის საათებში.

ამოტეციუმი — იხ. ამოთეციუმი.

ამოტროპული თესლკვირტი — თესლკვირტი, რომელიც მოღუნულია ნასკვის ძირთან. დამახასიათებელია ხეჭრელისათვის და ჰანჯუკატისთვის.

ამოფერმენტა — ფერმენტის ცილოვანი, კოლოიდური ნაწილი; სრულ ფუნქციონალურ ფერმენტს წარმოქმნის მხოლოდ სპეციფიკურ კოფერმენტთან შეერთებით; იხ. ფერონი.

ამოფიზი — 1. სპორანგიუმის კოლოფის გაფართოებული ფუძე მწვანე ხავ-

სეგში (მაგ. გუგულის სელში). 2. ფიჭვის მოჭრისგებული გირჩის სათესლე ქერქლის გამსხვილებულ წვერზე განვითარებული რომბული ზედაპირი. 3. გრძელი ლულოვანი (მილოვანი) ძვლების ბოლო ნაწილი.

აპოტიტები — ადგილობრივი, მკვიდრი მცენარეები, რომლებიც ადვილად გადადის და ვრცელდება დამუშავებულ, კულტურულ ადგილსამყოფელზე; აპოტიტებს მიეკუთვნება კულტურაში შეტანილი ადგილობრივი მცენარეები (მაგ. წითელი სამყურა, კატაბალაბა და სხვ.) და აგრეთვე უშეტესი სარეველები ადგილობრივი ფლორიდან.

აპოციტი — მრავალბირთვიანი პრაოტოპლანზმატური მასა, რომელიც წარმოქმნილია ან ბირთვის დაყოფის შედეგად, პლანზის დაყოფის გარეშე, ანდა უჯრედების შერწყმით.

აპრესორები — მიცელიუმის ზედაპირული უჯრედების გაფართოებული ადგილები, რომელთაც შვიდროდ ეკვრიან ეპიდერმისს. დამახასიათებელია ნაქროვან სოკოებში.

აპროორული — ცდისაგან დამოუკიდებელი, იმთავითვე არსებული.

აპტერიები — ფრინველების კანის მოსაკეციები. რომლებსაც ბუმბულის საფარველი არ გააჩნია.

არამსუსხავნი — ნაწლავლურიანი ცხოველების ჭგუფი, რომელთაც არა აქვთ მსუსხავი უჯრედები (საფარცხლისებრნი).

არამირდამირი დაყოფა ბირთვიზა — იხ. მიტოზი; კარიოკინეზი.

არახრული გამტარი კონა—გამტარი კონა, რომელიც შეიცავს ან მხოლოდ ფლოემას ან ქსილემას.

არახრული გარდაქცევა — მწერების განვითარება კუპრის სტადიის გარეშე.

არახრული დანაწევრება — დანაწევრება, რომლის დროსაც ბლასტომერებად იყოფა მხოლოდ კვერცხუჯრედის ნაწილი. ასეთი დანაწევრება ჩვეულებ-

რი უმეჩნეულია ყვითრით მდიდარ კვერცხუჯრედებში.

არახრული დისკოიდური დანაწევრება — დანაწევრება, რომლის დროსაც განვითარებული კვერცხუჯრედის ერთ პოლუსზე (ანიმალურ პოლუსზე) წარმოიქმნება ბლასტომერების ჭგუფი (ჩანასახოვანი დისკო); გვხვდება ფრინველებში, ქვეწარმავლებში და ზოგიერთ უხერხემლო ცხოველში.

არახრული ზედაპირული დანაწევრება — კვერცხუჯრედის ცენტრში დაწყებული დანაწევრება, რომელსაც თანსდევს ბლასტომერების კვერცხის ზედაპირზე გადასაცვლება. მაგ. მწერებში.

არახრული მეტამორფოზი — იხ. არასრული გარდაქცევა.

არაუჯრედოვანი მცენარეები — ორგანიზმები, რომელთაც სხეულის გარეგანი და შინაგანი ღიფერენციაციის მიუხედავად, არ უვითარდება ტიხრები ე. ი. ფორმალურად ერთუჯრედოვანია (მაგ. მწვანე წყალმცენარე კალერაბა). „არაუჯრედოვანი“ მცენარეების აგებულება წარმოადგენს ერთუჯრედოვანი ორგანიზმების აგებულების უმაღლეს საფეხურს.

არაუჯრედული მონელება ხაქმლისა — იხ. საქმლის არაუჯრედული მონელება.

არაქნოლოგია — ზოოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ობობასნაირებს.

არახნოლოგია — იხ. არაქნოლოგია.

არბუსკულები — უმაღლესი მცენარეების უჯრედებში მცხოვრები სოკოს მიცელიუმის ხისმაგვარი განშტოებანი.

არეაგენეზი — არეალის ფორმირების გენეზისი.

არეაგრაფია — ამა თუ იმ სახეობის არეალის რუკაზე გადატანა, დარუკება.

არეალი — მცენარის ან ცხოველის რაიმე ტაქსონომიური ერთეულის (სახეობა, გვარი, ოჯახი და ა. შ.) გავრცელების არე (ოლქი).

არეალის ხტატოკა — სახეობების თა-

ნამედროვე გეოგრაფიული გავრცელების დადგენა.

არქალოგია — ბიოგეოგრაფიის დარგი, რომელიც სწავლობს მცენარეთა და ცხოველთა არეალებს.

არენაშია — ამა თუ იმ სახეობის რუკაზე ვადატანილი (დარუკებული) არეალისათვის სახელწოდების მინიშნება.

არენოლოგია — იხ. არენოტოკია.

არენოტოკია — პართენოგენეზის ერთერთი ფორმა, როდესაც ვაუნაყოფიერებელი კვერცხიდან ვითარდება მამრობითი ინდივიდები, ხოლო განაყოფიერებული კვერცხიდან მდედრობითი (მაგ., ფუტკარში).

ართროლოგია — ანატომიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს სახსრების აღნაგობას.

არიდული მცენარეულობა — შშრალი ჰავის მცენარეულობა.

არიდული ოლქები — შშრალი ოლქები, სადაც წლიური ნალექების რაოდენობა ნაკლებია წყლის იმ რაოდენობაზე, რომელიც შეიძლება აორთქლდეს იმავე ფართობიდან წლის განმავლობაში.

ართშია — გულის მოქმედების რიტმის დარღვევა, რაც ჩვეულებრივ გამოწვეულია გულის კუნთებისა და ნერვების დაავადებით.

არილოიდები — ძალიან წვრილი გამოწნაზარდები თესვლებზე.

არილუსი — მსხვილი ბარკისებრი ან ფრთისებრი გამოწნაზარდები, რომლებიც ფარავს თესლს, მაგრამ მასთან არ არის შეზრდილი. არილუსი ზოგჯერ ხორტოვანია, ჩვეულებრივ კამკამა ფერის, რითაც ფრინველებს იზიდავს (დამახასიათებელია კანკეპტისთვის, ურთხელისთვის და სხვ.).

არისტოტელეს ფანარი — ზღვის ზღარბების ყბის აპარატი.

არმატურა მცენარესა — მექანიკური ქსოვილებისა და უჯრედების ერთობლიობა მცენარეში.

არმირებული გამტარი კონეზი — გამტარი კონეზი, რომლებსაც თან ახლავს მექანიკური ქსოვილის ბოქოები (ჩვეულებრივ სკლერენქიმა); კურკულბოქოვანი კონეზი.

აროგენეზი — იხ. არომორფოზი.

არომატული ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც ცხოველმოქმედების პროცესში წარმოქმნიან სასამონენო სუნის პროდუქტებს, უმთავრესად ეთერებს.

არომატული მცენარეები — არომატის მქონე, სურნელოვანი მცენარეები; შეიცავენ ეთეროვან ზეთებს.

არომორფოზი — ბიოლოგიური პროგრესის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულება ცოცხალ ორგანიზმთა ევოლუციაში. ორგანიზმთა საერთო მნიშვნელობის ევოლუციური ცვლილება, რაც ორგანიზაციის დონის ამაღლებით და ფუნქციითაა გართულებით გამოიხატება (მაგ., ნერვული სისტემის განვითარება, თბილისხლიანობა და სხვ.). არომორფოზს ორგანიზმები აკყავს განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე და უზრუნველყოფს მათი ვადარჩენის შესაძლებლობას საარსებო პირობების შეცვლის დროს.

არხეობისათვის ბრძოლა — იხ. ბრძოლა არსებობისათვის.

არტრია — სისხლძარღვი, რომლითაც სისხლი მიედინება გულიდან სხეულის ყველა ორგანოში, სხეულის პერიფერიულ ნაწილში.

არტერიოხვლეროზი — არტერიების ქრონიკული დაავადება, რომლის დროსაც მისი კედლები სქელდება და მჭკრივდება, რის გამოც სისხლის მიმოქცევა ფერხდება.

არტერიული კონუსი — ზოგიერთი თევზისა და წყალხმელეთა ცხოველის გულის ნაწილი, რომელიც უშუალოდ პარკუტის წინ მდებარეობს.

არტერიული სისხლი — სისხლი, რომელიც მდიდარია ენჯობაით.

არტუქტები — რაიმე პროცესი ან წარმონაქმნი, რომელიც არ არის დამახინათებელი ორგანიზმისათვის და წარმოქმნილია, რომელიმე მეთოდის გამოყენების შედეგად (მაგ., ისეთი სტრუქტურები, რომლებიც წარმოქმნილია მიკროპრეპარატის დამუშავებისას ცილის კოაგულირების შედეგად).

არტროლოგია — იხ. არტროლოგია.

არქალაქიხი — მეერთი ცვლილებანი ორგანოს განვითარებაში, რომელიც ხდება ონტოგენეზური განვითარების დასაწყისში.

არქაული ერა — იხ. არქეული ერა.

არქეონალური მცენარეები — იხ. არქეგონიატები.

არქეგონიატები — მცენარეთა ჯგუფი, რომელსაც გააჩნია არქეგონიუმი — სპეციალური მდებარეობითი სასქესო ორგანო (ზავსნაირნი, გვიმრანაირნი, შიშველთესლოვანნი).

არქეგონიუმი — ზავსების, გვიმრების და შიშველთესლოვანი მცენარეების მდებარეობითი სასქესო ორგანო (მაკროგამეტანგიუმი), რომელშიც კვარცხუჯრედი ვითარდება. ჩვეულებრივ მრავალუჯრედიანია და გრძელუცლიანი კოლბის ფორმა აქვს.

არქეგონიუმის ყელი — არქეგონიუმის ზედა, ვიწრო მილისებრი ნაწილი, რომელიც შეიცავს წვრილ ერთწყებდად განლაგებულ ყელის მილის უჯრედებს.

არქეობტარიქსი — უძველესი, ნამარხი ფრინველი, რომელიც ცხოვრობდა ცარცულ პერიოდში. იგივეა რაც არქიორნისი.

არქეორნისი — ნამარხი ფრინველი, რომელიც ცხოვრობდა ცარცულ პერიოდში. სხეულის ფორმით, თავის ქალას აგებულებით, შებუბელოთ და სხვ.; წარმოადგენს ფრინველს, ხოლო პირის ღრუში კბილების არსებობით, ფრთების დამოლოებაზე სამი, ბრტყალით აღქურვილი თითგ-

ბით, ძვლებში საპაერო ღრუების უქონლობით და სხვ.; ახლოს დგას ქვეწარმავლებთან. წარმოადგენს გარდამავალ ფორმას ქვეწარმავლებსა და ფრინველებს შორის.

არქეოფიტები—1. მეცენარეები, რომლებიც არსებობდნენ უძველეს პერიოდში. 2. ადამიანის თანამგზავრი მცენარეები უძველესი დროიდან (ვიოტა, ლეაძლა და სხვ.).

არქეოციები — ნამარხი ცხოველები, რომლებიც ცხოვრობდნენ კემბრიუტო პერიოდის ზღვებში.

არქეოციტები — ამებისებრი, მსხვილი უჯრედები ღრუბულების მეზოგლეაში; მონაწილეობენ სქესობრივ გარავლებაში, ზრდაში, რეგენერაციაში და ცხოველის კებაში.

არქეპტერონი — განვითარებადი ჩანასახის ნაწლავის პირველადი ღრუ; იხ. პირველადი ნაწლავი.

არქესპორიუმი — წარმოშობი ქსოვილი, რომლიდანაც, ზავსებისა და გვიმრანაირების სპორანგიუმებში, სპორები ვითარდება.

არქეული ერა — უძველესი ერა ღედაშიწის გეოლოგიურ ისტორიაში.

არქიბლასტები—ციტოპლაზმად და ბირთვის ექვივალენტად დიფერენცირებული ბაქტერიებისა და ლუარქმწვანე წყალმცენარეების სხეული.

არქიგონოციტები — დიდი ზომის პირველადი ჩანასახოვანი სასქესო უჯრედები, რომლებიც წარმოქმნება პროტოგონოციტებიდან (იხ.); განვითარების პროცესში არქიგონოციტები გადაიქცევიან გონოციტებად — სასქესო ჩირკვლების ჩანასახოვან უჯრედებად.

არქიკარბოუმი — მდებარეობითი სასქესო ორგანო ჩანთიან სოკოებში; შედგება ორი ნაწილისაგან: ქვედა, სფეროსებრი ფორმის — ასკოგონი, და ზედა, ცილინდრული — ტრიპოგონი.

არქიპალუმი — იხ. ტვინის ქერქი.

არქიტომია — ზოგიერთი რგოლიანი ქიის უსქესო გამრავლება, როდესაც მისი სხეული იუოფა რამდენიმე ნაწილად (ან შეიძლება ცალკეულ სეგმენტად) და თითოეული ნაწილიდან (ან სეგმენტიდან) მთლიანი ორგანიზმი აღდგება.

არქოპლანზმა — პლანზური ვარსი, რომელიც იმყოფება ცენტრიოლების ირგვლივ.

არქტოვის ფლორა — მცენარეთა ერთობლიობა, რომელიც გვხვდება პოლარულ მხარეში, მარადი გაყინულობის რაიონში.

არქტოვული ოლქი — მსოფლიო ოკეანის ზოოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს ჩრდილო ყინულოვან ოკეანეს, ბერინგის ზღვის ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ სანაპიროებს, თეთრ ზღვას, ბაფინისა და გუძონის ყურას და გრენლანდიისა და ამერიკის აღმოსავლეთ სანაპიროების გაყოლებით, ეშვება სამხრეთით ნიუფაუნდლენდამდე.

არქტოპლანქტონი ფლორა — მცენარეთა ერთობლიობა, რომელიც შედგება არქტიკული და ალპური ფორმებისაგან.

არქტოგეის ხმელეთი — ზოოგეოგრაფიული კატეგორია, რომელიც მოიცავს პოლარქტიკის ზოოგეოგრაფიულ ოლქს; ეს უკანასკნელი კი მოიცავს მთელ ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, აზიის დიდ ნაწილს და აგრეთვე მთელ ჩრდილო ამერიკას.

არქტომეზამეულა მცენარეულობა — მცენარეულობა, რომელიც ფართოდ იყო გავრცელებული მთელ პოლარულ მხარეში მესამეულ პერიოდში.

არხალაქსიხი — იხ. არქალაქსისი.

არხეოფიტები — იხ. არქეოფიტები.

არხიზლახტი — იხ. არქიზლახტი.

ახაფტიდა — ზოგიერთი მცენარის ფესვიდან მიღებული გუმფისი.

ახეპტია — ქრილობაში რამიმე ინფექ-

ციის შექრის წინააღმდეგ ზომების მიღება.

ახექტატორი — მუღმივი, მაგრამ არა ღომინანტი სახეობა მცენარეთა თანა საზოგადოებაში. იგივეა რაც ინგრედინტი.

ახთმა — სულის ხუთვა, რაც გამოწვეულია გულის ან ბრონქების დაავადებით.

ახიმეტრია — ცხოველის ან მცენარის სხეულის ნაწილების ან ორგანოების უთანაბრო (ასიმეტრიული) განლაგება სხეულის მთავარი ღერძის მიმართ.

ახინეტრული — არათანაზომიერი, უთანაბრო, არასიმეტრული; ასიმეტრული ეწოდება ისეთ ორგანოს ან სხეულს, რომელზედაც არ შეიძლება არც ერთი სიმეტრიის სიბრტყის გავლება. ასიმეტრიულია მაგ. კატაბალახას ყვავილი, თელის ფოთოლი და სხვა.

ახიშილატები — პირველად ორგანული ნივთიერებანი, რომლებიც წარმოიქმნება ფოთლებში ფოტოსინთეზის დროს.

ახიშილატორები — 1. საასიშილაციო აპარატი უმეტეს ლეიძოს ხავსებში; მდებარეობს საპაერო კამერებში ზედა ეპიდერმისის ქვეშ და წაროდგენილია ქლოროფილის შემცველი უჯრედების მცირე წყების სახით. 2. მასიშილატიკებული ქსოვილის ფიფიტიკიანი გამონაზარდები ზოგიერთი ხავსის (მაგ. გუგულის სელში) ფოთლის სიგრძეზე. 3. ზოგიერთი წითელი წყალმცენარის (მაგ. ბატრახიოსპერმუმის) მოკლე გვერდითი ტოტები, რომლებიც განლაგებულია თაღის ღერძულ ძაფზე რგოლებად. ეს ტოტები შედგება მრავალრიცხოვანი ქრომატოფორების შემცველი უჯრედებისაგან, რომლებიც ასრულებენ მთავარ როლს ასიშილაციაში.

ახიშილაცია — ორგანიზმში მიმდინარე ბიოსინთეზის რეაქციათა ერთობლი-

ობა; ორგანიზმში შემოსული ნე-
თიერებების შეთვისება და ისეთ შე-
ნაერთებად გარდაქმნა, რომლებიც ამ
ორგანიზმის ჩვეულებრივ შემადგენელ
ნეოთიერებებს შეესატყვისება. მას
პლასტიკურ ცვლასაც უწოდებენ.
წარმოადგენს ორგანიზმსა და გარე-
მოს შორის მიმდინარე ნეოთიერებათა
ცვლის ერთ-ერთ მხარეს. ვიწრო გა-
გებით, მცენარეთა ფიზიოლოგიაში,
ასიმილაციაში ფოტოსინთეზის პრო-
ცესი იგულისხმება.

ასიმილაციური რიცხვი — ფოთლის მიერ
ერთი საათის განმავლობაში ასიმილი-
რებული (შეთვისებული) ნახშირორ-
ენგის რაოდენობა, რომელიც მოლის
ფოთოლში არსებული ქლოროფილის
ერთეულზე.

ასიმილაციური სახამეხელი — პირველადი
სახამეხელი, რომელიც გროვდება
მარცხელების სახით ქლოროპლას-
ტებში.

ასინაპსიზი — მოვლენა, როდესაც ქრო-
მოსომა კონიუგაციას ან სრულებით
არა აქვს ადგილი მეიოზში ან თუ
ხდება, დაქვეითებული აქტიურობით
მიმდინარეობს.

ასინგამია — ერთი სახეობის სხვადასხვა
ინდივიდების არაერთდროული ყვა-
ვილობა.

ასინდუზი — იხ. ასინაპსიზი.

ასკარიდოზი — ავადმყოფობა, რომელ-
საც იწვევენ ასკარიდები — ბრგვალი
კიები (პარაზიტობენ ცხოველისა და
ადამიანის ნაწლავებში).

ასკი, **ასკები** — სპორების მატარებელი
ორგანო, რომელიც დამახასიათებე-
ლია ჩანთიანი სოკოებისათვის. ასკებ-
ში (ჩანთებში) ვითარდება ასკოსპო-
რები (ჩვეულებრივ 4-8).

ასკოგენური ძაფები — ძაფისებრი გა-
მონაზარდები, რომლებიც წარმოიქმ-
ნება ბევრი ჩანთიანი სოკოს სასქესო
უჯრედებზე. ასკოგენური ძაფების
ბოლოებზე ვითარდება ასკები (ჩან-
თები).

ასკოგენური ძაფები — იხ. ასკოგენური
ძაფები.

ასკოგონი — ჩანთიანი სოკოების მდელ-
რობითი ორგანო — არქიკარპიუმის
სფეროსებრ გაბერილი ქვედა ნაწი-
ლი.

ასკოკარპიუმი — ჩანთიანი სოკოების სა-
ნაყოფე სხეული, რომელიც შედგება
ჩანთისაგან (ასკისაგან) და მის გარ-
შემო განვითარებული ძაფებისაგან.
(ძაფებისაგან).

ასკონი — ღრუბელების ყველაზე მარ-
ტივი აგებულების ტიპი, როდესაც
გარედან განლაგებულია ბრტყელ
უჯრედების ფენა, ხოლო სხეულის
შიგნითაა ზედაშირი გამოფენილია სა-
ყელიანი შოლტიანი უჯრედებით.

ასკორბინიზი მტავა — ვიტამინი C; ორ-
განული ნეოთიერება, რომელიც აუ-
ცილებელია ნეოთიერებათა ცვლის
ნორმალური მიმდინარეობისათვის
ორგანიზმში. მისი ნაკლებობა იწვევს
სურავანდლო დაავადებას. ასკორბინის
შეუვალი მდიდარია ასკოსის, შავი
მოცხარის ნაყოფი, ბოსტნეული, აგ-
რეთეე ფიჭვისა და ნაძვის წიწვები.
ლებულობენ სინთეზურადაც.

ასკოპორა — სპორა, რომელიც ვითარ-
დება ჩანთიანი სოკოების ჩანთებში
(ასკებში).

ასოციაცია — მცენარეული საფარის ძი-
რითადი ერთეული უმეტეს ფიტოცე-
ნოლოგიურ კლასიფიკაციაში. საბჭო-
თა ბოტანიკოსების უმრავლესობა
ასოციაციაში გულისხმობს ისეთი ფი-
ტოცენოზების ერთიანობას, რომე-
ლიც მსგავსია სინუზიალური სტრუქ-
ტურით და ერთნაირი ურთიერთ და-
მოკიდებულებით, როგორც თვით
მცენარეთა შორის, ასევე მცენარე-
ებსა და გარემოს შორის.

ასოციაციის ახპექტი — იხ. ასპექტი ასო-
ციაციისა.

ასოციაციის კომპლექსი — ასოციაციე-
ბის ჭკუფი, რომელიც თავმოყრილია
პატარ-პატარა მონაკეთებად შედ-

რებით მცირე ფართობზე; ჩვეულებრივია ქაობებში, ბიკობებზე, სადაც გვაქვს რთული მიკრორელიეფი.

ახოციაციის ციკლი — იხ. ინგრეგაცია.

ახოციაციური ბოქვობა — ბოქვობა, რომლებიც ერთმანეთთან აკავშირებს თავის ტვინის ქერქის სხვადასხვა უბნებს ერთი ნახევარსფეროს ფარგლებში.

ახოციაციური ცენტრები — თავის ტვინის ქერქში განლაგებული ცენტრები, რომელთა მეშვეობით ხორციელდება ქერქის სხვადასხვა განყოფილების ფუნქციითა ურთიერთმოქმედება და შეთანხმება.

ასპარაგინი — ასპარაგინის მგავის ამინდი; დიდი მნიშვნელობა აქვს მცენარეებში აზოტოვან ნივთიერებათა გარდაქმნაში, როგორც მათი სინთეზის, ასევე დაშლის პროცესში. დიდი რაოდენობით გროვდება გალიეებულ თესვლებში, ხეშეწარათა კვარტების გაშლისას და აგრეთვე სატაპურის (ბერძ. ასპარაგუს) ფესურებში (საიდანაც წარმოსდგება მისი სხელწოდება).

ასპექტი ახოციაციისა, ფიტოცენოზისა — ახოციაციის (ფიტოცენოზის) გარეგანი იერი, სახე, რომელიც იცვლება მოცემულ თანასაზოგადოებაში შეშავალ მცენარეთა განვითარებით სეზონურ ფაზებთან დაკავშირებით.

ასპექტური სახეობა — სახეობა, რომელიც ქმნის მცენარეთა თანასაზოგადოების ასპექტს.

ასპირატორი — 1. გაზის შემწვავი ხელსაწყო. წარმოადგენს წყლით სავსე კუროვს ორი მილით, რომელთაგან, ერთთა წყლის გამოსაშვებად, მეორე — ჰაერის შესაწვავად. ფართოდ იყენებენ მცენარეთა ფიზიოლოგიაში ფოტოსინთეზის, სუნთქვისა და ტრანსპირაციის ინტენსიურობის დასადგენად. 2. ხელსაწყო, რომლითაც სხეულის ღრუებიდან და კრილობიდან ამოსრუტავენ სითხეს, მაგ., ჩირქს.

ახტაზია — შეუჩერებელი მოძრაობა, რაც გამოწვევა თავისა და სხეულის სუსტი კანკალით, ცახცახით; გამოწვეულია ნახებმის დაზიანებით.

ახტელა — სტელის (ცენტრალური ცილინდრის) უქონლობა ე. ი. როდესაც მცენარის ღეროს არ გააჩნია სტელე. ახტენია — ორგანიზმის საერთო სისუსტე, უღონობა.

ახტეგმატიზმი — თვალის ისეთი ნაკლი, როდესაც აღცილი აქვს სინათლის სხივის არასწორ გადატანას თვალში; გამოწვეულია რქოვანას ან ბროლის არათანაბარი სიმრუდით. აქ დროს საგნის გამოსახულება ბუნდოვანია, ვინაიდან ბადურაზე ვერ ხდება სინათლის სხივების ერთ წერტილში (ფოკუსში) თავმოყრა.

ახტროსკლეროიდები — ეარსკლავისებრი სკლეროიდები; სქელგარსიანი გაქვევებული უქრედები წამახვილგუელი განშტოებებით; მათ ტოტიან სკლეროიდებსაც უწოდებენ. გვხვდება კაშელიის, ჩაის, ზეთისხილისა და სხვათა ტყავისებრ ფოთლებში.

ახფიქსია — გუფვა, ხუთვა, სუნთქვის შეჩერება, რაც გამოწვეულია თანგზადის ნაკლებობით და ნახშირორჟანგის ჰარბი დაგროვებით.

ახციდეები — 1. ძაბრისებრი, ფილასებრი, ღოქისებრი ან შილისებრი ფოთლები ზოგიერთი მწერისაშია მცენარისა (მაგ., ნებუტრასი). 2. ქორდალანთა ტიპის ერთ-ერთი კლასი.

ატავიზმი — ცოცხალ ორგანიზმში ისეთი ნიშანთვისების გამოვლენა; რაც დამახასიათებელი იყო მისი შორეული წინაპრებისათვის; წინაპართა ნიშანთვისებებისაკენ დაბრუნების მოვლენები (მაგ., აღამიანისათვის კულისებრი დანამატის განვითარება). არჩევენ: ფიზიოლოგიურ (ისტორიულად ცნობილ წინაპრისაკენ დაბრუნება) და ფილოგენიურ (შორეული წინაპრისაკენ დაბრუნება) ატავიზმს,

ატავიბტური რეგენერაცია — წინაპრებისათვის დამახასიათებელი ნიშანთვისებების აღდგენა.

ატაქსია — მოძრაობის კოორდინაციის დარღვევა, რაც ხშირად გამოწვეულია ნათხემის დაზიანებით ან ნათხემის ზურგის ტვინთან და ნახვთარსფეროებთან დამაკავშირებელი გზების დარღვევით.

ატაქტოგამია — მოვლენა, როდესაც გამეტები, მიუხედავად მათი სხეიდან სტგა ზომისა, მაინც ინარჩუნებენ კოპულაციის უნარს ყოველი შესაძლო კომბინაციის დროს. იდგილი აქვს ზოგაერთ წყალმცენარეში.

ატაქტობტედე — ღეროს ცენტრალური ცილინდრი, რომელიც შედგება მრავალრიცხოვანი გასწვრივი კონებისაგან; დამახასიათებელია ერთლებნიანთა უმეტესობისათვის, გვხვდება ზოგაერთ ორლებნიან მცენარეშიც.

ატელიოზი — მეგკვიდრული ქიპოფიზური ნაგალობა, ქონდრისკელობა.

ატლანტი — კისრის პირველი მალა ქვეწარმელებში, ფრინველებსა და ძუძუმწოვრებში.

ატლასი — იხ. ატლანტი.

ატოლი — მარჯნის რგოლისებური ფორმის კუნძული, რომლის შუაში მოქცეულია ლაგუნა.

ატოში — ქიმიური ელემენტის უმცირესი ნაწილაკი, რომელსაც შენარჩუნებული აქვს მოცემული ელემენტის თვისება; შედგება ბირთვისაგან (ატომ-ვული), რომელიც შეიცავს პროტონებს და ნეიტრონებს, და ელექტრონებისაგან, რომლებიც ვიანლაგებული არიან ბირთვის გარშემო გარკვეულ ორბიტაზე. შეოცე საუკუნემდე ატომი მიაჩნდათ ნივთიერების განუყოფელ ნაწილაკად.

ატონია — ორგანიზმის ქსოვილებისა და კუნთების მოღუნება.

ატრიალური ღრუ — ღრუ, რომელშიც

იხსნება სილაყუჩე ხერელები. დამახასიათებელია ლანცეტასათვის. ატრიალური ღრუ გარემოსთან დაკავშირებულია განსაკუთრებული ხერე-ლით, რომელსაც ატრიოპორი ეწოდება.

ატრიოპორი — იხ. ატრიალური ღრუ.
ატრიოზი — თმის სრულიად უქონლობა იდამიანისათვის.

ატროპინი — შხამიანი ნივთიერება, ილკალიდი, რომელსაც შეიცავს მცენარე შმაგა და ლენკოფას ნაყოფი. იყენებენ სამკურნალოდ (თვალის გუვის ვასაფართოებლად, ტკივილების ვასაყუჩებლად და სხვ.).

ატროპული თეზლკვირტი — სწორი თესლკვირტი; თესლკვირტი, რომლის ნუცელუსის ღერძი თესლის ყუწწის უშუალო გაგრძელებაა, ისე რომ მტერის სავალი (მიკროპილე) მდებარეობს თესლის ყუწწის მოპირდაპირე ბოლოში (გვხვდება მატრიტელასებრთა, კინჭრისებრთა და სხვათა წარმომადგენლებში).

ატროფია — 1. უყრელების, ქსოვილების ან ორგანოს არანორმალური შემცირება. ზომაში (ზოგჯერ მთლიანად გაქრობაც) საკვების ნაკლებობის ან ხანგრძლივი უმოქმედობის გამო. 2. რაიმე ან რისამე უნარის დაქვეითება, დაჩლუნგება, დაკარგვა.

ატფ — აღენოზინტრიფოსფორმპაუვის შემოკლებული აღნიშვნა.

აუთენტიკი — ნამდვილი, სარწმუნო, პირველწყაროზე დამყარებული, დედნის შესაბამისი.

აუთენტიკური ეგზემპლარი — ეგზემპლარი, რომელიც გამოყენებული დამითითებული აქვს ავტორის სახეობის პირველი აღწერისას. რიგ მკვლევართა მიერ აუთენტიკური ეგზემპლარები ტიპადაა მიჩნეული.

აურიკულარია — კანეკლიანთა ზოგერთი წარმომადგენლის განვითარების ერთ-ერთი ლარგული (მეტლობის) სტადია.

აუროკულები — გამონაზარდები, რომლებზედაც მიმაგრებულია ზღვის ზღარების კბილების მოძრაობაში მომუშავენი კუნთები.

აუტბრიდინგი — ერთი წიშის ფარგლებში არა მონათესავე ინდივიდების შეყვარება (საპირისპიროდ ინბრიდინგისა); ამ გზით მიღებული ცხოველი.

აუტოგამია — იხ. ავტოგამია.

აუტოდიამი — იხ. დიამი.

აუტოგოლოგია — იხ. ავტოგოლოგია.

აუტონტოქსიკაცია — იხ. ავტონტოქსიკაცია.

აუტონფექცია — იხ. ავტონფექცია.

აუტომიქსისი — იხ. ავტომიქსისი.

აუტომუტაგენი — იხ. ავტომუტაგენი.

აუტომუტაცია — იხ. ავტომუტაცია.

აუტოპარტენოგენეზი — იხ. ავტოპარტენოგენეზი.

აუტოპლასტიკური ტრანსპლანტაცია — იხ. ტრანსპლანტაცია.

აუტოპლოიდა — იხ. ავტოპოლიპლოიდა.

აუტოპოლიპლოიდი — იხ. ავტოპოლიპლოიდი.

აუტოპოლიპლოიდა — იხ. ავტოპოლიპლოიდა.

აუტოსომი — იხ. ავტოსომები.

აუტოსპორები — იხ. ავტოსპორები.

აუტოსტერეოლობა — იხ. ავტოსტერილობა.

აუტოსტილია — იხ. ავტოსტილია.

აუტოტომია — იხ. ავტოტომია.

აუტოტროპიზმი — იხ. ავტოტროპიზმი.

აუტოტროფები — იხ. ავტოტროფული ორგანიზმები.

აუტოტროფული ორგანიზმები — იხ. ავტოტროფული ორგანიზმები.

აუტოფერტილიზაცია — იხ. ავტოფერტილიზაცია.

აუტოფერტილობა — იხ. ავტოფერტილობა.

აუტოფერტილური მცენარე — იხ. ავტოფერტილური მცენარე.

აუტოფსია — იხ. ავტოფსია.

აუტოქთონები — იხ. ავტოქთონები.

აუქსანოგრაფი — აუქსანომეტრი, რომელსაც გააჩნია თვითნაშწერი აპარატი, თვითნაშწერი ხელსაწყო ზრდის მსვლელობის შესასწავლად. ამჟამად ეს ხელსაწყო თითქმის გამოსულია ხმარებიდან.

აუქსანომეტრი — ხელსაწყო, რომლითაც ზომავენ მცენარის ზრდის სიჩქარეს.

აუქსიალური უჯრედები — წითელი წყალმცენარეების თალუსის განსაკუთრებული უჯრედები, რომლებიც უერთდება მდედრობითი სასქესო ორგანოს (კარპოგონის) გამონაზარდებს (ოობლასტემურ უჯრედებს) და ამდიდრებენ მათ საკვები ნივთიერებით.

აუქსიზლახტები — დაგრძელებული, მზარდი ყლორტები.

აუქსინები — მცენარეული ჰორმონები (ფიტოჰორმონები); ფიზიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებანი, რომლებიც წარმოიქმნება მცენარის ორგანიზმში და აქტიურად მონაწილეობს ზრდისა და ფორმათაწარმოქმნის პროცესში. დღეისათვის გამოყოფილია a და b აუქსინი, რომელიც თავისი ქიმიური ბუნებით ერთმდებრან ოქსიმეაყებს მიეკუთვნება.

აუქსოავტოტროფები — ორგანიზმები, რომლებსაც თავისი გენეტიკური სტრუქტურით თვითონ შეუძლიათ მოახდინონ მათი ვანეთარებისათვის აუცილებელი ზრდის ყველა ნივთიერებათა სინთეზირება.

აუქსოავტოტროფები — იხ. აუქსოავტოტროფები.

აუქსოპორები — კაჟოვანი წყალმცენარეების (დიატომების) სპორები; წარმოიქმნება სქესობრივი პროცესის შედეგად. ზემოდან დაფარულია თხელი გარსით. აუქსოსპორა ქერ ინტენსიურად იზრდება და შემდეგ იფარება ორსაგდულიანი კაჟოვანი ქავშით.

აუქსოტროფები — ბაქტერიის ან სო-

კოს მუტანტები, რომლებიც საწყისი ფორმებისაგან განსხვავებით კარგავენ ზრდის უნარს მცირე საყვებ არეზე, რაც გამოწვეულია მუტაციის შედეგად, რომელიც ხელს უშლის რაიმე მინიშნელოვანი პროცესის მიმდინარეობას ბიოქიმიური რეაქციის მთლიანი ჩაქვის შიგნით.

აუქსოციტი — 1. ზრდის სტადიაში მყოფი სასქესო უჯრედის პირველი რიგის სპერმატოციტი და ოოციტი. 2. ანდროციტი, სპოროციტი, ოოციტი ან სპერმატოციტი განვითარების პერიოდში.

აუქსომეტრომეტრუმი — ორგანიზმები, რომლებსაც არ შეუძლიათ თვითონ მოახდინონ თავისი განვითარებისათვის აუცილებელი ზრდის ყველა ნივთიერებათა სინთეზირება, რაც გაპირობებულია მათი გენეტიკური სტრუქტურით.

აფაგია — ზოგიერთი ცხოველის კვების უნარის დაკარგვა განვითარების რომელიმე ფაზაში.

აფაზია — მეტყველების უნარის სრული ან ნაწილობრივი დაკარგვა თავის ტვინის ქერქის ზოგიერთი უბნის დაზიანების შედეგად; მეტყველების მოშლილობა.

აფანიზია — ორგანოების გაქრობის ერთ-ერთი ტიპი ორგანიზმის ინდივიდუალური განვითარების პროცესში

აფერენტული ნერვული ბოკოები — ბოკოები, რომლებიც თავის ტვინის ქერქს აკავშირებს ნერვული სისტემის სხვა ნაწილებთან. იგივეა რაც ენტრისკენული ნერვული ბოკოები.

აფილია — უფოთლობა, ფოთლების სრული რედუქცია (ახასიათებს საქსაულს, ჩუზლუნს და სხვა).

აფილური მცენარეები — მცენარეები, რომლებსაც ფოთლები მთლიანად აქვთ რედუცირებული. ასეთ მცენარეებში ფოტოსინთეზი ძირითადად მიმდინარეობს მწვანე ლეროებში.

აფლებიუმი — ფოთლისებრი წარმონაქმნი ზოგიერთი გვიმრის ფოთლების ძირში. მოგვაგონებს ფარულთესლოვან მცენარეთა თანაფოთლოს.

აფოტიური ზონა — წყალსატევების ზონა, სადაც ვერ აღწევს მზის სინათლე. ამ ზონაში მწვანე წყალმცენარეები არ გვხვდება. ცხოველებიდან ცხოვერობს ღრმა წყლის ფორმები.

აფრა — 1. ზოგიერთი უხერხემლო ცხოველის მოძრაობის ორგანო (იხ. ველუმი). 2. ამფიოქსუსის ლორწოვანი გარსის ნაეცი. 3. პარკოსან მცენარეთა უმეტესი წარმომადგენლის ყვავილის გვირგვინის, შედარებით უფრო დიდი ზომის ზედა ფურცელი (იხ. ფარვანასებრი გვირგვინი).

აფრიანა — იხ. ველიგერი.

აფროხანა — იხ. ველიგერი.

აქერქვა — ხის ლეროს მერქანში, წლიურ შრეებს შორის შიგნითა ნაპრალების წარმოქმნა.

აქვოტი — ბალახნარის ნაწილი, რომელიც აღდგენილია გათბების ან გაძვიის შემდეგ დაზიანებული ყლორტების წამოზრდის შედეგად.

აქონდრომალიზია — ძელოვანი ქსოვილის ზრდისა და მოშფიფების შემკვიდრული მოშლილობა, რაც ქონდროლოზის, ნაგალობის დამახასიათებელ ტიპში გადადის.

აქროდექსტრინი — იხ. დექსტრინები.

აქრომატინი — უჯრედის ბირთვის ნივთიერება, რომელიც არ იღებება საღებავებით.

აქრომატინული თითისტარა — უჯრედის გაყოფის აპარატი, რომელიც შედგება ორი სახის კიბებისაგან. მათგან ერთი გრძელდება პოლუსებს შორის, ხოლო მეორე აერთებს ცენტრიოლს ქრომოსომის ცენტრომერთან.

აქსილური ღერო — იხ. რახსი.

აქსოლუმა — პლანეტური მემბრანა, რომელიც გარედან ფარავს აქსონის ციტოპლასმას.

აქსონი — ნერვული უჯრედის მორჩი, რომელიც გამოდის გრძელი გამონაზარდის სახით ნერვული უჯრედიდან.

აქსონდაზმა — ნერვული უჯრედის ციტოპლაზმის ნაწილი, რომელიც შედის მისი აქსონის შემადგენლობაში.

აქსოლოდუმები — მზიარების (Heliozoid) ცხოველები, რომლებსაც აქვს მუდმივი ფორმა მასში განლაგებული ღერძული ჩონჩხის ძაფების მეშვეობით.

აქსოტილი — მკვრივი ელასტიური ძაფი, რომელიც გასდევს უმარტივესი მრავალშოლტიანების მთელი სხეულის გასწვრივ.

აქტივატორები — ნივთიერებანი, რომლებიც აღიერებენ ფერმენტების მოქმედებას, მაგ., ცისტეინი, გლუტამიკონი და სხვა.

აქტივატორები ზრდისა—იხ. სტიმულიატორები ზრდისა.

აქტივატრება თესლისა—იხ. თესლის აქტივირება.

აქტინო—კუნთოვანი ქსოვილის ცილა, რომელიც სხვა ცილასთან — მიოზინთან ერთად უზრუნველყოფს კუნთის შეკუმშვას და მოღუნებას.

აქტინომეტრი—ხელსაწყო, რომლითაც ზომივენ შხის რადიაციას; სხიურ ენერჯიას.

აქტინომიკოზი—ცხოველთა დაავადება, რომელსაც იწვევს პარაზიტი სოკოები აქტინომიცეტების ჭაფუფიდან. ავადდება ადამიანიც.

აქტინომიცეტები—სხივისებრი სოკოები; მიკროორგანიზმების ჭაფუფი, რომელსაც გააჩნია ბაქტერიებისა და მარტივი სოკოების ნიშნები. შედგება ერთუჯრედიანი სხივისებრი დატოტვილი გრძელი მიცელიუმისაგან. დიდი რაოდენობით გვხვდება ნიადაგში და წყალში. ცნობილია მათი როგორც საპროფიტი ისე პარაზიტი ფორმები. ეს უკანასკნელი იწვევს დაავადება აქტინომიკოზს. ბევრი აქტინომიცეტი მონაწილეობს ნიადაგის

ორგანული ნივთიერებების დაშლაში, ზოგი კი გამოყოფს ანტიბიოტიკებს.

აქტინომორფული გვირგვინი, ყვავილი, ჭაში—გვირგვინი, ჭაში ან ყვავილი, რომელზედაც შეიძლება გავატაროთ ორი და მეტი სიმეტრიის სიბრტყე. ასეთ გვირგვინს, ჭაშს და ყვავილს წესიერსაც უწოდებენ.

აქტინომორფული ორგანო — ორგანო, რომელზედაც შეიძლება გავატაროთ რამდენიმე სიმეტრიის სიბრტყე.

აქტინომორფული ყვავილი—იხ. აქტინომორფული გვირგვინი, ყვავილი, ჭაში.

აქტინომორფული ჭაში—იხ. აქტინომორფული გვირგვინი, ყვავილი, ჭაში.

აქტინოხტილე—სტელე, რომლის ქსაღემას განიც კრილში აქვს ვარსკვლავისებრი ფორმა, ხოლო სხივებს შორის ფლოუმის ჭაფუფებია მოთავსებული. გვხვდება ზოგიერთ ნამარხ ფსილოფიტებში, მაგ., ასტეროქსილონში.

აქტინოტროსა—ფორონიდების (საცეცხიანების ტიპიდან) მოცურავე ლარვები (მატლები), რომლებიც რამდენადმე გვაგონებს ტროსოფორებს.

აქტინულა—ნაწლავლურთანა ტიპის ზოგიერთი ჰიდრისებრი პოლიმის თავისუფლად მოცურავე ლარვა (მატლი), რომელსაც საცეცხები გააჩნია.

აქტიური ჭაფუფი — ორკომპონენტიაანი ფერმენტების არაცილოვანი ნაწილი. ფერმენტთა უმეტესობის აქტიური ჭაფუფის შემადგენლობაში შედის ეიტამინები.

აქტიურობის ციკლი — ცხოველმოქმედების ინტენსიურობის პერიოდული ცვლილება, რაც ჩვეულებრივ, წლის სეზონებთანაა დაკავშირებული.

აქველერაცია — განვითარების პროცესების თანმიმდევრობის მიმდინარეობის ონტოგენეზური დაჩქარება, რაც გამოიხატება იმაში, რომ შთამომავლობებში გარკვეული ნიშნები ჩნდ-

ბა უფრო ადრეულ სტადიაში, ვიდრე წინააპრ ფორმებში.

აღდაჭი—იხ. თაყირი.

აღმავალი დენი—ნივთიერებათა (ძირითადად წყლისა და მისში გახსნილი მინერალური ნივთიერებების) მოძრაობა ფესვებიდან ფოთლებისაკენ, ქვემოდან — ზევით.

აღმონაცენი—1. მიწის ზედაპირზე ამოსული, გამოჩენილი ღვივი. 2. რაც აღმოცენდა; აღმოცენებული.

აღმოცენება—ამოსვლა, მიწის ზედაპირზე ღვივის ამოჩენა.

აღქმა—გრანობათა ორგანოებზე მოქმედი საგნებისა და მატერიალური სამყაროს მოვლენების ასახვა თავის ტენიში.

აუტიმქოლინი — ქოლინის ორგანული ფუძის ძმარმჟავა ეთერი, რომელსაც გამოყოფს მრავალი ნეირონის დაბოლოებები; წარმოადგენს ნერვული იმპულსების გადაცემის სინაფსის ვხით.

აუიდოზი — სიმჟავეების ჰარბი შემცველობა სისხლში და სხვა ქსოვილებში.

აუიდოფილია — ორგანიზმის უჯრედებისა და ქსოვილების უნარი შეიღებოს მჟავე საღებავებით.

აუიდოფილური ბაქტერიები—ბაქტერიები, რომლებიც ცხოვრობენ და ვითარდებიან მჟავე არეში (ძმარმჟავეური და რძემჟავეური ბაქტერიები).

აუიდოფილური მცენარეები. — მცენარეები, რომლებიც იზრდებიან მჟავე სუბსტრატზე (ბევრი კალციფობი მცენარე).

აუიდოფილური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც ნორმალურად იზრდებიან და ვითარდებიან მხოლოდ მჟავე სუბსტრატზე ან არეში.

აუიდოფილური უჯრედები — უჯრედები, რომლებიც განლაგებულია ჰიპოფიზის წინა წილის ცენტრალურ ნაწილში. მათ ეოზინოფილურ უჯრედებსაც უწოდებენ.

აუიდოფობური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც ნორმალურად

იზრდებიან და ვითარდებიან მხოლოდ ტუტიან სუბსტრატზე (ურობაქტერიები, ბევრი კალციფილი მცენარე).

აუცილა — განვითარების ციკლის უქონლობა და მხოლოდ უსქესო გამრავლების არსებობა (მაგ. კიბონსაირთა ზოგიერთ წარმომადგენელში).

აუცილური ყვავილი—ყვავილი, რომლის ყველა ნაწილი განლაგებულია სპირალურად. მათ სპირალურ ყვავილებსაც უწოდებენ. გვხვდება მაგნოლიასებრთა და ბაიასებრთა პრიმიტიულ სახეობებში.

აუციულები—მრავალჯაგრიანი ქიების მსხვილი ჯაგრები, რომლებიც წარმოადგენს პარაბოდიუმის საყრდენ ელემენტებს.

აუკრა—ორგანიზმში ვაქცინის ან შრატის შეყვანი ავადმყოფობის თავიდან ასაცილებლად ან მკურნალობისათვის.

ახალი ზელანდიის ოლქი — ზოოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს ახალი ზელანდიის კუნძულებს და ჩაითამის, ოკლენდის, კემპუელის და ანტიპოდის კუნძულებს.

ახალფრთიანი მწერები—მწერების ჯგუფი, რომელშიც გაერთიანებულია მწერების ყველა რიგი, გარდა ნემსოვლავებისა და ერთლიანთა რიგისა, რომლებიც მიკუთვნებულა უძველესფრთიანთა ჯგუფისადმი.

„ახალი“ ტვინი — ძუძუმწოვართა დიდი ტვინის გაზრდილი ნახევარსფეროები, რომლებითაც დაფარულია ლერვანი ნაწილი.

ახილია—კუჭის წველის შეყვანიობის დაქვეითება, რაც გამოწვეულია მარილმჟავას და პეფსინის უქონლობით ან ნაკლებობით კუჭის წვენში.

ახლომხედველობა — თვალის დეფექტი, მხედველობის დარღვევა, რომლის დროსაც ადამიანი კარგად ხედავს ახლოს მყოფ საგნებს, ხოლო ცუდად (ბუნდოვნად) — შორს მყოფ საგნებს; გამოწვეულია თვალის კა-

ლის ზედმეტი წაგრძელებით; ამ შემთხვევაში შორეული საგნებიდან ანარეკლო სხივები გარდატეხის შემდეგ ერთდება არა ბაღურაზე, არამედ ბაღურის წინ.

ახო—საყანედ გაკეთული ტყე.
ახურება—იხ. მძუნაობა ცხოველისა.
აქლიოფიტები — მცენარეები, რომლებიც არ საჭიროებენ მზით განათებას, სინათლეს, მაგ., ნიადაგის სოკოები.

ბ

ბავები—პირველადი აგებულების პნეუმატოდები; მცენარის ეპიდერმისში განლაგებული სპეციალიზებული უჯრედები, რომელთა საშუალებით ხდება პერის შემცველი უჯრედშორისების გარე ატმოსფეროსთან დაკავშირება. ცალკეული ბავე შედგება კანის ორი (ლობიოს მარცხლის ფორმის) დასპეციალებული უჯრედისაგან (რომელთაც მეტადი უჯრედები ეწოდება) და მათ შორის მდებარე ხერელისაგან, რომელსაც ბავის ხერელი ეწოდება.

ბადისებრი გარსი—იხ. ბაღურა.
ბადისებრი ზუზხტანცია—მოგრძო ტვინის ზურგის განყოფილებაში მდებარე მონაკვეთი, რომელიც მოძრაობის ფუნქციასთანა დაკავშირებული.

ბადისებრი მურქლები—მურქლები, რომელთა კედლები შექმნილია ბადისებრ გასქელებულგარსიანი უჯრედებისაგან.

ბადისებრძარღვანი ფოთლი — ფოთლი, რომელიც ხასიათდება მსხვილი, კარგად გამოსახული მთავარი ძარღვით და შედარებით წვრილი გვერდითი და მეორე წყების ბადისებრ დაქსელილი ძარღვებით.

ბაღურა — 1. მცობნავი ცხოველების (ძროხა, ცხვარი) კუჭის მეორე (ოთხიდან) განყოფილება, რომელშიც ხდება საჭმლის დარბილება. 2. თვალის კაკლის შიგნითა (მესამე) გარსი, რომელიც შეიცავს შუქმჭარბობიარე უჯრედებს.

ბაზალური — ფუძისთან, ე. ი. მორფოლოგიურად ქვედა ნაწილში მდებარე.

ბაზალური აქი—თხელი, ფირფიტის სახის მეზოგლეა ნაწლავლურიანთა წარმომადგენლებში.

ბაზალური ბოლო—ყოველი ორგანოს ფუძე.

ბაზალური განგლები—ნერეული კვანძები, რომლებიც განლაგებულია თვის ტვინის ქერქქვეშა ფენაში.

ბაზალური სხეულაქები—მკერივი წარმონაქმნები, რომლებიც განლაგებულია ინფუზორიების წამწამებისა და შოლტოსანთა კლასის წარმომადგენლების შოლტების ძირში.

ბაზედოვის ავადმყოფობა — ავადმყოფობა, რომელიც გამოწვეულია ფარისებრი ჯირკვლის გადაჭარბებული მოქმედებით, ე. ი. როდესაც ადგილი აქვს ჰორმონის ქარბად გამოყოფას სისხლში.

ბაზიგამია—იხ. ქალამოგამია.

ბაზიდიოკარპი — ბაზიდიომიცეტების (უმალღესი სოკოების კლასი) ნაყოფსხეული.

ბაზიდიომორები — უმალღესი სოკოების ერთ-ერთი კლასის — ბაზიდიომიცეტების სპორები, რომლებიც წარმოიქმნება ბაზიდიუმის ზედაპირზე; ჩვეულებრივ თითოეულ ბაზიდიუმზე 4 სპორა ვითარდება.

ბაზიდიუმი — სპორების მატარებელი ორგანო ბაზიდიუმთან (ბაზიდიომიცეტები) სოკოებში. წარმოდგენილია ერთი (იშვიათად ოთხი) ცილინდრული უჯრედის სახით. ბაზიდიუმის ზედაპირზე ჩვეულებრივ 4 ბაზიდიოსპორა ვითარდება.

ბაზიონიმი—ტაქსონის პირველადი სა-

ბელწოდება, რომლის ეპითეტი საფუძვლად უდევს ახალ ნომენკლატურულ კომბინაციას სხვა გვარში ან სხვა უფრო მაღალ ტაქსონში გადატანისას.

ბაზიკეტალური განვითარება, ზრდა — ორგანოს ან მისი ნაწილების ზრდა წყვილიდან ფუძის მიმართულებით, რის შედეგადაც უფრო ახალგაზრდა უჯრედები იმყოფება ფუძესთან ახლოს. დამახასიათებელია, მაგ., ფარულთესლოვან მცენარეთა ფოთლებისათვის და ზოგიერთი წყალმცენარისათვის.

ბაზიკლიტო-ზოგიერთი კიბოსნარის ფეხის ძირითადი ნაწილის (პროტოპოდის) შერეუ ნაწევარი.

ბაზიფილური ორგანიზმები—იხ. აციდოფორული ორგანიზმები.

ბაზიფიტები—მცენარეები, რომლებიც ამჟობინებენ ტუტე რეაქციის ნიადაგსა და წყალს.

ბაზონიმი — იხ. ბაზიონიმი.

ბაზოფილები—იხ. ბაზოფილური ლეიკოციტები.

ბაზოფილია—უჯრედის ან ქსოვილის უნარი შეიღებოს ფუძე-საღებავებით (აციდოფილის საწინააღმდეგოდ).

ბაზოფილური ლეიკოციტები—სისხლის თეთრი სხეულაკები — ლეიკოციტების ერთ-ერთი სახე, რომელსაც აქვს მსხვილმარცვლოვანი პროტოპლაზმა და იღებება ფუძესაღებავებით მუქლურჯ ფერად.

ბათიალი—იხ. ბათიალური ზონა.

ბათიალური დანადგემები—ზღვიური დანადგემები, რომლებიც განლაგებულია 200—2000 მ სიღრმეზე და უმთავრესად შედგება ხმელთიდან შემოტანილი მონატები (მონამტერევი) მასალი-საგან.

ბათიალური ზონა—ზღვის, ოკეანის, წყლის სიზრქის ზონა დაახლოებით 200—2000 მ სიღრმეზე; ხასიათდება სუსტი განათებით, ტემპერატურის და სიმლამის მცირედი მერყეობით

და წყლის მასის სუსტი დინებით. ამ ზონის ქვედა ნაწილში ცხოვრობენ ღრმაწყლის ცხოველები.

ბათიმეტრია—წყლის სიღრმის გაზომვა.

ბათიმეტრაგიალი—იხ. ბათიალური ზონა.

ბაია—1. პალმის ფრთისებრი ფოთოლი.

2. გვირგვინის ფოთოლი; იგულისხმება ახალგაზრდა, ჭერ კიდევ მთლიანად გაუშული ფოთოლი, რომელიც ლოკოინასებრია დახვეული; 3. ცხვირისატეხელა — მცენარე ბაიასებრთა ოჯახიდან.

ბაკანი — კარაპაქსი; ეუს ქაეშნის ზემო ფარი.

ბალანი — ძუძუმწოვარი ცხოველის ბეწვი.

ბალახტური ხაკეები ნივთიერება—საკვების ნაწილი, რომელიც საკმლის მომწელებელი წვეუნების მოქმედებით არ იხსნება (იშლება) მაგ., უჯრედასი.

ბალახთდგომა — ბალახნარის მიწის ზედა ნაწილი ბალახოვან თანასახოვადობაში.

ბალახთნარევი—ერთწლოვანი და ორწლოვანი მარცვლოვანი და პარკოსანი მცენარეების ნარევი.

ბალახმკამელი ცხოველები — ცხოველთა ეკოლოგიური ჯგუფი, რომელიც ბალახით იკვებება (ჩლიქოსნები, მღრღნელები და სხვ.).

ბალხამი—ზოგი მცენარის სქელი სურნელოვანი წვენი, რომელიც შეიცავს სხვადასხვა ფისსა და ეთეროვან ზეთს. იყენებენ მედიცინაში და ტექნიკაში.

ბალხამირება (გვაშისა)—შემურვა; გვაშის გაელენთა ნივთიერებებით, რომელიც იტავს მას გახრწინსაგან.

ბანკი—მოლუსკების (მეტწილად ორსაგ-დულიანების) მასიური თავმოყრა ზღვებისა და ოკეანეების სანაპიროების თხელწყლებში უმთავრესად წყალქვეშა შემალლებებზე.

ბარიერული ფუნქცია — აღამიანისა და ცხოველის ორგანიზმის უნარი დაიც-

ვას შინაგანი გარემო (სისხლი, ქსოვი-
ლური სითხე) ზოგიერთი გარეგანი
ზემოქმედებისაგან განსაკუთრებული
ფიზიოლოგიური სამარჯვეუბით, ე. წ.
ბარიერებით. ასეთი ბარიერების არ-
სებობით ორგანოთა ქსოვილურ სი-
თხეში ნივთიერება შედის და უჭრე-
ლული ცვლის პროდუქტები გამოე-
დინება შერჩევით. ბარიერული ფუნ-
ქციით ხასიათდება, მაგ., ღვიძლი.

ბარკამერა—რეზერვუარი (კამერა), რო-
მელშიც ხელოვნურად ცვლიან ჰაე-
რის წნევას ატმოსფერული წნევის
ცვლილების შესაბამისად სიმძლის
მიხედვით. იყენებენ ორგანიზმზე
ატმოსფერული ჰაერის წნევის მოქმე-
დების შესასწავლად და საავიაციო
ხელსაწყოების გამოსაცდელად.

ბარომეტრი—ატმოსფერული წნევის სა-
ზომი ხელსაწყო.

ბარორეცეპტორები — სისხლის წნევისა-
და სისხლძარღვთა კედლების და-
კიშვის ცვლილებით წარმოქმნილი
გაღიზიანების მიმღები რეცეპტორები.
მიეკუთვნება ე. წ. ინტერორეცეპტო-
რების (შინაგანი რეცეპტორების)
ჯგუფს.

ბაროქორია—მცენარეთა ნაყოფისა და
თესვის ჩამოცვენა სიმძიმის ძალის
მოქმედებით, სხვა ფაქტორების ჩა-
რევის გარეშე.

ბარტა—ზოგიერთი ფრინველის (მტრე-
ლი, მერცხალი, შაშვი და სხვ.) აბ-
ალგამორეკილი, რომელიც სრულიად
უსუსურია (იჩეკება შიშველი ან
ლინლით ოდნავ შემოსილი და
თვალბუხილავი); მას საკმარის დიდ-
ხანს არა აქვს საქმლის მოპოვების
უნარი და სანამ მომაგრდება,
ფრენას ისწავლის, იკვებება მშობლის
ჩიჩბეში დამბალი ან მათ მიერ მო-
ტანილი საკვებით.

ბარტოზა—1. შვილიერობა, გამრავლე-
ბა; შვილიერობის, გამრავლების პე-
რიოდი. 2. დამატებითი გვერდითი

ტოტების წარმოქმნა ბარტოზის
მუხლში განვითარებული გვერდითი
კვირტებისაგან; დამახასიათებელია ხო-
რბლისა და ბეერი სხვა მარცვლოვანი
მცენარისათვის. 3. ფენოლოგიური
ფაზა მარცვლოვანებში.

ბარტოზის მუხლი—რამდენიმე, ძა-
ლიან მკიდროდ დაახლოებული მი-
წისქვეშა მუხლი. თითოეულ მუხლ-
ში ვითარდება თითო კვირტი, რო-
მელიც ახალ მიწისზედა ყლორტს
იძლევა. დამახასიათებელია ბევრი
მარცვლოვანი მცენარისათვის.

ბარხანები—ქეიშიან უღებნოში ქარის
მოქმედების შედეგად გადაადგილე-
ბული ქეიშისაგან შექმნილი ბოო-
ცეხები.

ბახტარდი—შთამომავლობა, რომელიც
მიიღება ცხოველთა სხვადასხვა სა-
ხეობის ან გვარის წარმომადგენლე-
ბის შექცევებით. იგივეა რაც შო-
რული ჰიბრიდი.

ბატის დიდი ფეხი—სახის ნერვის განშ-
ტრება, რომელიც ახდენს სახის მი-
მიკური კუნთების ნერვაციას.

ბატკანი—ცხერის ნაშიერი დაახლოებით
ექვს თვემდე, კრავი.

ბატრაქოლოგია — ზოოლოგიის დარგი,
რომელიც შეისწავლის წყალბუმლე-
თა ცხოველებს.

ბატრახომოზაერები — მთლიანად ამოწყ-
ვეტილ (გადაშენებულ) ცხოველთა
ჯგუფი, რომლებსაც ეკავათ შუალე-
დი ადგილი ამფიბიებსა და რეპტი-
ლიებს შორის.

ბაუგანის კარი—რგოლისებრი კუნთი
(სფინქტერი) წერილი ნაწლავისა და
მსხვილი ნაწლავის საზღვარზე.

ბაქტერიები — მიკროსკოპული ერთუჯ-
რედიანი ორგანიზმები, (მიკრობები),
რომელთაც არ გააჩნიათ ჩამოყალი-
ბებული ბირთვი და უმთავრესად
მარტივი პირდაპირი დაყოფით მრავ-
ლდებიან. ბაქტერიებს, სიტყვის
ვიწრო მნიშვნელობით, მიკრობიო-

ლოგები უწოდებენ ჩხირისებრ ფორმებს, რომლებიც არ წარმოქმნიან სპორებს. ფორმის მიხედვით არჩევენ ჩხირისებრ, სპირალისებრ, სფეროსებრ და სხვა ბაქტერიებს.

ბაქტერიების დაშლა—ბაქტერიების უჯრედების გახსნა, დაშლა; ხდება ბაქტერიების კულტურების დაძველებით, მაღალი ტემპერატურის ზემოქმედებით და ა. შ.

ბაქტერიების დისოციაცია — ბაქტერიების ცვალებადობა გარემო პირობების ზემოქმედებით, რაც მეტწილად იმაში გამოიხატება, რომ თავდაპირველად ერთგვაროვანი კულტურა წარმოქმნის ორ, მთელი რიგი თვისებებით განსხვავებულ კოლონიას.

ბაქტერიების კოლონია—იხ. კოლონია ბაქტერიებისა.

ბაქტერიუმა — ბაქტერიების არსებობა სისხლში ზოგიერთი ავადმყოფობის დროს.

ბაქტერიუმა — ბაქტერიებით მოქმედება (ბაქტერიუმი, ნიადაგზე).

ბაქტერიოგენეზი—მეწამული ბაქტერიების წითელი პიგმენტი.

ბაქტერიოგენიზმი—გოგირდის ბაქტერიების მწვანე პიგმენტი, რომელიც თავისი თვისებებით ქლოროფილს უახლოვდება.

ბაქტერიოზი—მცენარის დაავადება, რომელიც გამოწვეულია ბაქტერიებით.

ბაქტერიოლიზი — ბაქტერიების დაშლა ორგანიზმში, რომელსაც იმუნიტეტი აქვს ამ სახეობის ბაქტერიისადმი.

ბაქტერიოლიზი—ფერმენტი, რომელიც იწვევს ბაქტერიული უჯრედების დაშლას.

ბაქტერიოლოგია — მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ბაქტერიებს; მათ მორფოლოგიას, სისტემატიკას, გავრცელებას, ფიზიოლოგიას და პრაქტიკულ მნიშვნელობას.

ბაქტერიოპურპურინი — მეწამული ბაქტერიების წითელი ფერის პიგმენტების ჯგუფი.

ბაქტერიოზი—სიმბიოზი უმაღლესი მცენარის ფესვებსა და ბაქტერიებს შორის. მაგ., პარკოსანი მცენარეების ფესვების სიმბიოზი კოყრის ბაქტერიებთან.

ბაქტერიოცოპია—ბაქტერიების კვლევა მიკროსკოპის საშუალებით.

ბაქტერიოცეპტაქური მოქმედება—ქიმიური ან ფიზიკური ზემოქმედება, რომელიც იწვევს მიკრობების გამრავლების შენელებას ან სრულ შეწყვეტას, მაგრამ არ ხოცავს მათ.

ბაქტერიოცეპტი—ბაქტერიების გამრავლების უნარის დროებით შეჩერება.

ბაქტერიოტროფიზმი — სიმბიოტროფიზმის ფორმა; მცენარის კვება სიმბიონტების — ბაქტერიების (მაგ., კოყრის ბაქტერიების) მეხებით.

ბაქტერიოფაგი — ფაგი, ბაქტერიის ეიურუსი, რომელიც სახლდება და მრავლდება ბაქტერიების ცოცხალ უჯრედებში და იწვევს მათ დაშლას.

ბაქტერიოქლორინი—მეწამული ბაქტერიების მწვანე პიგმენტი, რომელიც შედგენილობით ქლოროფილს უახლოვდება.

ბაქტერიოქლოროფილი—იხ. ბაქტერიოქლორინი.

ბაქტერიული სახუტები—პრეპარატები, რომლებიც შეიცავს ბაქტერიების კულტურებს, მაგ. აზოტის მათეზისებელ ბაქტერიებს; იყენებენ ნიადაგის აზოტით გამდიდრებისათვის მოსავლიანობის გაზრდის მიზნით.

ბაქტერიურია—ბაქტერიების გამოყოფა შარდთან ერთად.

ბაქტერიციდი—ნივთიერება, რომელიც ხოცავს ბაქტერიებს.

ბაქტერიოციდი—კოყრის ბაქტერიების დატოტვილი ფორმები. წარმოიქმნება მოძრავი ჩხირებისაგან კოყრის განვითარების შესაბამისად (ჩვეულებრივ შემოდგომაზე).

ბაქტერია — ორკუზიანი აქლემი. ბაღჩიხ კულტურები — გოგარისნაირთა ოჯახიდან კულტურაში შეტანილია

მცენარეები (სახამთრო, გოგრა, ნესკი).

ბაულო ყლორტები—იხ. ლუტე ყლორტები.

ბაცაცა—იხ. ბაქია.

ბაცილები—ჩხირისებრი ბაქტერიები, რომლებიც სპორებს წარმოქმნიან.

ბაცილის მატარებელი ორგანიზმი — ორგანიზმი, რომელიც ატარებს ავადმყოფობის გამომწვევ ბაცილებს. ხელს უწყობს გადამღებ სნეულებათა გავრცელებას.

ბაქია—კურდღლის ნაშიერი.

ბახალა—ყორნის, ყვავის, ქილყვავის, კაკაქისა და მისთანათა ბარტყი.

ბახტარმა—ტყავის ან კანის ქვედა პირი, ქვემო მხარე.

ბელეკი — სელაპის ახალშობილი, რომელიც დაფარულია ხშირი გრძელი თეთრი ბეწვით.

ბელემონტები — ნამარხი თავფეხიანი მოლუსკები შიდაწიარბანთა ქვეკლასიდან. სახეობრივი ნაირგვარობით ყველაზე ფართოდ მეზოზოურ ერაში იყენენ გავრცელებული.

ბელა—დათვის ნაშიერი, დათვის ლეკვი.

ბელაჟი—იხ. ბელეკი.

ბელტი კორდისა—ბარით (ან სხვა რამით) მოკრილი ნიადავის ზედა ფენა ერთმანეთში მჭიდროდ გადახლართული ბალახოვანი მცენარეების (მეტწილად მარცვლოვნების) ფესვებითა და ფესურებით.

ბენთალი—წყალსატევის ფსკერი.

ბენეტიტები—ნამარხი შიშველთესლოვანი მცენარეები, რომლებიც ირსებობდნენ მეზოზოურ ერაში.

ბენთოსი—ზღვების, ტბებისა და სხვა წყალსატევების ფსკერზე მცხოვრები ორგანიზმების ერთობლიობა.

ბენთოფაგი—ცხოველი, რომელიც იკვებება ფსკერზე მცხოვრები ორგანიზმებით (ბენთოსით).

ბენტალი—იხ. ბენთალი.

ბერი-ბერი—ავადმყოფობა (ავიტამინოზი), რომელიც გამოწვეულია სა-

კვებში ვიტამინ B₁-ის ნაკლებობით. ბერის ორგანო—მწოველების სხეულის მუცლის მხარეზე განლაგებული მისაწოვრების ყვდო.

ბერწი—უნაყოფო; დაუმაყებელი საქონელი.

ბეტაგოპოფაზინი — იხ. ეზოპრესინი.

ბეტულინი—თეთრი ფისოვანი ნივთიერება, რომელსაც შეიცავს არყის ხის ღეროს კორპის უჯრედები

ბეტის უჯრედები—დიდი ზომის პირამიდული უჯრედები, რომლებიც განლაგებულია თავის ტვინის დიდი ნახევარსფეროების ქერქის მოძრაობის ზონაში.

ბეწვი—ძუძუმწოვარი ცხოველების კანის მთლიანი საფარველი; ბეწვი შედგება ორგანიზმის ბალანსიდან: ერთი სახის ბალანი უფრო გრძელია, მსხვილი და უხეში, მას ფაცხი ეწოდება; მეორენაირი ბალანი მოკლეა, წერილი და ხშირი, მას თეთვი ეწოდება.

ბეწვიანი ცხოველები—ცხოველები, რომელთაც ადამიანი აშენებს ან ნადირებით მოიპოვებს მათი ძვირფასი ბეწვის გამო.

ბეწვისებრი უჯრედები — მგრძნობიარე უჯრედები, გრძელი პროტოპლაზმატური გამონაზარდებით (ბეწვებით), რომლებიც განლაგებულია შიგნითა ყურის ლოკოინაში.

ბექი—მხრის სარტყლის წვეილი, სამკუთხედისებრი ბრტყელი ძვალი, რომელიც შენაწევრებულია ლავიწისა და მხრის ძვალთან.

ბიანდრია — ორქმრიანობა.

ბიატორული ამოტყეუში—რბილი, ნათელი, ღია ნაყოფსხეული ზოგიერთ მღიერში.

ბივალენტი—ორკოლიანობა ან ორქმრიანობა.

ბივალენტები — დაწყვილებული ქრომოსომები, რომლებიც ჩვეულებრივ შესამჩნევია პროფაზის ბოლოს ქეტროტიპური დაყოფისას.

ბიოლატერალური კონიბო—გამტარი კონიბო, რომლებშიც ქსილემას ორმხრივ (გარეთა და შიგნითა მხარეს) ეკერის ფლოემის ორი კიმი. გვხვდება გოგრისნაირთა და ძალღუერძენასნაირთა წარმომადგენლების დერაში.

ბილატერალური—ორმხრივი.

ბილატერალური სიმეტრია — ორმხრივი სიმეტრია სხეულისა. რაც იმაში გამოიხატება, რომ სხეული ან ორგანო შედგება ორი ერთნაირი ნახევრისაგან — მარჯვენა და მარცხენა.

ბილატერალური — ნაღლის ერთ-ერთი პიკმენტი, რომელიც წარმოიქმნება ჰემოკლოზინის დაშლის დროს.

ბილატერალური — ნაღლის ერთ-ერთი პიკმენტი, რომელიც წარმოიქმნება სისხლის ფორმინი ელემენტების დაშლის დროს.

ბინალური ნომენკლატურა—მცენარის ან ცხოველის ორი სიტყვით (ჩვეულებრივ ლათინურით) დასახელება, რომელიც შემოიღო კ. ლინეემ. ამ ორი სიტყვიდან პირველი აღნიშნავს რომელ გვაროვნულ მცენებას ეკუთვნის მოცემული სახეობა, ხოლო მეორე—ხაზს უსვამს ამა თუ იმ სპეციალურ ნიშანს, რომელიც ამ სახეობისთვისაა დამახასიათებელი.

ბინოკულარული მიკროსკოპი—მიკროსკოპი, რომელსაც აქვს ორი ოკულარი: მარჯვენა და მარცხენა თვალისათვის.

ბინოკულარული მხედველობა — ორი თვალით ე. ი. ჩვეულებრივი მხედველობა.

ბიო—რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი; აღნიშნავს: 1. სიცოცხლესთან, სიცოცხლის პროცესთან დაკავშირებულს, მაგ., ბიოლოგია, ბიოგეოგრაფია და სხვა., 2. ბიოლოგიურს, მაგ., ბიოსადგური.

ბიობლასტები—პიპოთეზური, პატარა ზომის ხილვადი ან უხილავი გრანულები, რომელთაც გააჩნია ზრდისა

და დაყოფის უნარი. ვარაუდობენ, რომ ბიობლასტები წარმომადგენენ ციტოპლასმის ძირითად ნივთიერებას.

ბიოგენები—ცოცხალი პლანტის პიპოთეზური ელემენტარული ერთეულები.

ბიოგენეზისი—იხ. ბიოგენეზური თეორია.

ბიოგენეზური თეორია—თეორია, რომლის მიხედვით ყველა ცოცხალი არსება მხოლოდ ცოცხალი არსებებისაგანაა წარმოშობილი და, რომ სიცოცხლე მარადიულია.

ბიოგენეზური კანონი—ბიოლოგიური კანონზომიერება, რომლის მიხედვითაც ცოცხალი ორგანიზმები თავიანთი ინდივიდუალური — ონტოგენეზური (განსაკუთრებით ჩანასახოვანი) განვითარების მანძილზე (მოკლედ და ცოტა თუ ბევრად შეცვლილი სახით) იმეორებენ წინაპართა ფორმების განვითარების ყველა უმთავრეს ეტაპს.

ბიოგენეტიკური სუქციბი—ცენოლინამიკური ცვლის ერთ-ერთი ფორმა, რომლის დროსაც თანასახოვადობის განვითარება განისაზღვრება თანასახოვადობაში მყოფი სახეობის დანერგვით ან გამრავლების გაძლიერებით.

ბიოგენური გარემო—გარემო, რომელიც იქმნება არაცოცხალ გარემოზე ორგანიზმთა ზემოქმედების შედეგად.

ბიოგენური ელემენტები—ქიმიური ელემენტები, რომლებიც წარმოადგენს ორგანიზმის აუცილებელ შემადგენელ ნაწილს, რომელთა გარეშე წარმოუდგენელია ცოცხალი ორგანიზმის არსებობა; ესენია: ნახშირბადი, ენერგადი, აზოტი, წყალბადი, კალციუმი, ფოსფორი, გოგირდი და სხვა.

ბიოგენური მიგრაცია—ბიოსფეროში მუდმივად მიმდინარე ბიოფილურ ელ-

მენტთა მიმოქცევა, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ელემენტები ერთი ორგანიზმიდან გადადიან მეორე ორგანიზმში, შემდეგ არა ცხალ ბუნებაში და კვლავ ორგანიზმში.

ბიოგენური სტიმულატორები — ბიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებანი, რომლებიც წარმოიქმნება ორგანიზმში გარკვეულ პირობებში.

ბიოგეოგრაფია — მეცნიერების დარგი, რომელიც სწავლობს მცენარეებისა და ცხოველების (და მათი თანასახვადობების) გავრცელება-განაწილების კანონზომიერებებს დედამიწაზე.

ბიოგეოხფერო—იხ. ბიოხფერო.

ბიოგეოქიმია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ცოცხალ ორგანიზმთა როლს დედამიწის ქერქში ქიმიური ელემენტების მიგრაციის, განაწილებისა და კონცენტრაციის პროცესში.

ბიოგეოცენოზი — მცენარეთა თანასახვადობა, მასში არსებულ ცხოველთა სამყაროთი (ზოოცენოზით) და დედამიწის ზედაპირის შესატყვისი მონაკვეთით მისთვის დამახასიათებელი მიკროკლიმატის, გეოლოგიური აღნაგობის, ნიადაგისა და წყლის რეჟიმის განსაკუთრებული თავისებურებებით. ყველა აღნიშნული კომპონენტები ერთიან ურთიერთ განმსაზღვრებელ ერთიან კომპლექსს.

ბიოელექტრული დენი—1. დენი, რომელიც წარმოიქმნება თავის ტვინის ქერქის უბნებში, სხეულის პერიფერიული ნაწილებიდან იმპულსების შემოსვლის შედეგად. 2. დენი, რომელიც წარმოიქმნება მცენარეებში, მათზე სხვადასხვა გამლზიანებლების ზემოქმედებით.

ბიონდოკატორი—იხ. ინდოკატორი ორგანიზმები.

ბიოლითი — მინერალი ან ქანი, რომელიც წარმოქმნილია ორგანიზმების (ცხოველთა ან მცენარეთა) ცხოველ-

მოქმედების შედეგად (ცარი, ნახშირი, კირქვა და სხვ.).

ბიოლინი—უმალეს მცენარეთა და მიკროორგანიზმების ცხოველმოქმედების აქტიური პროდუქტები. მას მიეკუთვნება: 1. გახსებარი ან ორთქლისებრი ნივთიერებანი გამოყოფილი ყვავილების, კვირტების, თესვების, ფესვების და სხვ. მიერ (მაგ. ეთეროენი ზეთები); 2. სხვადასხვა ნივთიერებათა ხსნარები გამოყოფილი ფოთლების, ღეროს, და მწვანე ნაყოფების მიერ (მაგ., გლუკოზიდები, ფენოლები და სხვ.). 3. მცენარის „ტრილის“ დროს გამოყოფილი ნივთიერებანი და ა. შ.

ბიოლიტი—იხ. ბიოლითი.

ბიოლოგია—მეცნიერებათა კომპლექსი, რომელიც სწავლობს სიცოცხლისა და ცოცხალი ორგანიზმების განვითარების კანონზომიერებებს; მეცნიერება სიცოცხლის შესახებ.

ბიოლოგიური განსაზღვრა—ქიმიურ ნივთიერებათა რაოდენობის გაზომვის მეთოდი მათი მოქმედების მიხედვით რომელიც ბიოლოგიურ სისტემაზე.

ბიოლოგიური გამოფიტვა—მთის ქანების მექანიკური დაქუცმაცება და ბიოგეოქიმიური ცვლილება მცენარეთა და ცხოველთა ცხოველმოქმედების შედეგად.

ბიოლოგიური ზღუდე, **ღაბრკობა** — ღაბრკობა ან ამა თუ იმ სახეობის (ან ინდივიდის) განსახლებაში, რაც გაპირობებულია მცენარეებით ან ცხოველებით, მაგ., ბევრი პარაზიტის გავრცელებას ხელს უშლის შესაბამისი მასპინძელი ორგანიზმის არყოფნა.

ბიოლოგიური იზოლატია — ორგანიზმების შექცავების შეუძლებლობა ბიოლოგიური მიზეზების გამო.

ბიოლოგიური მეთოდი ბრძოლისა — ლონისძიებანი, როდესაც რომელიმე ცოცხალ ორგანიზმს იყენებენ სხვა ორგანიზმების წინააღმდეგ საბრ-

ძოღველად, მაგ., ზოგიერთი მანუ მწერის წინააღმდეგ საბრძოლველად (მოსასპობად) რომელიმე ფრინველის ან მწერის გამოყენება.

ბიოლოგიური მემბრანა — ცილოანი (ორი) და ლიპოიდური (ერთი) შრისაგან შემდგარი მემბრანა, რომელიც უჭრედს მიჯნავს უჭრედგარეშე სივრცისაგან ან უჭრედის ერთ ნაწილს მეორისაგან.

ბიოლოგიური მიზანშეწონილობა—ორგანიზმის შეგუება განსაზღვრულ სასიცოცხლო პირობებთან. წარმოადგენს მოცემული ორგანიზმის ისტორიული განვითარების შედეგს.

ბიოლოგიური მისაჯვალე—მარცვლოვანი მცენარეების მოსაეალი ცალკეულ ძირზე, ხელნაზე. ადგენენ მეტრიანი ფართობების გაყოფით.

„ბიოლოგიური ნული“—ტემპერატურული პირობები, რომლის ქვევით ჩერდება ორგანიზმის ზრდა-განვითარება.

ბიოლოგიური პროგრესი—ორგანიზმთა ცვლილება, რომელსაც სახეობა მიუყავს აღმავლობისაკენ ე. ო. პროცესი, რომელიც იწვევს პოპულაციაში ინდივიდთა რიცხობრივ მატებას, არეულის გაფართოებას, შიდასახეობრივი დიფერენციების ტემპის ზრდასა და ახალ სახეობათა წარმოქმნას.

ბიოლოგიური პროდუქტიულობა — დასახლების სიმჭიდროვე, რომელიც წარმოადგენს ორგანიზმთა კვლავარმოების შედეგს.

ბიოლოგიური რახები სოკოებისა—პარაზიტი სოკოების ჯგუფები, რომლებიც შეგუებულია მკვებავ მცენარეთა ძალიან ვიწრო ჯგუფს.

ბიოლოგიური რეგრესი—ორგანიზმების ცვლილება, რომელსაც სახეობა მიუყავს დაქვეითებისაკენ, მოსპობისაკენ, ე. ი. პროცესი, რომელიც იწვევს პოპულაციებში ინდივიდთა რაოდენობისა და თვით პოპულაციების რიცხვის შემცირებას, არეალის შე-

კეცას, შიდასახეობრივი დიფერენციების ტემპის დაქვეითებასა და სახეობათა რიცხვის შემცირებას.

ბიოლოგიური რიტმი—ორგანიზმში მიმდინარე ბიოლოგიური პროცესების პერიოდული წარმოქმნა და შეწყვეტა ან გაძლიერება და შესუსტება.

„ბიოლოგიური საათი“—მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს ცხოველის ან მცენარის შეგუებას გარეგანი პირობების და, შესაძლებელია, შინაგანი გარემოს პერიოდულად განმეორებად ცვლილებებთან. ცხოველური ორგანიზმის დროში ორიენტირების უნარი.

ბიოლოგიური სინთეზი—იხ. ბიოსინთეზი.

ბიოლოგიური სექტორი—სასიცოცხლო ფორმების (ბიომორფების) შემადგენლობის ცვლილებათა გრაფიული გამოსახვა; პროცენტული შეფარდება ბიომორფებს შორის ამა თუ იმ ოქის მცენარულ საფარში.

ბიოლოგიური ჯგუფები თევზების—იხ. თევზების ბიოლოგიური ჯგუფები.

ბიოლოგიური სინთეზი—ცოცხალი ორგანიზმის (ან უჭრედის) მიერ სინათლის გამოსხივება, ნათება, დამახასიათებელია ბევრი სოკოსა და ბაქტერიისათვის, აგრეთვე ზოგიერთი მელნის, კიის, შოლუსკის, მწერის, თეზისა და სხვა ცხოველისათვის.

ბიომასა — 1. ცოცხალ ორგანიზმთა ნივთიერების რაოდენობა წონით გამოსახულებაში ფართობის ან მოცულობის ერთეულზე. 2. დედამიწაზე მობინადრე ყველა ცოცხალი ორგანიზმის ერთობლიობა.

ბიომეტრია—ცოცხალი ორგანიზმების ნიშანთვისებათა და მათი ცვლილებების სტატისტიკური შესწავლა მასობრივი გაზომვების მონაცემების მათემატიკური დაშვებით. აქვს დამხმარე მნიშვნელობა ბიოლოგიისა და მომიჯნავე მეცნიერება-

თა თეორიული და პრაქტიკული ამოცანების გადაწყვეტისათვის.

ბიომეტრული მეთოდი—იხ. ბიომეტრია. **ბიომექანიკა**—ფიზიოლოგიის დარგი, რომელიც შეისწავლის ცხოველისა და ადამიანის მოძრაობას; მათი მამობრავებელი აპარატის აგებულებასა და მოქმედებას.

ბიომი—მცენარეთა და ცხოველთა პოპულაციების ერთობლიობა, რომელიც წარმოიქმნება მოცემული რაიონის ფიზიკური (კერძოდ კლიმატური) და ბიოტური ფაქტორების ურთიერთმოქმედების შედეგად.

ბიომორფი—იხ. სასიცოცხლო ფორმა. **ბიომორფოგენეზი**—ორგანიზმთა ბიოლოგიური და მორფოლოგიური თავისებურებების ჩამოყალიბების პროცესი ფილოგენეზში ან ონტოგენეზში საარსებო პირობებთან დაკავშირებით.

ბიონიკა—ბიოლოგიასა და ტექნიკას შორის მოსაზღვრე მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ტექნიკაში ცოცხალი სისტემების (ორგანიზმების) აგებულებისა და ფუნქციების პრინციპთა გამოყენების შესაძლებლობებს. მისი ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა ისეთი ავტომატების შექმნა, რომლებიც ნერვული სისტემის მოქმედების იმიტაციას მოახდენდა.

ბიონტიზაცია თესვებისა—თესვისწინა ზემოქმედება თესვებზე ქიმიური ან ფიზიკური საშუალებებით მალალი მოსავლის მიღების მიზნით.

ბიოპლანშა—უჯრედის ყველა ცოცხალი ნვითიერება, უჯრედის ბირთვისა და ქონდრიოსომების ჩათვლით.

ბიოხეტონი—წყალში ატივტრავებული ცოცხალი სხეულაკები.

ბიონი—ბიოლოგიურად აქტიური ორგანული ნვითიერებების ჯგუფი, რომელიც აუცილებელია ორგანიზმის ნორმალური ცხოველმყოფელობისათვის ძალიან უმნიშვნელო რაოდენობით საკვებ ნვითიერებებთან ერ-

თად. ბიონის შემადგენლობაში შედის ვიტამინი B₁, B₂, ბიოთინი, ინოზიტი და სხვა შენაერთები. ბიონის ჯგუფის ნვითიერებებს ხშირად B ჯგუფის ფიტოპორმონებს უწოდებენ.

ბიოსინთეზი—ორგანულ ნვითიერებათა სინთეზი ცოცხალ ორგანიზმში (უჯრედში). ბიოსინთეზის ყველა რეაქცია ენერჯიის შთანთქმით მიმდინარეობს.

ბიოსომები—უჯრედის სუბმიკროსკოპული სტრუქტურული ერთეულები, რომლებიც დგანან მაკრომოლეკულებისა და მიკროსკოპიული სტრუქტურების მიჯნაზე.

ბიოსტაზიზი—ცოცხალი ორგანიზმის უნარი გაუძლოს გარემო პირობების ცვლილებებს და დარჩეს კონსტანტური.

ბიოსფერო—სიცოცხლის გავრცელების არე დედამიწის სფეროზე; დედამიწის გარსი (ლითოსფერო, ჰიდროსფერო და ატმოსფერო), რომელიც ცოცხალი ორგანიზმებითაა დასახლებული.

ბიოტემი—გარკვეულ ტერიტორიაზე მცხოვრები სხვადასხვა სახეობის ცხოველების და მცენარეების ერთობლიობა.

ბიოტექნია—მეცნიერება, რომელიც სწავლობს გარეული სამონადირეო და სხვა სასარგებლო ცხოველების ბუნებრივ პირობებში მოშენებას და მათ რაციონალურ გამოყენებას.

ბიოტიკური პოტენციალი — პოპულაციის რიცხოზრდივი გაღივებისათვის დამახასიათებელი შინაგანი უნარი სტაბილურ ასაკობრივ შემადგენლობასა და გარემოს ოპტიმალურ პირობებში.

ბიოტიკური ფაქტორები—ორგანული ფაქტორები (მცენარეულობა, ირგვლივ მყოფი ცხოველები და სხვ.), რომლებიც განსაზღვრავს ამა თუ იმ ადგილის საარსებო პირობებს.

ბიოტინი—ვიტამინი H; ნეოთერება ბიოსის ჩვეულებრივად; შედის ცილოვანი და ცხიმოვანი ცელის მარეგულირებელი ფერმენტების შემადგენლობაში. ხასიათდება მაღალი ფიზიოლოგიური აქტიუობით. ბიოტინით მდიდარია ბოსტნეული.

ბიოტინი—1. სახეობის და სახესხვაობის ინდივიდუალური ჩვეულებრივ არ ახასიათებს მორფოლოგიური განსხვავება, მაგრამ აქვს მყარი ბიოლოგიური და ფიზიოლოგიური თავისებურებანი (მაგ., ხორბლის შერა ენგას 100-მდე ბიოტინია, რომელიც პარაზიტობენ ხორბლის გარკვეულ ჯიშებზე). 2. ფეროტიპთა ერთობლიობა, რომლებიც ეკუთვნის გარკვეულ გენოტიპს.

ბიოტინა—ამა თუ იმ ორგანიზმის საცხოვრებელი ადგილი, რომელიც წარმოადგენს მეტ-ნაკლებად ერთგვაროვან გარემოს, მაგ., ტროპიკული ტყე, უდაბნოს ქვიშები, მტკნარი წყლის წყალსატევები და ა. შ.

ბიოფიზიკა—ბიოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ცოცხალ ორგანიზმში მიმდინარე ფიზიკურ მოვლენათა კანონზომიერებებს.

ბიოფილტრატორებია—წყლის ცხოველები, რომელთა სხეულის ღრუში ხდება წყლის დიდი რაოდენობით გატარება (შესვლა და გასვლა) და მისი გასუფთავება მორტიტოვანი ნაწილაკებისაგან. ამ უკანასკნელს ცხოველი იყენებს ან საკვებად ან გამოყოფის ღორწოსთან ერთად და წყალსაცავის ფსევრზე იღუქება. ასეთი ფილტრატორებია, მაგ., ორსაგდულიანი მოლუსკები.

ბიოფილტრატი—1. ბიოლოგიური დამენაგები. 2. ნაკვებობა ჩამდინარე წყლის ბიოლოგიური გასუფთავებისათვის, სადაც წყლის ორგანული ნეოთერებების მინერალიზაცია ხდება საფილტრაი მასალის (წიდა, ქვა, კენკი) ზედაპირზე განვითარებული ბაქ-

ტერიებით — აერობებით.

ბიოფორები—პროტოპლაზმის უწყრილესი ქაოთეზური ერთეულები (სიცოცხლის მატარებელი); წარმოადგენენ მოლეკულების ჩვეულებს, რომლებშიც, როგორც ფიქრობენ, მიმდინარეობს სიცოცხლის ძირითადი მოვლენები (ნეოთერებათა ცელა, სუნთქვა და ა. შ.).

ბიოფსია—ავადმყოფი ორგანიზმიდან დაზიანებული ქსოვილის პატარა ნაჭრის ამოკვეთა (სინჯის აღება) მიკროსკოპული გამოკვლევისათვის დაავადების გარკვევის მიზნით.

ბიოქიმია—მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ცოცხალი მატერიის ქიმიურ შედგენილობას და მასში მიმდინარე ნეოთერებათა ცელის ქიმიურ პროცესებს.

ბიოცენოზი—ცოცხალ ორგანიზმთა ერთობლიობა (მცენარეთა და ცხოველთა თანასაზოგადოება), რომლითაც დასახლებულია, სასიცოცხლო პირობების მიხედვით, მეტნაკლებად ერთგვაროვანი მონაკვეთი (ბიოტოპი), რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირებულია გარკვეული ურთიერთობით.

ბიოცენოლოგია—ბიოცენოზების შემსწავლელი მეცნიერება.

ბიოქემისტები—პარაზიტული კიები, რომლებიც თავისი განვითარების სრული ციკლისათვის საჭიროებენ შუამავალ მარჩენალს — მასპინძელს.

ბიინარია — ზღვის ვარსკვლავის ორბირივ სიმეტრიული ღარვა, მატლი.

ბიოქარული დაყოფა—პალიოლური მიეულიუმების ორ ჩვეულებრივ (+ და -) დაყოფა; ასეთი დაყოფის დროს სქესის განმსაზღვრელი ბირთვების ერთი წყვილი გვაქვს.

ბიოქარული ორგანიზმები—ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ ჩრდილო და სამხრეთ ნახევარსფეროს ზომიერ განედებში, მაგრამ არ გვხვდება შუალედ ტროპიკულ ზონაში. ბიოქარული სქესობრივი დიფერენცია-

არება — სასქესო ინდივიდების, ე. ი. პაპლოიდური მიცელიუმის ორ ჯგუფად (+ და —) დაყოფა, რაც ჩვეულებრივ უმაღლესი ორგანიზმების მდებარეობითა და მამრობითად დაყოფას შეესაბამება. შემჩნეულია პეტროტალურ სოკოებში (ასკომიცეტები. გელაფუშტები და ენგა სოკოები).

ბიოთეკა — მომრეველო ფორმის პატარა სხეულაკი, რომელიც უჯრედის ბირთვის წვენში მდებარეობს. ბირთვების ზომა და რაოდენობა ცვალებადია ერთსა და იმავე უჯრედის ბირთვშიც კი. მასში ხდება რიბოსომების ჩამოყალიბება, რომლებიც ცილების სინთეზში მონაწილეობენ.

ბირთვი უჯრედისა — უჯრედის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილი, რომელიც აქტიურ მონაწილეობას იღებს უჯრედის განვითარების ყოველ არსებით ეტაპში და განსაკუთრებით უჯრედის განვითარების ყოველ არსებით ეტაპში. შედგება გარსისაგან და სხვადასხვა ცილისა და ნუკლეინის მჟავას შემცველი ნახევრად თხევადი შიგთავსისაგან.

ბირთვის არაპირდაპირი დაყოფა — იხ. კარიოკინეზი.

ბირთვის გარსი — იხ. ბირთვის მემბრანა.

ბირთვის მემბრანა — ძალიან თხელი, ლიპოპროტეიდული გარსი, რომლითაც ბირთვის შემცველობა გამოყოფილია მის ირგვლივ მყოფი ციტოპლაზმისაგან.

ბირთვის ფირფიტა — იხ. ეკვატორიული ფირფიტა.

ბირთვის წვენი — იხ. კარიოპლაზმა.

ბისერული კვარტები — კვარტები, რომლებიც ერთი-მეორეზე თანმიმდევრებით განლაგებული მოპირდაპირე ფოთლების უბეებში.

ბისერული ფარფლი — ორმაგად მსუნთქავი თევზების ფარფლი, რომელიც განსხვავდება იმით, რომ მისი ჩხირისებრი ხრტილები (რადიკლები) განლაგებულია სარტყელთან მომიჯ-

ნავე ძირითადი ხრტილების (ბაზილიების) ორივე მხარეზე.

ბისექსუალური — ორსქესიანი, ორივესქესიანი.

ბისუსი — წებოვანი ნივთიერება, რომელიც გამოიყოფა ზოგიერთი მოლუსკის (ფირფიტოვანდაუჭიჩიანი მოლუსკების) განსაკუთრებულ ჭირკვლებში — ე. წ. ბისუსურ ჭირკვლებში აბრეშუმისებრი ძაფის სახით. ბისუსის საშუალებით ცხოველი ემაგრება წყალქვეშა საგნებს. წარსულში მისგან აზნაღებდნენ ძვირფას წმინდა ქსოვილს ე. წ. ბისონს.

ბიურეტის რეაქცია — მიკროსკოპში ცილოვანი ნივთიერების აღმოჩენის ერთ-ერთი რეაქცია, რაც შემდეგში მდგომარეობს: წყალში განზავებულ ცილებზე მოქმედებენ მწვავე ტუტით, მას უმატებენ შაბაიმის სუსტი ხსნარის ერთ-ორ წვეთს. წარმოიქმნება სოსანი შეფერილობა. თუ კიდევ დაუმატებთ რამდენიმე წვეთს, ხსნარი გაღურჯდება. ეს რეაქცია გაპირბობებულია ცილოვან მოლეკულებში CO — NH — CH-ის ჯგუფის არსებობით.

ბიფურკაცია — რისამე (მაგ., სისხლძარღვის, მდინარის და სხვ.) ორად განშტოება.

ბიციკლური ზღვები — ზომიერი განედის ზღვები, სადაც პლანქტონის ორგანიზმებს აქვთ განვითარების ორი წლიური მაქსიმუმი. და, ამგვარად, წლის განმავლობაში იძლევიან რამდენიმე თაობას.

ბიციკლის მცენარეები — იხ. პალოფიტები.

ბლასტემა — პიოთეზური ერთშრიანი ფორმა, რომელიც აგებულია მოკვანოვან ბლასტულას ე. პეკელის პიოთეზის მიხედვით ბლასტემა წარმოადგენს მრავალუჯრედიანი ორგანიზმების ისტორიული განვითარების პირველ სტადიას.

ბლასტემა — ცოცხალი ქსოვილის ყოველი ნაწილი, რომელსაც აქვს ახალ

წარმოქმნის უნარი, ბლასტემას უწოდებენ აგრეთვე ამჟებრივებული ორგანოს კრილობის ზედაპირზე თავმოყრილ ერთგვაროვან უჯრედებს.

ბლასტემა ემბრიონულმა—ის. ემბრიონული ბლასტემა.

ბლასტოდერმა — უჯრედების ერთობლიობა ჩანასახის განვითარების ბლასტულის სტადიაზე. უჯრედების ფენა, რომელიც განლაგებულია კვერცხის ყვითრის მასის ზედაპირზე ე. წ. კვერცხის არასრული ზედაპირული დაყოფის დროს, მაგ., ფეხსახსრიანებში.

ბლასტოდისკოები—დისკოს მაგვარად განლაგებული უჯრედების ჯგუფი, კვერცხის ანომალურ პოლუსზე არსებული დაყოფის დროს.

ბლასტოვარიაცია—ყოველი მემკვიდრული ცელიება.

ბლასტოზოიდი — შეიღული ინდივიდი, რომელიც წარმოიქმნება დაკვირტვისას ზოგიერთ მრავალჯგირან კიაში.

ბლასტოკოლინი—ბიოლინის ერთ-ერთი ჯგუფი. უმაღლესი მცენარეებისაგან გამოყოფილი ორგანული ნივთიერება, რომელიც სხვა უმაღლეს მცენარეთა განვითარებაზე ხელშემშლელად მოქმედებს, მაგ., ვაშლის ნაყოფის მიერ გამოყოფილი ეთილენის გაზი, აფერებებს ზოგიერთი მცენარის თესლების გაღივებასა და ლიეების ზრდას.

ბლასტომა — სიმსივნე.

ბლასტომერები—უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნება ცხოველის კვერცხუჯრედის პირველი მიტოზური დაყოფისას.

ბლასტოსპორა—მიმავარებული ტელისპორა, რომელიც წარმოიქმნება დაკვირტვის გზით და რომელსაც თავის მხრივ უნარი აქვს დაკვირტვისა (საფუარებში).

ბლასტოსტილი—პიდროიდული პოლიპის საერთო ლეროზე, ჩვეულებრივ იპიდრატების გარდა, წარმოქმნილი

კვირტი, რომელსაც არც საცეცხები და არც პირის ხერხელი არ გააჩნია. მასზე წარმოიქმნება სასქესო უჯრედები — გონოფორები.

ბლასტოფორა—ხერხელი, რომლის საშუალებითაც ჩანასახის ღრუ გასტრულის (ორშრიანი) სტადიის დროს უკავშირდება გარემოს. მას გასტროფორისაც უწოდებენ.

ბლასტოცელი—ღრუ, რომელიც წარმოიქმნება ცხოველის ჩანასახში ბლასტულის სტადიის დროს.

ბლასტოციტი — არადიფერენცირებული ემბრიონული უჯრედი.

ბლასტულა — მრავალუჯრედიანი ორგანიზმის ჩანასახის განვითარების ერთ-ერთი სტადია, რომლითაც მთავრდება კვერცხუჯრედის დანაწევრება. ამ სტადიაზე ჩანასახი შედგება უჯრედების ერთი შრისაგან და ღრუ ბუშტის ფორმა აქვს.

ბლასტულაცია — პროცესი, რომლის მსვლელობის დროს ემბრიონი ადწვევს ბლასტულის სტადიას.

ბლეკროტი—შავი სიღამლე; ყურძნის დაავადება, რომელსაც იწვევს ჩანთიანი სოკოები.

ბლეფარომატო—პარაბაზალური სხეული; 1. შოლტიანების ციტოპლაზმაში ლოკალიზებული პატარა ზომის სხეულაი, რომლიდანაც იწვეება შოლტის ღერძული ძაფი. 2. საყრდენი სხეულაი (ბაზალური მარცვალი), რომლიდანაც გამოდის შოლტები ხავსების, გვიმრებისა და სიგოვანების სპერმატოზოიდებში.

„ბმული“ წყალი — ცოცხალი უჯრედის წყლის განსაკუთრებით მჭიდროდ შეკავშირებული ნაწილი, რომელზედაც ჩვეულებრივ პირობებში („თავისუფალი“ წყლისაგან განსხვავებით) არ მოქმედებს ოსმოსური ძვრები, აორთქლება და გაყინვა —20°C-მდე. წარმოდგენა „ბმული“ წყლის შესახებ პირობითია.

ბოიანუხის ორგანო—უებლოს (უიზ-

ფიტლაყჩიანი მოლესკებიდან) გამოყოფის წყვილი ორგანო—თირკმელი, რომელიც მდებარეობს ფეხის ფუძის უკანა ნახევარსა და შიდა ლაყუს შორის.

ბოკერი — ლომის ან ვეფხვის ნაშიერი ლეკი.

ბოლოფეხანები — პირველადერთიანი მწერების ქვეკლასის ერთ-ერთი რიგი, რომელიც გამოირჩევა დამოკლებული (არა უშეტეს 6 სეგმენტოანი), სახტუნაო ჩანგლებით აღჭურვილი მუცლით.

ბოლქვაკები — წვრილი ბოლქვები, რომლებიც წარმოიქმნება ყვავილედში (მაგ. გარეულ ხახვში) ან მიწისზედა ყლორტების ფოთლის უბეში (ზოგიერთ შროშანაში და სხვ.). წარმოადგენს ყლორტის ან საყვავილე კვირტის სახეცელილებას.

ბოლქვი—სახეშეცვლილი მიწისქვეშა ყლორტი, რომელიც შედგება განვითარებადაუსრულებელი, შემოკლებული ღეროსაგან ანუ ძირაკისაგან და მასზე მქიდროდ განლაგებული მრავალი ქერქლისაგან — ფოთლისაგან, ემსახურება არახელსაყრელი პირობების გადატანას და ვეგეტატიურ გამრავლებას. არსებობს მიწისზედა ბოლქვებიც, რომლებიც წარმოიქმნება ყვავილედში (ნიორში, მრავალ ველურ ხახვში) ან უფრო იშვიათად, ფოთლის უბეში (ზოგიერთი შროშანისა), ეს ბოლქვები ძალიან პატარა ზომისაა და სახეშეცვლილ ყლორტებს ან საყვავილე კვირტებს წარმოადგენენ. მათ ბოლქვაკებს ან ბუღბილებსაც უწოდებენ.

ბოლქვიანი მცენარეები—მცენარეები, რომელთაც აქვთ ბოლქვები: ხახვი, ნიორი, ტიტა, ყაზახა, ნარგიზი, სუმბული და სხვა.

ბოლქვის კბილი—ნიერისა და სხვა მისთანა მცენარის შეიღუული ბოლქვი, რომელიც ვითარდება დედისეული

(მთავარი) ბოლქვის ქერქლების უბეში.

ბონიტეტი ტყისა—ტყის პროდუქტიულობის, ხარისხიანობის მაჩვენებელი; ბონიტეტის ძირითად მაჩვენებლად ითვლება განსაზღვრული ხნოვანების ხე-მცენარეთა საშუალო სიმაღლე და მათი სიხშირე 1 ჰექტარზე. ტყეს ჩვეულებრივ ყოფენ ბონიტეტის 5 კლასად; პირველ კლასს მიეკუთვნება ყველაზე ვარჯისიანი ტყე.

ბორეალური მცენარეები—მცენარეები, რომლებიც გავრცელებულია ჩრდილო ნახევარსფეროს ზომიერ სარტყელში.

ბორეალური ოლქი—მსოფლიო ოკეანის ერთ-ერთი ბიოგეოგრაფიული ოლქი, არქტიკულ და ტროპიკულ ოლქებს შორის. ხასიათდება წყლის ტემპერატურის მეტად მკვეთრი სეზონური მერყეობით.

ბორეალური ტიპი არეალიზა—არეალის ეს ტიპი ძირითადად მოიცავს ჩრდილო ნახევარსფეროს ტყის ზონას. იყოფა ოთხ კლასად. პოლარქტიკული, პალეარქტიკული, ევროპული და ატლანტიკური.

ბორეალური ფორმები—ზღვის ორგანიზმები, რომლებიც დაკავშირებულია ზომიერი ტემპერატურის წყლებთან და მეტწილად დასახლებულია ბორეალურ ოლქში.

ბორეო-ატლანტიკური ოლქი — ზოოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს ჩრდილო ატლანტიკის ზომიერ წყლებს (ბარენციის ზღვის დიდი ნაწილი, ნორვეგიის, ბალტიისა და ჩრდილოეთის ზღვები, გრენლანდიის ზღვის აღმოსავლეთი ნაწილი, ატლანტიის ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი დელავარის და ბისკაის ყურეებზე სამხრეთით).

ბორეო-პაციფიკური ოლქი — ზოოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს ჩრდილო პაციფიკის ზომიერ წყლებს დაწყებული ბერინგის სრუ-

ტიდან ჩრდილო განედის 40°-მდე სა-
მხრეთით. (წყნარი ოკეანის ჩრდილო
სანაპიროები, ბერინგისა და ოხოტის
ზღვები და იაპონიის ზღვის ღიდი ნა-
წილი).

ბოროდინის მეთოდი—უჯრედის წვენში
ნივთიერებათა არსებობის აღმოჩენ-
ის მეთოდი.

ბოტანიკა—მეცნიერება მცენარეთა შესა-
ხებ; შეისწავლის მცენარეთა აგებუ-
ლებას, განვითარებას, მათ დამოკი-
დებულებას გარემო პირობებთან,
კლასიფიკაციას (სისტემატიკას), წარ-
მოშობასა და ევოლუციას.

ბოტანიკური—ბოტანიკასთან დაკავში-
რებულია, მაგ., ბოტანიკური ბაღი —
დაწესებულება, სადაც საჩვენებლად
და სასწავლო-სამეცნიერო მიზნები-
სათვის ბუნებრივ პირობებში და
ორანჟერებებში გაშენებულია სხვა-
დასხვა მცენარე.

ბოტანიკური გეოგრაფია—იხ. ფიტოგე-
ოგრაფია.

ბოტი—მამალი დაუკოდავი თხა, სანა-
შენე და ფარის წინამძღოლი, ვაცი.

ბოტრიდიები — მისაწოვარი ფოსოები,
რომლებიც განვითარებული აქვს ზო-
გიერთ თასმა კიას თავზე. მათი სა-
შუალებით პარაზიტი ემაგრება მას-
პინძლის ნაწლავის კედელს.

ბოტრიები—მისაწოვარი ღრები (ნაპრა-
ლი), რომელიც განვითარებულია ზო-
გიერთ თასმა კიას თავზე.

ბოტრიოიდული ქსოვიდი — უჯრედების
ჩკუფი, რომელიც განვითარებულია
წურბელის შუა ნაწლავის ზედა მხა-
რეზე; აქვს მარცვლოვანი აგებუ-
ლება და ლიმფური ჩირკვლების ფუნ-
ქციას უნდა ასრულებდეს.

ბოტრიული ყვავილედ—ყვავილედი,
რომელსაც ახასიათებს მონოპოდიუ-
რი დატოტიანება; მისი კენწრული
ყვავილი იშლება სულ ბოლოს; (მტე-
ვანი, თავთავი, ტარო, ფარი, ქოლგა,
თავაკი).

ბოტულიზმი — მწვავე ინფექციურ-ტოქ-

სიკური დაავადება, რომელსაც იწ-
ვევს საკვებში მოხვედრილი ზოგი-
ერთი ანაერობული ბაქტერია და მა-
თი ტოქსინები.

ბოლშევის კასულა — იხ. შუმლიანსკის
კასულა.

ბოქვენი—მენჯის წინა ძელების შეერთე-
ბის ადგილი (მუცლის ქვედა ნაწილ-
ში).

ბოყვი — ტყემლის, ქლიაის კერინჩხის
და სხვა. მცენარეთა არანორმალურად
განვითარებული ნაყოფი გამოწვეულა
პარაზიტი სოკოებით.

ბოქვო—სკლერენქიმის (მცენარის მექა-
ნიკური ქსოვილის ერთ-ერთი ტიპი)
უჯრედი; ჩვეულებრივ წარმოადგენს
პროზენქიმულ უჯრედს, რომლის
სიგრძე ზოგიერთ მცენარეში 40—50
სმ-მდე აღწევს.

ბოქვოვანი მცენარეები — მცენარეები,
რომლებიც იძლევა სართავ ბოქვოს
უხეში ქსოვილების დასამზადებლად.
ბამბა, სელი, კანაფი, რამი, ლერწა-
მი და სხვ.

ბუფრი მარცვალი—მშვიერი, უჯულო, უმ-
წიფიარი, წერილი მარცვალი.

ბუფტი—1. ბატის, იხვისა და მისთ. წი-
წილი. 2. უმწიფარი, წერილი მარცვა-
ლი.

ბრანქიოგენური ჩირკვლები — ენდო-
კრინული ჩირკვლების ჩკუფი, რო-
მელიც ვითარდება ჩანასახის სალა-
ყურე ხერელებიდან კუქ-ნაწლავის
ხახის ნაწილში; ფარისებრი და ჩანგ-
ლისებრი ჩირკვალი.

ბრანქიოზაფრები—ამფიბიების გადაშე-
ნებული ჩკუფი, რომელიც სხეულის
ფორმით გვიან თანამედროვე ტრი-
ტონებს.

ბრანქიომერული მუხყულატურა, კუნ-
თები—განივზოლიანი კუნთები, რო-
მლებიც წარმოქმნილია სალყურე რკა-
ლებისაგან და ასრულებენ ღეკვისა
და მიმიკური მოძრაობის ფუნქციას
უმალღეს ხერხემლიან ცხოველებში.

ბრანქოსტიციტი—კიბოსნაირების თაყვერდის საფარველის წყვილი გვერდითი ნაკეცი.

ბრაქიაცია—ადამიანის მსგავსი შიშუნების გიბონუნის ზეზე გადაადგილების თავისებური ხერხი, რომლის დროსაც ცხოველი დაკიდულია წინა კიდურებით ტოტებზე, ფეხები კი შეკეცილი აქვს ქვეშ.

ბრაქიობლასტიტი—იხ. ბრაქიობლასტიტი.

ბრაქიდაქტილია—მოკლეთითიანობა; ანომალურად დამოკლებული თითები კიდურებზე.

ბრაქიეფალია—იხ. ბრაქიეფალია.

ბრაქიეფალია—იხ. ბრაქიეფალია.

ბრაქიემიოზა — არანორმალური მეიოზი, რომელიც ხასიათდება მეორე მეიოზური დაყოფის გამოვარდნით.

ბრაქიომორფული აგებულება—სხეულის ისეთი აგებულება, რომელსაც ახასიათებს მოკლე კიდურები და განივი ტანი.

ბრაქიობლასტიტი—1. წიწვოვანი მცენარეების დამოკლებული ყლორტები, რომლებზედაც განვითარებულია 2 ან 5 ნემსისებრი ფოთოლი (წიწვი). 2. დამოკლებული საყვავილე ყლორტები უმეტეს ხეხილოვან მცენარეებში.

ბრაქიოზაფრები — გადაშენებული რეპტილიები (ქვეწარმელები) ხელიკისნაირთა ჩკუფიდან; ოთხფეხა ცხოველები, რომელთა სიგრძე დაახლოებით 24 მ-მდე აღწევდა; იკვებებოდნენ მცენარეებით.

ბრაქიოლარია—ზღვის ვარსკვლავას განვითარების ერთ-ერთი გეიანი ლარვისი. (მატლის) სტადია.

ბრაქისკლერეიდები—გაქვავებული საყრდენი უჯრედები, რომელთა ფორმა იზოდიამეტრულს უახლოვდება; მათგან შედგება კაკლის და თხილის ნაკეცი, ქლიავის, ქერძის, აღუბლის და სხვ. კურკა. ბრაქისკლერეიდებისგანაა შემდგარი აგრეთვე კომშისა და მსხლის ნაყოფის რბილობში არსებული გაქვავებული სხეულები.

ბრაქიფალანგია—რამდენიმე ფალანგიდან ერთ-ერთი ფალანგის ხელის ან ფეხის თითების დამოკლება.

ბრაქიეფალია — მოკლეთაიანი, მოკლეთაის ქალას მქონე.

ბრაქიეფალია—თაის ქალას ფორმა, რომლის სიგრძივი ზომა (ცხვირის ფუძიდან კეფამდე) ოდნავ მეტია განივზე.

ბრაზიეფალია — იხ. ბრაქიეფალია.

ბრიოლოგია—ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს ხავსებს.

ბრკის მოღება წყალზე—წყლის შეფერვა წყალსატევებში, წყალმცენარეებისა და სხვა მიკროორგანიზმების მასიური განვითარების შედეგად.

ბრმა ნაწლავი—მსხვილი ნაწლავის საწყისი, პატარა ტომრის მსგავსი ნაწილი, რომელიც მდებარეობს წვრილი ნაწლავის მსხვილ ნაწლავთან შეერთების მახლობლად. მისგან, ქვეით წაზრდილია ე. წ. კიანაწლავი—აპენდიქსი.

ბრმა ხალი—თვალის ბადურის ის მონაკეტი საიდანაც გამოდის მხედველობის ნერვი; ეს ადგილი მოკლებულია შუქმგრძობიარე უჯრედებს, ამიტომ აქ წარმოქმნილ სავნის გამოსახულებას ვერ აღვიქვამთ.

ბროლი—თვალის კაკლის შიგნით, კერძოდ გუგის უკან, მდებარე გამკვირვალე სხეული, რომელსაც ორმხრავ ამოზნექილი ლინზის ფორმა აქვს.

ბროლის კონუსი—კიბოსნაირთა რთული, ფასეტური თვალის ომბრიდიუმში (ცალკეულ თვალაკში) მდებარე გამკვირვალე სხეულაკი; შედგება ოთხი, ერთმანეთთან მჭიდროდ მიწყობილი უჯრედისაგან.

ბრონქოზაფრები — გადაშენებული, დიდი ზომის ქვეწარმეული ცხოველი ხელიკისნაირთა ჩკუფიდან; იკვებებოდა მცენარეებით.

ბრონქები — წყვილი სასუნთქი მილი, რომლებდაც იყოფა ტრაქეის ქვედა ბოლო; ბრონქები შედიან ფილტვებ-

ში სადაც იტოტებიან უფრო წვირლ მილებად — ბრონქიოლებად.

ბრონქიოლები—ბრონქების უწვირლესი განშტოებანი ფილტვებში; წარმოადგენს მიკროსკოპულ უმცირეს თხელკედლიან მილს.

ბრონქოსკოპია—სასუნთქი მილების გამოკვლევის მეთოდი სპეციალური აპარატის (ბრონქოსკოპის) საშუალებით.

ბრონქული ხე—ბრონქების დატოტიანება ფილტვებში.

ბრუნერის ქირკლეები—ქირკვლები, რომლებიც განლაგებულია თორმეტგოჯა ნაწლავის ზედა განყოფილების ლორწოვანი შრის ქვეშ.

ბრუცელაზი — ადამიანისა და რიგ ცხოველთა შუგავე ან ქრონიკულად მიმდინარე დაავადება, რომელსაც იწვევს პათოგენური ბაქტერიების, კერძოდ ბრუცელის (Brucella) ზოგიერთი სახეობა. ადამიანზე ბრუცელაზი ვადადის ბრუცელაზიანი საქონლის (მაგ., ძროხის, თხის, ცხერის და სხვ.) რძისა და რძის ნაწარმით ან ხორციით კვების შედეგად ან ასეთი საქონლის მოვლისას.

ბრძოლა არსებობისათვის—ჩ. დარვინის თეორიის მიხედვით ცოცხალი ორგანიზმების ერთმანეთსა და საარსებო გარემო პირობებს შორის მრავალფეროვანი ურთიერთმოქმედების ერთობლიობა, რაც მდგომარეობს ბუნებაში ორგანიზმებს შორის შეჯიბრში (უფრო სწორად მეტოქეობაში) მათთვის აუცილებელი სასიცოცხლო საშუალებების და საარსებო პირობების დასაფუძვლელად და შესანარჩუნებლად. ჩ. დარვინი არსებობისათვის ბრძოლის სამ ფორმას არჩევს: შიდასახეობრივს, სახეობათაშორისსა და ბრძოლას ახაროგანული ბუნების არსებლსაყრელ პირობებთან.

ბრქვადი—მოკაუქებული, მახვილობლიანი რქოვანი წარმონაქმნი, რომლითაც დაფარულია ხერხემლიანი

ცხოველების თითის წვერები ზემოდან და გვერდებიდან.

ბუბონი—სიმისიენე, რომელიც ჩნდება ლიმფური ქირკვლების ანთების შედეგად (საზარდულზე, ილიაში, კისერზე და სხვ.).

ბუდე—1. სხვადასხვა ორგანოთა შემონაფენი. 2. მცენარის ნაყოფის ფოთლისეული ან ღეროსეული წარმონაქმნი, რომელშიც ზის ნაყოფის ფუძე, ან მთელი ნაყოფი (იხ. კუპულა, ფილა). 3. ფრინველის ბინა, სადაც ის დებს კვერცხებს და ჩეკავს ბარტყებს. 4. მწერის ბინა, სადაც დებს კვერცხებს და საზრდოს იგროვებს. 5. ზოგიერთი გარეული ცხოველის თავშესაფარი. 6. საერთოდ საცხოვრებელი ადგილი.

ბუდობრივი პარაზიტიზმი—კვერცხის დება სხვა ფრინველის ბუდეში, რომელსაც ბარტყები გამოყავს; ასეთ პარაზიტობს ეწევა, მაგ., გუგული.

ბუთხუზა ყვავილები—ყვავილები, რომლებსაც გვირგვინის ფურცლების რიცხვი არანორმალურად აქვს გადიდებული. უმეტეს შემთხვევაში ეს იმითაა გამოწვეული, რომ მტერიანები, ზოგჯერ კი ნაყოფ-ფოთლებიც, გვირგვინის ფურცლებადაა გადაქცეული; ბუთხუზა ყვავილის მქონე ბევრ მცენარეს (მიხაკს, გეოგინას და სხვ.) ამრავლებენ დეკორატიული მიზნით. ყვავილის ნორმალური აგებულების თვალსაზრისით, ბუთხუზა ყვავილები წარმოადგენს მახინჯ ტერატოლოგიურ გადახრას ნორმიდან.

ბუღბები—იხ. ტუბერიდები.

ბულბოლები—იხ. ბოლქვაკები.

ბულბოურიტრალური ქირკვლები — ქირკვლები, რომლებიც გამოყოფს სპერმის შემადგენლობაში შემაჯალსითხეს.

ბულბუსები—ზოგიერთი მრგვალი ჭიისსაყლაპავი მილის ან ხახის დანაწევრებული განყოფილებები.

ბულიზია—მადის არანორმალური გაძლიერება, რასაც თან სდევს შიშობის გრძნობა; გაუშაძრობა. გამოწვეულია ზოგიერთი ფსიქიური ან სხვა დაავადებით.

ბუმბული — ნაქრენი. ფრინველების რქოვანი წარმონაქმნი, რომლითაც დაფარულია ფრინველის სხეული და ისრულებს მთელ რიგ ფუნქციას, რომელთაგან აღსანიშნავია გაიცეებისაგან დაცვა, სხეულის წონის შემცირება. ფრთის სიბრტყის წარმოქმნა და სხვ.

ბუმბულის ღერო—იხ. ღერო ბუმბული-სა.

ბუმბულის ღეროს გული — ფიქსირებული ნივთიერება, რომლითაც ამოვსებულია ბუმბულის ღეროს შიგნითა ნაწილი.

ბუნაგი—გარეული ცხოველის, ნადირის სადგომი.

ბუნებისმეტყველება—ბუნების შემსწავლელ მეცნიერებათა ერთობლიობა; მოიცავს რიგ მეცნიერებებს (ფიზიკა, მექანიკა, ქიმია, ბიოლოგია, მინერალოგია, კოლოგია, პალეონტოლოგია და სხვ.) ეოცხალი და არაეოცხალი ბუნების შესახებ.

ბუნებრივი გადარჩევა, შერჩევა—გარკვეულ პირობებში საარსებოდ სასარგებლო ნიშანთვისების მქონე ინდივიდთა გადარჩენის პროცესი; უკეთ შეგუებულთა გადარჩენა (ტერმინი შემოიღო ჩ. დარვინმა). ბუნებრივი გადარჩევის ანუ შერჩევის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ორგანიზმები, რომლებიც ყველაზე მეტად არიან შეგუებულნი გარემოს, რჩებიან და მრავლდებიან, ხოლო ის ორგანიზმები, რომლებიც ვერ ეგუებიან ან ნაკლებად ეგუებიან გარემო საარსებო პირობებს—ისპობიან და ნადგურდებიან.

ბუნებრივი ვეგეტატიური გამრავლება—მცენარეთა ვეგეტატიური გამრავლება ბუნებაში ფესურებით, ფესვის

ამონაყრით, ბოლქვებით და ა. შ. ადამიანის ჩაურევლად.

ბუნებრივიკრიკიანი ინფექცია — ინფექცია, რომელიც გავრცელებულია გარკვეული რაიონის გარეულ ცხოველებში, რომლებიც წარმოადგენენ ადამიანის დასენიანების კერას.

ბუნებრივი რეზერვუარი ინფექციისა—გარეული ცხოველები, რომელთა ორგანიზმში მუდმივად იმყოფებიან ადამიანის ან შინაური ცხოველების ავადმყოფობის გამომწვევენი.

ბუნებრივი ხაკეები ხავარგულები—შიწები ბუნებრივი სამოყრებითა და სათიბებით.

ბუნებრივი სისტემა კლასიფიკაციისა—ცხოველთა და მცენარეთა კლასიფიკაცია, რომელიც ასახავს ფორმათა ისტორიულ განვითარებას ევოლუციის პროცესში.

ბუნებრივი შერჩევა—იხ. ბუნებრივი გადარჩევა.

ბუნოლოგიური კბილები—კბილები, რომლებსაც საღებუ ნედაპირზე გააჩნია პატარა მომარგველო ბორცვები.

ბურბურა ანუ ქარქვეთა მცენარეები — ველის, ნახევრადუდაბნოს და უდაბნოს ზოგიერთი მცენარე, რომელიც ნაყოფის მოშფიფების შემდეგ მთლიანად მოწყდება მიწისქვეშა ნაწილს; ხშირად რამდენიმე ასეთი მცენარე იხლართება ერთმანეთში და ქმნის ბურთის მსგავს სხეულს, რომელსაც ქარი აგორებს ან აიტაცებს და გადააქვს ერთი ადგილიდან მეორე ადგილზე. ამ გორების დროს ხდება თესილების ჩამოცვენა და გაფანტვა. ასეთი მცენარეებია: შოროქანი, ცერცევალი, წიწმბიტლა და სხვ.

ბურჯაკი—ღიღი გოჭი, დაახლოებით სამი თვიდან წლამდე.

ბურსები — 1. კუნთების, მყესებისა და იოგების ირგვლივ მდებარე ლორწოვანი ჩანთები, რომლებიც ამცირებს მყესების ძვლებზე ხახუნს მოძრაობის დროს. 2. განსაკუთრებული ვენ-

ტოდერმული ჩაღრმავებანი, სადაც ხდება გონადების წარმოქმნა; დამახასიათებელია ზოგიერთი კანეკლოანი ცხოველისათვის.

ბუნუსები, ბეწვები მცენარეებში—კანის უჯრედების სხვადასხვა სახის გამოწარმოებული (იხ. ფესვის ბუნუსები).

ბუნუსების წარმოქმნელი ფენა ფიხვინა— მცენარის ფესვის წვერის უჯრედების გარეთა ფენა, რომლიდანაც ფესვის ბუნუსები წარმოიქმნება.

ბუტკო—ფარულთესლოვან მცენარეთა ყვავილის ცენტრალური ნაწილი, რომელიც წარმოქმნილია ერთი ან რამდენიმე ნაყოფთოთლისაგან ანუ მეგასპოროფილისაგან. წარმოადგენს მღებლობით სასქესო ორგანოს, რომელიც შედგება ნასკვის, სვეტისა და დინგისაგან.

ბუტკოიანი ყვავილი—იხ. მღებლობითი ყვავილი.

ბუფოტოქსინი—შხამიანი ნივთიერება, რომელსაც გამოყოფს ზოგიერთი

გომბეშოს კანში არსებული ქირკვილოვანი უჯრედები.

ბულა—დაუკოდავი ხარი (კამერი), რომელსაც სანაშენოდ ინახავენ.

ბუშუნელი—ბუჩქნარით დაფარული არე (ავსტრალიაში).

ბუჩქბალახები—იხ. ნახევრად ბუჩქები.

ბუჩქთღვომა—ასე ზოგჯერ უწოდებენ ბუჩქნარის მიწისზედა ნაწილს ბუჩქნართა თანახაზოვადობაში.

ბუჩქი—მერქნიანი მცენარე, რომლის ტოტები ღეროს ფუძიდანვე თითქმის თანაბრადაა ვაზრდილი და მათ შორის მკვეთრად არაა მთავარი ღერო და გვერდითი ტოტები გამოსახული. ამიტომ ბუჩქში არ არის მიღებული მკვეთრი დაყოფა ზროდ (მტამბად) და ვარჯად (კრონად), რაც ხეებისათვისაა ესოდენ დამახასიათებელი.

ბუჩქმცირივი მარცვლოვანები—მარცვლოვანი მცენარეები, რომელთა მკიდროდ მიახლოებული ბარტყობის მუხლები მიწის ზედაპირზეა განლაგებული (ეაიციწვრა, ძიგვა და სხვ.).

3

გახალგაზრდავება—იხ. ორგანიზმის გაახალგაზრდავება.

გახეულტურქლიანი მცენარეები—მცირეები, რომელთა მერქანში კურკლები (პირველად და მეორად მერქანში) ერთნაირადაა განლაგებული (კაკალი, ხურმა, ქადარი, ბზა.)

გადამფრენი ფრინველები—ფრინველები, რომლებიც ზამთრობით მიფრინავენ იმ ადგილიდან სადაც ბუდობენ, ბარტყობენ, მრავლდებიან და გაზაფხულზე ხელახლა ბრუნდებიან უკან (წერო, მერცხალი, მწყერი და სხვ.).

გადანაწვენი—მცენარის გადმოდუნული და შუა ნაწილით მიწაშემოყრილი ყლორტი.

გადრომი—გამტარი კონის ნაწილი, რომელიც მოიცავს კურკლებს, ტრაქეებს და მათ თანხლებ პარენქიმას (მოძველებული ტერმინია).

გავა, გავის ძვალი—გავის ძალების ერთმანეთთან შეზრდის შედეგად წარმოქმნილი ძვალი.

გაზთაველა—იხ. აირმიმოცელა.

გაზინთა ქირკვლები—ქირკვლოვანი ებითთალიური თევზის საცურავი ბუშტის შიგნითა ზედაპირზე.

გაზოკამერა—აგურის, ან ხის სტაციონარული ან მოძრავი პერმეტული კამერა ცხოველთა სამკურნალოდ (უმთავრესად გოგირდოვანი გაზით) მუხის, ქეცის და სხვა დაავადებისაგან და ცხოველთა მოსავლელი იარაღების დეზინფექციისათვის.

გათაბაშირიანება ნიადაგისა—იხ. ნიადაგის გათაბაშირიანება.

გაკირიანება—კირის შეტანა ნიადაგში, ნიადაგის მეფიანობის შემცირებისა და სტრუქტურის გაუმჯობესების მიზნით.

გაკორპება—იხ. სუბერინიზაცია.

გალაბება—ჰიდროფილური კოლოიდის თავისებური კოაგულაცია. მას ევლატინირებასაც უწოდებენ.

გალაქანება—მცენარეული წარმოშობის პოლისაქარიდები.

გალაქოზა—ორგანული ნივთიერება მარტივი შაქრებიდან, რომელიც შედის ლაქტოზის (რძის შაქრის) შემადგენლობაში. მიიღება რძის შაქრის ჰიდროლიზით.

გალბე—მცენარის ორგანოთა ქსოვილების არანორმალური ზრდის შედეგად წარმოქმნილი გამონაზარდები მექვის, კოყრის, ბურთულის, ნაოკის და სხვ. სახით, რომელიც გამოწვეულია პარაზიტი მწერების, ტიპების, ზოგჯერ სოკოებისა და ბაქტერიებისაგან. მათ ცეციდიებსაც უწოდებენ. განსაკუთრებით ხშირად გვხვდება მუხის და ტირიფის ფოთლებზე.

გალვანიზაცია — მუღმივი ელექტრული დენის გამოყენება სამკურნალო ან ტექნიკური მიზნებისათვის.

გალვანოტაქსისი—წყალში მცხოვრებ ბაქტერიების, წყალმშენარეების და ერთჯერადოვანი ცხოველების მოძრაობა მასში ელექტრო დენის გატარებისას.

გალვანოტროპიზმი—წყალში მყოფი მცენარის ფესვების გამრუდება მოხრა მასში (წყალში) ელექტროდენის გატარებისას.

გალმენური მცენარეები—მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ თუთიით მდიდარ ნიადაგებზე (მაგ., ყვითელი იის ზოგიერთი სახესხვაობა). ამ მცენარეთა ნაცარი შეიცავს თუთიის მნიშვნელოვან რაოდენობას.

გალო—ფრინველების წვივის ძელის ქვემოთ მდებარე განყოფილება, რომელიც წარმოქმნილია ტერფის ძელებისა და წინა ტერფის ქვემოთ რიგის ძელების შეზრდის შედეგად.

გალტერო—იხ. საბზუილე.

გამაგლობულინი—სისხლის პლაზმის ცილა. იხ. გლობულინი

გამადა—1. ქვიანი გაეკებული ადგილის ადგილობრივი სახელწოდება ჩრდილო აფრიკის უდაბნოებში; ხასიათდება მეტად ღარიბი მცენარეულობით. 2. ქვიანი ცხელი უდაბნო.

გამაფრთხილებელი შეფერილობა—შეგუბულობის ერთ-ერთი ფორმა ცხოველთა სამყაროში. დამახასიათებელია, მაგ., შხამიან, მსუსხავ ანუ ნესტრით მოშემდე მწერებისათვის, რომლებიც კაშკაშა, შეფერილი ფრთებით, ზოლებით, ლაქებით და სხვ. შეკეთრად გამოირჩევიან გარემოდან, რითაც თითქოსდა აფრთხილებენ სხვა ცხოველებს რათა არ დაესხანათ.

გამშინარე თევზები—იხ. გამსველი თევზები.

გამტარება, გახვევა—იხ. ლიგნიფიკაცია.

გამტანგოგამა—გამეტანგიუმების შემრწყმა (კობულაცია) იზოგამურ ან ანიზოგამურ წარმონაქმნად, რომელიც გვხვდება სოკოების ზოგიერთ ჯგუფში (ზიგომიცეტები და ასკომიცეტები).

გამტანგოგამი—მცენარის ორგანო, რომელშიც წარმოიქმნება გამეტები (სასქესო უჯრედები). გამეტანგიუმს, რომელშიც ვითარდება მდებარებითი სასქესო უჯრედები უწოდებენ არქეგონიუმს ან ოოგონიუმს (მაკროგამეტოფიტს), ხოლო გამეტანგიუმს, რომელშიც ვითარდება მამრობითი სასქესო უჯრედები — ანთერიდიუმს (მიკროგამეტოფიტს).

გამტების ხიწმინდე—გამეტების სიწმინდის კანონის თანახმად დიპლოი-

ღურ ორგანიზმებში ერთი წვეილი ალელის მიმართ გამეტა არ შეიძლება იყოს ჰიბრიდული.

გამეტები — ორგანიზმის სპეციალიზირებული უჯრედები—სასქესო უჯრედები (კვერცხუჯრედი ან სპერმატოზოიდი). სქესობრივი გამრავლებისას გამეტების ერთმანეთთან შერწყმით წარმოიქმნება ზიგოტა, რომლიდანაც ახალი ინდივიდი ვითარდება.

გამეტოგამია—სქესობრივად განსხვავებული, ერთბირთვიანი გამეტების შერწყმა. ორივე გამეტის ბირთვიდან წარმოიქმნება ზიგოტის ერთი ბირთვი.

გამეტოგენეზი—სასქესო უჯრედების ე. ი. გამეტების წარმოქმნის პროცესი.

გამეტოგენია—იხ. გამეტოგენეზი.

გამეტოგონია—იხ. გამეტოციტი.

გამეტოფიტი—მცენარის სასიცოცხლო ციკლის სქესიანი, ჰალოიდური სტადია (სქესიანი თაობა); იწყება სპორების გალივებით და მთავრდება გამეტების წარმოქმნით.

გამეტოფორი—1. გამეტოფიტის სპეციალური ნაწილი, რომელზედაც სასქესო ორგანოები ვითარდება (მაგ., ხავსებში). 2. ჰიფებისაგან განვითარებული წარმონაქმნი, რომელიც, მეზობელ წარმონაქმნთან შერწყმისას, ზიგოსპორას წარმოქმნის.

გამეტოციტი—1. არადიფერენცირებულ უჯრედი (ოვოციტი ან სპერმატოციტი), რომლიდანაც გამეტოგენეზის პროცესში გამეტი ვითარდება. 2. განუვითარებელი სქესიანი ინდივიდი უმარტივესებში (მაგ., სპორიანებში).

გამეტური პოლიემბრიონია—იხ. პოლიემბრიონია.

გამოზიუში—შთამომავლობა, სქესობრივი გზით გამრავლებული ინდივიდებისა, რომლებსაც თაობათა მორიგეობა ახასიათებს.

გამოგენეზი—იხ. გამოგონია.

გამოგონია—სქესობრივი გამრავლება.

განყოფიერების პროცესების კავშირი უჯრედების ციტოგენურ გამრავლებასთან ე. ი. სპეციალიზირებული სასქესო უჯრედების (გამეტების) წარმოქმნასთან, რომლებიც მომდევნო განყოფიერებისას ერთმანეთს ერწყმიან და ზიგოტას წარმოქმნიან.

გამოლიზი—იხ. დიმი.
გამოლიზი—ქეტეროგამური სახეობების გამოვლენის მეთოდი ე. ი. სახეობებისა, რომლებსაც მტერის მარცვლი და კვერცხუჯრედი გადასცემს სხვადასხვა გენოტიპს. შესასწავლ სახეობას აქვარებენ რეციპროკულად ნებისმიერ სხვა სახეობასთან.

გამოღენი შრე—იხ. ტაქტუმი.

გამომუყოფი სისტემა—ექსკრეტორული სისტემა; ორგანოთა სისტემა, რომელთა საშუალებით ხდება ნივთიერებათა ცვლის საბოლოო პროდუქტების გამოყოფა.

გამონი—ნივთიერებაანი, რომლებიც იწყვენ ორ სასქესო უჯრედს (გამეტას) შორის სქესობრივ პროცესს, რასაც განყოფიერება მოსდევს. ანსხვებენ: გინოგამონს (ნივთიერება, რომელსაც კვერცხუჯრედი გამოყოფს) და ანდროგამონს (განყოფიერების გამართბითი კომპლექსური ნივთიერება).

გამონტი—1. უჯრედი, რომლიდანაც წარმოიქმნება გამეტები (იგივეა რაც გამეტოციტი). 2. ინდივიდი, რომელიც მრავლდება სქესობრივად და გამეტებს წარმოქმნის.

გამონტოვაშია—ორი გამონტის სქესობრივი შეერთება, როდესაც წარმოიქმნება ან ნორმალური გამეტები, ოთხ ნაწილად დაყოფის გზით, ან კონიუგაციისას ადგილი აქვს მხოლოდ გამეტების ბირთვის გაცვლას, პირველ შემთხვევაში კომპლირებენ გამეტები წვეილ-წვეილად, მეორე შემთხვევაში კი — გამეტების ბირთვები. თუ გამონტოვაშიაში მონაწილეობს მორფოლოგიურად ერთნაირი გამონ-

ტები ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს იზოგამონტრასთან; ხოლო თუ გამონტები მორფოლოგიურად განსხვავდებიან შაშინ — ანიზოგამონტრასთან.

გამოსაჩეცი პარკი—ზოგიერთი უმდაბლესი კიბოსნაირის (მაგ., დაფნიები) ზურგის მხარეზე კიტინოვანი საფარველის ქვეშ არსებული ღრუ, რომელშიც კეერცხები თავსდება.

გამოტანის კონუსი—რიყის ქვისა, კენკებისა და სხვა მონამტერევი მასალის დანაგრევები, რომელიც გამოტანილია მთის ნაკადულებითა და მდინარეებით და დაღუპილია დამკრეცი ნახევარკონუსის სახით ხეობის ან ხევის ბოლოში.

გამოფაზა—ბირთვული ციკლის ფაზა, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ქრომოსომა რედუცირებული რიცხვი; გამოფაზა, ანუ სასიცოცხლო ციკლის პალოიდური ფაზა, იწყება გამეტების წარმოქმნით და მთავრდება მათი შერწყმით. იგივეა რაც პალოფაზა.

გამოყოფა—ექსკრეცია; ორგანიზმიდან ნივთიერებათა ცვლის მეშვეობით უქრეცების გამოდენა, მოცილება.

გამრავლება — ცოცხალი ორგანიზმის მიერ თავისივე მსგავსი შთამომავლობის წარმოქმნა. ირჩევენ სქესობრივ, უსქესო და ვეგეტატიურ გამრავლებას.

გამსვლელი თევზები—თევზების ერთი ბიოლოგიური ჯგუფი. თევზები, რომლებიც ცხოვრობენ ზღვებში, მაგრამ ქვირთის ყრთან და მრავლდებიან მტკნარ წყლებში (თართი, ორაგული და სხვ.) ან პირიქით ცხოვრობენ მტკნარ წყლებში, მაგრამ მრავლდებიან ზღვაში (გველთევზა).

იხ. ბიოლოგიური ჯგუფი თევზებისა.

გამტარი კონა—მცენარის გამტარი ქსოვილების ერთობლიობა, რომელიც ხშირად სხვა სახისა და დანიშნულების ქსოვილებსაც შეიცავს. მის

ძირითად შემადგენელ ნაწილს ფლოემა და ქსილემა წარმოადგენს. ირჩევენ მარტივ და რთულ გამტარ კონას. მარტივი კონა ძირითადად გამტარი ქსოვილისაგან შედგება, ხოლო რთულ კონაში გვხვდება სხვა, მაგ., მექანიკური ქსოვილებიც.

გამტარი ქსოვილი მცენარისა—ქსოვილი, რომლითაც ხდება ნივთიერებათა ხსნარების (გარემოდან შეთვისებული მარტივი აზოტოგანული ნივთიერებებისა და მცენარეში წარმოქმნილი რთული ორგანული ნივთიერებების) მოძრაობა მცენარეში (ფლოემა და ქსილემა).

გამტარობა ორგანიზმისა—ორგანიზმის ქსოვილთა უნარი გაატაროს აგზნება. **გამლიწინებელი**—ესა თუ ის ფაქტორი, რომელიც თავისი მოქმედებით იწვევს გრძობბათა ორგანოების ადექვატურ შეგრძნებას.

განაყოფიერება—მამრობითი და მდედრობითი სასქესო უჯრედების გამეტების შერწყმის პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს როგორც ურთიერთ ასიმილაციი, რის შედეგადაც განაყოფიერებული კვერცხი (ზიგოტა) მიიღება.

განაყოფიერება გენერატიული—იხ. გენერატიული განაყოფიერება.

განაყოფიერება ვეგეტატიური—იხ. ვეგეტატიური განაყოფიერება.

განაყოფიერება ნაწილობრივი—იხ. ნაწილობრივი განაყოფიერება.

განაყოფიერება რედუცირებული—იხ. რედუცირებული განაყოფიერება.

განგლიონი — იხ. ნერვული კვანძები.

განგრენა—ცოცხალი ორგანიზმის რომელიმე ქსოვილის, ორგანოს ან სხეულის ნაწილის კვდომა სისხლის მიმოქცევის დარღვევის შედეგად.

განჯური—ბუბულის (ფირნელებში) და ბალნის (ქუძუწოვარ ცხოველებში) პერიოდული, ჩვეულებრივ 2-ჯერ წელიწადში, გაცვენა, ცვლა; შეესატყვისება ქვეწარმელების კანის ცვლას.

განვითარება—ორგანიზმის ან მისი ცალკეული ორგანოს ან ნაწილის ფორმირების პროცესი, რომლის დროსაც ხდება მათი სტრუქტურისა და ფუნქციის თვისობრივი ცვლილება (განსხვავებით ზრდისა — პროცესი, რომელიც უმთავრესად რაოდენობრივი მოვლენებთანაა დაკავშირებული).

განვითარების ფაზები — ონტოგენეზის ეტაპთა გამოვლინება, რაც დაკავშირებულია ცალკეულ ორგანოთა გამომჩენასა და განვითარებასთან.

განივზოლიანი კუნთოვანი ქსოვილი — კუნთოვანი ქსოვილი, რომლის ბოკოები (მიოფიბრილები) შედგება მორიგეობით განლაგებული მუჭი და ნათელი ზოლებისაგან, რაც ქმნის განივზოლიანობის შთაბეჭდილებას. განივზოლიანი კუნთოვანი ქსოვილისაგან შედგება უმეტეს ცხოველთა მამობრავებელი კუნთები; შინაგანი ორგანოებიდან გამოხაყლის წარმოდგენს გულის კუნთი.

განოიდური ქერცლები—უძველესი ძვლიანი თევზებისათვის დამახასიათებელი ქერცლები, რომლებსაც ქონდათ ფენოვანი ძვლოვანი ფუძე და ზემოდან ემალისებრი ნივთიერების—განოიდინის შრე; თანამედროვე თევზებიდან აქვს ზოგიერთ ძვლიან თევზს (მაგ., ჭავშინიანი ქარიყლაბია).

განსაზღვრული ცვალებადობა—იხ. ცვალებადობა განსაზღვრული.

განსხვავებულსპორიანი გვიმრები — წყლის გვიმრების ერთ-ერთი ქვერივი, რომლებიც იწვევთარებენ ორი სახის (დიდი და მცირე ზომის) სპორებსა და სპორანგიუმებს.

განუსაზღვრელი ცვალებადობა—იხ. ცვალებადობა განუსაზღვრელი.

გარდამავალი ფორმები—ფორმები, რომლებსაც თავის აგებულებაში გააჩნიათ ორი სხვადასხვა ტაქსონომიური კატეგორიის ნიშნები და შუალედი ადგილი უკავიათ მათ შორის.

გება—მამრობითი და

მდედრობითი სასქესო უჯრედების შერწყმა, რომელიც ხდება გარეგან გარემოში ე. ი. ორგანიზმს გარეთ (მაგ., თევზებში, ამფიბიებსა და წყლის სხვა ცხოველებში).

გარეგანი გარემო—ყველა გარეგანი პირობის ერთობლიობა, რომელშიც იმყოფება განაყოფიერებელი კვირცხუჯრედი ან ორგანიზმი და გაელუნას ახდენს მისი განვითარების მსვლულობაზე.

გარეგანი მექანიკა—იხ. გარეგანი მოძრაობა.

გარეგანი მოძრაობა ქრომოსომებისა — ქრომოსომთა მოძრაობა დიდ მანძილზე, რის შედეგადაც იცვლება მათი განლაგება, მაგ., ანაფაზში. ამჟებ გაგებით იხმარება ტერმინი „გარეგანი მექანიკა“.

გარეგანი სეკრეციის ჭირკვლები—ჭირკვლები, რომლებსაც სადინარები გააჩნია და მათში გამომუშავებულ ნივთიერება გარეთ ან რომელიმე ორგანოს ღრუში გამოიყოფა. საოფლე, სანერწყვე და სხვ. ჭირკვლები.

გარემო—მდედრობითი ცხოველების ჭკუფი ერთი მამრის გარშემო შეუღლებების წინ პოლიგამურ ცხოველებში.

გარემო პირობები ორგანიზმისა—ერთობლიობა, ყველა იმ პირობებისა, რომელიც გაელუნას ახდენს ორგანიზმზე.

გარიგა—ხელთაშუა ზღვის ოლქის ბუჩქნარების სახელწოდება. მცენარეულობის ტიპი, რომელიც შექმნილია დაბალტანიანი (ბრალუმეტეს 1 მ სიმაღლის) მარადმწვანე ბუჩქებისა და ნახევრადბუჩქებისაგან. უფრო გაერკელებულია გარიგა ბუჩქისებრი მუხის ელფიკატრობით.

გარკოვანება—ციოცხალი ორგანიზმის მფარავი ქსოვილის გაელუნთვა ცილოვანი ნივთიერებით — ეერატინით. გარკოვანებული შრე კანისა—კანის ეპიდერმისის გარეთა შრე.

გახტარაღური ღრუ—იხ. გასტროცელ.

გახტრალური ძაფები — საცეცხები გემონაზარდები, რომლებიც განლაგებულია სციფომედუზის კუქის ჩიბისებრ გამობერილობებზე; დიდი რაოდენობით შეიცავს მსუსხავ და ლორწოვან უჯრედებს.

გახტრეა — პიოთუზური ორჭრიანი ორგანიზმი პირველი კუქნაწლავის ღრუთი, რომელიც განითარდა შედრეის გზით. ე. ჰეკელის პიოთუზის თანახმად წარმოადგენს მრავალუჯრედიანი ორგანიზმების განვითარების საწყის სტადიას.

გახტრიტი — კუქის ლორწოვანი გარსის ანთება.

გახტროვასკულარული სისტემა — დატოტილი მილების (არხების) რთული სისტემა, რომელიც გამოდის საკმლის მომწვებელი ღრუდან და შექრილია სხეულში. დამახასიათებელია ნაწლავღრუანთა ბევრი წარმომადგენლისათვის.

გახტროვასკულარული ღრუ — ნაწლავღრუიანი ცხოველების (პიდრა) სხეულის ღრუ, რომელშიც ხდება საკმლის მოწვება.

გახტროვადები — პოლიპიდები დანამატები, ე. წ. კუქის ტომსიკები, პარკები სიფონოფორების პოლიმორფულ კოლონებში; ემსახურება სიფონოფორების კვებას.

გახტროსტომია — ქირურგიული ოპერაცია კუქში საკვების პირდაპირი შეყვანის (საყლაპავი მილის გვერდის ავლით) მიზნით.

გახტროფორია — იხ. ბლასტოფორია.

გახტროციელი — ჩანასახის საკმლის მომწვებელი პირველი ღრუ განვითარების ორჭრიან სტადიაში (გახტრალა).

გახტრულა — უმეტესი მრავალუჯრედიანი ორგანიზმის ჩანასახის განვითარების ორჭრიანი სტადია, რომელიც მოსდევს ბლასტულის სტადიას. ამ დროს ჩანასახი შედგება ორი ჩანასახოვანი ფურცლისაგან (მრისაგან):

ექტოდერმისა და ენტოდერმისაგან. **გახტრულაცია** — პროცესი, რომლის დროსაც წარმოიქმნება ორჭრიანი ჩანასახი — გახტრულა. ბევრ შემთხვევაში ეს ხდება ბლასტულის ერთი პოლუსის უჯრედების შედრეკით.

გატერია — ქვეწარმავლების ერთ-ერთი ქვეკლასის (Rhynchocephalia — ნისკარტთაიანების) ერთადერთი წარმომადგენელი, რომელიც შემორჩენილია ახალი ზელანდიის რამდენიმე კუნძულზე. დიდი ხნის წინათ გადაშენებულ წინაბრეტან მსგავსების გამო მას „ოცხალ ნამარხსაც“ უწოდებენ.

გაქვავებული ნაშთები — წარსული გეოლოგიური ეპოქების ცხოველთა და მცენარეთა ნაშთები.

გაქვავებული უჯრედები — იხ. სკლერეიდები.

გალიზიანება — რაიმე ფაქტორის ზემოქმედება, რომელიც იწვევს ორგანიზმის მდგომარეობის ამა თუ იმ ცვლილებას.

გალიზიანებადობა — უჯრედის ან ორგანიზმის უნარი უპასუხოს გარემოს ზემოქმედებას.

გალიზიანების ზღვარი — მინიმალური გალიზიანება, რომლის ქვემოთ ორგანიზმის რეაქცია არ ხდება.

გახვევა — იხ. ლიგნოფიკაცია.

გეიტრონოგამია — იხ. ჰეიტრონოგამია.

გილდი — დისპერსიული სისტემა (თხევადი ან გაზისებრი დისპერსიული არით), რომელსაც აქვს მყარი სხეულის ზოგიერთი თვისება: ფორმის შენარჩუნების უნარი, სიმკვრივე, პლასტიურობა, დრეკადობა.

გემინები — იხ. ბივალენტები.

„გემის კია“ — ზღვის ორსაგდულიანი მოლუსკო ტერედოს (Teredo) გვირიდან, რომელიც აკეთებს ხერელებს ხის ხომალდების კორპუსში, ხიმანქებში, და აზიანებს მათ.

გემმა — იხ. ჰემები.

გემო, **გემოვნება** — სპეციფიკური შეგრძ-

ნება, რომელიც წარმოიქმნება სხვადასხვა ნიუთიერებების მოქმედებით გემოვნების რეცეპტორებზე (ენის ღერილზე).

გემოვნების ორგანოები—ორგანოები, რომელთა დახმარებით ხდება გემოვნების გალიზიანების აღქმა.

გემულები—იხ. ჰემულები.

გენეალოგია—1. ცხოველთა ან მცენარეთა ამა თუ იმ ინდივიდის (გვარის, ოჯახის) წარმოშობის ისტორია; 2. გვარის, ტომის ისტორია; საგვარეულო ნუსხა.

გენების დრეფტი—შეჭვარებულ მცირე პოპულაციებში შემჩნეული ტენდენცია, როდესაც პეტეროზიგოტური ლოკუსი იდევნება ამა თუ იმ ალელის პომოზიგოტური ლოკუსით.

გენების ინფილტრაცია—უცხო გენების შეყვანა პოპულაციაში იმ ინდივიდებთან შეჭვარების გზით, რომლებიც არ ეკუთვნის მოცემულ პოპულაციას.

გენების შეკიდულობა—ერთ ქრომოსომში განწყობილ გენებს შორის კავშირი, რაც გამორიცხავს მათ დამოუკიდებელ მემკვიდრეობითობას.

გენების ცენტრები—გეოგრაფიული ოლქები, სადაც კულტურულ მცენარეთა გარკვეული სახეობანი წარმოდგენილია ფორმათა ყველაზე სრული შედგენილობით.

გენეზისი—წარმოშობა, წარმოქმნა.

გენეზიზური—გენეზისთან, წარმოშობასთან დაკავშირებული.

გენეტიკული ორგანოები—იხ. გენეტიკული ორგანოები.

გენეტიკა—1. თაობა, მოდელი; მცენარეთა ან ცხოველთა ერთი გვარის ან სახეობის ყველა წევრი; 2. ცხოველის ან მცენარის სასიცოცხლო პერიოდი დაწყებული მისი განვითარებიდან სქესობრივი სიმწიფის მდგომარეობამდე.

გენეტიკების ცვლა—იხ. თაობათა მორჩეობა.

გენეტიკული ამიტოზი—იხ. ამიტოზი გენეტიკული.

გენეტიკული ბირთვი—გენეტიკული უჯრედის (იხ.) ბირთვი, რომლიდანაც წარმოიქმნება გამანაყოფიერებელი სპერმიების (მამრობითი სასქესო უჯრედების) ბირთვები, მათგან ერთი უერთდება კვერცხუჯრედს, მეორე კი ემბრიონალური პარკის ბირთვის (მეორეულ ბირთვის).

გენეტიკული გამრავლება—იხ. სქესობრივი გამრავლება.

გენეტიკული განაყოფიერება—კვერცხუჯრედისა და სპერმიების ბირთვების შერწყმა ორმაგი განაყოფიერების დროს (მტრანსბურგირი, 1900).

გენეტიკული ორგანოები—სქესობრივი გამრავლების ფუნქციებთან დაკავშირებული ორგანოები.

გენეტიკული, ანუ ჰაპლოიდური პართენოგენეზი—პართენოგენეზის ერთ-ერთი ფორმა, როდესაც პართენოგენეზული ინდივიდები ვითარდება ისეთი კვერცხიდან, რომელშიც მოხდა რედუქცია და გააჩნია აზიგოტური ანუ ჰაპლოიდური ქრომოსომთა რიცხვი.

გენეტიკული ფაზა—იხ. ფენოლოგიური ფაზა.

გენეტიკული უჯრედი—მეიოზის დამთავრების შემდეგ მტერის მარცვლის გაყოფისას წარმოქმნილი ორი უჯრედიდან, პატარა უჯრედი, რომლიდანაც ორი სპერმა (მამრობითი სასქესო უჯრედი) ვითარდება; განაყოფიერების დროს ერთი მათგანის ბირთვი უერთდება კვერცხუჯრედს; მეორის ბირთვი კი მეორეულ ბირთვის (ემბრიონალური პარკის ბირთვის).

გენეტიკული ელოტი—მცენარის ელოტი, რომელზედაც სქესობრივი გამრავლების ორგანოებია განვითარებული.

გენეტიკა—ბიოლოგიური მეცნიერების დარგი, რომელიც სწავლობს ორგა-

ნიშნათა მემკვიდრეობისა და ცვალებადობის კანონზომიერებებს.

გენტიკური—გენეტიკისთან დაკავშირებულ.

გენტიკური ანალიზი—ცდების, დაკვირვებებისა და გაანგარიშებათა სისტემა რაც მიმართულია ორგანიზმის ცალკეული ნიშნის მემკვიდრეობის დანადგენად და შესაბამისი გენების თვისებების შესასწავლად.

გენტიკური იზოლატა — გაირავლების უნარის დაკარგვა

გენტიკური ინფორმაცია — ორგანიზმის მემკვიდრეული თვისებები, რომლებიც გენტიკურნი კოდის საშუალებით წარმოადგენილია „ჩანაწერილია“ ჰირონოლოზის დებოქსირებონუციონის შტავას (დნმ) მოლეკულაში.

გენტიკური კოდი—დებოქსირებონუციონის შტავას (დნმ) მოლეკულაში გენტიკური ინფორმაციის „ჩანაწერილია“.

გენტიკური პოლიმორფიზმი — განსხვავებული ფორმების არსებობა პოპულაციაში, რომელიც გაპირობებულა გენტიკური ცვალებადობით.

გენტიკური რუკა — ქრომოსომაში გენების განაწილებისა და მათ შორის მანძილის გრაფიკული გამოსახვა.

გენტიკური სპორალი — ის ძირითადი სპირალი.

გენტიკური სტაბილურობა—გენოტიპის სტაბილურობა ე. ი. გარეგანი გარემოს გამატონებულ პირობებთან კარგად შეგუებული ინდივიდის ან ინდივიდთა ჯგუფის ტენდენცია მოგუდოს ასეთივე გენტიკური კონსტიტუციის მუამრავლობა.

გენტიკური შინაგანი გარემო—ყველა გენის ერთობლიობა გარდა მოცემულ გარეგანი გენისა, რომელიც დააღწას ახდენს გენოტიპზე და შეადგენს შინაგან გარემოს ამ გენის მოქმედებისათვის.

გენტიკური წონასწორობა, თანფარ-

დობა — ერთარება, რომლის დროსაც ალელების განაწილება პოპულაციაში რჩება მუდმივი თაობიდან თაობაში (როცა ადგილი არა იქვს გადარჩევას ან მუტაციას).

გენი—1. ორგანიზმის მემკვიდრეობისა და ცვალებადობის ერთეული; სასქესო უჯრედის (გამეტის) ის მემკვიდრული ფაქტორი, რომელიც განსაზღვრავს ამა თუ იმ ნიშნის განვითარებას. 2. დნმ-ს ყოველი მონაკვეთი, რომელიც განსაზღვრავს ცილის ერთი მოლეკულის სინთეზს.

გენი შიდაფაქტორი—სხვა გენების მოქმედების შემცველი გენი.

გენი ოპერატორი—გენი, რომელიც განაპირობებს მემკვიდრული ინფორმაციის გადაცემის შეკავებას სტრუქტურული გენიდან ცილაზე.

გენი რეგულატორი—გენი, რომელიც აკონტროლებს სტრუქტურული გენის მოქმედებას.

გენი სტრუქტურული—გენი მატრიცა, რომელზედაც ხდება ინფორმაციული რნმ-ს სინთეზი.

გენის ლოკუსი—გენის ადგილსამყოფელი ქრომოსომაში.

გენიტალური—სასქესო; სქესობრივი, სპერმოზოარი.

გენიტალური პარკები—სასქესო სისტემის ორგანოები (გონადები) ზოგიერთ ქიებში (ნემერტინებში).

გენიტალური სეგმენტი—ნიჩაბუფიანიების (ციკლოპი) სასქესო სეგმენტი, რომელზედაც მოთავსებულია თესლმომღები, სადაც სპერმატოზოონები თავსდება.

გენოგენეზი — კვარცხუჯრედის განვითარების ფორმა, როდესაც კვარცხის დაყოფა წარმოებს სპერმატოზოიდის მიჩოზის გარეშე; ახასიათებს ზოგიერთი მრავალ ქიასა და თევზს.

გენოფიზი ის, თიპი.

გენოვარსი—იხ. გენური მუტაცია.

გენოეკოლოგია—მოძიერება ეკოლოგიისა და გენეტიკის კავშირის შესახებ.

გენოკოპია—მოვლენა, რომლის დროსაც სრულიად სხვადასხვა გენები და მუტაციები წარმოქმნიან ერთნაირი ნიშნების ერთობლიობას.

გენოში—ქრომოსომა პალოიდური ანაწყობი მასში ლოკალიზებული მემკვიდრეობითი ფაქტორების — გენების სრული კომპლექტით.

გენოტიპი—ორგანიზმის მემკვიდრეობითობის საფუძველი; ორგანიზმის ყველა გენის ერთობლიობა, რომელიც მოიცავს მის შთლან მემკვიდრეობითობის ინფორმაციას.

გენოტიპური გარემო—გენოტიპურ გარემოში იგულისხმება, მოცემულ გენოში შემავალი ყველა გენის ერთობლიობა, რომელთა ურთიერთმოქმედება გავლენას ახდენს მოცემული გენის ეფექტზე. გენოტიპური გარემო განსაზღვრავს მოცემული გენების პირველადი ეფექტის იმ ხარისხს, რომელიც აუცილებელია ნიშანთა განვითარების გარკვეული საფეხურისათვის.

გენოფენი—ერთი და იგივე გენოტიპის რეაქციის ტიპი.

გენოფონდი—პოპულაციის გენთა ერთობლიობა.

გენური თეორია—ამ თეორიის თანახმად გენი წარმოადგენს მემკვიდრეობითობისა და სიცოცხლის ერთეულს.

გენური მუტაცია—მუტაცია, რომელიც ცალკეული გენის თვისობრივ ცვლილებას წარმოადგენს; დაკავშირებულია ქრომოსომების აგებულების ისეთ ცვლილებებთან, რომელთა დანახვა მიკროსკოპში არ შეიძლება, მას შიდაგენურ მუტაციასაც უწოდებენ.

გენური ხტერიდურობა — სტერილურობის მოვლენა, რომელიც გამოწვეულია გარკვეული გენებით ან გენური მუტაციებით.

გეობოტანიკა—ბოტანიკის დარგი, რომელიც

მელიც სწავლობს მცენარეულ საფარს; მცენარეული თანასაზოგადოების (ფიტოცენოზი) აგებულებას, შედგენილობას და განვითარებას ნიადაგობრივ, კლიმატურ და სხვა ფაქტორებთან დაკავშირებით.

გეოგრაფიული ელემენტი ფლორისა—სახეობათა ჯგუფები ცოტად თუ ბევრად თანხვედნილად განლაგებული არეალებით. მათი დადგენა ხდება თანამედროვე არეალების საფუძველზე. სსრკ ფლორისათვის დადგენილია ფლორის შემდეგი ელემენტები: არქტიკული, ბორეალური, შუაევროპული, ატლანტიკური, პონტიის, სარმატული, ხმელთაშუა ზღვის, წინააზიური, ცენტრალურაზიური, ირანის, თურანის, მანჭურიის, კავკასიური.

გეოგრაფიული ვიკარიატი—სისტემატიკურად ახლოს მდგომ ორგანიზმთა ჯგუფების ურთიერთ შენაცვლება დედამიწის სფეროს სხვადასხვა ნაწილში.

გეოგრაფიული იზოლაცია—მონათესავე ორგანიზმთა ჯგუფის გამოყოფა საერთო გარემოდან ზღვის, მდინარის, მთის და ა. შ. შემეფებით.

გეოგრაფიული პოპულაციები—სახეობის არეალის ფარგლებში არსებული პოპულაციები, რომლებიც გარკვეულ გეოგრაფიულ საზღვართანა დაკავშირებული.

გეოგრაფიული რახა—ერთი სახეობის ლოკალური პოპულაციები, რომლებიც დასახლებულია სხვადასხვა სიდიდის ტერიტორიაზე და კარგადაა ერთმანეთისაგან გამოიწნული.

გეოთერმული გრადიენტი—მთის ქანების ტემპერატურის მატება გრადუსებში დედაიწის სიღრმეში ჩასვლისას ყოველ 100 მეტრის სიღრმეზე.

გეოკაპია — განაყოფიერების შემდეგ, ზოგიერთი მცენარის ნასკვის ჩაზრდა. ნიადაგში, სადაც ხდება ნაყოფის განვითარება; წარმოადგენს ნაყოფის გავრცელების ერთ-ერთ საშუალებას.

(დამახასიათებელია, მაგ., არაქისის—
მიწის თხილისათვის).

გეომერია — დედამიწაზე დასახლებუ-
ლი ცოცხალი ორგანიზმების ერთობ-
ლიობა.

გეოხინკლინი—დედამიწის ქერქის მოძ-
რავი არე, რომელშიც ტექტონური
მოძრაობანი და მაგმური მოვლენე-
ბი გამოირჩევა დიდი ინტენსივობით.

გეოხფერობა—სხვადასხვა სიმკვრივი-
სა და შედგენილობის კონცენტრული
გარსები, რომელთაგანაც შედგება
დედამიწის სფერო. ასეთებია: ბაისი-
ფერო, ლითონფერო, ჰიდროსფერო
და ატმოსფერო. სამი უკანასკნელი
სფეროს ფარგლებში გამოყოფენ ბიო-
სფეროს.

გეოტროპიზმი—მცენარის ორგანოების
თვისება მიიღონ გარკვეული მდგო-
მარობა დედამიწის მიზიდულობის
ცალმხრივი მოქმედების გავლენით;
ფესვები ჩვეულებრივ მიისწრაფვის
ქვევით (დადებითი გეოტროპიზმი),
ღერო — ზევით (უარყოფითი გეო-
ტროპიზმი).

გეოფილია—ზოგიერთი მრავალწლოვან-
ი ბალახოვანი მცენარის ფესვის ან
ყლორტის (მოზამორე ნაწილების)
უნარი რაც შეიძლება მეტ სიღრმე-
ზე ჩავიდეს და ჩაიზარდოს ნიადაგ-
ში. (ხახვი, ჩიტისთავა, ტიტა და სხვ.).

გეოფიტბა—მრავალწლოვანი ბალახო-
ვანი მცენარეები, რომელთაც განახ-
ლების კვირტები ჩამალული აქვთ
ნიადაგში (მროშანასებრთა წარმო-
მადგენლები, ფესურაიანი მარცვლოვ-
ნები და სხვ.).

გეოცენტრიზმი—გეოცენტრული სის-
ტემა სამყაროსი.

გეოცენტრული სისტემა სამყაროსი —
მეცნიერების მიერ უკუგდებული
მდარი შეხედულება, იმის შესახებ,
რომ დედამიწა წარმოადგენს სამყა-
როს უძრავ ცენტრს და მის გარშე-
შო მოძრაობენ მზე და სხვა მნათო-
ბემა.

გეოკლმინთობა—პარაზიტი კიები, რო-
მელთა განვითარების ერთ-ერთი
სტადია მიმდინარეობს მიწაში.

გერმა—ბუმბული, რომლის მარაო არ
ქმნის შეკრულ მკვრივ ფირფიტას;
„ფრინველის თიფთიკი“ (საბა); რბი-
ლი, წმინდა ბუმბული; ლინლი
(უმთაერესად ბატისა) — ყურთუჯი.
გერში—ინფექციური ბაქტერიოფაგის ნა-
წილი, რომელიც წარმოადგენს მისი
(ბაქტერიოფაგის) გენეზისური უწყ-
ვეტობის მატერიალურ საფუძველს.
საეარაუდოთ ეს არის ბაქტერიოფა-
გის ნუკლეინის მკაეა.

გეროზოლოგია — მეცნიერება სიცო-
ცხლის გახანგრძლივების შესახებ.

გეხვ თვალაკება—ლანცეტას შუქმგარ-
ნობიერი (მხედველობის) ორგანოები,
რომლებიც განლაგებულია ნერვულ
შილში და შედგება შუქმგარნობიე-
რი და პიგმენტური უკრედებისაგან.

გეფიროცერკალური კუდი—თევზის კუ-
დი, რომლის ბოლოში, კულის ფარ-
ფლის ადგილზე, განლაგებულია ზურ-
ვისა და ანალური ფარფლის წამოზრ-
დილი ნაწილები.

გვალვა—ტენის ნაკლებობა მცენარისათ-
ვის, რაც ჩვეულებრივ გამოწვეუ-
ლია: დიდი ხნის განმავლობაში წვი-
მის მოუსვლელობით, ჰაერის მაღა-
ლი ტემპერატურით, მისი შეფარ-
დებითი ტენიანობის სიმცირით და
მკირე ღრუბლიანობით. გვალვის
მთავარი მიზეზია ცივი და მშრალი
არქტიკული ჰაერის შემოჭრა, რო-
მელიც გზადაგზა თანდათანობით გათ-
ბობის შედეგად უფრო მშრალი ხდება.

გვალვაგამძღობა—მცენარის გვალვი-
სადმი შეგუების უნარი, რაც გაიი-
რობებულია რიგი მორფოლოგიურ-
ფიზიოლოგიური თავისებურებით
(ფოთლის ფირფიტის შედამირის
სიმცირე; მძლავრი, ღრმა ფესვთა სის-
ტემა, შედარებით მაღალი ოსმოსუ-
რი წნევა და სხვ.), რომელიც გამოუ-
მუშავდა მცენარეს ევოლუციის პრო-

ესში გარემო პირობების ზემოქმედების შედეგად.

გვართაშორისი ჰიბრიდი—ჰიბრიდი, რომელიც მიღებულია სხვადასხვა გვარის სახეობების ორი ინდივიდის შეჯვარების შედეგად.

გვარი—მცენარეთა და ცხოველთა სისტემატიკური კატეგორია, რომელიც აერთიანებს ახლოს მდგომ სახეობებს და წარმოადგენს ოჯახის ნაწილს.

გვერდელა, მრუდე მერქანი—არანორმალურად ძლიერ განვითარებული ახალგაზრდა მერქნის ნაწილი, რომელიც წარმოქმნილია ქარის, თევლის ზევისა და სხვა ფაქტორთა ზემოქმედების შედეგად. განსაკუთრებით ხშირად გვხვდება წიწვოვანებში.

გვერდითი კვირტები—ფოთლის უბეში მკდომარე კვირტები, რომლებიც ჩვეულებრივ თითო-თითოდაა, ზოგჯერ კი რამდენიმე ერთადაა განლაგებული. მათ უბის კვირტებსაც უწოდებენ.

გვერდითი მერისტემა — იხ. ლატერალური მერისტემა.

გვერდითი ფეხვები—მთავარი ფესვის განშტოებები.

გვერდითი ხაზი—წყალში ორიენტირების ორგანო; დამახასიათებელია თევზებისათვის და წყალხმელეთა ცხოველების, მაგ., ბაყაყის თავკომბალბიოსათვის. მისი საშუალებით თევზი გრძნობს წყლის დინების მიმართულებას და სხვადასხვა საგნებთან მიახლოებასაც. დიდი მნიშვნელობა აქვს თევზისათვის ღამით ან მღვრივ წყალში მოძრაობის დროს.

გვირგვინი ყვავილი—ორმაგი ყვავილსათვის შიგნითა წრე; ჩვეულებრივ შეფერილია სხვადასხვა ფერად. როდესაც ყოველდღიურ ცხოვრებაში ლამაზაკობენ ყვავილზე, მხედველობაში აქვთ სწორედ გვირგვინი.

გვირგვინის გადაწაღვა—ყვავილის გვირგვინის ფურცლების ზედა შეუზრ-

დელი ნაწილი ფურცლებზეზრდილ გვირგვინში.

გვირგვინის შილი—ფურცლებზეზრდილი გვირგვინის ქვედა ნაწილი.

გვირგვინის ფორფიტა—ყვავილის გვირგვინის ფურცლების ზედა გაფართოებული ნაწილი.

გვირგვინის ფრჩხილი—ყვავილის გვირგვინის ფურცლების ქვედა შევიწროებული ნაწილი.

გვირგვინის ფურცლები — მცენარის ყვავილის გვირგვინის შემადგენელი ნაწილი.

გვირგვინის ხაზა—მილისებრ ფურცლებზეზრდილი გვირგვინის მქონე ყვავილის ის ადგილი, სადაც გვირგვინის მილი გადადის გადაწაღვაში.

გვირგვინისებრი ყვავილსაფარი—კაშკაშად შეფერილი მარტივი ყვავილსაფარი, რომელიც გვირგვინს ჰკავს; მაგ., ტიტას, ფურისულას, ენძელას და სხვა.

გვირგვინოვანი ნაქერი—კბილოვანი ნაქერი შუბლის ძვალსა და თხემის ძვლებს შორის.

გზადმოყოლილი მცენარეები—იხ. ადვენტიური მცენარეები.

გიბერელინი—იხ. ჰიბერელინი.

გიგანტიზმი—ადამიანის ან ცხოველის მთელი სხეულის ან მისი რომელიმე ნაწილის არანორმალურად ძლიერ ზრდა, რაც გამოწვეულია ჰიპოფიზის მიერ ჰორმონის ქარბი გამოშეშეებით.

გიგანტოზავრი — გადაშენებულ ქვეწარმავალი დინოზავრების ჯგუფისა, რომლის სიგრძე 35 მ-მდე აღწევდა.

გიგანტოპითეცე—ადამიანის მსგავსი, დიდი ზომის, ნაპარხი მაიმუნი, რომელიც ცნობილია სამხრეთ ჩინეთიდან.

გიგანტოსტრაქები—გიგანტური კიბომორიელები; ზღვის ფსკერის დიდი ზომის (2 მ-მდე სიგრძის) ნაკლებად მოძრავი, გადაშენებული ფეხსახსრიანი ცხოველები. ცხოვრობდნენ პალეოზოურ ერაში.

გიგანტური ლეიკოციტები—იხ. მონოციტები.

გიგანტური ფორმები—გენეტიკურად შეპირიებული გოლიათი ფორმები მცენარეებსა და ცხოველებში. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში გიგანტური ფორმების წარმოქმნის მიზეზი შეიძლება იყოს: 1. უჯრედების რიცხვის გაზარდა მათი ნორმალური სიდიდისას. 2. უჯრედების ზომის გადიდება მათი რიცხვის შეუმცირებლად, რაც გაპირობებულია პოლიპლოიდიზაციის პროცესით და ა. შ.

გიგანტური ქრომოსომები—დიდი ზომის (250 მკ. სიგრძის და 15 — 25 მკ სიგანის) ქრომოსომები ორფრთიანთა ზოგიერთი ქსოვილის უჯრედის ბირთვებში.

გიმნოლახტი—უჯრედი, რომლის პროტოპლაზმას არ გააჩნია გარსი და არასდროს იღებს საბოლოო ფორმას. ის შემოფარგლულია, მხოლოდ უხეში, მემბრანისებრი პლაზმატური შრით.

გიმნოციტი—უჯრედი, რომელსაც არ აქვს ნათლად გამოსახული გარსი.

გინანდრი—ქალი, რომელსაც აქვს მამაკაცის მეორეული სსსქესო ნიშნები (ბალანი სახეზე, ვიწრო მენჯი და სხვ.).

გინანდრიული მტკრიანები—ბუტკოსთან შეზრდილი მტკრიანები (მაგ, ძირმწარისებრთა ოჯახის წარმომადგენლებში).

გინანდრომორფები ლატერალური — იხ. ლატერალური გინანდრომორფები.

გინანდრომორფიზმი—სქესობრივი ანომალია, რომელიც გვხვდება მწერებში და აპირობებს მოზაიკური ინდივიდების განვითარებას. ასეთი ინდივიდების სხეულის ერთი ნაწილი წარმოადგენს ნორმალურ მამრობითისას, ხოლო მეორე — მდედრობითისას. ქრომოსომთა ანაწყობიც უჯრედებში ასევე მოზაიკურია.

გინეამონი—იხ. გამონი.

გინეანდრული თავთავი—თავთავი, რომელშიც მამრობითი ყუავილები თავთავის ქვედა ან შუა ნაწილშია განვითარებული, მდედრობითი კი — ზედა ნაწილში.

გინეოლოგია—მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს ქალის ორგანიზმის თავისებურებებს, სასქესო ორგანოების დაავადებებსა და მათ მკურნალობას.

გინეოსპერმიები—სპერმიები, რომლებიც განსაზღვრავენ მდედრობით სქესს.

გინეოფორული არხი—ზოგიერთი მწოველა ქიის (სისხლის მწოველა) მამრობითი ცხოველის სხეულის მუცლის მხარეზე მდებარე ღრმა, სიგრძივი ნაოჭი, რომელშიც მოთავსებულია მდედრობითი ცხოველი.

გინეციტში—ყუავილის მდედრობითი ნაწილების ერთობლიობა; წარმოადგენს ნაყოფის ფოთლების ანუ გასპოროფილების კომპლექსს, რომელიც ქმნის ერთ ან რამდენიმე ბუტკოს; ფარულთესლოვან მცენარეთა მდედრობითი სასქესო ორგანო.

გინოპტოსომი—აუტოსომი, რომელშიც ლოკალიზებულია მდედრობითი სქესის განმსაზღვრელი გენები.

გინობაზური ხვეტი—ყუავილის სვეტი, რომელიც გამოდის ნასკვის ძირიდან, და არა წყვრიდან.

გინოგამეტა—მდედრობითი გამეტა, რომელსაც მაკროგამეტასაც უწოდებენ.

გინოგამური ზიგოტა—ზიგოტა, რომლის ციტოპლაზმა მხოლოდ დედისეული წარმოშობისაა.

გინოგენეზი — ჩანასახის განვითარება მხოლოდ კვერცხუჯრედის ბირთვისა და პლაზმისაგან. ამ დროს მამრობითი გამეტა (სპონტანურად ან ექსპერიმენტალურად ინაქტივირებული ბირთვით) მართალია შეაღწევს კვერცხუჯრედში, ააქტიურებს კიდეც მის

დაყოფას, მაგრამ განვითარებაში არ მონაწილეობს.

გინოლიცია— ერთი სახეობის ინდივიდთა ერთ ნაწილზე ორსქესიანი ყუავილების, ხოლო სხვა ეგზემპლარებზე მართო მდებარებითი (ბუტკოიანი) ყუავილების არსებობა (მაგ., კესანეს, ურცის და სხვა).

გინომეროგონია—ჩანასახის განვითარება კვერცხუჯრედის ფრაგმენტებიდან, რომელიც შეიცავს ბირთვის, მაგრამ ეს უქანასკნელი მამრობით ბირთვთან არ არის შერწყმული, ე. ი. როდესაც ჩანასახი ვითარდება მხოლოდ მდებარებითი ქრომოსომების მონაწილეობით.

გინომონეცია—ერთი და იმავე მცენარეზე როგორც ორსქესიანი, ისევე მართო მდებარებითი (ბუტკოიანი) ყუავილების არსებობა (კვხვდება რთულყუავილოვანთა ბევრ წარმომადგენელში).

გინობსორია—იგივე რაღ მკროსპორია; მდებარებითი სპორა.

გინობსოროგენეზი—იგივეა რაღ მკროსპოროგენეზი.

გინობტეგოზმი — მტერიანებისა და ბუტკოს შეზრდის შედეგად წარმოქმნილი თავისებური სხეული (სეეტი). წარმოადგენს ერთგვარ სამარჯეს ჭვარდინის დამტვერვისათვის. დამახასიათებელია ღვედკეცისებრთა ოჯახის წარმომადგენლებისათვის.

გინობტემიოზმი—სეეტისებრი გამსხვილება, რომელიც წარმოქმნილია მტერიანის ძაფების შეზრდით ბუტკოს სეეტთან (ქადვარისებრთა წარმომადგენლებში).

გინოფორია—ანდროცეუმსა და გინეცეუმს შორის, ფეხის მსგავსად, წაგრძელებული ყუავილსაჭლომის ნაწილი, რომელზედაც ზის ბუტკო (კაპარის ყუავილში).

გინოპერმაფროდიტი — ორსახლანი სახეობის მცენარე, რომელსაც სრულიად განვითარებულ ბუტკოსთან

ერთად გააჩნია რამდენიმე რედუცირებული მტერიანა. ამ სახეობის მამრობით მცენარეს კი პირიქით, ყოველთვის მართო მტერიანები გააჩნია. გინოპერმაფროდიტები წარმოადგენენ ე. წ. მეორად ჰერმაფროდიტებს.

გიოსტილია—იხ. პიოსტილია.

გიოსოფიტები—მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ თაბაშირიან ნიადაგებზე. გიროდონტილემი—თევზების დაავადება, რომელსაც იწვევს მათ კანში და ლაყუჩებში დასახლებული, ზოგიერთი პარაზიტი ბრტყელი ჭია.

გირჩა—სპოროფილების ერთობლიობა შიშველთესლოვან მცენარეებში. არჩევენ მდებარებით და მამრობით გირჩებს.

გირჩიხებრი ჭირკვალი— იხ. ეპიფიზი I.

გლანდები—სასის ნუშისებრი ჭირკვლები (სასაუბრო მეტყველებაში სასის გადილებული ნუშისებრი ჭირკვლები);

გლაუტომა—თვალის შიშვე დაავადება, რაღ მდგომარეობს თვალის შიდა წნევის გადილებაში; ხშირად იწვევს დაბრმავებას.

გლაციოლოგია—მეცნიერება, ყინვარების თვისებების, განვითარებისა და მოქმედების შესახებ.

გლება—ბაზიდიოლური სოკოების (გასტერომიცეტების რიგი) ნაყოფსხეულის ფაშარი ქსოვილი, რომლის შიგნითა მხარე ბაზიდიუმებითაა მოფენილი.

გლია—ცენტრალური ნერვული სისტემის შუამდებარე (საყრდენი) ქსოვილი.

გლიაღინი — პროლაჰინების ჭვუფის ცილა, რომელსაც შეიცავს ხორბლისა და ჭვავის თესლები.

გლიკეზია—უზრძნის შაქრის (გლუკოზის) არსებობა სისხლში.

გლიკოგენი—ცხოველური სახამებელი; ძირითადი სამარაგო ნაბშირწყალი (პოლისაქარიდი), რომელიც გვხვდება ადამიანისა და ცხოველის ორგანიზ-

მის ყველა უჯრედში. მისი მარაგად დაკრევაბა უმთავრესად ხდება ღვიძლში, ნაწილობრივ კი კუნთებში. გლიკოგენი გვხვდება აგრეთვე ზოგიერთ სოკოში, ლურჯმწვანე წყალმცენარეებსა და ბაქტერიებში.

გლიკოზურია—ორგანიზმისად შაქრის გამოყოფა შარდთან ერთად.

გლიკოლიზი—ნახშირწყლების (გლიკოგენის) ანაერობული დაშლა უფრო მარტივ შენაერთებად ნივთიერებათა ცელის პროცესში; წარმოადგენს ყველა სახის ღვლილის აუცილებელ პირველ საწყის ეტაპს და აგრეთვე აერობული სუნთქვის პირველ (ანაერობულ) ფაზას.

გლიკოპროტეიდები—იხ. გლუკოპროტეიდები.

გლიკოფიტები—მტკნარი ნიადაგებისა და წყალსატევების მცენარეები; გლიკოფიტებად ჩვეულებრივ თვლიან ისეთ მცენარეებს, რომლებიც ვერ ხარობენ 0,5%-ზე მეტ მარილის შემცველ სუბსტრატზე.

გლიკოპალაოფიტები—პალაოფიტები, რომელთათვისაც დამახასიათებელია ფესვის უჯრედებში მარილისათვის ნაკლებად შეღწეული პროტოპლაზმა; ამ მცენარეებში ოსმოსური წნევის აუცილებელი ოდენობა წარმოიქმნება ხსნადი შაქრების დაკრევის შედეგად (მაგალითად ზღვის აუშანი).

გლიკოპალაოქსეროფიტები—იხ. გლიკოპალაოფიტები.

გლობოგერინული ღამი—ზღვის ფსკერის დანალექი, რომელიც წარმოქმნილია ზღვის ძირფეხიანთა (გლობოგერინების) ნიჟარებისაგან.

გლობინი—ჰემოგლობინის ცილოვანი ნაწილი, რომელზედაც მოდის ჰემოგლობინის საერთო წონის 96%.

გლობოიდები—სფერული ფორმის, რთული შენაერთების მქონე ჩანარები; ოლეოონის მარცვლები; ძირითადად შედგება ფიტინისაგან.

გლობულარული ცილები—ცილები, რომელთა მოლეკულებს აქვს სფეროსებრი ან ელიფსური ფორმა.

გლობულუმი—კაუჩუკის სფეროსებრი, ჩხირისებრი ან ქინძისთავისებრი ნაწილაკები, რომლებსაც შეიცავს კაუჩუკოვანი მცენარეების რქეწვენი.

გლობულინი—თაროდ გავრცელებული ცხოველური და მცენარეული ცილები. არჩევენ გლობულინების 2 ქვეჯგუფს: გამოხილ წყალში ხსნად და უხსნად გლობულინებს. პირველ ქვეჯგუფს ეწოდება ვუგლობულინი, მეორეს — ფსევდოგლობულინი.

გლობულინი—სისხლის პლაზმის ცილების ქგუფი; ზოგი მათგანი (ვამპლობულინი) ანტისხეულს წარმოადგენს.

გლოსოპტერული ფლორა—გადაშენებული ფლორა, რომელიც გავრცელებული იყო ქვანახშირის პერიოდსა და ტრიასის პერიოდის დასაწყისში სამხრეთ ნახევარსფეროს ზომიერ სარტყელში.

გლოქიდები—1. წყლის ზოგიერთი გვიმრის (სალვინოაისებრთა ზოგი წარმომადგენელი) მიკროსპორების ზედაპირზე წარმოქმნილი კაუქები, ლუზისებრი ქიციები; 2. მტკნარი წყლების ორსაგდულიანი მოლუსკების (მაგ., უკბილო) ღარვა.

გლუვი კუნთოვანი ქსოვილი—კუნთოვანი ქსოვილის ერთ-ერთი სახე, რომელიც შედგება თითისტარისებრი ფორმის უჯრედებისაგან; გვხვდება ნაწლავის მილის, სისხლის და ლიმფის ძარღვების, სასუნთქი გზებისა და სხვა ლულისებრი ორგანოების კედელში. ვითარდება მეზენქიმიდან.

გლუკოზა—უჯრედის შაქარი; მეტად გავრცელებული მონოსაქარიდი ჰექსოზების ქგუფიდან, რომელსაც ალდეჰიდის ქგუფი გააჩნია. თავისუფალი სახით გვხვდება ყველა მწვანე მცენარეში; შედის უჯრედანას, სახამებ-

ლის, მალტროზას, სახაროზას და სხვ. რთული ნახშირწყლების შემადგენლობაში. წარმოადგენს ძვირფას საყვებ ნივთიერებას.

გლუკოზიდები—ნივთიერებათა ჯგუფი, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს შაქრისა (ჩვეულებრივ გლუკოზას) და რომელიმე, არანახშირწყლოვანი ბუნების მქონე ნივთიერების (მაგ., სპირტის) შენაერთს. გვხვდება ბევრ მცენარეში და ზშირად მათ მწარე გემოს აძლევს (მაგ., ამიგდალინი, სადანინი და სხვა).

გლუკოზურია—იხ. გლიკოზურია.

გლუკოპროტეიდები—რთული ცილები, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენენ ცილების შენაერთს ნახშირწყლებთან; გლუკოპროტეიდებს ეკუთვნის; მაგ., მუცინები.

გლუკოფიტები—იხ. გლიკოფიტები.

გლუტამინი—გლუტამინოვანი შეავას ამიდი, რომელიც ასპარაგინის მსგავსად, დიდ როლს ასრულებს აზოტოვანი ნივთიერებების გარდაქმნაში.

გლუტათიონი — ტრიპეპტიდი, რომელიც შედგება ცისტეინის (გოგირდის შემცველი ამინომჟავა), გლიკოკოლისა და გლუტამინოვანი მჟავებისაგან. მონაწილეობს ენჯეა-აღდგენით პროცესებში.

გლუტელინები—მარტივი ცილების ჯგუფი, რომელიც იხსნება სუსტი ტუტეების ხსნარში. გვხვდება მარცლოვანთა თესლებში და მრავალი მცენარის ფოთლებში.

გლუტენინი—გლუტელინების ჯგუფის ცილა, რომელსაც შეიცავს ხორბლის მარცვალი.

გლუტინანტები—ნაწლავრუიანი ცხოველების მუსხსავე კაფსულის ერთერთი სახე.

გმელინის ცხენი—გარეული ცხენის სახეობა, რომელიც გავრცელებული იყო ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის შუახანებში სამხრეთ-რუსეთის სტეპებში.

გნატოქილარიუმი—ზოგიერთი მრავალფეხას ქვედა ტუჩი.

გნენიოგამია—განაყოფიერება. იმავე სახეობის ინდივიდით.

გოგირდბაქტერიები—ბაქტერიები, რომლებიც გოგირდწყალბადს ენჯევენ გოგირდმჟავამდე.

გოგირულა—ენჯირისებრი ნაყოფი, რომელსაც აქვს მაგარი, ზშირად გახვეებული, ეგზოკარპიუმი (გოგირის, ნესვის, კიტრის, სახამთროს და სხვ. ნაყოფი).

გოლჯის ბაღიხებრი აპარატი—იხ. გოლჯის აპარატი.

გოლჯის აპარატი—უჯრდის ორგანოიდი, რომელიც ბირთვის ირგვლივა ვანლაგებული და ჩვეულებრივ აქვს ბადისებრი, ჩხირისებრი ან მარცვლისებრი ფორმა. მისი ფუნქცია მთლიანად არ არის ჯერ გამოკვეული, მაგრამ დადგენილია, რომ ის დაკავშირებულია სხვადასხვა ნივთიერების დარეგებასა და უჯრდიდან გამოყოფასთან; (იმ მეცნიერის სახელის მიხედვით, ვინც პირველად აღმოაჩინა).

გოლჯიოგენეზი—გოლჯის აპარატის წარმოქმნა და ონტოგენეზური დიფერენციაცია.

გოლჯიოკენეზი—გოლჯის აპარატის დაყოფა კარიოკინეზის დროს.

გოლჯიოსომა — კარიოკინეზის დროს გოლჯის აპარატის დაყოფის შედეგად წარმოქმნილი ნაწილაკები. მათ დიქტიოსომებსაც უწოდებენ.

გომოზი—იხ. გუმოზი.

გონადები—სასქესო სისტემის ორგანოები (სათესლეები და საკვერცხეები), რომლებშიც მიმდინარეობს სასქესო უჯრედების ფორმირება; ზშირად მათ არასწორად სასქესო ჯირკვლებს უწოდებენ.

გონადორაჟული ჰორმონი—ჰიპოფიზის წინა ნაწილის ერთ-ერთი ჰორმონი, რომელიც გავლენას ახდენს ადამიანისა და ხერხემლიანი ცხოვე-

ლებს სასქესო სისტემის განვითარებაზე და ფუნქციაზე.

ჯონანვიში—კოლონიური ჰიდროიდული პოლიპის სპეციალიზირებული, წაგრძელებულ-კვერცხისებრი, რეპროდუქციული გამონაზარდი, რომელშიც უსქესო გამრავლების — დაკვირტვის გზით წარმოიქმნება ჰიდროიდული ცალსქესიანი მეღუზეები.

ჯონიდები—უჯრედები, რომელთაც აქვთ ფაქულტატურად უსქესო გამრავლების უნარი.

ჯონიდიალური შრე—ჰეტერომერული მლიერების თალუსის ის შრე, რომელშიც თავმოყრილია წყალმცენარეები.

ჯონიდოუმები—1. წყალმცენარეთა უჯრედები, რომლებიც განლაგებულია ჰეტერომერული მლიერების სხეულში. სახელწოდება „ჯონიდოუმი“ დაკავშირებულია მცდარ წარმოდგენაზე, რომელიც ჰქონდათ ამ უჯრედების შესახებ. კერძოდ ეს უჯრედები განიხილებოდა მლიერების გამეტებად. 2. უჯრედები, რომელთა საშუალებითაც ხდება ზოგერთი ლურჯ-მწვანე წყალმცენარისა და ძაფისებრი ბაქტერიების უსქესო გამრავლება. 3. წყალმცენარებისა და სოკოების სპორის მოძველებული სახელწოდება.

ჯონიბი—პირველადი მამრობითი ან მდედრობითი სასქესო უჯრედი, რომელიც დამახასიათებელია გამეტოგენეზის მსვლელობის დროს გამრავლების პერიოდისათვის.

ჯონიზობლასტები—წითელი წყალმცენარეების განაყოფიერებული კარპოგონიდან წარმოქმნილი დატოტივილი ძაფები, რომლების განტოტებებზე კარპოსპორები ვითარდება.

ჯონიუმი—იხ. გონიები.

ჯონოგამეტა—გონიები, რომლებიც ასრულებენ გამეტის ფუნქციას ბირთვის ნორმალური გაყოფის დროს, ან დიპლოიდურ სომაში იმ შემთხვევა-

ში, როდესაც არა გვაქვს თაობათა ცვლა.

ჯონოგენეზი—გონებისა და სასქესო უჯრედების წარმოქმნის პროცესი.

ჯონოზოიდები—სიფონოფორების (ჰიდროიდული, ნაწლავლურიანთა ერთერთი ქვეკლასი) კოლონიის ცალკე წარმონაქმნები, რომელშიც ხდება მამრობითი ან მდედრობითი სასქესო უჯრედების ფორმირება.

ჯონოზოოსპორა—ზოოსპორა რომელიც წარმოიქმნება გონიებიდან მეიოზის შემდეგ.

ჯონოთეკა—ჰიდროიდული პოლიპის ბლასტოსტილის საფარი — თეკა.

ჯონომერები—ორმაგი ბირთვები ზიგოტაში, რომელშიც მამრობითი და მდედრობითი პრონუკლეუსები დიდხანს რჩებიან შეურწყმელი, განცალკევებულ.

ჯონოოდები—სახეცვლილი ფეხები ფხსახსრიანთა გარეგან სასქესო აპარატში.

ჯონოპოდიუმი—მამრი თევზის შესაულებელი ორგანო შინაგანი განაყოფიერების მქონე თევზებში.

ჯონოზომა—იგივე, რაც სასქესო ქრომოსომი.

ჯონოზპორა—სპორა, რომელიც წარმოქმნილია გონიდან მეიოზის შემდეგ.

ჯონოტოკონტა—დიპლოიდური უჯრედი, რომელშიც მიმდინარეობს მეიოზის ორივე დაყოფა. ერთი გონოკონტიდან წარმოიქმნება ოთხი ჰაპლოიდური გონი.

ჯონოტოპა—ადგილი სადაც გონადები ვითარდება (ლანცეტაში).

ჯონოფაგია—გენეტიკური მასალა ბაქტერიოფაგისა, მისი სასიცოცხლო ციკლის ევგეტატიური ფაზის დროს.

ჯონოფორი—1. ჰიდროიდული პოლიპის ბლასტოსტილზე განვითარებული ბურთისებრი ფორმის სასქესო უჯრედი, რომლიდანაც ჰიდროიდული ცალსქესიანი მეღუზეები ვითარდება; 2. იხ. ანდროგინოფორი.

გონოქორიზმი — განსხვავებულსქესიანობა. ეს ტერმინი უმთავრესად იხმარება ზოოლოგიაში. ბოტანიკაში მსგავს შემთხვევაში მეტწილად ხმარობენ ტერმინს — ორსახლიანობა.

გონოქორიზმი — იხ. სასქესო ქროზოსომები.

გონოციტური თეორია — თეორია, რომლის თანახმად ცელომი (სხეულის მეორადი ღრუ) თავდაპირველად წარმოიქმნა მეტამერულად განლაგებული გონადების ღრუდან.

გონოციტი — პირველადი უჯრედები, რომლებიც წარმოქმნიან სასქესო ორგანოების ჩანასახს. სქესის მხრივ ეს უჯრედები ჯერ არ არიან დიფერენცირებული. შემდეგში გონოციტები წარმოქმნიან გონიებს.

გორგლიული მცენარეები — მცენარეები, რომლებსაც უვითარდება მიწისქვეშა გორგლი (კარტოფილი, მიწივამლა).

გორგლი-ბოლქვი — მცენარის სახეშეცვლილი ღერო, რომელიც გარეგნულად გაეს ბოლქვს, მაგრამ მორფოლოგიურად (შშრალი ქერქლების და ხორცივანი ღეროთი) უფრო გორგლის მსგავსია. უვითარდება ზაფრანას, ხმალას და სხვ.

გორგლი — ტუბერი, მიწისქვეშა (კარტოფილი) ან მიწისზედა (ცოლირაბი, ხვითი) სახეცული, გამსხვილებული ღერო ერთი ან რამდენიმე მუხლმთორისით. წარმოადგენს სამარაგო ნივთიერების სათავსს და ვეგეტატიური გამრავლების საშუალებას.

გორგლურა — ყვავილედის ერთ-ერთი სახე, რომელშიც რამდენიმე ყვავილი მჭიდროდა შეკრებილი, მაგ., ჭარხლის, ნაძარქათამას, ისპანახისა და სხვ. მისთ. ყვავილადი; გორგლურები ჩვეულებრივ საერთო საკვლავსებრ ყვავილედშია შეკრებილი.

გოსხობილი — მომწამვლელი ნივთიერება, რომელსაც შეიცავს ბამბის თეს-

ლები; ცხელი წყლის მოქმედებით გადლის არამომწამვლელ ფორმაში.

გოქოლორის ნაშიერი 3—4 თვის ასაკადე.

გრაფის ბუშტუკი — ძუძუმწოვარი ცხოველებისა და ადამიანის საყვარცხეში არსებული ბუშტისებრი წარმონაქმნი, რომელშიც მომწიფებულ კერცხუჯრედია მოთავსებული.

გრადაცია — ცოცხალ არსებათა (ორგანიზმთა) აგებულების (ორგანიზაციის) თანდათანობითი ვართულება ევოლუციის პროცესში.

გრაფიტაცია — მატერის თვისება, რაც გამოიხატება სხეულთა ურთიერთმიზიდულობით; მსოფლიო მიზიდულობა.

გრაფიტაციული წყალი — წყლის ის ნაწილი, რომელიც ავსებს ნიადაგის მსხვილ კაპილარებს და იმყოფება საკმაროდ მოძრაე მდგომარეობაში; ებორჩილება რა სიმძიმის ძალას, ნაიქების მოსვლის შემდეგ გადის ნიადაგის ქვედა ფენებში.

გრამიციდინი — ანტიბიოტიკი, რომელსაც გამოყოფენ ნიადაგის ბაქტერიები.

გრანები — იხ. გრანულები. გრანულები — ციტოპლაზმის შკერივი ჩანართები. ჩვეულებრივ მათ სფეროსებრი ფორმა აქვთ.

გრანულეზა — გარსი, რომლითაც დაფარულია ქალის მომწიფებელი სასქესო უჯრედი.

გრანულირებული ხახუქი — სასუქი, რომელიც სხვადასხვა ფორმის პატარა-პატარა გუნდებადაა დამზადებული.

გრანულოზა — სამარაგო ბოლისაქარდი, რომელიც ახლოს დგას სახამებელთან; გვხვდება წვრილი მარცვლების სახით ზოგი ბაქტერიის უჯრედში.

გრანულომა — ქსოვილის სიმსივნისმაგვარი ზრდა.

გრანულოციტები — სისხლის თეთრი სხეულაკების ანუ ლეიკოციტების ერთ-

ერთი წგუფი, რომლის პლანმა შეიცავს გრანულებს (მარცვლებს), გრანულების სიდიდის და მათი საღებავებისადმი დამოკიდებულების მიხედვით არჩევენ ნეიტროფილურ (ნეიტროფილები), ეოზინოფილურ (ეოზინოფილები) და ბაზოფილურ (ბაზოფილები) ლეიკოციტებს.

გრადემლი უურასა—ძუძუმწოვართა შუაურში მდებარე სმენის სამი ძელოდან ერთ-ერთი ძვალი, რომლის საშუალებით ხდება ბგერითი რხევების გადაცემა დათვის აკიდან შიგნითა ურში.

გრენა—თუთის აბრეშუმხვევის (აბრეშუმის ქვის) კვერცხები.

გრენაჟი—გრენის მიღება, დამზადება.

გრენა — იხ. გრენი.

გრამა—მწვავე ინფექციური დაავადება, რომლისთვისაც დამახასიათებელია სასუნთქი ორგანოების ანთება.

გრიფელისებრი დანამატები — იხ. სტილები 2.

გრიფელის ძელები—იხ. სტილები 1.

გრძელი დღის მცენარეები—მცენარეები, რომელთაც განვითარებისათვის, კერძოდ ყვავილობისა და ნაყოფიერებისათვის ესაჭიროებათ გრძელი დღე და მოკლე ღამე (ხორბალი, შვრია და სხვ.).

გრძნობათა ორგანოები—ორგანოები, რომელთა დახმარებით ხდება ორგანიზმზე მოქმედი სხვადასხვა სახის გაღიზიანებათა მიღება და ნაწილობრივ ანალოზი (მხედველობის, სმენის, ყნოსვის, შეხების, გემოვნების, ორგანოები).

გუანაი—აზოტის შემცველი ორგანული ნაერთი; შედის გუანინოვანი ნუკლეოტიდის შედგენილობაში; გროვდება თევზების ქერცლში რის შედეგადაც ქერცლს ეძლევა მოეცეხისფერისფერი - სადათვისებრი ელვარება.

გუანაინის უჯრედები—ობობას გამომყოფი სისტემის ნაწილი.

გუანო—ფრინველების გამომშრალი სკორე (სკინტლი), რომელიც გროვებადაა ერთ ადგილზე დაგროვილი. იყენებენ სასუქად.

გუგა—თვალის ფერადი გარსის ცენტრში მდებარე ხერელი, რომლის გზითაც სინათლე შედის თვალის შიგნით.

გულაფშუტა—მცენარეთა დაავადება, რომელიც გამოწვეულია გულაფშუტოვანი სოკოებით; ამ დაავადებით განსაკუთრებით ავადდება ხორბლულში მცენარეები.

გულაგული—ფაშარი პარენქიმული ქსოვილი, რომელიც მოთავსებულია უმაღლეს მცენარეთა ღერძული ორგანოების ცენტრში.

გულაგულის ხზივი—გულგულის პარენქიმის რადიალური ქიმიები, რომლებიც გამოდის ღეროს ცენტრიდან პერიფერიისაკენ.

გული—ცხოველთა სისხლის მიმოქცევის სისტემის ორგანო, რომელიც თავისი რიტმული მუშაობით უზრუნველყოფს ორგანიზმში სისხლის განუწყვეტელ მოძრაობას. ხერხეულიან ცხოველებში არჩევენ ორსაკნიან (თევზებს), სამსაკნიან (ამფიბიებს და ქვეწარმავლებს) და ოთხსაკნიან (ფრინველებსა და ძუძუმწოვრებს) გულს.

გულის პარკუჭები—გულის სქელკედლიანი კამერები (საკნები), რომელთა შეკუმშვა ბიძგს აძლევს სისხლს და უზრუნველყოფს მის მოძრაობას სისხლშილებში.

გულის პერანგი—შემაერთებელი ქსოვილები გარსი, რომლითაც გული გარედანაა დაფარული. პერიკარდი; პერიკარდიუმში.

გულის ფიცარი—იხ. მკერდის ძვალი.

გულის ციკლი — გულის რიტმული მუშაობის პერიოდი, რომელიც მოიცავს სამ ფაზას: წინაგულების შეკუმშვა, პარკუჭების შეკუმშვა და საერთო მოღუნება — პაუზა.

გულიხიბგლევი ჩანთა — იხ. გულის პერანგი.

გულმკერდი—ტანის ჩონჩხის ზედა ძვალ-რბტილოვანი განყოფილება, რომელიც წარმოქმნილია შკერდის ძელის, გულმკერდის მალეების, ნეკნებისა და მათი ზრტილების შეერთებით.

გულმკერდის დრუ—გულმკერდის შიგნით არსებული დრუ, რომელშიც მოთავსებულია ისეთი მნიშვნელოვანი შინაგანი ორგანოები, როგორიცაა: ფილტვები, გული, საყლაპავი მილი და ტრაქეა.

გუმა, გუმფისი—კომპლექსური პოლისაქიანდები, რომლებიც წარმოქმნიან ბლანტ, წებოვან სითხეს; გამოიყოფა ბევრი კურკოვანი მცენარის (ალუბალი, ქლოვი, კერამი და სხვ.) მერქნის დაზიანებისას სქელი წებოს სახით, რომელიც პაერზე მაგრდება. იხსნება წყალში, მაგრამ არ იხსნება სპირტში.

გუმიგუტი—ზოგიერთი ტროპიკული მცენარის შესქელებული რძეწენი, იყენებენ ტექნიკაში, ფერწერაში და სხვ.

გუმი, ლაქი—მოწითალო ფერის ფისოვანი ნივთიერება, რომელიც წარმოიქმნება ზოგიერთი ტროპიკული მცენარის ტოტებზე; იყენებენ ლუქის, ლაქებისა და სხვ. დასამზადებლად.

გუმოზი—მცენარის გუმფისის დინებით დაიფარება, რომლის დროსაც ხდება

ღეროს, ტოტებისა და ფესვის ზოგიერთი ქსოვილის წებოვან მასად გადაქცევა და გარეთ გამოყოფა. გუმოზს იწვევს პაქტერიები, მწერები და სოკოები, ზოგჯერ კი მექანიკური დაზიანება. ჩვეულებრივ გვხვდება მერქნიან მცენარეებში (განსაკუთრებით ხეილში), ზოგჯერ კი ბალახოვან მცენარეებში (მაგ., ბამბა).

გუმფისი—იხ. გუმა.

გუბტორციტტორები—გემოვნების ანალიზატორები; ნერვულ წარმონაქმნთა სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს საგემოვნო გალიზიანებათა აღქმასა და ანალიზს.

გუტა—წებოვანი მასა, რომლიდანაც დებულობენ გუტაპერჩს. გვხვდება ტროპიკული ხემცენარეების ზოგიერთი წარმომადგენლის რძეწენში ან განსაკუთრებულ დაზურულ სათესებში.

გუტაპერჩი—მალამოლეკულური ნახშირწყალბადი, რომელიც თვისებებით ახლოს დგას კაუჩუკთან. მიიღება ზოგიერთი მცენარის გუტისაგან — წებოვანი მასისაგან.

გუტაცია—მცენარის ფოთლებისაგან წყლის გამოყოფა წვეთების სახით ჰიდატოტების საშუალებით. შესამჩნევია იმ შემთხვევაში, როდესაც ფესვებისაგან შეწოვილი წყლის რაოდენობა ბევრად ქარბობს ფოთლების მიერ აორთქლებულ წყალს.

დ

დაბერება ორგანიზმისა—იხ. ორგანიზმის დაბერება.

დაჯრილება—იხ. შეწყვილება.

დაზიმეტრიული რუკა—მოსახლეობის სიმკვიდროვის რუკა.

დათავთავება—იხ. თავთავის გაკეთება; ათავთავება.

დათხვლეა—იხ. განყოფიერება.

დათიშვის კანონი—იხ. მენდელის კანონები.

დაკალმება—მცენარეთა ვეგეტატიური გამრავლების ერთ-ერთი ხერხი კალმების საშუალებით.

დაკვეთილი ფოთოლი—ფოთოლი, რომლის კიდის ამონაკვეთები თითქმის შუა ძარღვამდე ან ფირფიტის ფუქემდე აღწევს.

დაკვირება—უსქესო გამრავლების ერთ-ერთი სახე, რომლის დროსაც შობლის სხეულის ზედაპირზე ჩნდება

მცირე ზომის გამონაზარდი (კვარტი), საიდანაც ვითარდება ახალი ინდივიდი. ეს უკანასკნელი შეიძლება მოსწყდეს მშობლის სხეულს და დამოუკიდებლად იწყოს ცხოვრება ან დარჩეს დედის სხეულზე (დამახასიათებელია, მაგ., ნაწლავდრუიანებოსათვის — კიდრა).

დაკრძალვა—იხ. კასტრაცია.

დაკონსერვება—კონსერვაცია.

დაკუტვა მარცვლოვანებისა—იხ. მარცვლოვანების დაკუტვა.

დალტონიზმი—მხედველობის ნაკლი, რომლის დროსაც აღამიანი ვერ არჩევს ერთმანეთისაგან ზოგიერთ ფერს, მეტწილად მწვანესა და წითელს; ნაწილობრივი ფერითი სიბრძნე. (ინგლისელი მეტნიერის დ. დალტონის გვარის მიხედვით, რომელსაც მხედველობის ეს ნაკლი ჰქონდა და რომელმაც პირველმა აღწერა იგი).

დამავრთვებელი ქსოვილი მცენარისა—ქსოვილი, რომელშიც გროვდება და ინახება წყლის მარაგი და ორგანული ნივთიერებანი.

დამაკავშირებელი ფენა, ხაფიხურა—ფენა, რომელიც საერთოა მცენარეულობის სხვადასხვა ასოციაციისათვის მათი სრული შესაბამისობის ანდა დომინანტების ან სუბდომინანტების ეკოლოგიური და ბიოლოგიური დიდი მსგავსების გამო. დამაკავშირებელი ფენების არსებობა შესაძლებელს ხდის ასოციაციები გაერთიანებულ იქნას ფორმაციებში (მთავარი ფენის მიხედვით) ან იზარაგაციებში — შეორებაარისხოვანი ფენების მიხედვით.

დამატებითი კვირტები—კვირტები, რომლებიც განლაგებულია არა ღეროს წვერზე ან ფოთლის უბეში, არამედ მცენარის სხეულის სხვა რომელიმე ნაწილზე, მაგ., ფოთლებზე, მუხლთშორისებზე და სხვ.

დამატებითი მამლები — ზოგიერთი ცხო-

ველის (ზოგიერთ კიბოში, მოლუსკში) ძალიან პატარა ზომის მამალი ინდივიდები, რომლების მონაწილეობა განაყოფიერებაში არ არის აუცილებელი (ვინაიდან ამ სახეობათა მდედრები ჰერმაფროდიტებია) და ცხოვრობენ ამ ცხოველთა ჰერმაფროდიტული ინდივიდის სხეულზე ან სხეულში.

დამატებით ნერვი—თავის ტვინის მეტერთმეტე წყვილი ნერვი, რომელიც გამოდის მოგრო ტვინის გვერდიდან და ზურგის ტვინის კისრის ნაწილიდან.

დამატებითი ორგანოები მცენარისა—ორგანოები, რომლებიც წარმოიქმნება უჩვეულო ადგილას, მცენარის სხეულის სხვა ნაწილზე, მაგ., ფესვი ღეროზე ან ფოთოლზე (დამატებითი ფესვები), კვირტი ფესვზე, ფოთლებზე ან მუხლთშორისებზე (დამატებითი კვირტები) და ა. შ.

დამატებითი ტვინი — ტვინის მეხუთე პარეუქი, რომლიდანაც ვითარდება მოგრო ტვინი.

დამატებითი ფესვები—ფესვები, რომლებიც წარმოქმნილია, არა ჩანასახის ფესვიდან, არამედ მცენარის სხეულის სხვა რომელიმე ნაწილიდან, მაგ., ღეროდან ან ფოთლიდან.

დამატებითი ყლორტები — ყლორტბო, რომლებიც განვითარებულია დამატებითი კვირტებიდან.

დამემკვიდრება—იხ. მემკვიდრეობით გადაცემა.

დამტვირვა—მტვრის მარცვლების დინგზე მოხვედრა (დაცემა) ყვავილოვან მცენარეებში, არჩევენ თვითდამტვირვას და ქვარედინ დამტვირვას.

დამულჩვა—იხ. მულჩირება.

დამყვითლი შეფერვა—იხ. დაცვითი შეფერვა.

დამხმარე უჩრედები—იხ. სინერგიდები.
დანაკრძალული ფოთოლი—ფოთოლი, რომლის კიდე ამოკვეთილია ფოთლის ფირფიტის მეოთხედამდე.

დანწევრება—მრავალჯერდიანი ცხოველების ჩანასახის განვითარების საწყისი სტადია, რომლის დროსაც კვერცხუჯრედი თანმიმდევრობით იწყებს გაყოფას ჯერ ორ, შემდეგ 4, 8, 16 და ა.შ. უჯრედად ანუ ზღასტომეარად.

დაპურება მარცვლისა—მარცვლოვანი მცენარეების მარცვლის (თესლის) განვითარება მასში ჩანასახის ჩამოყალიბებისა და გამოცალკევების შემდეგ; ამ დროს მარცვალში ნახშირწყლებისა და ცილების რაოდენობა მატულობს, წყლისა კი—კლებულობს.

დარგოლვა—ცხოველებზე ნიშნის მიმაგრება, რათა მათი შემდგომი დაქერისას გაეიკოთ გადაადგილების გზები, ზრდის სიჩქარე და ა. შ. (ფრინველების დარგოლვა, თევზების ნიშნის დადება).

დარეინიზში—მოძღვრება ორგანული სამყაროს ისტორიული განვითარებისა და ცოცხალ არსებათა ევოლუციის მართვის გზების შესახებ (მეცხრამეტე საუკუნის გამოჩენილი ინგლისელი ბუნებისმეტყველის ჩარლზ დარეინის გეარის მიხედვით).

დარეინის ერთეული—ევოლუციის სიჩქარის ერთეული, მაგ., ორგანიზმის ზომის შემცირება ან გადიდება „1“-ჯერ მილიონი წლის განმავლობაში, ან პრაქტიკულად იგივეა რაც, შემცირება ან გადიდება 1/1000-ით 1000 წლის მანძილზე.

დარეინის მოძღვრება—იხ. დარეინიზმი. დარეინისეული შემგუებლობა, შეგუება—ორგანიზმის გარკვეულ პირობებთან შეგუება, როდესაც ის ამჟღავნებს გამრავლების უნარს და იძლევა ნაყოფიერ შთამომავლობას.

დარლინგტონის წესი—ამ წესის თანახმად ალბალოლოიდური ფორმების ნაყოფიერება საწყისი ფორმების ნაყოფიერების უკუპროპორციულია.

დაუნის ხინდროზი—იხ. მონგოლიზმი.

დაფხვანება—ფესვების წარმოქმნა.

დაფხ აკი—მყესოვანი ფირფიტა, აკი, რომელიც მოთავსებულია ვარეთა და შუა ყურს შორის და წარმოადგენს ბგერითი ტალღების მიმღებს.

დაფხი ღრუ, ხერელი—შუა ყურის ღრუ, ხერელი, რომელშიც მოთავსებულია სასმენი ძვლები: ჩაქჩი, გრდემლა და უზანგი.

დაქტილოზოიდება—კოლონიური პილარიდული პოლიპების დამსკველი ინდივიდები, რომელთაც გააჩნიათ მრავალრიცხოვანი მსუსხავი უჯრედები.

დაქტილოლოჯია—ყრუ-მუნჯთა ხელის თითების ღაპარაკის ხერხი; ხელის ანბანი.

დაქტილოსკოპია — გამოყენებითი ანთროპოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ხელისგულისა და თითების ქვედა კანის მოხატულობას; ხელის თითების ანაბექდის მიხედვით, პირონენების გამოცნობის მეთოდი. იყენებენ უმთავრესად კრიმინალისტიკაში.

დაღლა—ცხოველისა და ადამიანის ორგანიზმის მდგომარეობა გარკვეული მუშაობის შესრულების შედეგად, რაც ხასიათდება შრომისუნარიანობის დაქვეითებით.

დაღმავალი დენი—ნივთიერებათა (ძარითადად ორგანული ნივთიერებანი) მოძრაობა ფოთლებიდან მცენარის დანარჩენი ნაწილებისაკენ (ფესვების, ტოტებისა და სხვა ნაწილებისაკენ), რაც ხდება ლაფნის ბოქკოების გზით.

დაყოფადება—ბალახთა თესვა ფერდობებსა და ქვიშებზე ბალახნარის ხანგრძლივი გამოყენებისათვის. დაყოფადებს მეტწილად მიმართავენ ფერდობების ან ქვიშნარს რელიეფის მოძრაევი ფორმების დამგარები აუცილებლობასთან დაკავშირებით.

დაყოფა ორგანიზმისა—უსქესო გამრავლების ხერხი, რომლის დროსაც ორგანიზმი იყოფა ორ, დაახლოებით ერთნაირ ნაწილად

დაუოფილი ფოთლი—ფოთლი, რომლის კიდის ამონაკეთები ფირფიტის მეოთხედზე უფრო ღრმაა.

დაკითი შეფერვა—ცხოველთა მიერ ეეოლუციის პროცესში გამოშუშავებული შეფერვა, რომელიც ხელს უწყობს მტრისაგან თავდაცვაში.

დაძარღვა ფოთლისა—კურკელ-ბოქკოვანი კონების ანუ ძარღვების განლაგება ფოთლის ფირფიტაზე. არჩევენ დაძარღვის შემდეგ ძირითად ფორმებს: პარალელურს, რკალურს და ბადისებრს.

დაძარღვა ფრთისა—ძარღვების განლაგების სისტემა მწერების ფრთაში; წარმოადგენს მნიშვნელოვან სისტემატიკურ ნიშანს მწერების რკვევის დროს.

დახურული სისხლის მიმოქცევის სისტემა—იხ. სისხლის მიმოქცევის სისტემა.

დახურული კურკელ-ბოქკოვანი კონები—მცენარის გამტარი კონები, რომლებშიც წარმოქმნული ქსოვილი მთლიანად მარად ქსოვილადაა გადაქცეული. უმთავრესად გვხვდება ერთლებნიან მცენარეებში.

დახშული სისხლის მიმოქცევის სისტემა — იხ. სისხლის მიმოქცევის სისტემა.

დებილი—გონებასუსტი ადამიანი.

დევაზატორი—1. დევაზაციის აპარატი. 2. ჰირი, რომელიც დევაზაციას აწარმოებს. 3. ნიეთიერება, რომლითაც დევაზაციას აწარმოებენ.

დევაზაცია — მოშუშაველი ნიეთიერებისაგან გაწმენდა, გაუვნებლება (ადგილის, ტანისამოსის, მცენარეული საფარის, პროდუქტების, ნიადაგის და სხვ.) სპეციალური ნიეთიერებით — დევაზატორით.

დევენარატი—ადამიანი, რომელსაც დევენარაციის ე. ი. ფიზიკური ან სულიერი გადაგვარების, დაქვეითების ნიშნები აქვს.

დევენარაცია—1. ორგანიზმის უჯრედ-

ების, ორგანოების ან მათი ნაწილების დაშლის პროცესი. 2. ორგანიზმის აგებულებისა და სასიცოცხლო პროცესების გაუარესება; შემგუბლობის, დააადებათა წინააღმდეგ გამძლეობისა და სხვათა დაქვეითება. 3. იხ. ორგანოთა რედუქცია.

დეგრადაცია—რაიმე თვისების თანდათანობით გაუარესება, დაქვეითება, დაკემა.

დეგრადაცია მცენარეულობისა—მცენარეულობის თანდათანობითი გადგვარება, დაკნინება.

დევენერაციული ამიტოზი—იხ. ამიტოზი დევენერაციული.

დეგრადაცია — იხ. დეგრადაცია.

დეგრესია—თანდათანობითი შემცირება, კლება.

დეგუხტაცია—რაიმე სასმელის (ჩვეულებრივ ლეინის, ჩაის) ან სხვა პროდუქტის გემოს გასინჯვა მისი ხარისხის გამოსაჩვენებლად; დაკანონება.

დედა მცენარე—საწყისი მცენარე ევგეტაციური გამრავლების დროს.

დედა უჯრედი ემბრიონული პარცისა—უევილოვან მცენარეებში მეთოზის დროს წარმოქმნილი ოთხი გონიდან ერთი გონი, რომელიც ინარჩუნებს თავის ფუნქციას და გალიეების შემდეგ წარმოქმნის ემბრიონულ პარცს—მაკროპროთალუშს.

დედა უჯრედი სპორიებისა—არქესპორიუმის დაყოფის პროცესში წარმოქმნილი უჯრედები (სპოროციტები), რომლებიდანაც ჩვეულებრივი ორი დაყოფის შედეგად ოთხ-ოთხი პალოიდური სპორა წარმოიქმნება.

დედეკარიონიზაცია—დეკარიონის გადაქცევა მონოკარიონად.

დედიპლოიდიზაცია—პალოიდური უჯრედების ან ჰიფების წარმოქმნა დეკარიონულ-დიპლოიდური მიცელოუმიდან ან დეკარიონულ-დიპლოიდური უჯრედებიდან (ბაზიდიომიცეტებსა და ასკომიცეტებში).

დევახტაცია—აუადმყოფობის გამომწვე-

ვების მოსპობის ღონისძიებანი, რომელიც ტარდება სხვადასხვა მეთოდის გამოყენებით მათი განვითარების ყველა საფეხურზე.

დევიაცია—1. ორგანიზმში ახალი ნიშნების გამოჩენა, როგორც ინდივიდუალური განვითარების გადახრის შედეგი მის შუა სტადიაში. ამგვარად დევიაციის დროს მხოლოდ შთაბოძავლობის განვითარების საწყისი სტადიები ემსგავსება წინაპრის განვითარებას, ბოლო სტადიები კი არ იმეორებს ზრდასრული წინაპრის აგებულებას. 2. კომპასის მავნიტური ისრის გადახრა (მერიდიანის ხაზიდან) რკინის დიდი მასების გავლენით.

დევონი—იხ. დევონის პერიოდი.

დევონის პერიოდი (ხისტემა)—პალეოზოური ერის მესამე პერიოდი დედამიწის ისტორიაში (ინგლისის საგრაფო დევონშირის სახელიდან, სადაც პირველად იქნა აღწერილი დევონის პერიოდის ნალექები).

დეჰამინირება—ამინოჯგუფის (NH₂) მოცილება ამინომჟავას ან სხვა ორგანული შენაერთის მოლეკულიდან.

დეზი — 1. ყვავილსაფრის (გვირგვინის ან ჭამის) განსაკუთრებული (ყანწისებრი ან სხვა ფორმის) გამოანაზარდი, რომელშიც ნექტარი გროვდება. დაძახისათებელია: დეზურისათვის, დედოფლის ყვავილსათვის, წყალკრფებისათვის და სხვ. 2. ყანწის მსგავსი რქოვანი გამოანაზარდი, რომელიც უვითარდება ზოგიერთ ფრინველს (უმეტესად მამლებს).

დეზინფექცია—მაკრანე მწრების (ინფექციური დაავადებათა ვადამტანების, პარაზიტების და სხვ.) მოსპობა სპეციალური საშუალებებით.

დეზინფექცია—ინფექციური ავადმყოფობის გამომწვევე მიკრობების და ვირუსების მოსპობა სპეციალური საშუალებებით: გაუსნებოვნება.

დეზორივის ლარვა—ნემერტინების თა-

ვისუფლად მცურავი ლარვა. თავისი აგებულებით ახლოს დგას ზღვის ტურბერალიების ლარვასთან.

დეზოქსიდაცია—ენაგბადის მოშორება, გამოცლა.

დეზოქსირიბოზა—მარტივი შაქარი პენტოზას ჩგუფიდან; წარმოადგენს რიბოზის ალდეგნის პროდუქტს; შედის დეზოქსირიბონუკლეინის მჟავას (დნმ) შემადგენლობაში.

დეზოქსირიბონუკლეოზა — ფერმენტი, რომელიც აჩქარებს დეზოქსირიბონუკლეინის მჟავას დაშლას.

დეზოქსირიბონუკლეინმჟავა (დნმ)—უჯრედის ბირთვის შემადგენლობაში შემავალი ნივთიერება, რომელიც მთავარ როლს ასრულებს ცილების სინთეზში და მეგვიდრულ ნიშანთვისებათა გადაცემაში. შემოკლებულად — დნმ; მისი მოლეკული სტრუქტურა შედგება ორი სპირალურად დახვეული ქაქვისაგან, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს პოლიმერს, რომლის მონომერებია ე.წ. ნუკლეოტიდები.

დეზოქსირიბონუკლეინის მჟავა (დნმ-ს) კოდი—ნუკლეოტიდების თანმიმდევრობა დნმ-ს მოლეკულის ქაქვში. ეს თანმიმდევრობა განსაზღვრავს ცილის სათანადო მოლეკულის შედგენილობაში შემავალი ამინომჟავების თანმიმდევრულ განლაგებას.

დეზოქსირიბონუკლეინის მჟავა (დნმ-ს) რედუქტაცია—დნმ-ს მოლეკულის გაორმაგება უჯრედის გაყოფის წინ.

დეიარდები — შემზები საწოვრები, რომლებიც განლაგებულია საყლაპავი მილის ორივე მხარეს მრგვალ კიბეში.

დეიტეროტოპია—მხედველობის ნაკლი, რომლის დროსაც ადამიანი ვერ არჩევს წითელ და მწვანე ფერს, როგორც ალტონიზმის დროს, მაგრამ განსაკუთრებით დაქვეითებულია მწვანე ფერის აღქმა.

დეიტეროტოპია ანუ **ამფიტოპია**—პართენოგენეზის ერთ-ერთი ფორმა,

როდესაც გაუნაყოფიერებელი კვერცხიდან წარმოიქმნება ორივე სქენის ინდივიდები.

დეიტროპერმაფროლიტი — ჰერმაფროდიტული ფორმა, რომელიც, როგორც წესი, წარმოიქმნება ძალიან იშვიათად ცალკეულ მცენარეში ცალსქენიან ეგზემპლარებთან ერთად. **დეიტროპერტი**—გრეგარინების (უმატრიეისი ცხოველების, კერძოდ სპორიანების ერთ-ერთი რიგი) სხეულის ბოლო ნაწილი, რომელშიც ბირთვი მდებარეობს.

დეიტოლაზმა—ციტოლაზმის ჩანართები, როგორცაა ცხიმის წვეთები, პიგმენტები, სეკრეტორული მარცვლები და ა. შ. მას პარაპლაზმასაც უწოდებენ.

დეიტოსომა — გრანულები, რომლებსაც გამოყოფს ბირთვითი ციტოლაზმაში. **დეიტოცებრუმი**—მწერების თავის ტვინის მეორე, შუათანა განყოფილება, რომლითაც ინერვირდება უღვრეები.

დეკაბიტაცია—1. ღეროს ზრდის წერტილის მოცილება. 2. თავის მოკვეთა. **დეკარბოქსილირება**—მეფავს მოლეკულიდან კარბოქსილის ჯგუფის გამოყოფა.

დეკოლა—ძროხის ნაწიერი — საფურე ზბო ერთიდან სამ წლამდე, სქენობრივ სიმწიფემდე; უშობელი.

დეკონდენსაციური სტადია—ჰეტეროქრომატინის გაფაშარების სტადია ბირთვის ინტერფაზიდან პროფაზაში გადასვლის დროს.

დეკონოუცაცია—მაკონიუგირებელი ქრომოსომების არადროული (ქვე კიდევ მეოთხის პროფაზის დამთავრებამდე) დათმვა, დაცილება.

დეკორატული მცენარეები—ადამიანის მიერ გაშენებული მცენარეები (სხვადასხვა ოჯახიდან), რომლებიც გამოირჩევა ლამაზი ფორმის ვარჯით ან სხვადასხვა ფერის ლამაზი ყვავი-

ლებითა და ფოთლებით. იყენებენ ბალ-პარკების და სკვერების გასაფორმებლად.

დეკორტიაცია—1. ლაფნის ბოქვების გაძრობა სართავი მცენარეების (კანაფი, სული და სხვ.) ღეროს მერქნიდან წინასწარი დაბლობის გარეშე. 2. თავის ტვინის დიდი ნახევარსფეროებისათვის ქერქის მოცილება; იყენებენ ექსპერიმენტულ ფიზიოლოგიაში ქერქის ფუნქციების შესასწავლად.

დეკრემენტი—ალგზნების ტალღების ინტენსიურობისა და გავრცელების სიჩქარის თანდათანობითი კლება, ჩაქრობა.

დელამინაცია—ჩანასახის ორფურცულოვანი სტადიის (გასტრულის) წარმოქმნის ერთ-ერთი გზა, რომლის დროსაც ემბრიონარობის ბლასტულის უჯრედების დაყოფა ორშრედ.

დელბირიუმი—მხარფეხიანი მოლუსკების ნიჟარის მუცლის საგდულის წვერზე არსებული ღრმა ამონაკვეთი, რომელზედაც გადის დერაკი, რითაც ცხოველი სუბსტრატზე მიმაგრებულია.

დელეცია—ამა თუ იმ ზომის მონაკვეთის ამოვარდნა ქრომოსომიდან.

დემარკაცია — ქსოვილის მკვდარი უბნების გამოქვანა ჩანსალისაგან.

დემერსალური კვერცხები—წყლის ცხოველთა კვერცხები, რომლებიც წყალსატეის ფსკერზე ვითარდება.

დეში — პოპულაცია, რომელსაც უკავია განსაზღვრული ოლქი და შედგება ძალიან მსგავსი ორგანიზმებისაგან, რომლებიც ექვარებიან ერთმანეთს ზუნებრივ პირობებში.

დეშტაცია — მცენარეულობის ცვლილება, რაც მისი აღდგენისკენა მიმართულია.

დენატანტური მიგრაციები — თევზების მიგრაცია წყლის დინების მიმართულებით.

დენტურატი — დენტურირებული სპირტი.

დენტურაცია ცილებიდან—ცილის ბუნებრივი თვისებების შეცვლა გარემო პირობების შეცვლითა და სხვადასხვა აგენტების მოქმედებით; დენტურაციას იწვევს, მაგ., ტემპერატურის გადიდება, მძლავრი მჟავის ან ტუტის და სხვ. მოქმედება.

დენტურირება — იხ. დენტურაცია.

დენდრაოზომი—ბოტანიკური ბალის ნაწილი ან სპეციალურად მოწყობილი ბალი, სადაც დარგული და გაშენებულია სხვადასხვა სახეობის ხემცენარეები და ბუჩქები.

დენდროტები—ნერვული უჯრედის (ნეონონების) მოკლე, ჩვეულებრივ ძლიერ დატოტვილი მორჩები, რომლებითაც ხდება გალიზიანების მიღება და ნეირონის სხეულში გადაცემა.

დენდროგრაფი—ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც ხდება ხის სისქეში გაზრდის აღრიცხვა.

დენდროიდული—ხის მსგავსი, ხესაეით დაწვრილებული.

დენდროლოგია—ბოტანიკის დარგი, რომელიც შეისწავლის ხეებსა და ბუჩქებს, მათ მორფოლოგიას, სისტემატიკას, ეკოლოგიას, გეოგრაფიასა და სამეურნეო მნიშვნელობას.

დენდროლოგიური პარკი, ბაღი—იხ. დენდრაოზომი.

დენდრომეტრია—სატყეო ტაქსაციის ნაწილი, რომელიც იკვლევს ხის მოცულობისა და მასის განსაზღვრის ხერხებს; ხისზომელობა.

დენდროფლორა—ხემცენარეთა ფლორა; ხემცენარეები.

დენდროტორები—დომინანტები, რომლებიც არ მრავლდებიან ვეგეტატიურად და ქმნიან ცოტად თუ მეტად შეკრულ ფიტოცენოზს, მაგ., ჩვეულებრივი ფიჭვი.

დენდროფიციაცია—1. ნიტრიფიკაციის საწინააღმდეგო პროცესი, რომელიც ჩვეულებრივ მიმდინარეობს ნიადაგ-

ში. ამ დროს ხდება აზოტის მჟავას (ნიტრატების) მარილების აღდგენა მოლეკულურ აზოტამდე ან ამიაკამდე; ეს პროცესი ხორციელდება ანაერობულ პირობებში სპეციალური ბაქტერიების (მადენიტრიფიციურებელი ბაქტერიების) მეშვეობით. დენდროფიციაცია იწვევს ნიადაგის ნაყოფიერების შემცირებას. 2. ბაქტერიების მიერ ხსნადი აზოტის შეთვისება. 3. ქიმიური პროცესი ნიტრიტებისა და ამინური ან ამიდური აზოტის ურთიერთმოქმედების დროს.

დენტინი — ძვლისმაგვარი ნივთიერება, რომელიც წარმოადგენს ხერხემლიან ცხოველთა კბილის მთავარ შემადგენელ ნაწილს. თავისი აგებულებით და ქიმიური შედგენილობით ახლოს დგას ძვლის ქსოვილთან.

დენუდაცია—პურის, წყლის, ყინვარების ზემოქმედების შედეგად ქანების დაშლა, გადარეცხვა და გადატანა.

დენიგმენტაცია—კანის ბუნებრივი ფერის დაკარგვა, რაც გამოწვეულია ეპიდერმისის უჯრედებში პიგმენტის გაქრობით.

დემილაცია—თმის, ბალნის მოცილება სამკურნალო ან კოსმეტიკური მიზნით.

დემილაციონი — პლაზმოლიზის საწინააღმდეგო მოვლენა. პლაზმოლიზის დროს დარღვეული პროტოპლასტის პირველადი მდგომარეობის აღდგენა ე. ი. უჯრედის ტურგორულ მდგომარეობაში დაბრუნება, რომელიც მიმდინარეობს პლაზმოლიზებული უჯრედის მიერ წყლის შეწოვის შედეგად.

დემო ხისხლიბა—იხ. სისხლის დემო.

დემარცხა—1. ავადმყოფური მდგომარეობა, რაც გამოიხატება სულიერი დამახუნებით. 2. ხმელეთის ნაწილი, რომელიც ოკეანის დონეზე დაბლაა. 3. დედამიწის ქერქის დამირვის დღი მონაკვეთი, რომელსაც აქვს ქვა-

ბურის ფორმა და ყველა მხრიდან მთებიტაა შემოფარგლული.

დერატიზაცია—მავნებელი მორღნელეების (ვირთაგების, თაგებისა და სხვ.) განადგურება, მოსპობა.

დერივატი — რისგანმე წარმოებულ; რისამე პროდუქტი.

დერმა—ადამიანისა და ხერხეულიან ცხოველების კანის შემაერთებელ ქსოვილოვანი ნაწილი, რომელიც მოთავსებულია ეპითელიუმის ქვეშ.

დერმალური შრე—ბრტყელი უჯრედების ფენა, რომლითაც დაფარულია ღრუბელების სხეული გარედან.

დერმატიტი—კანის ანთება.

დერმატოგენი—ღეროს ზრდის კონუსის ერთშიანი გარეთა ქსოვილი, (პრომერისტემა), რომლისგანაც შემდეგში ეპიდერმისი ვითარდება (მოქველებული ტერმინია).

დერმატოზი—კანისა და მისი დანაბტების (თმის, ფრჩხილების) სხვადასხვა დადამყოფობის საერთო სახელწოდება.

დერმატოლოგია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს კანს და მის დაავადებებს.

დერმატოზი—რგოლიანი კიების, ქორდიანებისა და სხვათა ჩანასახის პირველადი სეგმენტების ნაწილი, რომლიდანაც ვითარდება კანის შემაერთებელ ქსოვილოვანი საყრდენი.

დერმატომაიოზი—კანის დაავადებანი (სირსეელი, ქეტი და სხვ.), რომელსაც იწვევს ადამიანის ან ცხოველთა კანის პარაზიტი სოკოები — დერმატომიცეტები.

დერმატომაიცეტები—იმ სოკოების საერთო სახელწოდება, რომლებიც პარაზიტობენ ადამიანისა და ცხოველების კანზე და იწვევენ მის სხვადასხვა დაავადებას.

დერმატოპლასტი—პროტოპლასტი უჯრედის გარისთ.

დებსენობილიზაცია—ორგანიზმის ან მისი ცალკეული ორგანოს და ქსოვი-

ლის რეაქტიულობის დაქვეითება განსაზღვრული ფაქტორებისაღმძი, მაგ., რომელიმე ტოქსინისაღმძი. დებსენობილიზაციაზე დამყარებულია მკურნალობის ზოგიერთი ხერხის გამოყენება (ეაქციინებით მკურნალობა და სხვ.).

დებსეანტები — ნიეთიერებები, რომლებსაც იყენებენ მცენარის ფოთლების, თესლებისა და სხვ. გასაშრობად. დებსეანტებად ხმარობენ ციანამიდებს და სხვ.

დებსეამაცია—ეპითელიუმის უჯრედების აქერცვლა კანის ზედაპირიდან და ლორწოვანი გარსიდან; კანის აქერცვა.

დებსეოპეტერები—მაფისებრი ბაქტერიები, რომლებიც მრავლდებიან მოძრავი, შოლტიანი უჯრედების მეშვეობით. ცხოვრობენ მტკნარ და მლაშე წყალსატევებში.

დებსოგენი — იხ. პროკამბიუმი.

დებსოზი — გელის ძაფი, რომელიც აერთებს გაყოფის პროცესში მყოფი ცენტროსომების ნახევრებს.

დებსოლაზები — ფერმენტები, რომლებიც იწვევენ ნახშირწყლების გახლეჩას ნახშირბადის ატომებს შორის კავშირების გაწყვეტის გზით. ღიდი მნიშვნელობა აქვს დულილისა და ქსოვილური სუნთქვის პროცესში. ამ ჩვეულის ფერმენტებიდან აღსანიშნავია კარბოქსილაზი, ალდოლაზი და სხვ.

დებსოლიტური ფერმენტები — იხ. დებსოლაზები.

დებსოლოგია — იხ. სინდესმოლოგია.

დებსონი—პორმონი, რომელიც უნდა მონაწილეობდეს მიტოზის გამოწვევაში.

დებსოსომები — ციტოპლაზმური მემბრანების სპეციალიზებული სტრუქტურები, რომელთა საშუალებით ხდება უჯრედების ერთმანეთთან გადაბმა.

დებსოციტი — შემაერთებელი ქსოვილის უჯრედი.

დებტრუქცია — რისამე ნორმალური სტრუქტურის დაშლა, დარღვევა.

დებტრემინანტი — 1. ჩანასახის პლაზმის პიპოთეზური ერთეული, რომელიც აკონტროლებს მემკვიდრეობას და განეთარებას (ვიისმანი, 1891). 2. მცენარე, რომელიც განსაზღვრავს გარემოს პირობებს ფიტოცენოზში. დებტრემინანტებს, ამა თუ იმ ზომით, წარმოადგენს თანასაზოგადოების ყველა მცენარე (რამენსკი, 1938).

დებტრემინაცია უჩრდეთებისა — 1. უჩრდეთა განვითარების წარმართვა განსაზღვრულ ქსოვილოვან სტრუქტურათა წარმოქმნის გზით. ეს ხდება მემკვიდრული ფაქტორებისა და გარემოს პირობების ურთიერთმოქმედების საფუძველზე. დებტრემინაციის პროცესში სპეციალიზებული ნიშნების გაჩენასთან ერთად უჩრდეთა სხვა მიმართულებით განვითარების პოტენცია მცირდება. დებტრემინაცია შეიძლება იყოს: ოვობიპური, ჩანასახოვანი და ქსოვილოვანი, რაც შეესაბამება ორგანიზმის უჩრდეთა განვითარების სხვადასხვა ეტაპს. დებტრემინაცია პროცესია, რომლის შედეგად ეილებთ უჩრდეთა ქსოვილოვან სპეციფიკურობას. 2. გარკვევა, განსაზღვრა, გაპირება, მაგ., ამა თუ იმ მცენარის ან ცხოველის გარკვევა, სახეობის ან გვარის დადგენა.

დებტრემინიზმი — მატერიალისტური მოძღვრება, რომლის მიხედვითაც ყველა მოვლენა აუცილებელი მიზეზობრივი კავშირით არის გაპირობებული.

დებტრემინირება — იხ. დებტრემინაცია.

დებტოქსიკაცია — ფერმენტაციული პროცესი, რომელიც ამცირებს ამა თუ იმ ნივთიერების შხამიანობას.

დებტრიტი — 1. წყალში ატივტივებული ან წყალსატევების ფსკერზე არსებული წერილი ორგანული სხეულაკები, ცხოველისა და მცენარის ნარჩენები.

2. ყუაილის ასცრელი პრეპარატი.

დეფიციცია — 1. ორგანიზმიდან ნარჩენი საკმლის გარეთ გამოდენა სწორი ნაწლავის ან ანალური ბერელის გზით; კუჭის განთავისუფლება; კუჭში გასვლა. 2. ჰარხლის წვენიის გაწმენდა. სხვადასხვა მინარევისაგან.

დეფიბრინირებული სისხლი — იხ. ფიბრინგამოცილილი სისხლი.

დეფინიტური ბუმბული — ფრინველების ძირითადი ბუმბული, რომელიც წარმოიქმნება ე. წ. ემბრიონული, ბარტუობის ბუმბულის ქვეშ და ცელის მას ბუმბულის საფარის საბოლოოდ ჩამოყალიბებისას.

დეფინიტური პატრონი — იხ. ძირითადი მასპინძელი, მარჩენალი.

დეფინიტური პირი — პირის ხერელი, რომელიც წარმქმნილია გასტრულის პირველადი პირის (გასტროპირის) ადგილას.

დეფოლიანტები — ნივთიერებანი, რომლებსაც ხმარობენ ფოთლების ხელოვნურად გაყენისათვის მოსახეობის ადების წინ (მაგნიუმის ქლორატი, ამონიუმის სულფატი, ენდოტალი და სხვ.).

დეფოლიაცია — 1. მცენარის ფოთოლცეენა; 2. ფოთლების ხელოვნურად მოცილება (მაგ., ბამბის ფოთლების მოცილება კოლოფის მომწიფების დასაჩქარებლად ან ბამბის მინქანით ადების გასადელილებლად).

დეფორმაცია — სხეულის ფორმის ან მოცულობის შეცვლა.

დეფორმირება — იხ. დეფორმაცია.

დექსტროპოლულო ნიჟარა — მუცელფეხიანი მოლუსკების ნიჟარა, რომელიც წვეროდან დაწყებული აბევეულია მარჯვნივ ე. ი. საათის ისრის მოძრაობის მიმართულებით; მარჯვნივმხვევი ნიჟარა.

დექსტრინები — სახამებლის პიდროლიზის შუალედი პროდუქტები; წარმოადგენენ წყალში ხსნად ამორ-

ფულ პოლისაქარიდებს (რთულ ნახშირწყლებს); პოლიარიზაციის სიბრტყეს აბრუნებენ მარჯვნივ, საიდანაც მომდინარეობს მათი სახელწოდება. სახამებლის ჰიდროლიზის პროცესის თანმიმდევრულად წარმოქმნილ მრავალრიცხოვან დექსტრინებს ჩვეულებრივ აერთიანებენ 4 ჯგუფში: 1. ამილოდექსტრინი — სახამებელთან ყველაზე ახლოს მდგომი ნივთიერება, რომელიც იოდის ხსნართან იძლევა იისფერ შეფერვას და ილექება 40%-იანი სპირტით; 2. ერთთოდექსტრინი — იოდის ხსნარით იღებება წითლად და ილექება 60%-იანი სპირტით; 3. აქროდექსტრინი — იოდთან არ იძლევა შეფერვას და ილექება მხოლოდ 70%-იანი სპირტით; 4. მალტოდექსტრინი — იოდთან არ იძლევა შეფერვას და არც სპირტით ილექება.

დექსტროზა — იხ. გლუკოზა.
დეცერებრაციული რიგიდულობა — გამშლელი კუნთების ტონუსის სწრაფი ვაძლიერება.

დექლემინოზაცია — 1. სამკურნალო — პროფილაქტიკური ღონისძიებანი პარაზიტიკების (ჰელმინთების) მოსასპობად მათი განვითარების ყველა სტადიაში როგორც მასპინძელ ორგანიზმში (აღამიანი ცხოველი, ისე გარეშო პირობებში (წიადავში, სასუქში, საძოვებზე და სხვ.). 2. პარაზიტიკების გამოდევნა მასპინძელ ორგანიზმიდან.

დეშიდრაზები — ფერმენტები, რომლებიც ახდენენ დეჰიდრირების ე. ი. ორგანული ნაერთისაგან წყალბადის წართმევის რეაქციის კატალიზს და წყალბადს გადასცემს ჰაერის ეანგზბადს ან სხვა აქცებტორებს; არჩევენ დეჰიდრაზების ორ ჯგუფს: 1. ანაერობულ დეჰიდრაზებს, რომლებსაც არ შეუძლიათ წყალბადი გადასცენ ჰაერის ეანგზბადს, მაგრამ გადასცემენ სხვა აქცებტორებს 2. აერო-

ბული დეჰიდრაზები, რომლებსაც შეუძლიათ წყალბადი გადასცენ უშუალოდ ჰაერის ეანგზბადს.

დეშიდრირება — ეანგვის (დაეანგვის) ფორმა, როდესაც მოლეკულიდან ხდება წყალბადის წართმევა.

დეშიდროგენაზები — იხ. დეჰიდრაზები, დერიტის ფერმენტები — კუჭის წველის ერთ-ერთი ფერმენტი, რომელიც ახდენს რძის მოხაჭოებას.

დეაგოტროპიზმი — განივი გეოტროპიზმი; მცენარის ორგანოების ზრდა პორიზონტალური მიმართულებით, ე. ი. სიმაღლის ძალის მოქმედების მიმართულების პერპენდიკულარულად.

დეაგნოზა — 1. ავადმყოფობის განსაზღვრა, დადგენა ავადმყოფის ყოველმხრივი გამოკვლევის შედეგად. 2. მცენარეთა და ცხოველთა სისტემატიკური კატეგორიის (სახეობის, გეარის და ა. შ.) აღწერა.

დეადა — 1. მეიოზური ქრომოსომები, რომლებიც შედგება ერთმანეთთან დაკავშირებული ორი ქრომატიდისაგან. მეიოზის დროს პირველი რიგის ოოციტისა და სპერმატოციტის ბირთვში დეადების რიცხვი დიპლოიდურია. 2. ანთაზური მოძრაობის ერთეული, რომელიც შედგება ორი ქრომოლოგიური კონიუგირებული (გვერდებით ან ბოლოებით) ქრომატიდისაგან.

დეადური ბირთვი — მეიოზის პირველი გაყოფისას წარმოქმნილი ორი ბირთვი ქრომატიდების ორმაგი რიცხვით, ეინაიდან ქრომოსომები ამ დროს უკვე გახლეჩილია.

დეათეზი — ორგანიზმის ბათოლოგიური რეაქცია ზოგიერთი ნივთიერებისადმი.

დეათერმია — მკურნალობის მეთოდი, რაც მდგომარეობს ქსოვილების ღრმა გათბობაში მალაი სიხშირის ელექტროდენით, რომელიც შიიღება სპეციალური აპარატით.

ლიკინეზი—პირველი მეიოზური გაყოფის პროფაზის ბოლო სტადია პირველი რიგის ოვოციტებსა და სპერმატოციტებში, რომელიც ხასიათდება ქრომოსომათა დამოკლებით.

დიაპაუზა — 1. მოსვენების პერიოდი განვითარების დროს. ორგანიზმის განვითარების შეჩერება ამა თუ იმ დროით მატლობის ან ქუპარობის სტადიაში (მწერებში და რიგ სხვა ჭკულებში). წარმოადგენს განვითარებისათვის არახელსაყრელი პირობებისაღმო შეგუებას. 2. ბირთვის მოსვენების პერიოდი განაყოფიერებასა და დანაწევრებას შორის, ანდა დანაწევრების პროცესის დამთავრების შემდეგ.

დიაჩრალური ფრინველები — ფრინველები, რომელთა გადაზამრებისა და ბუდობის ტერიტორია გათიშულია. მათ ეკუთვნის უმეტესი გადამფრენი ფრინველები.

დიატროფი — სახარლი. ძვალთა შორის შეერთება, რომელიც უზრუნველყოფს მათ მოძრაობას. ძელების მოძრაეი შეერთება.

დიატქული ფეხვი — ფეხვი, რომელსაც აქვს პირველადი ქსილემის ორი კიმი (განვი კრილში — ორი სხივი).

დიასპორია — მცენარის ნაწილი, რომელიც ბუნებრივად (თავისით) იშლება მცენარეს და მის გამრავლებასა და გავრცელებას ემსახურება, მაგ., სპორა, თესლი, ნაყოფი, ბოლქვაკი და სხვ.

დიახტაზა — იხ. ამილაზა.

დიასტემა — 1. პლაზმის მოდიფიკაცია, უჯრედული ეკვატორის უბანში, რაც წინ უსწრებს უჯრედულ გაყოფას. 2. შუალედები საქრელსა და დანარჩენ კბილებს შორის: მეტწილად ჩნდება ეშვების უქონლობის გამო (დამახასიათებელია რიგ ძუძუმწოვრებში: ჩანთოსნებში, მღრღნელებსა და სხვ.); კბილებს შორისი შუალედები ძუძუმწოვრებში.

დიახტოლა — გულის კუნთების მოღუნების ფაზა, რომელიც მოსდევს მის შეკუმშვას (სისტოლას); ამ დროს ხდება გულის სისხლით გავსება.

დიახტროფი — ქლოროპლასტების განლაგება უჯრედების კვლებთან ფოთლის ზედაპირის პარალელურად. შესამჩნევია ფოთლის სუსტი ან გაფანტული სინათლით განათების დროს.

დიატომები — იხ. კაჟოვანი წყალმცენარეები.

დიატომინი — დიატომისებრი წყალმცენარეების მურა ფერის პიგმენტი; მისი ქლოროფილთან შერევით დიატომების ქრომატოფორის მოყვითალო ფერი ეძლევა. ახალ გამოკვლევათა თანახმად დიატომინი თავის მხრივ წარმოადგენს ქსანტოფილთან ახლოს მდგომი რამდენიმე პიგმენტის ნარეუს.

დიატომისებრი წყალმცენარეები — იხ. კაჟოვანი წყალმცენარეები.

დიატომინა — მთის ქანი, რომელიც უმთავრესად შედგება დიატომისებრი წყალმცენარეების კაჟოვანი ქაღმისაგან; იყენებენ კერამიკაში, თერმოიზოლაციაში და სხვ.

დიატროპიზმი — განვი ტროპიზმი; რომელიც ორგანოს განლაგება გამოიხიანების მოქმედების მიმართულების პერპენდიკულარულად; მეტწილად დამახასიათებელია მცენარის გვერდითი ორგანოებისათვის, განსაკუთრებით ფოთლებისთვის სინათლის მიმართ.

დიატროპული ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც ორთოტროპული (ვერტიკალურად განწყობილი) ორგანოების მიმართ სწორი კუთხითაა განლაგებული.

დიაფიზი — გრძელი ძელების შუა, ცილინდრული ნაწილი.

დიაფოტოტროპიზმი — განვი ფოტოტროპიზმი; რომელიც ორგანოს (მაგ., ფოთლის ფირფიტა) განლაგება და

ცემული სხივის მიმართულების პერპენდიკულარულად.

ღიაფრაგმა — გუმბათისებრი კუნთოვანი ძვილე, (ტიხარი), რომელიც ძუძუმწოვარი ცხოველების სხეულის ღრუს ყოფს ორ ნაწილად: გულმკერდის ღრუდ და მუცლის ღრუდ; მას შესასაზღვრსა უწოდებენ.

ღიაფრაგმები — უჯრედებისაგან შექმნილი ტიხრები, რომლითაც ბევრი მცენარის ღეროში გაყოფილია საპერო ღრუები; წარმოიქმნება მარცვლოვნების, ქოლგოსანთა და შვიტების წარმომადგენელთა ღეროს მუხლებში. წყლისა და ჰაობის მცენარეებში ტიხრები (აქვთ რა ჰაერის გატარებისა და წყლის დაკავების თვისება) იცავენ საპერო კაშვრებს წყლით ავსებისაგან.

ღიაფრატური — იგივე, რაც კეტეროგამეტური.

ღიგენწიხი — იგივე, რაც თაობათა მორიგეობა.

ღიგენწიხის მწოველები ანუ ტრემატოდები — ბრტყელი კიების ერთ-ერთი კლასი, რომელიც აერთიანებს ხერხემლიანი ცხოველების შინაგანი ორგანოების პარაზიტ კიებს, რომელთათვის დაშახსიათებელია მასპინძლის გამოცვლა და თაობათა მორიგეობა (მაგ., ლეიღოს ობ.პირა—ფასციოლა და სხვ.).

ღიგტიტრადული ცხოველები — ის. თითებზე მოსიარულე ცხოველები.

ღიგრეხია — მცენარეთა თანასაზოგადოების მდგომარეობის გაუარესება გარეგანი ან შინაგანი მიზეზებით; ამასთან დაკავშირებით ანსხვავებენ ექობლინამიურ, ენდობლინამიურ და ანთროპობლინამიურ ღიგრესიას.

ღიდი ტვინის ნახვარსფერობი — ხერხემლიანი ცხოველების თავის ტვინის წინა განყოფილება. ყველაზე უფრო მეტად განვითარებული აქვს ადამიანს.

ღიდი ტვინი — ხერხემლიან ცხოველთა

თავის ტვინის მთავარი განყოფილება, რომელსაც უკავია თავის ქალას ზედა ნაწილი; შედგება ორი ნახევარსფეროსაგან, რომლებიც დაკავშირებულია კორძიანი სხეულით; ადამიანში ღიდი ტვინი წარმოადგენს ცენტრალური ნერვული სისტემის ყველაზე ღიდ განყოფილებას.

ღიდიმოსპორა — ორუჯრედიანი სპორა.
ღიღი — კვების გარკვეული რეჟიმი.

ღიღიცია — ორსახლიანობა, როდესაც ერთსქესიანი ყვავილები სხვადასხვა მცენარეზე (ინდივიდზე) განვითარებული: ერთზე — მამრობითი, მეორეზე — მდედრობითი ყვავილები. დამახასიათებელია ვერხვისათვის, ტირიფისათვის, კანაფისათვის, ბოსტნის მკაუნასათვის და სხვ.

ღიღიქცინა — ვაქცინა, რომლითაც შეიძლება ერთდროულად ორი დაავადების (მაგ., მუცლის ტიფისა და ღებინტერიის) წინააღმდეგ აცრა. წარმოადგენს ორი ვაქცინის (ასაცრელის პრეპარატის) კომბინაციას.

ღივერგენცია — ნიშანთვისებათა დაცილება, გათიშვა, რასაც ადგილი აქვს მონათესავე ფორმებში, განსხვავებულ საარსებო გარემო პირობების ზემოქმედების შედეგად ევოლუციის პროცესში; ახალი სისტემატიკური ერთეულის წარმოქმნის გზა დარკონის თეორიის მიხედვით. დარკონი თეორია, რომ ერთი ინდივიდის შთამომავლობაში გამოჩენილი მცირედი განსხვავებული ნიშნები შემდეგ თაობებში თანდათან იზრდება, რის შედეგადაც ერთი სახეობის ფარგლებში მიიღება რამდენიმე სახესხვაობა, რომლებიც შემდეგში გარდაიქმნებიან დამოუკიდებელ სახეობებად. ამავე გზით სახეობები გადაიქცევა გვარებად, გვარები ოჯახებად და ა. შ.

ღივერგენცია ფიტოცენოზისა — ერთი მცენარეული თანასაზოგადოების გა-

ყოფა ორ სხვა თანასაზოგადოებად ეკზოლინამური და ენდოლინამური მიზნების შედეგად. ფიტოტენოზების ლივერგენცია, ისევე როგორც კონვერგენცია, ჩვეულებრივ მიმდინარეობს სინცენოგენების ფარგლებში.

ლივერგენციის კუთხე ფოთლებია — იხ. ფოთლების ლივერგენციის კუთხე.
ლივერზიცია — ახალი, მეორადი სახეობის წარმოქმნა პირველადი სახეობისაგან ცალკეულ ქრომოსომთა რიცხვის გადიდების, ქრომოსომული ანაწყობის გაორკეცების ან ცალკეული ქრომოსომის გამოვარდნის, ქრომოსომთა სტრუქტურული შეცვლისა და სხვა კომბინაციის გზით.

ლივერტიკული ღრუ — ღრუ ორგანოს (საყლაპავი მილის, ნაწლავის, შარდის ბუშტის) კედლების ტოპოკაისებრი გამოზერელობა, რომელშიც ხდება ორგანოს შემცველობის დაკავება.

ლიზოგოტური — ორკვერცხიანი (მაგ., ორკვერცხიანი ანუ არაიდენტური ტყუპები).

ლიზომბია — ყნოსვის შეგარძნების დაკარგვა.

ლიზუნქცია — სახეობის ან გვარის უწყვეტი არეალის გაყოფა რამდენიმე ცალკეულ ნაწილად.

ლიზუნქციური არეალი (ლიზუნქციოდანი) — წყვეტილი არეალი.

ლიზურია — შარდზე გასვლის მოშლილობა.

ლიკარიოზი — ორი ბირთვის არსებობა უჯრედში.

ლიკარიონი — სოკოს ჰიფებში ერთმანეთთან დაახლოებული ჰაპლოიდური (მამრობითი და მდედრობითი) ბირთვების წყვილი. წარმოიქმნება სქესობრივი პროცესის დროს ჩანთან და ბაზიდიუმთან სოკოებში.

ლიკარიოფაზა — განვითარების ფაზა სოკოებში, როდესაც განაყოფიერების დროს ბირთვები წარმოქმნიან

მეიდროდ კონიუგირებულ წყვილებს — ლიკარიონებს.

ლიკარიოფიტე — ჩანთიანი და ბაზიდიუმის სოკოების მიცელოზში წყვილ-წყვილად მიახლოებული ბირთვებით — ლიკარიონებით.

ლიკლინური მცენარე — განალკეეებულ სქესიანი, განსხვავებულ სქესიანი მცენარე, ე. ი. მცენარე, რომელიც მამრობით და მდედრობით ჩანასახოვან უჯრედებს წარმოქმნის სხვადასხვა ყვავილზე. ლიკლინური მცენარეები იყოფა ორ ჯგუფად: 1. ერთსახლიანი მცენარეები, როდესაც ერთ ეგზემპლარზე ვითარდება ორივე ტიპის, როგორც მდედრობითი, ისე მამრობითი (ცალ-ცალკე) ყვავილები; 2. ორსახლიანი მცენარეები, როდესაც ერთ ეგზემპლარზე ვითარდება ან მამრობითი, ან მდედრობითი ყვავილები.

ლილატატორები — კუნთები, რომელთა შეკუმშვით ხდება რაიმე ზვრელის (მაგ., თვალის გუგის, ან უკანა ზვრელის) გაფართოება (სტინქტორების საწინააღმდეგო).

ლიმეგალია — მამრობითი და მდედრობითი გამეტების დიმორფიზმი სიდიდის მიხედვით; არჩევენ ფიზიოლოგიურ და პათოლოგიურ ლიმეგალიას.

ლიმი — ტერმინი, რომელიც ეხმარება ყოველ კატეგორიის ტაქსონომიურ რეკუფტების ინდივიდთა აღსანიშნავად, მხოლოდ ყოველთვის რაიმე თავსართით რაც ამა თუ იმ ვიწრო დახასიათების მატარებელია, მაგ., ტოპოლიმი — ინდივიდთა ჯგუფი, რომელიც გეხვდება განსაზღვრულ გეოგრაფიულ ოლქში; ეკოლიმი — ინდივიდთა ჯგუფი, რომელიც დაკავშირებულია სპეციფიკურ ადგილსამყოფელთან; გენოლიმი — ლიმი, რომელიც სხვა ლიმისაგან განსხვავდება გენოტიპის მიხედვით, ამასთან ამ შემთხვევაში ფენოტიპური განსხვავება აუცილებელი არ არის;

პლასტოდიმი — დიმი, რომელიც ფენოტიპურადაა დიმიდან განსხვავებული გარემო პირობების მოქმედების შედეგად; აუტოდიმი — დიმი, რომელიც შედგება მერწილად აუტოგამური ინდივიდებისაგან; გამოდიმი — დიმი, რომლის ცალკეულ ინდივიდებს გამრავლების ტიპით, სივრცესა და დროში, უკავიათ მოსახლურე მდგომარეობა, მაგრამ შეუძლიათ შეუწყვილდნენ მოცემული დიმის ყოველ ინდივიდს; ფენოდიმი — ფენოტიპურად განსხვავებული დიმები; ენდოდიმი — გამოდიმი, რომელიც მერწილად შედგება ენდოგამური მცენარეებისაგან ან ორსქესიანი ცხოველებისაგან.

დიმორფიზმი — 1. ერთი სახეობის ფარგლებში ორი, ურთიერთისაგან გარეგნულად განსხვავებული ფორმის არსებობა, მაგ., დედალსა და მამალს შორის განსხვავება ცხოველებში; ზოგიერთი მცენარის მამრობითი და მდედრობითი ეგზემპლარები (სქესობრივი დიმორფიზმი); ერთი და იმავე ცხოველის განსხვავებული შეფერილობა წლის სხვადასხვა დროს; ზოგიერთი მცენარის ვიწარხულსა და შემოდგომის ფორმები (სეზონური დიმორფიზმი). 2. მცენარეზე რომელიმე ორგანოს ორი ფორმის არსებობა, მაგ., სხვადასხვა ფოთლის (ჰეტეროფილია), ნაყოფის (ჰეტეროკარპია) და ა. შ.

დიმორფული პოლიპეტი — ზღვის ჰიდროიდული პოლიპეტი, რომელთაც კვირტები არ სცილდება და ბუჩქისებრი ან ხისებრი დატოტვილი ფორმა აქვს. მათ საერთო ღეროზე მრავალი ცალკეული ჰიდრანტია მოთავსებული.

დინამიკა მცენარეულობის — მცენარეულობის განვითარების პროცესის ცვალებადობა, გამპირობებული ბუნებრივი პირობების ან ადამიანის ზეგავლენით.

დინამიკური სტერეოტიპი — ადამიანისა და უმაღლეს ცხოველთა თავის ტვინის დიდი ნახევარსფეროების ქერქში აგზნებისა და შეკავების კერებს შორის კავშირის და ურთიერთმოქმედების სისტემა.

დინჯი — 1. ზოგიერთი ცხოველის (უმთავრესად ღორის) წაგრძელებული ცხვირი და ყბები. 2. ყვავილის ბუტკოს ზედა გაფართოებული ნაწილი, რომლის დანიშნულებაა მტერის მარცვლების მიღება.

დინოზაურები — გადაშენებული ქვეწარმელების ერთ-ერთი დიდი ჯგუფი, რომლებიც ცხოვრობდნენ ტრიასის დასაწყისიდან ცარცის ბოლომდე.

დინოთერიონი — სპილოს მსგავსი გადაშენებული ძუძუმწოვარი ცხოველი (4—5 მ სიმაღლეს). ცხოვრობდა მესამეული პერიოდის მეორე ნახევარში.

დინოცერატები — გადაშენებული ჩლიქიანი ცხოველები, რომლებიც ცხოვრობდნენ მესამეულის ადრეულ ხანაში.

დიეპტიდები — პეპტიდები, რომლებიც შედგება ამინომჟავის ორი მოლეკულისაგან.

დილაზმა — ზოგიერთი უჩრდის (მაგ., ფიბრობლასტების) ციტოპლაზმა, რომელიც ქვეთრადაა გაყოფილი ორ ნაწილად: ენდოპლაზმად და ეპტოპლაზმად.

დიპლოვრულა — კანეკლიანების ადრეული ლარვა, რომელსაც აქვს ნათლად გამოსახული ორმხრივ სიმეტრიული სხეული.

დიპლომიონტი — იხ. დიპლონტი.

დიპლოდოკი — გადაშენებული უზარმაზარი ქვეწარმავალი ცხოველები დინოზაურების ჯგუფიდან; ცხოვრობდნენ მეზოზოური ერის იურის პერიოდში.

დიპლოზი — ქრომოსომა რიცხვის გაორკეცება გამეტებში.

დიპლომატიკა — უჩრდილო ან ორგანიზმი, რომელიც შეიცავს ქრონოსომთა ორმაგ რიცხვს (ჰალოიდთან შედარებით). დიპლოიდურს წარმოადგენს ყველა ზოგობა, რომელიც წარმოქმნილია განაყოფიერების შედეგად ორი გამეტის შერწყმით; იმათგან თითოეული გამეტა შეიცავს ქრონოსომთა ერთ ანაწყობს. დიპლოიდურია აგრეთვე ასეთი ზოგობიდან განვითარებული ყველა ინდივიდი.

დიპლოდიპლომატიკა — ქრონოსომთა ორი ანაწყობის არსებობა უჩრდილო ან ინდივიდში.

დიპლოდიპლომატიკა — ქრონოსომთა რიცხვის გაორმაგება ჰალოიდურ უჩრდილო ან ჰიფებში.

დიპლოიდურია ანაწყობი ქრონოსომებისა — იხ. დიპლოიდური კომპლექსი ქრონოსომებისა.

დიპლოიდური კომპლექსი ქრონოსომებისა — ქრონოსომების ორმაგი კომპლექსი, ორმაგი რიცხვი. იხ. დიპლოიდური რიცხვი ქრონოსომებისა.

დიპლოიდურია რიცხვი ქრონოსომებისა — ქრონოსომების ორმაგი (ჰალოიდურზე ორჯერ მეტი) რიცხვი, რომელიც ვახვდება ზოგობაში და ზრდასრული ორგანიზმის სომატურ უჩრდილოებში, სპოროფიტის (უსქესოთაობის) უჩრდილოებში.

დიპლოკოკები — წყველ-წყვილად განლაგებული სფეროსებრი ბაქტერიები. ყველა დიპლოკოკი უმოდტრა და სპორებს არ წარმოქმნის.

დიპლონტი — ინდივიდი, რომელიც წარმოქმნილია ორი ჰალოიდური გამეტის შერწყმით; ქრონოსომთა დიპლოიდური რიცხვის მქონე ინდივიდი.

დიპლომატიკა — მხედველობის მოვლა, რომლის დროსაც სავნები გარეგნული (ორად) ეჩვენებათ; ხდება თვალის კუნთის დაზიანებისას.

დიპლომატიკა — 1. ცენტროსომა, ორი ცენტრიოლით; ჩვეულებრივ შემოხვეულია სხივისნაირი პლაზმით. 2. ორი მაკონიუგირებული ქეტროქრონოსომი.

დიპლომატიკა — გამეტოფიტის განვითარება არა სპორიდან, არამედ სპორების წარმოშობი დედაუჩრდილოდან ე. ი. რედუქციული დაყოფის გარეშე; ახალი სპოროფიტი ასეთი დიპლოიდური გამეტოფიტისაგან ვითარდება პართენოგენეზურად ან აპოგამიურად. დამახასიათებელია რთულუჯვეილოვანი ზოგირითი წარმომადგენლისათვის: ბაბუაწყვრა, ბუსუსტანა, ცხენისკუდა და სხვ.

დიპლომატიკური უჯვილი — ფარულთესლოვან მცენარეთა უჯვილი, რომელშიც მტერიანების ორი წრეა განვითარებული, ამასთან გარეთა წრის მტერიანები მორიგეობენ გვირგვინის ფურცლებთან.

დიპლომენა — მეიოზის პირველი დაყოფის ერთ-ერთი სტადია.

დიპლომენოგენტი — ოთხი ქრომატიდისაგან შემდგარი ცალკეული ქრომოსომი მიტოზში. ასეთი ტიპის ქრომოსომები წარმოქმნება მეიოზში პირველი დაყოფის ნორმალური მიმდინარეობის, მაგრამ მეორე დაყოფის გამოვარდნის შემდეგ.

დიპლოფაზა — ორგანიზმის განვითარების ფაზა განაყოფიერების მოხდენისა (ზოგობის წარმოქმნისა) და მეიოზის დაწყებას შორის, როცა უჩრდილოებს გააჩნია ქრონოსომების ორმაგი რიცხვი გამეტებში.

დიპლოქრონოსომი — მიტოზური ქრომოსომი, რომელიც შედგება, განუყოფელი ცენტრომერებით შეერთებული ოთხი ქრომატიდისაგან. ასეთი ქრონოსომები ჩნდება დასხივების, ენდომიტოზის, არანორმალური ტემპერატურის და სხვა გარეგანი ფაქტორების ზემოქმედებით, როგორც ნორმალური მიტოზური ქრონოსომი.

მების ზედმეტი რეპროდუქციის შედეგი.

დიალექტოლოგია — ორგანიზმი, რომელიც, განსხვავებით პალონტისა და დიპლონტისა, ვეგეტატიური ციკლი მიმდინარეობს პალონტისა და დიპლონტისაში, ხოლო რედუქცია ხდება ამ ფაზებს შორის შუალედში. დიალექტოლოგიაში ყოველთვის შესაძლებელია თაობათა მორიგეობა. პალონტი თაობა წარმოქმნის გამეტებს და მას გამეტოფიტს. უწოდებენ, ხოლო დიპლონტი თაობა სპორებს და მას სპოროფიტს ეწოდება.

დიატროფოგია — ენტომოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს წყვილთა შორის მჭერებს.

დიაქარიდები — ნაბჭირწყლების (შაქრების) ჯგუფი, რომლის მოლეკულები აგებულია მონოსაქარიდების (მარტივი შაქრების) ორი, ერთმანეთთან შეერთებული, მოლეკულისაგან. მათ ეკუთვნის საქაროზა, მალტოზა და სხვ.

დისემინაცია — პათოლოგიური პროცესის გავრცელება სისხლძარღვთა და ლიმფურ სისტემათა საშუალებით რაიმე კერიდან, მაგ., ტუბერკულოზის დისემინაცია; კიბოს დისემინაცია.

დისემინტები — ტიბრები, რომლითაც გაყოფილია რგოლიანი ჰიების სხეულის ღრუ ცალკეულ ნაწევრებად (სეგმენტებად).

დისემტრია — ორმხრივ სიმეტრიული აგებულების დარღვევა, როდესაც სხეულის მარჯვენა მხარე არ შეესაბამება მარცხენას.

დისემინაცია — ენერგეტიკული ცვლა; უჩრდში მიმდინარე ნივთიერებათა ცვლის ერთ-ერთი მხარე, რომლის დროსაც ხდება რთული ორგანული ნივთიერებების დაშლა და ორგანიზმის ცხოველყოქმედებისათვის უტილებელი ენერჯის განთავისუფლება

(საწინააღმდეგოდ ასიმილაციისა); მას კატაბოლიზმაც უწოდებენ. დისემინაციის ძირითად პროცესს სუნთქვა და დედილი წარმოადგენს.

დისკო — ზოგიერთი ფარულთესლოვანი მცენარის ყვავილსაქდომის მონარკვალო გამონაზარდი, რომელზედაც სანექტრები მოთავსებული, მაგ., ქოლგოსნებში.

დისომატური — იგივე, რაც ტეტრაპლოდი.

დისომია — 1. ქრომოსომა ორი, სტრუქტურულად იდენტური ანაწყობის არსებობა უჩრდში. ზოგადა, რომელიც წარმოქმნილია დიპლოიდური ორგანიზმების ნორმალური გამეტებისაგან, წარმოადგენს დიპლოიდურს და დისომიურს ყველა ქრომოსომის მიხედვით. 2. ორი პოპოლოგიური ქრომოსომის არსებობა პალონტიურ სომატურ უჩრდში ან გამეტაში. ამგვარი უჩრდი ან გამეტა წარმოიქმნება, როდესაც ადგილი არა აქვს მიტოზურ ან მეიოზურ გაყოფას.

დისოციაცია ბაქტერიებისა — ის. ბაქტერიების დისოციაცია.

დისპერმია — ორი სპერმატოზოიდის შექრა კვერცხუჩრდში ე. ი. კვერცხუჩრდის განაყოფიერება ორი მამრობითი გამეტით.

დისპერსია — დაყოფა, დაქუცმაცება, დაშლა.

დისპერსიული არე (დისპერსიიდან) — ის არე, რომელშიც ატივტივებულია დაქუცმაცებული, დაშლილი ნივთიერება.

დისპერსიული ფაზა (დისპერსიიდან) — დაქუცმაცებული, წერილად დაშლილი ნივთიერება, რომელიც გახსნილია დისპერსულ არეში.

დისპერსიულობა (დისპერსიიდან) — ნივთიერების ნაწილაკებად დაქუცმაცების ხარისხი; რამდენადაც წერილია ნაწილაკი, იმდენად მერტი; დისპერსიულობა.

დისკუსია — კუქ-ნაწლავის ნორმალური მოქმედების მოშლა, საკმლის მონელების დარღვევა.

დისპლოიდა — ქრომოსომა ძლიერ ცვალებადი რიცხვი ერთი სახეობის ინდივიდებში, რასაც თან არ სდევს ნათლად გამოსახული მორფო-ფიზიოლოგიური ცვლილებანი და დაკავშირებული არაა პოლიპლოიდიზაციის დონესთან.

დისტალური — სხეულის მთავარი ღერძიდან ან ცენტრიდან შორს მდებარე, დაშორებული.

დისტალური ბოლო — ორგანოს ან მისი ნაწილის მორფოლოგიურად ზედა ანუ ბოლო ნაწილი.

დისტროფია — ორგანიზმის კეების დარღვევა. იწვევს ფუნქციონალურ მოშლილობას.

დისტოტიკური ზონა — იხ. ბათიალური ზონა.

დისტუნქცია — რაიმე ფუნქციის მოშლა, დარღვევა.

დიფერენციაცია — 1. რაიმე მთელის დაცოფა, დანაწევრება, მრავალ, ერთმანეთისაგან განსხვავებულ, ნაწილად.

2. ორგანული მასალის მრავალფეროვნების წარმოქმნა ორგანიზმის ინდივიდუალური განვითარების პროცესში. 3. უჯრედების ან ქსოვილების სპეციალიზირება ორგანიზმის ინდივიდუალური განვითარების პროცესში.

დიფერენცირება — იხ. დიფერენციაცია.

დიფერენციაული — არაერთგვაროვანი, განსხვავებული.

დიფიოდონტური კბილების ნიხტემა — კბილების სისტემა, რომელიც იცვლება ერთხელ სიცოცხლეში; შედგება სარძევე და სარძევე კბილების შემნაცვლელი, მუდმივი კბილებისაგან.

დიფოსტოზირიდიანუკლეოტიდი — ეოფერმენტი, რომელიც ასრულებს წყალბადის დონორის ან აქტაბტო-

რის როლს ბევრ რეაქციაში; შემოკლებულად — დან.

დიფუზია — ამა თუ იმ ნივთიერების ატომების ან მოლეკულების თანდათანობითი გადასვლა უფრო მაღალი კონცენტრაციის არედან, შედარებით დაბალი კონცენტრაციის არეში.

დიფუზური ნერეული ნიხტემა — ყველაზე პრიმიტიული ნერეული სისტემა, რომელიც შედგება, ერთმანეთთან გამონაზარდებით დაკავშირებული, ნერეული უჯრედების ბადისაგან. დამახასიათებელია ზოგიერთ ნაწლავლურიანი ცხოველისათვის.

დიფუზური პარენქიმა — პარენქიმა, რომელიც ცოტად თუ ბევრად თანაბრდება ღეროს შერქანში მთელ წლიურ რგოლებზე განლაგებულ; ამასთან პარენქიმის ზოგი უჯრედი მოთავსებულია ტრაქეიდებსა და ბოქვებს შორის (გვხვდება მურყანის, ხურტყელის, კანკუატისა და სხვ. შერქანში).

დიფუზური ხუნთვა — ხუნთვა, რომლის დროსაც გაზთა ცვლა მიმდინარეობს ცხოველის სხეულის მთელ ზედაპირთ.

დიქაზიუმი — 1. სიმპლიური დატოტიანების ტიპი, როდესაც კენწრული კვირტის ქვემოთ მდებარე ორი შამბრისპირე კვირტიდან ერთადერთი, ცოტად თუ ბევრად თანაბარი გვერდითი ტოტი, რომლებიც ზრდაში ასწრებენ მთავარ ღერძს. ასეთ დატოტიანებს ხშირად ცრუდიქტომიასაც უწოდებენ; დამახასიათებელია ფიტონისათვის, იამანისა და სხვ. 2. ყვავილედის ერთ-ერთი სახე; ორსხვიანი კენწრულყვავილა ნახევარკოლგა ციმოზურ ტიპის ყვავილედისაგან, რომელთაც ცრუდიქტომიური დატოტიანება ახასიათებს. დამახასიათებელია მისაქისებრთა, ტუჩოსანთა და სხვ. ოჯახის წარმომადგენლებისათვის.

დეკოკაშია — 1. მტერიანებისა და ბუტკოს ღინვის (ან ბუტკოების) არაერთ-ღროული მომწიფება ყვეილში, რაც ხელს უშლის თვითღამტერებას; არჩევენ პროტანდრიას (მტერიანების უფრო ადრე მომწიფება) და პროტოგინიას (ღინვების უფრო ნაადრევი მომწიფება). 2. განსხვავებული სსსკესო ორგანოების არაერთღროული მომწიფება სპოროვან მცენარეებში.

დეკოტოშია — მთელს გაყოფა ორად, შეპდეგ თითოეული ნაწილის კვლავ ორად განშტოება და ა. შ.

დეკოტომიური დატოტიანება — ორთითისებრი დატოტიანება, როდესაც ძველ ზრდის წერტილი იყოფა ორ, ახალ — ერთნაირი ტოტების მომცემ, ზრდის წერტილად და ამგვარად ხდება ძველი ღერძის ორად გაყოფა. დამახასიათებელია უმდამლეს მცენარეებში, მაგ., წყალმცენარეებში, ზოგიერთ სოკოში, ღვიძლის ხავსში და ლიკოპოდოში.

დეკოტოშიური დამარღვა — ფოთლის ისეთი დამარღვა, როდესაც ფოთლის ფუძიდან დაწყებული ყველა ძარღვი რამდენიმეჯერ იყოფა ორად (გინკოს ფოთოლი).

დექტიკაულეზი — ხბოების და ცხერის ფილტვებით დაეადება, რომელსაც ინჟექს ზოგიერთი პარაზიტი ნემატოდა — შრგვალე კია.

დექტიოკინეზი—გოლფის აპარატის ელემენტების განაწილების პრატეხსი უჯრედებში მეთოზის დროს უხერხემლო ცხოველებში.

დექტიოზოზა — ზოგიერთ უჯრედის გოლფის აპარატის ელემენტი.

დექტიოზტელა — ბადისებრი ცენტრალური ცილინდრი (სტელა). ამფიფლოიდური სითონოსტელა, რომელიც ბევრ ადგილას განკვეთილია სამგანზომილებიანი ბადის მსგავსად. მის ნაწილებს ჰრილში აქვს კონცენტრული კონების სახე. გვხვდება,

მაგ., უმადლესი გვიმრების უხვად შეფოთილ ღეროში.

დეციემიდეტი — მცირე ზომის ენდოპარაზიტული ცხოველები, რომელთა სისტემატიკური მდგომარეობა არაა გარკვეული. პარაზიტობენ თავფეხიანი მოლუსკების თირკმლებში.

დეცაქლური ფორმები — ფორმები, რომელთაც წლის განმავლობაში გააჩნია თაობათა ორი მორიგეობა, მაგ., ზოგიერთი ციბრუტელა, რომელშიც წელიწადში ორჯერ მიმდინარეობს პართენოგენეზური თაობის შეცვლა ორსქესიანი თაობით.

დემაპლოიდი—ინდივიდი, რომელიც წარმოქმნილია ტეტრაპლოიდური ფორმისაგან, მაგრამ შეიცავს ტეტრაპლოიდური ქრომოსომული ანაწყობის მხოლოდ ნახევარს.

დემაპლოფაზა — იკვივა, რაც დიკარიოფაზა.

დექეტეროზიგოტა—ქეტეროზიგოტა ორი წყვილი ალელით.

დეიბირადი—ჰიბრიდი, რომელიც ქეტეროზიგოტურია ორი წყვილი ალელით.

დეიბირადული შეჯარება — როდესაც ერთმანეთს აჯვარებენ ისეთ ფორმებს, რომლებიც განსხვავდებიან ორი მემკვიდრეობითი ნიშან-თვისებით.

დემ — დეზოქსირიბონუკლეინმეჟავის შემოკლებული აღნიშვნა.

დემ-ს კოდი — იხ. დეზოქსირიბონუკლეინმეჟავის კოდი.

დემ-ხ რედუპლიკაცია—იხ. დეზოქსირიბონუკლეინმეჟავის რედუპლიკაცია.

დოლა—1. ურქო მსხვილი რქოსანი ცხოველი (ძროხა, ცხვარი, თბა); 2. რქამოკლე.

დოლაბები — ცირიანი სხეულაკები, რომლებიც მოთავსებულია ზოგიერთი კიბოსნაირის წინა ნაწლავში; მათი საშუალებით ხდება საკმლის გახეხვა.

დოლაზა — რქების უქონლობა, გაქრობა მსხვილ რქოსან საქონელში (ცხვა-

ჩი, თხა, ძროხა) რაც არ არის დაკავშირებული ნაყოფიერებასთან და არც ნაქლს წარმოადგენს.

დოლი — ბატონის მოგების დრო; ბატონის მოგება.

დოლიქოყეფალი — იხ. დოლიქოყეფალი.

დოლიქოყეფალია — იხ. დოლიქოყეფალი.

დოლიქომორფული აგებულება — სხეულის ისეთი აგებულება, რომელსაც ახასიათებს გრძელი კიდურები და ვიწრო ტანი.

დოლიქოყეფალი — გრძელთავიანი; გრძელი თავის ქალას მქონე.

დოლიქოყეფალია — თავის ქალას ფორმა, რომლის სიგრძივი ზომა (ცხვირის ფუძიდან კეფამდე) მნიშვნელოვნად მეტია განივზე.

დოლიქოყეფალური თავის ქალა — იხ. დოლიქოყეფალია.

დოლოს კანონი — იხ. ლეი დოლოს კანონი.

დომინტიკაცია — მოშინაურება: გარეული ცხოველის ან მცენარის მოშინაურება, კულტურაში შეტანა.

დომინანტი — 1. სახეობა, რომელიც გაბატონებულია ე. ი. კარბობს რიცხოზობრივად და დაფარულობით მოცემული ადგილის მცენარეულ დაქვეყნებაში, ფიტოცენოზის თითოეულ იარუსში. მაგ., ურო, უროიან ველში; წიფელი, წიფლნარ ტყეში; ფიჭვნარი ტყე მოცვით (მეორე იარუსში) და მწვანე ხავსით (მესამე იარუსში) სამი დომინანტითაა: ფიჭვი, მოცვი და მწვანე ხავსი. დომინანტის მიხედვით ეძლევა სახელი ასოციაციას. 2. დროებით გაბატონებული რეფლექსი, რომელიც ცვლის ან აფერხებს სხვა რეფლექსებს.

დომინანტობა — ალელური წყვილის ერთი გენის გამოვლენის დათრგუნვა მეორის მიერ (იხ. დომინირება).

დომინანტური ნიშან-თვისება — ის ნი-

შან-თვისება, რომელიც ვლინდება ჰეტეროზიგოტური ორგანიზმის ფენოტიპში (რეცესიული ნიშნის საწინააღმდეგო).

დომინირება — კიბრიდში ერთ-ერთი მშობლის ნიშან-თვისებათა სიპარბე, გაბატონება.

დომინირებულა ნიშან-თვისება — იხ. დომინანტური ნიშან-თვისება.

დომინულება — მიკროცენოზების დომინანტები.

დონორი — ინდივიდი, რომელიც იძლევა თავის სისხლს ან ქსოვილს, ანდა რომელიმე ორგანოს ავადმყოფისათვის გადასასხმელად ან გადასანერგად.

დონორი ქრომოსომა — ქრომოსომები, რომელთაც აქვთ უნარი ადვილად მისცენ სეგმენტები, რომლებსაც იერთებენ სხვა ქრომოსომები — რეცეპტორები. ამასთან ერთად რეცეპტორებმაც უნდა დაკარგონ ქრომოსომის მცირე ნაწილი, ვინაიდან სხვა სეგმენტის მიერთება ქრომოსომის ნორმალური ბოლოთი შეუძლებელია.

დორზალური მხარე — ზურგის მხარე.

დორზოვენტრალური აგებულება — ბრტყელი ორგანოს ისეთი აგებულება, როდესაც შეიძლება განვასხვაოთ ზედა — ზურგის (დორზალური) და ქვედა — მუცლის (ვენტრალური) მხარე, მაგ., ფოთლის აგებულება.

დორზალური მხარე — იხ. დორზალური მხარე.

დოვი — 1. ხალხიანი ირმისა და მარალის ახალგაზრდა, ჭერ კიდევ გაუმაგრებელი რქები; მისგან იღებენ ძვირფას სამკურნალო ნივთიერებას — პანტოკრინს. 2. ახალმოყრილი, ქორფა, ნორჩი, მაგრამ თამაში უკლორტი.

დუნ — დიფოსფოპირიდინუკლეოტიდის შემოკლებული აღნიშვნა.

დრავუნკულეში — ავადმყოფობა გავრცეული ზოგიერთი პარაზიტი მრგვა-

ლი ჰიოსიგან, რომელიც სახლდება კანისქვეშა უჯრედშორისებში და იწვევს ადამიანის სხეულის დაწყულულებას.

დრენა — მიწისქვეშა არხი, მილი დაქაობებული ნიადაგის ამოსაშრობად (დასაწრეტად).

დრენაჟი — 1. დაქაობებული ნიადაგის ამოშრობა (დაწრეტა) თხრილების, არხების, ან მიწისქვეშა მილების სისტემის საშუალებით; ასეთი თხრილების, არხების, მილების სისტემა.

2. პრლობიდან ჩირქის, სითხის დაწრეტა სპეციალური მილის ან დოლბანდის გრძელი ნაქრის საშუალებით.

დრომოტიფი — ბეზე მცხოვრები შაიმუნები; ადამიანის მსგავსი ნაშარბი შაიმუნი, რომელიც ცხოვრობდა მესამეულ ხანაში (მოიოცენსა და პლიოცენში).

ცენში). ფიქრობენ, რომ დრომოტიფისაგან დასაბამი მიეცა სამ შტოს: შიმპანზეს, გორილას და ადამიანს.

დრუზები — ჭეუნჭევა კალციუმის კრისტალების ერთ-ერთი სახე მცენარის უჯრედებში.

დუალიზმი — მცდარი ფილოსოფიური მოძღვრება, რომლის თანახმად სამყაროს საფუძვლად აღიარებულია ორი ერთმანეთის საწინააღმდეგო საწყისი — მატერიალური და იდეალური.

დუბლეტი — რაიმე ნივთის მეორე ცალი.

დუბლიკაცია — ქრომოსომების უბნების გაორმაგება ქრომოსომათა პალიოდურ: ანაწეობში.

დულილი — მიკროორგანიზმებით შეპირებული ორგანული ნივთიერების დამლა.

ე

ეკულატო — სათესლე სითხე, სპერმა, თესლის შემცველი სითხე.

ეკულაცია — თესლთნთხევა; სპერმების ამონთხევა სასქესო ასოდან.

ეგზალტაცია — უკიდურესად აგზნებული ან აღფრთოვანებული მდგომარეობა.

ეგზარქული მერქანი — მერქანი, რომელიც დიფერენცირებულია ცენტრისკენული მიმართულებით, ამასთან გამტარი კონის პირველი კურკლის ჩამოყალიბება ხდება ორგანოს ცენტრიდან ყველაზე მოშორებული კონის ნაწილში. გვხვდება ლეკობადიუმების ღეროში.

ეგზემა — კანის ანთებითი დაავადება, რომელიც ხასიათდება სხვადასხვა სახის გამონაყარით; იცის ქავილი.

ეგზემალარი — ცხოველთა ან მცენარეთა სახეობის ცალკეული წარმომადგენელი; ერთგვაროვანი საგნების ცალკეული ნიმუში.

ეგზონა — ეგზოსპორიუმი; მტერის მარ-

ცელის ან სპორის გარსის გარეთა შრე, რომელსაც ზედაპირზე, ხშირად აქვს სხვადასხვა სახის (ბორცვისებური, სავარცხლისებრი, ბადისებრი და სხვ.) დანამატები.

ეგზოგამია — 1. არანათესაური განაყოფიერება. ეგზოგამიის გენეტიკური შედეგია პოპულაციის პეტროლოგიკოტურობის გადიდება. 2. ჩვეულება, რომლის მიხედვითაც აკრძალულია ერთი გვიარის ან თემის წარმომადგენლებს შორის ქორწინება.

ეგზოგენური ორგანოები — გვერდითი ორგანოები, რომლებიც წარმოქმნილია ღერძული ორგანოს გარეთა ქსოვილებისაგან (მაგ., გვერდითი ტრეტები).

ეგზოგენური ხორა — იხ. ეგზოსპორა.

ეგზოფერმა — ფესვის პირველადი ქერქის გარეთა შრის ქსოვილები, რომლებიც ეპიდერმისის ქვეშ მდებარეობს და ეპიბლემას ესაზღვრება.

შედგება ერთმანეთთან შეიდროდ განლაგებული უჯრედებისაგან, რომელთა კედლები ფესვის ბეწვების კედლის დროს ხშირად გაკორპებს განიციდის (დამახასიათებელია ერთწლოვანი მცენარეებისათვის).

ეგზოთერმული — რაც დაკავშირებულია სითბოს გამოყოფასთან, მაგ., ეგზოთერმული რეაქცია — რეაქცია, რომელსაც თან სდევს სითბოს გამოყოფა.

ეგზოკარიუმი — ნაყოფსაფარის ანუ პერიკარიუმის გარეთა ნაწილი (მაგ., ალუბლის, ქლიავის გარეთა თხელი კანი).

ეგზოკრინული ქირკვლები — ქირკვლები, რომლებიც სეკრეტებს გამოყოფენ ორგანოთა ზედაპირზე.

ეგზოპოდიტი — ებოსნაირთა ორად გაცოფილი კიდურის გარეთა ტოტი (ნაწვეარი).

ეგზოსმოსი — წყლისა და მასში გახსნილი ნივთიერებების გამოსვლა უჯრედიდან გარემოში.

ეგზოსმატური ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც უშუალოდ არიან გარეგან გარემოსთან დაკავშირებული (ა. სევერცოვის მიხედვით).

ეგზოსპორა — სპორა, რომელიც ვითარდება სპორების წარმოქმნელი ორგანოს ზედაპირზე და მომწიფებისას სცილდება მას (მაგ., კონიდიები, ბაზიდიოსპორა, პიკნოსპორა და სხვ.).

ეგზოსპორიუმი — იხ. ეგზინა.

ეგზოტეციუმი — სამტრე პარკის უჯრედების გარეთა შრე (ეპიდერმისი).

ეგზოტი — უცხო მხრიდან შემოტანილი მცენარე (ან შემოყვანილი ცხოველი), რომელიც ადგილობრივი პავისათვის არ არის დამახასიათებელი.

ეგზოტოქსინები — მეტად ძლიერი მხამები, რომლებიც გამოიყოფა ბაქტერიული უჯრედებისაგან მათ ირგვლივ მყოფ გარემოში.

ეგზოფერმენტები — იხ. ექტოფერმენტები.

ეგზოციტოზი — იხ. ციტოზი.

ეგრიტი — მამალი თეთრი ყანჩის ზურგზე არსებული გრძელი ბუმბულები, რომელიც კულის ქვეშა ჩამოშვარული საქორწინო მორთულობაში.

ელაფური პირობები — იხ. ელფური პირობები.

ელაფონი — ნიადაგში მცხოვრებ ორგანიზმთა ერთობლიობა; ნიადაგის ბიოცენოზი.

ელაფოტიმი — ეკოტიმი, რომელიც ჩამოყალიბებულია გარკვეული ნიადაგობრივი პირობების ზეგავლენით.

ელაფოტოპი — ეკოტიპის ნიადაგობრივი ფაქტორების ერთობლიობა.

ელაფოფიტები — ფიტოელაფონი; უმდაბლესი მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ ნიადაგის სიღრმეში.

ელაფური პირობები — ნიადაგობრივი პირობები, რომელიც გავლენას ახდენს მცენარეთა სიცოცხლესა და გავრცელებაზე.

ელეგანსი — ზოგიერთი მწერის მამრობითი შემადგენელი ორგანო.

ელესტინი — ცილა, გლობულინების ჯგუფიდან, რომელსაც შეიცავს მზესუშირისა და კანაფის თესლები.

ელიფიატორი — ფიტოცენოზის დომინანტი სახეობა, რომელიც განსაზღვრავს მცენარეული თანასაზოგადოების ხასიათს (მაგ., მუხა, მუხნარ ტყეში; ურო, უროიან ველში და ა. შ.).

ევაკოტრანსპირაცია — ტრანსპირაციაზე და ევაპორაციაზე (ნიადაგის ზედაპირიდან აორთქლებაზე) დახარჯული ტენის ჯამი. წყლის რეჟიმის შეცვლის ერთერთი ფაქტორი.

ევანთიური თეორია — თეორია, რომლის თანახმადაც ფარულთესლოვანი მცენარეების ყვავილი წარმოადგენს გირჩის (სტრობილის) მსგავს, ზრდაშეზღუდულ, რეპროდუქციულ ყლორტს და წარმოშობილია ევთლუციის პროცესში ამჟამად ამოწველარი შიშველთესლოვანთა, სახელ-

დობრ, ბენეტიტების სტრობილებიდან ამ თეორიის მიხედვით, რომელსაც სტრობილურსაც უწოდებენ, ყვავილსაქდომი სტრობილის (გირჩის) დამოკლებული ღერძია, ხოლო მტერაონები და ნაყოფის ფოთლები სახეშეცვლილი სპოროფიტებია. თანამედროვე ფარულთესლოვანებიდან ასეთი ტიპის ყვავილები აქვს მაგნოლასებრთა, ბაიასებრთა და სხვ., ოჯახების წარმომადგენლებს.

ევანტორი თეორია — იხ. ევანთიური თეორია.

ევპარაცია — აორთქლება ნიადაგის ზედაპირიდან.

ევგენიკა — ცრუ მეცნიერება ხელოვნური შერჩევის გზით ადამიანის ბიოლოგიური ბუნების ანუ ადამიანთა ჯიშის გაუმჯობესების შესახებ. მას საფუძვლად უდევს ადამიანთა დაყოფა მაღალ და დაბალ რასებად და წარმოდგენს ცდას ბიოლოგიურად დასაბუთოს კოლონიალიზმი და რასობრივი დისკრიმინაცია.

ევდომეტრი — ხელსაწყო, რომელსაც იყენებენ ფოტოსინთეზისა და სუნთქვის დროს მიმდინარე აირბირაციების შესასწავლად.

ევდომეტრული მეთოდი — ფოტოსინთეზის დროს ვაზთა ცვლის შესწავლის ერთ-ერთი მეთოდი, რომლის დროსაც ხდება როგორც დაბარკული ნახშირორქანის, ისე გამოყოფილი ენგბადის რაოდენობის აღრიცხვა.

ევოკატორი — ორგანული ან არაორგანული ბუნების ქიმიური ნეთიერება, რომელიც მოქმედებს როგორც შინაგანი გამლიზიანებელი და იწვევს განვითარების პროცესებს.

ევოკაცია — ემბრიონალური დიფერენცირების გამოწვევა ევოკატორის ინდუქციური მოქმედების მეშვეობით.

ევოლუციური ნიჟარა — მუცელფეხიანი მოლუსკების ნიჟარა, რომლის ახალგაზრდა მსხვილი ხვეულები

ემიჩნება წინახვეულს და არ ფარავს მას.

ევოლუტური ნიჟარა — იხ. ევოლუციური ნიჟარა.

ევოლუცია — რისამე ცვლის, განვითარების პროცესი.

ევოლუცია კვანტური — ევოლუციის ფორმა, რომელიც მიმდინარეობს რეაქციის „ყველაფერი ან არაფერი“ ტიპის მიხედვით. კვანტური ევოლუციის დროს გადარჩევის ძლიერი შემოქმედებით ხდება ბიოლოგიური პოპულაციის შედარებით სწრაფი ძერა ერთი ადაპტური წონასწორობის მდგომარეობიდან ახლისაკენ; ე. ი. ერთ ადაპტური ზონიდან მეორისაკენ, რომელთა შორის არ არის გარდამავალი ფორმები.

ევოლუცია კონვერგენციული — განსხვავებული ჯგუფის ორგანიზმთა ფორმებში ისეთი მსგავსი ნიშანდვისებების განვითარება, რომელიც არ გააჩნდა მათ ახლოს მდგომ წინაპარ ფორმებს; უმთავრესად ეს ხდება მსგავსი საარსებო პირობებთან შეგუების შედეგად.

ევოლუცია მიმართულებითი — ერთი ხაზის შთამომავლობის ევოლუციური ცვლილება, რომელიც გრძელდება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იმავე ხარისხით და ერთნაირი მიმართულებით.

ევოლუცია ნახტომისებრი — ორგანიზმთა ახალი ტიპების ან ჯგუფების პიპოთეზური, ნახტომისებრი წარმოქმნა, რადიკალური შემკვიდრული ცვლილებების უეცარი მოხდენის შედეგად, ორი ერთმანეთის მოპდენვი შთამომავლობის განმავლობაში.

ევოლუცია პარალილურია — დამოუკიდებლად მიმდინარე ევოლუციის ერთნაირი მიმართულება ინდივიდუალთა ნათესაურ ჯგუფებში. თუ ჯგუფები ნათესაური არ არის მაშინ საქმე გვაქვს ე. წ. კონვერგენციულ ევოლუციასთან.

ევოლუცია პროგრამული — ევოლუციის ფორმა, რომელიც ხასიათდება, საერთო წინაპრის შქონე განსხვავებული სისტემატიკური ერთეულების, ანალოგიური და პარალელური ევოლუციური ცვლილებებით.

ევოლუციის ტემპი — ევოლუციის სიჩქარის ზღვარი გარკვეული ინდივიდების ჩგუფისა. ევოლუციის ტემპი დამოკიდებულია ორი ჩგუფის ფაქტორებზე 1. ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ ორგანიზმის შიგნით და 2. ფაქტორები, რომლებიც ორგანიზმზე მოქმედებენ გარედან.

ევოლუციის შეუქცევადობის კანონი — ამ კანონის თანახმად ორგანიზმი არასოდეს არ დაუბრუნდება საწყის (წინანდელ) მდგომარეობას, მაშინაც კი, როცა ის მოხვდება იმ პირობების მსგავს საარსებო პირობებში, რომელიც მან გამოიარა (ეს კანონი ცნობილია ავსტრეუ ლუი დოლოს კანონის სახელწოდებით).

ევოლუციონიზმი — მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ყოველივე არსებული განიციდის ევოლუციას — მუდმივ განვითარებას და რომ ეს განვითარება ხდება მხოლოდ განუწყვეტელი და თანდათანობითი ცვლილების ნიადაგზე; ევოლუციონიზმი განვითარების პროცესში უარყოფს ნახტომისებურ თვისებრივ ცვლილებების აუცილებლობას.

ევოლუციური ერთეული — ერთმანეთთან, დროში დაკავშირებული ინდივიდთა ჩგუფი, რომელიც მომავალში იძლევა საერთო შთამომავლობას. თავისი სიდიდით, გამრავლების სისტემასთან დაკავშირებით, ასეთი ჩგუფი შეიძლება იყოს სახეობაზე მტირი, სახეობის ტოლი, ან შეიძლება მოიცავდეს რამდენიმე სახეობას.

ევოლუციური თეორია — იხ. ევოლუციური მოძღვრება.

ევოლუციური მოძღვრება — მოძღვრება

ორგანული სამყაროს ისტორიული განვითარების პროცესების შესახებ, ორგანული სამყაროს ევოლუციის ყველაზე სრული, მატერიალისტური დასაბუთება მოკცეა ჩ. დარვინმა, რისთვისაც თანამედროვე ევოლუციურმა მოძღვრებამ დარვინიზმი სახელწოდება მიიღო.

ვერტიკალური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც შეგუებულია მრავალნაირ გარემო პირობებს.

ვერტიკალური ტიპის თავის ქალა — ქვეწარმავლების (რეპტილიების) თავის ქალა, რომლისათვისაც დამახასიათებელია საფეხურის ერთი ჩაღრმავება, ფოსო, რომელიც თვალის უკანა და ქერქლოვანი ძვლების ზემოთ მდებარეობს.

ვერტიკალური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებსაც აქვთ ფართო ვერტიკალური გავრცელება წყალსატევებში.

ვერტიკალური ვერტიკალური გავრცელება წყალსატევებში.

ვერტიკალური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომელთაც შეუძლიათ სხვადასხვა პირობებში არსებობა.

ვერტიკალური სხვადასხვა გარემო პირობებში არსებობის, ცხოვრების უნარი.

ვერტიკალური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებსაც აქვთ ტემპერატურის დიდი ცვლილებებისადმი შეგუების უნარი.

ვერტიკალური — ტემპერატურის დიდი ცვლილებებისადმი შეგუების უნარი.

ვერტიკალური ზონა — წყალსატევის კარგად განათებული ზონა.

ვერტიკალური არეალი — დიდი (ფართობის მიხედვით), ფართო არეალი. ვერტიკალულობის ზღვარს კოსმოლოგიური არეალი წარმოადგენს.

ვერტიკალური მცენარეები — მცენარეები, რომელთაც აქვთ ფართო ევოლუციური ამპლიტუდა და თითქმის

ყველგან არიან გავრცელებული. მათ ეკუთვნის, მაგ., მხოზაფი ქანგა, უფხო შვრიელა, მდელოს თივაქასრა და სხვა.

ევრიფაგი — პოლიფაგიის უმაღლესი ფორმა.

ევრიფაგია — სხვადასხვაგვარი საკვებით კვება.

ევრიფორული ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებსაც აქვთ სინათლის პირობების დიდი ცვლილებებისადმი შეგუების უნარი.

ევრიფორტლობა — სინათლის პირობების დიდი ცვლილებებისადმი შეგუების უნარი.

ევრიფორული მცენარეები — ფართოდ გავრცელებული მცენარეები.

ევრიბალინობა — მარილიანობის დიდი მერყეობის, ცვალებადობის ამტანობა.

ევრიბალინური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც იტანენ მარილიანობის დიდ მერყეობას.

ევრიბიგრობონტური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც იტანენ ჰაერის ტენიანობის დიდ მერყეობას.

ევროპოიდი — ევროპეიდული რასის წარმომადგენელი.

ევროპოიდული რასა — კაცობრიობის ერთ-ერთი რასა, რომლისთვისაც დამახასიათებელია რბილი (სწორი ან ზუქუქი) თმა, ღია ფერის კანი, სუსტად გამოწვეული ლაწვები და სხვ.; გავრცელებულია ევროპის, წინა, შუა და სამხრეთ აზიის, აღმოსავლეთ და სამხრეთ აფრიკის და სხვა ხალხებში.

ევისტაქის მილი — სასმენი მილი, რომლითაც შუა ყურის ღრუ დაკავშირებულია ცხვირ-ხახასთან; მასში გამავალი ჰაერი აწონასწორებს წნევას დაფის აკის ორივე მხარეზე.

ევისტაქის მილი — იხ. ევისტაქის მილი.

ევიტროფული მცენარეები — იხ. ევტროფული მცენარეები.

ევიფენიკა — აღამიანის პოპულაციების

ცვლილება გარემო პირობების გაუმჯობესების შედეგად.

ევიქსეროფიტები — იხ. ეუქსეროფიტები. **ევიპლოქსეროფიტები** — ევიპლოფიტები; მარილგაძლე მცენარეები, რომლებიც თავის ორგანიზმში მარილს აგროვებენ.

ევიოგენი — სინცენოგენეზისა და ფიტოცენოგენეზის ერთ-ერთი გზა; ერთი ფიტოცენოზის ან ასოციაციის გარდაქმნა მეორე ფიტოცენოზად ცენობიონტების როლის შეცვლის გზით, მაგ., როდესაც დომინანტი თავის ადგილს უთმობს სხვა სახეობას.

ევიოტაგოტომია — საყლაპავი მილის გადაჭრა მის ზედა ნაწილში და გადაჭრილი ბოლოების გარეთ გამოყვანა. ზიმართავენ სხვადასხვა ფიზიოლოგიური ცდების დროს საკმლის მომწელებელი სისტემის ფუნქციის შესასწავლად.

ევიოგენი — მამრობითი პართენოგენეზი, ე. ი. ორგანიზმის განვითარება მამრობითი გამეტოდან განაყოფიერების გარეშე.

ევიტროფანია მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც შეიცავენ ეთეროვან ზეთებს.

ევიტრო — 1. გარემომცველი საპაერო სივრცე, ჰაერი, სადაც ვრცელდება რადიოტალღები. 2. აქროლადი ორგანული ნივთიერება, დამახასიათებელი მწვავე სუნით; იყენებენ მედიცინაში, პარფიუმერიაში, ტექნიკაში. 3. იხ. ეფიტი.

ეთიოლიცია — მცენარის ან მისი მიწისზედა ცალკეული ორგანოს ანომალური განვითარება სიბნელეში ყოფნისას.

ეთიოლირებული მცენარეები (ეთიოლიციიდან) — სიბნელეში გაზრდილი მცენარეები, რომლებიც მოკლებული არიან ქლოროფილს; აქვთ მკრთალი ფერი, გრძელი, სუსტი ღერო, წერტილი ფოთლები და უჯრედების

სუსტად განვითარებული გარსი.

ეთიოპიის ოლქი — ზოოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს აფრიკის მატერიკის საქარის სამხრეთით, არაბეთის სამხრეთ ნაწილს, კუნძულ სოკოტრასა და აფრიკის დასავლეთით მდებარე კუნძულებს.

ეთიოგენეზი — ხალხის, ტომის წარმოშობა.

ეთომერული — ქრომოსომა ნორმალური რიცხვის შემცველი. უფრო ფართო გაგებით — ნორმალური რიცხვის, ხაწილების ან სეგმენტებისაგან შემდგარი.

ეირემი — სახეობა, რომელიც წარმოქმნილია მოცემული ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ.

ეპაღ — ეკოლოგიურ პირობებთან შეგუებული ფორმა, რომელიც წარმოქმნილია გარეგანი გარემოს სელექციური ზემოქმედების შედეგად.

ეპალი — ფოთლის ან დამოკლებული ტოტის (ღეროს) ერთ-ერთი სახე-ეკოილები. ფოთლისეული ეკლები შეიძლება წარმოქმნილი იყოს ან მთლიანი ფოთლის სახეეკოილებით (კოწახურის, ხურტკმელის და სხვ. ეკლები) ან ფოთლის ძარღვების (ბაძგის, გლერძას, ნარშაგის ეკლები) ანდა თანაფოთლების (ძეძვის, ტეცხლეკალას) სახეეკოილებით. ლეროსეული წარმოქმნის ეკლები აქვს: ბანტას, ფშატს, კერინჩხს, კუნელს და სხვა. ეპალი მცენარეს იცავს მწერებისა და ცხოველებისაგან და წყლის ზემდეტი აორთქლებისაგან.

ევატორიალური ფირფიტა — ქრომოსომების თავმოყრა თითონტარას მდიალურ სიბრტყეში მიტოზის და მეიოზის მეტაფაზის დროს.

ეპეაოური გაყოფა — სასქესო უჯრედების მომწიფების მეორე გაყოფა, რომლის შედეგად მეორე რიგის სპერმატოციტისაგან წარმოიქმნება ორი სპერმატიდა; მეორე რიგის ოოციტისაგან კი კვერცხუჯრედი და მი-

მართლებითი სხეულაკი. ამ პროცესის დროს ქრომოსომა რაოდენობა კაპლოიდურია. ეკეაოური გაყოფა პრინციპში არაფრით არ განსხვავდება ჩვეულებრივი მიტოზისაგან. ზოგჯერ ეს ტერმინი იხმარება უფრო ზოგადი გაგებით ჩვეულებრივი მიტოზის აღსანიშნავად.

ეკვიფადიალური ფოთლები — ფოთლები, რომელთაც ერთგვაროვანი შეზოფილი გააჩნია, ე. ი. არ არის დიფერენცირებული მესრისებრ და ღრუბლისებრ ქსოვილებად. დამახასიათებელია ისეთი მცენარეებისათვის, რომელთა ფოთლებსაც ვერტიკალური მდებარეობა აქვთ (შაგ, ნარგოზი). ვერტიკალურად მდგომ ფოთლის ფირფიტაში ორივე მხარეს კანი და ბაგის აპარატიც ჩვეულებრივ თითქმის ერთნაირია. ასეთ ფოთლებს ხშირად იზოლატერალურსაც უწოდებენ.

ეპლატეპია — გადაქარბებული აგზნებალომა.

ეპლაუტოგამონტი — იხ. ექსაუტოგამონტი.

ეპინა — იხ. ეგზინა.

ეპროგამია — იხ. ექსოგამია.

ეპროლაზმა — იხ. ექტოპლაზმა.

ეპროტი — იხ. ეგზოტი.

ეპუფიუმი — ძველი საფარველი, რომელსაც ავღებს მწერი კანის ცვლის დროს.

ეპის ფისტულა — ფისტულა, რომლის საშუალებითაც ხდება ღვიძლის გამოთიშვა საერთო სისხლის მიმოქცვიდან.

ეპლიმეტრი — ხელსაწყო, რომლითაც აღგენენ ხეებისა და ხეთა იარუსების სიმაღლეს.

ეპოზიოზორეზი — სასიცოცხლო ფორმები, რომელთაგან თითოეული, თავის მხრივ, წარმოადგენს მორფოლოგიურ და ეკოლოგიურ მსგავს სახეობათა ჯგუფს. ისეთი მსგავსება შეიძლება იყოს სახეობათა ნათესაო-

ბის, ან, უფრო ხშირად, ადაპტურა კონვერგენციის შედეგი.

ეკოგენეზი — ორგანიზმებსა და გარემოს შორის ურთიერდამოკიდებულების ისტორიული განვითარების პროცესი.

ეკოდომი — ძვ. დომი.

ეკოლომატი — გარეგანი გარემოს ფიზიკურ-ქიმიური პირობების ერთობლიობა, რომელიც აუცილებელია ორგანიზმის ნორმალური ცხოველშობქმედებისათვის (ტემპერატურა, წყალი, უანგბადი და სხვ.).

ეკოლინი — შიგასახეობრივი ვარიაციები, რომლებიც წარმოიქმნება სახეობის არეალში შემაჯალო ეკოლოგიური ზონების სხვადასხვა პირობებზე რეაქციის შედეგად.

ეკოლოგია — ბიოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ორგანიზმებსა და გარემო პირობებს შორის ურთიერ დამოკიდებულებას.

ეკოლოგიური ამპლიტუდა — სახეობის შეგუების ზღვარი საცხოვრებელ პირობებთან.

ეკოლოგიური ანატომია მცენარეების — მცენარეთა ანატომიის დარგი, რომელიც შეისწავლის მცენარის შინაგან აგებულებაში მომხდარ ცვლილებებს სხვადასხვა გარემო პირობებში.

ეკოლოგიური ვალენტობა — ორგანიზმის უნარი შეეგუოს განსხვავებულ (სხვადასხვაგვარ) საცხოვრებელ პირობებს.

ეკოლოგიური იზოლაცია — ერთსა და იმავე გეოგრაფიულ არეში არსებულ ცხოველთა ჯგუფების შიერ სხვადასხვა ადგილის შერჩევა საცხოვრებლად.

ეკოლოგიური კლასიფიკაცია — ფიტოცენოზთა კლასიფიკაცია, რომელსაც საფუძვლად უდებენ ედიფიკატორების ეკომორფების ანალიზს.

ეკოლოგიური ნიში — 1. ლოკალური, ვიწროდ გამიჯნული ადგილსამყოფელი (საცხოვრისი), რომელიც გარემო

პირობების სპეციფიკურობის გამო აქ დასახლებულ ორგანიზმებში იწვევს განსაკუთრებულ შესაგუებელი ნიშნების წარმოქმნას. 2. გარემოსა და ორგანიზმს შორის ურთიერთდამოკიდებულების სპეციფიკური სისტემა, რომელიც მყარდება ყოველი სახეობისათვის გარემო პირობებისადმი მის მოთხოვნილებასა და ადგილსამყოფელის პირობებს შორის ურთიერთმოქმედების შედეგად.

ეკოლოგიური რეაქცია — ორგანიზმისა — პირობები, რომელშიც ორგანიზმი აძლავნებს ყველაზე უკეთეს ცხოველუნარიანობას — სიცოცხლისუნარიანობას.

ეკოლოგიური პოპულაციები — პოპულაციები, რომლებსაც სახეობის არეალის ფარგლებში უკავიათ სასიცოცხლო პირობების მისხედვით მსგავსა უბნები.

ეკოლოგიური სუქცესია — ერთა ბიოცენოზის თანმიმდევრობით შეცვლა მეორე ბიოცენოზით განსახლვრულ რაიონში.

ეკოლოგიური ტაიი — სისტემატიკურად განსხვავებული ორგანიზმების ჯგუფები, რომლებიც შეგუებულია რომელიმე გარკვეულ გარემო ფაქტორს, და ამასთან დაკავშირებით, გააჩნიათ რიგი საერთო ნიშნები (მაგ., პიგროფიტები, ჰალოფიტები და სხვ.).

ეკოლოგიური ფაქტორები — გარეგანი გარემოს ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ამ გარემოში მცხოვრებ ცხოველთა და მცენარეთა ცხოველშობქმედების ძირითად პროცესებზე.

ეკოლოგიური ჯგუფები ცხოველებსა — ცხოველების ჯგუფებად დანაოფა მათი ადგილსამყოფელისა და გარეგან გარემოსთან დამოკიდებულების მიხედვით, მაგ., ძუძუმწოვრებს ყოფენ: მიწისზედა, მთხრელების, მიწისქვეშა და სხვა ჯგუფად.

კომორტი — შენარის სასიცოცხლო ფორმა, რომელიც განისაზღვრება მისი დამოკიდებულებით გარემო პირობებთან.

კოსმოსტემა — ამა თუ იმ ტერიტორიის ფიზიკური ფაქტორებისა და ბიომის ერთობლიობა.

კოსტა — მოცემული სახეობის, გენეტიკურად და ფიზიოლოგიურად გაიჩნულ ინდივიდთა ჯგუფი (სახესხვაობა ან რასა), რომელიც შეგუებულია გარკვეულ გარემო პირობების მქონე ადგილსამყოფელს (საცხოვრისს). გენეტიკური თვალსაზრისით ეკოტიპები წარმოადგენენ ერთი სახეობის ბიოტიპების ჯგუფს, რომელიც ბასიათდება ალელების გარკვეული კომბინაციით. მორფოლოგიურად განსხვავებულ ეკოტიპებს ხშირად ცალკე ტიპსონომიური ერთეულის — ქვესახეობის სახით განიხილავენ.

კოსტონი — მეზობელ ბიომებს შორის საკმაოდ ფართოდ გავრცელებული ზონა, რომელშიც ვხვდებით ბიომის ზოგიერთი წარმომადგენელი და მოცემული ეკოტონისათვის დამახასიათებელი ორგანიზმები. თანასაზოგადოებებს შორის გავრცელებული ზონა.

კოსტოპი — ადგილსამყოფელის განსაკუთრებული ნიდაგობრივ-ეკოლოგიური ბიოტიპები. გარეგანი გარემო, რომელშიც ჰყოფა თავისი განვითარება ფიტოცენოზში.

კოსტონები — ფენოტიპების მწკრივი, რომელიც დამახასიათებელია გარკვეული გენოტიპისათვის მისი ბუნებრივი ბრეის ფარგლებს შიგნით.

ელაიოლაბიტები — სფერული ან მტკე-ნისებრი სხეულები, რომლებიც გვხვდება პროტოლაზში და შედგება პლანქტური ფუძისა და ცხიმის მრავალრიცხოვანი წვეთისაგან. აქვთ სხივის ძლიერი გარდატეხის უნარი. გვხვდება ერთლებნიანთა ბევრ წარ-

მომადგენელში და ზოგიერთ ორლებნიან მცენარეში.

ელასტიკური ბოქალები — შემეარებელი ქსოვილის არაუკრედილი ნივთიერების ბოქალები.

ელასტინი — ცილოვანი ნივთიერება, რომელიც შედის კანის, იოგების, არტერიის კედლების და სხვ. ელასტიკური ბოქალების შემადგენლობაში.

ელასტინური ძაფები — თუების ფარფლების გარეგანი ჩონჩხი, რომელიც კანიდანა წარმოქმნილი და წარმოდგენილია წერხი, რაღალზე შემაგრებული, ძაფების სახით.

ელატრები — 1. ზამბარები; გრძელი ძაფისებრი უკრედელები სპირალური გამსხვილებებით, რომლებიც განლაგებულია ლეიძლის ხავსების სპოროგონიუმებში სპორებს შორის. პერის ტენიანობის ცვალებადობის მიხედვით ელატრებს შეუძლიათ დიფერენციალ და გასწორდნენ, რითაც ხელს უწყობენ სპორების მასის გაფხვიერებას და გაერელებას. 2. სპირალურად დახვეული თასები შეიტების სპორებზე რომელთა ერთმანეთში დახლართვით წარმოიქმნება სპორების ფაშარი კოსტები, რაც ხელს უწყობს მათ ჭარბი გადატანის და გაერელებას.

ელატოფორი — ლეიძლის ხავსების ზოგიერთი ჯგუფის (იუნგერმანილესების) წარმომადგენლის სპოროგონიუმში წარმოქმნილი წანაზარდი, რომელზედაც ზის ზამბარების (ელატრების) კონები. ზოგჯერ ელატოფორს ზამბარების მთელ შეყვარს უწოდებენ.

ელემენტარული მემბრანა — უკრედული ორგანოების მემბრანული სტრუქტურის ელემენტი, რომელიც შედგება ცილის ორი მოლეკულისაგან, რომელთა შორის იმყოფება ლიპიდური ან სხვა მოლეკულების ფენა.

ელემენტარული ანუ ნორმალური ფიტოცენოზი — მონოდომინანტური, სრული, სშირად ერთი ხნისა და ნორმალურად განვითარებული, ფიტოცენოზი. ელემენტარული შეიძლება იყოს ფიტოცენოზის ცალკეული ფენაც.

ელემენტარული სახეობა — იხ. რასა. ელემენტი — 1. მთელს შემადგენელი ნაწილი. 2. მარტივი ქიმიური ნივთიერება, რომელიც წარმოადგენს სხვა რთულ ნივთიერებათა შემადგენელ ნაწილს. 3. ქიმიური ენერგიის ხარჯზე მცირეძალიანი ელექტრული დენის მისაღები ხელსაწყო (გალვანური ელემენტი; მშრალი ელემენტი). 4. ბუნების ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილი მაგ., წყალი, ჰაერი, მიწა (ძველ ბერძნულ მატერიალისტურ ფილოსოფიაში).

ელემენტარული მონადირეობა — დიდი ზომის, ცხიმით მდიდარი უჭრედების გროვები ზოგიერთი ქორდიანი ცხოველის ჩასახსის ბოლო ნაწილში, რომელიც კულის ან ქორდის რუდიმენტს წარმოადგენს.

ელემენტარული მრავალჯგერანი კიების სხეულის მეორადი ღრუს (ცელომის) სითხეში შემავალი სისხლის სახეცვლილი თეთრი სხეულაკები, რომლებიც ცხიმოვანი ნივთიერებითაა მდიდარი.

ელემენტარული მცენარეული ნივთიერების ნაჟური ან სპირტით, ეთეროვანი ზეთით და მისთანებით დამზადებული შავარი ნაყენი; იყენებენ მედიცინაში, კოსმეტიკაში და სხვა.

ელემენტარული აგზნებადობა — ცოცხალი ქსოვილის აგზნებადობის თვისება მასში ელექტრო დენის ჩართვისას.

ელემენტარული კარდიოგრაფია — გულის მოქმედების გრაფიკული გამოსახულება სპეციალური აპარატის — ელექტროკარდიოგრაფის საშუალებით.

ელემენტარული კარდიოგრაფია — გულის ფიზიოლოგიურ თვისებათა გამოკვლევის მეთოდი გულის მოქმედ კუნთში

წარმოქმნილი ელექტრული იმპულსების გრაფიკული რეგისტრაციის გზით; აწარმოებენ სპეციალური აპარატის — ელექტროკარდიოგრაფის საშუალებით.

ელემენტარული გადატანის სისტემა — მიტოქონდრიებში არსებული ფერმენტების სისტემა, რომელსაც საკვები ნივთიერების მოლეკულებიდან ელემენტარული გადაქვეყნებად ზე.

ელემენტარული ელექტრონული და რადიოტექნიკური გამოყენება ბიოლოგიური მოვლენების შესასწავლად.

ელემენტარული ექსოვილის აგზნებადობისა და გამტარებლობის ცვლილებები მუდმივი დენის გატარებისას.

ელემენტარული ფიზიოლოგია — ფიზიოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ორგანიზმში მიმდინარე ელექტრულ პროცესებს.

ელემენტარული ორგანოები — ზოგიერთი თევზის (ელექტრული გველთევზა, ელექტრული სკაროსი და სხვ.) კანის სახეშეცვლილი ჭირკვლები, რომელშიც წარმოიქმნება ელექტროდენი. წარმოადგენს თავდაცვისა და თავდასხმის ორგანოს.

ელემენტარული გარემო — ხელოვნური საკვები არე, რომელშიც შეუძლია განვითარდეს მიკროორგანიზმების მხოლოდ ერთ რომელიმე ჯგუფს; მაგ., უაზოტო საკვებ არეზე მხოლოდ აზოტის მაფიქსირებელ ბაქტერიებს შეუძლიათ განვითარება; ორგანულ ნივთიერებებს მოკლებულ არეზე შეუძლიათ განვითარდნენ მხოლოდ ავტოტროფული ორგანიზმები და ა. შ.

ელემენტარული კულტურები — იხ. ამორჩევითი კულტურები.

ელემენტარული — სახეობის გამოირჩევა თანასაზოგადოებიდან. ზღვება სხვადასხვა მიზეზის გამო; პირველ რიგში კი

სახეობათაშორისი დამოკიდებულების პროცესში დაღუპვისა და ცვალებად საცხოვრებელ პირობებთან დამოკიდებულების შედეგად.

ელმიონაცია — 1. ნიშანთა თანმიმდევრობითი გენეტიკური ცვლილება, აულებლის შემთხვევითი დაკარგვის შედეგად პოპულაციის გავრცელებისას, რაც შეიქნება როგორც გენის გამოვლენის გეოგრაფიული საფეხურებრივი ცვლილება. ეს პროცესი ზოგჯერ რასების წარმოქმნით მთავრდება. 2. ჩანასახოვანი უჯრედების ან ზიგოტის დაკარგვა გარკვეულ გენერში ან ქრომოსომთა სტრუქტურული ცვლილებებით, რაც ცხოველუნარიანობას აქეითებს. ელმიონაცია გამეტებისა და ზიგოტისა იწვევს შეფარდების დარღვევას დათიშვის დროს.

ელიტა — მცენარის ან ცხოველის საუკეთესო ეგზემპლარი, ჭიშის გასაუმჯობესებლად შერჩეული.

ელიტორალური სარტყელი ბენტონიხა — ბენტონის გავრცელების სარტყელი 40 მ-ზე მეტ სიღრმეზე.

ელიტრება — ხოვებისა და რიგ სხვა მწერების წინა წყვილი, მაგარი, ძლიერ ქიტინოვანი ფრთები; დაეცილ მდგომარეობაში ფარავენ მწერის სხეულის ზედა ნაწილს; ფრენის დროს ჩვეულებრივ ასრულებენ სიბრტყეში დამაკავებელ როლს.

ელიტური თეხლა — საუკეთესო, გადარჩეული თესლი, რომელიმე ქიშის გასაუმჯობესებლად.

ეშალი — მიანქარი; კბილის ზედაპირული ფენა, რომელიც გარედან ფარავს გვირგვინს; მკვრივი, მაგარი ქსოვილი, რომელიც შედგება ექვსწახნაგოვანი მკვრივი პრიზმებისაგან.

ეშალის ორგანოები — ემბრიონული ორგანოები, რომელთა უჭრედებიდან (დამანტობლასტებიდან) ფორმირდება კბილის ეშალი.

ემბოლია — სისხლძარღვის სანათურის

დაცობა სისხლის ნაკადით მოტანილი ნაწილაკებით (თრომბით, უჯრედით, ცხიმით და სხვ. მისთ.).

ემბოლუხი — ნემსისებრი წარმონაქმნი, რომლითაც აღკურვილია ობობასნაირთა შემაულღებელი ორგანო.

ემბრიოგენეზი — ჩანასახის ჩამოყალიბების პროცესი; ემბრიონალური განვითარების პროცესი.

ემბრიოგონია — მწოველების (ტრემატოდების) განვითარების პერიოდი, რომელიც მთავრდება შირაციღუმის წარმოქმნით.

ემბრიოლოგია — ბიოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ემბრიონის (ჩანასახის) განვითარებას.

ემბრიონული — ჩანასახოვანი, ჩანასახის; რაც ჩანასახთანაა დაკავშირებული.

ემბრიონული ბლასტემა — მორფოლოგიურად არადიფერენცირებული უჯრედების ერთობლიობა, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს ფუნქციონალურ სისტემას, რომლის ცალკეული ნაწილები ერთმანეთზე ახდენენ გავლენას. პირველადი მარტივი განვითარების ბლასტემიდან, ფორმათაწარმოქმნისა და დიფერენციაციის პროცესში, თანდათან წარმოიქმნება სხეულის ძირითადი ნაკეთები.

ემბრიონული ბუხუხი, **ლინდლი** — თმის საფარი, რომელიც ჩნდება ემბრიონული განვითარების პერიოდში და ქრება დაბადების შემდეგ.

ემბრიონული განვითარება — კერესში ან დედის ორგანიზმში (ცოცხალშობიარობის შემთხვევაში) განვითარების პერიოდი.

ემბრიონული ეტაპი **ონტოგენეზისა** — იხ. **ონტოგენეზის ემბრიონული ეტაპი**.

ემბრიონული პარკი — იხ. **ჩანასახის პარკი**.

ემბრიონული პარკის დედა უჯრედი — იხ. **დედა უჯრედი ემბრიონულ პარკისა**.

უმბრიონული ქსოვილი — იხ. მერისტემა.
უმბრიონული სამარჩებო, შეგუებანი —
ორგანოები, რომლებიც არსებობენ
მხოლოდ განვითარების უმბრიონულ
(ჩანასახოვან) სტადიაში.

უმბრაონი — იხ. ჩანასახი.

უმერგენტები — მცენარის ზედაპირუ-
ლი გამონახარდები, რომლებიც წარ-
მოქმნილია აქამარტო ეპიდერმისი-
დან, არამედ უფრო ღრმად მდებარე
ქსოვილებისაგან (ჰინქრის მსუს-
ხავი ბუსუსები, ვარდისა და მაცუ-
ლის ეკლისებრი ქაყეები და სხვ.).

უმეგრაცია — ცხოველების მასიური გა-
დასახლება თავის სამშობლო ადგი-
ლიდან; რაც მეტწილად საყვების
სიმცირესთანაა დაკავშირებული.

უმეპია — 1. ადამიანის გამოცდილება,
გარეშე სამყაროს აღქმა გრძნობის
ორგანოების საშუალებით. 2. დაკ-
ვირება ბუნებრივ პირობებში.

უმულხია — ორი, ერთმანეთში გაუხსნე-
ლი, სითხის ნარევი, რომელშიც ერ-
თი სითხე შეტიტვიებულია მეორე-
ში წვრილ-წვრილი წვეთების სა-
ხით; მაგ., წყლისა და სიმიის ნარევი.

უმულხინი — ფერმენტული პრეპარატი,
რომელიც ნუშიდანაა მიღებული;
შეიცავს აქტიურ გლუკოზიდს.

უმფიზემა — 1. პაერის დაგროვება რაიმე
ქსოვილში, ორგანოში. 2. ფილტვე-
ბის მოცულობის აუადმყოფური გა-
დიდება.

უნა — კუნთოვანი ორგანო, რომელიც
მოთავსებულია ზერხემლიანი ცხოვე-
ლებისა და ადამიანის პირის ღრუში.

უნაკი ანუ უნა — იხ. ლიგულა.

უნაკით მუნობა — იხ. კოპულირება.

უნაციები — ღერძითი ორგანოს წვრილი,
ფოთლისებრი გამონახარდები, რომ-
ლიდანაც ევოლუციის პროცესში ვან-
ვითარდა უმაღლესი სპოროვანი მცე-
ნარეების — ლიკოპოდიუმებისა და
შეიტების ფოთლები.

უნდაჩქული მერქანი — მერქანი, რომე-
ლიც დიფერენცირებულია ცენტრი-

დანული მიმართულებით, ამასთან
კონის პირველი ელემენტები წარ-
მოიქმნება ფორმირების პროცესში
მყოფი კონის იმ მონაკვეთზე, რომე-
ლიც ყველაზე ახლოს მდებარეობს
ორგანოს ცენტრთან.

ენდემი — სახეობა, რომელიც გავრცე-
ლებულია მხოლოდ ერთ განსაზ-
ღვრულ გეოგრაფიულ ოლქში (ან
მხარეში).

ენდემიზმი — ამა თუ იმ სახეობის არსე-
ბობა დედამიწის სფეროს მხოლოდ
ერთ გარკვეულ რაიონსა ან მხარეში.
ანსხვავებენ რელიქტურ და პროგრე-
სულ ენდემიზმს. პირველი წარმოად-
გენს წარსულში ფართო არეალის
შემცირების შედეგს, ხოლო მეო-
რე — ახლად წარმოქმნის შედეგია.

ენდემური — მხოლოდ გარკვეული ადგი-
ლისათვის, მხარისათვის დამახასია-
თებელი.

ენდერგონული რეაქცია — რეაქცია, რო-
მელსაც თან სდევს ენერჯიის შთან-
თქმა; ასეთი რეაქციის მიმდინარეო-
ბისათვის აუცილებელია გარეშე
წყაროდან მიღებული ენერჯია.

ენდიტი — კბილისებრი გამობურცუ-
ლობა უმაღლესი კიბოსნაირების
ზედა ყბაზე.

ენდოგამია — 1. გამრავლების ყველა
ფორმა, როდესაც შესაწყვილებელი
ინდივიდები იმყოფებიან მეტად ახ-
ლო ნათესაობაში. ენდოგამიის ყვე-
ლაზე ვიწრო ფორმას თვითდამტვერ-
ვა წარმოადგენს. 2. ჩვეულება, რომ-
ლის მიხედვითაც ქორწინება დასა-
შეებია მხოლოდ ერთი და იმავე სა-
ზოგადოებრივი ჯგუფის (ტომის, გუა-
რის და მისთ.) შორის. ტერმინი პირ-
ველად შემოიღო შოტლანდიელმა
მეცნიერმა მაკ-ლენანმა 1865 წელს.

ენდოგენური — ქსოვილის ღრმა ფენი-
დან წარმოქმნილი.

ენდოგენური კვება — შინაგანი კვება
ადამიანის და ცხოველის ორგანიზ-
მის მიერ თავისივე ორგანიზმში არ

სებულ ნივთიერებათა გამოყენება შიმშილის დროს.

ენდოგენურა ორგანოები — გვერდითი ორგანოები, რომლებიც წარმოქმნილია ღერძული ორგანოს ღრმად მდებარე ქსოვილებისაგან (მაგ., გვერდითი ფესვები).

ენდოგენური სპორები — იხ. ენდოსპორა.

ენდოდერმა — 1. მცენარის პირველადი ქერქის შიგნითა შრე, რომელიც ცენტრალურ ცილინდრზეა გარშემორტყმული; ენდოდერმა ყველაზე კარგად ვითარდება ფესვებში, განსაკუთრებით ერთლებნიანებში; შედგება პარენქიმული უჯრედებისაგან.

2. უჯრედების ფენა, რომელიც წიწვის მეზოფილისა და ტრანსფუზიურ ქსოვილებს შორისაა განლაგებული.

ენდოფიტი — იხ. დიმი.

ენდოფინამიური ცვლა — თანასაზოგადოებათა ცვლა, რომლის დროსაც გარემო კი არ განსაზღვრავს ამ პროცესის ხასიათსა და სიჩქარეს, არამედ თანასაზოგადოებათა შეცვლა განსაზღვრავს გარეგანი გარემოს შეცვლას. ენდოფინამიური ცვლა განსაზღვრავს ბიოგეოცენოზებისა და ლანდშაფტების ევოლუციას.

ენდოზოოქორია — მცენარის თესლები-სა და სპორების ცხოველებით (განსაკუთრებით ფრინველებით) გავრცელების ერთ-ერთი სახე, როდესაც თესლების გადატანა ხდება ცხოველის საკმლის მომწელებელი ტრაქტისა და იქიდან ექსკრემენტებთან გარეთ გამოყოფის გზით.

ენდოფილიუმი — სისხლის ძარღვების შიგნითა გარსი, კედელი.

ენდოკარდი — გულის კედლის შიგნითა გარსი, რომლითაც გულის ღრუ ამოფენილია შიგნიდან.

ენდოკარდიტი — ენდოკარდის ანთეზა.

ენდოკარპიუმი — ნაყოფსაფარის ანუ პერიკარპიუმის შიგნითა. (აკისებრი,

ტყაიესებრი ან გახეებული) ნაწილი.

ენდოკრინოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს შინაგანი სეკრეციის. ქირაკლებს, მათ აგებულებასა და ფუნქციებს.

ენდოკრინული ჭირაკლები — შინაგანი სეკრეციის ჭირაკლები, რომელთაც არ გააჩნიათ სადინარები და მათ მიერ გამოქმნიებული სპეციფიკური ნივთიერებანი — ჰორმონები უშუალოდ სისხლში გამოიყოფა (თირკმელზედა ჭირაკალი, ფარისებრი ჭირაკალი, ჰიპოფიზი და სხვ.).

ენდოლოფია — სითხე, რომლითაც ამოვსებულია შიგნითა ყურის ლაბირინთი.

ენდომეტრიუმი — საშვილოსნოს კედლის შიგნითა ლორწოვანი ფენა.

ენდომიოზიუმი — განივბოლიანი კუნთის ბოკეობის შემაერთებელ-ქსოვილოვანი გარსი.

ენდომიტოზი — "შიდაუგრძელი დაყოფა"; ჩვეულებრივი მიტოზისაგან განსხვავებით ენდომიტოზის დროს ქრომოსომების დახლეჩვა და მათი რიცხვის გადიდება ხდება ბირთვის შიგნით, მისი გარსის შენარჩუნებით (გაუყოფლად) და თითისტარას წარმოქმნის გარეშე, რის შედეგადაც ყველა ქრომოსომი რჩება ერთი ბირთვის შემადგენლობაში და ვეღბულობთ ტეტრაპლოიდურ ბირთვს. დაყოფის ასეთი ტიპი გვხვდება პოშიდორის, ისპანახის და სხვ. ტაქეტუშში.

ენდომიქსიზი — ბირთვული აპარატის პერიოდული ცვლილება, გარდაქმნა ინფუზორიებში, რაც სქესობრივი პროცესის სახეცვლილებას წარმოადგენს. ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც კონიუგაციის პროცესი შეუძლებელია.

ენდონევრალური ნერვული სისტემა — სხეულის ზურგის მხარეზე რადიკულარდ განლაგებული ნერვული დეპარტები, ტოტები, შტოები, რომლებიც

ბიკ ერთდებიან ამორალურ პოლუსზე; დამახასიათებელია კანეკლიანების წარმომადგენლებისათვის.

ენდონეროში — ნეირიტების კონების შემეერთებელქსოვილიანი გასისი.

ენდოპარაზიტი — პარაზიტები, რომლებიც ცხოვრობენ მასპინძლის სხეულში, მის შინაგან ორგანოებში.

ენდოპლაზმა — უჯრედის ციტოპლაზმის შიგნითა შრე, რომელიც ჩვეულებრივ მარცვლოვანია და სხვადასხვა ჩანართებსა და ორგანოიდებს შეიცავს.

ენდოპლაზმური ბადე — უჯრედის ორგანოიდი, რომელიც მონაწილეობას იღებს ცილების, რთული შაქრებისა და ცხიმების სინთეზში; აგრეთვე უჯრედში სხვადასხვა ნივთიერების ტრანსპორტირებასა და დაგროვებაში. არჩევენ ენდოპლაზმური ბადის ორ ტიპს: ზორკლიანს (წახანაგოვანს), რომელიც ზედაპირზე შეიცავს მრავალრიცხოვან რიბოსომას, და გლუვს, რომელიც მოკლებულია რიბოსომებს. პირველი ტიპის ენდოპლაზმურ ბადეს ერგასტოპლაზმასაც უწოდებენ.

ენდოპლასტი — ზოგიერთი უმარტივესი ცხოველის პატარა ბირთვი.

ენდოპოდიტი — კიბოსნაირების ორად გაყოფილი კიდურის შიგნითა, სხეულთან ახლოს მდებარე, ნაწევარი (ტოტი).

ენდოსიმპოზი — შინაგანი სიმბიოზი. ორი ორგანიზმის თანაცხოვრება; როდესაც ერთი ორგანიზმი. ცხოვრობს მეორე ორგანიზმის სხეულში, მაგ., ინფუზორიები მცოხნელი ცხოველების ფაშეში.

ენდოსკოპი — ხელსაწყო სხეულის მილოვანი და ღრუ ნაწილების (მაგ., საულაპავი მილი, საშარდე ბუშტი და სხვ.) შიგნიდან გასამუშებლად და თვალთ გასასინჯად.

ენდოსმისი — წყლისა და მასში გახსნი-

ლი ნივთიერებების შეღწევის პროცესი გარემოდან უჯრედში.

ენდოსომატური ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც უშუალოდ არ არიან დაკავშირებული გარეგან გარემოსთან.

ენდოსპერმი — 1. სამარაგო საკვები ნივთიერებებით მდიდარი განსაკუთრებული ქსოვილი, რომელსაც შეიცავს მცენარის (უმთავრესად ერთლებნიანი მცენარეების) თესვები; ფარულ-თესლოვან მცენარეებში ჩვეულებრივ ვითარდება ორმაგი განაყოფიერების შემდეგ, ამიტომ მას მეორეულ ენდოსპერმასაც უწოდებენ. 2. შიშველთესლოვან მცენარეთა წინაზრდილი, რომელიც ვითარდება ჩანასახის პარკში (მეგასპორაში).

ენდოსპერმის განვითარების ბირთვული ტიპი — იხ. ენდოსპერმის განვითარების ნუკლეარული ტიპი.

ენდოსპერმის განვითარების ნუკლეარული ტიპი — ენდოსპერმის განვითარების ბირთვული ტიპი, რაც შემდეგნაირად მიმდინარეობს: ორმაგი განაყოფიერების შემდეგ ჩანასახის პარკის ცენტრალური უჯრედის ბირთვი იწყებს დაყოფას მრავალ ბირთვიად, რომლებიც ლაგდებიან კედელთან მდებარე პრეტოპლაზმაში; შემდეგ მათ შორის ერთდროულად წარმოიქმნება უჯრედული ტიხრები; მეტწილად დამახასიათებელია ერთლებნიანი მცენარეებისათვის.

ენდოსპერმის განვითარების უჯრედული ტიპი — იხ. ენდოსპერმის განვითარების ცელულარული ტიპი.

ენდოსპერმის განვითარების ცელულარული ტიპი — ენდოსპერმის განვითარების უჯრედული ტიპი, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ენდოსპერმის განვითარებისას ბირთვების დაყოფას მაშინათვე თან სდევს ტიხრების წარმოქმნა.

ენდოსპორა — სპორა, რომელიც წარმოიქმნება უჯრედის ან სპორანგიუ-

მის შიგნით (მაგ., ბაქტერიების სპორა, სპორანგიოსპორა და ასკოსპორა სოკოებში და სხვ.)

ენდოსპორიუმი — იხ. ინტინა.

ენდოტეციუმი — 1. სამტყარეების ეპიდემიის კვეშ განლაგებული უჯრედების (სუბეპიდემიული უჯრედების) შრე; ამ შრის უჯრედების გარსებს აქვს ბადისებრი ან სპირალური გასქელებები, რის გამოც მას სხვადასხვად ფიბროზული ან ბოქვოვანი შრე ეწოდება; ხელს უწყობს სამტყარეების გახსნას. 2. ხავსების სპოროფიტის შიგნითა შრე, რომლიდანაც სპოროგონიუმის ფეხი წარმოიქმნება.

ენდოტროფული — მასპინძლის ორგანიზმის შიგნით მცხოვრები.

ენდოტროფული მიკორიზა — მიკორიზა, რომლის დროსაც სოკოს ჰიფები უმაღლესი მცენარის ფესვის უჯრედების შიგნითა შეჭრილი; გვხვდება მანანასებრა და ქაღვარისებრთა ოჯახის თითქმის ყველა წარმომადგენელში.

ენდოფერმენტები -- უჯრედის შიგნით მოქმედი ფერმენტები.

ენდოფიტები — მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ ქეის ქანებში (ზოგიერთი წყალმცენარე), სხვა მცენარისა (ენდომიკორიზა) და ცხოველის ორგანიზმში (მაგ., ბაქტერიები).

ენდოფრაგმული ჩონჩხი — კიბოსნაირთა გარეგანი ჩონჩხის — ქაუშნის ნაწილი, რომელიც ჩაზრდილია სხეულის შიგნით.

ენდოციტულარული ფერმენტები — იხ. ენდოფერმენტები.

ენდოციტოზი — იხ. ციტოზი.

ენტრეიტაკული ცელა — იხ. დისმილიცეა.

ენზიმები — იხ. ფერმენტები.

ენზიმოლოგია — ბიოქიმიის დარგი, რომელიც შეისწავლის ენზიმებს — ფერმენტებს.

ენისქვეშა ჭირკვალი — სანერწყვე ჭირკვალი, რომელიც მდებარეობს ენის

ქვეშ პირის ღიაფრაგმის ზემოთა ზედაპირზე.

ენტელემქია — განსაკუთრებული „ზებუნებრივი“ ძალა, რომელიც განაგებს სასიცოცხლო მოვლენებს. იხ. ვიტალობი.

ენტეროკინაზა — ფერმენტი, რომელიც შეიცავს ნაწლავის წვენი; აქტიურებს ტრიპსინოგენის მოქმედებას.

ენტეროციტული თეორია — ცელომის წარმოშობის ერთ-ერთი თეორია, რომლის თანახმად ცელომი განიხილება როგორც ორგანო, რომელსაც აქვს ნათესაური დამოკიდებულება სავარცხლისებრთა გასტროვასკულარული გამონაზარდების სისტემებთან.

ენტეროციტული ვანეთარება მეზოდერმისა — მეზოდერმის ვანეთარება, კანეკლიან და ქორდიან ცხოველებში, ჩანასახის შიგნითა შრის (ენტოდერმის) ორი ჯიბისებრი გამობერილობიდან გასტრულის სტადიაში.

ენტომლახტი — შიგნითა, ჩანასახოვანი ფურცელი.

ენტოდერმა — 1. უჯრედების შიგნითა შრე ჩანასახის (ემბრიონის) ვანეთარების დროს. 2. ორშრიანი სხეულის მქონე ცხოველების (ნაწლავლრუიანებში, ღრუბელებში) შიგნითა შრე.

ენტოქია — ორი ფორმის თანაცხოვრება, რომლის დროსაც ე. წ. „მდგმური“ სახლდება მასპინძლის სხეულის შიგნით, ისე რომ კეების მხრივ მასთან არ არის ურთიერთობაში.

ენტომოგამია — იგივეა რაც ენტომოფილია.

ენტომოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს მწერებს: მათ აგებულებას, ვანეთარებას, სასიცოცხლო პროცესებს, გავრცელებას, შედგენილობას და სხვ.

ენტომოფილია — ქვარდინი დამტვერ-

ვის ერთ-ერთი სახე, როდესაც მტერის გადატანა ერთი ყვავილიდან მეორე ყვავილის დანგზე ხდება მწერების მეშვეობით.

ენტომოფილური მცენარეები — მცენარეები, რომელთა ყვავილის დამტვერვა ხდება მწერების მეშვეობით.

ენტომოცენოზი — მწერთა ჯგუფი, რომელიც შეგუებულია გარკვეულ იდეგილსამყოფელის პირობებს.

ენტოპლავიტი — თავის ტვინის ანთება.

ენზიმოზა — 1. უჯრედის წვენი, ანუ ციტოლოჟია. 2. ციტოპლაზმის ძირითადი ნივთიერება. 3. პროტოპლაზმის ალვეოლური ნივთიერება.

ეოზინოფილური უჯრედები — იხ. აციდოფილური უჯრედები.

ეოცუხები — ნამარხი ქვეწარმავლების ერთ-ერთი ჯგუფი. ფიქრობენ, რომ მათგან საწყისის იღებს ის შტო, რომლებიდანაც წარმოიქმნენ ნიანგები, დინოზავრები და ფრთიანი ხელიკები.

ეპენდიმა — ერთშრიანი ეპითელიუმში, რომლითაც ამოფენილია თავის ტვინის პარაკუქები და ზურგის ტვინის ცენტრალური არხი.

ეპიბლასტი — 1. მრავალი მარცვლოვანი მცენარის ჩანასახში, ფარის მოპირისპირედ განვითარებული, ფირფიტა, რომელსაც ბევრი ბოტანიკოსი მეორე, განუვითარებელი ლემნის პომოლოგად მიიჩნევს. 2. ყვითრის ირგვლივ შემოზრდილი ეპტოდერმის უჯრედების შრე.

ეპიბლემა — ფესვის ბუსუსების შემცველი მფარავი ქსოვილი, წარმოიქმნება ფესვის წვერის ახლოს.

ეპიბოლია — ჩანასახის განვითარების ორშრიანი სტადიის წარმოქმნის სახე. რომლის დროსაც ერთშრიანი ჩანასახის (ბლასტულის) უჯრედების (უფრო პატარა ზომის) ნაწილი ჩამოეზრდება ბლასტულის მეორე ნაწილს, მაგ., სეპარცხლურებსა და ზოგიერთ კიბებში.

ეპიბრანქიალური ბორცვები — ქიმიუ-

რი შეგარწმუნების ორგანოების განლაგება ლაუჩების ახლოს ზოგიერთ მოლუსკებში (გვერდნერვიანი მოლუსკები).

ეპიკამია — მრავალჯაგრიანი კიების სასქესო პროდუქტების განვითარება სხეულის წინა ან ბოლო ნაწევრებში. ეს ნაწევრები შეიძლება მოწყდეს კიის სხეულს, ამოკურდეს წყლის ზედაპირზე და გამოყოს სასქესო პროდუქტები გარემოში.

ეპიგენეზი — ერთ-ერთი მიმდინარეობა ბიოლოგიაში (XVIII საუკუნეში), რომელიც განვითარებას განიხილავს, როგორც ორგანოების ხელახალ წარმოქმნას უსტრუქტურო მასიდან. განსხვავებით პრეფორმიზმისა (იხ.).

ეპიგონა — მღვდრობითი ობობას სასქესო ფორის წინ არსებული კიტიონოვანი ფირფიტა. მისი აგებულება და ფორმა, სხვა ნიშნებთან ერთად, წარმოადგენს სახეობათა დაჯგენის სისტემატიკურ ნიშანს.

ეპიდემია—რაიმე გადამდები სენის ფართოდ გავრცელება.

ეპიდერმისი — კანის გარეთა შრე; მაგ., მცენარის (ფოთლისა და ღეროს) პირველადი, ერთშრიანი მფარავი ქსოვილი, რომელიც შედგება მკიდროდ განლაგებული ცოცხალი უჯრედებისაგან.

ეპიდიდიმიზი — სათესლოს დანამატი (ძლიერ დაკლანკილი მილის სახით), რომელშიც სპერმა ინახება.

ეპიდურალური სივრცე — ზურგის ტვინის მაგარი გარსისა და ხერხემლის არხის კედელს შორის არსებული სივრცე.

ეპიზოი — სიმბიოზის ფორმა, როდესაც ცხოველი ან მცენარე უმოძრაოდ ცხოვრობს ცხოველის სხეულის ზედაპირზე (მაგ., ზოგიერთი წყალმცენარე ცხოვრობს მტკნარი წყლის კუს ქაუშანზე).

ეპიზოტია — გადამდები სენის ფარ-

თოდ გავრცელება ცხოველთა შორის; ცხოველებს ინფექციური დაავადება.

ემიზოტოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ცხოველების მასობრივ ინფექციურ დაავადებებს.

ემიზოტოქორია — მეცნარის ნაყოფებისა და თესვების ცხოველებით გავრცელების ერთ-ერთი სახე, როდესაც ნაყოფი ან თესლი მიმაგრებულია ცხოველის სხეულზე გარედან სხვადასხვანაირი მისაქილებით.

ემითეა — 1. კაჟოვანი (დიატრომისებრი) წყალმცენარეების ორი საგდულიდან უფრო დიდი საგდული. 2. მარცნის პოლიმის სხეულის ქვედა კიდზე არსებული კიოიანი რგოლისებრი გარეთა ლილეაი.

ემითელიუმი — იხ. ემითელური ქსოვილი.

ემითელურ-კუნთოვანი უჯრედები — ნაწლავტრუნიანების გარეთა და შიგნითა შრის უჯრედები, რომელთა მეშვეობით ხდება ცხოველის სხეულისა და საცეცების დამოკლება ან შეკუმშვა.

ემითელური სხეულაკები — პატარა ზომის, ოვალური ჩირკლოვანი 4 სხეულაკი; რომელიც მდებარეობს ფარი-სებრი ჩირკლის ახლოს. გამოყოფენ პარათირეოიდულ ჰორმონს (პარათირომონს), რომელიც არეგულირებს ნივთიერებათა ცვლის ზოგიერთ მხარეს და კუნთოვან-ნერვული სისტემის აგზნებადობას.

ემითელური ქსოვილი — საფარველი, მფარავი ქსოვილი, რომელიც შედგება მკიდრად მიჯრული გამოყოფი უჯრედებისაგან. ემითელური ქსოვილით შექმნილია ცხოველის სხეულის გარეგანი საფარველი და ამოფენილია შინაგან ორგანოთა მრავალი ღრუ. ამავე ქსოვილით ამოფენილია მეცნარის სხვადასხვა ღრუ (მაგ., ფხის საკვლები წიწვოვნებში). არჩევენ ემითელური ქსოვილის რამდე-

ნიმე სახეს: ცილინდრულს, კუბისებრს, მოციმციმეს და სხვ.

ემითემა — ჰიდროდების ფაზარი ქსოვილი, რომელიც შექმნილია ფოთლის მეზოფილის განსაკუთრებული ნაწილით; შედგება ცოცხალი, თხლგარისანი, წყლის გამოყოფი უჯრედებისაგან.

ემიკარდი — გულას კედლის გარეთა გარსი.

ემიკოტილი — ლებნისზედა მუხლი; აღმონაცენის ლებნებსა და პირველ ნამდვილ ფოთოლს შორის მონაკეთი.

ემიმერიტი — გრეგარინების სხეულის წინა ნაწილი, რომელიც წარმოადგენს ექტოპლაზმოვან კალექტიან წანაზარდს, რითაც მასპინძელი ცხოველის კუჭ-ნაწლავის კედლებზე ემაგრება.

ემიზორფოზი — შრავალფეხიანების და მწერების რიგ სახეობათა განვითარება, რომლის დროსაც კვერცხიდან გამოჩეკილ ორგანიზმს გააჩნია სეგმენტების სრული რიცხვი, რის შედეგადაც მატლობის დროს პოსტემბრიონულ პერიოდში ხდება მხოლოდ სეგმენტების ზრდა და აგებული მატობის დეტალების შეცვლა— განვითარება არასრული გარდაქმნით.

ემინახტია — მეცნარის ორგანოს მორფოლოგიურად ზედა მხარეზე მდებარე ქსოვილების უფრო სწრაფი ზრდა, რის შედეგადაც ორგანო ილუნება ქვევით ან გეარღზე.

ემინერტიტი — ნერვის შემაერთებელ ქსოვილოვანი გარსი..

ემინეფრინი — ადრენალინის ერთ-ერთი სახელწოდება.

ემიოკია — ორი ფორმის თანაცხოვრება, რომლის დროსაც ე. წ. „მდგმური“ დასახლებულია მასპინძლის სხეულზე, ისე, რომ კვეების მხრივ მასთან ურთიერთობაში არ არის.

ეპილაზმა — სპორების წარმოქმნელი დედა უჯრედის ციტოპლაზმა, რომე-

ლოც რჩება ასკოპორების წარმოქმნის შემდეგ ჩანთიანი სოკოების (ასკომიცეტების) ჩანთაში.

ეპისპოროფი — იხ. პერინიუმი.

ეპიტომა — ხაესელების პირის ხერულზე არსებული გამოწარადი, რომელიც ფარავს პირს.

ეპიტროფი — კისრის მეორე მალა, რომელსაც გააჩნია ე. წ. კბილისებრი გამოწარადი, რომელზედაც ჩამოყვლია პირველი მალის სხეული.

ეპიტოკია — იხ. ეპიგამია.

ეპიტროპული თესლავირტი — თესლავირტი, რომელიც მოხრილია ნასკერის წვერთან; გვხვდება ქოლგოსნებში, ნემსიწვერასებრთა და სხვა ოქანის წარმოშობად გენლებში.

ეპიტროფია — იხ. ეპიქსილია.

ეპიფაუნა — ბენტოსის ნაწილი წყალსატევის ფსკერზე მცხოვრები ცხოველებით, რომლებიც ეწვეიან შიშვარებულ (მქლოშარე) ცხოვრებას.

ეპიფიზი — 1. ტუინის ზედა დანამატი; პინეალური ჭირკვალი; კონისებრი ჭირკვალი. ზოგი მკვლევარი აზრით ეპიფიზი გამოიშუშავებს ჰორმონალურ ნივთიერებას, რომელიც აფერხებს გონადორტროული ჰორმონისა და ზრდის ჰორმონის მოქმედებას. რაც ავტოტომა ექსპერიმენტული და კლინიკური დაკვირვებით გამოირკვა, რომ ეპიფიზის აპოკეუთა ახალგაზრდა ცხოველებში, ან მისი დესტრუქციული ცვლილება ბავშვებში იწვევს ადრეულ სქესობრივ მომწიფებას და არანორმალურ ზრდას. ეპიფიზის, როგორც ენდოკრინული ჭირკვლის როლი საბოლოოდ ჭერ არ არის დამტკიცებული. 2. გრძელი, მილისებრი ძელები გაფართოებული სასახსრე ბოლო.

ეპიფილემი — ეპიფიტები (იხ.), რომლებიც დასახლებული არიან. არა ღეროებსა და ტოტებზე არამედ. ფოთლებზე, უშთავრესად მარადმწვანე მცენარეების (მათ შორის წიწვიან-

ბის) ფოთლებზე. ეპიფიტები მერტრიწილად გავრცელებულია ტროპიკებსა და სუბტროპიკებში. ეპიფიტებს შორის უფრო ქარბობენ ხაესები, წყალმცენარეები და მლიერები.

ეპიფილური მლიერები — ქაფისებრი მლიერები, რომლებიც ცხოვრობენ ზოგიერთი უმადლესი მცენარის ფოთლებზე. გვხვდება, მაგ., ბზის და რიგ ტროპიკულ მცენარეთა ფოთლებზე.

ეპიფიტები — მცენარეები, რომლებიც სახლებიან და ცხოვრობენ სხვა მცენარეზე (მერტრილად ღეროებსა და ტოტებზე, ზოგჯერ ფოთლებზე), მაგრამ კვებით კი დამოუკიდებლად იკვებებიან. მასპინძელ მცენარეს კი ისინი იყენებენ როგორც მისამაგრებელ ადგილს. ეპიფიტურ ცხოვრებას ეწევა ბევრი მლიერი, ხაესი, გვირა და აგრეთვე თესლოვანი მცენარე. ეპიფიტებს, რომლებიც დასახლებულია ფოთლებზე ეპიფიტებს უწოდებენ. ეპიფიტები განსაკუთრებით მრავალადაა ტროპიკებში.

ეპიფრაგმა — 1. მუცელფეხიანი მოლუსკების სხეულის მიერ გამოყოფილი აპი, რომლითაც გადაკრულია ნივთის ხერული. 2. თხელი ფირფიტა, რომლითაც დახურულია ზოგიერთი ხაესის (გუფულის სელი) სპორანგიუმის კოლოფის ხერული.

ეპიქსილია — შერქნის უფრო ძლიერი განვითარება ექსცენტრული აგებულების მქონე ორგანოს ზედა მხარეზე. გვხვდება ბევრი ფოთლოვანი ხე მცენარის მოლულ ღეროსა და ტოტებზე.

ეპოკია — ერთი ცხოველის დასახლება მეორის სხეულზე.

ერგატოპლაზმა — იხ. ენდოპლაზმური ბაღე.

ერგატოიდური ფორმები — კიანველენბის ინდივიდები, რომლებიც თავისი ნაშნებით შუალედურია მდებრობით და მუშა კიანველებს შორის.

ერგოგრაფია — დადლილობის პროცესის გრაფიკული გამოხატვა.

ერესისინი — ნაწლავის წვენი ფერმენტი, რომელიც მოქმედებს ცილებზე და ხელს უწყობს მათ გადამუშავებას.

ერემცია — სასქესო ასოს გაბერვა და გამაგრება სქესობრივი აგნების დროს, რაც ხდება სისხლის დიდი რაოდენობით მიწოლის შედეგად.

ერთარეაღიანი ფრინველები — ფრინველები, რომელთაც ბუდობისა და ზამთრობის ოლქი არა აქვთ განცალკევებული.

ერთგახავლიანი ანუ კლოაქიანი ცხოველები — პრიმიტული, უმარტივესი ქუძუმწოვარი ცხოველები, რომელთათვის დამახასიათებელია კლოაქის არსებობა და კვერცხით გამრავლება (იხენისკარტა, ექიდნა).

ერთჯვაროვნობის კანონი — იხ. მენდელის პირველი კანონი.

ერთღებნიანი მცენარეები — ფარულთესლოვანი მცენარეების ერთ-ერთი თესასი, რომლის წარმომადგენლებისათვის ჩვეულებრივ დამახასიათებელია: ჩანასახში, როგორც წესი, ერთ-ღებნის არსებობა, პარალელურ ძარღვიანი ფოთლები, 3 ან 6-წვერიანი ყვავილი, ფუნჯა ფესვთა სისტემა და სხვ.

ერთსახლიანი მცენარეები — მცენარეები, რომელთა ერთსქესიანი ყვავილები განვითარებულია ერთ და იმავე მცენარეზე (ინდივიდზე) მავ, სიმინდი, თხილი, არყი და სხვა.

ერთსახლიანობა — იხ. მონეცია.

ერთსქესიანი ყვავილი — ყვავილი, რომელშიც მხოლოდ მტერიანები ან ბუტკოა (ან ბუტკოები) განვითარებული. თუ ყვავილში მხოლოდ მტერიანებია განვითარებული მას მაპრობითი ანუ მტერიანიანი ყვავილი ეწოდება. ხოლო თუ მხოლოდ ბუტკოა (ან ბუტკოები) — მას მდებრობით ანუ ბუტკოიანს უწოდებენ.

ერთუჯრედიანი ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც შედგება ერთი უჯრედისაგან. მათ უმარტივეს ორგანიზმებსაც უწოდებენ.

ერთუჯრედიანი ჩირკვლები — იხ. ჩირკვლოვანი უჯრედები.

ერთფილტვიანები — ორმაგად მსუნთქავი თევზების ერთ-ერთი ოჯახი, რომლის წარმომადგენლებს, ლაყუჩების გარდა, გააჩნიათ ერთი ფილტვი.

ერთწლოვანი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ცოცხლობენ მხოლოდ ერთი სავეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში.

ერთთემა — კანის გაწითლება სისხლის მიწოლის შედეგად.

ერთითრობლახტი — სისხლის წითელი სხეულაქების — ერთითროციტების განვითარების საწყისი სტადია.

ერთითროდექსტრინი — იხ. დექსტრინები.

ერთითროკრუარინი — სისხლის პიგმენტი ზოგიერთ უხერხემლო ცხოველში. შეიცავს რკინას.

ერთითროციტი — ერთითროციტების რიცხვის შემცირება სისხლში.

ერთითროფორები — წითელი პიგმენტური უჯრედები (მავ, ზოგიერთი თევზის კანში და სხვ.).

ერთითროციტები — სისხლის წითელი სხეულაქები; სისხლის პლახმაში შემაველი უჯრედები (ფორმისანი ელენენტები), რომლებიც შეიცავს ჰემოგლობინს.

ერთითროციტოზი — ერთითროციტების მომატება სისხლში.

ერნაცი — ბუჩქნარის სახელწოდება ციმბირსა და შორეულ აღმოსავლეთში: მეტწილად ხმარობენ არყის ბუჩქნარის აღსანიშნავად.

ეროზია — 1. ნიადაგის დაშლა, ნგრევა და წარუცხვა ღვარებისაგან. 2. რაიმე ორგანოს ლორწოვანი გარსის ზედაპირული დაწყულდება.

ეროტიზმი — გადაქარბებული სქესობრივი აგნებულობა, მეტრისმეტრი ვნებრანობა.

ეროტომანია — ავადმყოფურად გადაქარბებული სქესობრივი აღზნებულობა: ფსიქიკური აშლილობა მეტრისტიკ ვენებიანობის ნადავზე.

ესთეზიოლოგია — ანატომიის დარგი, რომელიც სწავლობს გრძნობის ორგანოებს.

ესთერაზეზია — ფერმენტები, რომლებიც მონაწილეობენ რთული ეთერების (ესთერების) ჰიდროლიზისა და სინთეზის რეაქციაში, როგორც კატალიზატორები (ლიპაზა, ქლოროფილაზა და სხვ.).

ესთეტები — მგრძნობიარე უჯრედების ჯგუფები, რომლებიც განლაგებულია გუარდნერვიანი მოლუსკების ნიჟარის არხებში და ზემოდან გადაფარებულია ქიტინოვანი ჩაჩით, ხუთით.

ესტეტები — იხ. ესთეტები.

ესტრალური ციკლი — ცხოველების (პრიმატების გარდა) სქესობრივი ციკლი.

ესტროგენი — ერთ-ერთი მდებრობითი ჰორმონი, რომელიც გამოიყოფა საკვარცხებში; სტიმულირებას ახდენს მეორადი სასქესო ნიშნების განვითარებაზე.

ესტრუხი — იხ. მძენაობა.

ეტალიუმი — ზოგიერთი ლორწოვანი სიკოს (მიქსომიციტების) სპორების, დიდი ზომის სთავის, რომელიც რამდენიმე სპორანგიუმის შერწყმის შედეგადაა წარმოქმნილი.

ეტე — იხ. ჰილეა.

ეთანციური თეორია — იხ. ევანთიური თეორია.

ეთაპოგამია — სპოროფიტის უშუალო განვითარება გამეტოფიტისაგან გაუნაყოფიერებლად და ზიგოტის წარმოქმნის გარეშე.

ეთასოციაცია — ასოციაცია, რომლის მეორეხარისხოვანი ფენა არ არსებობს დამოუკიდებლად.

ეთალოდი — უქრედი ან ორგანიზმი ისეთი ქრომოსომული ანაწილებით,

რომლის ქრომოსომა რიცხვი პალოიდურია ან მისი ყრადი.

ეთსინდუზი — ქრომოსომა ნორმალური კონიუგაცია შეიღში.

ეთსპორია — სპორების წარმოქმნა ნორმალური შეიღის პროცესში.

ეთსტელე — ნამდვილი სტელე; ცენტრალური ცილინდრი, რომელიც შედგება რგოლებად განწყობილი კოლატერალური გამტარი კონებისგან. დამახასიათებელია შიშველთესლოვანებისათვის და უმეტეს ორლებნიანთათვის.

ეთაროფული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც საჭიროებს საკვები ნივთიერებებით მდიდარ ნიადაგს (გირბეი, სათითურა და სხვ.).

ეთქრომოსომები — იხ. აეტოსომები.

ეთსხეროფიტები — ნამდვილი ქსეროფიტები, რომელთათვისაც დამახასიათებელია ძლიერ შეზუსული ფოთლები, მაღალი ოსმოსური წნევა, დიდი სიციხის, სიმშრალისა და უწყლოობის ატანა (უდაბნოს, ნახევრადუდაბნოს და ველის უმეტესი მცენარე).

ეთალოქსეროფიტები — იხ. ევალოქსეროფიტები.

ეთაქრამაფროდიტი — ნამდვილი პერამაფროდიტი, რომელსაც, განსხვავებით გინოპერამაფროდიტისა და ანდროპერამაფროდიტისა, გააჩნია ერთმანეთის გვერდით განლაგებული სრულიად ნორმალურად მოქმედი მდებრობითი და მამრობითი ორგანო.

ეთებოგენეზი — იხ. ეთეოგენეზი.

ეთეშერები — ერთწლოვანი მცენარეები მეტად ხანმოკლე განვითარების ციკლით. ბევრი მათგანი მთელი ციკლის გაელას (თესლის გაღივებიდან ნაყოფმსხმოიარობამდე) ასწრებს რამდენიმე კვირაში. უმთავრესად ნახევრადუდაბნოსა და უდაბნოში გავრცელებული.

ეთემორიდი — ფრთოსანი მწერი, რომელიც მხოლოდ ერთ ან რამდენიმე

დღეს ცოცხლობს; შედღეურა (მოდ-
ველებული ტერმინია).

ეფემეროიდები — მრავალწლოვანი (გეტ-
წილად ბოლქოვანი) მცენარეები,
რომელთაც ეფემერების მსგავსად
გაჩნიათ მეტად მოკლე სავივტა-
ციო პერიოდი (ჩიტიისთავა, ტრტა,
ციხთვალა და სხვ.).

ეფემეროიდები — მცენარეები, რომ-
ლებიც პერიოდულად კარგავენ ფოთ-
ლებს გვალვის დროს (მაგ., გლედი-
ჩია).

ეფემეროიდები — მცენარეები, რომ-
ლებიც გამოჩნდებიან ამა თუ იმ ად-
გილზე მცირე დროის ვანმელობაში
და მალევე ქრებიან ადგილობრივ
პირობებთან შევუებლობის გამო.

ეფემერული — ხანმოკლე, არამუარო,
სწრაფწარმავალი.

ეფერენტული ნერვული ბოქოვები —
ნერვული ბოქოვები, რომლებიც
აკავშირებენ ცენტრალურ ნერვულ
სისტემას ეფექტორებთან. მათი სა-
შუალებით ხდება აგზნების გადაცემა
ცენტრალური ნერვული სისტემიდან
ეფექტორულ (მუშა) ორგანოებთან.

ეფექტორები, **ეფექტორული ორგანოე-
ბი** — ადამიანის და ცხოველის ყვე-
ლა ორგანო, რომელიც თავისი მოქ-
მედებით უზრუნველყოფს გაღიზი-
ანების საპასუხო რეაქციას.

ეფიბი — დაფნიების (ციხოსნაირებიდან)
ზოგირის კვერცხების ფუტლარი,
დამკველი გარსი, რომელიც წარმოი-
ქმნება გამოსაჩეკი კამერის კედლე-
ბის ხარჭზე. დაფნიების მომდევნო
კანის ცვლის დროს ეფიბიები თავი-
სუფლდება და ფსკერზე ეშვება ან
წყლის ზედაპირზე რჩება; ამის შე-
საბამისად არჩევენ ჩამძირავ და
მკურავ ეფიბიებს.

ეფორი — სციოფილური მეღუზეების გან-
ვითარების თავისუფლად მკურავი
სტადია, რომელიც წარმოიქმნება
სციოფისტომის (იხ.) დაკვირვის
გზით.

ექსფეხიანები — ექსფეხიანებს უწო-
დებენ მწერებს, მათთვის დამახასია-
თებელი სამი წყვილი სასიარულო
ფეხის გამო.

ექინოკოცი — 1. თასმისებრი ქიების
ერთ-ერთი წარმომადგენელი, რო-
მელიც პარაზიტობს ძაღლის, მგლისა
და ტურის ნაწლავებში. 2. ამ ქიის
მტლი; გეხვდება ადამიანის, მსხვილ-
ფეხა და წერილფეხა რქოსანი სა-
ქონლის სხედასხვა ორგანოში და
იწვევს მძიმე დაავადებას.

ექინოკოკოზი (ექინოკოკიდან) — მსხვილ-
ფეხა და წერილფეხა რქოსანი სა-
ქონლისა და აგრეთვე ადამიანის
საშინელი დაავადება, რომელსაც
იწვევს თასმისებრი ქიების ერთ-
ერთი პარაზიტი წარმომადგენელი —
ექინოკოკი; მისი ძირითადი მასპინძე-
ლია ძაღლი, მგელი და ტურა.

ექინოპლუტეუსი — ზღვის ზღარბის
ლარვა.

ექსაუტოგამონტი — ინდივიდი, რომე-
ლიც წარმოქმნილია აუტოგამიის შე-
დეგად.

ექსკლავი — არეალის ნაწილი, რომე-
ლიც გამოყოფილია მისი მთავარი
ფართობიდან, მაგ., ზოგიერთ მცე-
ნარეს აქვს მთავარი დიდი არეალი
არქტიკაში, ხოლო ალპებში და სხვა
მაღალ მთებში — მცირე, პატარა-
ტარა არეალი (ექსკლავი).

ექსკლავიგანტი — კონიუგაციის შემ-
დეგ ვაკილებული ინდივიდი.

ექსკრემენტო — საკვების მოუნელებე-
ლი ნარჩენები.

ექსკრეტი — ნივთიერებათა ცვლის სა-
ბოლო პროდუქტი, რომელიც წარ-
მოიქმნება უჯრედში და მის მიერვე
გამოიყოფა გარეთ.

ექსკრეტორული სისტემა — იხ. გამომ-
ყოფი სისტემა.

ექსკრეტორული სხეულაკები (ექსკრე-
ტიდან) — წყალში გაუხსნელი პრო-
დუქტები, რომლებიც ჩნდება ერთ-
უჯრედიანი ორგანიზმების პროტო-

პლანში ნივთიერებათა ცვლის დროს კრისტალების ან მარცვლების სახით; აქვთ სინათლის ძლიერი გარდატეხის თვისება.

ექსკრეტორული უჯრედები (ექსკრეტიდან) — უჯრედები, რომლებიც გამოყოფენ ამა თუ იმ ნივთიერებას გარეთ, მაგ., ქირკვლოვანი ბუწების, სანექტრების და სხვ. უჯრედები.

ექსკრეტორული ჩანართები — შიდა-უჯრედულ ნივთიერებათა ცვლის საბოლოო პროდუქტები, რომლებიც საჭირო არ არის ან მანეკაა ორგანიზმისათვის.

ექსკრეცია — ნივთიერებათა ცვლის გამოუყენებელი ან მენე პროდუქტების ორგანიზმიდან გამოდევნა; გამოყოფა.

ექსოგამია — არანათესაური განაყოფიერება; როდესაც შეწყვილება ხდება არანათესაურ ან შორეულ ნათესაურ ინდივიდებს შორის. ექსოგამიის გენტიკური შედეგი მდგომარეობს პოპულაციების პეტროზოგოტულობის ამალგებაში.

ექსოლინამიური ცვლა ანუ ხუტკესია — ფიტოცენოზის ცვლა, რომლის დროსაც (ყოველ შემთხვევაში დასაწყისში) მთელი პროცესი განისაზღვრება გარეგანი გარემოს ცვლილებებით, ანსხვაევენ პიროვნურ (მცენარეულობის ხანძრით განადგურების შემდეგ), პიღროვნურ (წყლით დატბორვის, წალექის, ამოშრობის შემდეგ), ასამოგენურ (ქვიშის ნაშქრის ან დფელაციის შემდეგ), პალოგენურ (ნიადაგის დამლაშების ან გაუმლაშობის შედეგად) სუტკესიას.

ექსოლიტი — იხ. ეგზოლიტი.

ექსოსმონი — იხ. ეგზოსმონი.

ექსტერიმენტი — 1. მეცნიერულად დაყენებული ცდა, რომლის საშუალებითაც შეგვიძლია ვაწარმოოთ დაკვირვება საკვლევ მოვლენაზე ზუსტად აღრიცხვად პირობებში. 2. საერთოდ ცდა.

ექსპირაცია — ამოსუნთქვა.

ექსპლანტაცია — იხ. კსოვილის კულტურა.

ექსპოტენციური ზრდა — ორგანიზმის ზრდა შედარებით მუდმივი, თანაბარი სიჩქარით.

ექსპერსულოზა — მეშვეილარეობითი ნიშნის გამოვლინების ხარისხი ინდივიდში, რომელსაც გააჩნია მოცემული ნიშნის განმსაზღვრელი მთავარი გენი.

ექსპლერენტო-მცენარე, რომელსაც ფიტოცენოზის პირობებში არსებობისათვის ბრძოლაში გააჩნია მეტად დაბალი ენოტიკური სიმძლავრე, მაგრამ აქვს განთავისუფლებული ტერიტორიის დაკავების მეტად სწრაფი უნარი, თუმცა ხანმოკლე პერიოდის განმავლობაში. ექსპლერენტებს შეუკუთვნება ბევრი საარეველა მცენარე.

ექსტენზორები — გაშვული კუნთები.

ექსტერიოეკატორები — სხეულის ზედაპირზე განლაგებული გრძობობა ორგანოები, რომლებიც იღებენ გარემოდან მომდინარე ვალიზიანებებს.

ექსტერიოეკატორი ვალიზიანება — სხეულის ზედაპირიდან მომდინარე ვალიზიანება.

ექსტირაცია — ორგანოს მოცილება, მოშორება ობერაციის გზით.

ექსტრაზონალური მცენარეულობა — მცენარეულობა, რომელიც ახლოს დგას რომელიმე ზონის მცენარეულობასთან, მაგრამ იმყოფება არა ამ ზონაში (მაგ., ფიქვნარი ტყე ველის ზონაში).

ექსტრაბიოტი — დამატებითი მიტოზი, რომელიც დგება ორი მეიოზური დაყოფის შემდეგ; უმთავრესად ასკომიცეტებში შეიმჩნევა.

ექსტრაპერიტონიალური ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც მდებარეობენ მუცლის აქის გარეთ (თირკმელები, კუჭქვეშა ქირკვალი, შარდსაწყეთი და სხვ.).

ექსტრაპირამიდული ხისტემა — სისტემა, რომლითაც ტვინის ქერქი დაკავშირებულია მამოძრავებელ ეფერენტულ ნეირონებთან თავის ტვინის ეფერენტული ბირთვების გზით. მასში შედის პრემორტორული ზონა, ღრუ სხეული (ზოლიანი სხეული), შავი სუბტანცია, წითელი ბირთვი და ლუისის სხეული, შესაძლებელია აგრეთვე ნათხემი.

ექსტრაფოლარული ხანექტრემები — სანექტრემები, რომლებიც ყვავილის გარეთაა განლაგებული (ჩვეულებრივ სანექტრემები ყვავილშია მოთავსებული).

ექსტრაქტე — გამონაწერი; პრეპარატი, რომელსაც იღებენ სამკურნალო ნივთიერების გამოწერით მცენარეული ან ცხოველური ქსოვილებიდან რაიმე გამსხნელის (წყლის, სპირტის და სხვ.) საშუალებით.

ექსტრაელულარული ფერმენტები — იხ. ექტოფერმენტები.

ექსტრაცეპტორი გზა — ნერვული ბოქოკანის სისტემა, რომლითაც ავზნება კანის რეცეპტორებიდან გადაეცემა მხედველობის ბორცვის გზით დიდი პემისფეროფების ქერქს.

ექსტრორზული ხამტვრე — სამტვრე, რომელიც გახსნილი ნაჩალებით მიმართულია ყვავილსაფარისაკენ.

ექსუდატი — სითხე, რომელიც გამოდის წერილი სისხლძარღვების კედლებიდან ანთებითი პროცესის დროს და გროვდება ქსოვილებში ან რომელიმე შინაგან ორგანოში.

ექსუდაცია (ექსუდატიდან) — სითხის გამოსვლა, ანთებითი პროცესის უროს, წერილი სისხლძარღვების კედლებიდან და მისი დაგროვება ქსოვილებში ან რომელიმე შინაგან ორგანოში.

ექსუმპრელა — ჰიდროიდული მედუზის ზურგის მხარე.

ექსტენტრული ღერო — ღერო, რომლის მერქნის წლიური რგოლები უთანაბ-

როდა განვითარებული (ერთ მხარეზე უფრო მეტად, ვიდრე მეორეზე), რის შედეგადაც გულგული მოთავსებულია არა ღეროს ცენტრში, არამედ ერთ მხარეზე.

ექტაზია — რომელიმე ღრუ ორგანოს (ბრონქების, სისხლძარღვების და სხვ.) დაჭიმვა.

ექტობლახტი — გარეთა ჩანასახოვანი ფურცელი.

ექტოვენეზი — 1. მიმართულება ეეოლუციურ მოძღვრებაში, რომლის თანახმად ეეოლუციის პროცესებს იწვევს, გარეგანი ფაქტორებით გაპირობებული, მიმართულებითი ცვლილებები, რომელზედაც სახეობები რეაგირებენ მათი საერთო აგებულების შესაბამისად. 2. ემბრიონის განვითარება კელტურაში *in vitro*.

ექტოგონია — დედა ორგანიზმის ნაწილების ცვლილება ჰიბრიდული ემბრიონის გავლენით, რაც არ არის ქროზომომულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული.

ექტოდერმა — 1. უჩრდების გარეთა შრე ჩანასახის (ემბრიონის) განვითარების დროს. გასტრულის გარეთა ჩანასახოვანი ფურცელი, რომლიდანაც წარმოიქმნება კანი და ნერვული სისტემა. 2. ნაწლავლრუიანების და ღრუბელების სხეულის გარეთა შრე.

ექტოდერმული წარმოშობა — ორგანოს ან მისი ნაწილის განვითარება ექტოდერმიდან.

ექტონდოტროფული მიკორიზა — მიკორიზა, რომლის დროსაც სოკოს ჰიფები შექრილია როგორც ფესვის ქერქის უჩრდდერმისისებურ, ასევე ფესვის დაბოლოების უჩრდდებშიც.

ექტოზოოქორია — მცენარის თესლების ან სპორების გავრცელება ცხოველების მიერ სხეულის ზედაპირით, რისთვისაც თესლებს და სპორებს გააჩნია სპეციალური სამარჩეები (კაუ-

ქები, წებოვანი ზედაპირი და სხვ).

ექტონერვალური ნერვული სისტემა — კანეკლიანთა ნერვული სისტემა, რომელიც შედგება, სხეულის ქვედა მხარეს მდებარე, ნერვული რგოლისაგან, რომლიდანაც გამოდის ხუთი რადიალური ნერვული ღერო.

ექტონარაზიტები — პარაზიტები, რომლებიც ცხოვრობენ მასპინძლის სხეულის ზედაპირზე.

ექტოპლაზმა — უჯრედის ციტოპლაზმის გარეთა შრე (იხ. პლაზმალემა).

ექტოსიმბიოზი — სიმბიოზის მოვლენა, როდესაც ერთი ორგანიზმი ცხოვრობს მეორეზე (მაგ., კიბო — განდევგორი და აქტინია).

ექტოსპორა — იხ. ეგზოსპორა.

ექტოტროფული მიკორიზა — გარეგანი მიკორიზა; როდესაც სოკოს ჰიფები გარედანაა ახალგაზრდა, გვერდით ფესვებზე შემოხვეული და შეკრძოლია პირველადი ქერქის უჯრედშირებიებში, შავნით უჯრედებში კი არაა შესული.

ექტოფერმენტები — ფერმენტები, რომლებიც უჯრედის მიერ გარეთაა გამოყოფილი.

ექტოფლოიური სიფონოსტელე — სიფონოსტელე, რომელსაც ფლოემა მხოლოდ ქსილემის გარეთ აქვს განვითარებული; ევოლუციის პროცესში ამ ტიპის სიფონოსტელედან განვითარდა შიშველთესლოვანთა და ფარულთესლოვანთა ცენტრალური ცილინდრი.

ეშვები — 1. ძუძუმწოვარი ცხოველების კბილების ერთ-ერთი სახე; ძლიერაა განვითარებული და ჩვეულებრივ პირიდანაა გამოშვებული (მაგ., ღორის, ღომეშაპის და სხვ. ეშვები). 2. აღამიანის ერთფესვიანი კბილები.

ეციეზიზი — ორგანიზმების შეგუება ახალ ბიოტოპთან. ამ ტერმინს მეტწილად ინგლისელი და ამერიკელი მეკლავრები იყენებენ.

ეციდიოკლიმატი — მცენარის კრონისა (ვარჯისა) და კრონისირგვლივი სივრცის კლიმატი.

ეციდიოსპორები — ენგა სოკოების ორბირთვიანი სპორები, რომლებიც წარმოიქმნება ეციდიუმში.

ეციდიუმი — ენგა სოკოების სპორების მატარებელი სხეული, რომელშიც წარმოიქმნება ეციდიოსპორები.

3

ვაგატონი — პანკრეასის ექტორაქტებიდან მიღებული ცილოვანი ნივთიერება.

ვაჯინა — 1. ხალთა; ფოთლის ყუნწის ან ფორუიტის ქვედა, ღარივით გაფართოებული ნაწილი, რომელიც ხშირად შილის მსგავსად ღეროზეა ცოტად თუ ბევრად შემოხვეული. დამახასიათებელია მარცვლოვნებისათვის, ისლბისათვის, ქოლგოსანთა ბევრი წარმომადგენლისათვის და სხვ. 2. ქალის სისქესო სისტემის ნაწილი—საშო.

ვაგოტონია — ცთომილი ნერვის მოქმედების დარღვევა.

ვაზის ნაყარი — ვაზის სოკოვანი დაავადება.

ვაზიცენტრული პარენქიმა — პარენქიმა, რომელიც განლაგებულია ქურკლების ირგვლივ (გვხვდება, მაგ., იტხის მერქანში).

ვაზოლილატატორები — სისხლძარღვთა გამაფართოებელი ნერვული ბოქკოები.

ვაზოკონსტრიქტორები — სისხლძარღვთა შეშუპვითი ნერვული ბოქკოები.

ვაზომოტორები — სისხლძარღვთა მოძრავებელი ნერვული ბოქკოები.

ვაზოარქონი — პორმონი, რომელიც ვა-
მოიყოფა ჰიპოფიზის უკანა განყო-
ფილებაში; ახდენს სისხლძარღვთა
კედლების შევიწროებას და იწვევს
სისხლის წნევის გადიდებას.

ვაისმანიზმი — იხ. ვეისმანიზმი.

ვაკუოლი — პროტოპლაზმაში არსებუ-
ლი ღრუები, რომლებიც უჭრედის
წვენითაა ამოვსებული და პრო-
ტოპლაზმისაგან შემპრანიტაა გა-
მოყოფილი. ჩვეულებრივ მცენარეუ-
ლი უჭრედებისათვისაა დამახასიათე-
ბელი. ზოგიერთ ერთუჯრედიან ცხო-
ველში (ჰალამანა) ვაკუოლი შეი-
ცავს საკმლის მომწვანებელ წვენს,
ამიტომ მას საკმლის მომწვანებელი
ვაკუოლი ეწოდება; ხოლო ზოგ
ცხოველში (ამება) საკმლის მომწე-
ლებელი ვაკუოლის გარდა წარმო-
იქმნება ე. წ. მფეთქავი ვაკუოლიც,
რომელშიც მონელებული პროდუქ-
ტები გროვდება და შემდეგ გარეთ
გამოიყოფა.

ვაკუოლი — უჭრედის ვაკუოლების ერ-
თობლიობა.

ვაკუმი-ინფლტრაცია — მცენარეულ
ქსოვილში ამა თუ იმ ხსნარის შეყ-
ვან; ცოცხალ უჭრედში ფერმენტე-
ბის მოქმედების აქტივობის შესას-
წავლად.

ვანლინი — ორგანული ნაერთი, რო-
მელსაც შეიცავს მცენარე ვანილის
ნაყოფი გლუკოზიდის სახით. აქეა-
მად ამზადებენ ხელოვნურად. იყე-
ნებენ კულინარიაში და პარფიუმე-
რიაში.

ვარკი — ხელუთხე გამოიყოფილი ზღვიპ
წყალმცენარეები.

ვარიაცია — 1. მცენარის ან ცხოველის
ერთგვარი გადახრა, მცირე ცვლა-
ლება ტიპთან შედარებით; სახეცვლი-
ლება; სახესხვაობა. 2. მოდიფიკა-
ციური ან გენოტიპური ცვლილების
გაჩენა ინდივიდებს შორის.

ვარიაცია სომატოგენური — იხ. სომა-
ტოგენური ვარიაცია.

ვარიაცია პოპოლოგიური — იხ. პოპო-
ლოგიური ვარიაცია.

ვარიაციული შრული — ნიშან-თვისების
ცვალებადობის გრაფიკული გამოსახ-
ვა.

ვარიაციული მწკრივი — ამა თუ იმ ნიშ-
ნის რაოდენობრივი გამოსახულებე-
ბის დალაგება შემცირების ან მატე-
ბის თანმიმდევრობით.

ვარიება — სახის შეცვლა, გადასხვაფე-
რება.

ვაროლის ზიდი — ნერვული ბოქვების
ჩვეუთი, რომელიც აერთებს ნათემის
მარცხენა და მარჯვენა ნახეარსფე-
როებს ტუბერკულარ ცხოველებში.

ვარსკვლავისებრი განვლიში — თავფე-
ხიანი მოლუსკების მანტიის შიგნი-
თა კედელზე არსებული მსხვილი,
წყვილი ნერვული კვანძი, რომელიც
წარმოადგენს მანტიის რიტმული
მოძრაობის ცენტრს.

ვარჯი — ხემცენარეთა ტოტებისა და
ყლორტების ერთობლიობა.

ვაქცია — სპეციალური ვირულენტული
პრეპარატი, რომელიც შეიცავს ინ-
ფექციის გამომწვევ დასუსტებულ ან
მკვდარ ბაქტერიებს ანდა მათი ცხო-
ველმოქმედების პროდუქტებს. ვაქ-
ცინით უტრიან ადამიანს ან ცხოველს
ინფექციურ დაავადებათა წინააღმდეგ
აქტიური იმუნიტეტის შესაქმნელად.

ვაქცინაცია — ვაქცინის შეყვანა ადამი-
ანის ან ცხოველის ორგანიზმში; ვაქ-
ცინით აკრა.

ვაცი — მამალი თხა.

ვებერის აპარატი — ზოგიერთი ძელიანი
თევზის თავისებური ორგანო (ძელე-
ბის სისტემა), რომელიც აკავშირებს
საეურავ ბუშტს წონასწორობის ორ-
განოსთან (შიგნითა ყურთან); მისი
სამუალებით ხდება, წნევის ვადაცემა
საეურავი ბუშტიდან შიგნითა ყურში.

ვებერ-ფებერის კანონი — კანონო-
მიერება, რომელიც განსაზღვრავს
აკეშირს შეგრძნების ინტენსიობისა
და გამლზიანებლის ძალას შორის.

30გეოგრაფიკა — კვების სისტემა ან მარტო მცენარეული საკვებით ან მცენარეული საკვებით, რძის ნაწარმით და კვერცხით; ამ დროს დაუშვებელია ხორცეულის კვება.

30გეოგრაფიკა — იხ. ვეგეტარაიენლობა.

30გეოგრაფიკა — მცენარეული, მცენარესთან დაკავშირებული; წინააღმდეგ ანიმალურისა — ცხოველურისა.

30გეოგრაფიკა ბირთვი — მტერის მარცვლის ვეგეტარაიური უჯრედის ბირთვი, რომელიც იმყოფება მისი ჩაზრდილი ნაწილის ბოლოში. გვხვდება შიშველთესლოვან და ფარულთესლოვან მცენარეთა მტერის მარცვალში.

30გეოგრაფიკა გამრავლება — გამრავლების ერთ-ერთი სახე, როდესაც ახალი ორგანიზმი წარმოიქმნება დედისეული ორგანიზმის რომელიმე ნაწილიდან დაკვირვებით ან დაყოფით. გამრავლების ეს სახე ფართოდაა გავრცელებული, განსაკუთრებით მცენარეებში, ე. წ. ვეგეტარაიური ორგანიზმით ან მათი ნაწილებით, რასაც საფუძვლად უდევს მცენარეთა შორის ფართოდ გავრცელებული რევენერაციის უნარი.

30გეოგრაფიკა განაყოფიერება — მტერის მარცვლის მეორე სპერმის ბირთვის შეერთება პოლარულ — დიპლოიდურ ბირთვთან ორმაგი განაყოფიერების დროს ფარულთესლოვან მცენარეებში.

30გეოგრაფიკა განვითარება მცენარეობა — ონტოგენეზის პერიოდი, რომლის დროსაც მშობინარეობს ვეგეტარაიური ორგანიზმის (ფესვი, ღერო, ფოთოლი) დეტერმინაცია და ზრდა-განვითარება; ამ პერიოდში არ ხდება სქესობრივი და ვეგეტარაიური გამსწავლების ორგანიზმის წარმოქმნა ვეგეტარაიური განვითარება მოცუვის ემბრიონულ და იუვენალურ ეტაპს.

30გეოგრაფიკა დაახლოების მეთოდი — შეიმუშავა ი. მიჩურინმა ურთიერთდამორებული (სისტემატიკურად) სახეობების სქესობრივად შეუქვარებლობის დასადგევად; მდგომარეობს შემდეგში: შესაქვარებელი მცენარის ახალგაზრდა ნათესარის კალამს დაამყნობენ მეორე, მობრდილ მცენარეზე, რომელთანაც განზრახულია მისი შექვარება; რამდენიმე წლის შემდეგ სანამყენე, როგორც ჩამოუყალიბებელი ახალგაზრდა ორგანიზმი, თანდათან იცვლება მძლავრი საძირის ზეგავლენით.

30გეოგრაფიკა კვირტები — ფარულთესლოვან მცენარეთა კვირტები, რომელიც არ შეიცავს ყვავილის ჩანასახს. მათგან სხოლოდ ვეგეტარაიური ყლორტები ვითარდება.

30გეოგრაფიკა ნევროზი — ვეგეტარაიური ნერვული სისტემის ფუნქციური დაავადება.

30გეოგრაფიკა ნერვული ხისტემა — აღმზანისა და ცხოველის ნერვულ სისტემის ნაწილი, რომელიც აწესრიგებს შინაგანი ორგანიზმის (სისხლის მიმოქცევის, საკმლის ჰომენელებელი, სუნთქვისა და სხვ.) მოქმედებას; შედგება სიმპათიკური და პარასიმპათიკური ნაწილისაგან.

30გეოგრაფიკა ორგანიზმი — ორგანიზმი, რომელთა ძირითადი დანიშნულებაა მცენარის კვება და ზრდა; უმაღლეს მცენარეთა ვეგეტარაიური ორგანიზმია: ფესვი, ღერო და ფოთოლი.

30გეოგრაფიკა პოლუსი კვერცხისა — იხ. კვერცხის ვეგეტარაიური პოლუსი.

30გეოგრაფიკა უჯრედი მტერის მარცვლისა — მტერის მარცვლის ორი უჯრედიდან დიდი უჯრედი, რომელიც (დამტვერვის შემდეგ) ჩაიზრდება ბუტკოში მტერის მალად; განაყოფიერებაში არ მონაწილეობს.

30გეოგრაფიკა ყლორტი — ყლორტი.

რომელსაც არ გააჩნა თესლით გამრავლების ორგანოები.

ვეგეტატიური ჰიბრიდი — მცენარე, რომელიც შედგება ორი, გენოტიპურად განსხვავებული, ქსოვილთა სისტემისაგან. წარმოიქმნება ორი მცენარის (სანაყენისა და საძირის) ხელოვნურად შეზრდის გზით, რაც უმთავრესად მყნობით ხორციელდება. ვეგეტატიური ჰიბრიდიზაციის შედეგად მიღებული ჰიბრიდი.

ვეგეტატიური ჰიბრიდიზაცია — მცენარეთა ახალი ფორმების მიღება სხვადასხვა ჩიშის ან სახეობის ერთმანეთთან შეზრდის გზით რაც უმთავრესად მყნობით ხორციელდება.

ვეგეტაცია — მცენარის ცხოველმოქმედების აქტიური მდგომარეობა, რაც მის კვებასა და ზრდაში ელვინდება.

ვეგეტაციური მეთოდი — მცენარის აგრძობიერად და ფიზიოლოგიურად შესწავლას სამეცნიერო-საკვლევო მუშაობის მეთოდი რაც მდგომარეობს მცენარის გამოზრდაში სპეციალურ ვეგეტაციურ სახლში მოთავსებული ლითონის ან მინის კურკლებში. ფართოდაა გამოყენებული მცენარის დამოკიდებულების გამოსარკვევად სასუქების, სინათლის, სიბზოს, ტენიანობის და სხვათა მიმართ.

ვეგეტაციური პერიოდი — წელიწადის დროის ის პერიოდი, რომელშიც მცენარე ავლენს თავისი ზრდა-განვითარების სრულ ციკლს. ერთწლოვან მცენარეებში ეს მთავრდება მწიფე ნაყოფების და თესლის წარმოქმნით; მრავალწლოვანი მცენარეებში კი შემდეგ გადადიან ე. წ. სეზონების პერიოდში.

ვეგეტაციური სახლი — მინისკედლებიანი და საბურავიანი შენობა, სადაც ატარებენ ცდებსა და დაკვირვებას მცენარეზე.

ვეისმანიზმი — ერთ-ერთი მიზიდინარეო-

ბა ბიოლოგიაში მემკვიდრეობითობის მოძღვრების შესახებ. სახელწოდება მიიღო ამ მიზიდინარეობის ფუძემდებლის, გერმანელი ბიოლოგის ა. ვეისმანის მიხედვით. ვეისმანიზმი უარყოფს შეძენილ ნიშანთვისებათა მემკვიდრეობით გადაცემის იდეას.

ველაშენი — მკვდარი უჯრედების რამდენიმე ფენა, რომლთაც დაფარულია ზოგიერთი ეპითელური ქაღარის დამატებითი სპაერო ფესვები; მისი საშუალებით ხდება ატმოსფერული ნალექის წყლის შესარტვა.

ველი — სავანისებრი მაღალბალახეულობის მცენარეულობა სამხრეთ აფრიკაში.

ველიგერი — ზოგიერთი მუცელფეხიანი ლოკოინის ახალგაზოგილი ლარვა, რომელიც თავისუფლად დაუკრავს წყალში; გააჩნია მოძრაობის სპეციალური ორგანო — კანის დაპოკლებული გამოწინაზარი (აფრა, იალქანი) წაშვამებით.

ველუმი — იალქანი, აფრა; 1. ზოგიერთი ნაწლავდრუიანი ცხოველის (მაგ. პიდროიდული მელუხა) და მოლუსკის მოძრაობის ორგანო. 2. ლანცეტას პირის წინა ძაბრისა და ხახის ღრუს შორის არსებული ნაოკი.

ველური ხაშირე — ხეხილოვანი მცენარის დაუმყნობელი ეგზემპლარი, რომელიც თესლიდანაა გაზრდილი.

ველ-უდაბნოს მცენარეულობა — იხ. ნახევრადუდაბნოს მცენარეულობა.

ვენა — სისხლძარღვი, რომლითაც სისხლი ორგანოებიდან და ქსოვილებიდან მიედინება გულისაკენ.

ვენეპუნქცია — ვენის პუნქცია; ვენის გაჩვენება ღრუ ნენსით სისხლის გამოსაშვებად, გადასხვისათვის ან რაიმე სამკურნალო ნაეთიერების შესაყვანად.

ვენებტყოა — ვენის გაკეთა სისხლის გამოსაშვებად.

ვენტრალური — მუცლისა; მუცელზე ან მუცლის მხარეზე განლაგებული; მუცლისაყენ მიმართული.

ვენტრალური ქორჩალი — ეუქის, თორ-მეტეოჯა ნაწლავისა და თორკმლების არეში მოთავსებული ქორჩალი.

ვენური გულეზი — სისხლძარღვების დამოკლებული კუნთოვანი გაფართოებანი, რომელსაც სისხლი მიაქვს თავფეხიანი მოლუსკების ლაყურებში.

ვენური ხისტემა — სისხლძარღვთა სისტემა, რომელშიც ორგანოებიდან მომდინარე სისხლი მიედინება გულსაკენ.

ვენური ხისხლი — სისხლი, რომელიც მდიდარია ნახშირორჟანგით და უჯრედში მიმდინარე ნივთიერებათა ცვლის პროდუქტებით.

ვერტებრალური კვანძები — იხ. ლატერალური კვანძები.

ვერტიცილები — კარტოფილის, ბამბის, პომიდორის, მზესუმზირისა და სხვ. მცენარეთა დაეადება, რომელიც აზიანებს გამტარ სისტემას; დაეადების გამომწვევია უსრულო სუკოების ზოგიერთი წარმომადგენელი.

ვერტლუგი — იხ. ტაბუზი.

ვერცხლესებრი გარხი — გარხი, რომელიც მდებარეობს თევზის თვალის ცილოვან და სისხლძარღვოვან გარსს შორის. შეიცავს წვრილ, კირიან კრისტალებს, რომელიც არეკლავს სხივებს.

ვერტიბულური აპარატი — წონასწორობის ორგანო, რომელიც მოთავსებულია შიგნითა ყურში; აღიქვამს თავის და სხეულის მდგომარეობის შეცვლას სიერკეში, აგრეთვე სხეულის მოძრაობის მიმართულებას. დიდი მნიშვნელობა აქვს სხეულის წონასწორობის შენარჩუნებისათვის მოსვენებისა და მოძრაობის დროს.

ვეტერინარი — ვეტერინარიის სპეციალისტი, საქონლს ექიმი, ბეითალი.

ვეტერინარია — 1. ზოგადბიოლოგიური და სპეციალურ მეცნიერებათა კომპლექსი, რომელიც სწავლობს სასოფლო-სამეურნეო ცხოველთა დაეადებებს და მათ მკურნალობას. 2. ცხოველთა მკურნალობა და მათი დაცვა დაეადებისაგან.

ვეშაპის უღვაში — უკბილო ვეშაპების ზედა ცბაზე განლაგებული მრავალრიცხოვანი რქოვანი ფირფიტები, რომლებიც ჩამოშვებულია ხახაში. წარმომადგენს ერთგვარ საცერს, რომლითაც ხდება ზღვის წვრილი ცხოველების გადაწურვა.

ვიბრაკულაირები — სპეციალიზირებული ინდივიდები ხვევლების კოლონიაში, რომელთაც გააჩნია გრძელ საცეცები — ვიბრაკულები; საცეცების რხევითი მოძრაობით ფანტავენ და აძევენ უცხო სხეულაკებს და არ უშევენ კოლონიასთან.

ვიბრონეზი — ბაქტერიები, რომელთაც აქვთ ცილინდრული, მოლუნული უჯრედები (მაგ., ქოლერის ბაქტერიები).

ვიბროსები — იხ. უღვაში.

ვივარიუმი — სპეციალური სადგომი ცხოველების შესანახად მათზე დაკვირვების ან ცდების ჩასატარებლად და თვალსაჩინოებისათვის; მაგ., აკვარიუმი — თევზებისათვის; ინსექტარიუმი — მწერებისათვის; ტერარიუმი — წყალხმელეთა ცხოველებისათვის და ქვეწარმავლებისათვის.

ვივიმარია — ცოცხლად შობა, ცოცხალმბალობა.

ვივიექცია — ცხოველის ცოცხლად გაკეთა რაიმე ორგანოს აგებულებისა და ფუნქციის შესწავლის მიზნით.

ვიკარიანტები — იხ. ვიკარული სახეობები.

ვიკარიუმი — ერთი სახეობის შენაცვლება მეორე, ახლოს მდგომი სახეობით სიერკეში (სიერკითი ვიკარიუმი) ან დროში (სეზონური ვიკარიუმი).

ვიკარული სახეობები — შემნაცვლელი

სახეობები: სისტემატიკურად ახლოს მდგომი სახეობები, რომელთაც უკავიათ განსხვავებული არეალი (მაგ., ჩვეულებრივი ნაჭვი და ციმბირის ნაჭვი). ან გვხვდებიან ერთი არეალის ფარგლებში, მაგრამ განსხვავებულ ეკოლოგიურ პირობებში (მაგ., ველისა და ქვიშნარების ურცი), ანდა ერთმანეთს ენაცვლებიან ღრომი ერთ და იმავე ადგილზე (მაგ., კორდუსკილას გაზაფხულისა და ზაფხულას ფორმები).

ვიკარული ფორმაცია — ფორმაცია, რომლის მთავარი ფენა (სათესური) წარმოადგენს ვიკარულს, ე. ი. წარმოქმნილია სახეობებით, რომლებიც ერთი და იგივე ეკოპირობის მიუხედავად.

ვილტი — შენარეთა დაავადება (კენობა), რომელსაც იწვევს უსრულო სოკოების ზოგიერთი წარმომადგენელი.

ვილენტები — სახეობები, რომლებსაც გააჩნიათ თანასაზოგადოების შექმნის ან მასში მტკიცედ შეჭრის დიდი უნარი.

ვირილიზმი — იხ. მსკელნიზაცია.

ვირიონი, ვირიოპორა — ვირუსის მომწიფებელი ნაწილაკები, რომელთა საშუალებით ხდება არახელსაყრელი პირობების გადატანა ორგანიზმის გარეთ. ამ დროს ისინი არ ამკლავებენ სიცოცხლის არაეითარ ნიშანს; მაგრამ როგორც კი მოხვდებიან ორგანიზმში, რომელიც ამ ვირუსისადმი მადრეცილებას იჩენს, ვირუსპორები მაშინათვე გადადიან განვითარებისა და გამრავლების სტადიაში.

ვიროსპორა — იხ. ვირიონი.

ვირულენტობა — პათოგენური მიკროორგანიზმების დაავადების გამოწვევითვისებათა ექტორობა; რომელიც განისაზღვრება მასპინძელ ორგანიზმში მიკრობის შეჭრის სიჩქარით, მათი იქ გამრავლებით, შესაძენ ნივთიერებათა გამოყოფის უნარიანობით და სხვ. თვისებებით.

ვირულენტური — ავადმყოფობის გამოწვევე (იოქმის მიკრობებზე).

ვირუსები — ბაქტერიულ ფილტრში გამავალი მიკროორგანიზმების უმცირესი არაუჯრედოვანი ფორმები, რომლებიც მრავლდებიან მხოლოდ ცოცხალ უჯრედში. აღმოაჩინა დ. ივანოვსკიმ 1892 წელს. ვირუსი შედგება ცილოვანი გარისისგან — კაპსიდისგან და მასში მოთავსებული შემცველობისგან — ნუკლეოკაპსიდისგან; ეს უკანასკნელი ძირითადად შედგება ნუკლეინის მჟავებისგან. ბევრ ვირუსს გააჩნია აგრეთვე ზედაპირული გარსი, რომელიც ფარავს ცილოვან გარსს. ვირუსები წვეწვენ მცენარეთა, ცხოველთა და ადამიანის მრავალ ინფექციურ საშიშ დაავადებას, რითაც დიდ ზიანს აყენებენ ადამიანის ჯანმრთელობას და სახალხო მურწეობას. ცნობილია აგრეთვე ისეთი ვირუსები, რომლებიც სახლდებთან ბაქტერიების უჯრედებში და სპობენ მათ. ასეთ ვირუსებს ბაქტერიოფაგებს ან მოკლედ ფაგებს უწოდებენ.

ვირუსოლოგია — მეცნიერება ვირუსების შესახებ.

ვირუსოკოპია — ვირუსების მორფოლოგიის შესწავლის მიკროსკოპიული მეთოდი.

ვირუსული (ვირუსისაგან) — ვირუსის შემუცელები; ვირუსით გამოწვეული.

ვისცერალური — ცხოველის შინაგან ორგანოებთან, შიგნეულობასთან დაკავშირებული.

ვისცერალური განგლები — ნერვული კვანძები; რომლებიც განლაგებულია კუჭნაწლავის ზემოთ, — ინალურ ხერხელთან ახლოს; რბილტვთან ცხოველებში (მოლუსკებში).

ვისცერალური წუცლის აქის — მუცლის აქის ნაწილი; რომელიც თხელ ზემოთად გადაკრული აქის მუცლის ღრუში მოთავსებულ შინაგან ორგანოებს.

ვიცერალური ნერვული ხისტემა — იხ. ვეგეტატიური ნერვული სისტემა.

ვიცერალური ტომარა, ჩანთა — მუცელფეხიანი მოლუსკების თავის უკან მდებარე ტომარა, რომელშიც ძირითადი შინაგანი ორგანოებია მოთავსებული.

ვიცერალური ფურცლები — სხეულის შორიანი ღრუს კედლები, რომლებიც მიკრულია ეუქ-ნაწლავზე სეგმენტებად დაყოფილ ცხოველებში, მაგ., რგოლოვან ქიებში.

ვიცერალური ღრუ — ღრუ, რომელშიც განლაგებულია მხარფეხიან მოლუსკების შინაგანი ორგანოები.

ვიტალიზმი — იდეალისტური მიმართულება ბიოლოგიაში, რომელიც სიციოხლის მოვლენებს ხსნის ცოცხალი ორგანიზმისათვის დამახასიათებელი, არამატერიალური რაღაც „სასიცოცხლო ძალის“ არსებობით.

ვიტალური — სიციოხლის მოვლენებთან დაკავშირებული; სასიცოცხლო.

ვიტალური შეღებვა — ცოცხალი ორგანიზმის ან მისი ნაწილის შეღებვა შესწავლის მიზნით მათს სიციოხლშივე; ცოცხლად შეღებვა.

ვიტამინი — სხეულისხევაგეარა ქიმიური შემადგენლობის ორგანული ნივთიერება, რომლებიც აუცილებელია იდამიანისა და ცხოველთა სასიცოცხლო პროცესებისათვის ტერმინი შემოიღო პოლონელმა მეცნიერმა კაზიმირ ფუნკიმ 1912 წელს. საკვებში რომელიმე ვიტამინის ნაკლებობა იწვევს დაავადებას — ავიტამინოზს (იხ.). ვიტამინებს დიდი რაოდენობით შეიცავს ბოსტნეული და ხილი; გვხვდება ცხოველურ საკვებშიც. მათ აღნიშნავენ ლათინური ასოებით A, B, C, D და ა. შ. დღეისათვის 40-მდე ვიტამინია ცნობილი.

ვიტამინის შემცველი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც დიდი რაოდენობით შეიცავენ ერთ ან რამდენიმე ვიტამინს ან პროვიტამინს, ასეთ მცენარეებს იყენებენ საკვებად ან ვიტამინებისა და ვიტამინირებულ პროდუქტების მისაღებად.

ვიტამინოლოგია — ბიოქიმიის დარგი, რომელიც სწავლობს ვიტამინებს და მათ როლს ნივთიერებათა ცვლაში.

ვიტასტერინები — იხ. ლიპოვიტამინები.

ვიტაუულტურა — ვენახის გაშენება; მევენახეობა.

ვიტრიფიკაცია — ცხოველის ან მცენარის უჯრედის პროტოპლაზმის „გაცივება“, გამაგრება ხელოვნურად ტემპერატურის სწრაფი დაწვეით — 150—180 გრადუსამდე; ამ დროს წყალი იყინება ამორფული სახით, კრისტალების წარმოქმნელად, რაც ხელს უწყობს ორგანიზმის გადარჩენას.

ვილენტიები — პატარა ზომის, მსხლინებრი მოყვანილობის მსუსხავი უჯრედები ნაწლავლრუიან ცხოველებში.

ვილიერი — შემოღობილი ადგილი ცხოველებისა და ფრინველების მოსათავსებლად.

ვილტინიზმი — აბრეშუმის კიის მიერ რამდენიმე თაობის მოცემის უნარი წლას განმავლობაში.

ვილუტინი — სპირაგო ნივთიერება, რომელიც შედგება ნუკლეინის მჟავას, მერტფოსფატისა და ცილისაგან. პირველად აღმოჩენილი იყო ბაქტერიის, სახელდობრ Spirillum volutans-ის უჯრედში, შემდეგ კი სხვა ბაქტერიებში, საფურარებში და ლურჯმწვანე წყალმცენარეებშიც.

ვილფის ხეული — იხ. მეზონეფროსი.

ვირობევის ხლართი — ერთ-ერთი ნერვული ხლართი, რომელიც განლაგებულია კუკის კედლებში; მდებარეობს სეროზული გარსის ქვეშ.

ზალენსკის კანონი — ფოთლის მდებარეობასთან დაკავშირებული ანატომიურ-ფიზიოლოგიურ თავისებურებათა კანონზომიერება, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ფოთლის ანატომიური აგებულების ცვლილებანი, მიმდინარეობს ქსერომორფიზმის გაზრდით ქვედა იარუსიდან ზედა იარუსის მიმართულებით.

ზამთარგამძლეობა — მცენარის უნარი გადაიტანოს ზამთრის მძიმე პირობები.

ზამთრის ძილი—არახელსაყრელი დროის დამი შეგუება, რომლის დროსაც ცხოველი წვება ბუნებაში ან სხვა თავშესაფარში და ეძლევა ძილს. სოსიოცელო პროცესები ამ დროს მკვეთრად იცემა და მიმდინარეობს სხეულში დაგროვილი სამარაგო ნივთიერებების (უმთავრესად ცხიმის) ხარკზე.

ზაფხულის სპორები — იხ. ურედოსპორა.

ზაფხულმწვანე მცენარეები — ზომიერი და ცივი კლიმატის მცენარეები, რომლებსაც ზამთრობით ფოთლები სცივიათ.

ზაქი — კამეჩის ნაშიერი, დაბადებიდან 3 წლამდე.

ზეაქხანტინი — ქსანტოფილთან ახლოს მდგომი ყვითელი პიგმენტი, რომელსაც შეიცავს სიმინდის მარცელისა და ქაყის ნაყოფის ქრომობლასტები.

ზებროიდი — ზებრისა და ცხენის (ან სახედრის) ნაჭვარი.

ზებუ—კუზიანი ხარი (ან ძროხა); შინაური ცხოველი, რომელიც გავრცელებულია აზიასა და აფრიკაში.

ზედა ნასკვი — ნასკვი, რომელიც თავისუფლად ზის ამოზნექილ ბრტყელ ან ჩაზნექილ ყვავილსაქლომზე, ყვავილსაფარი კი მის ქვემოთაა მოთავსებული. მისი კედლები წარმოქმნი-

ლია მხოლოდ ნაყოფის ფოთლები-საგან.

ზედა ნისკარტი — ფრინველების ნისკარტის ზედა ნახევარი; იხ. ნისკარტი.

ზედა ფრთები — ხოკოების და სხვა მწერების წინა წყვილი, მაგარი, ქიტინოვანი ფრთა, რომელიც დაკვიცილ მდგომარეობაში ფარავს მწერის სხეულის ზედა ნაწილს. ელიტრი.

ზეზურად გამზარი — ფესვებზე მდგარი გამზმარი ხე; ძირზე მზმარი.

ზეთოვანი კულტურები — სასოფლო-სამეურნეო მცენარეების ჩვეუთ, რომელთა ნაყოფი ან თესლი შეიცავს 25—60% ცხიმს. მაგ., მუხესუშირა, ბამბა, სელი, სოია, და სხვა.

ზეინი — სამარაგო ცილა, პროლაშინების ჩვეუთიდან, რომელსაც შეიცავს სიმინდის მარცელები.

ზექლახი — ტაქსონომიური ერთეული, რომელიც აერთიანებს რამდენიმე კლასს ტიპის ფარგლებში.

ზეპარაზიტები — ორგანიზმები, რომლებიც სხვა პარაზიტების კმაყოფილებაზე არიან, მაგ, კომპოსტოს თეთრულას მუხლუხში პარაზიტობს მხედარი აბანთელუსი, რომელშიც თავის მხრივ პარაზიტობენ რიგი სხვა წერილი სიფოთანაფრთიანი მწერები. მათ მეორადი პარაზიტებიც ეწოდებათ.

ზერაზმი — ტაქსონომიური ერთეული, რომელიც აერთიანებს რამდენიმე რაზმს კლასის ფარგლებში.

ზეხახეობა — 1. მონოფიტურული ჩვეუთი ალოპატრიული სახეობებისა, რომლებიც ნათლად გამოახული მორფოლოგიური განსხვავების გამო არ შეიძლება გაერთიანდნენ ერთ სახეობაში (მაიერი, 1942). 2. სახეობა, რომელიც წარმოქმნილია პირველადი სახეობისაგან. ქრომოსომული ანაწეობის გაორკეცების ან მრავალ-

ქერადი გადიდების შედეგად (ლამპერსტრ., 1945).

ზიგაოფიზი — მალევის მორჩების წყვილად შენაწევრება, შესახსრება.

ზიგოგამეტა — უმორჩაო გამეტა (იგივეა რაც აპლანოგამეტა).

ზიგოგამია — ორი უჯრედის შერწყმა, რომელთა შიგთავსი არ არის დიფერენცირებული განსაკუთრებულ ცალკეულ გამეტებად (მამრობით და მდედრობით სასქესო ელემენტებად). გვხვდება უმდაბლეს სოკოებში (ზიგომიციტებში); ზიგოგამია შეესაბამება ზოგიერთი მწვანე წყალმცენარის (კონიუგატების) სქესობრივ პროცესს — კონიუგაციას.

ზიგოზისი — ორი გამეტის შერწყმა.

ზიგოზოხსპორა — მოძრავი უჯრედი, რომელიც წარმოიქმნება ორი ერთნაირი უჯრედის შერწყმის დროს.

ზიგომორფული ყვავილი — ყვავილი, რომელზედაც შეიძლება ერთი სიმეტრიის სიბრტყის გავლება, რომელიც მას ყოფს ორ თანაბარ — მარჯვენა და მარცხენა ნახევრად (მაგ., აყუყუნას, საღბის, ბარდას, დევისპირას და სხვათა ყვავილი).

ზიგონემა — ლუბტონემას (იხ.) შემდეგი სტადია პირველი რივის ოვოციტისა და სპერმატოციტის მემოზაის პროფაზაში, რომელიც ხასიათდება ჰომოლოგიური ქრომოსომების დაახლოებით და წყვილთა წარმოქმნით. იგივეა რაც ზიგოტენა ანუ სინაპტენური სტადია.

ზიგოსომა — ჰომოლოგიური ქრომოსომების წყვილ-წყვილად შეერთება ზიგონემაში.

ზიგოსპორა — სქესობრივი პროცესის დროს ორი ერთნაირი სასქესო უჯრედის შერწყმის შედეგად წარმოქმნილი სპორა ზოგიერთ მწვანე წყალმცენარეში (კონიუგატებში) და უმდაბლეს სოკოში (ზიგომიციტებში). ჩამოყალიბებული ზიგოსპორა ჩვეულებრივ დაფარულია სქელი გარსით

და აღმოაენებას იწყებს ცოტად თუ ბევრად ხანგრძლივი მოსვენების მდგომარეობაში ყოფნის შემდეგ.

ზიგოტა — გამეტების შერწყმის (კოპულაციის) შედეგად წარმოქმნილი უჯრედი (განაყოფიერებულ კვერცხ-უჯრედი), რომლიდანაც ახალი ორგანიზმი ვითარდება. უფრო ფართე გაგებით — ზიგოტიდან განვითარებული ორგანიზმი.

ზიგოტენა — იხ. ზიგონემა.

ზიგოტური ლეტალურობა — ზიგოტის უუნარობა (რაც გენეტიკურადაა გაპირთებული) დაასრულოს თავისი განვითარება.

ზიგოგამია — ორგანიზმის განვითარების ფაზა განაყოფიერების მოხდენასა ე. ი. ზიგოტის წარმოქმნასა და მეიოზის დაწყებას შორის; იგივე რაც დიპლოფაზა.

ზიმაზა — სპირტის დუღილის ფერმენტები, რომლებიც იწყვეენ ნახშირწყლების გახლეჩას ანაერობულ პირობებში; გვხვდება სათურებში.

ზინქანთრომი — უძველესი განამარბებული ადამიანი, რომლის ნაშთები ნახული იყო ტანგანიკის ჩრდილოეთ ნაწილში.

ზამი — ნახევრადთხევადი ცხიმი (ქონი), რომელიც უვითარდება ზღვის ძუძუმწოვარ ცხოველებს (ვეშაისანარებს) და თევზებს კანქვეშ დიდი რაოდენობით. მოქველებული ტერმინია; შეცვლილია ტერმინით „ქონი“, მაგ. ვეშაის ქონი, თევზის ქონი და ა. შ.

ზოარი — ზოგიერთი ბრტყელი ქიის (ხავსელები) კოლონიის ჩონჩხი, რომელიც შედგება ზოეციისაგან.

ზოეცია — ზოგიერთი ბრტყელი ქიის (ხავსელები) გარეთა რქოვანი ან კირიანი ჩონჩხი.

ზოიდიოგამია — განაყოფიერება მოძრავი სპერმატოზოიდებით ან ანთეროზოიდებით.

ზოლიანი სხეული — რუხი ნივთიერების ძლიერი თავმოყრა დიდი ნახევარსფეროების სიღრმეში.

ზონა — რაიმე საერთო ნიშნის მხედვით გამოყოფილი სივრცე; ზოლი, რაიონი, მაგ., ტყის ზონა; ველის ზონა.

ზონალობა, ზონალურობა — ძირითადი გეოგრაფიული კანონზომიერება მცენარეულობის, ნიადაგის და ცხოველთა სამყაროს განლაგებისა დედამიწის ზედაპირზე მზის სითბოს განედურ განაწილებასთან დაკავშირებით. ზონალობა ირდევია მთაგორიანობით, სადაც ვერტიკალური სარტყელიანობა ვლინდება.

ზონალური — ზონასთან დაკავშირებული, ამა თუ იმ ზონისათვის დამახასიათებელი.

ზონალური მცენარეულობა — 1. მცენარეული საფარი, რომელიც ქმნის მცენარეულობის ზონებსა და ქვეზონებს. ტიპურად გამოსახულია წყალგამყოფ გავაკებებზე და მთიანი ქედების ზონალურ ფერდობებზე. 2. მცენარეულობა, რომელიც განვითარებულია შესატყვისი ზონის ფარგლებში, მაგ., მარცვლოვნები ველის ზონაში, წიწვოვანები — ტაიგაში და ა. შ.

ზონდი — 1. სამედიცინო იარაღი; წვრილი მილი ან ღარი, რომელიც შეკვავთ სხეულის ღრუში გამოკვლევის ან მკურნალობის მიზნით. 2. ბურღი, რომლითაც იღებენ ნიადაგის ქვედა ფენების ნიმუშებს გამოკვლევის მიზნით. 3. პატარა აეროსტატი, რომელიც ავტომატურად იწერს შეტოროლოგიურ მონაცემებს ატმოსფეროს ზედა ფენებში.

ზობუნეთობი — წყალსატევების ფსკერზე მცხოვრები ცხოველების ერთობლიობა.

ზოოგამეტა — მოძრავი გამეტა, რომელსაც პლანოგამეტასაც უწოდებენ.

ზოოგამია — შტერის მარცვლის გადატანა ცხოველებით.

ზოოგეოგრაფია — ცხოველთა გეოგრაფია; ზოოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ცხოველთა გავრცელებასა და განაწილებას დედამიწაზე.

ზოოგეოგრაფიული ოლქები — ცხოველთა განსახლების გეოგრაფიული ოლქები. ანსხვავებენ შემდეგ ზოოგეოგრაფიულ ოლქებს: პალეარქტიკულს, ნეოარქტიკულს, ინდომალაიურს, ეთიოპურს, ნეოტროპიკულს და ავსტრალიურს. ხშირად პირველ ორ ოლქს აერთიანებენ პოლარქტიკული ოლქის სხედწოდებით.

ზოოგეოგრაფიული რუკა — რუკა, რომელზედაც აღნიშნულია ზოოგეოგრაფიული ოლქები და ქვეოლქები.

ზოოგლეა — წყალში მცხოვრები ბაქტერიების ლაბოვანი გროვა, რომელიც წარმოიქმნება ბაქტერიების ლორწოვანი გარსების შეწებებით.

ზოოგონიდიუმი — იხ. ზონიპორა.

ზოოიდი — კოლონიური ხავსელების (ზღლი ბრტყელი ქიები) ცალკეული ინდივიდი.

ზოოლატრია — ცხოველთა თაყვანისცემა ძველი ხალხების (ინდოელების, ეგვიპტელების და სხვათა) რელიგიაში.

ზოოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ცხოველთა სამყაროს.

ზოოლოგიური პარკი — სპეციალური პარკი (ბაღი), სადაც თავმოყრილია საჩვენებლად და მეცნიერული დაკვირვებისათვის სხვადასხვაგვარი (მეტწილად გარეული) ცხოველები.

ზოომორფიზმი — რელიგიური მსოფლმხედველობა, რომლის მიმდევარებს ღმერთები წარმოდგენილი ჰყავთ ცხოველების სახით.

ზოონიზები — ცხოველთა ინფექციური დაავადებანი, რომლებიც შეიძლება გადაედოს ადამიანსაც (მაგ., კიშპირის წყლული, ქოთაო, ცოვი და სხვა).

ზოოპათოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ცხოველთა დაავადებებს.

ზოოპალეონტოლოგია — იხ. პალეოზოოლოგია.

ზოოპარკი — იხ. ზოოლოგიური პარკი.

ზოოპლანქტონი — პლანქტონის ცხოველური ორგანიზმები.

ზოოსპორა — ზოგიერთი წყალმცენარისა და უმდაბლესი სოკოს მოძრავი სპორა, რომლითაც ხდება მათი უსქესო გამრავლება. წარმოადგენს სფერული ან მსხლსებრან ფორმის უჯრედს, რომელიც აღჭურვილია ორი (იშვითად ოთხი ან მეტი) შოლტით, რომელთა საშუალებით მოძრაობს წყალში.

ზოოსპორანგიუმი — ზოგიერთი წყალმცენარისა და უმდაბლესი სოკოს უსქესო გამრავლების ორგანო, რომელშიც ზოოსპორები ვითარდება.

ზოოსტერინები — ცხოველური წარმოშობის ნოთიერებანი სტერინების ჯგუფიდან.

ზოოტექნიკა — მეცნიერება სასოფლო-სამეურნეო ცხოველების მოშენების, მოვლისა და სწორი გამოყენების შესახებ.

ზოოტომია — ზოოლოგიის ნაწილი; ცხოველთა კერძო ანატომია, რომელიც სწავლობს ცხოველთა შინაგან აგებულებას.

ზოოფაგები — ცხოველები, რომლებიც იკვებებიან ცხოველური საკვებით.

ზოოფილია — მეცნარეთა ყვავილის დამტვერვა ცხოველების დახმარებით: მწერების (ენტომოფილია), ფრინველების (ორნითოფილია) ან ლოკოინების (მალაკოფილია) საშუალებით.

ზოოფიტები — ძველი სახეწოდება ისეთი უხერხემლო ცხოველებისა (ღრუბელებისა და სხვა მისთ.), რომლებიც მიაჩნდათ, გარდამავალ ფორმებად მცენარეებსა და ცხოველებს შორის.

ზოოფობები — მეცნარეები, რომელთაც

გაჩინათ ცხოველებისაგან თავდასაცავი სამარჯვებები. ამ ჯგუფს ეკუთვნის ეკლიანი, შხამიანი და სხვა მისთანა მეცნარეები.

ზოოქორები (ზოოქორიდიან) — მეცნარეები, რომელთა ნაყოფების, თესვებისა და სპორების გავრცელება ხდება ცხოველების საშუალებით, რისთვისაც გააჩინათ თავისებური სამარჯვები საქმელად ეარგისი ყვავილსაფრის, კაუქისებრი წარმონაქმნებისა და სხვათა სახით.

ზოოქორია — მეცნარის ნაყოფების, თესვებისა და სპორების გავრცელება ცხოველების მიერ.

ზოოცენოზი — ბიოცენოზში შემავალი ცხოველთა ორგანიზმები.

ზოოცეციდიები — მეცნარის არანორმალურად გაზრდილი ნაწილები მათზე მწერების დასახლების შედეგად (იხ. გალები).

ზოოზორია — იხ. ზოოქორია.

ზოომედიცინა — მეცნიერება ცხოველთა ჩანმრთელობის დაცვის შესახებ.

ზრდა ორგანიზმიზი — ორგანიზმის ან მისი ცალკეული ორგანოს მასის გადიდება, (გაზრდა) ინდივიდუალური განვითარების პროცესში.

ზრდის კონუსი მეცნარისა — ზრდის წერტილი; მეცნარის ღერძული ორგანოს (ღეროსა და ფესვის) წვერო, სადაც მიმდინარეობს სიგრძეში ზრდა უჯრედების დაყოფის ხარჯზე; შედგება პრომერისტემისაგან — პირველადი წარმოშობი ქსოვილისაგან.

ზრდის ნოთიერებები — მეცნარის უჯრედში გამოშუშავებული ან სინთეზურად მიღებული ზრდის დამაჩქარებელი ან შემამჩერებელი ნოთიერებანი (იხ. აუქსინები)

ზრდის პროცესი — ორგანიზმში მიმდინარე ცვლილებანი, რომელიც დაკავშირებულია დაშლილი უჯრედების შეკვლასა და მათი რიცხვის გადიდებასთან; ამ უკანასკნელის შედეგად ხდება ორგანიზმის მასის გადიდება.

ზრდის სტიმულატორები — იხ. სტიმულატორები ზრდისა.

ზრდის ულორტი — მცენარის ულორტი, რომელიც წლიდან წლამდე აგრძელებს სიგრძეში ზრდას (განსხვავებით სანაყოფე ულორტებისა, რომლის წვერზე წარმოიქმნება ყვავილი და ზრდა ჩერდება).

ზრდის წერტილი მცენარისა — იხ. ზრდის კონუსი მცენარისა.

ზრდის ჰორმონი — ჰიპოფიზის წინა ნაწილში გამოშვებული ერთ-ერთი ჰორმონი, რომელიც არეგულირებს ორგანიზმის ზრდას.

ზურგის ხიში — იხ. ქორდა.

ზურგის ტვინი — ცენტრალური ნერვული სისტემის ნაწილი, რომელიც მოთავსებულია ხეჭვირის არხში. წარმოადგენს შუალედ რუკას თავის

ტვინისა და პერიტერიულ ნაწილს შორის.

ზურგის ტვინის არხი — ზურგის ტვინის შიგნით მდებარე ღრუ, რომელიც ზურგის ტვინის სითხითაა ამოვსებული.

ზურგის ტვინის ხიხე — ლიმფის მსგავსი სითხე, რომლითაც ამოვსებულია ზურგის ტვინის არხი და თავის ტვინის პარაკუჭები.

ზურგ-ნათხემის ტრაქტი — ნერვული ბოქვები, რომელიც მოემართება ზურგის ტვინის გვერდითი ღეროს გარეთა ნაწილიდან ნათხემის ქერქის უჭრედებამდე.

ზღვის თევზები — იხ. თევზების ბიოლოგიური ჯგუფები.

ზღვის ფაუნა — ოკეანეებსა და ზღვებში მცხოვრებ ცხოველთა ერთობლიობა.

მ

მავალი — მარტივი ბოტრიული ყვავილედი ერთ-ერთი სახე, რომლის მთავარი ღერო დამოკლებულია და მის წვერზე უყუნწო ან მოკლეყუნწიანი ყვავილებია მკიდროდ შეკრებილი (მაგ., ზოგიერთი სამყურას ყვავილელი).

მავთავი — მარტივი ბოტრიული ყვავილეთი ერთ-ერთი სახე, რომელშიც დამკლებულ მთავარ ღეროზე მჭიდრომარე ყვავილებია განლაგებული (მრავალძარღვას, ვერბენას, ზოგიერთი მარცვლოვანის და სხვათა ყვავილელი).

მავთავიანი მარცვლოვანი მცენარეები — კულტურული ხორბლეული მცენარეები, რომელთა ყვავილელი მავთავია (ხორბალი, ქვევი).

მავთავის გაყოფა — მარცვლოვან მცენარეთა განვითარების ფაზა, რომელიც ხასიათდება მავთავის გამოჩენით ზედაფოთლების ეპინიდან.

მავთუნები — პატარა ზომის, 1—2

ან მრავალყვავილიანი ყვავილედი, რომლებიც შეკრებილია საგველასებ, თავთავისებრ, იშვიათად მტვენისებრ საერთო ყვავილედში. დამახასიათებელია მარცვლოვანებისათვის.

მავთუნის კილები — მავთუნზე შემოხვეული სხვადასხვა ზომის უნაყოფო კილები, რომლებიც მფარე ფოთლებს შეესაბამება; ჩვეულებრივ ორია: ზედა და ქვედა კილი (მარცვლოვან მცენარეებში).

მავის ტვინის პარაკუჭები — თავის ტვინის ურთიერთ დაკავშირებული ღრუები. მავის ტვინის ჰემისფეროების ქერქი — აღამიანისა და უმაღლეს ხერხეულიანი ცხოველების თავის ტვინის დიდი კემისფეროების ზედაპირული შრე.

მავის ქალა — ხერხეულიანი ცხოველების თავის ჰონჩის ნაწილი, რომელშიც თავის ტვინი მოთავსებული.

მავის ქალას პარამხიდული ტიპი — იხ. პარამხიდული ტიპის ქალა.

თავის ქალიანი ცხოველები — იხ. ხერხემლიანი ცხოველები.

თავიშბაღა — უკუდო ამფიბიების (უკუდო წყალბელთა ცხოველების) ლარვა, რომელიც პირველ ხანებში, აგებულებით თითქმის სრულად განსხვავდება ზრდასრული მშობლებისაგან და ძალიან ჰგავს პატარა თევზს. მასაც თევზების მსგავსად აქვს ორსაკიანი გული, სისხლის მიმოქცევის ერთი წრე, გვერდითი ხაზი, სუნთქავს ლაყუჩებით, გააჩნია კუდი, რომლის საშუალებით ის დაცურავს წყალში და ა. შ.

თავმკერდი — კიბოსნაირების და ობობასნაირების სხეულის წინა ნაწილი, რომელიც წარმოქმნილია თავისა და მკერდის სეგმენტების შეზრდის შედეგად.

თავშეხაყარი — ცხოველთა, ჩვეულებრივ ფარულფეხიანების, თავმოყრის აღგარეო, სადაც ხდება მათი შეწყვილება და ნაშეირის გაჩენა.

თათი — ზოგიერთი ცხოველის (ძაღლის, ლომის, ვეფხვის, კატისა და სხვ. აგრეთვე მწერების) ფეხის ქვედა განყოფილება.

თათისებრ-რთული ფოთოლი — რთული ფოთოლი, რომლის ფოთოლაკები საერთო ყუნწიდან რადიალურადაა განლაგებული (ცხენის წაბლას, კანათის და სხვ. ფოთლები).

თათისებრძარღვიანი ფოთოლი — ფოთოლი, რომელიც ხასიათდება თათისებრი, თანაბრად განვითარებული რამდენიმე ძარღვით და მთავარი ძარღვი არა აქვს გამოსახული (კადარის, ნეკერხლის და სხვ. ფოთოლი).

თაღასოდრომული მიგრაცია — ცხოველთა მიგრაცია მდინარეებიდან ზღვაში.

თაღასოფრამბა — ზღვის პავთა და ზღვაში ბანაობით მკურნალობა.

თაღოში — თაღუსი; უმდაბლესი მცენარეების სხეული, რომელც არაა დანაწევრებული ლეროდ, ფოთლად და ფესვად.

თაღოშიანი მცენარეები — იხ. თაღოფრტები.

თაღოფრტები — თაღუსოვანი ანუ უმდაბლესი მცენარეები; მარტივი აგებულების მქონე მცენარეები, რომელთა სხეული არ არის დანაწევრებული, ფესვად, ლეროდ და ფოთლად (მაქტირები, წყალმცენარეები, სოკოები, მლიერები).

თაღუხი — იხ. თაღოში.

თაღუსოვანი მცენარეები — იხ. თაღოფრტები.

თანაბარდერძიანი ორგანიზმები — ყოველმხრივ სიმეტრული ორგანიზმები, რომელთა სხეულზე ყოველი მიმართულებით შეიძლება გეოგრაფიულ ცენტრზე გამავალი წარმოდგენითი სიმეტრიის სიმბრტყე.

თანაგვირგვინი — ზოგიერთი მცენარის ყვავილის გვირგვინზე განვითარებული გამოწარადი.

თანათებლები — იხ. კარუნკლები.

თანამზავარი უჩრდები — ლაფანში არსებული საცარიანი უჩრდების გვერდით მდებარე ეირო უჩრდები. რომელთა დანიშნულებაა პლასტიკურ ნივთიერებათა გატარება.

თანახაზოგადობა — იხ. ბიოცენოზი.

თანახაზოგადობა მცენარეული — იხ. მცენარეული თანახაზოგადობა.

თანაფარდობითი ცვალებადობა — ორგანიზმის ერთი ნაწილის ცვლილებით მისი სხვა ნაწილის ცვლილებას გამოიწვევს (დარჟინი).

თანაფოთლები — ფოთლის ყუნწი. ძირში წარმოქმნილი წყვილი გამოწარადი სითრიაფანების, ქერქლების, პატარა ზომის ფოთოლაკების, ყავრების, ეკლებისა და სხვათა სახით.

თანაყვადილაკი — იმ შემთხვევაში, როდესაც მთარავ ფოთოლი უწოდებენ თანაყვადილს, მაშინ ყვადლის ყუნწზე მჭდომ პატარა ფოთოლი თანაყვადილაკი უწოდება.

თანაყვადილი — ყვადლის ყუნწზე განვითარებული ერთი (ერთლებნიანებში)

ან ორი (ორლებნიანებში) პატარა ზე-
და ფოთოლი.
თანდაყოლილი რეფლექსი — ჩხ. უპირო-
ბო რეფლექსი.
თანმშობლი უჭრედები — ბაგეების რგე-
ლივ მღებარე კანის უჭრედები, რომ-
ლებიც სხვა უჭრედებსაგან განსხვავ-
დება ზომით.
თაობა — საერთო წინაპრებთან ნათესაუ-
რად ერთნაირი დამოკიდებულების
შქონე ინდივიდების ჭგუფი პოპულა-
ციაში.
თაობათა მორიგეობა — გენერაციების
ცვლა; ერთი და იგივე სახეობის უს-
ქესო და სქესიანი თაობების თანმრ-
დერული ცვლა — მორიგეობა თავი-
სი განვითარების ციკლში.
**თაობათა მორიგეობის ანომალიური ტი-
პი** — თაობათა მორიგეობა, როდესაც
სქესიანი და უსქესო თაობები მსგავ-
სნი არიან გარეგნულად, მაგრამ განს-
ვავლებიან ციტოლოგიურად და ფიზი-
ოლოგიურად. გვხვდება, მაგ., მწვანე,
წაბლა და წითელი წყალმცენარეების
ზოგ სახეობაში.
**თაობათა მორიგეობის ბეტერომორფული
ტიპი** — მორფოლოგიურად განსხვავებუ-
ლი თაობების მორიგეობა, როდესაც
ერთი თაობა დომინანტობს მეორე თა-
ობაზე, მაგ., ზოგი მცენარის (ხავსები)
სასიცოცხლო ციკლში გაბატონებუ-
ლია გამეტოფიტი (სქესიანი თაობა),
ზოგში (გვიმრები) კი — სპოროფი-
ტი (უსქესო თაობა).
თაობათა ცვლა — ჩხ. თაობათა მორიგე-
ობა.
თაფლოვანი მცენარეები — მცენარეები,
რომლებსაც ფუტკარი იყენებს ნექტ-
რის შესაგროვებლად. (ცაცხვი, სამ-
ყურა, მზესუმზირა და სხვა მრავალი).
თაყირი — სწორი დელუვიალური სივრ-
ცე, რომელიც ჩვეულებრივ მოკლე-
ბულია უშალღეს მცენარეებს, მაგ-
რამ ჭასიათდება წყალმცენარეების მა-
სიური განვითარებით გაზაფხულზე.
(უმთავრესად გავრცელებულია შუა
აზიაში).

თბილისხლანის ცხოველები — მუდმივი
ტემპერატურის შქონე ცხოველები (ჩხ.
ჰომიოთერმული ცხოველები).
თბილისხლანობა — ცოცხალი ორგანიზ-
მის ტემპერატურის მუდმივობა, რო-
დესაც ორგანიზმს აქვს ერთი გარკვე-
ული ტემპერატურა და არ არის და-
მოკიდებული გარემოს ტემპერატუ-
რაზე. დამახასიათებელია ფრიველუ-
ბისათვის და ძეძუმწოვრებისათვის.
თებოს ქირკვლები — ჩხ. ქონის ქირკვ-
ლები.
თევზების ბიოლოგიური ჭგუფები — თევ-
ზების დაყოფა: მტკნარი წყლების,
ზღვებზე და გამწვანებულ თევზებად.
თევზთმომწეობა — ღონისძიება ძვირფა-
სი თევზების ქვირითის ხელნური-
განაყოფიერების, მათი ლიტერების
გამოყვანისა და წყალსატევებში შეყ-
ვანის შესახებ.
თევზის ხასუქი — ორგანული სასუქი,
რომელსაც აზღადებენ გადამუშავებუ-
ლი თევზის ნარჩენებისაგან.
თევზის შხაში — შხაშიანი ნეთიერება,
რომელიც წარმოადგენს ბაქტერიების
ცხოველყოფილობის პროდუქტს. შე-
ცავენ, მეტწილად, ზუთხისებრი თევ-
ზები.
თევზისნაირნი — ცხოველთა ჭგუფი, რო-
მელშიც გაერთიანებულია მრგვალ-
პირიანთა და თევზების კლასი.
თეთრი ნეთიერება ტუინისა — ჩხ. ტუინის
თეთრი ნეთიერება.
თუნი — ჩხ. კოფეინი.
თუა — მარცნის პოლიმის სხეულის ქვე-
და ნაწილს ირგვლივ არსებული
რგოლისებრი კირიანი (შაგნთა) ლი-
ლვაკი, რომლიდანაც გარეთ გამოცალ-
კავებულია მეორე კირიანი (გარეთა)
ლილვაკი — ეპითეკა.
თუკოდონტური კბილები — კბილები, რო-
მლებიც სხედან ყბის ძვლის ფოსოებ-
ში (ორმოებში).
თელიბლახტი — მომწიფებელი მდებარე-
ბითი ჩანასახოვანი უჭრადი.
თელიგენია — მოვლენა, როდესაც მეტ-

წილად (ან მარტოოდენ) წარმოიქმნება მდებარეობით თაობა.

•თელეკარონი — კვერცხუჯრედის ბირთვი.

•თელეკაროტული — ორგანიზმი, რომელიც განვითარებულია გაუნაყოფიერებელი კვერცხუჯრედიდან.

•თელიტოკია — პარტენოგენეზის ერთერთი ფორმა, როდესაც გაუნაყოფიერებელი კვერცხიდან ვითარდება მხოლოდ მდებარეობით. სქესის ინდივიდები.

•თელოზი — უმაღლეს მცენარეთა უძველესი ფორმების (ფსილოფიტების) პირველადი მიწისზედა, დიქოტომიურად დატოტეილი, პატარა ზომის ცელინდრული ღერძული ორგანო. უმაღლეს მცენარეთა თალუსისაგან განსხვავებით თელოზი ხასიათდება სტელის (ცენტრალური ცელინდრის) და ეპიდერმისის შემცველობით.

•თელოზური თეორია — ეს თეორია ემყარება ზოგიერთი პალეობოტანიკოსისა და მორფოლოგის აზრს იმის შესახებ, რომ უმაღლესი მცენარეების ყველა ძირითადი ორგანო შეიძლება გამოიყვანოს „თელოზებიდან“ — ცელინდრული ღერძული ორგანოებიდან, რომლისგანაც აგებული იყო ხმელეთის პირველადი უმაღლესი მცენარეები — ფსილოფიტები. ამ თეორიის თანახმად თელოზებიდან, მთელი რიგი სახეცვლილების შედეგად შეიძლება წარმოიზიდაიყო მტვრისაგან და ნაყოფის ფოთლები; მაგალითად, მტვრისაგან შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც სისტემა შემდგარი ოთხი შეზრდილი თელოზისაგან, რომელთაც ქონდა კენწრული სპორანგიუმები; ეს უკანასკნელები შეიზარდა და წარმოიქმნა სამტვრე — 4 სპორანგიუმისაგან შემდგარი სინანგიუმი. ამ თეორიის მიხედვით გვირგვინის ფურცლები განიხლებოდა, როგორც სტეტილიზებული მტვრისაგან.

•თეობრომიონი — ალკალოიდი, რომელსაც

შეიცავს შოკოლადის ხის თესლები. თერიაქი — ფისისებრი მომწვანო ფერის ნივთიერება, რომელიც გამოიყოფა ინდური კანათის ღეროების წვენიდან.

•თერიოლოგია — იხ. მამალიოლოგია.

•თერმოგენური მიკროორგანიზმები, ბაქტერიები — მიკროორგანიზმები, ბაქტერიები, რომლებიც ცწვევენ ორგანულ ნივთიერებათა (მაგ., ტორფის, თივის, ბამბის ზეინების) ჩახურებას.

•თერმონახტები — ნასტიური მოძრაობანი, რომელიც გამოწვეულია ტემპერატურის ცვალებადობით (მაგალითად, ზაფხულის ან ტიტას ყვავილების გაშლა სიცივიდან თბილ შენობაში გადატანით).

•თერმოპერიოდოზმი — ორგანიზმის რეაქცია მაღალი და დაბალი ტემპერატურის პერიოდულ ცვლასთან, რაც გამოიხატება ორგანიზმის ზრდა-განვითარების ცვლილებებში. არჩევენ დღელამტრ და სეზონურ თერმოპერიოდოზმს.

•თერმორეგულაცია — ფიზიოლოგიური პროცესების ერთობლიობა, რომელიც შესაძლებელია ხდის სხეულის ტემპერატურის შენარჩუნებას ერთ გარკვეულ დონეზე (ფრინველებსა და ძუძუმწოვრებში).

•თერმორეცეპტორები — ტემპერატურული გაღიზიანების მიმღები რეცეპტორები.

•თერმოტაქსისი — 1. ორგანიზმების გადაადგილება ტემპერატურული გამიზიანების გავლენით 2. მცენარის ორგანოების მოძრაობა ტემპერატურის ცალმხრივი მოქმედების გავლენით. არჩევენ უარყოფით და დადებით თერმოტაქსისს.

•თერმოტრონიზმი — ორგანიზმთა (ან მათი ორგანოების) მოძრაობა ან ორიენტირება, გარემოს ტემპერატურის ცვალებადობის შემოქმედებით. ოპტიმუმზე დაბალი ტემპერატურის დროს მოძრაობა ხდება უფრო თბილ

მხარეზე, ოპტიუმზე მაღალი ტემპერატურისას კი ციე მხარეზე.

თერმოფილები — სითბოს მოყვარული ორგანიზმები, რომლებიც ვითარდებიან მაღალი ტემპერატურის პირობებში (ცხელ წყაროებში, ძლიერ გახურებულ ნიადაგის ფენებში და სხვ.).
თერმოფილია — ორგანიზმის განვითარება მაღალი ტემპერატურის პირობებში; სითბოს მოყვარულობა.

თერმოფილური ორგანიზმები — იხ. თერმოფილები.

თერმოფობები — ორგანიზმები, რომლებიც ვერ ვითარდებიან შედარებით მაღალი ტემპერატურის პირობებში.

თერმული — სითბოსთან, მაღალ ტემპერატურასთან დაკავშირებული; სითბური.

თერმული რეჟიმი — სითბოს კანონზომიერი ცვალებადობა კლიმატურც პირობების გათვალისწინებით.

თესლების ბიონტიზაცია — იხ. ბიონტიზაცია თესლებისა.

თესლი—1. განაყოფიერების შემდეგ განვითარებული თესლკვირტე (მეგასპორანგიუმი), რომელშიც მოთავსებულია ჩანასახი და მისი საყვები მარაგი ნივთიერება. ონტოგენეზში თესლი მცენარის ჩანასახოვანი საფეხურია.

2. სპერმიტების ერთ-ერთი სახელწოდება.

თესლის აქტივირება — თესლების დამუშავება სხვადასხვა წესით მათი გალივების დასაჩქარებლად.

თესლის გალივება — თესლის ემბრიონული ნაწილიდან (ჩანასახიდან) მცენარის განვითარების საწყისი პროცესი, როდესაც ჩანასახიდან განვითარებას იწყებს ფესვი, ლერო და ფოთოლი, რომელთა ზრდა თესლში არსებული მარაგნივთიერებათა ხარჯზე მიმდინარეობს.

თესლის გაჩირქება — წყლის შთანთქმა მცენარის თესლებით, რასაც თან სდევს მათი მოცულობაში გადიდება.

თესლის ნაყრი — თესლკვირტის ინტე-

გუპენტზე თესლის ყუნწის მიზრდის შედეგად წარმოქმნილი ერთჯარი გამონაზარდი. მისი სიდიდე, ფორმა, შეფერილობა და სხვ. თავისებურებანი სისტემატიკურ ნიშნად ითვლება თესლების რკვევის დროს.

თესლის ჰიპი — იხ. ჰიპი 3.

თესლკვირტი — ფარულთესლოვან მცენარეთა მეგასპორანგიუმი.

თესლშიმღები — იხ. სპერმათეკა.

თესლოვანი მცენარეები — უმაღლეს მცენარეთა ჯგუფი, რომელთა თესლკვირტიდან (განაყოფიერების შემდეგ) ვითარდება თესლი და ამ უკანასკნელის საშუალებით მრავლდებიან.

თესლურა — შშრალი, ერთბუდოანი და ერთთესლიანი თეთიუხსნადი ნაყოფი ტყაიისებრი ნაყოფსაფართო. დამახასიათებელია, მაგ., რთულყვავილოვანი მცენარეებისათვის.

თემოს ხფეროხებრი ფოსო, ღრმული — მენჯის წინა ძვლების შეერთების ადგილას წარმოქმნილი ფოსო, რომელშიც შედის ბარძაყის ძვლის თავი.

თვალაკები — მარტივი აგებულების შექმენგარძნები ორგანიზმი, რომელიც განლაგებულია ბეერი უხერხემლო ცხოველის სხეულზე, მაგ., ზოგიერთი მოლუსკის მანტიის კიდეზე.

თვალბუდე — თავის ქალას პირისახის ნაწილში მდებარე წვეილი ღრმა ფოსო, რომელშიც თვალის კაკალია მოთავსებული.

თვალე — მხედველობის ორგანო.

„თვალის კბილები“ — ზედა ეშვები, რომლებიც მდებარეობს თვალბუდის ქვემოთ.

თვალის ლაკები — მეღუბების მხედველობის ორგანო, რომელიც შედგება მგრძნობიარე და პიგმენტური უჯრედებისაგან; მდებარეობს ექტოდერმაში საცეცხების ძირთან.

თვალის ორმოები, ფოსოები — მეღუბების მხედველობის ორგანო; წარმოადგენს მგრძნობიარე და პიგმენტური უჯრედების ჩაღრმეებებს, რომელიც

ლაბოვანი ნოთიერებითაა (მინისებრი სხეული) ამოვსებული.

თვალის რეფრაქცია — თვალის უნარი გარდატეხოს სინათლის სხივები.

თვალის უკანა კამერა — ფერად გარსსა და ბროლს შორის მოთავსებული პატარა სივრცე, რომელიც ამოვსებულია გამჭვირვალე სითხით, ე. წ. თვალის ცვარით.

თვალის წინა კამერა, ხაკანი — თვალის რქოვანასა და ბროლს შორის არსებული სივრცე, რომელიც ამოვსებულია სითხით.

თვალის ცვარი — სითხე, რომლითაც ამოვსებულია ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის თვალის წინა და უკანა კამერა ბროლსა და რქოვანას შორის.

თვითგანაყოფიერება — იხ. ავტოგამია.

თვითდამტვერვა — ორქქესიანი ყვავილის ბუტკოს დამტვერვა იმავე ყვავილის შტვრით, ე. წ. როდესაც ერთი ყვავილის შტვრის მარცვლები მოხედება (დაეცემა) იმავე ყვავილის ბუტკოს დინგზე.

თვითდიფერენცირება — ჩანასახის ნაწილების დიფერენცირება, რომელიც მიმდინარეობს სხვა ნაწილების გავლენის დამოუკიდებლად.

თვითნაყოფიერი მცენარე — იხ. თვითფერტილური მცენარე.

თვითსტერტილობა — თვითნაყოფობა; როდესაც თვითდამტვერვისას თესლი არ ვითარდება.

თვითსტერტილობა მცენარე — მცენარე, რომელიც თვითდამტვერვისას თესლს არ იძლევა (ჭვავი, სიმინდი, ბრინჯი, წითელი სამყურა და სხვ.).

თვითუნაყოფო მცენარეები — იხ. თვითსტერილური მცენარეები.

თვითფერტილობა — თვითნაყოფიანობა; როდესაც მცენარე თვითდამტვერვისას სავსებით ქანსალ (აღმოცენების უნარის მქონე) თესლს იძლევა.

თვითფერტილური მცენარე — მცენარე, რომელიც თვითდამტვერვისას სავსებით ქანსალ თესლს იძლევა.

თვითჩახახვის თეორია — მცდარი თეორია ცოცხალ არსებათა უეცარი, თვითნებური, ნახტომისებრი წარმოქმნის შესახებ არაცოცხალისაგან (იხ. აბოგენეზური თეორია).

თვისობრივი ცვალებადობა — იხ. ცვალებადობა თვისობრივი.

თიაზინი — იხ. ანეერინი.

თივთიკი — მოკლე, რბილი ბეწვი, რომელიც განლაგებულია ძუძუმწოვართა ბალნის უფრო მსხვილ და გრძელ ბეწვის ქვეშ.

თითებზეწმომხარულე ცხოველები — ცხოველები, რომლებიც სიარულის დროს ეყრდნობიან თითებს (ჩლიქოსნები და სხვ.).

თითების ფალანგები — ხმელეთის ხერხემლიანი ცხოველების მტევნის ან ტერფის ბოლო განყოფილება; თითების ჩონჩხი.

თითხებშია წიარკვლება — იხ. სანაჭუქე წიარკვლება.

თითხებთარა — უჭრედის აქრომატული კომპონენტი, რომელიც შედგება ცილოვანი ძაბუებისაგან; ძაფები ჩვეულებრივ გაქიმულია თითხებთარას ორ, მენტაკლებად მკვეთრად ხილვად პოლუსს შორის. თითხებთარას საშუალებით ხორციელდება ქრომოსომა მოძრაობა ანაფაზაში. ცენტროსომის რაოდენობის მიხედვით აქრომატული აპარატი შეიძლება იყოს უნი, ბი და მულტეპოლომარული.

თითხებთარას ძაფები — თითხებთარას ძაფისებრი სიგრძივი ელემენტები, რომლებიც შედგება ცილებისაგან.

თითხებთარისებრი უჭრედები — უჭრედები, რომელსაც აქვს თითხებთარის ფორმა. გვხვდება უმაღლესი მცენარეების პარენქიმასა და კამბიუმში.

თიყანი — თხის ნაშეირი ერთ წლამდე; ციკანი.

თილები — ბუშტისებრი წარმონაქმნები, რომლითაც ამოვსებულია მცენარის კუროვლების შრეები. წარმოიქმნება

თხელგარსიანი პარენქიმული უჯრედების შეკრით კურკლებში.

თომინი — აზოტის შემცველი ორგანული ნაერთი; შედის თომინოვანი ნუკლეოტიდის შედგენილობაში.

თომობაქტერიები — გოგირდის ბაქტერიები, რომლებიც გოგირდიან წყლებში ცხოვრობენ.

თირკმელი — ხერხემლიან ცხოველთა გამომყოფი ორგანო.

თირკმლები კარსხ ვენები — სისხლძარღვები, რომლითაც სისხლი თირკმლებიდან გამოდის.

თირკმელზედა ჭირკვალი — პატარა ზომის შინაგანი სეკრეციის ჭირკვალი, რომელიც მდებარეობს თირკმლის ზემოთ. გამოყოფს პორმონ ადრენალინს. (იხ. ადრენალინი).

თირკმლისწინა — იხ. პრინფერსი.

თიროზინაზა — იმინომეავა თიროზინის დამუქანვეელი ფერმენტი.

თიროზინი — ერთ-ერთი ამინომეავა.

თიროქსინი — ფარისებრი ჭირკვლის პორმონი. მონაწილეობას იღებს ნიუთიერებათა ცვლის პროცესების, ძვლის ზრდისა და ვეგეტატიური ნერვული სისტემის ავზნებადობის რეგულაციაში.

თმის ხოლქვი — კანში მქდომარე თმის ფესვის ქვედა გამსხვილებული ნაწილი.

თმის ღვრილი — იხ. თმის ძიძხი.

თმის ღეროს ვული — ფაზარი ქსოვილი, რომლითაც იშოვებულა თმის ღეროს შუა ნაწილი.

თმის ჩანთა — შემაურთებელქსოვილოვანი ჩანთა, რომელშიც თმის ფესვია მოთავსებული.

თმის ძირი, ფესვი — თმის ნაწილი, რომელიც კანშია ჩამჭდარი.

თმის ძიძხი — შემაურთებელქსოვილოვანი წარმონაქმნი, რომელიც შეკრილია თმის ფესვის ქვედა გაფართოებულ ნაწილში — თმის ბოლქვში; შეიცავს მრავალ სისხლის კაპილარს და ნერვულ ბოქოს.

თორაქსი — იხ. გულმკერდი.

თორმეტგოჯა ნაწლავი — წვრილი ნაწლავის, შედარებით უფრო ფართო, ნაწილი, რომელშიც კუჭიდან გადის საჭმელი. მასში იხსნება პანკრეასისა (კუჭქვეშა ჭირკვლის) და ღვიძლის სადინარი.

თორუსი — იხ. ტორუსი.

თარობი — სისხლის კოლტი, რომელიც ჩნდება სისხლძარღვებში.

თარობინი — ფერმენტი, რომელიც აბირობებს სისხლის შედედებას.

თარობოზი — სისხლძარღვებში სისხლის კოლტის — თარობის წარმოქმნის პროცესი.

თარობოქინაზა — ფერმენტი, რომელიც აჩქარებს სისხლის შედედებას.

თარობოქინაზა — თარობოციტების რაოდენობის შემცდრება სისხლში.

თარობოფლებიტი — თარობების გაჩენივების ანთების დროს.

თარობოციტები — სისხლის ფირფიტები; სისხლის სხეულაქები, რომლებიც ადვილად იშლება სისხლძარღვებიდან სისხლის გამოსვლის დროს; ათავისუფლებენ ფერმენტ თარობოქინაზას, რაც ხელს უწყობს სისხლის შედედებას.

თურქული კეხი — ტვინის ქალას ძირითადი ძვლის ზედა მხარეზე არსებული ჩაღრმავება, რომელშიც მოთავსებულია ტვინის დანამატი — ჰიპოფიზი.

0

თაბო — დაკოდილი მამალი ცხენი.

თაკი — ტიბეტური ხარი; მოშენაურებულა ღლი ჰეათ ცენტრალური აზიის ზოგო

ქვეყნის მაღალმთიან რაიონებში.

ბაკობხოსის ორგანო — ხერხემლიანი ცხოველების. (მაგ. ტაპტილიებში,

ზოგიერთ ქუქუწყოვარ (ცხოველში) გემოვნების ორგანო. წარმოდგენილია ყრუდამბოლოებული წყვილი ღრუს სახით, რომელიც ხსენება პირის ღრუში ორი ხერელით.

ბაროვიზაცია — მცენარის თესლების თესვისწინა სპეციალური დამუშავება დაბალე ტემპერატურის მოქმედებით გარკვეულ პერიოდში, რაც აჩქარებს მათ გაოივებას. უმთავრესად მიმართავენ ერთწლოვან და ორწლოვან მცენარეთა საშემოდგომო ფორმების განვითარებას დაჩქარებისათვის.

ბარუხი ფიტოცენოზი — ფიტოცენოზის სტრუქტურის ერთ-ერთი შემადგენელი ელემენტი, რომელიც წარმოდგენილია ფიტოცენოზის შემქმნელ მცენარეთა ინდივიდებს მიწისზედა ან მიწისქვეშა ნაწილების სხვადასხვა სიმბოლზე (ან სიღრმეზე) განლაგებით. არჩევენ მიწისზედა და მიწისქვეშა ბარუსიანობას. ფიტოცენოზი შეიძლება იყოს 1—2—3 და მრავალბარუსიანი.

ბგაო — იხ. პილეა.

ბდანი — ქრომოსომებს აღრინდელი აღმნიშვნელი ტერმინი.

ბდენტური — მსგავსი, ერთნაირი, თანაბარი.

ბდოდაბტაცია — ევოლუციის პროცესში გარემოს სხვადასხვა განსაზღვრულ პირობებთან ორგანიზმების კერძო ხასიათის შეგუება, რომელსაც თან ახლავს ორგანიზაციის საერთო ღონის ამოღება, მაგ., მთარველობითი, თავდასაცავი შეფერვა, მღვიმეში ცხოვრებისადმი სპეციალიზირება და ა. შ. (ტერმინი შემოიღო ა. სევერცოვმა).

ბდობლაბტები — 1. მარტოული უჯრედები, რომლებიც ფორმითა და ფუნქციით მკვეთრად განსხვავდებიან მეზობელი, გარემომცველი ქსოვილების უჯრედებისაგან; მეტწილად გვხვდება მცენარის ფოთლებში, მაგ., ზოგიერთ მცენარის ფოთლის ფირფიტის მეზოფილში არსებული ვაქუაიებული უჯრედები; იგრეთვე ის უჯრედები, რომ-

ლებიც ემსახურება რაიმე ნეოთიერების (მარილების კრისტალებს, მთრიმლავი ნეოთიერების და სხვ.) დაგროვებას. 2. პიპოთეზური უწერილესი, „ნიეოთიერების ნაწილაკები“, რომლებიც ლოკალიზებულია ილიოპლაზმაში ან შემკვიდრულ სუბსტანციაში. ილიობლაბტებს მიაწერენ განსაკუთრებულ თვისებების მატარებლის როლს და მიიჩნევენ როგორც ორგანიზმის მრავალრიცხოვანი მორფოლოგიური და ფიზიოლოგიური ნიშნების განვითარების პასუხისმგებელს, უზრუნველყოფს.

ბდოგამია — თვითდამტევება. ეს გაგება მოიცავს: ბუტოგამიას — ბუტოს დინგის დამტევება ემავე ყვავილის მტერით, და იგეიტენოგამიას — ერთი ყვავილიდან მტერის გადატანა მეორე ყვავილის ბუტოს დინგზე ერთი მცენარის ფარგლებში.

ბდოგენეტიკა — გენეტიკის დარგი, რომელიც შეისწავლს ილიოპლაზმის ბუნებისა და ლოკალიზების პრობლემებს.

ბდოგრაფია — ქრომოსომული ანაწყობის გრაფიკული გამოსახვა, რომელიც უჩვენებს ცალკეული ქრომოსომის სტრუქტურულ დამახასიათებელ თვისებებზე (ნაგაშინი, 1922). მსგავსი გაგებით ხმარობენ იგრეთვე ტერმინს — კარიოგრაფიას (ჩიარუგი, 1933) და კარიოტიპს (დელონე, 1922).

ბდობლაზმა — ჩანასახოვანი პლაზმა; პიპოთეზური „შემკვიდრეობითი ნიეოთიერება“, რომელიც, ვეისმანისტების აზრით, წარმოადგენს უკდავს და დამოუკიდებელა გარემო პირობებისაგან. მათ მიანიჩათ, რომ ჩანასახოვანი პლაზმისაგან დამოკიდებულია ორგანიზმის ცხოველმქმედება და შემკვიდრეობითი თესებები. თანამედროვე გაგებით ილიოპლაზმაში გულისხმობენ უჯრედის, ბდენტურად რეპროდუცირებული ყველა ელემენტის ერთობ-

ლობას, რომელიც გენეტიკურ ფუნქციის ასრულებს.

იდიოხინკრაზია — ორგანიზმის შეტისმეტი, ავადმყოფური მგრძნობიარობა ზოგიერთ ნივთიერებისადმი (რამდე საკმლისადმი, სუნისადმი, გემოსადმი და სხვ.).

იდიოსომი — 1. სპერმატიდის ციტოპლაზმის უსტრუქტურო ნაწილისა და დიქტიოსომების კომპლექსი, რომელიც გაუოფის მსვლელობის დროს იშლება უფრო წვრილ ნაწილაკებად. 2. ზოგ შემთხვევაში ტერმინი „ქრომოსომის“ სინონიმი. 3. ცენტრიოსომის ირგვლივ შემოხვეული არამარცვლოვანი პლაზმის ზონა, რომელიც დანარჩენ პლაზმისაგან განსხვავდება წებოვნების მიხედვით.

იდიოტიპი — ინდივიდის მემკვიდრული ფაქტორების ერთობლიობა და მისი სპეციფიკური სტრუქტურა. სხვადასხვა გარემო პირობებში ერთი და იგივე იდიოტიპმა შეიძლება განაპირობოს განსხვავებული ფენოტიპების წარმოქმნა.

იდიოქრომატინი — ბირთვული ქრომატინის ნაწილი, რომელსაც მიაწერენ გენეტიკულ ანუ რეპროდუქციულ ფუნქციას, განსხვავებით ე. წ. ტროფოქრომატინისა, რომელსაც გააჩნია მეტაბოლური, ვეგეტატიური ანუ ტროფული აქტიურობა.

იდიოქრომოსომი — იგივეა, რაც სასქესო ქრომოსომი.

ივანთრობი — კუნძულ იავაზე აღმოჩენილი ნამარხი ადამიანი.

იზიდუმი — ზოგიერთი მღიერის ვეგეტატიური გამრავლების ორგანო; წარმოადგენს მღიერის თალუსის ზედაპირზე წარმოქმნილ მარტივ ან დატოტვილ გამონაზარდს, რომელიც დედა თალუსიდან მოცდლების (ქართთ ან წვიმით) შემდეგ ახალ თალუსს აშლევს საწყისს.

იზოანტიპი — ყვავილობის იზოფენა, ე. ი. გეოგრაფიულ რუკაზე გავლებული

ხაზები, რომლებიც აერთიანებს რომელიმე სახეობის (მცენარის) ერთდროული ყვავილობის დაწყების პუნქტებს.

იზობარები — თანაბარი ატმოსფერული წნევის ადგილების შემავრთებელი ხაზები რუკაზე.

იზოგამეტები — ერთნაირი ზომის, ერთბირთვიანი მოძრავი გამეტები (სასქესო უჯრედები).

იზოგამია — სქესობრივი პროცესის ფორმა, რომლის დროსაც არ არის სქესის მორფოლოგიური დიფერენციაცია, ე. ი. როდესაც ორივე საკოპულაციო გამეტა მოძრავია და ერთნაირი ზომა და ფორმა აქვს; იზოგამეტების შერწყვა; დამახასიათებელია მწვანე წყალმცენარეებისა და ზოგიერთი უმარტივესი, ერთუჯრედიანი ცხოველებსათვის.

იზოგამონტია — მორფოლოგიურად ერთნაირი გამონტების მონაწილეობა გამონტოგამის დროს.

იზოგამური კომპლაცია (იზოგამიდან) — ერთუჯრედიანი ორგანიზმების ერთნაირი სქესის ინდივიდების შერწყმა.

იზოგენეტური უჯრედები — პისტოლოგიურად ერთტიპიანი შეილუული და შეილსშვილუული უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნება საწყისი უჯრედიდან ერთმანეთის მომდევნო რამდენიმე დაყოფის შედეგად.

იზოგენომური ინდივიდი — ერთნაირ გენომების მქონე ინდივიდი.

იზოგენური ხაზი — ერთნაირ გენოტიპის მქონე ინდივიდთა ჭჯდუფი.

იზოგენური ჰიბრიდები — ჰიბრიდები ერთგვაროვანი მემკვიდრეობითობით.

იზოზიგოტურობა — გენოტიპის კომპოზიტურობა მთელ ლოკუსში.

იზოთერმული — 1. რაც ერთნაირი, მუდმივი ტემპერატურის პირობებში ხდება. მაგ., იზოთერმული პროცესი. 2. რაც ერთნაირ, მუდმივ ტემპერატურას ინარჩუნებს. მაგ., იზოთერმული ორგანიზმი — მუდმივი ტემპერატურა

რის მქონე ორგანიზმი (თბილისისლი-ანები).

იზოლატორიალური ფოთლები — ფოთლები, რომლებსაც მესრისებრი ქსოვილი უერთარდებათ როგორც ზედა, ისე ქვედა მხარეზე, ხოლო ღრუბლისებრი ქსოვილი ცენტრშია მოთავსებული.

იზოლატორია—1. ნიეთიერება, რომელიც არ ატარებს ელექტროდენს; 2. სპეციალურად მოწყობილი ადგილი, სადაც ათავსებენ გადამღები სენით დაავადებულ ან სხვა ავადმყოფებს.

იზოლატორია — 1. ცალკე გამოყოფა, გამიჯნვა. 2. გარემოსთან ურთიერთობის საშუალების მოსპობა. 3. გენების გაცულის ნაწილობრივი ან სრული შეზღუდვა პოპულაციების ან სახეობების ინდივიდებს შორის, რაც სხვადასხვა გზით ხდება. იზოლატორია თავის მხრეა წარმოადგენს ევოლუციურ ფაქტორს, რომელიც ზღუდავს პანმიქსიას და პოპულაციის სიდიდეს. იზოლატორია უამრავ ფორმებს ყოფენ ორ ძირითად ქვეფად: ბიოლოგიური (ანუ რეპროდუქციული, გენერაციული) და ტერიტორიული (ანუ გეოგრაფიული, სივრცითი) იზოლატორია.

იზოლირებული კულტურები — მცენარეთა წყლის კულტურები, როდესაც მცენარის ფესვები განაწილებულია ორ სხვადასხვა საყვეთ ხსნარის შემცველ კუბურულში. იყენებენ ფესვთა სისტემის როლის შესასწავლად მცენარეთა კვებაში.

იზოლირებული ორგანო — ორგანიზმიდან ამოკვეთილი და ხელოვნურ გარემოში მოთავსებული ორგანო, რომელიც გარკვეული დროის განმავლობაში ინარჩუნებს მისთვის დამახასიათებელ ფუნქციურ თვისებებს.

იზომერები—ერთნაირი შედგენილობისა და მოლეკულური წონის, მაგრამ სხვადასხვანაირი აგებულების და განსხვავებული ფიზიკურ-ქიმიური თვისებების მქონე ნაერთები.

იზომერია — იზომერიის შესახებ ლაპარაკობენ იმ შემთხვევაში, როდესაც მრავალი ექვივალენტური, ერთნაირად მოქმედი გენებიდან თითოეულს ცალ-ცალკე შეუძლია განაპრობოს ერთი და იგივე ფენოტიპური ეფექტი; ხოლო მათი საერთო არსებობა გენომში ან აქლიერებს მოცემული ნიშნის გამოვლინებას ან ის ისეთივე რჩება, ე. ი. ფენოტიპური ეფექტი ექნება ისეთივე როგორც იქნებოდა ამ გენომში ერთი გენის არსებობის დროს.

იზომორფიზმი — მორფოლოგიური მსგავსების არსებობა უმდაბლეს მცენარეთა (წყალმცენარეებში) ურთიერთ შემნაცვლელ (მორიგეობით) დიპლოიდურ და პაპლოიდურ თაობებში.

იზომორფული დაყოფა ბაქტერიებში — ჩხირისებრი ბაქტერიების გამრავლების ყველაზე გავრცელებული ფორმა, როდესაც გაყოფის შედეგად მიიღება თანაბარი ზომის ორი უჯრედი.

იზომორფული ტიპი თაობათა მორიგეობისა — იხ. თაობათა მორიგეობის იზომორფული ტიპი.

იზომიენოზი — ქრომოსომთა ცალკეულ უბნებს შორის მსგავსება მათი სიმკვრივისა და შეღებვის უნარის მიხედვით.

იზომლოიდური — ქრომოსომული ანაწყობის წყვილი რიცხვის შემცველი (დიპლოიდი, ტეტრაპლოიდი და ა. შ.).

იზოსპორია—ტოლსპორიანობა; ერთნაირი სპორების წარმოქმნა.

იზოტაბი — ქოლოტიპის ყველა დუბლიკატი, ე. ი. ტაბიური ეგზემპლარის დუბლიკატები, რომლებიც კოლექტორის მიერ ერთი და იმავე დროსაა შეგროვებული.

იზოტაბია — ფენოტიპური მსგავსება პირველი თაობის შთამომავლობაში.

იზოტონური ხსნარი — ხსნარი, რომლის ოსმოსური წნევა ტოლია მცენარეულ და ცხოველური უჯრედის ან სისხლის პლაზმის ოსმოსური წნევისა;

ხელოვნურ იზოტონურ ხსნარებს ფიზიოლოგიური ხსნარები ეწოდება.

იზოტოპები — ერთი და იმავე ქიმიური ელემენტის ატომები, რომელთაც აქვთ სხვადასხვა ატომური წონა, მაგრამ ქიმიური და ფიზიკური თვისებებით თითქმის არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან და ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში ერთსა და იმავე ადგილას არიან მოთავსებული.

იზოფენები — გეოგრაფიულ რუკაზე გავლებული ხაზები, რომლებიც აერთიანებენ რომელიმე სახეობის გარკვეულ ფაუნის ერთდროულად დაწყების პუნქტებს.

იზოფენოგამია — უფრო ხშირი შეწყველება (შეუღლება) ერთნაირი ან მეტად მსგავსი ფენოტიპის მქონე ინდივიდებს შორის, ვიდრე ეს შემთხვევითი შეწყვილების დროსაა მოსალოდნელი.

იზოფენური გენები, ინდივიდები — გენები, რომლებსაც გააჩნია ერთნაირი ფენოტიპური გამოვლინება; ინდივიდები ერთნაირი ფენოტიპებით.

იზოცენოზი — გარეგნულად მსგავსი, მაგრამ ფლორისტული შედგენილობით რამდენადმე განსხვავებული ფიტოცენოზების ჯგუფი.

ილიგიტიმური დამტვერვა — ნაირსეიტრანი (ჰეტეროსტილური) მცენარეების დამტვერვა, როდესაც მტერის მარცვლები ხედება იმავე ტიპის ყვავილის დინამიკაზე. მაგ., გრძელსეიტრანი ყვავილის მტერის მარცვლები. გრძელსეიტრანისავე ყვავილის დინამიკაზე, ან მოკლესეიტრანი ყვავილის მტერის მარცვლი მოკლესეიტრანი ყვავილის დინამიკაზე; აქ შემთხვევაში თესლევა ან სრულიად არ ვითარდება (მაგ., ორფერში) ან უფრო ნაკლები რაოდენობით წარმოიქმნება (ფიწიბურაში).

ილიტოპიალური კარი — იხ. ბაუგინის კარი.

ილიტიში — ზოგი ბოტანიკოსი ამ ტერ-

მინს ხშირად სოკოსა და წყალმცენარის დამოკიდებულების აღსანიშნავად მლიერებში. ტერმინი შემოდებულია ვარმინგის მიერ;

ილხი — იხ. რემა.
იმაგინალური დიხეობები — მწერების მატლის უჩრდოვანი ჯგუფები, რომლებიდანაც ფორმირდება ზრდასრული მწერის ორგანოები.

იმაგინალური სტადია — იხ. იმაგო.
იმაგო — მწერების განვითარების ზრდასრული სტადია.

იმბიბიციური წყალი — კოლოიდების მიერ მტკიცედ შეკრული წყალი, რომელიც მცენარისათვის მიუწვდომელია; ასეთი წყალი განსაკუთრებით ბევრია ტროფიან ნიადაგებში.

იმიგრანტი — 1. უცხოელი, რომელიც სამუდამოდ დასახლდა ამა თუ იმ ქვეყანაში. 2. ცხოველი, რომელიც ოდესღაც გადასახლდა თავისი სამშობლოდან სხვა ქვეყანაში და შესულია მოცემულ ქვეყნის ფაუნის შემადგენლობაში.

იმიგრაცია — 1. უცხოელთა შესვლა ამა თუ იმ ქვეყანაში (სახელმწიფოში) მუდმივ საცხოვრებლად. 2. ცხოველთა გადასახლება, მათ სამშობლოდ მიჩნეულ ქვეყნიდან სხვა ქვეყანაში. 3. ცალკეულ უჩრდოვან ჩასახლება მრავალუჩრდოვანი ორგანიზმის ჩანასახში ბლასტულის სტადიაში. ეს ტერმინი წარმოქმნის პროცესი.

იმიგრირება — იხ. იმიგრაცია.

იმბლანტოფია — 1. უმაღლესი ძებძმწოვარი ცხოველებისა და ადამიანის ჩანასახის ჩანერგვა საშვილოსნოს ღორწოვან გარსში. 2. ცოცხალ ორგანიზმის ქსოვილის ან ორგანოს გადანერგვა ერთი ადგილიდან მეორეზე სხეულის ღრუში.

იმპოტენცია — მამაკაცის სქესობრივი უძლურება; ცუდენობა.

იმპულხი — 1. შინაგანი მისწრაფება, ბიძგი, რაც იწვევს რაიმე მოქმედებას შესრულებას. 2. აღზნების ტალღა, რ

მელიც ვრცელდება ნერვულ სისტემაში.

იმუნოზაცია (იმუნიტეტიდან) — ორგანიზმის მიერ იმუნიტეტის გამომუშავება. იმუნოზება — იხ. იმუნოზაცია.

იმუნიტეტი — 1. ორგანიზმის თავდაცვითი ხასიათის რეაქცია, რაც მიმართულია იმ ცოცხალ სხეულთა და ნევროერებათა წინააღმდეგ, რომლებიც ატარებენ გენეტიკურად უცხო ინფორმაციას 2. ორგანიზმის შეუვალბა შხამის, დასნებოვნების მიმართ; მისი თვისება არ დააეადღეს ამა თუ იმ გადამდები სნეულებით.

იმუნოლოგიური ტოლერანტობა — იმუნოლოგიური არააქტიულობა გარკვეულ ანტიგენზე; აღინიშნება ზრდასრულ ორგანიზმში იმ შემთხვევაში, თუ ამ ორგანიზმმა თავისი განვითარების ადრეულ სტადიაში უკვე ვანიცა და მოცემული ანტიგენის მოქმედება. ტოლერანტობა შეიძლება გამოწვეული იყოს დასხივებით, მედიკამენტებით და იმუნოგენზის სხვა ინჰიბიტორებით.

იმუნური ორგანიზმი — ორგანიზმი, რომელსაც იმუნიტეტი აქვს გამომუშავებულად.

იმუნური რეაქცია — ორგანიზმის სპეციფიკური რეაქცია გენეტიკურად უცხო ინფორმაციის მატარებელ ანტიგენურ გაღიზიანებაზე.

ინდაპტაციური რეაქცია — ისტორიულ პროცესში ჩლოქოსან ცხოველთა კედურის გამარტივება და შეცვლილ საარსებო გარემო პირობებთან შეგუება, რომლის დროსაც თითქმის არ ირღვევა უფრო პრიმიტიულ წინაპრებისაგან მიღებული მექანიკური დემოკიდებულება ჩონჩხის ელემენტებს შორის.

ინაქტივირება ფერმენტებისა — ფერმენტების აქტიურობის (მოქმედების უნარის) დაკარგვა არახელსაყრელი ფაქტორების მოქმედებით. არჩევენ

ფერმენტების შექცევად და შეუქცევად ინაქტივირებას.

ინბრედული ხაზი — ერთმეორის მრბედენო ინბრედული თაობების რიცხვბ (იხ. ინბრიდანგი).

ინბრიდანგი — ახლო მონათესავე ინდივიდებს შორის შეჯვარება, მაგ, შეჯვარება ძმებსა და დებს შორის, ან შობლებსა და შთამომავლობას შორის. ამ გზით მიღებული ცხოველი. ინბრიდინგის უკიდურეს ფორმას თვითდამტყვევა წარმოადგენს; ალოგამურ პოპულაციებში ინბრიდინგი იწვევს: 1. კეგეტაციური და რეპროდუქციულ ფაზების შესუსტებას ანუ ცხოველუნარიანობისა და პროდუქტიულობის დაქვეითებას; 2. კომპლიკაციების გაზრდას ჰეტეროზიგოტურობის შემცირების ხარჯზე; 3. საწყისი მასალის გენეტიკურ დიფერენციაციას. სასოფლო-სამეურნეო ცხოველებში ახლო ნათესაურ შეჯვარებას იუენებენ იმ შემთხვევაში, როცა სურთ ჯიშის გენების დიდი უმეტესობა გადაიყვანონ კომპლიკაციური მდგომარეობაში.

ინგიბიტორი — იხ. ინჰიბიტორი.

ინგრეცაცია — ასოციაციების ციკლი ან ერთობლიობა, რომლებიც მიეკუთვნება სხვადასხვა ფორმაციას, მაგრამ გააჩნით დამაკავშირებელი ფუნქციები.

ინგრედენტები — ასექტატორები; თანასაზოგადოების მუღმივი, მაგრამ არადომინანტული კომპონენტები:

ინდუტორმინიზმი — ანტიმენცერული, იდეალისტური შეხედულება, რომელიც უარყოფს აუცილებელ მიზეზობრივ კავშირს, თბიექტურ კანონზომიერებას ბუნებისა და საზოგადოებრივ მოვლენებში.

ინდიკსი — რისავე ჩამოთვლა, სია; მაგ, მცენარეთა ან ცხოველთა ჩამოთვლა; მაჩვენებელი.

ინდიკო — მუქი ლურჯი საღებავი ნივთიერება, რომელსაც შეიცავს ზოგჯეროტროპიკული მცენარე. იღებენ ხელოვნურადაც ქიმიური გზით.

ინდიგოს შემცველი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიდანაც ლეზულობენ ორგანულ საღებავ ნივთიერებას — ინდიგოს.

ინდივიდი — იხ. ინდივიდუუმი.

ინდივიდუალური არეალი — ფართობი, რომელზედაც მიმდინარეობს ცალკეული ცხოველის ან მცენარის ცხოველ-მოქმედება.

ინდივიდუალური გადარჩევა — მცენარეთა სელექციის ერთ-ერთი მეთოდი, როდესაც ხდება ცალკეული ინდივიდების გამოყოფა და მათგან შთამომავლობის მიღება. შეიძლება იყოს ერთ-ქვრადი და განმეორებითი.

ინდივიდუალური ცვალებადობა — იხ. ცვალებადობა განუსაზღვრელი.

ინდივიდუუმი — 1. დამოუკიდებლად არსებული ორგანიზმი; არსი. 2. ცალკე ადამიანი, პიროვნება.

ინდივიდუუმიზმის ფართობი — საშუალო ფართობი, რომელიც შოდის ერთ ინდივიდზე მცენარეთა თანასაზოგადოებაში. ინდივიდუალური ფართობის სიდიდის მიხედვით მცენარეებს უფენ შემდეგ ჯგუფებად: ლებტორთი — 1 სმ²-მდე; ნანორთი — 1-დან — 10 სმ²-მდე; მიკროთი — 10-დან — 100 სმ²-მდე; მეზოთი — 1-დან — 20 მ²-მდე; მაკროთი — 10-დან — 100 მ²-მდე; მეგატოი — 100 მ²-ზე მეტი.

ინდიკატორი — ნივთიერება, რომელიც შეჰყავთ ხსნარში მასში მიმდინარე ქიმიური პროცესის გამოსამჟღავნებლად (მაგ., ლაქმუსი, რომელიც ფერს იცვლის მჟავა ან ტუტე არეში).

ინდიკატორი ორგანიზმები — მცენარეთა ან ცხოველთა სახეობები, რომლებიც დამახასიათებელია გარკვეული პირობებისათვის (ნიადაგობრივი, გეოლოგიური, კლიმატური); მათ მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ მოცემული ადგილის ნიადაგობრივ ან სხვა თვისებებზე წინასწარი გასოკლევის გარეშე.

ინდიფერენტიზმი — ინდიფერენტული,

გულგრილი, განურჩეველი დამოკიდებულება რაიმესადმი.

ინდიფერენტული — რაიმესადმი გულგრილი, განურჩეველი, უინტერესო.

ინდომალაის ოლქი — ზოოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს ინდოეთს, კუნძულ ცეილონს, ინდოჩინეთს და მალაის არქიპელაგს ფილიპინებამდე (ჩათვლით).

ინდუზიუმი — საბურველი, რომლითაც დაფარულია სპორანგიუმების ჯგუფები (სორუსები) გვიმრების უმეტესობის ფოთლებზე; წარმოიქმნება ფოთლის ეპიდერმისისაგან, პლაცენტიდან (რომლებზედაც სხედან სპორანგიუმები) ან ფოთლის გადაკეცილი კილისაგან.

ინდუქცია — ემბრიონის ნაწილებს შორის ურთიერთმოქმედება, რომლის დროსაც ერთი ნაწილი იწვევს გარკვეულ მორფოგენეზურ ეფექტს მეორე ნაწილში.

ინდუქცია უჩრედებისა — უჩრედების გენეოთარება სხვა უჩრედებისაგან გამოყოფილი ნივთიერებების გავლენით.

ინერვაცია — ორგანოებისა და ქსოვილების კავშირი ცენტრალურ ნერვულ სისტემასთან ნერვული უჩრედების საშუალებით; ორგანოების მომარაგება ნერვული ბოჭკოებით.

ინერტული — უმოძრაო, უსიცოცხლო, უმოქმედო დუნეა. ინერტული გაზები — გაზები, რომლებიც სხვა ნივთიერებებს არ უერთდება.

ინექცია — იხ. ინექცია.

ინვაზიაცია — 1. ორშრიანი ჩანასახის (გასტრულის) წარმოქმნა ერთშრიანი ჩანასახის (ბლასტულის) კედლის უჩრედების ნაწილის შედრეკით პირველად ღრუში. 2. ნაწლავის გაუვალობის ერთ-ერთი სახე; ნაწლავის ერთი ნაწილის ჩანერგვა მეორეში.

ინვაზია — 1. ადამიანის, ცხოველის ან მცენარის დასნებოვნება პარაზიტული ცხოველებით (ჭიებით, მწერებით და

სხე). 2. მცენარეთა საზოგადოებაში მისთვის ახალი სახეობის ჩართვა.

ინვაზური ხტადია — პარაზიტის განვითარების სტადია, როდესაც მისი მოხვედრა მასპინძლის სხეულში იწყებს მოწამვლას.

ინვენტარიზაცია ფაუნისა, ფლორისა — გარკვეულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ ცხოველების (ან მცენარეების) სახეობათა სიის შედგენა.

ინერხია — 1. ატმოსფეროს ჰაერის ტემპერატურის მატება ქვევიდან ზედა ფენებისაკენ. 2. რთული შაქრების დამლა მარტივ შაქრებად მყავებისა და ფერმენტების გავლენით. 3. შიდაქრომოსომული სტრუქტურული ცვლილება, რასაც თან სდევს ქრომოსომული ინკრომატიდული სეგმენტის გადაბრუნება 180°-ით.

ინვერტაზა — საქაროზას (ლერწმის შაქრის) მაჰიდროლიზებელი ფერმენტო, რომელიც იწყებს და აჩქარებს მის გახლეჩას (დამლას) გლუკოზად და ფრუქტოზად. მას საქაროზის ინვერტირება უწოდებენ; საქარაზა.

ინვერტიანი — იხ. ინვერტაზა.

ინვერტირებული თვალი, თვალუკები — ზოგერთი ჰიის თვალი, რომელიც შედგება პიგმენტური ამონათუნის შქონე ფიალისა და მასში ჩაყურსული მხედველობის კოლებისაგან, რომლებიც თავის მხრივ წარმოადგენენ ფიალის ზემოდან მდებარე მხედველობის უჯრედების გაჯრძელებას. ამიტომ მზის სხივი ეცემა ჭერ მხედველობის უჯრედებს, ხოლო შემდეგ მხედველობის კოლებს.

ინვერტული შაქარი — გლუკოზისა და ფრუქტოზის ნარევი, რომელიც ჩვეულებრივ მიიღება საქაროზას გახლეჩვით, რაც ინვერტაზის მოქმედებით ხდება.

ინვოლუტური ნიჟარა — შუცელფხიანი მოლუსკების ნიჟარა, რომლის უფრო დიდი ზომის ახალგაზრდა ხვეული

ყველა დანარჩენ წინა ხვეულს ფარავს.

ინვოლუცია — 1. რაიმე ორგანოს იგებულებს გამარტივება, უკუგანვითარება. 2. ბაქტერიების გადაჯვარება გარკვეულ სასიცოცხლო პირობებში.

ინვოლუციური ფორმები ბაქტერიებისა — ბაქტერიის რომელიმე სახეობის უჯრედების უჩვეულო (გაბეროვანი, დატოტილი, თითოსტარისებრი და სხვ.) ფორმები, რომლებიც წარმოიქმნება არახელსაყრელ პირობების მოქმედებით; ამ პირობების მოქმედების შეწყვეტისას უჯრედებს შეუძლიათ ისევ მიიღონ ნორმალური სახე.

ინიექცია — სხნარის მცირე დოზის შეყვანა სხეულის კანქვეშ, კუნთებში ან სისხლძარღვებში; შეშხაუნება.

ინიციალური სახეობები ანუ პიონერი სახეობები — მცენარეები, რომლებიც ასრულებენ ასოციაციის შექმნის დამწყებთა როლს.

ინიციალური უჯრედები — ზრდის წერტილის უჯრედები, რომლებიც გაყოფის შედეგად მერისტემულ რჩება. მცენარეების ნაწილს (ხაესები, ბეერი გვირგანარი) ზრდის წერტილში მხოლოდ ერთი ინიციალური უჯრედი აქვს.

ინკაპსულირება — მკერძი გარსით დაფარვა, რითაც ორგანიზმი ცხოვრებულია გარეგანი გარემოსაგან.

ინკებეს ძვალი — ადამიანის თავის ქალას აგებულების ანომალია.

ინკრეტი — იხ. სეკრეტი.

ინკრეტორული ჭირკვლები — იხ. ენდოკრინული ჭირკვლები.

ინკუბატორი — აპარატი, რომელშიც ხელოვნურად ქმნიან ცხოველის ნორმალური განვითარებისათვის საჭირო პირობებს (ტემპერატურა, ტენიონობა და სხვ.); იყენებენ მაგ., წიწილების გამოსაჩეკად (გამოსაყვანად) კვერცხებიდან კრუხის გარეშე და აგრეთვე სხვა მიზნით.

ინკუბატორიუმი — სპეციალური შენობა;

რომელშიც მოთავსებულია ინკუბატორები და ხდება ინკუბაცია; საინკუბატორო.

ინკუბაცია — 1. კვერცხებიდან წიწილები-სა და მისთ, გამოჩეკვა ინკუბატორში. 2. ავადმყოფობის ფარული პერიოდი დასენიანების მომენტიდან დაავადების პირველი სიმპტომების (დამახასიათებელი გარეგნული ნიშნების) გამოჩენამდე.

ინკუბაციური პერიოდი — 1. ჩანასახის კვერცხში განვითარებისათვის საჭირო დრო. 2. იხ. ინკუბაცია 2; საინკუბაციო პერიოდი.

ინოზიტი — B ჯგუფის ვიტამინი; გვხვდება მცენარეებისა და ცხოველების თითქმის ყველა ქსოვილსა და უჭრედ-ში.

ინოკულაცია — ცოცხალი მიკრობების შეყვანა საკვებ არეში (თესვა), ნიადაგში და ცხოველს ან მცენარის ორგანიზმში; მიკროორგანიზმების თესვა.

ინოულაზმა — კუნთოვანი ქსოვილის უჭრედების დიფერენცირებული პროტოლაზმა, რომელიც შეიცავს შემკუმშველ ბოქსოებს — ფიბრილებს.

ინოტროპია — გულის შეკუმშვის ამპლიტუდის შემცირება.

ინექტარიუმი — სპეციალური სათავისი, სადაც ცოცხლად ინახავენ და ამრავლებენ მწერებს მეცნიერული დაკვირვებისათვის.

ინექტიხილდები — იხ. ინექტიციდები.

ინექტიხილური მცენარეები — მცენარეები, რომლიდანაც შეიძლება მივიღოთ მკვნი მწერების საწინააღმდეგო მომწამვლელი ნივთიერებანი (თამბაქო, დალმაციური გვირილა და სხვ.).

ინექტიციდები — ქიმიური ნივთიერებანი, შესაძლები მკვნი მწერების მოსასპობად.

ინექტოლოგია — იგივეა რაც ენტომოლოგია (მომკვლევებელი ტერმინი).

ინტიჩქტი — 1. ცხოველის თანდაყოლილი, მაგრამ არაცნობიერი (შეუგნებე-

ლი) მიზანშეწონილი სასარგებლო მოკმედებანი, რაც გამოიხატება მის ქვევაში შინაგანი ან გარეგანი გარემოს შეცვლის საპასუხოდ. 2. შეუგნებელი, ანგარიშმიუცემელ ღრთული რამესაკენ.

ინსულიარული ორგანო — იხ. ლანგერჰანის კუნძულები.

ინსულინი — 1. პორმონი, რომელიც გამომუშავდება კუქისქვეშა ჭირკეალის ქსოვილში ე. წ. ლანგერჰანის კუნძულებში; არეგულირებს შაქრის შემცველობას სისხლში. 2. სამკურნალო პრეპარატი, რომელსაც იყენებენ დიაბეტისა და სხვა დაავადებების შემთხვევაში.

ინსულტი — ტვინში სისხლის მიმოქცევის გვეთრი დარღვევა, რასაც თან სდევს უეცარი გულისწასვლა და დამბლა; მეტწილად ხდება ტვინში სისხლის ჩაქცევის დროს.

ინტეგუმენტი — თესლეკირტის საფარი შაშველთესლოვანი და ფარულთესლოვანი მცენარეებში; განაყოფიერების შემდეგ ინტეგუმენტიდან თესლის კანი წარმოიქმნება.

ინტერაქცია — ორგანიზმთა ერთმანეთთან და გარემოსთან ურთიერთმოქმედება

ინტერკალარული ზრდა — ჩამატებითი ანუ ჩართული ზრდა; დამახასიათებელია მარცვლოვან მცენარეთა ღეროსათვის (მაგ., თითოეული მუხლთშორისის ფუძეში ზრდა).

ინტერკალარული მერისტემა — ჩართული მერისტემა; წარმოშობი ქსოვილი, რომელიც მდებარეობს არა ორგანის წვერზე, არამედ მუდმივი ქსოვილების არეებს შორის (გვხვდება მარცვლოვან მცენარეთა ღეროში, ფოთლების ფუძეში).

ინტერკალარული ხეგმენტი — მრავალფენიანებისა და მწერების თავის პირველი სეგმენტი, რომელიც მოკლებულია კიდურებს.

ინტერკინეზი — უჭრედის მდგომარეობა შეიოზის ორ მომდევნო გაყოფას შო-

რის; „შესვენების“ შემოკლებული სტადია პირველი ვეიოზური გაყოფის დამთავრების შემდეგ.

ინტერკინეზული ბირთვი — ინტერკინეზის მდგომარეობაში მყოფი უჯრედების ბირთვი, ე. ი. დაუყოფელი უჯრედის ბირთვი; ზოგჯერ ასეთ ბირთვებს „მსვენებარე“ ბირთვებად უწოდებენ, რაც არა სწორია, ვინაიდან ინტერკინეზის დროსაც ბირთვში გრძელდება რთული სასიცოცხლო პროცესები.

ინტერმედიონი — ჰიპოფიზის შეამდებარე მონაკვეთის პორმონი. რიგ ხერხემლიან ცხოველებში (თევზები, ამფიბიონები) გარკვეულ რაოდენობას უფერვის ცვალებადობის პროცესში.

ინტერორექტორები — შინაგან ორგანოებში, სისხლძარღვებსა და კუნთებში განლაგებული რექტორები, რომლებიც გალიზიანებას იღებენ ამ ორგანოების მოქმედების შეცვლისა და სისხლის წნევის ან ქიმიური შედგენილობის ცვლილების დროს.

ინტერპერიტონეალური ორგანოები — შინაგანი ორგანოები, რომლებიც ყოველი მხრიდან დაფარულია მუცლის აბკით (წერილი ნაწლავი, ბრმანაწლავი და სხვ.).

ინტერპადიუსი — მიმართულება პირის ცენტრიდან დისკოს კიდისაკენ ორ სხივს შორის (კანეკლიანებში).

ინტერრენალური ხისტემა — თირკმელზედა ჭირკელის გარეთა ნაწილის (ქერქის) ქსოვილი.

ინტერზექსები — საშუალო სქესის ნიშნების მქონე არანორმალური ბუზები.

ინტერზექსუალობა — ერთ ინდივიდში ორივე სქესის ნიშნების არსებობა.

ინტერსტიციული უჯრედები — 1. ძუძუშწოვარ ცხოველთა საკვერცხეების სტრომაში და სათესლეების მილაკებს შორის მდებარე უჯრედები, რომლებიც მონაწილეობენ სასქესო პორმო-

ნების წარმოქმნაში. 2. მსუსხავ ნაწლავიდან დათავსებული უჯრედები, რომლებიდანაც ვითარდება მსუსხავი უჯრედები.

ინტერტრანალური შენაწევრება — ფრინველებისა და ძუძუშწოვარი ცხოველების კოქსიციის შენაწევრება, რომელიც მდებარეობს წინატერფის ძვლებს შორის.

ინტერფაზა — 1. უჯრედის „მოსვენების“ სტადია ორ გაყოფას შორის. ზმირად ამ ტერმინს იყენებენ ინტერკინეზის სინონიმად.

ინტერფერენცია — ორ ჰომოლოგიურ ქრომოსომებს შორის ახალი კროსინგოვერის მონაკვეთების გაკვლის დამკვირვება იმ მონაკვეთებზე, რომლებიც უკვე განხორციელებული კროსინგოვერის ადგილების მეზობლად იმყოფებან.

ინტერფერონი — ანტივირუსული თვისებების მქონე ორგანული ნივთიერება.

ინტინა — 1. მტერის მარცხლის გარსის შიგნითა თხელი შრე შიშველთესლოვან და ფარულთესლოვან მცენარეებში. 2. სპორის გარსის შიგნითა შრე სპოროვან მცენარეებში.

ინტოქსიკაცია — ორგანიზმის მოწამელა შეხამონი ნივთიერებებით (ტოქსინებით).

ინტრაზონალური მცენარეულობა — მცენარეულობა, რომელიც არასდროს არ ქმნის დამოუკიდებელ ზონას და ჩართულია მცენარეულობის რომელიმე ძირითად ზონაში, მაგ., ტუნდრისა და ტყის ზონაში ტროფიანი ჰეობები.

ინტრამოლდულარული ხუნთვა — იხ. ანაერობული ხუნთვა.

ინტროგრესია — იხ. ჰიბრიდიზაცია ინტროგრესიული.

ინტროგრესიული ჰიბრიდიზაცია — იხ. ჰიბრიდიზაცია ინტროგრესიული

ინტროდუქცია — რომელიმე სხეობას ან ქიშის შეტანა მისთვის უჩვეულო

კლიმატური პირობების მქონე ქვეყანაში, მზარეში, სადაც არ უცხოვრია მანამდე.

ენტრორეზული ხამტერე — სამტერე, რომლის ნაპრალეები (ნასკრეტებრ) მიმართულია გინეეუმიისაკენ.

ენტრუხუსცეპცია — უჯრედის გარსის ზრდა (გასქელება) ახალი ნაწილაკების ჩაზრდის გზით მისი გაქრემის პროცესში.

ენულინი — ფრუქტოზას შემცველი მცენარეული წარმოშობის რთული ნახშირწყალი, რომელიც გვხვდება როგორც სამარაგო ნივთიერება რთულყვავილოვანთა, მაჩიტასებრთა, შროშანასებრთა და სხვა ოჯახის წარმომადგენლების უჯრედთა წვენში. განსაკუთრებით ბევრ ინულინს შვიცავს გეორგინას, მიწავაშლას და სხვ. ტუბერები.

ენფანტილიზმი — ორგანიზმის ან ცალკეული ორგანოს განვითარებრს მეტ-ნაკლები ჩამორჩენა; განუვითარებლობა; ადამიანის ფიზიკური ან ფსიქიკური განვითარების შეჩერება ბავშვობის საფეხურზე.

ენფარქტი — ზოგი ორგანოს (გულის, ფილტვების და სხვ.) ან ქსოვილის კედლის კერა, რომელიც წნდება არტერიების სანათურის გაუვალობის შედეგად.

ენფაუნა — ცხოველები, რომლებიც ცხოვრობენ გრუნტის სიზრქეში.

ენფექცია — აუადმყოფობის გამოწვევი ბაქტერიების ან ვირუსების შეჭრა ორგანიზმში.

ენფექციური შემკვიდრებობითობა — მემკვიდრეობითობა, როცა ემბრიონის დაავადება გამოწვეულია დედისაგან მისი დასენიანებით — ინფექციით.

ენფილტრატი — ორგანიზმის ქსოვილის ადგილობრივი გამკერებება და გადიდება ინფილტრაციის შედეგად.

ენფილტრაცია — 1. გაუნვა. 2. რაიმე თხევად ნივთიერებათა შეჭრა ორგანიზმის ქსოვილებსა და უჯრედებში.

ენფიციერება — დაავადება ინფექციის შედეგად.

ენფლუენტები — ცხოველები, რომლებიც ითვლებიან ფიტოცენოზის წევრებად და იმყოფებიან მის რომელიმე ფენაში ან იარუსში. ანსხვებებენ შემდეგი სახის ინფლუენტებს: გეობიებს (ნიადაგის პომულაციები); პერპეტობიებს (ნიადაგის ზედაპირის), ბრიობიებს (ხავისის ფენის) და ფილობიებს (მცენარეთა მწვანე ნაწილების).

ენფორმაცია გენეტიკური — ინფორმაცია, რომელიც გადაეცემა უჯრედს დეზოქსირიბონუკლეინის მექავს (დნმ-ის) მეერ.

ენფორმაციული რნმ — რიბონუკლეინის მექავა, რომელსაც რიბოსომებში მიეჭვს ინფორმაცია ცილის შედგენილობის შესახებ

ენფუზორული მიწა — იმ. დიატომიტი.

ენციტირება — ერთუჯრედიანი ორგანიზმების (ქალამანა, ამება და სხვ.) მკერიე, დამცველი გარსით — ცისტით დაფარევა არახელსაყრელი პირობების დედგომცნას. ასეთ მდგომარეობაში მყოფი ორგანიზმი კარგადაა დაცული უწყლოობით ან უსაკეებოდ დალუპვისაგან. როდესაც ასეთი ინციტირებული ორგანიზმი ეკლავ მოხვდება მისთვის შესაფერის საარსებო პირობებში, მას მოძვრება ცისტა და ნორმალურ ცხოველმოქმედებას განაგრძობს.

ენციტოზი — იმ. ინბრიდინჯი.

ენქალაცია — ზედა სასუნთქი გზების მკურნალობა გაზად ან ორთქლად ქეულ სამკურნალო ნივთიერებათა შესუნთქვით; ჩვეულებრივ სწარმოებს განსაკუთრებული აპარატით — ინქალატორით.

ენზიმოლოგია — 1. ნივთიერება, რომელიც აკეებს რაიმე პროცესს. მაგ., ფერმენტების მოქმედებას, ზრდას და ა. შ. 2. დომინანტური გენები, რომლებიც ხელს უშლიან ნიშნის გამოჩენას, თუმცა ამ ნიშნის გამოვლინებასათვის

საქირო ყველა გენი გენოტიპშია აქტიური ალელების ფორმით წარმოდგენილი.

ოცე — შემერთებელ-ქსოვილოვანი ქიმი, რომლითაც დამატებულია ჩონჩხის ცალკეული ნაწილები ან შეერთებულია ცალკეული ორგანიზმი.

ოილოფორში — იოდის ორგანული ნაერთი; მძაფრი სუნის მქონე, ყვითელი ფერის კრისტალური ფხენილი; იყენებენ მედიცინაში სადუხინფექციო საშუალებად.

იონთა ანტაგონიზმი — იონთა ერთმანეთის საწინააღმდეგო მიმართულებით მოქმედება.

იონიზაცია — 1. იონების წარმოქმნა. 2. სამკურნალო ნივთიერების შეყვანა სხეულში იონებით, რომლებიც წარმოიქმნება ამ ნივთიერებაში ელექტროდენის გავლით.

იონოთერაპია — სამკურნალო ნივთიერებათა შეყვანა ორგანიზმში გალვანური დენის საშუალებით.

იონოზფერო — ატმოსფეროს ზედა ნაწილი (100—400 კმ სიმაღლეზე), რომელიც საკმარის რაოდენობით შეიცავს იონებსა და თავისუფალ ელექტრონებს.

იპოლოგია — ზოოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ცხენებს; მათ ანატომიას, ფიზიოლოგიას, მოშენებას, მოვლას, გამოყენებას და ა. შ.

იპოქონდრია — ავადმყოფური შიში, რაც გამოწვეულია საკუთარ ჯანმრთელობაში დაექვებით.

ირადიაცია — 1. ნერვული ალგზების ან შეკვების პროცესის გავრცელება ცენტრალურ ნერვულ სისტემაში. 2. ტიცილის შეგრძნების გავრცელება ნაკვეთებზე ან ორგანოს დაზოგბულ ნაწილში. 3. ოპტიკური მოვლენა, როდესაც ნათელი საგნები პნელ ფონზე უფრო დიდად ჩანან, ვიდრე სინამდვილეში არიან.

ირგულივორცადური ორგანიზმები —

ზორეალურ ზონაში მცხოვრები ორგანიზმები.

ირგულივორცადური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ წარდლო პოლარულ მხარეში.

ირგულივორცადური ორგანიზმები — ტროპიკებში მცხოვრები ორგანიზმები.

ირიგაცია — 1. მიწების ხელოვნური რწყვის ღონისძიებათა სისტემაშიწამოქმედებაში. 2. წყლით ან სამკურნალო ხსნარებით მორწყვა-მობანა ღრუ ორგანოების ან კრილობების ზედაპირისა.

ირილოციკლტი — იხ. ირიტი.

ირისი — თვალის ფერადი გარსი.

ირიტი — თვალის ფერადი გარსის ანთება.

ისტერია — ფუნქიური ნერვულ-ფსიქიკური დაავადება, რომელსაც ახასიათებს თავისებური ტირილი, სიცილი, კრუნჩხვები, შეგრძნებადობის სხვადასხვაგვარი მოშლილობა და სხვა.

ისტერიოზიზი — ცენტრალური ნერვული სისტემის ალგზებადობის მომატება, რაც გამოწვეულია წყვეტილი გამლაზიანების ხანგრძლივი მოქმედებით რომელიმე ნერვზე.

იუენილური ეტაპი ონტოგენეზისა — ორგანიზმის ინდივიდუალური განვითარების ერთ-ერთი ეტაპი, რომელიც მოიცავს ემბრიონული ეტაპის დამთავრებიდან სიმწიფეში შესვლამდე პერიოდს. თესლოვან მცენარეებში ეს ეტაპი იწყება თესლის გაღვებით და მთავრდება ყვავილის ან გეგეტატიური გამრავლების სპეციალური ორგანოების (ბოლქვის, ტუბერის და სხვათა) ჩასახვით.

იუენილური ინდივიდები — ახალგაზრდა, ზრდასრულ მდგომარეობამდე მიულწველი მცენარეები.

იუენილური სტადია — ადრეული, სქესობრივად მოუწიფებელი სტადია, რომლის დროსაც, სპეციალური კვლე-

ვის გარეშე, შეუძლებელია გონადების სქესის დადგენა.

იუვენოლოგიური ფორმები — ამა თუ იმ ორგანოს ფორმა. რომელიც დამახასიათებელია ორგანიზმისათვის ზრდასრულ მდგომარეობამდე; მაგ., ნეკროზის და აგრეთვე ბევრი სხვა ფოთლოვანი ხე მცენარის, აღმონაცენის ფოთლები, რომლებიც ფორმით მკვეთრად განსხვავდება ზრდასრული მცენარის ფოთლებისაგან.

იუნია — იხ. უნიონი.

იქთიოგრაფია — თევზების აღწერა, გარეგანი და შინაგანი აგებულების დახასიათება.

იქთიოზაერები — ნამარხი ქვეწარმავლები, რომლებიც გადაშენდნენ ცარცის პერიოდში.

იქთიოზა — კანის თანდაყოლილი სნეულება, რომლის დროსაც კანი დაფარულია მაგარი ხორკლიანი ქერცლით.

იქთიოლი — ზეთისებრი სამკურნალო ნივთიერება, რომელსაც იღებენ ნამარხი თევზების ნარჩენების შემკველი ქანებიდან.

იქთიოლოგია—ზოოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს თევზებს, მათ აგებულებას, ცხოვრების წესს, მოშენებასა და ა. შ.

იქთიორინი — უძველესი ნამარხი მტრინავი ფრინველი, რომელსაც ყებზე განვითარებული ქონდა კბილები; მისი ნაშთები ცნობილია ცარცის პერიოდის ფენებიდან.

იქთიოსტეგები — კულიანი ამფიბიების უძველესი ნამარხი ჭგუფი, რომელთაც გააჩნდათ ლაყუჩის სახურავები; ცხოვრობდნენ ქვედა კარბონში.

იქთიოფაგია — თევზით კვება.

იქთიოფაუნა — თევზების ფაუნა.

ილიხის კვირტი — იგივეა, რაც უბის კვირტი.

ისტოიგრაფია — იხ. იქთიოგრაფია.

ისტორი — იხ. იქთიოზი.

ისტოიზაერები — იხ. იქთიოზაერები.

ისტოილი — იხ. იქთიოლი.

ისტოილოგია — იხ. იქთიოლოგია.

ისტორინი — იხ. იქთიორინი.

ისტოოსტეგები — იხ. იქთიოსტეგები.

ისტოოფაგია — იხ. იქთიოფაგია.

ისტოოფაუნა — იხ. იქთიოფაუნა.

კ

კაატინა — ქსეროფილური ტყის ერთერთი ტიპი, რომელიც გვხვდება სამხრეთ ამერიკაში (ბრაზილია), გამოირჩევა კაქტუსებისა და ეკლიანი მცენარეების სიუხვით.

კაბერის ორგანოები — მრავალი მოლუსკის გამოყოფილი ორგანოები, რომლებიც ფორმირდება პერიკარდიუმის კედლის ჩირკელოვანი უჭრულებებისაგან.

კავები — იხ. ლარტხები.

კავერნა — 1. ღრუ, რომელიც ჩნდება რაიმე ორგანოში ქსოვილების დაშლის შედეგად, მაგ., ფილტვის კვერნა ტუბერკულოზის დროს. 2. ქანში წარმოქმნილი სივრცე.

კაუნი — რძის ცილა. იყენებენ წებოს,

საღებავების, პლასტიკური მასებისა და სხვ. მისთ. წარმოებაში.

კათახტორი ყვავილედი — იხ. ციათიუმი. **კაინოზოური ერა** — უახლესი ერა დამიწის გეოლოგიურ ისტორიაში; იყოფა ორ პერიოდად: მესამეულ და მეოთხეულ პერიოდად (უკანასკნელ პერიოდს მიეკუთვნება თანამედროვე ეპოქა); ამ ერის მეოთხეული პერიოდის ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა ადამიანის წარმოშობა.

კაკალი—მცენარის ნაყოფის ტიპი; მრავალი თვითუხსნელი ერთთესლიანი ნაყოფი, რომლის ნაყოფსაფარი (პერაკარიუმი) გახვევებულია (თხილის, მუხის, წაბლის და სხვა ნაყოფი).

კალუპი — მცენარის ნაყოფის ტიპი; იგივეა, რაც კაკალი, მხოლოდ უფრო მცირე ზომის და სხვადასხვაგვარი სამარჯვით აღქურვილი (კაცხვის, კანაფის, სევის და სხვ. ნაყოფი).

კალოგენეზი — შეჭვარების უუნარობა.

კალა-აზარი — ადამიანისა და რიგ ცხოველთა დაავადება, რომელსაც იწვევს პარაზიტული შოლტოსნები. გავრცელებულია სამხრეთ ფეროზისა და სამხრეთ და შუა აზიაში. ვადამტანებია — მოსკიტები (ქინქლბა).

კალათა — მარტივი ბოტრიული ყუაილედის ერთ-ერთი სახე, რომლის გაფართოებულ საერთო ყუაილესაქლომზე (ღერძზე) ჩვეულებრივ მრავალი ყუავილი ზის. კალათას გარშემო შემოხევილი აქვს საერთო საბურველი, რის გამოც ის ერთი ყუაილის შთაბეჭდილებას ტოვებს; დამახასიათებელია რთულყუაილოვანთა ოჯახისათვის.

კალამი — ფართო გაგებით კალამი ეწოდება მცენარის ყოველ აკრილ ნაწილს, რომლითაც კი შეიძლება მისი ვეგეტატიური გამრავლება. კალამი შეიძლება იყოს როგორც ღეროს ნაწილი (ყლორტი) ასევე ფესვისა და ფოთლის ნაწილი. ეიწრო გაგებით, როდესაც კალამზეა ლაპარაკი, ღეროს კალამს გულისხმობენ.

კალამტრა — 1. ჩაჩი, რომლითაც დაფარულია ხავსის სპოროგონიუმის კალთვი ზემოდან. 2. ფესვის შალითა.

კალამტროფენი — ფესვის ზრდის წერტილის გარეთა შრე, რომელიც საწყისის აძლევს ფესვის შალითას.

კალექსი — იხ. ქამი.

კალმით მუნობა — იხ. კოპულირება.

კალოზა — წყალში უხსნადი პოლისაქარიდი (ან პოლისაქარიდებთან ახლოს მდგომი ცკუფი), რომელიც პიდროლიზის დროს იძლევა გლუკოზას; გვხვდება საცრაინი მილების კოვრებში და ზოგიერთი წყალმცენარისა და სოკოს უჯრედების გარსში.

კალორიმეტრია — ორგანიზმის შივრ გა-

მოყოფილი სითბოს რაოდენობის გაზომვა.

კალუხი — 1. მცენარის დაზიანებულ ორგანოს ზედაპირზე გაჩენილი. კოჩრი, რომელიც წარმოიქმნება გაშიშვლებული ქსოვილების უჯრედების გაძლიერებული გაყოფისა და გაზრდის შედეგად; ჩვეულებრივ გვხვდება თესლიანი მცენარის ორგანოებზე, იშვიათად კი სპოროვან მცენარეებზე. მყნობის დროს ხელს უწყობს სანამყენისა და სპიძის შეზრდას; კალუხით გამრავლებისას წარმოადგენს დამატებითი ფესვებისა და კვირტების ჩასახვის ადგილს. 2. კოჩრიანი სხეული, რომლითაც ხდება საცრაინი მიღების დაცობა.

კალციფიკაციები — მცენარეები, რომლებიც ეტანებიან კირით მდიდარ ნიადაგებს (კირქვიანი ადგილების უმეტესი მცენარე).

კალციფიკური მცენარეები — იხ. კალციფიკაციები.

კალციფიკები — იხ. კალციფიკაციები.

კალციფიკაციები — მცენარეები, რომლებიც გაურბიან კირით მდიდარ ნიადაგებს (ტორფის ხავსები, მანანა, ხანკოლი, წყლის ბამბა და სხვ.).

კალციფიკური მცენარეები — იხ. კალციფიკაციები.

კამბიალური უჯრედები — ორგანიზმის ქსოვილის გამრავლებისა და ხვეცილიზაციის უნარის მქონე უჯრედები.

კამბიუმი — მეორადი წარმოშობით ქსოვილი მცენარეთა ორგანოებში, რომელიც მდებარეობს მერქანსა და ლაფანს შორის. მისი უჯრედების გაყოფის გზით წარმოიქმნება მეორადი მერქანი და ლაფანი, რაც უზრუნველყოფს ღეროს სისქეში ზრდას. გვხვდება შიშველთესლოვან და უმეტეს ორლებნიანთა ღეროსა და ფესვებში; გვხვდება აგრეთვე ზოგიერთ ერთლებნიან და გვიმრანაირ მცენარეშიც. წარმოიქმნება პროკამბიუმისაგან.

კამბიუმის რგოლი — კონათაშორისი და

კონის კამბიუმის შეერთების შედეგად წარმოქმნილი მთლიანი რგოლი.

კამბიფორმი — ლაფნის (ფლოემის) წაგრძელებული, ცოცხალი პროტოპლასტის შემცველი, თხელკედლიანი. ტრაქეიდების მსგავსი უჯრედები. წარმოიქმნება პროკამბიუმის ან კამბიუმისაგან. გვხვდება, მაგ., გოგრისებრთა ლეროში.

კამერალური დამუშავება — ველის პირობებში შეგროვებული მასალის დამუშავება კაბინეტებსა და ლაბორატორიებში.

კამპილოტროპული თესლკვირტი — მობრილი თესლკვირტი, ე. ი. თესლკვირტი, რომელსაც ნუცელუსი და ინტეგუმენტები ძლევრ აქვს მოხრილი, ისე რომ მტერის სავალი (მიკრობილე) თითქმის ქალაქასთან იმყოფება (მიხაკისებრში, ნაცარქათამასებრში, ზოგიერთ ჭვაროსანში და სხვ.); ზოგი აუტორი კამპილოტროპულად თელის, კერძოდ, ისეთ თესლკვირტს, რომელიც მოხრილია მხოლოდ ბოლოში, იქ, სადაც მტერის სავალი მდებარეობს (მაღბასებრთა, ჭიჭალაყასებრთა და სხვ. ოჯახებში), ხოლო ისეთ თესლკვირტებს, რომლებიც შუაშია მოხრილი ამფიტროპულს უწოდებენ.

კამპოდეოციდური მატლა—მატლების ტიპი, რომელიც დამახასიათებელია ხე-შეშფრთიანი და ბადისებრ ფრთიანი მწერების ზოგი წარმომადგენლისათვის. ხასიათდება წაგრძელებული სხეულით და კარგად განვითარებული მკერდის ფეხებით მუცლის ბოლოზე, როგორც წესი, ატარებს ცერკებს ან სხვა დანამატებს.

კამპოსი — სამხრეთ ამერიკული ტიპი საჟანსა. რომელიც ქოქმნილია დაბალი, ტანბრეცილი, მკოლგისებრი ვარჯის მქონე ხეებისაგან და მარცხოვანებისა და ისლებისაგან.

კამპტოდროპული ტიპი დაძარღვისა — რკალისებრი დაძარღვის ტიპი, როდესაც ფოთლის ფირფიტის გვერდით

ძარღვები რკალისებრაა განლაგებული, რომელთაგან ქვედა ძარღვები გრძელია ყველა მომდევნო ძარღვზე; ამასთან გვერდითი ძარღვები ფოთლის კიდისავე შემოტრიალებულია ზეით, თანდათანობით უახლოვდება ერთმანეთს, წვირილება და ქრება. გვხვდება, მაგ., ურცის ზოგიერთ წარმდგამდგენელში,

კანი — 1. ცხოველთა სხეულის გარეთა საფარველი; უხერხემლო ცხოველების კანი მეტწილად შედგება ერთშირიანი ეპითელიუმისაგან; ხერხემლიან ცხოველებში კი შედგება მრავალშირიანი ეპითელიუმისა (ეპიდერმისისგან) და საკუთრივ კანისაგან (კუტისი, კორიუმის), რომელიც შეიცავს შემაერთებელი ქსოვილის ელემენტებს; ძალიან ხშირად კანი გამოყოფს კანზედა სხვადასხვა გარეთა წარმონაქმნს (მაგ., ფესხასხრიანთა ქაფშანი, ძუძუმწოვართა ბეწვი და სხვ.); ასრულებს დამცველ ფუნქციას, მონაწილეობს გაზთა ცვლაში, დაშლის პაროდუქტების გამოყოფაში და ორგანიზმსა და გარეგან გარემოს შორის ურთიერთდამოკიდებულების სხვადასხვა პროცესებში.

2. იხ. ეპიდერმისი.

კანზედა — 1. იგივეა, რაც კუტიკულა. 2. ცხოველთა კანის გარეთა შრე.

კანბალიზმი — 1. ბუნებაში შემჩნეული მოვლენა, როდესაც ერთი სახეობის ინდივიდები ერთმანეთს ქაშენ; თავისივე სახეობის ინდივიდების შექმა. 2. კაიტიპიაობა.

კანით ხუნთქვა — გაზთა ცვლა ცხოველის კანში დატოტეილ სისხლძარღვთა გზით; დამახასიათებელია, მაგ., ამფიბიებისა და სხვათა წარმომადგენლებსათვის.

კანით შეგრძნება — კანში არსებული მგრძნობიარე ნერვების დაბოლოებების საშუალებით სხვადასხვაგვარი გაღიზიანების, მაგ., შეხების, სითბოს, სიცივის შეგრძნება.

კანის კბილები — ხრტილოვანი თევზების

კანზე არსებული ქერცლები, რომელთა განვითარების პროცესი ჰგავს ნამდვილი კბილების წარმოქმნას.

კანის ლაუჩები — კანეკლანთა ზოგიერთი ცხოველის სუნთქვის სისტემა, რომელიც მოთავსებულია სხეულის ღრუში პირის მახლობლად. წარმოადგენს სხეულის კედლის გამობერილობებს.

კანის რაციფიკაცია — სხეულის ზედაპირით ტემპერატურული, შეხებითი და წვევითი ჯალიზიანების მიღება.

კანის ცვლა — 1. ქიტინის საფარველის მოცილება კიბოსნაირების, ობობასნაირების, მრავალფეხიანებისა და მწერების ზრდა-განვითარების პროცესში.

2. ზედაპირული რქოვანი გარის რამდენჯერმე მოცილება სხეულიდან მშრალი თხელი აბკისებრი ნაფლეთების სახით ქვეწარმელებში; შესატყვისება ფრინველებისა და ძუძუმწოვრების განგურს.

კანის ძვლები — ძვლოვანი ელემენტები, რომლებიც წარმოიქმნება კანში; თავისი არსებობის დასაწყისიდანვე შედგება ძვლის ქსოვილისაგან (განსხვავებით შემცველი ძვლებისა, რომლებიც ხრტილისაგან ფორმირდება).

კანის ჭირკვლები — სხედასხვა აგებულებისა და დანიშნულების ჭირკვლები ცხიმის, საოფლე, სარძევე და სხვ.), რომლებიც განლაგებულია ხერხემლიან ცხოველთა კანში.

კანკროლი — კანის კიბო, რომელიც ხასიათდება ნელი ზრდით და მეტწილად კანის ზედა ფენებში გავრცელებით.

კან-კუნთოვანი პარკი, ტომარი — ეპითელიური და კუნთოვანი ქსოვილის შრეების ერთობლიობა ბრტყელ, მრგვალ და რკოლიან კიბებში.

კანტაროფილია — მცენარეთა დამტვერვა ხოჭოების დახმარებით, რომლებიც იკვებებიან ყვავილის მტვერით ან მისი რომელიმე წვნიანი ქსოვილით.

კანჭვემა უჩრდიხი — კანჭვეშ მდებარე ფაშარი შემავრთებელი ქსოვილის

შრე, რომელიც მდიდარია ცხიმის მარაგით.

კანცერი — იხ. კარცინომა.

კანცეროგენური ნივთიერება — ნივთიერება, რომელიც იწვევს ავთვისებიან სიმსივნეს.

კანკი — იხ. წვივი.

კანქმალდიანები — იხ. წვივმალდიანები.

კაპარტი — ზოგიერთი მწერის, კერძოდ ფუტკრის უკანა ფეხის წვივის კოზონსებრი ზღარბიანება, რომელშიც ხდება მცენარეთა ყვავილის მტერის დაგროვება.

კაპილარი — უწყრილესი სისხლძარღვი, რომელშიც შიშინარაობს ნივთიერებათა ცვლა სისხლისა და ორგანიზმის ქსოვილებს შორის, კერძოდ ფანგბადისა და საკვებ ნივთიერებათა გადაცემა ქსოვილებში და ქსოვილებიდან ნახშირორთქვის, ნივთიერებათა ცვლის პროდუქტებისა და აგრეთვე შინაგანი სეკრეციის პორმონების გადაცემა სისხლში; ფილტვების კაპილარებში შიშინარაობს გაზთა ცვლა ორგანიზმსა და ატმოსფეროს შორის.

კაპილარული წყალი — წყლის ის ნაწილი, რომელიც იმყოფება ნაადაგის წერილ კაპილარებში, სადაც მენისკების ზედაპირული დაქვიშულობის ძალა მტკიცედ აკავებს მას და ვეღარ იწვევს დაბლა სიმძიმის ძალის ზეგავლენით.

კაპილიციუმი — სპირალური ან სხვა სახის გამსხვილებული ჰიფებით (ძაფები) შექმნილი განსაკუთრებული წარმოქმნი, რომელიც ეთარდება ზოგიერთი ლორწოვანი სოკოს (მიქსომიცეტების) სპორანგიუმებში ან გასტერომიცეტების ნაყოფსებულებში; ხელს უწყობს სპორების მასის გაფხვიერებასა და გაფანტვას.

კაპის ოლქი — ფლორისტული ოლქი, რომელიც შოიციას აფრიკის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარე მცირე ნაწილს. მდიდარია ხეშეფოთლიანი მარადმწვანე მურქებითა და მრავალწლოვანი ბალახოვანი მცენარეებით მანანასებრ-

თა, ამარილისებრთა და სხვა ოქახები-
 დან.
 კახილი — ვირუსის ცილოვანი გარსი
 (იხ. ვირუსი).
 კახომერები — ვირუსის ცილოვანი გარ-
 სის — კახილის ცალკეული ელ-
 მენტები.
 კახული — იხ. კაფსული.
 კაჟიანი ღრუბელები — ღრუბელები, რო-
 მელთაჲ აქეთ კაჟიანი ჩონჩხი.
 კჷმინახ ნემსები — მტენარი წყლის
 ღრუბელების სხედასხვა ფორმის ნემ-
 სები, რომლითაჲ წარმოქმნილია მე-
 ზოგელაჲში არსებული ჩონჩხი.
 კჷჷვანა წყალმცენარეები — პატარა ზო-
 მის, მიკროსკოპული ერთუჯრედიანი ან
 კოლონიური წყალმცენარეები, რო-
 მელთა გარსი (წყაშანი) კაჷვანია და
 ორი ნახევრისაგან ანუ საგდულისაგან
 შედგება; ეს ნახევრები ერთიმეორეზეა
 ჩამოცმული, როგორც ზუფი კოლო-
 ფზე.
 კარაგენი — ტენიკაჷში გამოყენებული
 ზღის წითელი წყალმცენარეების სა-
 მრეწველო სახელწოდება.
 კარანტინი — ღონისძიებათა სისტემა, რო-
 მელიც მიმართულია ავადმყოფობის
 გამომწვევებისა და პარაზიტული ფო-
 რმების შემოკრის წინააღმდეგ. კარან-
 ტინს მიმართავენ სხვა ქვეყნიდან ან
 მზრიდან ცხოველებისა და მცენარე-
 ების შემოტანისას.
 კარაპაქსი — იხ. ბაკანი.
 კარბამილი — იგივეა რაჲ შარღოვანა.
 კარბონამილრაზა — ფერმენტი, რომელიც
 ხელს უწყობს ნახშირმჷყავის დამლის
 რეაქციას.
 კარბოქსილაზა — ფერმენტი, რომელიც
 ხელს უწყობს ნახშირორკანგის შე-
 ერთებას ორგანულ მჷავებთან.
 კარბოჷდრაზები — ფერმენტები ჰიდრო-
 ლაზების ჯგუფიდან, რომლებიც ხელს
 უწყობენ დისაქარიდებისა და პოლი-
 საქარიდების ჰიდროლიზის პროცესს.
 კარბუნეული — კანის შიგნითა ფენებისა
 და კანქვეშა უჯრედისის ჩირქოვანი ან-

თება; ზოგჯერ ერთობაჲს რძელებზე
 ძირმაგარის (ჷურუჷკელის) შეჩქების
 შედეგად.
 კარდინალური კუბი — საელაჲვი მილის
 მომდევნო გახუფილებაჲს კიბოსნარიე-
 ბის წინა ნაწლაჲში.
 კარდინალური წერტილები — სქემებში
 აბსცისის დერაჷზე აღნიშნული წერტი-
 ლები, რომლებიც გამოხატავენ ფიზიო-
 ლოგიური პროცესების დამოკიდებუ-
 ლებას რაიმე ფაქტორის (მაგ, ტემპე-
 რატურის) შეცვლაზე. ეს წერტილე-
 ბია; მინიმუმში, ოპტიმუმში და მაქსი-
 მუმში.
 კარდინალური ქირკელები — საკმლის
 მომხელებელი ქირკელების ჯგუფი,
 რომელიც მდებარეობს, კუჭის შესა-
 ელის ირგვლივ.
 კარდიოგრაჷა — გულის კუნთების შეკუ-
 მვისას წარმოქმნილი ბიოდენების ჩა-
 წერა; გულის მოძრაობის გრაფიკული
 გამოსახულება.
 კარდიოგრაფი — გულის მოძრაობის ჩა-
 საწერი აპარატი.
 კარდიოგრაფია — გულის მოძრაობის,
 გულის ბიძებების ჩაწერა კარდიოგრა-
 ფის საშუალებით.
 კარდიოლოგია — მედიცინის დარგი, რო-
 მელიც სწავლობს გულის დაავადე-
 ბებს.
 კარდიოსკლეროზი — გულის კუნთის და
 სისხლძარღვთა სკლეროზი; დაავადება,
 რომელიც გამოწვეულია გულის კუნ-
 თში შემაერთებული ქსოვილის გა-
 ზრდით.
 კარიბზე — შიგნითა ყურის ერთ-ერთი გა-
 ნყოფილება (ლოკოკინასა და სამ ნა-
 ხეიარკალოვან არხთან ერთად).
 კარიბზე ბირისა — ღრუ, რომელიც მო-
 თაესებულია ტუჩებს, ლოყებსა და
 ყბებს შორის; გააჩნიათ მხოლოდ ძუ-
 ძმეწოვარ ცხოველებს.
 კარიები — ძელისა და ძელისაზრდელას
 ქსოვილებში მიმდინარე ანთებითი
 პროცესი, რომელიც იწვევს ძელის
 ლბობას და მთლიან დამლას. უფრო

ხშირია კბილის კარიესი, რის შედეგადაც ხდება ემალისა და ღებინის დაშლა, რაც ხელს უწყობს ბაქტერიების შეჭრას კბილის ღრუში.

კაროგამია — 1. სასქესო უჯრედების ბირთვების შერწყმა, რაც განაყოფიერების ძირითად პროცესს წარმოადგენს. 2. ბირთვების ნივთიერებათა გაცლა კონიუნგაციის დროს ინფუზორაებში.

კარიოგენი — ბირთვის გენი; განსხვავებით ე. წ. პლაზმაგენისა და პლასტოგენისაგან.

კარიოგრაფია — თითოეული სახეობისათვის დამახასიათებელი ქრომოსომათა გარკვეულე ანაწყობი, რომელიც კარგადაა გამოსახული მეტაფაზაში მიტოზის დროს.

კარიოგენქიმა — იგივეა რაც კარიოლიმფა.

კარიოზი — იხ. კარიესი.

კარიოთექია — იხ. ბირთვის შემზარანა.

კარიოციტენი — იხ. მიტოზი.

კარიოლიმფა — უჯრედის ბირთვის თხევადი კომპონენტი ძირითადი ნივთიერება. იხ. კარიოპლაზმა.

კარიოლოგია — ციტოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს უჯრედის ბირთვს.

კარიომეზარანა — იხ. ბირთვის შემზარანა.

კარიომერება — ბირთვის წვრილი ზუსტუკისებრი ნაწილები, რომლებიც წარმოიქმნება ცალკეული ქრომოსომის ირგვლივ ატიპური მიტოზის ზოგიერთ ფორმის დროს.

კარიომეგია — უჯრედის ბირთვის სტრუქტურის შეცვლა, რომლის დროსაც ხდება მისი ნაწილებად დაყოფა და კარიომერული ბუშტუკების ანუ კარიომერების წარმოქმნა.

კარიომერტი — ბირთვის ნაწილი, რომელიც შეიცავს ერთ ან რამდენიმე ქრომოსომს.

კარიონი — უჯრედის ბირთვი.

კარიოპლაზმა — ცხოველური ან მცენარეული უჯრედის ბირთვის პლაზმა.

კარიოპლაზმოგამია — უჯრედული პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს ორ

გამეტის შერწყმის დროს; კოპულაცია. **კარიოპლაზტი** — უჯრედის ბირთვი მთლიანად.

კარიოსომა — ამ ტერმინით აღნიშნავენ უჯრედის ბირთვის სხვადასხვა ელემენტს. 1. ბირთვის ბადის ქრომატინული გამსხვილებები ან კვანძები, რომლებიც უჯრედის გაყოფის დროს თავის ნივთიერებებს აძლევენ განვითარებად ქრომოსომებს. 2. მორფოლოგიკური ქრომატინული სხეულაკები, რომლებიც თავის მხრივ წარმოადგენენ ცალკეულ ქრომოსომს ან მათ ქვეყებს და შემორჩენილი არიან ბირთვში უჯრედის გაყოფის დამთავრების შემდეგ. 3. დიდი ზომის სფერული სხეულები, რომლებიც გარკვეულ სტადიის დროს შეიცავენ უჯრედის მთელ ქრომატინს და საწყისს აძლევენ ქრომოსომების მთელ ერთობლიობას. თანამედროვე ლიტერატურაში ტერმინი კარიოსომა თითქმის არ იხმარება.

კარიოხფერო — ქრომოსომები, რომლებიც კონდენსირებულაა პატარა გუნდად, ზრდის პროცესში მყოფი კვერცხუჯრედის, კარიოლიმფით მდიდარ მოსვენებულ ბირთვში.

კარიოტიპი — უჯრედის ბირთვის მორფოლოგიური დახასიათება ქრომოსომების წარმოქმნის დამთავრების სტადიაში; განისაზღვრება ქრომოსომთა რიცხვით, ზომით და რიგი მორფოლოგიური თავისებურებებით; მოცემული სახეობისათვის დამახასიათებელი ქრომოსომა ანაწყობი.

კარიოქოლოზი — ბირთვის დეგენერაციის ფორმა, რომელიც დაკავშირებულია ნივთიერებათა ცვლის შესუსტებასთან და გამოიხატება ბირთვების ნივთიერების რაოდენობის არანორმალური გაზრდით და ქრომატინის შემცველობის შემცირებით.

კარიოხოლოზი — იხ. კარიოქოლოზი.

კარლიკი — ქონდრისკაცი, ჭუჭყა.

კარმინი — კიადერი: წითელი სიღებავი, რომელიც მზადდება ზოგი მწერისაგან.

კარნოზინი — დიპეტიდი, რომელსაც კუნთები შეიცავენ.

კაროტიდული ხიზუხი — საერთო საძილე არტერიის გაფართოებული ნაწილი.

კაროტიდული ჭირკვალი — ენდოკრინული ჭირკვალი, რომელიც მღებარეობს საერთო საძილე არტერიის შიგნითა და გარეთა საძილე არტერიად გაყოფის ადგილას. გამოყოფს ადრენალინს.

კაროტინი — ნარინჯისფერ-ყვითელი პიგმენტი, რომელიც გვხვდება ყველა მცენარის ქლოროპლასტებსა და აგრეთვე ქრომოპლასტებშიც; წყალში არ იხსნება, მაგრამ იხსნება ორგანულ გამჟებლებში. დიდი რაოდენობით გვხვდება სტაფილოს გამსხვილებულ ფესვში.

კაროტინოიდები — ყვითელი ან ნარინჯისფერი პიგმენტების ჯგუფი, რომელიც წყალში არ იხსნება; მათ ეკუთვნის კაროტინი და მასთან ქიმიური ბუნებით ახლოს მდგომი პიგმენტები: ქსანტოფილი, ლიკოპინი, ფუკოქსანტინი და სხვ.

კაროტინოლი — იხ. ქსანტოფილი.

კარპოგონი — წითელი წყალმცენარეების მღებრობითი სასქესო ორგანო; წარმოადგენს კოლბისებრ უჯრედს, რომელიც შედგება გაფართოებული მუცლის ნაწილისა და ზედა ძაფისებრი წაგრძელებული — ტრიქოგონისაგან. მუცლის ნაწილში მოთავსებულია ბირთვი და ქრომატოფორები.

კარპოლოგია — მცენარეთა მორფოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ნაყოფებსა და თესვებს.

კარპობოტრა — სპორა, რომელიც ვითარდება წითელი წყალმცენარეების მღებრობით სასქესო ორგანოში (კარპოგონში) განაყოფიერების შემდეგ; საწყისის აძლევის ახალ მცენარეს.

კარპობოტრანჯიუმი — ცისტოკარპიუმის პერიფერიული უჯრედები წითელ წყალმცენარეებში; მასში ვითარდება კარპოსპორები.

კარპობოტროფიტი — წითელი წყალმცე-

ნარეების სასიცოცხლო ციკლის ბიოლოგიური უსქესო ფაზა — უსქესოთაობა; ცხოვრობს გამეტოფიტზე და ძალიან დღემოკლეა.

კარპოფორი — განსაკუთრებული ორგანო, რომელზედაც განლაგებულია ზოგიერთი მცენარის (მაგ., ქოლგოსანთა), მიხაეისებრთა წარმომადგენლების) ნაყოფები; წარმოადგენს ყვავილის ყუნწის გაგრძელებას.

კარუნკულები — თანათესლები; ზოგიერთი მცენარის (ბუჩქისძირა, აბუსალთონი, ია, ქრისტესისხლა და სხვ.) თესვებზე განვითარებული პატარა გამოწარადები; შეიცავს ცხიმებს, რითაც იზიდავს ქიანველებს.

კარცინომა — ავთვისებიანი სიმსივნე; კიბო.

კარცინოლოგია — ზოოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს კიბოსნაირებს.

კატრატა — კატრირებული შამაკაცი; საქურისი.

კატრაცია — სასქესო ჭირკვლების საყურცხეების ან სათესლეების ამოკვეთა; დაყოფა, დასაქურისება.

კატრაცია, კატრირება ყვავილის—მომწიფებელი მტერიანების მოცილება ორსქესიან ყვავილში; მიმართავენ თვითდამტყვერვის თავიდან აცილების მიზნით.

კატაბოლიზმი — იხ. დისიმილაცია.

კატადრომული მავრაცია — თევზების გადაადგილება წყლის დინების მიმართულებით.

კატალაზა — ფერმენტი, რომელიც ახდენს წყალბადის ზეჟანგის დაშლას წყლად და მოლეკულურ ენჯბადად. გვხვდება თითქმის ყველა ორგანიზმში.

კატაღეფხია — ორგანიზმის ან ორგანოს სრული ან ნაწილობრივი გაშეშება, რაც მდგომარეობს ჩონჩხის კუნთების ერთ გარკვეულ მდგომარეობაში (შეკუმშვის ან გაშლის) დარჩენაში. ხდება დიდი მღელეარების, ზოგი ნერვული ან ფსიქიკური დაავადებისა და

სხვათა შემთხვევაში თავის ტვინის ქერქის მოძრაობის ზონის შეკავებინ შედეგად.

კატალიზატორი — ნიეთიერება, რომელიც აჩქარებს ან ანელებს ქიმიურ რეაქციას, მაგრამ თვითონ არ იცვლება.

კატალიზი — ქიმიური რეაქციის გამოწვევა ან მისი სიჩქარის შეცვლა კატალიზატორის მეშვეობით.

კატალიზატორი ქსოვილი — მცენარის ქსოვილი არანორმალურად გაზრდილი უჯრედებით. ვითარდება კრილოზის ადგილას.

კატარაქტი — 1. თვალის ბროლის შემღვრევა, რაც ხელს უშლის თვალში სინათლის სხივების გავლას და იწვევს მხედველობის შესუსტების და დაბარგვას.

კატარი — რაიმე ორგანოს (ცხვირის, ყელის, კუჭის და სხვ.) ლორწოვანი გარსის ანთება.

კატაროზონტები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ სუფთა, ორგანულ ნიეთიერებებს საესებით მოკლებულ, მაგრამ უანგბადით მდიდარ წყლებში.

კატაროზული წყალბატეები — სუფთა წყალბატეები, რომლებიც არაა დანაგვიანებული და გაუქუქიანებული.

კატატონიზი — ოსმოსური წნევის შემცირება უჯრედებში (მაგ., შაქრის გადასვლისას სახამებელში).

კატაფილემი — ქერქები (სახეცვლილი ფოთლები), რომლებიც დაზიანებისთანა იყვენ ფესურის, ბოლქვისა და ტუბერის ვეგეტატიურ კვირტებს.

კატაქრომაზია — მიტოზის ტელოფაზაში მიმდინარე ცვლილება, რომლის მსვლელობის დროს ქრომოსომები ნაწილდება შეიღულ ბირთვებში და თანდათან კარგავენ შეღების უნარს.

კატოინი — დადებითი ელექტროდებით დამუხტული ოინი, რომელიც ელექტროლიზის დროს მიისწრაფვის კათოდისაკენ.

კაუდალური — კუდის, კუდისეული; რაც კუდთანაა დაკავშირებული.

კაუდექი — 1. შტამბი, ლერძი, ლერაკი. ძველ ლიტერატურაში კაუდექსში იგულისხმება მცენარის ლერძული სისტემა. არჩევენ აღმავალ ლერძს, ანუ მთავარ ლეროს და დაღმავალს, ანუ მთავარ ფესვს. თანამედროვე ლიტერატურაში, განსაკუთრებით საბჭოთა ბოტანიკოსების ნაშრომებში ამ ტერმინით აღინიშნება მცენარის გახვედრული მონაკვეთი, რომელიც ესაზღვრება საყვავილე ყლორტს, ფესვს ან ფესურას. 2. ხისებრი გვირგვინისა და პალმების შტამბი.

კაუზალგია — გაზუდმებული მწველი ტკივილი, რომელიც უფრო მტკივნეული ხდება ზედაირული შეხებით, გათბობითა და სხვა. ჩვეულებრივ ჩნდება პერიფერიულ ნერეთა დაზიანების (დაწვის, დაჭრის) შედეგად.

კაულიფლორია — ყვავილების განვითარება მერქნიანი მცენარის ლეროზე ან ძველ ტოტებზე, და არა ახალგაზრდა საყვავილე ყლორტებზე; განსაკუთრებით დამახასიათებელია ტროპიკული მცენარეებისათვის (პურის ხე, შოკოლადის ხე და სხვ.); გვხვდება აგრეთვე ჩვენში გავრცელებულ ზოგიერთ ბუჩქზე (არღაყანი, მაქალეერი და სხვ.).

კაულიფი — ზოგიერთი წყალმცენარის თალუსის ქვედა ნაწილი, რომელიც უმაღლეს მცენარეთა ლეროს მოგვაგონებს.

კაულიფი — ერთუჯრედიანი წყალმცენარების სხეული, რომელიც დანაწევრებულია უმაღლეს მცენარეთა ლეროს, ფოთლისა და ფესვის მსგავს გამოწარმებდად; თუმცა ეს მხოლოდ ერთი გაზრდილი უჯრედი.

კაუხტობიოლიტები — ნაპარხი საწვავი ნიეთიერებანი, რომელიც ორგანული წარმოშობისაა: ბუნებაში გვხვდება მყარ, თხევად და გაზისებრ მდგომარეობაში, მაგ., ქვანახშირი, ტორფი (მყარი) ნეთი (თხვეადი) და ბუნებრივი საწვავი გაზი (გაზისებრი).

კაუჩუკი — მაღალმოლეკულური ნახშირ-

წყალი; ელასტიკური ნივთიერება, რომელსაც იღებენ ზოგიერთი მცენარის (ქოქ-სალიზის, ტაუ-სალიზის და სხვათა) რძეწვენიისაგან; ამზადებენ ხელოვნურადაც; იყენებენ რეზინის წარმოებაში.

კაუჩუკოვანი მცენარეები — კაუჩუკის შემცველი მცენარეები (ქოქ-სალიზი, ტაუ-სალიზი, გვაიულა, პევეია და სხვ.).

კაფსული — 1. გარსი, აპკი, რომელშიც გახვეულია ზოგი ორგანო (მაგ., თიჩკმელი) ან რაიმე პათოლოგიური წარმონაქმნი (პარაზიტი, უცხო სხეულაი და სხვ.). 2. ლორწოვანი ფენა, რომელიც გარშემორტყმულია ზოგიერთი ბაქტერიის (მაგ., ანობრბაქტერიების) გარსზე.

კახეხია — ორგანიზმის ღრმა დაუძლეურება, გამოფიტვა.

კბილები — განსაკუთრებული ძელოვანი ორგანოები, რომლებიც განვითარებულია უმრავლესი ხერხემლიანი ცხოველის პირის ღრუში.

კბილის საღებო ზედამირი — იხ. საღებო ზედამირი კბილისა.

კბილის ფეხები — კბილის ნაწილი, რომელიც ზის ფოსაში.

კბილის ფორმულა — კბილების სხვადასხვა ჩჯუფის აღნიშვნა მათი ლათინური სახელწოდების საწყისი ასოებით და რიცხვის ჩვენებით წილადის სახით.

კემბრული ვაკეეთა—მუცლისა და საშვილოსნოს ვაკეეთა ზავშვის ამოსაყვანად, როდესაც შეუძლებელია ნორმალური მშობიარობა.

კემბრიული პერიოდი — დედამიწის ისტორიის პალეოზოური ერის პირველი პერიოდი. ამ პერიოდში ზღვა კელავ სიცოცხლის პირველი გარემოა, რომელშიც ბინადრობენ ბაქტერიები, წყალმცენარეები და უხერხემლო ცხოველები.

კენკრა — მცენარის ნაყოფის ტიპი; წვნიანი, უხსნელი, ერთ—ან მრავალთესლიანი ნაყოფი. არჩევენ ორი სახის

კენკრას: 1. როდესაც კენკრა მთლიანად ხორციოვანია და ძალიან თხელკანიანია, როგორც, მაგალითად, ყურძნის, პომიდორის, მოცხარის და სხვ. ნაყოფი. 2. ქერქიანი კენკრა, რომლის ნაყოფსაფარო სქელქერქიანია, როგორც, მაგალითად, ციტრუსების ნაყოფი.

კენკროვანები — ველურად მზარდი და კულტურული მცენარეები, რომლებიც იძლევიან ე. წ. კენკრა ნაყოფს (ვაზი, პომიდორო, მოცხარი, ციტრუსები და ა. შ.).

კენკროვანი მცენარეები — იხ. კენკროვანები.

კენტფრთხებრ ჩთული ფოთოლი—ჩთული ფოთოლი, რომლის საერთო ყუნწი წვერში ერთი ფოთოლაკით ბოლოვდება (ტრუაქაციის, იფნის, ჟონჯოლის, ესპარტეტის და სხვათა ფოთლები).

კენტრლიქანები — ჩლიქიანი ცხოველების ერთ—ერთი ჩჯუფი, რომლებსაც თითოეულ ფეხზე თითების კენტი (ერთი ან სამი) რაოდენობა აქვთ განვითარებული და ჩლიქით დაფარული. მათ ეკუთვნის ცხენი, სახეღარი, ზებრა (მათ თითოეულ ფეხზე თითო ჩლიქი აქვთ), მარტორქა (სამი ჩლიქი აქვს) და სხვ.

კენწრული კვირტი — მზარდი ღეროს (ყლორტის) წვერზე მჭდომარე კვირტის, რომელიც შედგება ზრდის კონუსისა და მასზე მჭიდროდ განლაგებული ჩანასახოვანი ფოთლებისაგან; წარმოადგენს მომავალ ყლორტს.

კენწრული მერისტემა — მცენარის ყლორტის ან ფესვის წვერში არსებული არადიფერენციურებული ემბრიონალური ქსოვილი.

კენწრული ფოთლები — ფოთლები, რომლებიც განლაგებულია ყლორტის წვერზე და ყვავილების ან ყვავილეების არეში. დანარჩენი ფოთლებისაგან ჩვეულებრივ განსხვავდება მცირე ზომით და ფირფიტის ნაკლები დანაწევრებით.

კენწრული ყვავილი — სულ ბოლო ყვავილი ყვავილეში.

კენწრული ყლორტი — მთავარი (ცენტრალური) ყლორტი მცენარისა.

კირატი — 1. დაუყოფელი მამალი ღორი.
2. პარკოსანთა ოქახის ერთ-ერთი სახეობა (*Ceratonia siliqua* L.); ამ მცენარის ნაყოფი.

კირატინები — პროტეინოიდების ჯგუფის ცილოვანი ნივთიერებანი.

კურატინი — თვალის რქოვანი გარსის ანთება.

კურატოლახტიკა — თვალის რქოვანი გარსის პატარა ნაქრის გადანერგვის ოპერაცია.

კურიტოზია — უჯრედების წარმოქმნა ლურჯ-მწვანე წყალმცენარეების ქრომატოლაზმასა და ცენტროლაზმასში.

კუბონური ავადმყოფობა — ატმოსფერული წნევის მკვეთრი ცვლილებით გამოწვეული ავადმყოფობა.

კმბტობა—წვრილფეხა რქოსანი საქონლის ნაწლავებისაგან დამზადებული ძაფი, რომელსაც იყენებენ ქირურგიული ოპერაციების დროს შიგნითა ნაქერების დასადებად.

კმტოგენური ბაქტერიები — ძმარმეაუა ბაქტერიების ზოგიერთი სახეობა, რომელიც იწვევს სპირტის დაჟანგვას.

კმტონური სხეულები — ცხიმის ჰეაების არასრული დაჟანგვის პროდუქტები; მაღალი კონცენტრაციის დროს ტოქსიკურია; გამოვლინება შარდთან ერთად.

კვაბური ევოლუცია — იხ. ევოლუცია კვანტური.

კვარტერონი — აღმავალი, რომელიც დაიბადა თეთრკანიანისა და მეტისის შეუღლების შედეგად.

კვება — საკვების მიღება; ცოცხალ ორგანიზმში მიმდინარე ნივთიერებათა ცვლის უმნიშვნელოვანესი პროცესი.

კვება მცენარის — მცენარეთა ცხოველმოქმედებისათვის აუცილებელი ნივთიერებების შეთვისება გარემოდან.

კვების ჭაჭვი — კვებითი ურთიერთობით დაკავშირებულ ორგანიზმთა მჭკრთვები — ჭაჭვები, რომელთა შემდგენელი

ყოველი რგოლი (ორგანიზმი) მომდევნო რგოლის საკვებს წამოადგენს. კვების ჭაჭვი იწყება ე. წ. პროდუცენტებით ე. ი. ორგანიზმებით, რომლებსაც აქვთ არაორგანული ნივთიერებიდან ორგანულ ნივთიერებათა შექმნის უნარი.

კვერცხი — 1. ცხოველური ორგანიზმის მდებარეობითი სასქესო უჯრედი (კვერცხუჯრედი). 2. ფრინველის ან ქვეწარმავალ ცხოველის მიერ დადებული ასეთი უჯრედი (განაყოფიერებული), რომელიც ნაქუქშია მოთავსებული.

კვერცხის გული — იხ. ყუითრი.

კვერცხის ვიგებატიური პოლუბი — კვერცხის ის მხარე, რომელიც მოპირდაპირეა იმ ნაწილისა, რომელზედაც ჩანასახის ზურგის მხარე ვითარდება.

კვერცხის უფთრის პარკი — ფრინველების, ქვეწარმავლების, ხრტილოვანი და ძელიანი თევზების ჩანასახის სუნთქვისა და კვების ორგანო.

კვერცხხალები — გარეთა სასქესო ორგანო ბევრ მწერსა და ზოგიერთ თევზში; საკვერცხე პარკი.

კვერცხხალო — კვერცხგამტარი; გამტარი მილი, რომლის გზითაც ხდება მომწიფებული კვერცხუჯრედის გადაადგილება საკვერცხიდან საშვილოსნოსაკენ.

კვერცხუჯრედი — მდებარეობითი სასქესო უჯრედი.

კვერცხოცხალშობი ცხოველები—ცხოველები, რომლებსაც ახასიათებთ კვერცხოცხალშობა.

კვერცხოცხალშობა — შთამომავლობის (შვილების) გაჩენის (შობის) ერთ-ერთი სახე, როდესაც ჩანასახი სრულ განვითარებას აღწევს დედის სხეულშივე მყოფ კვერცხში და გარსისაგან (ნაქუქისაგან) თავისუფლდება კვერცხის დადებისთანავე. დამახასიათებელია ზოგიერთი უხერხემლო (მორიელებიდან) და ხერხემლიანი ცხოველსათვის (ვევლგესლა).

კენიზი — თავის სარქველი.
 კვირტა — ის. დაკვირტვა.
 კვირტმერულობა — ის. კვირტწყობა.

კვირტწყობა — კვირტში ფოთლების, განსაკუთრებით კი მათი კიდეების, ურთიერთ განლაგების წესი; ფოთლებში შეიძლება ეხებოდეს ერთმანეთს კიდეებით; თითოეული გარეგანი ფოთოლი შეიძლება ფარავდეს მის შიგნით მდებარე ფოთლების ნახევარს ან ყველა ფოთოლს და ა. შ.

კვირტი — 1. გაუმწელი ყლორტი; ჩანასახი ყლორტისა ან ყვაეილისა. 2. ზოგიერთი უმარტივესი ცხოველის სხეულის გამონაზარდი, რომლიდანაც (უსქესო გამრავლების დროს) ახალი ინდივიდი ვითარდება.

კვირტით მყნობა — ეხ. ოკულირება.

კვირტის მფარავი ქერქლები — მრავალწლოვანი მცენარის კვირტის გარეთა, სახეცვლოლი მფარავი ფოთლები, რომლებიც იცავენ კვირტის ნაზ ნაწილებს დაზიანებისაგან.

კვირტის რგოლები — მცენარის დაგრძელებული ყლორტების ძირში დარჩენილი ნაქდევეები, რომელიც წარმოიქმნება კვირტის გარეგანი ქერქლების ჩამოცვენის შედეგად. მათი საშუალებით შეიძლება ხის წლიური ნაშბის განსაზღვრა.

კვირტობა — ის. დაკვირტვა.

კვირტწარმომქმნელი ხტოლონი — ქორდიანთა ზოგიერთი წარმომადგენლის (მაგ., ასციდიის) სხეულის მუცლის მხარეზე არსებული გამობერილობანი, რომლებიც საწყისს აძლევენ კვირტებს უსქესო გამრავლების (დაკვირტვის) დროს.

კვოც — ცენის ნაშიერი სამ წლამდე. კობო მცენარისა — მცენარეთა დაავადება, რომელიც გამოიხატება სიმსივნის წარმოქმნით და გამოწვეულია სოკოებითა და ბაქტერიებით.

კიდურების ხარტყელი — ადამიანისა და უმრავლესი ხერხემლიანი ცხოველის

ჩონჩხის ნაწილი, რომლითაც ზემო და ქვემო (წინა და უკანა) კიდურები შენაწევრებულია სხეულთან.

კიდური — ორგანო, რომელიც უმთავრესად ცხოველს მოძრაობას ემსახურება.

კინეზიზი — ორგანიზმის აქტიურობის მომატება, რომელიც გამორჩიანებლის ზემოქმედებით; ტრაქსისისაგან განსხვავებით, კინეზისის დროს მოძრაობის მიმართულება არ განისაზღვრება იმ მიმართულებით, რომლითაც მოქმედებს გამაღვიანებელი.

კინეზოზია — სხეულის ნაწილების მდგომარეობისა და მოძრაობის გრძნობა, რაც გამირობებულია პრაპროიორექტორების (კინესტეტორი რეცეპტორების) ფუნქციებით.

კინეტიკი — პორმონული მოქმედების ნივთიერება, რომელიც მონაწილეობს მცენარის ზრდის პროცესში და გამწვანებაში.

კინეტოგმა — თითისტარას მიმაგრების ადგილი ქრომოსომებთან.

კინეტოქორი — ის. ცენტრომერი.

კინინი — 1. პოლიპეტიდური ბუნების მქონე ნივთიერებათა ჯგუფი, რომელიც წარმოიქმნება სისხლსა და ქსოვილებში; მოქმედებს სისხლძარღვებზე, გლუვ კუნთებსა და ნერვულ დაბოლოებებზე. 2. ადენინის შემცველი ნივთიერება, რომელიც სტიმული აძლევს უჯრედის გაყოფასა და ზრდას მცენარეული ქსოვილის კულტურებში.

კინოლოგია — ძალთმცოდნეობა; მეცნიერება ძალების ჩიშების შესწავლის, მოშენების, მოვლისა და გამოყენების შესახებ.

კინოციტები — უჯრედები, რომელთაც აქვთ გადაადგილების (მოძრაობის) უნარი თავისი შოლტების მეშვეობით.

კირიანი ღრუბელები — ღრუბელები, რომელთა ჩონჩხი შედგება კირიანი ნივთიერებისაგან; ზღვის ბინადარი ერთეული ან კოლონიური ცხოველებია.

ქიროვანი ჭირკვლები — იხ. შორენის ჭირკვლები.

ქიხტა — პარკის მსგავსი სიმსივნისებრი წარმონაქმნი, რომელიც საესეა სითხით ინ ფაფისებური მასით (მაგ, საყვერცხის კისტა). ჩვეულებრივ საჭიროებს ამოკვეთას.

ქიუვეხ ორგანო — კანეკლიანთა დამცველი ორგანო, რომელიც მრავალი მიოლაკის სახითაა წარმოდგენილი. გალიზიანების დროს ეს მილაკები კლოაკიდან გამოისროლება გარეთ.

ქიუვეხ საღინარი — ხერხემლიან ცხოველთა სისხლძარღვები (განივი საღინარები), რომლებიც შექმნილია წინა და უკანა კარდინალური ვენების შეერთებით. ქიუვეხ საღინარი კარგადაა გამოხატული ყველა ხერხემლიან ცხოველისა და ადამიანის ჩანასახში. ზრდასრულ ორგანიზმებში კი სრულყოფილად განვითარებული აქვთ მხოლოდ თევზებს და კუდიან ამფიბიებს.

ქიფოზი — ხერხემლის გამრუდება (მკერდის განყოფილებაში), რომელიც გამოხეწილობით უკანა მიმართული.

კლადოდიუმი — გაბრტყელებული სახეცელი ღერო, რომელიც ჩვეულებრივ მწვანეა და ფოთლის ფუნქციებს ასრულებს. ფილოკლადიუმისაგან განსხვავებით კლადოდიუმი გარეგნულად ფოთლებს არ ჰგავს და ღეროსავით დიდხანს იხრდება სივრცეში (სატაქტარში, ზოგიერთ კაქტუსში). ბევრი ავტორი ამ ორ ტერმინს ერთიმეორის სინონიმად იხილავს.

კლახი — მცენარეთა და ცხოველთა კლასიფიკაციის ერთ-ერთი მსხვილი ტაქსონომიური ერთეული, მაგ, ძუძუმწოვართა კლასი.

კლახიფიკაცია — ცხოველთა და მცენარეთა სისტემატიზაცია (სისტემაში მოყვანა), რომელსაც საფუძვლად უდევს ფილოგენეტიკური ურთიერთდამოკიდებულება ჩვეულებსა და სახეობებს შორის. კლასიფიკაციის ძირითადი კა-

ტეგორიებია: ტიპი, კლასი, რიგი, ოჯახი, გვარი, სახეობა.

კლახიფიკაცია ფიტოცენოზებისა — მცენარეულობის შეცნობის ერთ-ერთი მეთოდი, რაც მდგომარეობს მსგავსი ფიტოცენოზების დაჯგუფებაში (მეტრაკლებად უფრო მსხვილ ჩვეულებში) ყველაზე არსებითი ნიშნების საფუძველზე. ანსხვავებენ ფიტოცენოზების მორფოლოგიურ, ეკოლოგიურ, ბიოეკოლოგიურ, ფლორისტიკულ, დინამიურ და გენეტიკურ კლასიფიკაციებს.

კლიხტოგამია — თვითდამტვერვა ზოგიერთი მცენარის დახურულ ანუ გაუშლელ ყვავილებში.

კლიხტოგამური ყვავილები — ყვავილება, რომლებიც არ იშლება და თესლებს მხოლოდ თვითდამტვერვით იძლევა (ზოგიერთი ია, უკადრისა, მცეველა, მრავალი მარცვლოვანი და სხვ.).

კლიხტოკარპიუმი — დახურული ნაყოფსხეული, რომელიც დამახასიათებელია ჩანთიანი სოკოების ბევრი წარმომადგენლისათვის.

კლიხტოტიციუმი — იხ. კლისტიკარპიუმი.

კლიმატი — ჰავა; ამა თუ იმ ადგილის მეტეოროლოგიურ პირობათა ერთობლიობა.

კლიმატადი — ეკოტიპი, რომელიც ფორმირებულია გარკვეული კლიმატური პირობების ზეგავლენით.

კლიმატოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს კლიმატს, მის წარმოქმნას, გეოგრაფიულ განაწილებას და გავლენას სიცოცხლეზე.

კლიმატოგრაფია — კლიმატოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს დიდამიწის სხვადასხვა ნაწილის კლიმატს და მისი გეოგრაფიული განაწილების კანონზომიერებას.

კლიმატოთერაპია — ამა თუ იმ ადგილის კლიმატური პირობების გამოყენება სამკურნალოდ.

კლიმატომა — ეკოტიპის კლიმატური პირობების ერთობლიობა.

კლიმატოფიზიოლოგია — ფიზიოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ცხოველთა და ადამიანთა ორგანიზმის სხედასხვა კლიმატურ პირობებთან შეგუების საკითხებს.

კლიმაქსი — 1. სასქესო ჭირკვლების მოქმედების ჩაქრობის პერიოდი. 2. სუქციისის (იხ.) შედეგად უკვე ჩამოყალიბებული მცენარეული დაჯგუფების განვითარება.

კლიმაქტერია — სქესობრივი ფუნქციის ჩაქრობა.

კლიმაქტერიუმი — იხ. კლიმაქსი.

კლიმოგრაფია — მრუდე, რომელზეც ასახულია ამა თუ იმ ადგილის (რაიონის) კლიმატის დამახასიათებელი მაჩვენებლები.

კლინი — ზოგერთი ნიშანთვისების თანდათანობითი, განუწყვეტელი ცვლილება სახეობის არეალის ფარგლებში. მაგ., მცენარის ზომის (სიმაღლის) თანდათანობითი შემცირება ზღვის დონიდან სიმაღლის მატებასთან დაკავშირებით.

კლინოსტატი — ხელსაწყო, რომელსაც იყენებენ მცენარის ფიზიოლოგიური გამოკვლევის დროს გარეშე ფაქტორების, მეტწილად სიმძიმის ძალის ან სინათლის ცალმხრივი ზემოქმედების თავიდან ასაცილებლად; მაგ., გეოტროპიზმის და ფოტოტროპიზმის ცდების ჩატარებისას.

კლიტელუმი—საწელურა; მცირეჯაგრიანი ჰიების სხეულის ზედაპირზე (30—37 ნაწვევარს შორის) წარმოქმნილი გამსხვილება, რომლის უკრედები გამოყოფენ ლორწოვან პარკს, სადაც იდება კვერცხები. მისი წარმოქმნა ჩვეულებრივ ხდება გამრავლების დროს.

კლიტორია — ძუძუმწოვარი მღვდრობითი ცხოველის გარეთა სასქესო აპარატის ერთ-ერთი ნაწილი, რომელიც შეესაბამება მამრობითი ცხოველის ასოს, მაგარამ მისგან განსხვავებით მეტად მცირე ზომისაა.

კლოაკა — სწორი ნაწლავის გაფართოებული ნაწილი, რომელშიც იხსნება საკმლის მომწელებელი, გამოყოფი და სასქესო სისტემა. დამახასიათებელია ამფიბიების, ფრინველების, ქვეწარმევლებისა და ზოგიერთი თევზისა (ზეიგენი) და ძუძუმწოვარი ცხოველისათვის (იხენისკარტა).

კლოაკიანი — იხ. ერთგვასვლიანი ანუ კლოაკიანი ცხოველები.

კლონი — მცენარის ერთი ინდივიდის, გენეტიკურად ერთგვაროვანი შთამომავლობა, რომელიც მიღებულია ვეგეტატიური გამრავლებით.

კლონუსი — ცალკეული კუნთის ან კუნთების წგუფის რიბმული სწრაფი ტოკა, შეზრიალება, რომელიც წარმოიქმნება უნებლიედ ან გარეგანი გაღიზიანების ზეგავლენით; ერთ-ერთი ნიშანი ნერვული სისტემის დაავადებისა.

კნოდოციტი — მსუსხავი უკრედების ზედაპირზე არსებული მგრძობიარე ბეწვი; მასზე შეგებით ხდება გაღიზიანება, რასაც მოჰყვება უკრედის სწრაფი შეკუმშვა და მსუსხავი ძაფის გამოხროლა.

კნუტი, კნოტი — კატის ნაწიერი.

კოაგულატი — ნალექი, რომელიც ჩნდება კოლოიდური ხსნარის კოაგულაციის შედეგად.

კოაგულაცია — კოლოიდურ ხსნარში ნივთიერების ნაწილაკების ნალექად გამოყოფის, შედეგების პროცესი.

კოაგულაცია ცილებსა — ცილების შედეგება; ცილის კოლოიდური ნაწილაკების გამსხვილება მათი ერთმანეთზე მიწებებით, მიცელების ურთიერთ მიზიდულობის შედეგად; ეს კი იწვევს მათ ნალექად გამოყოფას. კოაგულაცია შეიძლება იყოს შექცევადი (მაგ., ტუტე მეტალების მაღალი კონცენტრაციის მარილებით მოქმედებისას) ან შეუქცევადი (მაგ., მაღალი ტემპერატურის დროს, მძიმე მეტალების მარილებით მოქმედებისას).

კოპიცია — ორგანიზმა ურთიერთმოქმედება, ურთიერთდამოკიდებულება ფიტოცენოზში.

კოაცერვაცები — კოლოიდურ ხსნარში წარმოქმნილი გროვები წვეთის ან შრის (ფენის) სახით, რომელსაც აქვს კოლოიდის უფრო მაღალი კონცენტრაცია, ვიდრე ხსნარის დანარჩენ ნაწილს.

კოაცერვაცია — კოლოიდური სისტემის შრეებად დაყოფა, რომლის დროსაც წარმოიქმნება კოლოიდური გროვები (კოაცერვატები) თხევადი შრის ან წვეთის სახით; კოაცერვაცია ხდება კოლოიდის დისპერსული ფაზის ნაწილობრივი დეპიდრატაციის შედეგად და წარმოადგენს კოაგულაციის საწყის სტადიას; ცოცხალი უჯრედის პროტოპლაზმა აგებულია კოაცერვატული ტიპის მიხედვით; ა. ოპარინის თეორიის თანახმად კოაცერვაციის მოვლენამ დიდი როლი შეასრულა სიცოცხლის წარმოშობის გარკვეულ ეტაპზე.

კობალამინი — ვიტამინი B₁₂, ნივთიერება, რომელიც აუცილებელია ერთროციტების წარმოქმნისათვის.

კობალტოვანი ხინჯი — მცენარის ფოთლების მიერ წყლის აორთქლების ინტენსიურობის აღრიცხვის მეთოდი 3%-იანი ქლოროვანი კობალტის ხსნარით გაყენებით ფილტრის ქაღალდის საშუალებით.

კოდომინანტი — ის კონდომინანტი.

კოდომინანტობა — მოვლენა, როდესაც პეტეროზიგოტაში წარმოიქმნება ორივე ალელის ნიშნები.

კოენზიმი — ის კოფერმენტი.

კოზაკი — აქლემის ნაშიერი.

კოზიშაზა — კოდებირაზა; დამეანგველი ფერლენტების აქტიური ჩვეუთი. მონაწილეობს მრავალ ფერმენტებულ რეაქციაში (მაგ., დელილში).

კოკაინი — ალკალიდი, რომელსაც შეიცავს მცენარე კოკა (ცენტრალურ ამერიკაში გავრცელებული ტროპიკული ბუჩქი), იყენებენ ტიკილების გასაყუ-

ჩებად და ნარკოტიკულ საშუალებად. **კოკაინიზმი** — ნარკომანიის ერთერთი სახეობა — ავადმყოფური მიდრეკილება კოკაინის, როგორც გამაზრუებელი საშუალების, ხმარებისადმი.

კოკი — სფეროსებრი ბაქტერიები; ხშირად ეს ბაქტერიები შეერთებულია წვეტილებად (დოპლოკოკი), ძეწვევად (სტრეპტოკოკი), ყურძნის მტევნის მსგავსად (სტაფილოკოკი); უმეტეს სფეროსებრი ბაქტერიას არა აქვს შოლტები და არ წარმოქმნიან სპორებს.

კოკორა — საყვავილე კვირტი, გაუშვლელი ყვავილი.

კოცხალური ჭირკვლები — ობობასნართა გამომყოფი ორგანოები (გარდა მალპიგის ორს მიღებისა), რომელიც წარმოადგენილია ერთი ან ორი წვეილი ჭირკვლით და იხსნება სასიარულო ფეხების პირველ-მესამე წვეილ სეგმენტზე.

კოცხოოდტი — ზოგიერთი ფესასხარისანი (უმალესი კიბოების) ორად დატოვილი კედლის ძირითადი ნაწილის პირველი ნაწიელი, ტოტი.

კოცციდოზი — ავადმყოფობა, რომელსაც იწვევს ზოგიერთი ერთუჯრედიანი ცხოველი, სახელდობრ კოკიდიები, დამახასიათებელია ბოცვერების, ფრინველებისა და სხვ. ცხოველებისათვის, აგრეთვე ადამიანისათვისაც.

კოლაგენი — შემეერთებელ-ქსოვილოვანი ბოქკოს შემადგენლობაში შემავალი პროტეინოიდების ჩვეუთის ცილოვანი ნივთიერება, რომელიც დუღილის დროს გარდაიქმნება ელატინად.

კოლაგენური ბოქკოები — შემეერთებელი ქსოვილის უჯრედშორისი ნივთიერების ბოქკოები ცხოველურ ორგანიზმებში.

კოლატერალური დამემკვიდრება — ერთნაირი მემკვიდრული ნიშნების გამორჩენა გვერდითი ზნით მონათესავე ნათესაებში (მაგ., ბიძასა და ბიძისშვილებში).

კოლატერალური კვანძები — ის პრევერტებრალური კვანძები.

კოლატერალური კვირტები — ფოთლის უბეში ეთმანეთის გვერდით განლაგებული კვირტები.

კოლატერალური კონა — მცენარეთა გამტარი კონა, რომელშიც მერქანი და ლაფანი ერთიგორის გვერდითაა განლაგებული (მერქანი გასწვრივი ღერძის ახლოს, ლაფანი კი პერიფერიისაკენ) ისე, რომ წრე არ იქმნება. ისეთ კოლატერალურ კონას, რომელსაც კამბიუმში არ გააჩნია, უწოდებენ დახურულს (ერთლებნიანთა ღეროში და მცენარეთა უმეტესობის ფოთოლში), ხოლო კამბიუმის მქონეს ღია კონა ეწოდება (ორლებნიანთა და შიშველთესლოვანთა ღეროში).

კოლატერალური სისხლძარღვები — სისხლძარღვთა განშტოებები, რომლებიც გამოდის მსხვილი სისხლძარღვებიდან და მათ პარალელურად მიედინება.

კოლაფხი — სისხლის წნევის და გულის მოქმედების ერთბაშად დაქვეითება, რასაც ხშირად თან სდევს გონების დაკარგვა.

კოლმები — მოკლე, ძირში გამობერილი, შუქმგარბობიარე უჭრედები, რომლებიც განლაგებულია თვალის ბადურაში.

კოლენქიმა — ცოცხალი შექანიკური ქსოვილი ირათანაბარი გასქელებებით. მეტწილად გვხვდება ნორჩ მზარდ ნაწილებში, სადაც სხვა შექანიკური ქსოვილი ჭერ კიდევ არ აარსს დიფერენცირებულია უმთავრესად გავრცელებულია ორლებნიან მცენარეებში. არჩევენ კუთხურ, ფირფიტოვან და შერეულ კოლენქიმას.

კოლომბტილი — მარცვლოვანთა ღვიის პირველი ფოთოლი (უფერული, მწვანე ან მოწითალო), რომლის შიგნით შემდეგი ფოთლებია მოთავსებული; აქვს ჩაზის ფორმა, თესლის ვალიევისას თავისი მაგარი წვერით მიიწვეს ნიადაგში და იცავს შიგნით მდებარე კვირტს.

კოლორიზა — ქსოვილი, რომელიც შე-

მოხვეულია ჩანასახის ფესვზე თესლში და იცავს მას დაზიანებისაგან. ფესვის განვითარებისას კოლორიზა იხევა და რამდენიმე ხანს საყელოს მსგავსადაა ფესვზე შერჩენილი (უმთავრესად გვხვდება მარცვლოვან მცენარეებში). მას ფესვის შალითასაც უწოდებენ.

კოლმეცია — ერთგვაროვანი სავნების კრებული, რომელიც რომელიმე ვარკვეული სისტემითაა დალაგებული, მაგ., მწერების, ფრინველების, მცენარის ნაყოფების, ყვავილებისა და სხვათა კოლექცია.

კოლმეი — ბიოლინის ერთ-ერთი ჭკუფი, რომელსაც გამოყოფს უმადლესი მცენარეები და სპეციფიკურად მოქმედებს ფიტოცენოზში უმადლეს მცენარეთა სხვა სახეობებზე. კოლმებს მიეკუთვნება, მაგ., ვაშლის ნაყოფებისაგან გამოყოფილი ვაშლის ეთილინი (ვაშლის გაზი), რომელიც აფერხებს ყლორტებისა და ფესვების სიგრძეში ზრდას, აჩქარებს ნაყოფის მომწიფებას და იწვევს ფოთლების ნაადრევ ჩამოცვენას.

კოლმეჩი — 1. მსხვილი ნაწლავის ზედა განყოფილება (ბრში ნაწლავიდან სწორ ნაწლავამდე). 2. ამ ნაწლავის ავადმყოფობა.

კოლოდიუმი — სქელი წებოვანი ბსნარი ცელულოზისა, სპირტისა და ეთერის ნარეფთან ერთად. იყენებენ მედიცინაში, ფოტოგრაფიაში და სხვ.

კოლონია — 1. ერთი სახეობის ინდივიდთა ერთად ცხოვრება. 2. ყველაზე მარტივი პროცენოზი; წარმოიქმნება მცენარის, ცოტად თუ მეტად, თავისუფალ ადგილზე ან შეუკერებელ ფიტოცენოზში დასახლებისას.

კოლონია ბაქტერიები — ერთი სახეობის გროვები, რომელთაც აქვს გარკვეული ფორმა, შეფერვა და წარმოქმნილია მყარ სუბსტრატზე.

კოლონიური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებსაც უსქესო ცვატბა-

ტიური) გამრავლების შემდეგ მომდევნო (შვილუული) თაობები არ სცილდებიან და მათთან ერთად ქმნიან კოლონიებს. კოლონიური ორგანიზმები უმთავრესად გვხვდება წყალმცენარეებში, ღრუბულელებში, ნაწლავღრუიანებში და სხვ.

კოლოფი — 1. მცენარის ნაყოფის ტიპი; ერთი ან მრავალბუდიანი შრალა, თვითხსნადი ნაყოფი, რომელიც წარმოქმნილია ორი ან რამდენიმე ნაყოფოთლისაგან; იხსნება ან სახურავით (ლენცოფას, მრავალძარღვას და სხვათა კოლოფი), ან ხერელებით (ყაყაიოს, დევისპირას, მაიტას), ან კბილებით (ფურისულას, მიხაკის) ანდა გასწვრივი ნაბრალეობით, რომელიც წვეროდან ფუძისაკენ მიემართება (ლუმას, რძიანას); ნაბრალი შეიძლება გადიოდეს ტიხარების გასწვრივ, ზურგის ნაკრზე და ა. შ. 2. სპორების სათავის ხაესებში.

კოლტი — 1. ღორის ქოგი; 2. შედედებულის სისხლი.

კოლუმელა — 1. სპორანგიუმის სეეტი, რომელიც წარმოადგენს სპორანგიუმში შეზრდილ იმ ჰიფის ნაწილს, რომელზედაც სპორანგიუმები ზის (ხავსებში). 2. მტკრიანების ცენტრალური ნაწილი ძალუფრქენასებრთა სამტკრეებში. 3. სპორების წარმოქმნელი ორგანოების შიგნით განვითარებული უნაყოფო ღერძული სხეული ზოგიერთ სოკოში.

კომა — უჯონო მდგომარეობა, რაც მეტწილად ცენტრალური ნერეული სისტემის ძლიერი დაქვეითების შედეგადაა გამოწვეული; მოგვიგონებს ღრმა ძილს.

კომპანიარებული ხაკეები — გარკვეული შეფარდებით აღებული სხვადასხვა საკვების ნარევი.

კომპოსტოს თავი — კომპოსტოს სიცოცხლის პირველ წელში მეტისმეტად გაზრდლი, მაგრამ ვაუშლელი კენწრული კვიტი; შედეგა მრავალრიცხო-

ვანი ფოთლებისა და დამოკლებულ ღეროსაგან.

კომენახლიზმი — სიმპიოზის ნაირსახეობა; ორი სახეობის თანაცხოვრება, რომლის დროსაც ერთი მათგანი იკვებება მეორე სახეობის საკვების ნარჩენებით და არაერთარ ზიანს არ აყენებს მას.

კომენახლიტი — ორგანიზმი, რომელიც იკვებება მისპინძლის საკვების ნარჩენებით.

კომისური — 1. ტუეპი ნაყოფის (თესლურა) ერთმანეთთან შეხების სიბრტყე (ქოლოსან მცენარეთა ნაყოფში). 2. განივი ზღუდარი (ყელი) რომლითაც ნერეული კვანძებია შეერთებული.

კომპახი მცენარეები — მცენარეები, რომელთა ფოთლების ფირფიტა ვიწრო მხრით მიმართულია სამხრეთისა და ჩრდილოეთის მიმართულებით, ხოლო ფართო მხრით — დასავლეთით და აღმოსავლეთით. ასეთი მცენარეები განსაკუთრებით ბევრია ამეროკაში; ჩვენთან აღსანიშნავია გვარი *Lacluca*-ს ზოგიერთი წარმომადგენელი.

კომპენსაციური წერტილი — გარემო პირობების ერთობლიობა, რომლის დროსაც მცენარის ფოტოსინთეზი და სუნთქვა გათანაბრებულია.

კომპლექსი ახოციაციებისა — იხ. ასოციაციის კომპლექსი.

კომპლექსური ნერთი — ნივთიერება, რომელიც მიიღება 2 ან მეტი ქიმიური შენაერთის მოლეკულების შეერთებით.

კომპონენტი — რისიმე შემადგენელი ნაწილი; მაგ., რომელიმე მცენარეულობის კომპონენტი.

კომპოსტი — ორგანული სასუქი; წარმოადგენს სხვადასხვა ნარჩენისა და მიწის ან ტორფის ერთად გამოწვევარ, მიწისებარ მისის ნარევეს. იყენებენ თიქმის ყველა კულტურისათვის, განსაკუთრებით ბოსტნეული, ბაღეული და კენკროვანი კულტურებისათვის.

კონათშორახი კამბიუმი — კონებს შორის არსებული პირველადი გულგუ-

ლის სხივებში წარმოქმნილი კამბი-
ლური ზოლები, რომლებიც უკავშირ-
დებიან კონის კამბიუმს და იქმნება
ერთი მთლიანი კამბიალური რგოლი.

კონსოციაცია — მეტნაკლებად ხანგრძ-
ლივად არსებული თანასაზოგადოებათა
ერთობლიობა, რომელთაც გააჩნია
მსგავსი ვიქარირებული ან კორესპონ-
დირებული ფენები; მიეკუთვნება ერთ
ან ახლო ასოციაციების ჩვეუთს და კო-
მპლექსირდება პროგრესირებულო, დე-
მუტაციური ან დიგრესიული სერისის
ახლო თანასაზოგადოებებისაგან.

კონგლომერაცია — რაიმე ნაწილების ან
საგნების შეკავშირება, რომლის დროს-
საც ისინი ინარჩუნებენ თავიანთ თეი-
სებებს

კონგრეგაცია — ფიტოცენოზების გენე-
ზური კლასიფიკაციის კატეგორია; კო-
ნასოციაციების ერთობლიობა, რომ-
ლებშიც ძირითადი თანასაზოგადოებე-
ბის მთავარი ფენის დომინანტები მიე-
კუთვნება სხვადასხვა სახეობას ან
ჯეარს, მაგრამ როგორც ზრდის ფორ-
მით, ისე ეკოლოგიით, ეკუთვნის ერთ
ეკობიომორფას.

კონგრუენტული ზედაპირები — ურთი-
ერთშესატყვისი შემხები ზედაპირები,
მაგ., ერთი ზედაპირი ამოზნექილია, მე-
ორე — შესაბამისად ჩაზნექილი.

კონდენსაცია — 1. შესქელება, გამკვრი-
ვება, დაკროვება (მაგ., ენერჯისა). 2.
ორბოლის ან გზის თხევად მდგომარ-
ეობაში გადასვლა.

კონდილოზი — კანის დერილისებრი გა-
მონაზარდები, რომლებიც ჩნდება ჩირ-
ქოვანი გამონადენით გაღიზიანების
შედეგად; უმთავრესად ვითარდება სა-
სქესო ორგანოების ირგვლივ.

კონდომინანტი — თანადომინირებულ
მცენარის სახეობა ფიტოცენოზში; წა-
რმოადგენს მნიშვნელოვან ედიოფიკა-
ტორს. კონდომინანტები მონაწილეო-
ბენ მთავარი ფენის წყობაში ორი ან
მეტეი სახეობის რაოდენობით.

კონტექტავი — სიგრძივი ნერვული დეროს

ნაწილი, რომელიც აერთებს ნერვულ
კვანძებს.

კონექტორები — დომინანტები, რომლე-
ბიც ვეგეტატორი გამარაგების უნა-
რის მეშვეობით ქმნიან ფიტოცენოზის
ხშირ, გადახლართულ, ერთ მთლიან
ფენას; მაგ., ლელი, ლაქაში და სხვა.

კონფარიტები — კულტურულ მცენარე-
თა „ხელოვნური“ ჩვეუთი, რომელიც
მოიცავს მარტივ, მაგრამ სელექციისა
და მეურნეობისათვის მეტად მნიშ-
ვნელოვანი მორფოლოგიური ნიშნების
მიხედვით გაერთიანებულ, რამდენიმე
ჯიშსა და ჯიშთა ჩვეუთს.

კონვერგენცია — 1. სხვადასხვა სახეობის
ორგანიზმებში მსგავსი გარეგანი ან ში-
ნაგანი ნიშანთვისებების გაჩენა, რაც
გაპირობებულია არა მათი საერთო
წარმოშობით, არამედ ამ ორგანიზმე-
ბის შეგუებით შედარებით ერთნაირ
საარსებო პირობებისაღმძი. კონვერგენ-
ციის შედეგია, მაგ., ამერიკული კაქტუ-
სებისა და აფრიკული რძიანების მორ-
ფოლოგიური მსგავსება; აგრეთვე ზო-
გიერთი ევშაპისნაირისა და თევზის
სხეულის ფორმის მსგავსება. 2. თეა-
ლის უნარი ახლოს მყოფი საგნის
ცქერისას მიძღოს ისეთი მდგომარე-
ობა, რომლის დროსაც ორივე თვალის
მხედველობის დერძი მოცემული საგ-
ნისაკენაა მიმართული.

კონვერგენცია ფიტოცენოზებისა — 1.
მსგავსება თანასაზოგადოებებისა, რომ-
ლებიც განვითარებულია ანალოგიურ
კონსოციაციებში და მსგავს, მაგრამ
გეოგრაფიულად დამორბეულ ლანდ-
შაფტებში. 2. ორი მეზობელ თანასა-
ზოგადოების ერთ თანასაზოგადოება-
ში გაერთიანება სინცენოგენეტიკური
ცვლის გზით. 3. განსხვავებული თანა-
საზოგადოებების მოჩვენებითი მსგავ-
სება მათი განვითარების ერთ რომე-
ლიმე ეტაპზე, მაგრამ დიდი განსხვა-
ვებით სხვა ეტაპებზე.

კონვერგენციული ევოლუცია — ის ევო-
ლუცია კონვერგენციული.

კონულსია — ძლიერი კრუნჩხვები მთელი სხეულისა.

კონიდიომტვირთი — იხ. კონიდიოფორი.

კონიდიოსპორა — იხ. კონიდიუმი.

კონიდიოფორი — კონიდიუმის მატარებელი; პიფების განშტოებები რომლებზედაც სხედან კონიდიუმები.

კონიდიუმი — უსქესო გამრავლების სპორა უმაღლესი სოკოების უმეტეს და უმდბლესი სოკოების ზოგიერთ წარმომადგენელში; წარმოიქმნება მიცელიუმის ევრტიკალური განშტოების განსაკუთრებულ ბოლოებზე — კონიდიოფორებზე. მას კონიდიოსპორასაც უწოდებენ.

კონიუგატები — 1. მტნარი წყლის მწვანე წყალმცენარეები, რომელთათვისაც დამახასიათებელია კონიუგაციის ტიპის სქესობრივი პროცესი. 2. სიგარძივი ზომები მენჯისა.

კონიუგაცია — 1. სქესობრივი პროცესის ფორმა, რომლის დროსაც ხდება ორატოლფასოვანი უჯრედის (ერთნაირ ფორმის უჯრედები, რომელთაც გარეგნულად არ ემჩნევა სქესობრივი დიფერენცირება მამრობით და მდედრობით ელემენტებად) შერწყმა, დამახასიათებელია მწვანე წყალმცენარეებისათვის (კონიუგატები), ზოგიერთი კაეოვანი (დიატომები) წყალმცენარისათვის და აგრეთვე უმდბლესი სოკოებისათვის (ზიგომიცეტები); კონიუგაციას ხშირად ზიგოგამიას უწოდებენ. 2. სექსობრივი პროცესი ინფუზორიებში, რომლის დროსაც ხდება ბირთვების გაცელა-გამოცელა ორ ინდივიდს შორის. 3. ქრომოსომთა წყვილ-წყვილად შეერთება მეოზში.

კონიუქტივი — თვალის შემეერთებელი ანუ ლორწოვანი გარსი, რომელიც ფარავს ქუთუთოებს შიგნითა მხრიდან და გადადის თვალის კაკლის წინა მხარეზე.

კონიუნქტივიტი — თვალის შემეერთებელი ქსოვილის (კონიუნქტივის) ანთეზა.

კონიფერანი — არომატული შენაერთი გლუკოზიდების ჩგუფიდან. გვხვდება წიწყოვანთა კაბიალურ შრეში და ბევრი სხვა მცენარის ახალგაზრდა ქსოვილებში.

კონკურენცია — მეტოქეობა ორგანიზმებს შორის გარემოს საარსებო პირობებში უპირატესობის შესანარჩუნებლად.

კონსერვატიზმი მემკვიდრეობისა — იხ. მემკვიდრეობის კონსერვატიზმი.

კონსერვაცია — გაფუჭებისაგან, დაშლისაგან დაცვა სპეციალური დამუშავებისა და პირობების შექმნით, მაგ., სიკვების კონსერვად დამზადება; შეგროვებულ ცხოველთა და მცენარეთა შენახვა, ჩვეულებრივი ფისატორების—სპირტის, ფორმალინის და სხვათა გამოყენებით.

კონსერვაცია — იხ. კონსერვაცია.

კონსორცია — ცხოველთა და მცენარეთა სახეობების ჩგუფი, რომლებიც ცოტად თუ ბევრად დაკავშირებულა ერთერთ ინდივიდუმთან. კონსორტული კავშირები უწინარეს ყოვლისა გამონატულო პარაზიტობის დამოკიდებულებაში და სიმბიოზის მეტად სხვადასხვაგვარ ფორმაში.

კონსორციუმი — ორგანიზმი, რომელიც სინამდვილეში შედგება ორი, ერთად მცხოვრები სხვადასხვა ორგანიზმისაგან, მაგ., მლიერები.

კონსტანტები — ფიტოცენოზის ან ასოციაციის სახეობები, რომლებსაც გააჩნია შეხვედრილობის მდალი პროცენტი (80 — 100 %).

კონსტანტური ნიშნები — ამა თუ იმ ორგანიზმისათვის დამახასიათებელი შედარებით მუდმივი, მყარი, უცვლელი ნიშნები.

კონსტანტური სახეობები — ასოციაციის მუდმივი სახეობები; არჩევენ დომინანტ კონსტანტებს (რომლებიც ყველაზე დიდი რაოდენობით გვხვდება ასოციაციაში), საერთო კონსტანტებს (გვხვდება ასოციაციის ყველა ცენოზ-

ში) და ადგილობრივ ანუ ლოკალურ კონსტანტებს (გვხვდება მხოლოდ ერთ რომელიმე ცენოზში).

კონსტანტური ჰიბრიდი — ჰიბრიდი, რომელიც არ იძლევა დათიშვას თავის შთამომავლობაში, მიუხედავად იმისა, რომ ის წარმოადგენს შექყარების პროდუქტს, ე. ი. პეტეროზოვოტას. კონსტანტურ ჰიბრიდს მუდმივ ჰიბრიდსაც უწოდებენ.

კონსტანტურობა ხახეობისა — ხახეობის მუდმივი შეხვედრილობა ფიტოცენოზის სხვადასხვა ნაწილში, რაც გაპირობებულია მისი ინდივიდების თანაბარი განაწილებით.

კონსტრუქციური ნეთიერება—უჩრდღში მუდმივად არსებული ნეთიერებანი. მათგან აგებულია ცოცხალი უჩრდღის პროტოპლასტები და გარსი.

კონსუმენტები — ორგანული ნეთიერების მომხმარებლები—ცხოველები და მცენარეთა ზოგიერთი წევრი.

კონტინენტური ჰავა — ზღვებიდან ან ოკეანებიდან დაშორებული ოლქების ჰავა, რომელიც ხასიათდება ტემპერატურის დიდი და მკვეთრი მერყეობით (როგორც წლიური ისე დღე-ღამური), სიმშრალით და ნალექების მცირე რაოდენობით, ამის შესაბამისად კი ცხელი ზაფხულითა და ცივი ზამთრით; მშრალი ჰავა.

კონტრაქტურა — 1. კუნთების ხანგრძლივი, ზოგჯერ შეუქცევადი შეკუმშვა, დამოკლება. 2. სახსრების მოძრაობის შეზღუდვა.

კონტუზია—ორგანიზმის საერთო დაზიანება, შერყევა მისი გარეგანი საფარველის (კანის) მთლიანობის დაუზიანებლად. საერთოდ კონტუზიაში ჩვეულებრივ გულისხმობენ მექანიკურ ზემოქმედებას სხეულის დიდ ნაწილზე (მაგ., ყუმბარის გასკდომის შედეგად).

კონტურული ბუმბული—ბუმბული, რომლითაც დაფარულია ფრინველის სხეულის ზედაპირის დიდი ნაწილი და გარკვეულ ფორმას აძლევს მას. მათი გა-

ნლაგების მიხედვით არჩევენ შემდეგი ჩვეულის ბუმბულს: საქნევი, ზედა საფარი, კუდისა და სხვ.

კონქიოლინური შრე — მონუსკების ნიქარის გარეთა ორგანული შრე; შედგება ცილოვანი ნეთიერებისაგან რომელიც შეიცავს 50 %-მდე ნახშირბადს, 16,5 % — აზოტს, 0,8 % — გოგირდს და სხვ.

კონცენტრათი — 1. სპეციალურად დამუშავებული მშრალად დაწნეხილი საკვები პროდუქტები, რომლებიც მეტად მოსახერხებელია შესანახად და საკმლის სწრაფად დამზადებისათვის. 2. საქონლის მეტად ყუათიანი საკვები (მარკულეული, ქატო, კობრონი და სხვ.).

კონცენტრაცია — 1. ხსნარის გაჭერების ხარისხი. 2. რისამე დაკრთება, თავმოყრა, ერთად დაჯგუფება.

კონცენტრული კონა — მცენარის ქურქელ-ბოქვოვანი კონა, რომელშიც ერთი სახის ქსოვილი, მაგ., მერქანი მთლიანად გაფორმებულია მეორე სახის ქსოვილზე, მაგ., ლათანზე (ამფივანალური კონა) ან პირიქით, ლათანია გარშემორტყმული მერქანზე (ამფიკრიბრალური კონა).

კონცეპტაკული — იხ. სკაფიდიუმი.

კოორდინაცია — 1. ორგანოთა ურთიერთკავშირი ისტორიული განვითარების პროცესში. 2. სხვადასხვა ორგანოების შეთანხმებული მოქმედება ცხოველურ ორგანიზმებში.

კოორტიკალიზაცია ფუნქციების — რთული ნერვული ფუნქციების გადაადგილება თავის ტვინის დიდი ნახევარსფეროების ქერქში.

კოამპოილური მატლი, ლარვა — მატლობის უკანასკნელი სტადია ზოგიერთ უმდაბლეს კიბოსნაირებში (ნიჩაბფეხიანები).

კოამეცო — სანაყოფე ყლორტის ტიპი თესლოვან ხეხილოვან ჩიშებში.

კოპისებრი ჩირკვალი — იხ. ეპიფიზი.

კობროლიტები — გაღამუნებული ცხოვე-

ლებს გაქვავებული ექსკრემენტი; კობროლიტების მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ ზოგიერთი გადაშენებული ცხოველის არსებობის შესახებ, რომელთა ნაშთები ნაპოვნი არ არის.

კობროფაგია — ექსკრემენტებით კვება.

კობულაცია — სქესობრივი უჯრედების — გამეტების (მრავალუჯრედიან ორგანიზმებში) ან ინდივიდების (ერთუჯრედიან ორგანიზმებში) შერწყმის პროცესი; კობულაციას, სიტუვის ვიწრო გაგებით, უწოდებენ უმეტესი უმდაბლესი ორგანიზმების (წყალმცენარეები, სოკოები და სხვ.) სქესობრივ პროცესს.

კობულირება — ხეხილოვან მცენარეთა კალმით მყნობა, რაც შემდეგში მდგომარეობს: იღებენ ერთნაირი სისქის საძირე და სანამყენე კალამს, გადაჭრიან ირიბად, ისე რომ მათი გადაჭრილი ზედაპირები მტკიცედ დაემთხვეს ერთმანეთს და ზრალით ან რაფით მკობროდ შეკრავენ. შეერთების სიმტკიცისა და უკეთესი შეზრდისათვის საძირეზე და სანამყენეზე ზომიერად აკეთებენ ერთიმეორის შესატყვის ამონაკვეთს. ასეთ მყნობას, ენაკით მყნობა ეწოდება. როდესაც საძირე სანამყენეზე უფრო მსხვილია, ამ შემთხვევაში მიმართავენ გვერდით მყნობას ანუ მიმყნობას, ან გახლეჩით მყნობის სხვადასხვა ვარიანტს.

კოქსი — ხე მცენარეთა ღეროზე წარმოქმნილი ოვალური ფორმის გამსხვილება, რომელიც ჩნდება ქსოვილების არანორმალური ვაზრდით, რაც ქსოვილზე სხვადასხვა ზემოქმედების (ცივის, დასერის, დაქვების, ჩხვლეტის და სხვ.) შედეგადაა გამოწვეული.

კოქსის ბაქტერიები — პარკოსან მცენარეთა ფესვებზე მცხოვრები აზოტობაქტერიები, რომლებიც წარმოქმნიან კოქსებს; მათ აქვთ უნარი ატმოსფერული აზოტის შეთვისებისა, რის შედეგადაც ამდიდრებენ ნიადაგს აზოტის მარილებით, რომლებიც იუცილებე-

ლია მცენარის ზრდა-განვითარებისათვის.

კორაკოჯი — მხროს სარტყლის ერთერთი ძვალი ხერხემლიან ცხოველებში; კარგად აქვთ განვითარებული ფრინველებს, ძუძუმწოვარ ცხოველებში შემორჩენილია რუდიმენტის სახით, რომელიც ბეჭთანაა შეზრდილი (ნისკარტისებრი მორჩი).

კორალბი — მარჩნის პოლიმის ცალკეულ ინდივიდის ჩონჩხი.

კორაციდიუმი — ზოგიერთი ბრტყელი ჰიის კვერცხიდან გამოსული მატლის სტადია, რომელსაც აქვს წამწამისებრი საფარი.

კორდატივი — შიველთესლოვანთა ერთ-ერთი რიგი; გადაშენებული მერქნიანი მცენარეები, რომლებიც არსებობდნენ პალეოზოოტრ ერაში.

კორდი — ნიადაგის ზედა ფენა, ერთმანეთში მჭიდროდ გადახლართული ბალახოვანი მცენარეების ფესვებითა და ფესურებით.

კორელაცია — ორგანიზმის ცალკეულ ორგანოებს და ნიშნებს შორის შეთანხმებული ურთიერთმოქმედება, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ერთი ორგანოს (ან ნიშნის) შეცვლა იწვევს მეორე ორგანოს (ან ნიშნის) შეცვლას; ორგანიზმში მიმდინარე ფიზიოლოგიური პროცესების ურთიერთდამოკიდებულება, მაგ., კვებისა და სუნთქვის პროცესების ურთიერთ გაპირობება; კავშირის მთავარი ღერძის ზრდასა და გვერდითი ორგანოების ზრდას შორის და ა. შ.

კორელაციური ცვალებადობა — მოვლენა, როდესაც ერთი გარკვეული ორგანოს შეცვლა იწვევს სხვა ორგანოების შეცვლას.

კორემა — საოკოს პიფების წვრილი კონა, რომლის, წვერზე ვარეგანი სპორები წარმოიქმნება.

კორინობაქტერიები — ბაქტერიების ჯგუფი, რომლებიც ახლოს დგას სხივისებრი სოკოებთან. კორინობაქტერიებიდან

უმთავრესად დიფთერიის გამომწვევი ბაქტერიებია ცნობილი.

კორიუმო — ხერხემლიანი ცხოველების კანის გარეთა შრის (ეპიდერმისის) ქვეშ მდებარე ღრმა შრე, რომელშიც ჩვეულებრივ შემეერთებულქსოვილოვანი ბოქვებია განლაგებული. იგივეა რაც დერმა.

კორმიდემა — ზღვის ჰიდროიდული კოლონიური პოლიპების (სიფონოფორების) სპეციალიზირებული წგუფი, რომელიც კოლონიის ღეროზე ზის.

კორმოფიტები — მცენარეთა წგუფი, რომელთა სხეული დაყოფილია ღეროდ და ფოთლად; მათ ღეროფოთლიან ანუ უმაღლეს მცენარეებსაც უწოდებენ (ხავსნაირნი, გვიჰრანაირნი, შიშველთესლოვანნი, ფარულთესლოვანნი).

კორმუხი — 1. უმაღლესი მცენარის სხეული; 2. ულორტი; 3. მიწისზედა ღერო; 4. ღეროს ან მისი ძირის ბოლქვისებრი გამსხვილება.

კორნეაგენუხი უჩრდებო — კიბოსნაირთა თვალის უჩრდებო, რომლებიც გამოყოფენ გამჟვეირვალე რქოვანას (კორნეალურ ბროლს).

კორნეალური ბროლი — კიბოსნაირთა თვალის რქოვანა, რომელიც წარმოქმნილია გამჟვეირვალე, ქიტინოვანი ფირფიტისაგან (კუტიკულისაგან).

კოროლა — იხ. გვირგვინი.

კორმა — მცენარის მეორეული მფარვეი ქსოვილი, რომელიც შედგება სუბერინით გაუღენთილი გარსის მქონე მკვდარი უჩრდებებისაგან; ფელემა.

კორმას კაშხიუმო — იხ. ფელოჯენი.

კორპუსი — 1. აღამიანის ან ცხოველის სხეული. 2. მცენარის ზრდის კონუსის (წერტილის) შიგნითა ცენტრალური ნაწილი, რომლის უჩრდებების დაყოფით წარმოიქმნება ღერძული ცილონდრი და პირველადი ქერქი.

კორპუსკული—1.შიშველთესლოვანი მცენარეების მდებარეობითი სასქესო ორგანოს — არქეოგონიუმის მოძველებუ-

ლი სახელწოდება. 2. მატერიის ნაწილი.

კორტიის ორგანო — მაღალორგანიზებული ხერხემლიანი ცხოველების ბგერების მიღების აპარატი, რომელიც მდებარეობს შიგნითა ყურის ლოკოინაში. **კორტიკოსტეროიდები** — თირკმელზედა ჯირკვლის ქერქოვანი შრის პორმოზებო.

კორტიკოსტერონი — პორმოზული ნივთიერების წგუფი, რომელიც გამოიყოფა თირკმელზედა ჯირკვლის ქერქის შრეში.

კორტიკო-ბუღბარული გზა — ნერვული გზები, რომლებიც მოედინება ქერქის წინა ცენტრალური ხვეულის უჩრდებოდან სახისა და ენისქვეშა ნერვების ბირთვებთან.

კორტიკო-ვისცერალური ურთიერთობა — ფუნქციური ურთიერთობა თავის ტვინის დიდი ნახევარსფეროების ქერქსა და შინაგან ორგანოებს შორის.

კორტიკო-ხედური გზა — ნერვული გზები, რომლებიც აკავშირებს თავის ტვინის ქერქს ნახევარს ქერქთან.

კორტინი — თირკმლისზედა ჯირკვლის ქერქოვანი შრის პორმონალური პრეპარტი.

კორშიანი სხეული—1. თეთრი ნივთიერების გარდვიარდმო ნაწიბური წინა ტვინის ორივე ნახევარსფეროს შორის. 2. ცილოვანი ნივთიერების თითისტარის მოყვანალობის გუნდა, რომელიც ჩნდება მცენარის საცრაიანი მილების ახალგაზრდა უჩრდებში.

კოსმოიდური ქირცილები — ფორფრთიანი თევზების ქერცილები; შედგება მოზრგვალ ან რომბისებრი ფორმის სქელი ფუნჯი ფირფიტებისაგან, რომლებიც ზემოდან კოსმინითა (სახვეცილილი დენტინით) და ემალის თხელი ფენითაა დაფარული.

კოსმოლოგია — მოძღვრება სამყაროს, როგორც ერთი მთლიანის შესახებ.

კოსმოპოლიტები — მცენარეთა ან ცხოველთა სახეობები, რომლებიც ძალიან

ფართოდაა დედამიწის თითქმის ყველა კონტინენტზე გავრცელებული. კოსმოპოლიტი შეენარება, მაგ., ლაქანი, ლუმა, ბირკა და სხვ.

კოსმოსი — სამყარო, როგორც მთლიანობა.

კოსმოსური გამოსხივება — ყოველგვარი გამოსხივება, რომელიც მოედინება კოსმოსიდან და აღწევს დედამიწაზე.

კოტილოზავრები — უძველესი ქვეწარმელები, რომლებიც ცნობილია ზედა ქვანახშირის ნალექებში; ახლოს დგანან ჭავჭავიან ამფიბიებთან — სტეგოცეფალებთან.

კოტაბი — შეენარის სახეობის ვგზემპლარი, რომელიც ტიპისა და მისი დღობოკატების (იზოტიპების) გარდა ციტირებულია სახეობის პირველ აღწერისას; იგივეა რაც პარაკიბი.

კოფინი — ალკალიოდი, რომელსაც შეიცავს ყუის ხის თესლები და ჩაის ფოთლები. იყენებენ სამკურნალოდ, აუშკობესებს სისხლის მიმოქცევას და გულის შეშაობას.

კოფერმენტი — ორგანული, დაბალმოლეკულური ნივთიერებანი, რომლებიც ცილებთან ერთად შეადგენენ ორკომპონენტიანი ფერმენტების მოლეკულებს. კოფერმენტი დამახასიათებელია დემსოლიზის ბევრი ფერმენტისათვის და გარკვეულ როლს ასრულებს ფერმენტაციული რეაქციების შესვლელობაში. ბევრი კოფერმენტი მონაწილეობს ეიტამინების წარმოქმნაში.

კოქსალური ქირკვადი — ობობასნაირთა გამოშვითი სისტემის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი. ჩვეულებრივ ერთი წყვილია.

კოქწვივის სახხარი — წინატერფის შესახსრება წვივთან.

კოზლვარული აპარატი — ბევრიითი ვალიზიანების მიმღები აპარატი, რომელიც მოთავსებულია შიგნითა ყურის ლაბირინთში.

კრავი — იგივეა რაც ბატკანი.

კრანიალური — თავის ქალასი; თავის ქალასთან ახლოს მდებარე.

კრანიალოგია — ანთროპოლოგიისა და ზოოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ადამიანისა და ცხოველების თავის ქალას და მისი ნაწილების აგებულებას.

კრასულები — ტრაქეიდების გარისის გასქელებული უბნები, რომლებიც წარმოქმნილია ფირფიტის შუალედების გასქელების შედეგად. აქვს სწორი ან მოხრილი ლილეკის ფორმა; განლაგებულია გაქვევებული ფორების ახლოს. გვხვდება შიშველთესლოვან მცენარეებში (მაგ. ფიქუსი).

კრეატინი — ორგანული ნივთიერება, რომელსაც შეიცავს ზერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის ქსოვილები (განსაკუთრებით განივზოლიანი კუნთების ქსოვილები); მონაწილეობს ნივთიერებათა ცვლის პროცესში.

კრეაციონიზმი — ერთ-ერთი მიმდინარეობა ბიოლოგიაში მე-18 საუკუნეში და მე-19 საუკუნის დასაწყისში; ამ მიმდინარეობის თანახმად ორგანული სამყაროს მრავალგვარობა წარმოადგენს დემერტისეული შემოქმედების აქტს და უარყოფს ფორმათა ცვალებადობას ისტორიული განვითარების პროცესში (ჯ. ლინე, ე. კიუვე და სხვ.)

კრემაცია — მიცვალებულის გვამის დაწვა სპეციალურ ლუმულში.

კრეოდონტები — უძველესი ძუძუმწოვარი ცხოველების რაზმი, რომელთაც გააჩნია ნაკლებ დიფერენცირებული კბილები.

კრეოლი — 1. პირველი ევროპელი კოლონიზატორების (უმთავრესად ესპანელების) შთამომავალი ლათინური ამერიკის ქვეყნებში. 2. ბრაზილიაში კრეოლს უწოდებენ პირველი მონაზანგების შთამომავალს. 3. ალიასკაში დასახლებული რუსები კრეოლს უწოდებენ რუსი მამაკაცისა და ესკიმოსი ქალის შთამომავალს; კრეოლს უწოდებ-

ბენ აგრეთვე ესპანელი შამაკაისა და ინდიელი ქალის შთამომავალს.

კრტინიზმი — გონების სიჩლუნგე, რომელსაც თან ახლავს ფიზიკური განვითარების მკვეთრი შეფერხება; გამოწვეულია ფარისებრი ჭირკელის პორმონის მცირე რაოდენობის გამოყოფით.

კრიზისი — დიდი გარდატეხა, მკვეთრი ცვლილება, მიიმე გარდამავალი პერიოდი, მაგალითად, ავადმყოფობის მემდინარეობაში გარდატეხის მომენტი, რომელსაც მოსდევს ავადმყოფის მდგომარეობის გაუმჯობესება ან გაუარესება.

კრინოიდული კირჩქეები — კირჩქეები, რომლებიც უშთაფრესად შედგება კანეკლიანთა ზოგიერთი კლასის წარმომადგენელთა (ყერძოდ ზღვის შროშანების) ნარჩენებისაგან.

კრინოზოლოგიტები — მარილგამძლე მცენარეები, რომლებიც ფოთლებზე არსებული განსაკუთრებული ჭირკვლებით გამოყოფენ კარბ მარილებს ხსნარის საბით (ნახევრადბუჩქისებრი შორაქანი, იალღუნი და სხვ.).

კრინოზოლოგიტები — მარილგამძლე ქსეროფილური მცენარეები (იხ. კრინოზოლოგიტები).

კრიოგენური — დაბალ ტემპერატურასთან დაკავშირებული.

კრიოშოქსეროფიტი — ცივი ადგილსამყოფელის, საცხოვრისის მუზოქსეროფილური მცენარეები.

კრიოფილური ორგანიზმები — იხ. ფსიხროფილური ორგანიზმები.

კრიოფიტები — სიცივის ამტანი მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ ცივი და მშრალი საცხოვრისის პირობებში, მაგ., პამირისა და ტიანშანის მაღალმთის უდაბნოებში მოზარდი ბალიში მცენარეები წარმოადგენენ კრიოქსეროფიტებს ან კრიომეზოქსეროფიტებს.

კრიოქსეროფიტები — ქსეროფილური მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ ცივი საცხოვრისის პირობებში.

კრიპტები — წერილი ნაწლავის ლორწო-

ვანი გარსის მილისებრი ჩაღრმავებები, ღრმულები.

კრიპტოგამები — ფარულად ქორწილვანი; მოძველებული ტერმინია. შემოიღო კ. ლინემ ყველა იმ მცენარის აღსანიშნავად, რომელთაც არ გააჩნიათ მტერიანები, ბუტკო და სპორებით მრავლდებიან; სპოროვანი მცენარეები.

კრიპტომერია — 1. ნიშნის დამოკიდებულება მრავალ, კომპლემენტალურად მომქმედ გენების წყვილზე, რომლებიც მენდელიანებენ (იხ.) დამოუკიდებლად და თითოეული მათგანი ცალკე არ იწვევს არაერთარ ფენოტიპურ ეფექტს. ნიშანი წარმოიქმნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მისი განვითარებისათვის აუცილებელი გენები შეერთდებიან და ერთად მოქმედებენ ერთ ინდივიდში. 2. შიშველოვანი მცენარეთა ერთი გვარი.

კრიპტოპლანზა — ციტოპლანზის არამარცვლოვანი ნაწილი.

კრიპტორიზმი — არანორმალური განვითარება, როდესაც ერთი ან ორივე სათესლე არ ჩაღის სათესლის პარკში და რჩება მუცლის ღრუში ან ჩერდება საზარდულის არხში.

კრიპტოფიტები — მრავალწლოვანი ბალახოვანი მცენარეები, რომელთაც ზამთრისათვის უხებებთ მიწისზედა ორგანოები და იზამთრებენ ფესურის, ბოლქვის ან სხვა მიწისქვეშა ორგანოების სახით, ამ ორგანოებზე ისახება და ვითარდება განახლების კვირტები.

კრიპტოქსანტინი — ყვითელი პიგმენტი კაროტინოიდების ჯგუფიდან; გვხვდება სიმინდის მარცვალში, მანდარინის ქერქში და სხვა.

კრისტალემი მცენარულ უჯრედში — არაორგანული და ორგანული ნივთიერებების გროვები უჯრედის წყენში.

კრისტალოიდები — ცილოვანი ნივთიერებების კრისტალისებრი დანალექი სხეულები მცენარეში. ტიპური კრისტალებისაგან განსხვავებით ისინი წყალში ჭირჭვდება, რომლის დროსაც კარ-

გავენ ფორმის სიმკვრივეს და წიბოების სწორბაზონებას.

კრიტიკული ხახეობები — ფენოტიპურად ძალიან მსგავსი სახეობები, რომლებიც ნორმალურად არ ეყვარებიან ერთმანეთს.

კრომანონელი ადამიანი — გვიანი პალეოლითის ეპოქის ადამიანი, რომელიც მიეკუთვნება ადამიანის თანამედროვე სახეობის ევროპეოიდულ რასას. მისი ჩონჩხი პირველად ნახული იყო კრომანონის გამოქვაბულში (საფრანგეთში).

კრონა — იხ. ვარჯი.

კროხბრიდიზმი — სხვადასხვა ჯიშის ცხოველების შეჯვარება (ინბრიდიზმის — ახლონათესაური შეჯვარების საწინააღმდეგო). ფართოდ იყენებენ სასოფლო-სამეურნეო ცხოველებს მოშენებაში.

კროხნგოვერი — შეიოზის დროს მიმდინარე პროცესი (სინაპსისის სტადიის დროს), როდესაც პოპოლოგოურ ქრომოსომებს შორის ხდება პოპოლოგიური მონაკვეთების გაცვლა.

კროცინი — ყუითელი პიგმენტო, რომელსაც შეიცავს ზაფრანას ყვავილის დინგი. გამოიყენება ქსოვილების შესაღებად და საკონდიტრო წარმოებაში.

კრუნჩხვა — კუნთების არანებისმიერი შეკუმშვა. არჩევენ კლონურ (როდესაც კუნთის სწრაფი შეკუმშვა მისდევს მის სწრაფსავე მოღუნებას) და ტონუსურ (როდესაც შეკუმშვა ხდება ნელა და მოღუნებაც დიდხანს არ იწყება) კრუნჩხვას.

კრუპი — ხორხის ლორწოვანი გარსის ანთება, რომელსაც თან სდევს სულის ხუთეო.

კრუხად ჭდომა — ფრინველის, ჩვეულებრივ დედლის, კვერცხებზე ჭდომის პერიოდ კვერცხების დადებიდან შთამომავლობის (წიწილების ან ბარტყების) გამოჩენამდე. ყოველ ფრინველს კრუხად ჭდომის თავისი გარკვეული პერიოდი აქვს.

კულის განყოფილება — სხეულის ნაწილი, რომელიც მდებარეობს ანალური ხერხეის შემდეგ.

კულის ფარი — ზოგიერთ ფეხსახსრიანთა (ტრილობიტების) ზურგის ფარის უკანა (ბოლო) განყოფილება.

კუდუხუნი—ზოგიერთი ცხოველის (ფრინველები) ხერხემლის ბოლო ნაწილი, რომელიც წარმოდგენილია რამდენიმე შეზრდილი მალით.

კუთხური კოლენქიმა—კოლენქიმის ერთ-ერთი სახე, რომელშიც უჭრედის კედლების გასქელება ხდება კუთხეებში, ე. ი. გარსის იმ ნაწილში, სადაც რამდენიმე უჭრედი ერთმანეთს ეხება.

კულტივანი — სახეობა, რომელიც არსებობს მხოლოდ კულტურის სახით და წარმოქმნილია ადამიანის მოღვაწეობის შედეგად.

კულტივაცია — მოხული ნიადაგის დამუშავება კულტივატორით.

კულტივირება — 1. კულტივაცია. 2. რომელიმე მცენარის მოყვანა, გაშენება, დანერგვა.

კულტურა — 1. რაიმე მცენარის მოყვანა, გაშენება, კულტივირება, მაგ. შაქრის კარხლის კულტურა. 2. იდამიანის მიერ გაშენებული, კულტივირებული მცენარე, მაგ., სუბტროპიკული კულტურები, მარცვლოვანი კულტურები და ა. შ. 3. ლაბორატორიულ პირობებში რაიმე საკვებ არეზე მოშენებული მიკროორგანიზმები.

კულტურული ლანდშაფტი — ოაზისების, პლანტაციების, მინდვრების, სათიბი მდელოების, გაკულტურებული სათიბების, ბაღების, პარკებისა და ტყე-პარკების ლანდშაფტი.

კულტურული მცენარე — ადამიანის მიერ წინასწარ დამუშავებულ ნიადაგზე გაშენებული მცენარე.

კულტურული მცენარეულობა — კულტურული ლანდშაფტების მცენარეულობა; უმთავრესად შედგება აგროცენოზებისაგან.

კულტურფიტოცენოზი — იხ. აგროცენოზი.

კულტურფიტოცენოლოგია — იხ. აგროცენოლოგია.

კუმარინი — ორგანული ნაერთი, რომელსაც შეიცავს ბერი მცენარე (მაგ., ყვითულთაეთაეა); იყენებენ საპარფიუმერო, საკონდიტრო და სხვა წარმოებებში, როგორც სურნელოვან ნივთიერებას.

კუმულაცია—სამკურნალო ან შხამიან ნივთიერებათა დაგროვება ორგანიზმში მათი განმეორებითი, ხანგრძლივი ხმარების გამო; ასეთი დაგროვების შედეგად ადგილი აქვს ამ ნივთიერების მოქმედების მკვეთრ ზაძლიერებას.

კუნთოვანი კუჭი — ფრინველების და ზოგერთი სხვა ცხოველის კუჭის უკანა, სქელკედლიანი განყოფილება, სადაც ხდება საკმლის მექანიკური დაქუცმაცება.

კუნთოვანი ქსოვილი — ქსოვილთა ჯგუფი, რომელთა მეშვეობით ხორციელდება ადამიანისა და ცხოველის მოძრაობა.

კუპერის ჭირკვლები — იხ. ბულბოურეთრალური ჭირკვლები.

კუპულა — 1. ფილა, ბუდე; თანაყვავილების ერთმანეთთან შეზრდის შედეგად წარმოქმნილი საბურველი, რომლითაც მთლიანად ან ნაწილობრივ დაფარულია მუხის, წაბლის და სხვა მცენარეთა ნაყოფი. 2. ფილისებრ გაფართოებული ყვავილსაქდომი, რომელიც მონაწილეობს ნასკვის წარმოქმნაში.

კურკა, კურკიანა — მცენარის ნაყოფის ტიპი; წყნიანი ნაყოფის ერთ-ერთი ტიპი, რომლის ნაყოფსაფარის შედგება სამი შრისაგან: გარეთა სიფრიფანა შრე — ეგზოკარპიუმში, შუა — მესოკარპიუმში და შიგნითა — ენდოკარპიუმში; ზეეულებრივ ერთბუდლიანია და ერთთესლიანი, მაგრამ არის გამონაკლისებიც. კურკიანა ნაყოფი აქვს ბალს, ალუბალს, ატამს, კერამს და სხვა.

კურკიანი მცენარეები — კურკიანა ნაყოფის მქონე ხეხილიანი მცენარეები (ბალი, ატამი, ქლიაფი, ალუბალი, კერამი და სხვ.).

კურკიან მცენარეები — იხ. კურკიანი მცენარეები.

კურტინი — 1. კვალი ყვავილების ან სხვა მცენარეებისათვის. 2. ნაყეთი, სადაც დარგულია მცენარის ერთი რომელიმე სახეობის (სახესხვაობის ან ფორმის) ეგზემპლარები.

კუტიკულა — 1. ეპითელიუმის უჯრედების მიერ გამოყოფილი ნივთიერებებისაგან შექმნილი მკერძი წარმონაქმნი, რომლითაც დაფარულია ქიების დარგი სხვა ცხოველების სხეული. 2. კანზედა; გაშვირვალე აკი, რომლითაც დაფარულია მცენარის ფოთლებისა და ნორჩი ყლორტების კანი (წყდება მხოლოდ ბავებთან). უმთავრესად შედგება კუტინისაგან; ზოგიერთ მცენარეში შეიცავს ცვილს. იცავს მცენარეს გამოშრობისაგან და ზაქტერიებისა და სოკოთი დააჯადებისაგან. წყალქვეშ მყოფ მცენარეთა უმრავლესობას კუტიკულა არ გააჩნია.

კუტინი — მცენარეული წარმოშობის ცხიმოვან ნივთიერებათა ნარევი, რომლითაც თხელი, ცულისებრი აკის სახით დაფარულია ფოთლის ან ნორჩი ლეროს ზედაპირი და იცავს გამომშრობისაგან.

კუტინიზაცია — 1. კუტინის დაგროვება კანის (ეპიდერმისის) უჯრედების გარსის ზედაპირზე ან მათ ცელულოზურ შრეებში, 2. ეპიდერმისისა და უჯრედების გარსის გაუღენთა კუტინით.

კუტინი — იხ. ღერძა.

კუპი — საკმლის მომწივებელი მილის მნიშვნელოვნად გაფართოებული ნაწილი; ზოგიერთი ცხოველის კუჭში ხდება საკმლის დაგროვება, ზოგის კუჭში კი საკმლის მონელების ძირითადი პროცესები.

კუპის ხავალი გზა — კუჭის სიგრძივი

ნაოკები, რომლებიც მდებარეობს კუპის მთიან სიბრტლეს გასწვრივ საელაბაზე მილიდან კუპის ბოლომდე.
კუპის ხარქველი — კუპის შევიწროებული ნაწილი, რომელიც გადადის თორმეტგოჯა ნაწლავში.
კუპის ხარქველის წვენი — საკმლის მომწვანებელი წვენი, რომელსაც გამოყოფს კუპის ხარქველის ჭირკვლები.

კუპის წვენი — პეპსინისა და მარილმჟავას ნარევი, რომელიც გამოიყოფა კუპის კედლებში მდებარე ჭირკვლებიდან. მისი მოქმედებით ხდება ცილების დაშლა.
კუპ-ნაწლავის ტრაქტი — იხ. საკმლის მომწვანებელი ტრაქტი.
კუპქვეთა ჭირკვალი — იხ. პანკრეასი.

ლ

ლამბიალური მზარე კბილი — კბილის გვირგვინის ის მზარე, რომელიც ტუხებისკენაა მიმართულია.
ლამბილური — არამტკიცე; მერყევი, არამდგრადი; მოძრავი.
ლამბილური ცენოზონტები — თავისუფლად მოძრავი ორგანიზმები ბიოცენოზში (პლანქტონური წყალმცენარეები, უმარტივესები და სხვა უხერხემლო და ხერხემლიანი ცხოველები).
ლამბილურობა — 1. აგზნების პროცესის მიმდინარეობის სიჩქარის სიდიდე. 2. ორგანიზმის მერყეობა (არამდგრადობა) გარემო პირობების ცვლილებებისას. 3. აგზნებადი ქსოვილის ფუნქციონალური მოძრაობა.
ლამბირითი — ხერხემლიანი ცხოველების შიგნითა ყური. არჩევენ ძვლოვან და აპოსტერ ლამბირითს, ძვლოვანი ლამბირითი მოიცავს: ლოკონას, კარბოქეს და სამ ნახევარკალოვან არხს.
ლამოვანი დისკო — მალეპერის ბოკოვან-ბრტილოვანი დისკოს ცენტრალური ნაწილი, რომელიც ქორდის ნაშთს წარმოადგენს.
ლავიწი — ხმელეთის ხერხემლიანი ცხოველების წინა, ანუ მხრის სარტყლის ჩონჩხის წველი ძვლი.
ლავუხი — საღებავი ნივთიერება, რომელსაც იღებენ ზოგი სახეობის წყალმცენარისა და მღიერისაგან. ლავუხის წყალხსნარს და ამ ნივთიერებით გაჯენილ საშრობ ქაღალდს (რომელსაც

ლავუხის ქაღალდს უწოდებენ) იყენებენ როგორც ინდიკატორს: მას შეევა აწითლებს, ტუტე კი — აღურჩებს.
ლავუნა — ქსოვილებს ან ორგანოებს შორის არსებული ღრმული, ფოსო, რომელიც ჩვეულებრივ ამოვსებულია ლიმფით ან ჰემოლიმფით (უხერხემლო ცხოველებში, რომელთაც არ გააჩნიათ სისხლის მიმოქცევის დახურული სისტემა).
ლავუნადური სისტემა — ზოგიერთი წურბელის (სამედიცინო წურბელა) სისხლის მიმოქცევის ფუნქციის შემსრულებელი სისტემა, რომელიც ცელომური ნაშთების სახითაა.
ლამარკიზმი — ცოცხალი ბუნების განვითარების ევოლუციური თეორია, რომელიც წამოაყენა ფრანგმა ბუნებისმეტყველმა ე. ბ. ლამარკმა: ამ თეორიის თანახმად ყველა ცოცხალ არსებას ახასიათებს შინაგანი მისწრაფება გართულებისაკენ. — გრადაციისაკენ, რაც ევოლუციის საერთო მიმართულებას წარმოადგენს. ორგანიზმთა გართულება მიმდინარეობს ერთი მხრივ ორგანიზმში „შემოქმედის“ მიერ ჩანერგილი შინაგანი მიზნების და მეორეს მხრივ ორგანიზმზე გარემო პირობების მოქმედების შედეგად.
ლამარკის თეორია — იხ. ლამარკიზმი.
ლამელუმი — მწერების (მაგ., ოთახის ბუზის) მლოკავი პირის ორგანოს ქვე-

და ტუჩის ბოლოზე არსებული დისკოს შემადგენელი ნაწილი; არჩევენ მარჯვენა და მარცხენა ლაშელუმს, რომლებზედაც კბილაკების ოთხი კონცენტრული რიგია მოთავსებული.

ლაშინალური პლაცენტაცია — თესლეორტების განლაგება ნაყოფფოთლების ფორტიტების შიგნითა თავისუფალ ზედაპირზე.

ლაშინარისი — წყალში ხსნადი სამარაგო რთული ნახშირწყალი, რომელსაც შეიცავს წაბლაწყალმცენარეები.

ლანგერმანისი კუნძულები — კუჭკვეშა ქირკელის ქსოვილებში მდებარე უჯრედების ჯგუფი, რომლებიც გამოყოფენ პორმონ ისტულინს.

ლანდები — მარადმწვანე ბუჩქნარებისაგან (განსაკუთრებით ერიკსაგან) შექმნილი ფორმაცია (ხშირად მეორადი), რომელიც დასავლეთ ევროპის ტენიან ოლქებშია გავრცელებული.

ლანდშაფტი — 1. რაიმე ადგილის (სოფლის, მიწდერის, ტყის და სხვ.) საერთო ხედი; ასეთი ადგილის ამსახველი ნახატი, სურათი — პეიზაჟი. 2. ისტორიულად ჩამოყალიბებული დედაპირის ზედაპირის გარკვეული ნაწილი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ფიზიკურ-გეოგრაფიული პირობების (რელიეფი, ჰავა, ნიადაგი და სხვ.), მცენარეულობის, ცხოველებისა და სხვათა კანონზომიერი შეხამება, რითაც განსხვავდება სხვა ნაწილებსაგან.

ლანოლინი — ცხიმოვანი ნივთიერება, რომელსაც შეიცავს ცხერის მატყლი, იყენებენ მედიცინაში, კოსმეტიკაში (მაღაძრების დასამზადებლად), საპნის წარმოებაში და სხვ.

ლანუგო — ძუძუმწოვართა ჩანასახის ემბრიონული ბეჭვის საფარი.

ლანჩა — პიდრას სხეულის ის მხარე (ბოლო), რომლითაც სუბსტრატზეა მიმაგრებული.

ლაპი — ზოგიერთი ფრინველის — ხობის, კაკბის ახალგაშობილი.

ლარვა — ცხოველთა განვითარების ახალ-

გაზრდა სტადია, რომელთაც აქვს ისეთი ორგანოები (ე. წ. პროეზორული ორგანოები), რომლებიც არ გააჩნია ზრდასრულ ფორმებს.

ლარვალური სეგმენტები — სეგმენტები, რომლებსგანაც შედგება მრავალჯაგრიანი კიების სხეული განვითარების ადრეულ სტადიაში.

ლარვები — ზოგიერთი მცენარის (კიტრის) მიწაზე გათხმული, მოკლე მუხლთშორისების მქონე ლეროები.

ლარინგიტი — ხორხის ლორწოვანი გარსის ანთება.

ლარინგოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ხორხის ანატომიას, ფიზიოლოგიას და დაავადებებს.

ლარინგოსკოპია — ხორხის გამოკვლევის მეთოდი (მეტწილად ხორხის გასასინჯი ხელსაწყოს — ლარინგოსკოპის საშუალებით).

ლარინგოსკოპია — ხორხის კუნთების კრუნჩხვითი მდგომარეობა.

ლატა-ტამი — ტერმინი იხმარება ერთი ან რამდენიმე ჰარბი ქრომოსომის მქონე, პეტროპოლიდური ინდივიდების აღსანიშნავად.

ლატენტური პერიოდი — 1. ფარული, გამოუმჯდუნებელი პერიოდი პროცესის დაწყებიდან მის გამოვლინებამდე, მაგ., ავადმყოფობის ფარული პერიოდი სიმპტომის (გარეგნული ნიშნის) გამოვლინებამდე; 2. დროის მონაკვეთი კუნთის გაღიზიანების მომენტიდან მისი ხილვადი შეკუმშვის დაწყებამდე (0,01 წამი).

ლატენტურობა — მოვლენა, როდესაც გარკვეული გენი, მიუხედავად მისი არსებობისა გენოში, ფენოტიპურად არ ელინდება.

ლატერალური გინანდრომორფები — ინდივიდები (მწერებში), რომელთა სხეულის ნახევარი (ფენოტიპისა და სასქესო ქრომოსომების ანაწყობის მიხედვით) წარმოადგენს მამრობითს, ხოლო მეორე ნახევარი — მდედრობითს (იხ. გინანდრომორფიზმი).

ლატერალური კვანძები — ვეგეტატიური ნერვული სისტემის ნერვული კვანძების ორი მწყრივი, რომელიც სიმეტრიულადაა განლაგებული ზურგის ტვინის ლეროს მარჯვნივ და მარცხნივ, დაწყებული თავის ქალას ფუძიდან კუდუსუნამდე.

ლატერალური მერიხტემა — გვერდითი მერიხტემა; წარმოშობი ქსოვილი, რომელიც განლაგებულია ღერძული ორვანოების გასწვრივ და უზრუნველყოფს მათ სისქეში ზრდას (კამბიუმი, კორპის კამბიუმი).

ლატერალური ორგანოები — გვერდითი ორგანოები; უპირისპირებენ ღერძულ და კენწრულ ორგანოებს.

ლატექსი — რძეწენი; ზოგიერთი მცენარის სარძევე მილებს უჭრედებს წვენი, რომელიც შეიცავს ცილებს, შაქრებს, ალკალოიდებს, კაუჩუკს, ფისს, სხამებელს, ცვილს და სხვა ნივთიერებას.

ლაურების არხი — მოკლე არხი, რომელიც გამოდის კერცხამტარის ბოლოდან და იხსნება გარეთ სხეულის ზურგის მხარეს ზოგიერთ მწოველებში. ემსახურება ან სპერმატოზოიდების შედღწევას შეუღლების დროს, ანდა სხეულიდან ზედმეტი სასქესო პროდუქტების გამოდენას.

ლაფანი — ცხ. ფლოემა.

ლაფნის ბოქოები — მცენარის ლაფნის გამტარ კონებში განლაგებული მექანიკური ქსოვილის ბოქოები.

ლაფნის კულტურები — ბოქოვანი მცენარეების ჩვეუი, რომელიც იძლევა ლაფნის ბოქოებს; სელი, კანაფი, ჭუთი, რამი და სხვ.

ლაქიანობა მცენარისა — იხ. მცენარის ლაქიანობა.

ლაქტაზა — ფერმენტი, რომელიც ხელს უწყობს რძის შაქრის (ლაქტოზის) გახლეჩას გლუკოზად და გალაქტოზად.

ლაქტამი — ზოგადი სახელი სხვადასხვა ორგანული ნაერთისა.

ლაქტაციია — 1. რძის გამოყოფა სარძევე

ჭირკვლების მიერ. 2.სარძევე ჭირკვლების ინტენსიური მოქმედების პერიოდი.

ლაქტომაცილინი — 1. ერთგვარი სოკო, რომელიც ადვდებს რძეს და სძენს მას სამკურნალო თვისებებს. 2. ამ სოკოს საშუალებით შედგებული მაწონი.

ლაქტოგენური ბორბონი — იხ. პროლაქტინი.

ლაქტოზა — რძის შაქარი; დისაქარიდი, რომლის შემადგენლობაში შედის გლუკოზა და გალაქტოზა. იყენებენ მედიკინასა და ბაქტერიოლოგიაში.

ლაქტომეტრი — რძის ხვედრითი წონის გამოსარკვევი ხელსაწყო.

ლაქტოპოზი — რძის ცხიმოვანობის გამოსაკვლევი ხელსაწყო.

ლაყურები — წყლის ბინადარი უმეტესი ცხოველის სუნთქვის ორგანოები; წარმოადგენენ სხეულის თხელ ფირფიტისებრ გამოწარადებს, რომლებშიც უამრავი სისხლძარღვებითაა დაქსელილი.

ლაყურებისჩრგვლივი ღრუ — იხ. ატრიალური ღრუ.

ლაყურთა ფხაჭები — თევზების სალაყურე რკალების შეზნეილ ზედაპირზე განლაგებული მრავალი ღერო, რომელთა ერთობლიობა ქმნის ე. წ. „საწყურაე აპარატს“. ამ უკანასკნელის საშუალებით ხდება ლაყურებში გამავალი წყლის „გაწურვა“ — მასში მყოფი საკვების შეკავება, რომელიც შემდეგ საყლაპავ მილში გადადის.

ლაყურითმზუნთქავნი — წყლის ბინადარი ცხოველები, რომლებიც სუნთქავენ ლაყურებით (ციბოსნაირები, თევზები, ზოგიერთი მოლუსკები და სხვ.).

ლაყურის ხახურავი — ბრტყელი, ტყავისებრი ან ძელოვანი წარმონაქმნი, რომელიც გარედან ფარავს და იცავს ლაყურებს.

ლაყურის ფურცლები — წვრილი სისხლმილური დაქსელილი თხელი ფურცლები, რომლის კედლებშიც ხდება გაზთა ცვლა.

ლებანი — ჩანასახის პირველი ფოთოლი თესლოვან მცენარეებში. მრავალი მცენარის (პარკოსანნი, ქვაროსანნი და სხვ.) ლებნებში დაგროვებულია ჩანასახის განვითარებისათვის საჭირო საკვებ ნივთიერებათა მარაგი; ამიტომ ამ მცენარეთა ლებანი მსხვილია, ხორკივანი და ცალ მხარეზე ცოტად თე ბევრად გამოზერილი. მცენარეთა უმრავლესობას, თესლის გალიეების შემდეგ, ლებნები მიწის ზევით ამოაქვს, მწვანდება და წარმოადგენს ახალგაზრდა მცენარის პირველ ფოთლებს.

ლებნისქვეშა მუხლი — იხ. პიპოკოტილი. **ლებტიმური დამტერვა** — ჩვეულებრივი დამტერვა პეტეროსტილურ (ნაირსეტიან) მცენარეებში, როდესაც გრძელსვეტიანი ყვავილის მტერის მარცვლები მოხვდება მოკლესვეტიანი ყვავილის დინგზე და შებრუნებით; ლეგტიმური დამტერვა იძლევა უფრო უკეთეს შედეგს, ვიდრე ე. წ. ილეგტიმური (უკანონო) დამტერვა.

ლებუმინი — ცილა ალბუმინების ჯგუფიდან; გამოყოფილია ბარდას თესლებიდან.

ლებუმინი — ცილა გლობულინების ჯგუფიდან; გვხვდება ბარდისა და ზოგიერთი სხვა პარკოსანი მცენარის თესლებში.

ლებადა — ბუნებრივი ან ნათესი საძოვრის შემოღობილი მონაკვეთი, სადაც უშვებენ საქიმე ცხენებს საძოვრად და გასასეირნებლად.

ლებულინი—დისაქარიდი, რომელიც შეიცავს ფრუქტოზას ორ ნაშთს. ნანახაა ჰევის ლეროში.

ლებულიზა — იხ. ფრუქტოზა.

ლებთარგია — ავადმყოფური მდგომარეობა, რომელიც ჰავს ღრმა ძილს; ხასიათდება სიციოტხლის გარეგანი ნიშნების ძლიერი დაქვეითებით. შეიძლება გრძელდებოდეს რამდენიმე საათს ან რამდენიმე დღეს; საღათის ძილი (ხალხური სახელწოდება).

ლებდინის ორგანო — მრავალღებხიანების

ზოგიერთი წარმომადგენლის გრძნობის ორგანო, რომელიც მდებარეობს თვალის სკლერიტის წინა კუთხეში.

ლეიკემია — თეთრისხლიანობა; სისხლში ლეიკოციტების რაოდენობის მნიშვნელოვანი ზრდა; ერთ-ერთი ავთვისებიანი ქრონიკული დაავადება.

ლეიკოზინი — ცილა ალბუმინების ჯგუფიდან; გვხვდება ხორბლის მარცვლის ჩანასახში.

ლეიკოზა — თვალის რქოვანი გარსის თეთრი შემღვრევა; ბისტი, ლიმბრი.

ლეიკოზიდური ტიპი — ღრებლების აგებულების ტიპი, რომლის დროსაც საყელოვან შორტიანი უქრედები წარმოქმნიან საკნებს, რომლებიც არხების საშუალებით დაკავშირებულია გარეგან გარემოსთან და შინაგან (პარაგასტრალურ) ღრუსთან.

ლეიკოპენია — ლეიკოციტების რიცხვის შემცირება სისხლში.

ლეიკოპლასტიმი — სფეროსებრი ან თითისტარისებრი ფორმის უფერული პლასტიდები, რომლებიც უშთაქვსად გვხვდება უშალღეს და ზოგიერთ უშალღეს მცენარეთა უქრედებში; სამარაგო ქსოვილების ლეიკოპლასტიმში ხდება მეორადი სახამებლის მარაგად დაგროვება; ფოთლებისა და ლეროს ახალგაზრდა უქრედებში ლეიკოპლასტიმიდან ქლოროპლასტიმი წარმოიქმნება.

ლეიკოპოეზი — სისხლის თეთრი სხეულაკების (ლეიკოციტების) წარმოქმნა, განვითარება და მოშფიფება.

ლეიკოფილი — იხ. პართოქლოროფილი.

ლეიკოციტები — სისხლის თეთრი ბურთულები (სხეულაკები); სისხლსა და ლიმფაში შემავალი ამებისებრი უქრედები, რომლებიც დიდ როლს ასრულებენ ორგანიზმის ინფექციური დაავადებისაგან დაცვის საქმეში. მათი საშუალებით ხდება ორგანიზმში შეჭრილი დაავადების გამომწვევი მიკრობებისა და სხვა უცხო ნაწილაკთა შთან-

თქმა; ამიტომ ლექსიკონებს მეორენაირად ფაგოტიტებს ანუ „შთანთქმველ“ უჩრდებს უწოდებენ. ლექსიკონი — ლექსიკონების რაოდენობის გაზრდა სისხლში.

ლექსიკონური ფორმულა — სხვადასხვა ფორმის ლექსიკონების შემკველობის შეფარდება სისხლში.

ლექსიკონოლოგი ნიჟარა — მარტინე-მხეველი ნიჟარა, დამახასიათებელია, მაგ. მეუღლეხიანი მოლესკებისათვის.

ლექსიკონები — შიგაუჩრდელი პარაზიტი შოლტიანები პროტოზონადინების რიგადან; იწვევენ რიგ დაავადებას ადამიანსა და ცხოველებში.

ლექსიკონი — ავადმყოფობა, რომელსაც იწვევს შიგაუჩრდელი პარაზიტი შოლტიანები პროტოზონადინების რიგადან.

ლექსიკონი — ორგანული ნივთიერება ამინომჟავების ჯგუფიდან. წარმოადგენს ერთ-ერთ შეუცვლელ ამინომჟავას.

ლექსიკონი — მტაცებელი ცხოველთა და ფარულფეხიანების ნაშვიარი.

ლექსიკონი — ქიბოლერის გამონაზარდები, რომლებიც განლაგებულია ზოგერთ პარაზიტი ჰიის (თავეკლიანეზის ტიპი) სხეულის ღრუში ხორთუშის ფუძის გვერდებზე.

ლექსიკონი — იხ. ნახევრადლიპონები.

ლექსიკონოპროლოგია — ენტომოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს პეპლებს.

ლექსიკონი — უჩრდელი, რომელიც კარგად გამოსახულ გარსშია მოთავსებული (იხ. გიმნოციტი).

ლექსიკონოზოოზოოზო — ეთროკანთა სამკურნალი დაწესებულება ან კოლონია.

ლექსიკონოზოოზოოზო — მდივების ფორმული, რომელთა თალუსი არ არის სრულად ჩამოყალიბებული სორედების (ვეგეტატიური გამრავლების საშუალებანი) გროვების არახელსაყრელ პირობებში მოხვედრის გამო.

ლექტობი — უმაღლესი მცენარეების გამტარი კონის ნაწილი, რომელიც მოიცავს საკრიან მილებს, თანამგზავრ უჩრდებებს და ლაფნის პარენქიმას; ლექტობის გზით ხდება ორგანულ ნივთიერებათა მოძრაობა (მოძველებული ტერმინია).

ლექტონემა — მეიოზური პროფაზის საწყისი სტადია, როდესაც პირველი რიგის ოვოციტებსა და სპერმატოციტებში გამოვლინდება გრძელი, წერილი დესპირალიზებული ძაფები, რომელთა რიცხვი დიპლოიდურია. ლექტონემას სხვანაირად ლექტოტენურ სტადიასაც უწოდებენ.

ლექტონიპროზი — მწვავე ინფექციური ავადმყოფობა (ციებ-ცხელება), რომლის გამომწვევია განსაკუთრებული სპიროციტები, ე. წ. ლექტონიპროზი.

ლექტონემა — იხ. ლექტონემა.

ლექტობი — იხ. ინდივიდუუმის ფართობი.

ლექტობოზოზოზო — მოძველებული სახელწოდება იმ ნივთიერებებისა, რომლებიც მოძრაობს ლაფნში და გროვდება დაზიანებულ ზედაპირზე, სადაც ხელს უწყობს უჩრდების დაყოფას და კალუსის წარმოქმნას; უკანასკნელი გამოკვლევებით ლექტობოზოზოზო აქუსინებს შეესაბამება.

ლექსი — საერთო სახელწოდება მოქნილი ყლორტისა (ტირითის, ვაზის და სხვ.); წნედი.

ლექსი — იხ. საქარობა.

ლექსი — სიკვდილის გამოწვევი, სასიკვდილო.

ლექსი — მუტაცია — მემკვიდრეობითი ცვლილებები, რომლებიც კომოზიგოტურ მდგომარეობაში ორგანიზმის დაღუპვის იწვევს.

ლექსი — სიკვდილიანობის სისხშირე ავადმყოფთა, დაქრილთა ან უბედური შემთხვევის მსხვერპლთა შორის.

ლექსი — იხ. ლექსი.

ლექტობი — მცენარის ის ეგზემპლარი

(ან სხვა ელემენტი), რომელიც ამო-
ჩეულია პირველსაწყისი ორიგინალი
მასალიდან ნომენკლატურულ ტიპად
იმ შემთხვევაში, როდესაც ტაქსონის
აღწერისას ფტორისაგან არ იყო პო-
ლოტიზი მითითებული ან როცა პო-
ლოტიზი დაკარგულია. ლექტოტიზი შე-
იძლება გამოყოს ან ტაქსონის ავტორ-
მა (აღწერის შემდეგ) ან მომდევნო
მკვლევარმა.

ლექსიკონი ფრინველები — ფრინველები,
რომლებიც იკვებებიან ლეშით (მძო-
რით), მაგ., სვავი.

ლექტიზაცია — ფერმენტი, რომელიც ხე-
ლს უწყობს ლექტიზის დაშლას.

ლექტინი — ფოსფორილის წგუფის
ორგანული ნაერთი, რომელსაც შეი-
ცავს მცენარეული და ცხოველური
ქსოვილები.

ლიანები — ფერმენტები, რომლებიც ხე-
ლს უწყობენ ორგანული ნაერთების
არაპიდროლიზურ დაშლას.

ლიანები — ბალახოვანი ან მერქნიანი
ხეივანი და მტოცევი მცენარეები,
რომლებიც ემაჯრებიან მეზობელ
მცენარეებს (ან რაიმე სხვა საყრდენს)
სხვადასხვა მისაკიდების (ქიცების,
უღვაშების) საშუალებით ან მათზე
შემოხვევით და მიიწევენ ზევით, სინა-
თლისაკენ.

ლიანოსი — სავანის ტიპი სამხრეთ ამერი-
კის ჩრდილო-აღმოსავლეთით.

ლიბერკიუნის ჭირკვლები — პატარა ზო-
მის ზილასებრი ჭირკვლები, რომლე-
ბიც განლაგებულია წვრილი ნაწლავის
ზედა განყოფილების შიგნითა ლორ-
წოვან გარსში; იხსნება ზაოებს შორის.

ლიბრიფორმი — მერქნის ბოქვები; მერქ-
ნის შექანიკური ქსოვილი (სკლერენ-
ქიმა) წარმოადგენს ფოთლოვან ხე
მცენარეთა მერქნის მნიშვნელოვან
ნაწილს.

ლიგამენტი — ელასტური ქიმი, რომლი-
თაც ერთმანეთთან დაკავშირებულია
ორსაგდულოანი მოლუსკების (მაგ.,
უბილა) ნივარის საგდულები.

ლიგნინი — 1. წყალში უხსნადი რთული
ორგანული ნივთიერება არამატული
რიგადან, რომლითაც იქმნება მცე-
ნარის უჯრედების გარსი მათი გახვევ-
ების დროს. 2. კრილობის შესახვევი
მასალა სიფრიფანა ფურცლების სა-
ხით, რომელსაც უმთავრესად იღებენ
წიწვოვანი მცენარეების მერქნისაგან;
„ხის პაშმა“.

ლიგნიფიკაცია — გახვევა; მცენარის უჯ-
რედების გარსის ლიგნინით გაღვინა.

ლიგულა — ენაკი; სიფრიფანა გამონაზარ-
დი, რომელიც მღებარეობს ფოთლის
ფირფიტის ძირში; გვხვდება ბევრ მარ-
ცულოვან მცენარეში, აგრეთვე სელა-
გინელებსა და იზოტინებში.

ლიზიგენური საცავი — იხ. ლიზიგენური
უჯრედშორისები.

ლიზიგენური უჯრედშორისები — უჯრედ-
შორისები, რომლებიც წარმოიქმნება
მცენარის ქსოვილში ზოგიერთი უჯ-
რედის გარსისა და შიგთავის დაშლის
შედეგად. წარმოადგენს პერისი,
წყლის და სხვა ნივთიერებათა სა-
თესის (მაგ., ციტრუსოვანთა ნაყოფის
ქერქში წარმოქმნილი საცავეები, რომ-
ლებიც ეთერის ზეთითაა ამოვსებუ-
ლი).

ლიზიკარპული გინეცეუმი — ცენოკარ-
პული გინეცეუმი ერთბუდიანი ნას-
კით და ლერძული პლაცენტებით
ციენტრის: წარმოიქმნება ნაყოფთმო-
თლების ნაპირების მოხვევისა და შებრ-
დის შედეგად ონტოგენეზის აღრეულ
სტადიაში, რომელსაც მოსდევს გერ-
დითი კედლების დაშლა (გვხვდება
მაგ., ფერისულაში).

ლიზინები — სისხლის პლაზმაში წარმო-
ქმნილი ნივთიერებანი, რომლებიც იწ-
ვევენ შიკრობების დაშლას.

ლიზოგენია — ბაქტერიული უჯრედის ში-
ვარ ბაქტერიოფაგის შექმნისა და გა-
მოყოფის უნარი.

ლიზოგენიზაცია — ლიზიგენი (არაიერულენ-
ტური) ბაქტერიოფაგის პროფაგის
მღვობარეობაში გადასვლის პროცესი.

ლიზოგენური ბაქტერიები—ბაქტერიები, რომელთაც გააჩნიათ მემკვიდრულად გაპირობებული უნარი ბაქტერიოფაგის შექმნისა და გამოყოფისა.

ლიზოგენური შტამი — ბაქტერიული შტამი, რომლის თითოეული უჯრედი ლიზოგენურია, ე. ი. გააჩნია მემკვიდრულად გაპირობებული უნარი ფაგების შექმნისა და გამოყოფისა.

ლიზოსომები — უჯრედის ორგანოები, რომლებშიც კონცენტრირებულია ფერმენტები. მონაწილეობენ საკვების შიდაუჯრედულ მონელებაში. უმთავრესად დამახასიათებელია ცხოველური უჯრედებისათვის; ნაწახია მცენარეულ უჯრედებშიც.

ლითოაზი მსხლიხა — მსხლის ნაყოფში გაქვევებული უჯრედების გაძლიერებული წარმოქმნა გვალვის ზემოქმედების შედეგად; მსხლის გაქვევება.

ლითოხფერო — დედამიწის მტკიცე ქვიერი გარსი; დედამიწის ქერქი.

ლიჟოპინა — პიგმენტ კარბონის ოზომერი, რომელიც გვხვდება ქრომოსტატებში და განაპირობებს პოპილორის, საზამთროს და სხვათა ნაყოფების წითელ ფერს.

ლიჟოფორა — ზოგიერთი თასმისებრი კიის სფეროსებრი ლარვა, რომელსაც აქვს 10 ქიტინოვანი კაუჭი.

ლიმიტირებული ქრომოსომები — ქრომოსომები, რომლებიც გვხვდება მხოლოდ გარკვეულ ქსოვილში.

ლიმნოლოგია — მიკროლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს დედამიწის შიდაწყალსატევებს: ტბათმცოდნეობა.

ლიმფა — უფერული გამჭვირვალე სითხე, რომელიც მოძრაობს ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის ლიმფურ სისტემაში. წარმოიქმნება ქსოვილური ანუ უჯრედშორისული სითხიდან, რომლითაც ამოვსებულია უჯრედშორისი არეები. თავისი შემადგენლობით სისხლის პლასმას მოკვავონებს; შეიცავს ლეიკოპლასტებს.

ლიმფადენიტი — ლიმფური კვანძების (ჯირკვლების) ანთება.

ლიმფადენიტა — ლიმფური ძარღვების ანთება.

ლიმფოვრანულომატოზი — ლიმფური სისტემის ქრონიკული დაავადება, რომელიც უმთავრესად ხასიათდება ლიმფური კვანძების მკვეთრი გადიდებათ.

ლიმფოუბითილდოზი ორგანო — ხერხემლიანი ცხოველების გულმკერდში მდებარე ენდოკრინული ჩანგლისებრი ჯირკვალი, რომელიც მოიცავს ებითელიალურ და ლიმფოიდურ ქსოვილს.

ლიმფოციტები — სისხლის თეთრი სხეულაკების (ლეიკოციტების) კერძოდ აგრანულოციტების (იხ.) ერთ-ერთი სახე; ხასიათდება მეტად მცირე ზომით და მრგვალი ბირთვით. წარმოიქმნება ლიმფურ კვანძებსა და ელენთაში.

ლიმფური „გულები“ — ლიმფური ძარღვების კუნთოვანი გაფართოება ვენებთან შეერთების ადგილას. მათი შეკუმშვის მეშვეობით ხორციელდება ლიმფის მოძრაობა.

ლიმფური კვანძები — ლიმფური სისტემის ორგანოები, რომლებიც ლიმფური ძარღვების გაყოლებითაა განლაგებული. დიდ როლს ასრულებენ სისხლის წარმოქმნაში, მათში ხდება ლეიკოციტების, სახელობრ ლიმფოციტების წარმოქმნა; მათივე საშუალებით ხდება ლიმფის გაფილტვრა.

ლიმფური ხისტემა — ლიმფური ძარღვებისა და ლიმფური კვანძების ქსელი (ერთობლიობა), რომელშიც ხდება ლიმფის მოძრაობა; ასრულებს სისხლას წარმოქმნისა და დამკველ ფუნქციას. წარმოადგენს სისხლძარღვთა სისტემის დამატებით აპარატს.

ლიმფური ჯირკვლები — იხ. ლიმფური კვანძები.

ლინეონი — ტერმინი შემოიღო ჰოლანდიელმა ბოტანიკოსმა ი. ლოტსიმ (1916 წ.) სოცხალ არსებათა კლასი-

ფიკაციის უმდაბლესი ერთეულების — ეორდანონის (იხ. ეორდანონი) ერთობლიობის გამოსახატავად. ი. ლატისის შეხედულებით ლინეონი თითქოს შეესატყვისება კ. ლინეს სახეობის მნიშვნელობას.

ლიოფილური კოლოიდები — ორფაზოვანი სისტემები, რომლებიც შედგება მეტად დაქუცმაცებული შავარი ნივთიერებებისაგან, რომლის ნაწილაკები მტკიცედაა დაკავშირებული თხევად დისპერსიულ გარემოსთან.

ლიოფობური კოლოიდები — ორფაზოვანი დისპერსიული სისტემები, რომლებშიც მონაკლებური ურთიერთკავშირი დისპერსიულ ფაზასა და დისპერსიულ გარემოს შორის (ორივე ფაზის საზღვარზე) გამოხატულია ძალიან სუსტად.

ლიპაზა — ესტერაზების ჯგუფის ფერმენტი, რომლითაც ხდება ცხიმების გახლეჩვა (დაშლა) გლიცერინად და ცხიმის მუკუბად; შეიცავს კუკის, ეუპქევმა ჩირკლისა და ნაწლავის წყენი. ფართოდაა გავრცელებული ცხოველებში.

ლიპემია — ცხიმის შემცველობის მომატება სისხლის პლაზმაში.

ლიპიდები — ნივთიერებანი, რომლებიც არ იხსნება წყალში, მაგრამ იხსნება ორგანულ გამხსნელებში (ეთერი, ბენზინი, ბენზოლი, ქლოროფორმი და ა. შ.); ლიპიდებს ეკუთვნის ცხიმები და ცხიმისმაგვარი ორგანული ნივთიერებანი — ლიპოიდები.

ლიპოვიტამინები — ცხიმში ხსნადი ვიტამინები (ვიტამინი A, D, E და K).

ლიპოიდები — ცხიმისმაგვარი ორგანული ნივთიერებანი, რომლებიც ცხიმების მსგავსად არ იხსნება წყალში, მაგრამ იხსნება ორგანულ გამხსნელებში; ლიპოიდებიდან უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს ფოსფატიდებს, რომლებიც

წარმოადგენენ პროტოპლაზმის აუცილებელ შემადგენელ ნაწილს.

ლიპოკაინი — ეუპქევმა ჩირკლის პირმონი; არეგულირებს ლიპოიდების ცულას ორგანიზმში.

ლიპომა — კეთილთვისებიანი სიმსივნე ცხიმოვანი ქსოვილიდან; ცხიმოვანი.

ლიპოპროტიდები — რთული ცილების ჯგუფი, რომლის შემადგენლობაში შედის ცხიმისმაგვარი ნივთიერებანი — ლიპოიდები; გვხვდება პლასტიდებისა და ბიოლოგიური მემბრანების შემადგენლობაში.

ლიპოქონდრიები — ცხიმის შემცველი ნაწილაკები გოლჯის აპარატის სფეროში, რომლებიც იღებებიან ვიტალური საღებავებით. ლიპოქონდრიებს გოლჯის აპარატის საწყის ნივთიერებებზედ მიიჩნევენ.

ლიპოქრომები — მცენარეული და ცხოველური პიგმენტები, რომლებიც არ იხსნება წყალში. მათ ეკუთვნის კაროტინოიდები.

ლიტორალური ზონა — ზღვის სანაპირო ნაწილი, რომელიც მოიცავს მოქცევისა და უუქცევის ზონას; შიშვლდება უუქცევის, ხოლო წყლით იფარება მოქცევის დროს.

ლიტორალური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ ზღვის სანაპიროს მოქცევისა და უუქცევის ზონაში.

ლიტორალური სარტყელი ბენტოსისა — ბენტოსის გავრცელების ზონა, რომელიც მოიცავს ზღვის მოქცევისა და უუქცევის ფარგლებს. ამ სარტყელში მცენარეებიდან გაბატონებულია მწვანე და წაბლა წყალმცენარეები.

ლიტოფილური მცენარეები — იხ. ლიტოფიტები.

ლიტოფიტები — მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ ქვებზე და კლდეებზე.

ლიტოციტები — მცენარის უჯრედები, რომლებიც შეიცავს გაქუცებულ ნაწარმებს — ცისტოციტებს.

ლიქენები — იხ. გლიერები.

- ლიქენების ლეპროზული ფორმები — იხ. ლეპროზული ფორმები მლიერებინსა.
- ლიქენინი — რთული ნახშირწყალი, რომელიც დიდი რაოდენობით გვხვდება მლიერების სხეულში და მათი უჯრედების გარსის ძირითადი შემადგენელი ნაწილია. უჯრედანასაგან (ცელულოზასაგან) განსხვავებით ლიქენინი იხსნება ცხელ წყალში.
- ლიქენოლოგია — ბოტანიკის ნაწილი, რომელიც სწავლობს მლიერებს — ლიქენებს.
- ლობელინი — ალკალოიდი, რომელსაც შეიცავს ლობელიასებრთა ოჯახის მცენარეები. გამოიყენება მედიცინაში როგორც ამუზნები საშუალება ასთმისის, მოწყველის და სხვ. შემთხვევის დროს.
- ლობექტოზა — ფილტვის ნაწილის ამოკეთის ოპერაცია.
- ლოზოლოდიუმი — სარკოდინების ფრთისებრი ცრუფუხი (ფსევდოპოდუმი).
- ლოკამათა — მეტყველების მოშლილობა; ენაბლობა.
- ლოგოპედია — მეცნიერება მეტყველების სხვადასხვა ნაკლისა და მათი მკურნალობის შესახებ.
- ლოდიული — ზოგიერთი მცენარის, მაგ., ზარკოდინების ყვავილსაფარი, რომელიც წარმოდგენილია პატარა, 0,5—1,5 მმ ზომის რედუცირებული სიფრიფანების სახით. მათ ყვავილის სიფრიფანებსაც უწოდებენ.
- ლოკალური — განსაზღვრული ადგილისათვის დამახასიათებელი; ადგილობრივი.
- ლოკალური მოდიფიკაცია — ინდივიდის ფენოტიპის ცვლილება (რაც მოცემული ადგილის გარემო პირობების შეცვლითაა გამოწვეული), რომლის დროსაც გენოტიპი უცვლელადაა დარჩენილი.
- ლოკოინა (ყურისა) — შიგნითა ყურის ძირითადი ნაწილი, რომელიც წარმო-

- ადგენს ხეულ მილს. მასში მოთავსებულია კორტიის ორგანო.
- ლოკომოტორული მოძრაობა მცენარისა — მცენარეთა აქტიური გადანაცლება, გადაადგილება, რომელიც დამახასიათებელია ბაქტერიებისათვის, ზოგიერთი წყალმცენარისათვის; მოძრაობა ხდება თხევად გარემოში.
- ლოკომოცია — მოქმედებათა კომპლექსი, რომლის საშუალებით ხდება ადამიანისა და ცხოველის გადაადგილება სივრცეში.
- ლოკუსი — გარკვეული გენის ლოკალიზაციის ადგილი ქრომოსომში. გენის ლოკუსს, როგორც ფიზიოლოგიურ ერთეულს, შეუძლია დაიკავოს ქრომოსომის მენტაკლებად მნიშვნელოვანი მონაკვეთი.
- ლოლუა—ზოგიერთი მცენარის (მაგ., მარტივლასებრთა წარმომადგენლებში) ფოთლების ძირში ერთმანეთთან შეზრდილი და ღეროზე შემოხვეული, სიფრიფანა თანაფოთლები.
- ლორღოზა—ხერხემლის მკვეთრი გაღუნულობა წინისაკენ.
- ლორწოვანი გარსი — თხელი შემაერთებელქსოვილოვანი შრე, რომლითაც ამოფენილი და დაფარულია ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის საჭმლის მომწელებელი ორგანოების, სასუნთქი და შარდსასქესო გზების, აგრეთვე თვალის ქუთოთოსა და ქირკვლების სადინარების შიგნითა კედელი.
- ლორწოვანი პარკები — თხელკედლიანი ღრუები, რომლებიც ამოვსებულია ლორწოსებრი სითხით. განლაგებულია კუნთებისა და მყესების სრიალის ადგილებში ძელების გამოანაშეერებზე; ამპირებს ხახუნს.
- ლოფოდეტორი კბილები — კბილები, რომლებსაც აქვს საყარცხლისებრი შემალღებანი საღებუ ზედაპირზე.
- ლოფოტრიქები — ბაქტერიები, რომელთაც უჯრედის ერთ ბოლოზე აქვთ შოლტების კონა.

ლოგოფორი — კოლონიური ხაცსელების (Bryozoa) ცალკე ინდივიდის სხეულის წინა ნაწილი, რომელზედაც განვითარებულია პირის ხერელი საცეცხების გვირგვინით.

ლოყის პარკები — ლორწოვანი გარსის ნაოქები, რომლებიც გააჩნია მიიმუნებისა და მდრღნელების ზოგიერთ წარმომადგენელს ე. წ. პირის კარიბჭეში. ლოყის პარკებში ცხოველი აგრეთებს მოპოვებულ საკვებს, რომელსაც შემდეგ ჰკვას.

ლოპხა, ზრწხა — მიკროორგანიზმების მოქმედებით აზოტის შემცველ ნივთიერებათა (ცილების, ამინომჟაეების) დაშლის პროცესი.

ლოპის ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც იწვევენ ლოპას.

ლუთეოსტერონი — იხ. ლუტეოსტერონი.

ლუი დოლოზ კანონი — იხ. ევოლუციის შეუქცევადობის კანონი.

ლუიხის სხეული — შორისული ტეინის ცენტრალური ნაწილი ბორცქვეშა არეში.

ლუციფერაზა — მნათი ბაქტერიების, ოპის სოკოების და სხვა მნათი ორგანიზმების ფერმენტი.

ლუმბაგო — წელის ტკივილი კუნთების ან ნერვების დაავადების შედეგად: წელაკვი.

ლუპოზორიფი — სპეციალური სამკურნალო დაწესებულება კანის ტუბერკულოზის (ლუპუსი) დაავადებულთათვის.

კულოზით (ლუპუსი) დაავადებულთათვის.

ლუპუსი — კანის ტუბერკულოზის ერთერთი სახე; მკამლა.

ლუტეინის უჯრედები — ჭირკვლოვანი უჯრედები, რომლებიც ვითარდება ე. წ. ყვითელ სხეულში გამსკადარი გრაფის ბეჭეტეის ადგილას; ამ უჯრედების შიგნით გროვდება ლუტეინი — ლიპოქარმას ქვეფის, ყვითელი ფერის ნივთიერება.

ლუტეოსტერონი — ქალის სასქესო ჭირკვლების (საკვერტხის) ერთ-ერთი ჰორმონი. იგივეა რაც პროგესტერონი.

ლუტულორტები — ხის ხნეირ ტანზე ან ტოტებზე მძინარე კვირტებიდან განვითარებული ყლორტები, რომლებიც უფრო სწრაფად ვითარდება ვიდრე ჩვეულებრივი ყლორტები და ივითარებს შედარებით უფრო დიდი ზომის ფოთლებს.

ლუციფერაზა — ზოგიერთი მნათი ორგანიზმის (მაგ. მნათი ბაქტერიები, ოპის სოკოები და სხვ.) ფერმენტი, რომელიც მოქმედებს ლუციფერინზე (იხ.) და იწვევს ნათებას.

ლუციფერინი — ნივთიერება, რომელიც იწვევს ნათებას მასზე ფერმენტ ლუციფერაზას მოქმედებით. დამახასიათებელია ზოგიერთი ბაქტერიის, ოპის სოკოს და სხვა მნათი ორგანიზმისათვის.

მ

მადაგასკარის ოლქი — ზოოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს კუნძულ მადაგასკარს და სეიშელის, ამირანტიის, კომორის და მასკარენის კუნძულებს.

მადრეფორიტი — იხ. მადრეფორის ფირფიტა.

მადრეფორის ფირფიტა — კანეკლიანთა (ზღვის ვარსკვლავა) სხეულის ამორალური მხარეზე არსებული დიდი ზო-

მის კარგვანი ფირფიტა. რომელიც ფორებიტთა დასერეტალი. ფორების გზით ხდება ამბულაკრალური სისტემის წყლით მომარაგება.

მათრახოვანი კამერები — ღრუბელების სხეულის კედელში არსებული, რთული აგებულების ჩაღრმავებული კამერები, რომლებიც საყვლოან მათრახოვანი უჯრედებითაა ამოფენილი.

მაკარონეზის ქვეოლქი — პოდარქტიკუ-

ლი ფლორისტული ოქქის მცირე ნაწილი, რომელიც მოიცავს აფრიკის ჩრდილო-დასავლეთით მდებარე ატლანტის ოკეანის კუნძულებს (კანარის, აზორის და სხვ.); ხასიათდება მრავალი ენდემური სახეობით (კანარის ფიჭვი, ღვივის ხე და სხვ.).

მაკეობა — პროცესი, რომლის დროსაც განაყოფიერებელი კვერცხუჯრედიდან ცოცხალშობი ცხოველების ორგანიზმში ვითარდება ნაყოფი.

მაკეიხი — ხმელთაშუაზღვის მხარეში გავრცელებული მცენარეულობა, რომელიც შექმნილია ხეშეშეთლიანი და წვეპლისებრტვებიანი ქსეროფილური მარადმწვანე დაბალტანიანი ხეებისა და მაღალტანიანი ბუჩქებისაგან. განსაკუთრებით ფართოდაა გავრცელებული კორსიკაში.

მაკია — იხ. მაკეიხი.

მაკროგამეტა — ორი მაკოპულირებელი გამეტოდან უფრო დიდი გამეტა; შეიძლება მიხეუილი იყოს მდებრობით გამეტოდ.

მაკროგამეტანგიუმი — გამეტანგიუმი, რომელშიც მაკროგამეტები წარმოიქმნება.

მაკროგამეტოფიტი — 1. მდებრობითი გამეტოფიტი განსხვავებულსპორიან (პეტეროსპორიან) მცენარეებში. 2. უვავილოვან მცენარეთა ემბრიონალური (ჩანასახის) პარკი.

მაკროგამეტოციტი — ზოგიერთი ერთუჯრედიანი ცხოველის (მაგ., კოკცილიდები) სასქესო ელემენტი, რომელიც შემდეგ მაკროგამეტად გადაიქცევა.

მაკროგამეია — იხ. კოლოგამეია.

მაკროგლია — ნერვული ქსოვილის სახეცელილება; შედგება უჯრედებისაგან, რომლებიც გარეგნულად ნეირონებს ჰგავს, მაგრამ არა აქვთ გაღიზიანების გატარების უნარი. გვხვდება ნეიროგლიის შემადგენლობაში.

მაკროგვოლუცია — ევოლუციური პროცესი, რომლის დროსაც ხდება ორგანიზმთა მსხვილი ჭგუფების — სახე-

ობაზე უფრო მაღალი სისტემატიკური კატეგორიების წარმოქმნა. სპაირისპიროდ მიკროგვოლუციისა.

მაკროელემენტები — ქიმიური ელემენტები, რომლებიც აუცილებელია მცენარის ზრდა-განვითარებისათვის (კვებისათვის) დიდი რაოდენობით (განსხვავებით მიკროელემენტებისა); მათ ეკუთვნის აზოტი, ფოსფორი, გოგირდი, კალიუმი, მაგნიუმი, კალციუმი; მათვე შეიძლება მიეკუთვნოს ნახშირბადი, ქანგბადი და წყალბადი.

მაკროერგული მზა, კავშირი — ენერგიით მდიდარი ქიმიური კავშირები ორგანულ ნივთიერებათა მოლეკულებში (მაგ., ფოსფატური კავშირები ადენოზინტრიფოსფატში); ეს კავშირები ქიმიური ენერგიის მარაგია ცოცხალ ორგანიზმში.

მაკროერგული ნაერთები — ენერგიით მდიდარი ნაერთები.

მაკროეფალა — დიდთავიანობა ან თავის უკან წაგრძელებულობა.

მაკროკლიმატი — ლედამიწის ზედაპირის დიდი სივრცეების კლიმატი.

მაკროკონიუგატები — ზოგიერთი ინფუზორის მდებრობითი სასქესო ინდივიდები, რომლებიც მონაწილეობენ სქესობრივ პროცესში (კონიუგაციაში).

მაკრომერები — დიდი ზომის უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნება კვერცხის არათანაბარი დანაწევრების დროს.

მაკრომულტუსი — ვეგეტატიური, პოლიპლოიდური, დიდი ზირთა ინფუზორიებში, რომელიც ნივთიერებათა ცვლას ემსახურება. კონიუგაციის დროს ის იშლება და იხსნება.

მაკრომეტალოქიდები — ზტროლოვანი თევზების ერთ-ერთი ნამარხი ჭგუფა, რომელთაც აქვთ გარეთა ჭაუშანი.

მაკრომლანქტონი — წყლის სიზრქეში მსბოვრები (პლანქტონური) ორგანიზმები, რომლებიც ზომით 5 მმ-ს აღემატება.

მაკროსკლერები — ღრუბელების ჩონჩხის დიდი ზომის ელემენტები (სპი-

კულები); განსხვავებით უფრო მცირე ზომის — მიკროსკლერიტებისაგან.

შეკროსკლერიტები — იხ. მიკროსკლერიტები.

შეკროსმატიკი — ცხოველი, რომელსაც ძლიერ აქვს ყნოსვა განვითარებული. ასეთ ცხოველებს მიეკუთვნება ძუძუმწოვართა უმრავლესობა.

შეკროსპორა — იხ. მეგასპორა.

შეკროსპორანგიუმი — იხ. მეგასპორანგიუმი.

შეკროსპოროგენეზი — იხ. მეგასპოროგენეზი.

შეკროსპოროფილი — იხ. მეგასპოროფილი.

შეკროსპოროფოთოლი — იხ. მეგასპოროფილი.

შეკროსფერული ინდივიდები, ფორმები — ზღვის ნიჟარიათი ამებების (Foraminifera) წარმომადგენელთა, (მაგ., პოლისტომელისა (Polystomella) უსქესო გამრავლების დროს მიღებული ინდივიდები, რომლებიც საწყისი ფორმისაგან განსხვავდებიან იმით, რომ მათი ნიჟარის ჩანასახოვანი საკანი უფრო დიდი ზომისაა.

შეკროტაპი — იხ. ინდივიდუუმის ფართობი.

შეკროფაგები — დიდი ზომის უჯრედებო, რომლებსაც აქვთ ორგანიზმში მოხვედრილი მიკრობებისა და უცხო სხეულებების მოსპობის უნარი ფაგოციტოზის გზით. მათ ეკუთვნის შემაერთებელ ქსოვილთა უჯრედები — ჰისტოციტები, ლიმფოციტები და სხვ., ასრულებენ დამცველ ფუნქციას.

შეკროფანეროფიტები — დიდი ზომის ხეები, რომელთა განახლების კვირტები, ისევე როგორც სხვა ფანეროფიტებისა, განლაგებულია ნიადაგის ზედაპირიდან მაღლა. ზოგჯერ მათ უწოდებენ: მეგაფანეროფიტებად (30 მეტრზე მაღალი ხეები) და მეზოფანეროფიტებად (8-დან 30 მ-მდე სიმაღლის).

შეკროფილოგენეზი — უმაღლესი სისტემატიკური ერთეულების, როგორცაა,

მაგ., გვარი, ოჯახი და ა. შ., განვითარება.

შეკროცეფალია — იხ. შეკროცეფალია.

შეკროციტები — დიდი დიამეტრის შქონე ერთროციტები.

შეკრია — მარადმწვანე ხეშეშოთლიანი ბუჩქნარი (იხ. შაკეისი).

შალაკოლოგია — ზოოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს მოლუსკების სისტემატიკასა და ბიოლოგიას.

შალაკოფილია — მცენარეთა ყუაილის დამტვერვა მეცლით მხოხავი მოლუსკების მონაწილეობით.

შალარია — ციება, ციებ-ციხლები; ადაშიანისა და რიგ ხერხემლიან ცხოველთა დააედეპა, რომელსაც იწვევს შალარისი პლანზოდოიუმი ცრთუჯრედიათი უმარტივესთა წარმომადგენელი, რომელიც სისხლში პარაზიტობს).

შალარისი გამომწვევი პლანზოდოიუმი — ერთუჯრედიან უმარტივესთა (სპორიანების კლასის) ერთ-ერთი წარმომადგენელი, რომელიც პარაზიტობს ადამიანის სისხლში და იწვევს შალარის. მისი გადამტანია კოლო ანთოფელესი.

შალათუხიანობა — რეაქციული თერია, რომლის მიხედვითაც ყველა სოციალური უბედურების მიზეზია მოსახლეობის მეტისმეტად სწრაფი ზრდა და არა კაპიტალისტური სისტემა (ინგლისელი ბურჟუაზიული ეკონომისტის პალთუსის გვარის მიხედვით).

შალაილის ბეწვები — ორბოლოიანი ან ორად გაყოფილი ბეწვები, რომლებიც შუა ნაწილთა მიმაგრებული; დამახასიათებელია პარკონების და ქვაროსანთა ზოგჯერ წარმომადგენელისათვის.

შალაილის მიღები — მწერების, ობობასნაირთა და სხვ. გამომყოფი ორგანო.

შალაილის სხეულაკები — უმაღლესი ხერხემლიანი ცხოველების თირკმელების ბაუშანის კაფსულის შიგნით არსებული სისხლძარღვთა გორაკები.

შალაილის შრე — ძუძუმწოვარი ცხოველების ეპითელის ქვედა ძირითადი

შრე, რომლის უჩრდების დაყოფით ხდება ზედა რქოვანი შრის შევსება.

მალბეო — ციტრუსოვანთა (უმთავრესად ლიმონის) სოკოვანი დაავადება, რომელიც იწვევს ხმობას.

მალტაზა — ფერმენტი, რომელიც აჩქარებს მალტოზის ჰიდროლიზს (გახლეჩას) ყურძნის შაქრამდე; მალტაზას შეეიკავს, მაგ., ნერწყვი.

მალტოდექსტრინი — იხ. დექსტრინები.

მალტოზა — ალასი შაქარი; დისაქარიდი; წარმოადგენს სახამებლის გახლეჩის შუალედ პროდუქტს და წარმოიქმნება სახამებლის ჰიდროლიზის დროს.

მაშალოლოგია — ზოოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ძუძუმწოვარ ცხოველებს; მათ სისტემატიკას, ბიოლოგიასა და მნიშვნელობას (სხევისაირად თერაპიოლოგია).

მაშალოქორია — მცენარის ნაყოფებისა და თესლების გაერელება ძუძუმწოვარი ცხოველების დახმარებით.

მაშობრძოვლი ჰორმონი — ქიმიკის (ტეინის დანამატის) ერთ-ერთი ჰორმონი, რომელიც მოქმედებს რძის სეკრეციასზე; პროლაქტინი.

მაშობოგია — იხ. მამალიოლოგია.

მაშობრძეხელი ერთეული — ჩონჩხის კუნთოვანი ბოჭკოების ერთობლიობა, რომელიც ნერვირდება ერთი მამობრძეხელი ნეონიონით.

მაშობრძეხელი ნერვები — კუნთებში დაბოლოებულ ნერვები, რომელთა ბოჭკოებში მიმდინარე ავზნება იწვევს კუნთების შეკუმშვას და ორგანოს მოძრაობას.

მაშობობითი გარჩა — შიშველთესლოვან მცენარეთა მიკროსპოროფილების კრებულო. თითოეული მიკროსპოროფილის ძირში მოთავსებულია ორი მიკროსპორანგიუმი, რომელშიც უმარავი მიკროსპორა ვითარდება.

მაშობობითი პართენოგენეზი — ინდივიდის განვითარება მაშობობითი სასქესო უჩრდებიდან განყოფიერების პროცესის გარეშე. იხ. ანდროგენეზი.

მაშობობითი ყვავილი — ყვავილი, რომელშიც მხოლოდ მტკრიანებია განვითარებული; მას მტკრიანი ყვავილსაც უწოდებენ.

მანათობელი ცხოველები — ცხოველები, რომლებსაც ნათების უნარი აქვთ.

მანგროს მცენარეულობა — ტროპიკების თავისებური მცენარეულობა, რომელიც გვხვდება ზღვის თხელსა და ლამიან ლაგუნებში ან მდინარეთა ქვედა დინებასა და შესართავეებში ხშირი რაყის სახით. ძირითადად შექმნილია რიზოფორისებრთა ოჯახის წარმომადგენლების დაბალი ზეებისა და ბუჩქებისაგან, რომელთაც გააჩნია თავისებური სამარჯვეები: სასაქენი და სასუნთქი ფესვები.

მანდიბულები — ნიჩბოფხანების (ციკლოპი), უმაღლესი კიბოების (მდინარის კიბო), ტარაკანების წყვილი ზედაყბა.

მანტია — 1. ზოგი უხერხემლო ცხოველის (მაგ., მოლუსკების) ნიჯარის ქვეშ მოთავსებული კანის რბილი ნაოჭი, რომელიც ფარავს სხეულს; მისგან გამოყოფილი ნეოთერებისაგან წარმოიქმნება ნიჯარა. 2. ერთშრიანი ეპითელიისაგან შემდგარი კანის თხელკედლიანი პარკი, რომლითაც დაფარულია ზოგი უმდაბლესი ქორდიანის სხეული; გამოყოფს უჩრდელისის შემცველ გარეთა საფარს (ტუნიკას).

მანტიის ღრუ — მოლუსკების მანტიასა და სხეულის ზედაირს შორის მოთავსებული ღრუ.

მარადი ქსოვილი — მცენარის ქსოვილი, რომელიც, როგორც წესი, სხვა ქსოვილებს არ წარმოქმნის ან მხოლოდ განსაზღვრულ პირობებში შეუძლია ეს თვისება გამოამჟღავნოს. მარად ქსოვილს აქვთვენბენ, მაგალითად, მფარავ, გამტარ, შექანიკურ, მომზარებელ და სასიმოლაციო ქსოვილს.

მარადმწვანე მცენარეები — მცენარეუბა, რომლებიც მთელი წლის განმავლობა-

ში მწევანე ფოთლებით არიან შემოსილი. მათ ძველი ფოთლები დროთა განმავლობაში ცვივთ, ახალი ფოთლები კი ვითარდება თანდათანობით (ფიქვი, ნაძვი, სოკვი, ბზა, ბაძვი და სხვ.).

მარაზმინი — პიოლინების ერთ-ერთი ქვეუფეი; ორგანული ნივთიერება, რომელსაც ვამოყოფს მიკროორგანიზმები. მარაზმინის შემადგენლობაში შედის ამიაკი, ალდეჰიდები და სხვა აქროლადი ნივთიერება. გავლენას ახდენს უშაღლეს მცენარეებზე.

მარაო — ფრინველის ბუმბულის ფირფიტოვანი ნაწილი; შედგება ერთ მთლიან ფირფიტად მიმაგრებული გვერდითი ტორტისაგან, რომლებიც ბუმბულის ღერძზე სხედან.

მარგალიტი — ზოგიერთი ორსაგდულიანი მოლუსკის ნიჟარისა და მანტიის შორის მოხვედრილი კენჭი ან სხვა უცხო სხეული, რომელიც სადაფის შრითაა დაფარული და თავისუფლად დევს ნიჟარის სიღრმეში ან მის კედელზეა მიკრული.

მარგალიტის გამონაყარი — გარქოვანებული კანის ხორკლები, რომლებიც უჩნდება ზოგიერთ თევზს „საქორწინო“ (გამრავლების) პერიოდში.

მარილგამწვობა მცენარისა — მცენარეული ორგანიზმების შეგუება ნიადაგის ან წყლის დამლაშებასთან.

მარტივი თვალი — კიბოსნაირების ლარეტისა და ზოგიერთი ზრდასრული უმდაბლესი კიბოს კენტი თვალი.

მარტივი ნახშირწყლები — იხ. მონოსაქარიდები.

მარტივი ფოთოლი — ფოთოლი, რომლის ფირფიტა მთლიანია და არ არის ცალკეულ ნაწევრებად ანუ ფოთოლაკებად დაყოფილი. პრაქტიკულად იდვილად გამოირჩევა იმით, რომ მის ყუნწზე მხოლოდ ერთი ფირფიტა განვითარებული (წიფლის, ატმის, ვაშლის, ვერხეის და სხვ. ფოთოლი).

მარტივი ყვავილხაფარი — ყვავილხაფარი, რომელიც ერთგვაროვანია და ერთფე-

რი. შეიძლება იყოს ქამისებრი ან გვირგვინისებრი.

მარტივი შაქრები — იხ. მონოსაქარიდები. მარტივყვავილხაფარისა მცენარეებში — ყვავილოვანი მცენარეები, რომელთა ყვავილხაფარი მარტივია, ე. ი. შედგება მხოლოდ ქამისაგან ან გვირგვინისაგან.

მარცვალი — ერთთესლიანი ნაყოფი, რომლის ტყავისებრი ნაყოფსაფარი მკიდროდაა თესლის კანთან შეზრდილი. დამახასიათებელია მარცვლოვანებოსათვის.

მარცვლოვანი კულტურები — კულტურული მცენარეები, რომლებიც მოყავთ მარცვლის მისაღებად (ხორბალი, ქერი, სიმინდი, ბრინჯი, ბარდა, წიწხიბურა და სხვ.).

მარცვლის აოდვა — ვადაზე აღრე დამწიფებული და დაუსრულებელი, ბერი მარცვლის მიღება. ადგილი აქვს ჰაერის მაღალი ტემპერატურისა და დიდი სიმშრალის დროს, როდესაც ირვევა საკვებ ნივთიერებათა ნორმალური დენა ფოთლებიდან მონწიფარ თესლებში.

მარცვლის ფქვილოვნება, სახამებლოვნება — მარცვლოვან მცენარეთა მარცვალში სახამებლის დიდი რაოდენობით დაწებოვანას შედარებით მცირე რაოდენობით შემცველობა. განაპერში ასეთი მარცვალი ფქვილისებრ თეთრი ფერისაა.

მარცვლოვანების დაკუთვა — მარცვლოვანების, განსაკუთრებით შერის ვირუსული დაავადება.

მარცვლოვანთა შალითისებრი ავადმყოფობა—მარცვლოვანი მცენარეების ობისებრი ავადმყოფობა, რომელსაც იწვევს ჩანთიანი სოკოები.

მარწუხები — ზოგიერთი კიბოსნაირის (მაგ., მდინარის კიბო) მკერდზე არსებული პირველი წყვილი კიდურის მარწუხისებრი ან მაკრატლისებრი ზედანაწილი, რომელიც მსხვერპლის დასაქერ ორგანოს როლს ასრულებს.

მარჯნის რიფები — წყლის ზედაპირიდან ამოწეული სერი, რომელიც წარმოქმნილია კოლონიური მარჯნის პოლიმების ჩონჩხისაგან.

მახა (წონა) მტენარისა — ფიტოცენოზის პროდუქტიულობის მაჩვენებელი.

მასკულინიზაცია — მდებარებით ცხოველში მამრის მეორადი სასქესო ნიშნების გამოჩენა.

მასობრივი გადარჩევა — სელექციის ერთერთი მეთოდი, როდესაც საწყისი მასალიდან ახდენენ ინდივიდთა იმ მთელი ჯგუფის გადარჩევას, რომელსაც გააჩნია სელექციონერისათვის სასურველი ნიშან-თვისებები. გადარჩევის ეს მეთოდი შეიძლება იყოს ერთჯერადი ან განმეორებითი.

მასტაკსი — მრგვალი კიბების ზოგიერთი ჯგუფის (Rolifera) წარმომადგენლების ხახის გაფართოება, რომელიც ამოფენილია ქიტინით; ეს უქანასკნელი წარმოქმნის ქიტინოვან უბებს, რომლის საშუალებით ხდება საკმლის დაქუცმაცება.

მასტაკსი — მასტაკის ფისი; მერქნიანი მტენარის არომატული ფისი.

მასტოდონტები — გადაშენებული, ხორტუქიანი (სპილოს მსგავსი) ცხოველები.

მასულა — 1. მიკროსპორების მომრგვალო გუნდები ზოგიერთი წყლის გვიმრის სპორასკიუმებში (მაგ., სალინიასებრთა ოქახის გვარ აზოლლაში). 2. იხ. პოლინიუმი.

მატლი — მწერების განვითარების ახალგაზრდა სტადია.

მატრანსფორმირებელი ფაქტორი — პნეუმოკოკებისაგან და ზოგიერთი სხვა ბაქტერიისაგან გამოყოფილი ნივთიერებანი, რომლებიც იწვევს იმავე ტიპის ბაქტერიების სხვა შტამის მყარ მემკვიდრულ ცვლილებას.

მატრიქსი მიტოქონდრიების — ნივთიერება, რომლითაც ამოვსებულია მიტოქონდრიების შიგნითა მემბრანის ნაო-

კები (კამერები); მიტოქონდრიების მატრიქსი შეიცავს ხსნად ცილებს და ფერმენტებს. ჩვეულებრივ ერთგეაროვანია, მაგრამ ზოგჯერ მასში იმყოფება მცირე ზომის მკვრივი მარცვლები (გრანულები).

მატრიქსი ციტოპლაზმისა — ციტოპლაზმის ძირითადი პოპოგენური ნივთიერება, რომლითაც ამოვსებულია ენდოპლაზმატური ბადის მემბრანების, ორგანოიდების, მეტაპლაზმური წარმონაქმნების, ჩანართებისა და სხვა სტრუქტურათა შორისი სივრცეები. მატრიქსში მიმდინარეობს პიოქიმიური რეაქციები, რომლებიც აბიოზებს უჯრედის სასიცოცხლო აქტიურობას; მათივე მეშვეობით ხორციელდება ნივთიერებათა გადატანა.

მატროკლინია — რეციპროკული პიბრიდების დედასთან მსგავსება, რაც შეიძლება გაპირიბებული იყოს: 1. ციტოპლაზმური მემკვიდრულობით, რომელიც უშთავრესად კვერცხუჯრედის გზით გადაეცემა, 2. დედისეული ეფექტით და 3. მშობლების პოლიპლოიდიზაციის არათანაბარი ხარისხით.

მაქსილარული ჩირკვალი — უმდაბლეს კიბოსნაირთა (დაფნიების, ციკლოპების) გამოყოფილი სისტემა, რომელიც შედგება ცელომური პარკისაგან.

მაქსილები — ნიჩბაფეხიანების (ციკლოპი) და უმაღლესი კიბოების (მდინარის კიბო) ორი წყვილი ქვედაყბა.

მაქსილოპედები — იხ. ყბაფეხები.

მატერაცია — ქსოვილის უჯრედების ურთერთ დაცილება (ბუნებრივად ან ხელოვნურად) უჯრედშორისი ნივთიერებათა დშლის შედეგად. მატერაცია შეიძლება იყოს მთლიანი და ნაწილობრივი. ნაწილობრივი მატერაციის დროს უჯრედი მხოლოდ ზოგიერთ ნაწილში სცილდება მეზობელ უჯრედს.

მაქიკი — მცობნელი ცხოველების ოთხგანყოფილებიანი კუჭ-ს ერთ-ერთი განყოფილება, სადაც გამოიყოფა კუ-

ქის წენი. მაქიციდან საკეები ვადა-
ლის წერილნაწლავში.

მაქა — ხელის მტენის პირველი განყოფილება, რომელიც შედგება ორი რიგი, თითქმის ერთნაირი სიგრძის, სიმსხოს და სიგანის, წერილი ძელები-საგან.

მბგერი აპარატი — ხორხის ნაწილი, რომელიც ხმის წარმოქმნაში მონაწილეობს.

მბგერი იოგები — ხორხის ღრუში განივად გაქიმული ორი ელასტური შემავრთებელ ქსოვილოვანი ნაოკი, რომელთა შორის მოთავსებულია ყოა. მათი საშუალებით ხდება ხმის წარმოქმნა. სახელდობრ, როდესაც ამოსუნთქული ჰაერის ნაკადი ყოაში გაივლის, ხორხის კუნთების შეკუმშვის შედეგად დაქიმული იოგები იწყებს რხევას და ხმა წარმოიქმნება. რაც მტრია მბგერი იოგების რხევის სიხშირე, მით უფრო მაღალია ხმა.

მგრძნობილობა — ცოცხალი ორგანიზმის მიერ გაღიზიანებათა შეგრძნების უნარი.

მდგურობა — ერთი სახეობის ინდივიდთა დასახლება მეორე სახეობის ან იმავე სახეობის ინდივიდებზე რაიმე ზიანის მიყენების გარეშე.

მდედრობითი ვირა — შიშველთესლოვან მცენარეთა მკაცროსპოროფიტების კრებულა. შედგება ღერძისა და მასზე განლაგებული გახვევბული ქერქლებისაგან; ქერქლები ორი სახისაა: მფარაი და სათესლე. თითოეული სათესლე ქერქლის ძირში ორი თესლკვირტია (მაკროსპორანგიუმი). მოთავსებული.

მდედრობითი ყვავილი — ყვავილი, რომელშიც მხოლოდ ბუტკოა (ან ბუტკოები) განვითარებული; მას ბუტკოიან (ბუტკოებიან) ყვავილსაც უწოდებენ.

მდელო — 1. მრავალწლოვანი, ძირითადად მებოთილური ბალახების (მარცვლოვანთა და ნაჭრბალახოვნთა) მცენარეულობა. 2. მიწის მონაკვეთი,

რომელიც დაფარულია ბუნებრივი ან ხელოვნურად დათესილი მრავალწლოვანი ბალახით. 3. მცენარეულობის კლასი.

მდელოთმცოდნეობა — იხ. მემდელოება. მებაღეობა — ბაღეული კულტურების (საზამთრო, გოგრა, ნესვი) მოყვანა; მემინდერეობის დარგი.

მეგავამტა — მდედრობითი სასქესო უჯრედის ერთერთი სახელწოდება.

მეგავამტოფიტი — მდედრობითი სქესიანი თაობა; წარმოიქმნება განსხვავებულ სპორიან მცენარეებში მეგასპორიდან.

მეგათერმები — იხ. მეგათერმული მცენარეები (ტერმინი შემოიღო დეიანდონმა).

მეგათერმული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც საჭიროებენ მაღალ ტემპერატურას (+ 20°-ზე ზევით) მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში.

მეგაჰაიოციტი — ძელის წითელი ტენის გიგანტური უჯრედები ერთი თნ. რამდენიმე ბირთვით; ემსახურებოან სხსხლის ფირფიტების წარმოქმნას.

მეგაჰარბია — მსხვილნაყოფიანობა.

მეგალოზობატები — მოუმწიფებელი ერთბირთვიანი (სისხლის წითელი სხეულაკები), რომლებიც შეიცავენ ბირთვს.

მეგალოზა — კიბორჩხალებს განვიფარების ლარვეული სტადია. მოგვაგონებს ზრდასრულ ფორმას. მხოლოდ მას აქვს უფრო განვითარებული მუცელი და მუცლის კიდურები, ეიდრე ზრდადასრულებულ კიბორჩხალებს.

მეგალანქტონი — წყლის სიბრქეში მცხოვრები დიდი ზომის ორგანიზმები, რომლებიც პასიურად გადაიტანება წყლის დინებით.

მეგახსორა — განსხვავებულ სპორიანი მცენარეების უფრო დიდი, ჩვეულებრივ მდედრობითი სპორა, რომლადანაც მდედრობითი გამეტოფიტი ვითარდება უმაღლეს სპოროვან მცენარე-

ებში (იზოტები, სელაგინელები) მეგასპორა საწყისად აღეხს მდებარებით წინაზრდილს; თესლიან მცენარეებში კი მეგასპორიდან ჩანასახს პარკი ვითარდება.

მეგასპორანგიუმი — სპორანგიუმი, რომელშიც მეგასპორები ვითარდება; თესლივან მცენარეებში მეგასპორანგიუმს თესლკვირტი წარმოადგენს.

მეგასპოროფიტი — მეგასპორების წარმოქმნის პროცესი. უფრო ვიწრო გაგებით — ფარულთესლოვანი მცენარეების ემბრიონული პარკის, ე. ი. მდებარებითი გამეტოფიტის წარმოქმნა თესლკვირტის სუბეპიდერმალური შრის ერთი ან რამდენიმე უჯრედიდან.

მეგასპოროფილი — სახეშეცვლილი ფოთლოვანი, რომელზედაც მეგასპორანგიუმები ვითარდება; შიშველთესლოვან მცენარეებში მეგასპოროფილს სათესლე ქერქლი წარმოადგენს, ფარულთესლოვანებში კი — ნაყოფფოთლები.

მეგასპოროციტი — მეგასპორის დედა უჯრედი; დიპლოიდური უჯრედი, რომლიდანაც რედუქციული დაყოფის შედეგად 4 მეგასპორა წარმოიქმნება.

მეგასფერული ინდივიდები, ფორმები — იხ. მაკროსფერული ინდივიდები.

მეგატომი — იხ. ინდივიდუუმის ფართობი.

მეგაფანეროფიტები — მერქნიანი ხე-მცენარეები, რომელთა სიმაღლე 30 მეტრზე მეტია.

მეგამეტროქრომატული — სახეობა ან პოპულაცია, რომელიც ხასიათდება პეტეროქრომატინის დიდი შემცველობით ქრომოსომულ ანაწყობში.

მედიანური ანუ შუათანა ხიზრტყე ყვავილიხა — ევრტიკალური სიბრტყე, რომელიც გაივლის ყვავილის შუაგულს და მფარავი ფოთლის შუა ძარღვს.

მედიატორი — ცხოველურ ორგანიზმებში ნერვული აგზნების გადამცემი ნივთიერება.

მედიკურ-გენეტიკური კონსულტაცია — მეშველურ დაავადებათა გენეტიკის

კონსის საფუძველზე რჩევა-დარიგების მიცემა მემკვიდრული სენით დაავადებულ პირთათვის.

მედიოპათია — ორგანიზმთა ერთიმეორეზე გავლენა მათი ერთად ცხოვრებისას შექმნილი ფიტოცენოზური გარემოს მეშვეობით, ცხოველმოქმედების შედეგად გამოყოფილი პროდუქტებით ან, პირიქით, რომელიმე ნივთიერების წართმევით.

მედუზები — ზღვის თაევსფლად მცურავი ცხოველები, რომლებიც თავის მხრივ წარმოადგენენ ჰიდროიდული (ჰიდრომედუზები) და სციფოიდური (სციფომედუზები) ნაწლავლრუიანების სქესიან თაობას. აქვს გამჭვირვალე, ქოლგისებრი სხეული, რომელსაც პირის ირგვლივ და ნაპირებზე საცეცები გააჩნია.

მედუზოიდი — ჰიდროიდული პოლიპების სქესიანი ინდივიდი, რომელსაც შენარჩუნებული აქვს მედუზასთან მსგავსება, მაგრამ მიმაგრებული რჩება კოლონიაზე, არ გააჩნია პირი და გრძნობის ორგანოები.

მედულარული კვალი, ღარი — ღარი, რომელიც წარმოიქმნება ქორდანი ცხოველების ჩანასახის ზურგის მხარეს გასტრულის სტადიაში და საწყისს აღეხს შემდგომში ნერვულ მილს.

მედულარული ხაოავსი — იხ. პერიმედულარული ზონა.

მედულაზლასტები — ემბრიონული ნერვული მილაკის არადიფერენცირებულ უჯრედები, რომლიდანაც შემდგომში წარმოიქმნება ან ნეიროზლასტები ან სპონგიოზლასტები.

მევალოზხ მევა — ქსოვილებში ქოლესტერინის სინთეზის შუალედი პროდუქტი.

მეზამთრე კვირტები — მოსვენების პერიოდის მქონე კვირტები, რომლებიც უვითარდება ცივი და ზომიერი კლიმატის ხეებსა და ბუჩქებს ყლორტების წვერსა და ფოთლების უბეში. გამოზამთრების შემდეგ, ე. ი. გაზაფ-

ხულის დასაწყისში ამ კვირტებიდან ახალი ყლორტები ვითარდება.

მეზანთები — მცენარეები, რომლებიც ზომიერ განედებში ყვავილობენ ვეგეტაციური პერიოდის შუაში. ამ წევუს ეკუთვნის ზომიერი განედის უმეტესი მცენარე.

მეზარქული მერქანი — მერქანი, რომლის პირველსაწყისი უჯრედები წარმოიქმნება ჩამოუყალიბებელი კონის ცენტრში, შემდეგ დიფერენცირება ვრცელდება სხვადასხვა მიმართულებით: ჩვეულებრივ პირველად ცენტრისკენაა, შემდეგ კი ცენტრიდანული. გვხვდება ზოგიერთი გვიმრანაირისა და შიშველთესლოვანთა ღეროში.

მეზაფხული მცენარეები — დეკორატიული მცენარეები, რომლებსაც აწინებენ მხოლოდ ერთ სევეგეტაციო პერიოდში (იაფუქუნა, კერბენა, მიხაკი და სხვ.).

მეზენტრიოალური ძაფები — მარჯნის პოლიმის გასტროპლასმარულ ღრუს სებტაზე (ტახარზე) არსებული ძაფები (გამსხვილებები), რომლებიც მდიდარია ქირკელოვანი უჯრედებით.

მეზენტრიოუმი — რგოლიანი ქიების ნაწერებში (სეგმენტებში) სხეულის მეორეული ღრუს (ცელომის) კედლების ზეარგისა და მუცლის მხარე.

მეზენქიმა — ემბრიონული ქსოვილი, რომლიდანაც ხდება ყველა სახის შემავრთბელი ქსოვილის განვითარება.

მეზობლახტები — უჯრედები, რომლიდანაც ხდება მესამე ჩანასახოვანი ფურცლის—მეზოდერმის განვითარება ქიებში, მოლუსკებსა და ფეხსახსრიანებში.

მეზოგამა — მტვრის მილის შექრა თესლკვირტში ინტეგუმენტების (თესლკვირტის საფრის) გავლით გვერდიდან. გვხვდება გოგრაში, მარმუქში და სხვა.

მეზოგლეა — ლაბოვანი, უსტრუქტურა ნივთიერება, რომელიც მოთავსებულია ღრუბელებისა და ნაწლავღრუბ-

ნების სხეულის გარეთა (ექტოდერმისა) და შიგნითა ფენებს (ენტოდერმის) შორის.

მეზოდერმა — მრავალუჯრედიანი ორგანიზმების ჩანასახის შეაჩანასახოვანი ფურცელი, რომელიც მოთავსებულია ენტოდერმისა და ექტოდერმის შორის. მეზოდერმიდან ვითარდება კუნთები, ძვლები, სისხლძარღვთა სისტემა, ხრტილები, სასქესო და გამომყოფი სისტემის ნაწილი და სხვა.

მეზოდერმა — რგოლიანი ქიების შენაწლავი.

მეზოზაგრები — ამარბი ქვეწარმავლები.

მეზოზოურია ერა—დედამიწის გეოლოგიური ისტორიის მეოთხე ერა (პალეოზოურსა და კაინოზოურს შორის); შედგება სამი პერიოდისაგან: ტრიასული, იურულისა და ცარკულისაგან. ამ პერიოდების დამახასიათებელია უზარმაზარი ქვეწარმავლები (დინოზაურებისა და მისთანების) გაბატონებული მდგომარეობა, ძელიანი თევზების, ფრინველებისა და ძუძუმწოვართა წარმოშობა; შიშველთესლოვან, ხოლო შემდეგ ფარულთესლოვან მცენარეთა გაბატონება.

მეზოთელიუმი — ეპითელიური ქსოვილი, რომლითაც ამოფენილია ე. წ. სეროზული ღრუების (მუცლის აკი, პლევრა) გარსი ხერხემლიან ცხოველებში და ადამიანში.

მეზოთერმები — იხ. მეზოთერმული მცენარეები.

მეზოთერმული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც თავის განვითარებისათვის საჭიროებენ ზომიერ ტემპერატურას (+15—20°); სითბოს მოყვარული მცენარეები.

მეზოკარპიუმი — ნაყოფსადრის (პერიკარპიუმის) შუა შრე, ე. ი. ენდოკარპიუმსა და ეგზოკარპიუმს შორის მდებარე შრე მცენარის ნაყოფში. ეს შრე მეტწილად უფრო მეტადაა განვითარებული ვიდრე ორი დანარჩენი შრე და სხვადასხვა ნაყოფში სხვადასხვა-

ნაირი იგებულება აქვს; მაგ., ილუბლის, ქლიაის, კერმისა და სხვ. ნაყოფში მეზოკარბიუმი წვნიანი რბილობია.

მეზოკოტილე — ღვივის მთავარი ღერძის მონაკეთი ჰიპოკოტილესა და ეპიკოტილეს შორის; გვხვდება ზოგიერთი მარცლოვანის (სიმინდი, კერი) ღმირებში, სადაც წარმოდგენილია წაგრძელებული მუხლის სახით ფარსა და კოლემბტრის მიმაგრების ადგილს შორის.

მეზომეტოზი — მიტოზი უმარტივესებში, რომლის დროსაც ცენტრიოლი როკალიზებულია ბირთვის პერიფერიულ ნაწილში, ქრომატინი კი ან იქვე ან კარიოსომაშია.

მეზონეფროზი — იხ. მეზონეფროსი.

მეზონეფროსი — პირველადი თირკმელი; ხერხემლიან ცხოველთა ჩანასახში განვითარებული გამოყოფის ორგანო, რომელიც სველის ჩანასახის განვითარების ადრეულ სტადიაში წარმოქმნილ გამოყოფის ორგანოს — პრონეფროსს. მეზონეფროსი თავის მხრივ, უშაღვს ხერხემლიანებში, იცვლება მეტანეფროსით — საბოლოო თირკმელთ.

მეზომერიტონეალური ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც საში მხრიდან დაფარულია მუცლის აბეთ (აღმავალი და დაღმავალი კოლენჯი).

მეზომლაზმა — პროტოლაზმის ძირითადი მასა. უჭრედის შიგნითა თხევადი პლაზმა, რომელიც შემოფარგლულია პლაზმოლემითა და ტონოპლასტით. მეზომლაზმა, პლაზმოლემასთან შედარებით, ხასიათდება მცირე ელასტიურობით, წყლის ადვილად შთანთქმითა და ვაცემით.

მეზომლანქტონი — წყლის სისტრქეში მცხოვრები 1 მმ-დან 5 მმ-მდე სიდიდის ორგანიზმები, რომლებიც პასიურად გადაიტანებიან წყლით.

მეზოსპარობები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ ორგანული ნივთიე-

რებებით (განსაკუთრებით ამინომჟავებით და ამიდებით) საშუალოდ დანაგვიანებულ წყალსატევებში (ზოგი სოკო, წყალმცენარე და სხვ.).

მეზოსპარობული წყალსატევები — საშუალო დანაგვიანების წყალსატევები, რომლისთვისაც დამახასიათებელია გარკვეული ფაუნა და ფლორა.

მეზოსომა — ქელიცერიანების (ობობები, მორიელები) მუცლის წინა ნაწილი, რომელზედაც კიდურების რუდიმენტებია განვითარებული.

მეზოტოპი — იხ. ინდივიდუუმის ფართობი.

მეზოტროფული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ნიადაგისადმი ატვლანებენ ზომიერ მოთხოვნილებას; უკავიათ შუალედი ადგილი ეუტროფულ და ოლიგოტროფულ მცენარეებს შორის.

მეზოფანეროფიტები — ხეები და ბუჩქები, რომელთაც აქვთ 3-დან 30 მ-მდე სიმაღლე.

მეზოფილი — მცენარის ფოთლის ძირითადი პარენქიმა; ფოთლის რბილობი, რომელიც მდებარეობს ზედა და ქვედა ეპიდერმის შორის; ჩვეულებრივ დიფერენცირებულია ე.წ. ღრუბლიანებრივი და მესრისებრი პარენქიმად.

მეზოფილური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ ზომიერად უკავიათ შუალედი ადგილი სითბოსმართეკარულ და სიცივისმოკვარულ ორგანიზმებს შორის.

მეზოფიტები — მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ ზომიერ-ტენიან ადგილებში. მათ ეკუთვნის ზომიერი ჰაეისა და ზომიერ-ტენიანი ადგილების უმეტესი მცენარეები და იგრეთვე კულტურულ მცენარეთა უმრავლესობა; წარმოადგენენ შორისულ ტიპს ქსეროფიტებსა და ჰიგროფიტებს შორის.

მეზოქსეროფიტები — მცენარეები, რომლებიც შეგუებულია საშუალოზე რამდენადმე უფრო მცირე სიმშრალის ნიადაგებს, ე. ი. ქსეროფიტებისა...და

ქსერომეზოფიტებს შორის ვარდამავალ პირობებს.

მეზოქაილოფიტები — იგივეა, რაც ოქსილომეზოფიტები.

მეზომალოფიტები — იხ. პალომეზოფიტები.

მეზომიდრაოფიტები — იხ. მიგრაფიტები.

მეთანური დუღილი — მეთანის წარმოქმნის სხვადასხვა ორგანული შენაერთების დუღილის შედეგად.

მეობრების ჩირკვლები — თვალის ქუთუთოების ქსოვილში არსებულ ციხის ჩირკვლები, რომელთა გამოწვევით იპოვება ქუთუთოების ნაპირები, რაც ხელს უშლის ცრემლის დენას.

მეიონი — მეცნარეთა და ცხოველთა სასქესო უჯრედების გაყოფის პროცესი, რომლის შედეგადაც ხდება ორგანიზმის სხეულის უჯრედებისათვის დამახასიათებელი, ქრომოსომთა რიცხვის ორჯერ შემცირება (განახევრება). ნორმალური მეიოზის დროსაც, ისევე როგორც მიტოზში, არჩეულ შემდეგ სტადიებს: პროფაზა, მეტაფაზა, ანაფაზა, ტელოფაზა.

მეიოსომები — პლანზის სუბმიკროსკოპიული ნაწილაკები; რომელსაც მიკროსომებსაც უწოდებენ.

მეიოსპორა — მეიოზის შედეგად წარმოქმნილი თითოეული სპორა.

მეიოციტი — სასქესო უჯრედი ზრდის პროცესში; უშეტეს მდგრადობით ცხოველში ეს არის პირველი რიგის ოეოციტი, რომლიდანაც შემდგომში წარმოიქმნება ერთი კვერცხუჯრედი და სამი მიმმართეული სხეულაკი; ამპრობით ცხოველში კი — პირველი რიგის სპერმატოციტი, რომლიდანაც 4 სპერმატოზოიდი წარმოიქმნება. მეცნარეთა უშეტესობაში მეიოციტი წარმოადგენს სპოროციტს (იხ.).

მეიხნერის სხეულები — კანში განლაგებული ნერვული დაბოლოებები, რომლებითაც ხდება შეხებით გამოწვეული გაღიზიანების მიღება.

მეიხნერის წნული — ნერვული წნული,

რომელიც მოთავსებულია კუკის კედლის ლორწოვანი გარსის ქვეშ.

მელანოზმი — ცხოველური ორგანიზმის საფარში (კანში, ბუმბულში, ბეწვში და სხვ.) პიგმენტ მელანინის დიდი რაოდენობით არსებობა.

მელანინი — მუქი მურათურის ან შავი პიგმენტი. გვხვდება ხერხემლიანი ცხოველების კანში, ბუმბულსა და ბეწვში, უხერხემლო ცხოველების ზოგიერთ გარეგან ორგანოში.

მელანოფორები — ეპიდერმისში და საკუთრივ კანში განლაგებული პიგმენტური უჯრედები, რომლებიც შეიცავენ მუქი მურათურის პიგმენტს — მელანინს (ამფიბიებსა და რიგ სხვა ცხოველებში).

მელიორაცია — ღონისძიებათა სისტემა (ქაობების ამოშრობა, მშრალი მიწების ხელოვნური მორწყვა, ხეთარგვა და სხვა.), რომელიც მიზნად ისახავს მიწის არახელსაყრელი ბუნებრივი პირობების გაუმჯობესებას, მისი წაყოფიერების გაზრდის მიზნით.

მელიოსის სხეულაკები — წერილი ჩირკვლების ჩგუფი, რომელიც გარშემოცრულია პატარა პარკისებრ ოტოპზე, სადაც კვერცხსაეალი ჩაედინება; დამახასიათებელია ზოგიერთ ბრტყელი კიისათვის.

მემბრანულები — ფირფიტები, რომლებიც შექმნილია წამწამების შეწებებით ინფუზორიებში.

მემბრანოპლასტი — უჯრედი, რომელიც გარსითაა შემოვლებული (განსხვავებით გიმნოპლასტისა).

მემდლოება — მემცენარეობის დარგი მდელთა (სათიბ-საძოვრების) სწორად გამოყენების, მათი გაუმჯობესებისა და აგრეთვე ახალი ნათესი მდლოების შექმნის შესახებ.

მემკვიდრეობით გადაცემა, დამემკვიდრება — მშობლის ნიშნების გადაცემა შთამომავლობაზე.

მემკვიდრეობითი ნიშან-თვისებები — მშობლებისაგან მიღებული, თანდაყო-

ლილი ნიშნები, რომლებიც დამოკიდებულია სასჯესო უჯრედების საშუალებით გენების გადაცემაზე.

მემკვიდრეობითი ცვალებადობის ჰომოლოგიური რიგების კანონი — ამ კანონის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ გენეტიკურად ერთმანეთთან ახლო მდგომ სახეობებსა და გვარებს მემკვიდრეობითი ცვალებადობის მსგავსი რიგები ახასიათებთ.

მემკვიდრეობითობა — ორგანიზმის თვისება შეუნარჩუნოს და გადასცეს შემდგომ თაობას, წინაპრებისაგან მიღებული ნიშანთვისებები და განვითარების თავისებურებანი.

მემკვიდრეობის კონსერვატიზმი — ნიშანთა მდგრადობა, სიმტკიცე მემკვიდრეობაში, შთაშობაელობაში.

მემკვიდრული სტრუქტურა — ილიოტიპი, რომელიც განსაზღვრავს მომავალი და არსებული ოცხალი არსების რეაქციის ნორმას. ასეთი სტრუქტურა მოთავსებულია განაყოფიერებულ კვერცხუჯრედში ან სპორაში და უცვლელად გადაეცემა უჯრედის გაყოფისას.

მემკვიდრულობა — იხ. მემკვიდრეობითობა.

მემკვიდრულობის ქრომოსომული თეორია — იხ. ქრომოსომული თეორია მემკვიდრეობითობისა.

მემცენარეობა — 1. მეცნიერება კულტურული სასოფლო სამეურნეო მცენარეებისა და მათი მოვლა-მოყვანის შესახებ. 2. სოფლის მეურნეობის წარმოების ერთ-ერთი ძირითადი დარგი.

მენდელიზმი — ჩეხი მეცნიერის გრეგორ მენდელის მიერ მემკვიდრეობითობის შესახებ ჩამოყალიბებული დებულებები, რომელიც საფუძვლად დაედო ნიშანთა მემკვიდრეობით გადაცემის კანონზომიერებათა შესწავლას.

მენდელის კანონები — სქესობრივი გამრავლების დროს მომდევნო თაობებში ნიშანთვისებათა მემკვიდრეობით გადაცემის, ე. ი. მემკვიდრული ფაქტორებს

განაწილების კანონზომიერებანი, რომლებიც პირველად დაადგინა ჩეხმა მეცნიერმა გრეგორ მენდელმა 1855 წელს. ეს კანონებია: 1. პიბრიდების პირველი თაობის (F₁) ერთგვარობა, რაც იმაში უვლინდება, რომ ერთი ნიშანთვისება ახშობს საპირისპირო ნიშანთვისების გამოვლინებას. 2. დათიშვის კანონი, რომლის თანახმად პიბრიდთა პირველი თაობის შთამომავლობაში, ე. ი. მეორე თაობაში (F₂), ხდება დათიშვა: მათ შთამომავლობაში ხელახლა ჩნდება რეცესიული ნიშანთვისების მქონე ინდივიდები, რომლებიც შთამომავალთა მთელი რაოდენობის დაახლოებით მეოთხედ ნაწილს შეადგენს. 3. გენების (მემკვიდრულ ფაქტორების) დამოუკიდებლად განაწილების კანონი, რომლის თანახმად დათიშვა თითოეული წყვილი ნიშანთვისების მიხედვით მიმდინარეობს დანარჩენ ნიშანთვისებათა წყვილებსაგან დამოუკიდებლად.

მენდელირება — „მენდელირების“ შესახებ ლაპარაკობენ ამ შემთხვევაში, როდესაც გარკვეული ნიშანი, ცდებში, იქცევა მენდელის კანონების შესაბამისად.

მენისეი — 1. წვრილ, კაპილარულ მილში მოთავსებული სითხის ჩაზნექილი ან ამოზნექილი ზედაპირი; 2. ხრტილოვანი დისკო ძუძუმწოვართა მალეების სხეულებს შორის.

მენისაუზა — მენსტრუალური ციკლის შეწყვეტის დრო (ხდება 40—50 წლოვანებში).

მენსტრუალური — მენსტრუაციასთან დაკავშირებული.

მენსტრუაცია — პერიოდული (ყოველთვიური) ფიზიოლოგიური სისხლდენა ქალის საშვილოსნოდან რეპროდუქციულ ხნოვანებაში; თვიური; რიგი.

მენტორი — აღმზრდელი; ზრდასრული მცენარე, რომელიც მცნობის საშუალებით შეზრდილია ახალგაზრდა ნათესართან, რათა ამ უკანასკნელს გადას-

ცეს გარკვეული თვისებები. შენტორი შეიძლება იყოს როგორც საძირედ, ისე სანამყენედ.

შენტორის მეთოდი — მცენარეული პიბრიდების აღზრდის მეთოდი, რომელიც შეიმუშავა ი. მიჩურინმა. ეს მეთოდი იმაში მდომარეობს, რომ გარკვეული საძირის შერჩევით (მენტორით) შეიძლება ზემოქმედება მოვახდინოთ სანამყენეზე და პირიქით.

შენჯი — 1. მწერის ფეხის პირველი განყოფილება, რითაც ფეხი შეკრდს შეენაწევრება. 2. ქვემო კიდურის სარტყელი.

შენჯის სარტყელი — უკანა კიდურის სარტყელი; შენჯი; ხმელეთის ხერხემლიანი ცხოველების ძვლების სისტემა, რომელიც უკანა კიდურის ჩონჩხის საყრდენს წარმოადგენს. შედგება ერთმანეთთან შეზრდილი შენჯისა (ორი) და გავის ძვლისაგან.

შეორადი გამსხვილება ღეროში — ღეროს ღიაშტრის გაზრდა კონისა და კონათაშორის კამბიუმის მოქმედების ხარჯზე. ჩვეულებრივ დამახასიათებელია ორლებნიანი მცენარეებისათვის.

შეორადი ვულფულის სხივები — კონებს შორის არსებული ძირითადი ქსოვილის ზოლები, რომლებიც შეორად მერქანსა და ლაფანაშია განვითარებული.

შეორადი ლაფანი — ლაფანი, რომლის წარმოქმნაში, კამბიუმიც ღებულობს მონაწილეობას.

შეორადი მერქანი — მერქანი, რომლის წარმოქმნაში კამბიუმიც ღებულობს მონაწილეობას.

შეორადი პარაზიტები — იხ. ზეპარაზიტები.

შეორადი უფრო მწერები — უფრო მწერები, რომელთაც ევოლუციის პროცესში დაკარგეს ფრთები ცხოვრების ნორთან დაკავშირებით (ტილი, ბალღინჯო და სხვა).

შეორადსაფრიალი, შეორეულსაფრიალი მცენარეები — ორლებნიან მცენარეთა ერთ-ერთი ქვეკლასი, რომელიც აერ-

თანებს ისეთ მცენარეებს, რომელთა გვირგვინის ყველა ფურცელი შეზრდილია და თესლკვირტი ერთი ინტეგუმენტითაა; მათ ფურცლებზეზრდილიანებსაც უწოდებენ (მანანასებრნი, ფურისულასებრნი, ხეარტლასებრნი, ძალყურძენასებრნი და სხვა).

შეორე რიგის ოვოციტები — იხ. ოვოციტები მეორე რიგისა.

შეორე რიგის სპერმატოციტები — იხ. სპერმატოციტები მეორე რიგისა.

შეორეული ბირთვი — ფარულთესლოვან მცენარეების ჩანასახის პარკის დიპლოიდური ბირთვი, რომელიც წარმოიქმნება ზედა და ქვედა პოლარული ბირთვებიდან (ოთხ-ოთხი) ცენტრისაკენ გამოცალკეებული ორი ბირთვის შეერთებით.

შეორეული ენდოსპერმი — საკვები ნივთიერების შემცველი ქსოვილი ფარულთესლოვანი მცენარეების თესვაში; წარმოიქმნება ჩანასახის პარკის მეორეული ბირთვისა და მეორე სპერმის შეერთების შედეგად.

შეორეული ზრდა — მცენარის ორგანოს ზრდა კამბიუმის (მეორეული წარმოშობი ქსოვილის) მოქმედების შედეგად.

შეორეული თმა, ბალანი, — შედმივი თმა, ბალანი, რომელიც ამოდის ე. წ. შუკლის — პირველადი თმის გაციელების აღვილზე.

შეორეული პირი — პირის ხერელი, რომელიც წარმოქმნილია ჩანასახის პირველი პირის საწინააღმდეგო მხარეს (კანეკლიანებში, ქორღიანებსა და სხვა ცხოველებში).

შეორეული რეაქცია — ანტისხეულების სწრაფი წარმოქმნა, რომელიც გამოწვეულია ანტიგენის ვანმეორებით ინექციით, პირველი ინექციის რამდენიმე დღის, კვირის ან თვის შემდეგ.

შეორეული სახეხო ნიშნები — მდებარეობითი და მამრობითი ცხოველის გარეგანი განმასხვავებელი ნიშნები, რომელიც უფრო მეკუთრად ელონდება სქესობრივი სიმწოდის პერიოდში.

მეორეული ქსოვილი — მცენარეული ქსოვილი (ლიფერენცირებულო), რომელსაც დაკარგული აქვს წარმოქმნილი ფუნქცია (გამტარი, სამარაგო, მფარავი, გამოყოფი და სხვ. ქსოვილი).

მეორეული ღრუ ხსეულისა — იხ. ცელომი.

მეორეული წარმოშობის ქსოვილი — წარმოშობის ქსოვილი (კამბიუმი, ფლოგენი); რომელიც წარმოიქმნება პირველადი წარმოშობის ქსოვილისაგან (მერისტემისაგან) და იძლევა სპეციალიზირებულ უჯრედულ ელემენტებს: მერქანს, კორქს, ლათანს.

მეორეული მუცხელები — იხ. ტრაქეები, და ტრაქეიდები.

მეორეულიაირიანები — ცხოველები, რომელთაც ემბრიონალური განვითარებისას პირი წარმოქმნებათ არა პირველადი პირისაგან (ბლასტოპორისაგან), არამედ ჩანასახის ბლასტოპორის საწინააღმდეგო მხარეს (კანეკლიანები, ქორღიანები და ზოგიერთი სხვ.).

მეორეულსაფრიალი მცენარეები — იხ. მეორესაფრიალი მცენარეები.

მეორეულღრუიანები — ცხოველთა ქვეფი; რომელთაც გააჩნია სხეულის მეორეული ღრუ — ცელომი. მათ ეკუთვნის რგოლოვანი ქიები, ფეხსახსრიაანები, მოლუსკები, კანეკლიანები, ქორღიანები.

მერიკარები, მერიკარაბი — მშრალი დანაწევრებულ ნაყოფის — სპიზოკარპის (იხ.) ცალკეული ნაწილი (ნაყოფის ცალი).

მერიტებები — მცენარის გამტარი კონები, რომლებიც თავის მხრივ წარმოადგენენ იმ რგოლებს (ნაწილებს), რომლიდანაც დანაწევრდა სიფონოსტელა ევოლუციის პროცესში. დამახასიათებელია ლერძული ორგანოებისათვის.

მერიტება — წარმოშობის ქსოვილი მცენარეში. არჩევენ კენწრულ, გვერდით და ზართულ მერიტებებს; მერიტებებს, სოტევის ვიწრო გავებით, ხშირად უწ-

ოდებენ წარმოშობის ქსოვილის ზრდის წერტილს, ე. წ. პრომერისტემას. წარმოადგენს არალიფერენცირებულ ქსოვილს, რომლის უჯრედები იმყოფება დაყოფისათვის მუდმივ მზადყოფნაში. მისი უჯრედები, ლიფერენცირებული ქსოვილების უჯრედებთან შედარებით, ძალიან მცირე ზომისაა და თხელკედლიანია.

მერკელის სხეულები — კანის ეპითელიუმში განლაგებული შეხების დისკოები.

მეროამიტოზი — ამიტოზის ერთ-ერთი სახე, რომლის დროსაც წარმოიქმნება სხვადასხვა ზომის შვილეული უჯრედები (ერთი დიდი, მეორე უფრო მცირე ზომის).

მეროგამია — განაყოფიერების პროცესის უმარტივესებში, რომლის მსვლელობის დროსაც კოპულირებენ არა მთლიანად ორგანიზმები (როგორც ამას ადგილი აქვს პოლოგამიის დროს), არამედ ამ უკანსენლთა დაყოფის შედეგად წარმოქმნილი მცირე ზომის მეროგამიტები. მეროგამია შეიძლება დაეკავშიროთ იზოგამიას, ანიზოგამიას ან ოოგამიას.

მეროგონია — ევრიკა უჯრედის უბირთვო მონაკვეთის დანესვლა ნორმალური სპერმიებით, რომელთა ბირთვი და ცენტროსომა იწვევს კვერცხის განვითარებას; ანდროგენეზის ნაირსახეობა.

მეროზიგოტა — ბაქტერიების გენეტიკაში — „ნაწილობრივი ზიგოტა“, რომელიც შეიცავს უჯრედ რეცეპიენტის სრულ გენომს და უჯრედ დონორის ნაწილს, ეს უკანასკნელი შეიძლება სხვადასხვა ზომის იყოს.

მეროზოიტი — ზოგიერთი უმარტივესის (სპორიანების) შვილეული ინდივიდები, რომლებიც წარმოიქმნება შიზონტიდან მრავალჯდისი უსქესო გამრავლების (შიზოგონიის) გზით.

მერკარინული ჭირკვლები — ჭირკვლები, რომლებიც სეკრეტის გამოყოფისას არ კარგავენ თავისი პროტოპლაზმის

შესამჩნევ ნაწილს (განსხვავებით აპოკრინული და პოლოკრინული გირკვლებსა, რომელთა სეკრეტში ნაწილობრივად მთლიანად შედის მათი პროტოლაზმა).

მეროპიქსიხი — მეროზიოტის წარმოქმნა. გენეტიკური მასალის ნაწილობრივი გადატანის გზით ტრანსფორმაციის, ტრანსდუქციის ან კონიუგაციის მსველეობაში, რომლის დროს ხდება დონორის გენეტიკური მასალის მონაკვეთის უშუალო ჩართვა რეციპიენტის გენეტიკურ მასალაში.

მეროპლანქტონი — ცხოველები, რომლებიც მხოლოდ დროებით, განვითარების გრძელვადიანი ცხოვრობენ წყლის სიბრტეში, მაგ., ფსკერზე მცხოვრებ რიგ ცხოველთა ლარვები.

მეროპერმია — კვერცხის ნორმალური დათვისვა სპერმიით, რომლის ბირთვიც არ ერწყმის კვერცხის ბირთვს არამედ ილუპება ის პლაზმაში. ბუნებრივი პროცესის სახით მეროპერმია შეიმჩნევა ნიადაგის მრგვალ ქივებში (ნემატოდებში).

მერქანი — იხ. ქსილემა.
მერქნაიანი მრავალწლოვანი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ცოცხლობენ ორ წელზე მეტხანს და აქვთ გზხეველული კორპის თხელი ფენა. დღვარული ღერო.

მერქნის ბოკოები — იხ. ლიბრიფორმი.
მერქნის გული — მერქნიან მცენარეთა მერქნის ცენტრალური ნაწილი.

მერქნის მეტატრაქეალური პარენქიმა — მერქნის პარენქიმა, რომელიც განლაგებულია ტანგენტალური დაწებების სახით, რაც მეტწილად დამოკიდებულია არ არის ქურქლების განლაგებაზე.

მერქნის სიღამაღვ — ხის მერქნის დაავადება, რომელსაც იწვევს პარაზიტი სოკოები (აბედის სოკო, მანქვეალა და სხვ.).

მერქნის ხვიები — მერქნის მონაკვეთები, რომელიც გამოდის ღეროში რადიალურად ცენტრიდან პერიფერიისაკენ და გრძელდება გულგულის ნაწილში.

შედგება ქსილემის ელემენტებისაგან (ქურქლები) და შეიმჩნევა ხნიერზე მცენარეთა ღეროს განივ გადანქვრზე.

მერქნის ტექტურა — მერქნის მოხატულობა ღეროს გადანაქვრზე.

მერქნის ცილა — მერქნის ვარეთა, უფრო ახალგაზრდა შრე ხის ღეროში.

მერქნემათები — 1. ღამის პეპლების ერთ-ერთი ოჯახი, რომლის წარმომადგენლების მატლები დიდ ზიანს აყენებენ ზოგიერთი ხეცენარის მერქანს; როგორც კი მატლები მოხვდებიან მერქანში, ღრღინას მას და აზიანებენ. 2. არსაგდელური მთლესებისა და კბონსაირთა ის წარმომადგენლები, რომლებიც აზიანებენ ხომალდის ხის ნაწილებსა და ზღვის სანაპირო ხის ნაგებობებს.

მესამე ქუთუთო — იხ. სახამხამო აპი.

მესრისებური პარენქიმა — ფოთლის მეზოფილის ერთ-ერთი შემადგენელი ქსილემის, რომელიც შედგება ფოთლის ზედაპირის მიმართ პერპენდიკულარულად მქიდროდ განლაგებული, ქლოროფილის მარცვლებით მდიდარი წაგრძელებული უჯრედებისაგან.

მესტომი — გამტარი ქსოვილების ერთობლიობა მცენარის გამტარ კონებში (მოძველებული ტერმინია).

მეტაბოლიზმი — სხვადასხვა სახეობის ორგანიზმთა ურთიერთკავშირი; ამასთან ეს ორგანიზმები ერთმანეთთან არც ისე მქიდრო თანაცხოვრებაში არიან, როგორც ამას ადგილი აქვს სიმბიოზის დროს; მათი ურთიერთკავშირი მდგომარეობს იმაში, რომ ერთი ორგანიზმი წარმოქმნის აუცილებელ ნივთიერებას მეორე ორგანიზმისათვის; ან როდესაც ერთი ორგანიზმი ქმნის ხელსაყრელ პირობებს მეორე ორგანიზმის სიცოცხლისათვის.

მეტაბოლიზმი — ნივთიერებათა ცვლანუ ასიმილაციისა და დისიმილაციის ერთობლიობა; მეტაბოლიზმი ცოცხალ-

ლი ორგანიზმის ძირითადი თვისებაა. **მეტაბოლიზმა**—სხეულის ფორმის დრამებითი შეცვლა (უმარტივესებში).

მეტაბოლიტები — ორგანიზმის უკრელების ცხოველყოფილობის (ნივთიერებათა ცვლის) შედეგი პაროდუქტები.

მეტაბოლური წყალი — წყალი, რომელიც წარმოიქმნება ცხიმის გახლეჩის შედეგად (მაგ., განვითარებული კვერცხის ყვიტორში).

მეტაგენეზი — გამრავლება თაობათა კანონზომიერი ცვლით, როდესაც ერთი თაობა მრავლდება სქესობრივად, ხოლო მეორე — უსქესოდ. დამახასიათებელია ზოგი უხერხემლო ცხოველისათვის (ღრუბელების, ნაწლავღრუიანების და სხვათა წარმომადგენლისათვის).

მეტაგენეზი — მოვლენა, როდესაც განსხვავებულსქესიანი ყვაილების მქონე მცენარეში მამრობითი ყვაილები მწიფდება მდედრობით ყვაილებზე იდრე.

მეტაზოა — მრავალუკრედიანი ცხოველების საერთო სახელწოდება.

მეტაქინეზი — 1. ქრომოსომთა ნახევრების დათოშვა, დაცილება მიტოზის ანაფაზაში. 2. ქრომოსომთა შესვლა ეკვატორულ ფირფიტაში (იგივეა რაც კონტრასია).

მეტამერები—ცხოველური და მცენარეული ორგანიზმების სხეულის სიგრძივი ღერძის გასწვრივ თანმიმდევრულად განლაგებული, მსგავსი აგებულების ნაწილები, ნაწევრები. ცალკეულ ნაწევარს კი **მეტამერი** ანუ **სეგმენტი** ეწოდება.

მეტამერი — იხ. **მეტამერები**.

მეტამერია — სხეულის დანაწევრება ცალკეულ, ერთმანეთის მომდევნო მონაკვეთებად (**მეტამერებად**, **სეგმენტებად**), რომლებშიც ჩვეულებრივ ცენტრალ თუ ბევრად მეორდება ორგანოთა სისტემა, მაგ., რგოლიან ჭიებში. მას **სეგმენტაციასაც** უწოდებენ.

მეტამერია მცენარეებში — სიგრძეში

ზრდის მქონე ორგანოს დანაწევრება, რამდენიმე განმეორებად ერთსახოვან მონაკვეთებად — **მეტამერებად**, მაგ., ყლორტის მუხლებად და მუხლთმორისებად დანაწევრება.

მეტამიტოზი — მიტოზი უმარტივესებში, რომელიც უმაღლეს ცხოველთა ნორმალურ მიტოზს შეესატყვისება.

მეტამორფოზი — რისამე სახეცვლა, გარდაქმნა. 1. **მეტამორფოზი** ცხოველებში — ცხოველის გარდაქმნა თავისი ინდივიდუალური განვითარების პროცესში, რაც გამოიხატება მისი აგებულებასა და ცხოვრების ნირის შექვეთრებაში; მაგალითად. თავკომბალს გადაქცევა ბაყაყად; მწერების მათი გადაქცევა კუპრად, ხოლო კუპრისა ზრდასრულ მწერად. 2. **მეტამორფოზი** მცენარეებში — მცენარის ძირითადი ორგანოების (ფესვი, ღერო, ფოთოლი) ფორმისა და აგებულების სახეცვლილება მათი ისტორიული განვითარების პროცესში ფუნქციის შეცვლასთან დაკავშირებით; მაგალითად, ელტროფილის ტუბერი წარმოადგენს სახეცვლილ ყლორტს, კოწახურის გყალი — სახეცვლილ ფოთოლს.

მეტამორფოზული პოლიემბრიონია — იხ. **პოლიემბრიონია**.

მეტანაუბლიფი — კიბოსნაირთა ლარვეული (შატლის) განვითარების მეორე სტადია, რომლის დროსაც ხდება მკერდისა და მუცლის სეგმენტების გამოცალკეება.

მეტანდრია — მოვლენა, როდესაც განსხვავებულსქესიანი ყვაილების მქონე მცენარეში მდედრობითი ყვაილები მწიფდება მამრობით ყვაილებზე იდრე.

მეტანეფრიდიები — ზოგიერთი უხერხემლო ცხოველის (მკირეჩავრიათა ჭიებში, წურბელებში) მილისებრი ფორმის გამოყოფის ორგანოები; მათ სეგმენტურ ორგანოებსაც უწოდებენ.

მეტანეფროსი — მეორადი თირკმელი; რეპტილიების, ფრინველების, ძუძუ-

- მწორებისა და ადამიანის გამოყოფის წყვილი ორგანო, რომელიც წარმოიქმნება ორგანიზმის ჩანასახოვანი განვითარების პროცესში პირველადი თირკმელის — მეზონეფროსის ნაცელად.
- მეტანტები** — ზომიერი განედის მცენარეები, რომლებიც ყვავილობენ ვეგეტაციური პერიოდის სულ ბოლოს (მაგ., ელის ზოგიერთი ხახვი).
- მეტაპლაზმა** — ციტოპლაზმის ჩანართები, რომლებიც წარმოადგენენ არა უჯრედის ჩანართებს, არამედ სამარაგო ნივთიერებებს ან ნივთიერებათა ცელის პროდუქტებს.
- მეტანომა** — ქელიცერიანების (მაგ., ობობისნაირთა) მუცლის უკანა ნაწილი, ანუ უკანა მუცელი, რომელსაც კიბურები არ გააჩნია.
- მეტახტაზი** — 1. სისხლის ან ლიმფის ნაკადით ორგანული ნაწილაკების (მიკრობების, სიმსივნის უჯრედების ან მარტილების) გადატანა, რაც იწვევს დაავადების ახალ ეტაპებს. 2. ასეთი გადატანის შედეგად გაჩენილი მეორეული ეტაპი დაავადებისა.
- მეტატრაქეალური პარენქიმა მერქნისა** — იხ. მერქნის მეტატრაქეალური პარენქიმა.
- მეტატროფული ორგანიზმები** — იგივეა რაც პეტეროტროფული ორგანიზმები; ეს ტერმინი ძირითადად იხმარება მიკროორგანიზმების მიმართ.
- მეტატროფი, მეტატროფი** — ჩოლოვანი ქიების ლარეის წამწამების ქვედა სარტყელი.
- მეტატროფოფორი** — მრავალჯაგრიანი ქიების განვითარების ერთ-ერთი სტადია. ამ სტადიის დროს ლარეა, წინა სტადიაში განვითარებული ლარეისაგან — ტროქოფორისაგან, განსხვავდება სეგმენტირებული სხეულით; სეგმენტების რაოდენობა ჩვეულებრივ 3—9; ამასთან ბევრი ოჯახის წარმომადგენლისათვის ეს რიცხვი მუდმივია.
- მეტაფაზა** — უჯრედის არაპირდაპირი გა-

- ყოფის მიტოზის ან მეიოზის მეორე (პროფაზის მომდევნო) ფაზა, რომლის დროსაც ქრომოსომები განლაგებულია უჯრედის ეკვატორიალურ სიბრტყეში და ვარსკვლავის შთაბეჭდილებას სტოვებს.
- მეტაფლოემა** — ფლოემის ნაწილი, რომლის უჯრედებსაც აღარ აქვს სიგრძეში წაგრძელების უნარი. წარმოადგენს მცენარის ღერძული ორგანოების ორგანული ნივთიერების გამტარი სისტემის ნაწილს, რომელიც გამოირჩევა ფართო სანათურაიანი ელემენტებით.
- მეტაქრომატინი** — იხ. ეოლუტინი.
- მეტაქზემები** — მეორე რიგის ქსენეები; თავის მხრივ წარმოადგენს ნაყოფსაფარისა (პერიკარპიუმის) და თესლის კანის (ე. ი. მდებარეობით მცენარის ქსოვილების) ფორმის, შეფერვისა და სხვა თვისებების ცვლილებას; რაც მკმისეული ორგანიზმის მტერის წარცვლების ზეგავლენის შედეგადაა მომხდარი.
- მეტაქსილემა** — მცენარის ღერძული ორგანოების წყლის გამტარი სტრუქტურის ელემენტები, რომელიც ყალიბდება ორგანოს სიგრძეში ზრდის დამთავრების შემდეგ. წარმოადგენს პირველადი მერქნის ნაწილს, რომლის უჯრედებსაც, განსხვავებით პროტოქსილემის უჯრედებისა, არა აქვს წაგრძელების უნარი. მის შემადგენლობაში შედის კურკლები (ციბისებრი, ბალესებრი და წერტილოვანი გისქელებებით) და ფართოფორიანი ტრაქეიდები.
- მეტაცელა** — იხ. ცელომი.
- მეტაცეკარია** — მწოველა ქიების ლარეის სტადია; წარმოიქმნება მეორე შუალედურ მასპინძლის სხეულში; აქედან (მასპინძელთან ერთად) უნდა მოხდეს საბოლოო (მუდმივი) მასპინძლის სხეულში, სადაც ხდება მისი სქესობრივი მომწიფება.
- მეტისაცია** — იხ. მეტისაცია.

მეტეოსაცია — სხვადასხვა ჯიშის სასოფლო-სამეურნეო ცხოველების შეჯვარება ჯიშის გასაუმჯობესებლად.

მეტეოსა—1. მეტისაციის შედეგად მიღებული ცხოველი. 2. აღამიანი, რომელიც წარმოშობილია სხვადასხვა რასის წარმომადგენელთა ქორწინების შედეგად; კერძოდ, აღამიანი, რომელიც წარმოშობილია ინდიელებისა და ევროპეოიდული რასის წარმომადგენელთა შეუღლების შედეგად.

მეტრატერში — მწოველი კიების საშეიქონის დაბოლოება.

მეტრომორფული — სრულიად დედის მსგავსი. მეტრომორფული ნაჭვარი პატრომორფულთან ერთად მიეკუთვნება ე. წ. ტრუ ჰიბრიდს და წარმოიქმნება პართენოგენეზის გზით.

მეტუმიოზი — მეცნიერება ტყის მოვლაგაშენებისა და ექსპლუატაციის სწორად წარმოების შესახებ.

მექანიკური ქსოვილი მცენარისა — ქსოვილთა სპეციალურე სისტემა, რომელიც სიმტკიცეს აძლევს ცალკეულ ორგანოსა და მთლიანად მცენარეს; სკლერენქიმა.

მექანიციზმი ბიოლოგიაში — ანტიდიალექტიკური მოძღვრება, რომელიც უარყოფს თვისობრივ განსხვავებას ცოცხალ ბუნებასა და არაცოცხალ ბუნებას შორის და ბიოლოგიური მოვლენები დაკუთავს ფიზიკურ და ქიმიურ მოვლენებამდე.

მექანოლამარკიზმი — ერთ-ერთი მიმართულება ორგანული სამყაროს ისტორიული განვითარების მოძღვრებაში. ამ მიმართულების თანახმად ორგანიზმი წარმოადგენს ინერტულ სხეულს, რომელიც პასიურად იცვლება გარეგანი ძალის ზემოქმედებით; მექანოლამარკისტების მტკიცებით ორგანიზმთა განვითარება ხდება ორგანიზმისა და გარემოს მექანური წონასწორობის დარღვევის შედეგად; ამით ისინი უარყოფენ ბუნებრივი შერჩევის

როლს ცოცხალი ბუნების ისტორიული განვითარების პროცესში და აღიარებენ თავდაპირველი მიზანშეწონილობის არსებობას.

მექანორიტეტორები — შეხების ორგანოები.

მექანოჰორია — მცენარის თესლების გავრცელების ერთ-ერთი საშუალება; ამ დროს მწიფე (შემოსული) ნაყოფი სწრაფად იხსნება (სკლემა) და მკვეთრი ბიძგის შედეგად თესლები თანტება (ყვითფლ აკაცის, მუაველას, კიტრანას, უკადრისას და სხვ.).

მეყვავილეობა — მემცენარეობის დარგი, რომელიც აწარმოებს დეკორაციულ-ყვავილოვან მცენარეთა მოშენებას.

მეზობრბუჩქიანი მარცვლოვნება — მარცვლოვნები, რომელთა ღეროები მეჩხერადაა განლაგებული ბუჩქში და ბარტყობის მუხლში მიწის ზედაპირის ქვეშ (ტიმოთულა, კონდარი და სხვა).

მეწამული ბაქტერიები — ბაქტერიების ჯგუფი, რომლებიც შეიცავენ წითელ და იისფერ პიგმენტს.

მეგემები მცენარის — მცენარის მფარავ ქსოვილში ბაგეების ნაკვალავანეთარებული ბორცვისებრი წარმონაქმნები, რომელთა საშუალებით ხდება უჯრედშორისების ატმოსფეროთან დაკავშირება. ეითარდება ეპიდერმისის კორპით შეცვლის პროცესში. წარმოადგენენ მეორეული აგებულების სპეციალურებს.

მზის წნული — სიმპათიკური ნერვული სისტემის ერთ-ერთი ნერვული წნული.

მთავარი გენი — იხ. ოლიგოგენი.

მთავარი ფესვი — ფესვი, რომელიც ჩანასახის ფესვიდანაა, თესლის გალიეების შემდეგ, განვითარებული და ღეროს გაგრძელებას წარმოადგენს. განსაკუთრებით კარგადაა გამოსახული მთავარღერძიანი ფესვის მქონე მცენარეებში.

მთავარი ჩანასახოვანი პლანზმა — გეისმა-

ნის მებრ შემოღებული ტერმინი, რომელიც ნაგულისხმევი ჩანასახოვანი პლანმა, რომელიც ფუნქციონირებს უსქესო გამრავლების დროს. მას კვირტების ან სპორების პლანმასაც უწოდებენ. ამ ტერმინს ამჟამად ისტორიული მნიშვნელობა აქვს.

მთავარდერძიანი ფესვთა სისტემა — მცენარის ფესვთა სისტემა, რომლის მთავარი ფესვი კარგადაა განვითარებული და სიგრძითა და სიმსხოთი სპარაბობს დანარჩენ (გვერდით) ფესვებს.

მთავარდერძიანი ფესვი — იხ. მთავარდერძიანი ფესვთა სისტემა.

მთის ავადმყოფობა — ავადმყოფური მოვლენა, რომელიც გამოწვეულია უმადლესი ნერვული მოქმედების დარღვევით დიდ სიმაღლეზე ასვლის დროს (ატმოსფერული წნევის შემცირებასთან დაკავშირებით). ადგილც აქვს (ქანძრთელ ადამიანებში) 3-4 კმ სიმაღლეზე (ზღვის დონიდან) ასვლისას.

მთის ფაუნა — მთის ცხოველთა ერთობლიობა.

მთლიანი ფოთოლი — ფოთოლი, რომლის კიდე ფირფიტის სიგანის მეოთხედზე ნაკლებია ან სრულებით არაა ამოკვეთილი.

მთლიანობა ორგანიზმისა — ორგანიზმის თვისება გაააროს ონტოგენეზის თანმიმდევრული ეტაპები ორგანიზმის ყველა ორგანოსა და მარეგულირებელ სისტემათა ფუნქციებს შორის ურთიერთმოქმედების საფუძველზე.

მთრიმლავე მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც დიდი რაოდენობით შეიცავენ მთრიმლავე ნივთიერებებს ანუ ტანიდებს (თრამლი, შუხა ტირიფი და სხვ.).

მთრიმლავე ნივთიერებანი ანუ ტანიდები — გლუკოზიდებთან ახლოს მდგომი ნივთიერებანი, რომელთაც ძველთაგანვე იყენებენ, ტყავის ვმოსაქნელად, სათრიმლავეად, ტანიდები ტყავთან ქმნიან მტკიცე შენაერთებს; იღებენ ზოგიერთი მცენარის ქერქისაგან.

მთასთენია — ნერვული სისტემის მძიმე ქრონიკული დაავადება, რომლისთვისაც დამახასიათებელია კუნთების სწრაფი დაღლა.

მიგრანტი — ცხოველი ან მცენარე, რომელიც მცირაობას განიცდის.

მიგრაცია — განსახლება, გადაადგილება, გადასახლება. 1. ცხოველთა ან მცენარეთა კანონზომიერი განსახლება მისი წარმოშობის კერიდან სხვა მხარეში, რაც მიმდინარეობს გარკვეული გზითა და გარკვეულ დროში მათი ისტორიული განვითარების პროცესში. 2. გენოტიპის ჩართვა მოკემულ პოპულაციაში სხვა პოპულაციიდან.

მიგრირება — იხ. მიგრაცია.

მიელანი — ცხიმისებურ ანუ ლიპოიდურ ნივთიერებათა ნაერთი, რომელიც შედის ნერვული ბოქვის გარსის შემადგენლობაში.

მიელინის გარსი — ნერვული ბოქვის შიგნითა გარსი, რომელიც შეიცავს ცხიმს.

მიელოციტები — ძელის წითელი ტუბინის უჩრებები, რომლებიდანაც წარმოიქმნება გრანულოციტები.

მიზანშეწონილობა ორგანიზმისა — იხ. ბიოლოგიური მიზანშეწონილობა.

მიზიდული სტადია — ზოგიერთი უმადლესი კიბოს განვითარების ლარეულა სტადია, რომელიც სხეულის ფორმითა და დანაწევრებით მოგვაგონებს კიბოსნაირთა ზოგიერთი გვიარის (Myxsis-ის) ზრდასრულ ორგანიზმს.

მიკომაქტერიები — ჩხირისებრი ბაქტერიების ჯგუფი, რომლებიც ქმნიან გრძელ ძაფებს განტრებებით; მრავლებიან გაყოფით ან დაკვირვით, აგრეთვე ძაფის გაყოფით სფეროსებრ უჩრებულად, რომლებიც მოგვაგონებს აქტინომიცეტების სპორებს; უმეტესი მათგანი მიეკუთვნება საბროფიტებს, გვხვდება პათოგენური ფორმებიც (მაგ., ტუბერკულოზისა და დიფტერიის გამომწვევე ბაქტერიები).

მიკოზი — სოკოვანი დაავადების სერთო სახელწოდება ადაზიანსა და ცხოველებში.

მიკოლიტური ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც იწვევენ სოკოს მიეღოეების გახსნას, დაშლას; მათ დიდი მნიშვნელობა აქვს ფიტოპათოგენურ სოკოებთან საბრძოლველად.

მიკოლოგია — ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს სოკოებს; მათ სისტემატიკას, აგებულებას, განვითარებასა და სამეურნეო მნიშვნელობას.

მიკოროზა — „სოკო-ფესვი“, სიმბიოზში მყოფი მრავალი მერქნიანი და ბალახოვანი მცენარის ფესვების დაბოლოებებისა და სოკოს მიეღოეუმის ერთობლიობა. არჩევენ მიკოროზის ორ ტიპს: ენდოტროფულ და ექტოტროფულს.

მიკოტროფული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ეკებებიან მათ ფესვებზე დასახლებული სოკოების დახმარებით; მათ ეკუთვნით მერქნიანი და ბალახოვანი მცენარეთა უმრავლესობა. მიკოტროფულ მცენარეებად, სიტყვის ვიწრო გაგებით, ზოგჯერ თვლიან ისეთ უმაღლეს მცენარეებს, რომლებიც ყველა ნივთიერებას, ნახშირბადის ჩათვლით, ღებულობენ სოკოს დახმარებით.

მიკოტროფიზმი — იხ. მიკოტროფობობა.

მიკოტროფულობა — მიკოტროფულს ეკება, უმაღლესი მცენარის ეკება მათ ფესვებზე დასახლებული სოკოების მონაწილეობით. სიმბიოტროფიზმის ერთ-ერთი ფორმა.

მიკოზოცოცია — შსგავის მიკოოციენოზების ერთობლიობა.

მიკოზების ანტაგონიზმი — ერთი სახის მიკოზების შემადგენელი მოქმედება სხვა მიკოოოგანიზმების ზრდასა და განვითარებაზე.

მიკოზენტოსი — ფსევდო მსობრები უწერილესი (ათეული და ასეული მიკოონის ზომის) ორგანიზმები.

მიკოზთა ახოცოცია — სხვადასხვა სახის მიკოზთა გაერთიანება.

მიკოზთა კულტურა — იხ. მიკოოოგანიზმების კულტურა.

მიკოზი — მიკოოსკოპული ორგანიზმის საერთო სახელწოდება; მიკოზებს მიეუთუენება: ბაქტერიები, საფუარები, აქტინომიცეტები და სხვ. (იხ. მიკოოოგანიზმი).

მიკოზიოლოგია — ბიოლოგიის ნაწილი, რომელიც მიკოოოგანიზმებს სწავლობს; არჩევენ მიკოზიოლოგიის რამდენიმე დამოუკიდებელ დარგს: სამედიცინო, სასოფლო-სამეურნეო, ტექნიკურ და სხვა მიკოზიოლოგიის.

მიკოზიტარებელი — ორგანიზმი, რომელიც წარმოადგენს მიკოზების გამეორელებელ წყაროს.

მიკოოგამეტა — პატარა გამეტა ორი მაკოპულირებელი გამეტიდან, ჩვეულებრივ თელოან მამრობით გამეტად (სასქესო უჯრედად); მეტწილად მოძრავია.

მიკოოგამეტანგიუმი — გამეტანგიუმი, რომელშიც მიკოოგამეტები წარმოიქმნება.

მიკოოგამეტოფიტი — მამრობითი სქესიანი თაობა; ვითარდება მიკოოსპორისაგან.

მიკოოგამეტოციტი — ზოგიერთი ერთუჯრედიანი ცხოველის (მაგ., კოკილიები) სასქესო ელემენტი, რომელიც შემდეგ მიკოოგამეტად გადაიქცევა.

მიკოოგლია — ალკეული, პატარა ზომის, უჯრედები, რომლებიც შედის ნერეული ქსოვილის საყრდენ (ძირითად) სისტემაში.

მიკოოინფიცია — იხ. მიკურგია.

მიკოოეოლოცია — ევოლუციური პროცესი (ადაპტაცია და დიფერენცია), რომლის დროსაც ხდება ორგანიზმთა პატარა ჯგუფებისა და წერილის სისტემატიკური კატეგორიების (სახეობის, სახესხვაობის და ა. შ.) წარმოქმნა. საპირისპიროდ მიკოოეოლუცია.

მიკოოელემენტები — ქიმიური ელემენტები, რომლებიც აუცილებელია მცენარეული და ცხოველური ორგანიზ-

მების სასიცოცხლო პროცესებისათვის შეტად უზნიშვნელო მცირე რაოდენობით (ჰანგანუმი, ბრომი, სპილენძი, მოლიბდენი, თუთია და სხვ.).

მიკროთერმები — იხ. მიკროთერმული შეცნარებები.

მიკროთერმული შეცნარებები — შეცნარებები, რომლებიც საჭიროებენ ნაყლებს სითბოს (0°-დან + 14°-მდე წლიური საშუალო ტემპერატურა) და ვითარდებიან შედარებით ცივ და მოკლე ზაფხულის პირობებში.

მიკროცფალია — თავის ქალას არანორმალური სიმატარავე.

მიკროკლიმატი — კლიმატური პირობების ერთობლიობა რომელშიც პატარა მონაკვეთზე. ფორმირდება ფიტოცენოზების, წყალსატევებისა და რელიეფის ადგილობრივ თავისებურებათა გავლენით.

მიკროკოცები — ერთი:ული სფეროსებრი უჯრედების ფორმის ბაქტერიები.

მიკროკონიუგატები — ზოგიერთი ინფუზორიის მამრობითი სასქესო ინდიუდები, რომლებიც მონაწილეობენ სქესობრივ პროცესში (კონიუგაციაში).

მიკროლანდშაფტი — ლანდშაფტის ტერიტორიის ნაწილი.

მიკრომანაუვლატორი — ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც შეიძლება ძალიან რთული და ზუსტი ოპერაციების ჩატარება ცალკეული უჯრედის სუბმიკროსკოპული აღნაგობის შესასწავლად.

მიკრომერები — მორულის ან ბლასტულის ანომალურ პოლუსზე მდებარე წერილი უჯრედები, რომლიდანაც წარმოიქმნება მრავალუჯრედოვანი ჩანასახის გარეთა შრე (ექტოდერმა).

მიკრონუკლეუსი — ინფუზორიების (ქალამანას) გენერაციული ბირთვი: ორ ბირთვიდან პატარა ბირთვი, რომელიც გამრავლებას ემსახურება.

მიკროორგანიზმების კულტურა — თხევად და მკვრივ საყვებ ნიადაგზე გამრავლებული მიკროორგანიზმები.

მიკროორგანიზმი — შეუთარალებელი თვალთ უხილავი მცენარეული ან ცხოველური ორგანიზმი.

მიკრომილა — 1. მტერის სავალი; თესლკვირტის საფარის — ინტეგუმენტების ნაკვრები (ხერელი), რომლის გზითაც ხდება სამტერე მილის ჩაზრდა უშეტეს უმაღლეს თესლოვან მცენარეში. 2. მწერების, ობობასაირების, ზოგიერთი მოლუსკის, თევზისა და სხვათა კეერების გარეშე არსებული ხერელი, რომლის გზითაც ხდება სპერმატოზოიდების შექრა.

მიკრომანქტონი — წყლის სიზრქეში მცხოვრები პატარა ზომის (50-დან 100 მიკრონამდე სიდიდის) ორგანიზმები.

მიკრომპულაქია — მიკროცენოზში შემაჯალი ერთი სახეობის ინდივიდთა ერთობლიობა.

მიკროპროცენოზი — მიკროდაჭვრეუბა: ასოციაციისათვის ტიპური მიკროცენოზის ჩამოყალიბების ერთ-ერთი ფაზა.

მიკროსახეობა -- 1. მიკროსახეობა ანუ მიკროტიპი — სახეობის ბიოტაპა, რომელიც თავის კონსტანტობას ინარჩუნებს ამომქსისის შეშევებით. 2. წერილი სახეობა, რომელსაც ყორდანონსაც უწოდებენ.

მიკროსკლერები — ღრუბელების ჩინჩხის წერილი ელემენტები (სპიკულები); განსხვავებით უფრო დიდი ზომის ელემენტებისა — მიკროსკლერებისა.

მიკროსკლერატივები — მიკროსკლერები.

მიკროსკოპი — ოპტიკური ხელსაწყო თვალთ უხილავი საგნების დასახიზავად და შესასწავლად.

მიკროსკოპული — რაც მხოლოდ მიკროსკოპით შეიძლება დაეინახოთ; ძალიან პატარა, პაწაწინა.

მიკროსმატიკი — ნაყლებგანვითარებულ

ენოსის მქონე ცხოველი (მაგ., პრიმატები)..

• მიკროსომები — უკრედის ციტოპლაზმის სუბმიკროსკოპული გრანულები, რომლებიც შეიცავენ რიბოსომებს, ენდოპლაზმური ბადის ნაგეუქებს და შიდაუკრედული ვაუოლების წვრილ-მარცვლოვან შივთავსს. ხშირად მიკროსომებს აიგივებენ რიბოსომებთან, მაგრამ ტერმინი მიკროსომა უფრო ფართოა შინაარსით.

• მიკროსპორა — სპორა, რომელიც საწყისს აძლევს მამრობით გამეტოფიტს; წყლის გვირგვინში, სელაგინულუმში მიკროსპორიდან ვითარდება მამრობითი წინაზრდილი. თესლიან მცენარეებში მიკროსპორის მტერის მარცვლი წარმოადგენს.

• მიკროსპორანგიუმი — სპორანგიუმი, რომელშიც მიკროსპორები წარმოიქმნება; თესლიან მცენარეებში მიკროსპორანგიუმს სამტერე პარკი წარმოადგენს.

• მიკროსპოროგენეზი — მიკროსპორების წარმოქმნის პროცესი.

• მიკროსპოროფილი — სახეშეცვლილი ფოთლები, რომლებზედაც მიკროსპორანგიუმები ვითარდება; ფარულთესლოვან მცენარეებში მიკროსპოროფილებს მტერიანება წარმოადგენს.

• მიკროსპოროფოთილი — იხ. მიკროსპოროფილი.

• მიკროსპოროციტი — მტერის მარცვლის დედა უკრედი, რომლიდანაც მეიოზის მიმდინარეობისას ოთხი პალოიდური მიკროსპორა წარმოიქმნება.

• მიკროსუქციხია — მიკროპროცენოზების ცვლა მიკროცენოზის ჩამოყალიბების დროს.

• მიკროსფერული ინდივიდები, ფორმები — ზღვის ნეარიანი ამებების (Foraminifera) წარმომადგენელთა, მაგ., პოლისტომიას (Polysiomella) სქესობრივი გამრავლების დროს მიღებული ინდივიდები, რომლებიც საწყისი ინდივიდისაგან (მიკროსფერული ფორ-

მისაგან) გასხვავდებიან იმით, რომ მათი ნეარის ჩანასახოვანი საკანი უფრო პატარაა.

• მიკროტომი — ხელსაწყო, რომლითაც ამზადებენ მცენარეთა და ცხოველთა რომელიმე ნაწილის თხელ ანათლებს მისი აგებულების შესასწავლად.

• მიკროტომა — იხ. ინდივიდუუმის ფართობი.

• მიკროფაგი — სისხლის თეთრი სხეულებების (ლეიკოციტების) ერთ-ერთი ფორმა.

• მიკროფანეროფიტები — ხემცენარეები 2-დან 8-მდე სიმაღლის.

• მიკროფაღია — წერილფოთლიანობა.

• მიკროფილოგენეზი — იგივეა, რაც მიკროეოლოგია.

• მიკროფლორა — მცენარეული მიკროორგანიზმების (მიკრობების) ერთობლიობა, რომელიც გვხვდება გატყვეულ ბუნებრივ ვარემოში (ნიადაგში, წყალში და ა.შ.).

• მიკროქრომოსომები — 1. მცირე ზომის ქრომოსომები, რომლებსაც ზოოლოგიურ ობიექტებში უკავიათ თიადისტარას ცენტრალური ნაწილი მიტოზში და მეიოზში. 2. მცირე ზომის ქრომოსომები ზოგიერთ მწერებში (ბაღლინჯოში), რომლებიც კონიუგირებენ მხოლოდ მეიოზის მეტაფაზაში.

• მიკროცენოზი — მცენარეულობის მცირე თანასაზოგადობა, რომელიც, როგორც წესი, შედის ფიტოცენოზის (ან პროცენოზის) ერთი ფენის ფარგლებში და მის ფიტოცენოზურ გავლენის ქვეშ იმყოფება.

• მიკროცეფალია — იხ. მიკროცეფალი.

• მიკროციტი — ერთბირეტი (სიხსლის წითელი სხეულაი) მცირე (საშუალოსთან შედარებით) დიამეტრისა.

• მიკრომეტეროქრომატული — სახელობა ან პოპულაციის, რომელიც ხასიათდება პეტეროქრომატინის დაბალი (მცირე) შემცველობით ქრომოსომულ ანაწყობში, საპირისპიროდ მეგაპეტეროქრომატულია.

მიკრუგია — ოპერაცია ძალიან პატარა ზომის ობიექტზე; ტარდება მიკროსკოპის ქვეშ მიკრომანიპულატორის დახმარებით.

მიკრონი — ფართოდ გაერკელებული პოპულაცია, რომელიც წარმოქმნილია ორი ან რამდენიმე სახეობის ინდივიდთა შეჯვარების გზით. ასეთი პოპულაციის წევრები საეხებით ნაკოფიერია როგორც ერთმანეთთან, ისე საწყის გენოტიპთან შეჯვარების დროს.

მიკროპალონტი — პალეოიდური ორგანიზმი გენეტიკურად განსხვავებული ბირთვებით.

მილინებრი ქირკვლები — მრავალქრედიანი ქირკვლების ერთ-ერთი ფორმა; აქვს მილის მოყვანილობა, რომლის ერთი ბოლო ყრულა დაბოლოებული.

მიმართულებითი აღზრდა ორგანიზმისა — ორგანიზმისათვის ისეთი პირობების შექმნა, რომელიც იწვევს გარკვეული, წინასწარ დასახული, ნიშან-თვისებების განვითარებას.

მიმართულებითი ევოლუცია — იხ. ევოლუცია მიმართულებითი.

მიმეტოზი — მიმიკრიის სახე, როდესაც ზოგიერთი ცხოველი ემსგავსება იმავე ადგილზე მცხოვრებ სხვა ცხოველს.

მიმიკი — იხ. მიმიკური გენები.

მიმიკრია — ორგანიზმის თავადუცითი შეგუება — როდესაც ის ფერით ან ფორმით ემსგავსება რომელიმე სხვა, საკვებად უყარვის, ცხოველს, მცენარეს ან რაიმე სავანს.

მიმიკური გენები — ერთნაირი ან მეტად მსგავსი მოქმედების არალელური გენები; მიმიკები.

მიმმართველი სხეულაჟი, — კეერცხუჩრედის არათანაბარი დაყოფის შედეგად წარმოქმნილი უჩრედი (იხ. პოლოციტები).

მინდორსაცვაი ზოლები — ტყის ნარგაობა არასაკმარისი დატენიანების შქონე რაიონების მინდორებზე.

მინერალური კვების რეჟიმი — მცენარის

მინერალური კვების პირობები. განისაზღვრება ნიადაგის მინერალების შემადგენლობით, მათი ხსნადობით და დისოციაციით ანიონებად და კათიონებად.

მინიმუმი-არეალი — მინიმალური ფართობი, რომელზედაც ყოველთვის აღირიცხება თანასაზოგადოების ყველა კონსტანტური სახეობა.

მიხეხებრა სხეული — გამკვირვალე ლაბოვანი ნივთიერება, რომლითაც ამოუსებულია თვალის კაკლის ღრუ.

მიოზლასტები — ახალგაზრდა ერთბირთვიანი, მეტწილად თითისტარისებრი უჩრელები, რომლებიც საწყისს აძლევენ ვანივზოლიანი კუნთის ბოქკოებს.

მიოგლობინი — კუნთის ჰემოგლობინი; რთული ცილა, რომელიც შემადგენლობითა და თვისებებით ახლოს დგას სისხლის ჰემოგლობინთან; შეიცავს კუნთები და ასრულებს სისხლის ჰემოგლობინის ანალოგიურ ფუნქციებს; ეახებადთან ერთად ქმნის არამდგრად შენაერთს — ოქსიმოგლობინს.

მიონემა — ხსნადი ცილა, რომელსაც შეიცავს კუნთები; წარმოადგენს მიოფიბრილის მთავარ შემადგენელ ნაწილს.

მიოკარდი — გულის კედლის შუა კუნთოვანი შრე; გულის კუნთი.

მიოკარდიტი — გულის კუნთის, მიოკარდის ანთოება.

მიოლოგია — ანატომიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს კუნთებს.

მიოშიერი — კუნთოვანი სეგმენტი, რომელიც გაყოფილია მიოსეპტოთ.

მიოშეტრი — საშვილოსნოს კედლის შუა შრე, რომელიც შედგება სამ ფენად განლაგებული გლუვი კუნთოვანი ქსოვილისაგან.

მიონემა — ციტოპლაზმური შემკუმშავი ძაფი, რომელიც მოათავსებულია ზოგიერთ ერთუჯრედიანი ცხოველის (ინფუზორიების) ექტოპლაზმში; მისი შეკუმშვის შედეგად ხდება ამ ცხოველთა სხეულის ფორმის შეცვლა.

ზიოზია — იხ. ახლომხედველობა.

ზიოზები — შემავრთებელქსოვილოვანი ფენა, რომელიც ყოფს კენთოვან სეგმენტებს (მიომერებს). გვხვდება ქორდიან ცხოველებში (ლანკეტა, თევზები და სხვ.).

ზიოტიმი — ქორდიანი ცხოველების ჩანასახის სომიტების ის ნაწილი, რომელიც უმთავრესად კუნთებად გადაიქცევა.

ზიოფობრილი — კენთოვანი ელემენტების ციტოპლაზმაში განლაგებული მიკროსკოპული შემკვეთი ბოქვები, რომლებიც შედგება მიოზინისა და აქტინისაგან.

ზიოციენი — დედამიწის ისტორიის მესამეული პერიოდის ერთ-ერთი დიდი მონაკვეთი.

ზიოცილია — მწოველა ქიების (მაგ. ღვიპლის ორპირა) კვერცხიდან გამოსული პირველი ლარველი სტადია, რომელიც წამყვანობითაა დაფარული და თავისუფლად მოძრაობს წყალში.

ზიოცილიაში — იხ. ზიოცილი.

ზიოცილოფილები — მწერები, რომლებიც ეთაოდებთან კიანქველებთან ერთად თუ ბევრად მკიდრო თანაცხოვრებენ.

ზიოცილოფილია — 1. უმაღლესი მცენარეების სიმბიოზის ერთ-ერთი ფორმა კიანქველებთან. ამ შემთხვევაში მცენარე წარმოქმნის კიანქველისათვის საჭირო საკვებ ნოთოვრებს, კიანქველები კი თავის მხრივ იყვენ მცენარეს ფოთლის მტრადეა მწერებთან. 2. მცენარის დამტვერება მწერების საშუალებით.

ზიოცილოფილია მცენარეები — კიანქველის მოყვარული მცენარეები, რომლებზედაც სახლდება კიანქველები და მცენარის ამა თუ იმ ორგანოში პოულობენ თავშესაფარს და საკვებს.

ზიოცილოფობი — მცენარეები, რომელთა ნაყოფებისა და თესვების გავრცელება (გადატანა) ხდება კიანქველების საშუალებით (იხ. ბუჩქისძირა, ჩი-

ტრისთავა, ისლერა, ქრისტესისხლა და სხვ.).

ზიოცილოფობია — მცენარის თესვებისა და ნაყოფების გავრცელება კიანქველებით. ზოოცილოფობის ერთ-ერთი სახე.

ზიოცილოფი — ბიოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს მიტოცილოფიის სხივების პრობლემას.

ზიოცილოფი ხსივები — მცენარეული და ცხოველური ქსოვილებიდან გამოსხივებულ სხივები, რომლებიც წარმოიქმნება ეგზოთერმული (ყერძოდ ფერმენტაციული) რეაქციების შედეგად. ეს სხივები ა. გერვირის (მის მიერ იყო აღმოჩენილი 1923 წელს) წარმოდგენით მოქმედებს როგორც სტიმულიატორები და ხელს უწყობენ უჯრედის გაყოფას — მიტოზს.

ზიოცილოფი — უჯრედის ბირთვისა და უჯრედის გაყოფის ერთ-ერთი ტიპი, რომელსაც არაპირდაპირ გაყოფასაც ანუ კარიოკინეზსაც უწოდებენ. მიტოზის დროს წარმოქმნილი ორა შვილეული უჯრედის ბირთვი იღებს ქრომოსომთა ისეთსავე ანაწივებს, როგორც გაანაწივს საწყის დედა უჯრედს (იხ. კარიოკინეზი). მიტოზის დროს უჯრედის ბირთვი გადის შემდეგ ფაზებს: პროფაზა, მეტაფაზა, ანაფაზა და ტელოფაზა.

მიტოზის გენები — გენები, რომლებიც არეგულირებენ მიტოზისა და მეიოზის მსულებლობას. გენების ამ გჯგუფს ეკუთვნის აგრეთვე ის გენები, რომლებიც არეგულირებენ ბირთვის თითისტარას სტრუქტურასა და აქტიურობას.

მიტოზის სტიმულიატორები — მიტოზის გამომწვევი ფაქტორები. მათ ეკუთვნის უჯრედების ან ორგანოების დაშლის პროდუქტები, მიტოპორმონები და სხვა აგენტები.

მიტოზოზა — 1. ციტოპლაზმატური სხეული, რომელსაც წინა მიტოზის თითისტარას ძაფების ნარჩენად თვლიან. 2. მეტაფაზაზე კომპაქტურა სხეულები, ანუ „თანაური ბირთვები“, რომ-

ლები უზოგჯერ წარმოიქმნება ქონდრიოსომებისაგან სპერმატოგენეზის დროს.

მეტოქონდრიები — სფერული ან მარცვლის ფორმის ქონდრიოსომები; ზოგი აქტორი ამ ტერმინს იყენებს ყველა ქონდრიოსომის მიმართ მათი ფორმის დამოუკიდებლად; წარმოადგენენ უჯრედის მუდმივ ორგანოიდებს, რომელთა მეშვეობით ხორციელდება უჯრედის სუნთქვა და ენერჯის უნივერსალური წყაროს — ატფ-ს წარმოქმნა.

მეტაორმონი — დაზიანებულ ან დაღუპულ უჯრედში არსებული, აგრეთვე ქსოვილის ნაწილებიდან მიღებულ ექსტრაქტში მყოფი აგენტი, რომელიც სტიმულს აძლევს უჯრედის გაყოფას.

მეტრალური უჯრედები — უჯრედები, რომლებიც განლაგებულია თავის ტვინის ქერქის უნისვის ცენტრში; აქვს გრძელი დენდრიტები, რომლებიც კმნიან უნისვის გორგალს, ხლარტს.

მიულერის ხადინარი — იხ ვეერცხსავალი.

მიქსამებები — ლორწოიანი სოკოების (მიქსომიცეტების) უჯრედები, რომლებსაც არ გააჩნია მკეროვი გარსი და ცრუფეხებით მოძრაობენ. მიქსამებები ვითარდება ზოოსპორებ-დან შოლტების დაკარგვის შემდეგ.

მიქსომაქტერიები — ბაქტერიების (ჩხირისებრი) ჯგუფი, რომელთაც სხვა ბაქტერიებისაგან განსხვავებით, გააჩნიათ ბირთვი და განვითარების რთული ციკლი, გამოყოფენ ლორწოს და წარმოქმნიან მკვეთრად შეფერილ ნაყოფსხვულს; აქტიურ მონაწილეობას იღებენ მცენარეული ნარჩენებს, კერძოდ უჯრედანას. დაშლაში.

მიქსომიცეტები — ლორწოიანი სოკოები, რომლებიც ახლოს დგანან მცენარეული ტიპის უმდაბლეს სოკოებთან და უმთავრესად გვხვდება მცენარეულ ნარჩენებზე სპოროფიტის სახით; მათ მთავარ დამახასიათებელ ნიშნად ქლავმოდიუმის სახის ვეგეტატიური სხეული ითვლება.

მიქსოპლოიდი — ორგანიზმი, რომელშიაც შერეულია პოლიპლოიდური და აპოპოლიპლოიდური ქსოვილები (იგევა რაც პოიკლოპლოიდური).

მიქსოტროფული კვება — იხ. მიქსოტროფულობა.

მიქსოტროფული ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომელთაც ახასიათებს შერეული კვება (ფოტოსინთეზის პროცესთან ერთად ითვისებს მზა ორგანულ ნივთიერებასაც), მაგ., შოლტონები, ლურჯმწვანე წყალმცენარეებისა და მწვანე წყალმცენარეების ზოგი წარმომადგენელი.

მიქსოტროფულობა, **მიქსოტროფული კვება** — შერეული კვება, როდესაც ფოტოსინთეზთან ერთად ორგანიზმი (საფოტოტების მსგავსად) ითვისებს მზა ორგანულ ნივთიერებასაც.

მიქსოცილი — ფენსასხრიანთა ცხოველების სხეულის ღრუ, რომელიც წარმოქმნილია სხეულის შორეული ღრუს (ცილომის) და პირველადი ღრუს ნაშთის შერწყმის შედეგად.

მიქტოზი მდებარეობს — ზოგიერთი კიის (ტიბრეტელა — Rolifera) შემოდგომის მდებარეობით თაობა, რომელთა კვერცხიდან გაუნაყოფიერებლად ერთადღობან მამრები; ეს უკანასკნელები ანაყოფიერებენ მიქტიურ მდებარებს, რის შედეგადაც განაყოფიერებული კვერცხიდან, მათი გადახასთარების შემდეგ, ვითარდებიან ე. წ. ამიქტიური მდებარები, რომლებიც იღებენ პართენოგენეზურად განვითარებად კვერცხებს.

მიცელეები — უწერლესი ძაფისებრი წარმონაქმნები, რომლისგანაც შედგება მიოფობრილი.

მიცელაუში — სოკოს ვეგეტატიური სხეული, რომელიც შედგება ერთმანეთში გადახლართული ძაფებისაგან ანუ მიფებისაგან და ჩვეულებრივ რაიმე სუბსტრატშია შექრილი.

მკერდის ქედი — ფრინველების მკერდის ძვალზე არსებული სიგარძივი ქედი.

რომელზედაც ვულშეკრდის კუნთებია მიმაგრებული.

შეკრდის ძვალი ანუ შეკრდი — ვულშეკრდის ბრტყელი ძვალი, რომელთანაც ნეუნებია შეერთებული. შედგება სამი ნაწილისაგან: ზედა — ტარი, შუა — ტანი, და ქვედა — მახვილისებური ნაწილი ანუ ბლო. მას ვულის ფიტასაც უწოდებენ.

შეტავი აქი ფორსხა — მცენარის უქრედის გარსის გაუსქელებელი (თხელი) მონაკვეთი, რომელიც ფორის მოვალეობას ასრულებს.

შეტავი კუნთები — ზოგიერთი მოლუსკის (უბილოს) ნიჟარის დამკვრი კუნთები, რომლის საშუალებათ ისურება ნიჟარა.

შეტავი უქრედები — მცენარის ბაგეების ხერხელის შემოშახლერელი დასპეცი-ალბული ორი უქრედი, რომელთა მეშვეობით ხდება ხერხელის ვილება და დაკვტვა.

შეტავი შრე — გაკორბებულგარსიანი მრავალწახნაგოვანი უქრედების ერთი ან რამდენიმე წყებისაგან შემდგარი ფირფიტა, რომელიც წარმოიქმნება მექეპებში.

შეჯდარი პლანქტონი — იხ. ნეკროპლანქტონი.

შეჯდარი ხაფარი — მცენარის ნაწილები (ჩამოკეცილი ტოტები, ღერო, ქერქი, ფოთლები და სხვ.), რომლებსაც აღარ აქვთ კავშირი მცენარესთან და ნიადაგის ზედაპირზეა გაშლილი.

შეჯავი — იხ. ფოჩი.

შეჯავის მცენარეები — იხ. პლოფიტები.

შეჯავი ნაწლავი — წერილი ნაწლავის განყოფილება რომელიც მოსდევს თორმეტგოჯა ნაწლავს.

შეჯავი ბიჩის აპარატი — უმეტესი ბულის პირის აპარატი, რომლის შთავარ ნაწილს მასიური, ქვედა ტუჩი წარმოადგენს.

შეჯავი ტვინი — ხერხემლიან ცხოველთა და ადამიანის თავის ტვინის ნაწილი,

რომელიც გადადის ზურგის ტვინში. **შეჯავის ხე** — მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროს ან მათი ცალკეული ქვეჯავების ისტორიული განვითარების გრაფიკული გამოსახვა, სქემა.

შეჯავი მცენარეები — მცენარეები, რომელთა წონის ან მოცულობის განზომილ საზღვრავენ ტყის, ბუჩქნარისა და ნახევრადბუჩქნართა ფიტოცენოზის ნაყოფიერებას.

შეჯავი ფიცი — ორგანიზმთა ფენოტიპური, არამემკვიდრული ცვლილება, რომელიც წარმოიქმნება გავრცელებული გარემო პირობებისა და განვითარების ზემოქმედებით და გავლენას არ ახდენს გენოტიპზე.

შეჯავი ფიციური პერიოდი — დროის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაში შეიძლება გარკვეული ნიშნის მოდიფიციციის გამოწვევა.

შეჯავი ფიციური ცვალებადობა — ცვალებადობის ფორმა, რომელიც არაა დამოკიდებული გენოტიპის ცვალებადობაზე და არ ეხება მემკვიდრულ ფაქტორს (გენოტიპს).

შეჯავი ფიცი — დროსთან დაკავშირებული შექცევადი დიფერენცირება.

შეჯავი მონაიკური დაავადება მცენარისა — მცენარეთა გადამდები დაავადება, რომელსაც იწვევს ვირუსები; გამოიხატება ფოთლების უჩვეულო შეფერვითა და ფორმით.

შეჯავი მონაიკური მხედველობა — რთული თვალის მქონე რიგ ცხოველთა მხედველობა, როდესაც საერთო სურათი კომბინირებულია მრავალი წერილი, ცალკეული გამოსახულებისაგან; დამახასიათებელია ფეხსახსრიანთა ბევრი სახეობისათვის.

შეჯავი მონაიკური ფიტოცენოზი — მცენარეთა თანასახოვადობა, რომელიც წარმოქმნილია თანაბრად განლაგებული მრავალრიცხოვანი მიკროცენოზისაგან. მონაიკური ფიტოცენოზის ტიპიურ მავალითს კოლმობიანი ქაობი წარმოადგენს.

მოზაიკური ჰიბრიდი — ჰიბრიდი, რომელშიც მშობლების ნიშნები მოზაიკურადაა სხეულის სხვადასხვა ნაწილში განაწილებული.

მოზარდი, შიშალო — ერთ წელზე მეტი ხნის ნორჩი მცენარეების ერთობლიობა, რომელთაც არ მიუღწევიათ სახეობის ზრდასრული ინდივიდების სიმაღლისათვის.

მოზვერი — სახარე ხბო ერთ წელზე მეტი ხნის.

მოკლე დღის მცენარეები — მცენარეები, რომლებსაც განვითარებაათვის, კერძოდ ყვავილობისა და ნაყოფიერებისათვის ესაჭიროებათ მოკლე დღე და გრძელი ღამე (ფეტვი, სორგო, ბრინჯი და სხვ.).

მოღარებო — დიდი ძირითადი კბილები.

მოღვეულა — ნივთიერების უმცირესი ნაწილაკი, რომელსაც აქვს ამ ნივთიერების ძირითადი დამახასიათებელი თვისებები; შედგება ერთმანეთთან კიბიურად დაკავშირებული ატომები-საგან.

მოღვეულური ბიოლოგია — მეცნიერება, რომლის ამოცანაა შეისწავლოს ძირითადი სასიცოცხლო მოვლენები (ნივთიერებათა ცვლა, მემკვიდრეობითობა, გალიზიანებადობა) უჯრედის შემადგენელი მოლეკულების დონეზე.

მოღვეულური შრე — თავის ტვინის ქერქის ზედაპირული შრე.

მოღუსკები ანუ რბილტანიანები — უხერხემლო, რბილსხეულაანი ცხოველების ერთ-ერთი ტაქი, რომელთა უმრავლესობის სხეული ნიჟართაა დაფარული.

მოშთაბარე — ვინც ერთი ადგილიდან მეორეზე გადადის საცხოვრებლად; მოხეტიალე, არამკვიდრი მცხოვრები.

მოშთაბარეობა — ერთი ადგილიდან მეორეზე გადასვლა საცხოვრებლად.

მოშვოლი — იხ. პლაუნტა 1.

მონაგები — იხ. ნაყარი 2.

მონადა — ერთეული უჯრედი, რომელიც წარმოიქმნება ტეტრადის მაგიერ სპო-

რების წარმოქმნელი დედა უჯრედის არასწორი მეიოზური გაყოფის შედეგად.

მონანდრია — ერთქმრიანობა.

მონგოლიზმი — თანდაყოლილი ანომალია, რომელიც ხასიათდება სახის ჩონჩხის, ქუთუთოების, ენისა და სხეულის სხვა ნაწილების განვითარების დარღვევით და აგრეთვე ფიზიკური და გონებრივი განვითარების შეუყუანებით.

მონერები — ერთუჯრედიანი ორგანიზმები, რომელთა ბირთვი ჯერ კიდევ არ არის გამოყოფილი პლაზმიდან. ტერმინი შემოიღო ე. ჰეკელმა. ამჟამად ამ ტერმინს მხოლოდ ისტორიული მნიშვნელობა აქვს.

მონეტა — ერთსახლიანობა; როდესაც ერთსქესიანი ყვავილები — მდედრობითი და მამრობითი ერთ მცენარეზეა განვითარებული (სიმინდი, გოგრისებრთა წარმომადგენლები, მუხა, და სხვ.).

მონიდები — პოლიპეტიდური ჯაჭვები, რომლისგანაც შედგება ქრომოსომის სხეული.

მონიეზიოზი — ცხვარისა და მსხვილო რქოსანი საქონლის შშიმე დაავადება, რომელსაც იწვევს მონიეზია — მსხვილი ძეწვეურა (თასმისებრი კივილიდან).

მონოარეალის ფრინველები — იხ. ერთარეალანი ფრინველები.

მონოგამები — ცხოველები, რომელთა შეუღლებობს (საქორწინო) პერიოდში მამალი ეწყვილება მხოლოდ ერთ დედალს რამოდენიმე სეზონის განმავლობაში.

მონოგამია — 1. ქორწინების ფორმა, რომლის დროსაც მამაკაცს შეიძლება ჰყავდეს მხოლოდ ერთი ცოლი და ქალს მხოლოდ ერთი ქმარი; ერთქორწინება. 2. ცხოველებში: მამლის შეწყვილება მხოლოდ ერთ დედალთან ერთი ან რამდენიმე სეზონის განმავლობაში. ამ შემთხვევაში მამალი, ჩვეულებრივ მონაწილეობს შთამომავლობის გამოკებაში.

მონოგენები — ცალკეული გენები, რომლებიც ქრომოსომში სწორბაზონადაა განლაგებული — მათ ქრომოსომის შიგნითა გენებსაც უწოდებენ.

მონოგენეზი — უსქესო გამრავლება.

მონოგენეტიკური მწოდებლები — ბრტყელი კიების კლასი, რომელიც უმთავრესად აერთიანებს გარეგან პარაზიტებს (ექტოპარაზიტებს), რომელთა განვითარება მიმდინარეობს შასპინძლის შეუცვლალად.

მონოგენია — ერთსქესიანი შთამომავლობის წარმოქმნა.

მონოგენიზმი — მოძღვრება ადამიანთა რასების ერთიანი წარმოშობისა და სისხლთნათესაობის შესახებ.

მონოგონია — უსქესო ვეგეტატიური გამრავლება.

მონოლომინანტური ფიტოცენოზი — მცენარეთა თანასაზოგადოება ერთი დომინირებული სახეობით და, მაშასადამე, შემდგარი ერთი ფენისაგან.

მონოზები — იხ. მონოსპერიდები.

მონოზიგოტური — ერთიკერცხისანი (იდეტური ტუპები, რომლებიც წარმოქმნილია ერთი ზიგოტიდან).

მონოკარიონი — განაყოფიერებული კვერცხუჯრედის ცალკეული პრონუკლეუსი.

მონოკარები — იხ. მონოკარული მცენარეები.

მონოკარული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ერთხელ ყვავილობენ სიციხლის განმავლობაში და ნაყოფმსხმოარობის შემდეგ იღუპებიან. მონოკარულებია უმეტესა ერთწლოვანი და ორწლოვანი, აგრეთვე ზოგიერთი მრავალწლოვანი მცენარე (აგავა, ბამბუკი, ზოგიერთი პალმა და სხვა).

მონოკლინური მცენარე — მცენარე, რომლის მამრობითი და მდედრობითი აპარატი იყოფება ერთ ყვავილში.

მონოკულტურა — წლების განმავლობაში ერთი და იგივე სასოფლო-სამეურნეო კულტურის მოყვანა ერთსა და იმავე ადგილზე; იწვევის ნიადაგის გა-

მოფიტავს და მოსავლიანობის შემცირებას.

მონოლემნისი — ჰიბრიდის მთლიან მსგავსება დედასთან, რომლის დროსაც ჰიბრიდი, თავის მხრივ, იძლევა აგრეთვე დედის მსგავს შთამომავლობას.

მონომერა — ანართული ქიმიური ნაერთი, რომლის შედარებით მცირე მოლეკულებს, ერთმანეთთან შეერთებით შეუძლიათ წარმოქმნან პოლიმერი.

მონომერია — ნიშნის დამოკიდებულება ერთი წყვილი ალელისაგან.

მონომორფული კოლონია — კოლონია, რომელიც შედგება, თავისი აგებულებით, ერთნაირი ინდივიდებისაგან.

მონომორფული პოლიპი — პიტნარი წყლის ჰიდრა და ზოგიერთი მდროიდული პოლიპი, რომელსაც სცილდება კეირტები და ცალკეულ ინდივიდად ეითარდება.

მონოლაზმა — ცოტად თუ ბევრად ერთგვაროვანი სტრუქტურის მქონე ციტოლაზმა, რომელიც მკვეთრად არ არის გაყოფილი ენდოლაზმად და ექტოლაზმად, როგორც ამას ადგილი აქვს ე. წ. დიალაზმაში.

მონოპლოიდი — ინდივიდის ან გარკვეულ სისტემატიკური ერთეულის პირველადი სასქესო უჯრედები ყველაზე მცირე ეუბლოიდური და პაპლოიდური ქრომოსომთა რიცხვით.

მონოპლონტი — ინდივიდი, რომელიც მონოპლოიდურია სიციხლის ვეგეტაციურ ფაზაში.

მონოპოდიუმი — იხ. მონოპოდიური დატოტიანება.

მონოპოდიური დატოტიანება — მცენარის დატოტიანების სახე. როდესაც მთავარი ღერძი არ წყვეტს სიგრძეზე ზრდას და შრდის წერტილი კვემით, ჩვეულებრივ აღმაეალი თანმიმდევრობით, წარმოქმნის გვერდით ტოტებს. ტიპურ მონოპოდიუმი გვერდითი ტოტები უფრო ნაკლებაა განვითარე-

ბული, ვიდრე მთავარი ღერძი; დამახასიათებელია უმეტესი თესლოვანი მცენარისათვის, რომელთაგან ტრაიუ-რი მაგალითია ნაჭვი, სოკი, ფიჭვი, და სხვ.

მონოხაქარდებო — მარტივი შაქრები ანუ მარტივი ნახშირწყლები, მონოზები; წარმოადგენენ ალდეჰიდოსპირტებს ან ეტრონოსპირტებს. მათ შორის არჩევენ ტრიოზებს (გლიცერინის ალდეჰიდი), პენტოზებს (არაბინოზა, ქსილოზა), ჰექსოზებს (გლუკოზა, ფრუქტოზა) და სხვ.

მონოხომო — უჯრედი ან ინიფიდი, რომლის დიპლოიდურ ანაწყობში აქლია ერთი ქრომოსომი (2n — 1).

მონოხებრშია — განაყოფიერების მეტად გავრცელებული სახე, როდესაც კვერცხუჯრედს ერწყმება ერთი მამრობითი გამეტა.

მონოხმორა — ზოგიერთი წითელი წყალმცენარის მარტოული (ერთი) სპორა. რომელიც ვითარდება სპორანგიუმის შიგთავსიდან; წარმოადგენს უსქესო გამრავლების საშუალებას.

მონოხმორანგიუმი — ზოგიერთა წითელი წყალმცენარის სპორანგიუმი, რომელშიც ვითარდება ერთი სპორა (მონოსპორა).

მონოტაური გვარი — გვარი, რომლის შემადგენლობაში შედის მხოლოდ ერთი სახეობა (მაგ., ვინკო).

მონოტრიქები — ბაქტერიები, რომელთაც აქვთ ერთი შოლტი, მაგ., ნიტროფიკაციის ბაქტერიები: ნიტროზომონასი და ნიტრობაქტერი.

მონოთაგება — სპეციალიზირებული პარაზიტები, რომლებიც მხოლოდ ერთ გარკვეულ სახეობაზე პარაზიტობენ.

მონოთაგია — ერთი სახის საკვებით კვება. ერთი სახის საკვების ზარზე არება.

მონოფილტური — ერთი საწყისი ფორმიდან წარმოშობილი.

მონოფილტურობა — იხ. მონოფილია.

მონოფლია — ორგანიზმის, ან ორგანიზ-

მთა რომელიმე ჭგუფის წარმოშობა, მათი ისტორიული განვითარების პროცესში, ერთი საერთო წინაპრიდან.

მონოქაზიუმი — 1. ერთსხივიანი კენწრულყვავილა ყვავილენი; ციმბურა ყვავილუდის ერთ-ერთი ტიპი, როდესაც მთავარ ღერძზე მოთავსებულია ერთი კენწრული ყვავილი და მის ქვემოთ ვითარდება მეორე წყების ღერძი, რომელიც სიმაღლით მთავარ ღერძს უსწრებს და ბოლოვდება ერთი კენწრული ყვავილით; ეს ექანასენული უფრო გვიან იწყებს გაშლას; შემდეგ მის ქვევით კიდევ ვითარდება მესამე წყების ღერძი, რომელიც უსწრებს მეორე წყების ღერძს და ა. შ. იმის მიხედვით ერთ მხარეზე ვითარდება ტოტემი თუ სხვადასხვა მხარეზე, ერთ სიბრტყეში თუ სხვადასხვაში, მონოქაზიუმებში არჩევენ ყვავილედის რამდენიმე ტიპს. 2. ღეროს სიმპოდირი დატოტიანების ერთ-ერთი სახე, როდესაც კენწრული კვირტის ქვევით მდებარე ერთი კვირტიანი კვირტიდან განვითარებულა ულორტი სიმაღლით უსწრებს მთავარ ღერძს, შემდეგ ის წყვეტს ზრდას და განვითარებას იწყებს მის ქვევით მდებარე მესამე წყების კვირტიდან წარმოქმნილი ულორტი, რომელიც უსწრებს მას (მეორეს) და ა. შ. ამ ტიპის დატოტიანება დამახასიათებელია ცაცხვისათვის, თელისათვის და სხვა.

მონოქრომოსომები — ნორმალური მიოტოზური მონოცენტრული ქრომოსომები, რომლებიც შედგება ორი ქრომატიდისაგან.

მონოცენოზი — ერთსახეობიანი ცენოზი; მცენარეთა თანასაზოგადოება, რომელშიც უმთავრესად გვხვდება უმაღლესი მცენარეების ერთი სახეობა. ძალიან იშვიათი მოვლენაა.

მონოცენტრიზმი — მოძღვრება თანამედროვე ადამიანების ყველა რასის ერთი რასიდან — ნეანდერტალელისაგან წარმოშობის შესახებ.

მონოციკლური ზღვები — ზღვები, მათში პლანქტონის განვითარების ერთი მთავარი მაქსიმუმით.

მონოციტები — ხერხემლიანი ცხოველებსა და ადამიანის სისხლის თეთრი სხეულაკების ერთ-ერთი ჯგუფი, რომელთაც აქვთ ყველაზე დიდი ზომა (ადამიანში, მაგ., 20 და მეტი მიკრონის დიამეტრისა); გიგანტური ლეიკოციტები.

მონოპალიდი — ჰაპლოიდური ფორმა, რომელიც წარმოქმნილია ჩვეულებრივი დიპლოიდური სახეობისაგან.

მონოპარტიდი — პიბრიდი, რომელიც პეტეროზოგოტურია მხოლოდ ერთ წყვილი ალელის მიხედვით. ამის შესაბამისად ინდივიდებს, რომლებიც პეტეროზოგოტურია ორი, სამი და ა. შ. წყვილი ალელის მიხედვით, უწოდებენ დიპიბრიდს, ტრიპიბრიდს და ა. შ.

მონოპარტიდული შეჯვარება — როდესაც ერთმანეთთან აჯვარებენ ისეთ ფორმებს, რომლებიც განსხვავდებიან მხოლოდ ერთი ნიშნით და ეს ნიშანი ეხება ორგანიზმის მხოლოდ ერთ თავისებურებას.

მომიონიხი ფოთოლგანლაგება — ფოთოლების განლაგების სახე, როდესაც ღეროზე თითოეულ მუხლში ერთიმეორის პირდაპირ ორი ფოთალი ზის.

მორბენალი ფრინველები — ფრინველები, რომლებიც არ ფრენენ და შეუძლიათ მარტად სიბიძლი, (სირაქლემა, კაზუარი).

მორგანდი — ორ გენურ ლოკუსთა შორის მანძილი, რომელიც ხასიათდება კროსინგოვერის გარკვეული სიხშირით.

მორგანიზმი — მიმდინარეობა ბიოლოგიაში მეგეკიდრეობის მექანიზმის შესახებ, რომელსაც საფუძვლად უდევს გენი; წარმოადგენს მეგეკიდრეობის ქრომოსომული თეორიის საფუძველს. მორგანიზმი უარყოფს ბენებრივი გადაჩვევის როლს ცოცხალი ბუნების ისტორიული განვითარების პროცეს-

ში (ამერიკელი ბიოლოგის ტ. მორგანის მიხედვით).

მორგანის კანონები — მეგეკიდრეობის კანონზომიერებანი, რომლებიც ძირითადად შეიღწევა მორგანის სკოლამ. ამ კანონების თანახმად: 1. გენები იმყოფება ქრომოსომებში და ერთი ქრომოსომის ფარგლებში წარმოქმნიან შევიწროების ერთ ჯგუფს; 2. გენები ქრომოსომებში განლაგებულია სწორხაზოვნად; 3. მეიოზის პროცესში პომოლოგიურ ქრომოსომებს შორის შეიძლება წარმოიქმნას კროსინგოვერი, რომლის სიხშირე პროპორციულია გენებს შორის მანძილისა.

მორგნის ჰირაკლები — მცირე ჯაგრიანი კიბების (კიაეულა) საყლაპავის გვერდებზე (სხეულის მეთა, მეთერთმეტე და მეორამეტე სეგმენტზე) განლაგებული ჰირაკლები, რომლებიც გამოყოფენ კირიან ნივთიერებას (ნახშირ-ჰეაე კირს). ეს უკანასკნელი ანეიტრალებს ჰუმუსის მჟავას, რომლითაც მდიდარია ამ ცხოველთა საკვები. მათ კირიან ჰირაკლებსაც უწოდებენ.

მორიგეობითი ფოთოლგანლაგება — ფოთლების განლაგების სახე, როდესაც ღეროზე თითო მუხლში თითო ფოთალი ზის; მას სპირალური განლაგებაც ეწოდება.

მორულა — მრავალუჯრედოანი ცხოველების ჩანასახის განვითარების ერთ-ერთი აღრეული სტადია, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს ერთმანეთზე მიწყობილი უჯრედების (ბლასტომერების) ერთიან თავმოყრას.

მორფები — ცალკეული ჯგუფები სახეობის შიგნით, რომელთა სისტემატიკური მდგომარეობა ვაუტკეველია.

მორფიზმი — გენეტიკურად განსხვავებულ ფორმების ბლანსირებული თანაარსებობა პოპულაციაში.

მორფინი — ოპიუმის ძირითადი ალკალოიდი, რომელსაც ხმარობენ ნარკოტიკულ (ტკივილების გამაყუჩებელ და ძილის მომგვრელ) საშუალებად.

მორფინიზმი — ავადმყოფური მიდრეკილება მორფინის, როგორც ნარკოტიკისადმი.

მორფოგენეზი — ორგანიზმთა მორფოლოგიური სტრუქტურის (გარკვეული ორგანოს ან სხეულის ნაწილის) წარმოქმნისა და განვითარების პროცესი ონტოგენეზსა და ფილოგენეზში.

მორფოგენეზისი — ფორმათა წარმოქმნა; ორგანული სტრუქტურების განვითარების პროცესი.

მორფოზი — განვითარებული ორგანიზმის ცვლილებანი, რომელიც გაპირობებულია სხვადასხვა ქიმიური ნივთიერების ანდა მათგანზედელი გამოსხივების ზემოქმედებით.

მორფოლოგია — მეცნიერება ორგანიზმების და ორგანოების აგებულების შესახებ.

მორფოლოგია მცენარეებისა — იხ. მცენარეთა მორფოლოგია.

მორფოლოგია ცხოველებისა — იხ. ცხოველთა მორფოლოგია.

მორფოგენი — ჩონჩხოვანი ბოქვები ზოგერთი ერთუჯრედიანი ცხოველის პროტოპლანზაში.

მოსავლიანობა — სასარგებლო პროდუქციის რაოდენობა ფოტოცენოზის ან აგროცენოზის გარკვეული ფართობიდან.

მოსახლეობის ხემქიდროვე — ორგანიზმთა რაოდენობა ფართობის ან მოცულობის (პლანქტონური ფორმებისათვის) ერთეულზე.

მოსვენება მცენარეებში — იხ. სვენება მცენარეებში.

მოტონეგრონი — ნევრონი, რომლის ნერვული ბოქვებით (აქსონებით) ჩონჩხის კუნთებს გადაეკემა იმპულსები.

მოფრენილი, შემოფრენილი ფრინველები — ფრინველები, რომლებიც იმყოფებიან რომელიმე ადგილზე მხოლოდ გადაფრენისას, როდესაც იქინი საზღვხულო საცხოვრებლიდან მოფრინავენ საზამთრო ადგილისაკენ და პირაქით.

მოწინაურება — გარეული ცხოველების მოჩვევა და მათი შემდგომი მოშენება რაიმე გარკვეული მიზნით; დომესტიკაცია.

მოჩვენებითი კვება — სპეციალურად ოპერირებული ცხოველის კვება, როდესაც გადაუღაპული საკვები ცვივა გარეთ საყლაპავი მილის ფისტულიდან.

მოციმციმე უჯრედები — ეპითელური უჯრედები, რომლებსაც წამწამები გააჩნია.

მოციმციმე წამწამები — წამწამების მკერივი კონა, რომელიც განლაგებულია ე. წ. ტერმინალურ უჯრედებში, რომლებითაც იწყება პროტონეფრდიები — ბრტყელი კიების გამოძყოფი სისტემა.

მოძრაობა მცენარისა — მცენარის ორგანოების მდგომარეობის შეცვლა სივრცეში, რაც გამოწვეულია სხვადასხვა ფაქტორით; ოსმოსური წნევის შეცვლით (სეისმონასტური მოძრაობა), სხვადასხვა ორგანოთა ნაწილების ზრდის სხვაობით (ნასტიები, ტროპიზმები), ან მთელი ორგანიზმის მდგომარეობის შეცვლით სივრცეში (ტაქსისები). მოძრაობა შეიძლება გამოწვეული იყოს გარეგანი გამოზიანებლების (სინათლე, ტემპერატურა, დამიწის მიზიდულობა, ქიმიური აგენტები) მოქმედების შედეგად.

მოძრაობის კოორდინაცია — სწორი, მოწესრიგებული (ორგანოთა შორის შეთანხმებული) მოძრაობა, როგორც სიძლიერის ასევე მიმართულების მხრივ.

მოხრი — იხ. ხალები.

მოხრილი თესლკვირტი — იხ. კამპილოტროპული თესლკვირტი.

მრავალხაზისი გაყოფა — მარტივი გაყოფის მოდიფიკაცია უსქესო გამრავლების დროს, როდესაც მშობლის უჯრედი იყოფა არა ორ, არამედ რამდენამე უჯრედად.

მრავალხაზლიანი მცენარეები — მცენარეები, რომელთაც ორსქესიან ყვავი-

ლებთან ერთად გააჩნია აგრეთვე ერთსქესიანი ყუავილებიც. (ნეკერჩხალო, ვერხვი და სხვა). იგივეა რაც პოლიგამური მცენარეები.

მრავალუკრადიანი ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც აგებულია მრავალი უჯრედისაგან.

მრავალწლოვანი მცენარეები, — მცენარეები, რომლებიც ცოცხლობენ ორ საკვებტატიო პერიოდზე (ორ წელზე) მეტხანს.

მრავლობითი აღედები — სამი ან მეტი ალტერნატიური მდგომარეობა ერთი ლოკუსისა, რომელიც განაპირობებს სხვადასხვა ფენოტიპს.

მრავლობითი ქროზოსომა — ქროზოსომა. რომელიც წარმოქმნილია ტრანსლოკაციის შედეგად და შედგება არაქოლოგიური ქროზოსომების ნაწილებისაგან.

მრავალი ხარკმელი — აქით გადაკრული ხერხეილი (ნასერუტი) ქვეწარმავლების სუნისი კაფსულაში.

მრავალი კიები — კიების ტიპი, რომელშიც გავრთიანებულია როგორც თავისუფლად მცხოვრები, ისე პარაზიტი კიები; მეტწილად ცალსქესიანი, პირველადლრუიანი სხეულის მქონე ორგანიზმებია, რომელთაც არა აქვთ სენთქისა და სისხლის მიმოქცევის სისტემა.

მსუსხავი კაფსული — მსუსხავი უჯრედის ნაწილი, რომელშიც მოთავსებულია სპირალურად დახვეული მსუსხავი ძაფი.

მსუსხავი უჯრედები — უჯრედები, რომლებიც მოთავსებულია ნაწლავდრეიანი ცხოველების გარეთა — ექტოდერმულ შრეში. შედგება ბირთვის, კნიდოცილისა და მსუსხავი კაფსულისაგან. ასრულებენ თავდაცვისა და თავდაცხმის ფუნქციას.

მსუსხავი ძაფი — მსუსხავი უჯრედის კაფსულში სპირალურად დახვეული ძაფი, რომელიც უჯრედის შეკუმშვისას (გალიზიანების შედეგად) გარეთ გამოსროლილი ადამბლავებს მსხვერპლს.

მსხვილი ნაწლავი — ექვ-ნაწლავის უკანა, წერილი ნაწლავის შემდგომი, განყოფილება.

მსხვილი რქოსანი საქონელი — შინაური წყვილწლიქოსანი ცხოველები: ძროხა, ხარი, კამეჩი.

მტაცებლობა — ცოცხალ ორგანიზმთა შორის ურთიერთობა, რომლის დროსაც ერთი სახეობა ზიანს აყენებს მეორეს და მის გარეშე არ შეუძლია არსებობა; ამ დროს პირველი სახეობის (მტაცებლის) წარმომადგენლები იჭერენ და ჭაპენ მეორე სახეობის წარმომადგენლებს.

მტევანი — 1. მარტივი ბოტრიული ყუავილედის ერთ-ერთი სახე, როდესაც ყუავილედის დაგრძელებულ მთავარ ღეროზე ცალკეული ყუნწიანი ყუავილებია განლაგებული (ხანჯკოლი, სელოქა, შოთხვი, შროშანა და სხვ.). 2. ხელუეთის ხერხემლიანთა წინა კიდურის ჩონჩხის ბოლო განყოფილება, რომელიც შედგება მაჩის, ნებისა და თითების ფალანგებისაგან.

მტვერი ყუავილიხა — თესლიანი მცენარეების (შიშველთესლიანები და ფარულთესლიანები) მიკროსპორები; წარმოიქმნება სამტრეე პარკში.

მტვერხავალი — იხ. მტერას საეალი.

მტერაიანა — ფარულთესლიანი მცენარეების ყუავილის ნაწილი, რომელშიც ეითარდება მამრობითი სასქესო უჯრედები; მიკროსპოროფილი.

მტერაიანანი ყუავილი — იხ. მამრობითი ყუავილი.

მტერაიანის ძაფი — მტერაიანის ქვედა წერილი ძაფისებრი ნაწილი.

მტერაის მარცვალი — თესლიანი (შიშველთესლიანი და ფარულთესლიანი) მცენარეების მიკროსპორა, რომელიც წარმოიქმნება სამტრეე პარკში არქესპორიუმის უჯრედების რედუქტიული და კარიოკინეზული დაყოფით.

მტერაის მილი — მტერის მარცვლის შიგნითა გარსის — ინტინის გამონაზარდი, რომელიც წარმოიქმნება მისი დინგზე

მოხედრისთანავე და სვეტში არსებული მილის გზით იზრდება.

მტერის ხავალი — მტენარის თესლკვირტში არსებულ ნასურტი (იხ. შიკრაბილუ 1.)

მტენარი წყლის თევზები — თევზების ერთ-ერთი ბიოლოგიური ჯგუფი; ცხოვრობენ მდინარეებსა და მტენარ წყალსატევებში.

მუღვივი მიბრიდი — იხ. კონსტანტური მიბრიდი.

მულატი — ზანგისა და თეთრკანიანის შეულღების შედეგად შობილი ადამიანი.

მულტივალენტი — ორზე მეტი ქრომოსომისაგან შემდგარი ქრომოსომა გერთიანება მეიოზში. მულტივალენტის წარმოქმნაში მონაწილე ქრომოსომები შეიძლება იყოს სრულიად ჰომოლოგიური, ნაწილობრივ ჰომოლოგიური და არაჰომოლოგიური.

მულტიფუნქციონირება — ორგანოს მიერ რამდენიმე ფუნქციის შესრულება.

მულჩირება — ნიადაგის ზედაპირის დაფარვა სხვადასხვა მასალით (ჩალით, ფოთლებით, ფიხით, ქაღალდით და ა. შ.), რათა შეუნარჩუნონ ტენი და სტრუქტურა და დაიცვან საჩვევლები-საგან: დამულჩვა.

მუშია — გახრწნისაგან დაბალხავებით (ან ბუნებრივად) დატული ადამიანის გვამი (ან ცხოველის ლეში).

მუშიო — მტენარეული წარმოშობის სამკურნალო ფისი.

მუშიფიკაცია — მუშიად ქცევა.

მუშიფიცილება — იხ. მუშიფიკაცია.

მუნი — იხ. ქეცი.

მური — 1. სურნელოვანი ფისი. რომელსაც შეიცავს ზოგიერთი ტრაპიკული ხემცენარის კანი; გამოიყენება პარფიუმერიასა და მედიცინაში. 2. მწერების განვითარების ადრეული სტადია.

მურკი — კომბოსტოს ლეროს გამსხვილებული, დამოკლებული ნაწილი ძირიდან ფოთლამდე; ხეიტი.

მუსკულატურა — ორგანიზმის კუნთების ერთობლიობა.

მუხტანგი — გაველურებული შინაური ცხენი; გაერცელებული იყო ჩრდილოეთ ამერიკის პრერიებში.

მუტაგენები — ფაქტორები, რომლებიც თავისი ზემოქმედებით იწვევენ გენურ და ქრომოსომულ მუტაციებს (მემკვიდრულ ცვლილებებს) ცოცხალ ორგანიზმში.

მუტაგენიზი — მუტაციის წარმოშობის პროცესი.

მუტანტი — მუტაციის შედეგად წარმოქმნილი ორგანიზმი; ინდივიდი, რომელიც საწყისი ტიპიდან გასხვავდება გენის შეცვლის ან ქრომოსომების სტრუქტურული ცვლილებების შედეგად წარმოშობილი ახალი ნიშნებით.

მუტაქრომოსომული ფაქტორი — გარეგანი ფაქტორი, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს ქრომოსომა სტრუქტურული ცვლილება.

მუტაცია, მუტაციები — 1. ორგანიზმის რაიმე ნიშანთვისების მკვეთრი, უცარი ევალუალობა, რაც მემკვიდრეობით გადაეცემა თაობებს; გაპირობებულია გენოტიპის ცვლილებით. 2. წყვეტილი ცვლილებანი ქრომოსომებში, რომელიც გადაეცემა შთამონავლობას და გარკვეულად მოქმედებს ნიშნებზე. მუტაციები წარმოიქმნება როგორც სპონტანურად, ისე მუტაგენური აგენტების მოქმედებით. ანსხვავებენ შემდეგი სახის მუტაციებს: გენური, ე. ი. მემკვიდრული ცვლილებანი, რომლებსაც თან სდევს ახალი ალელების წარმოქმნა და დაკავშირებული არ არის ქრომოსომების ჯარდამქმნასთან, რომლის დასაბუთება შესაძლებელია ციტოლოგიურად; ქრომოსომული, ე. ი. ქრომოსომა სტრუქტურის ცვლილებები, რომლებიც გამოწვეულია მათი გახლეჩის შედეგად; გენომური, ე. ი. მთლიანი ქრომოსომების რიცხვის ან ქრომოსომა ანაწყობის შეცვლა; პლაზმონური, ე. ი. პლაზმური მემკვიდრული კომპონენტების შეცვლა; პლასტიდ-

ურთ, ე. ი. პლასტიდების მემკვიდრული ცელილებები. 3. ყმაწვილის ხმის შეცვლა (დაბობება) ასაკში შესვლის გამო.

მეტაცია პროგრესული—მეტაცია, რომელიც აპრობებს სრულად ახალი თვისების შექმნას.

მეტაციური თეორია — იდეალისტური თეორია ორგანიზმში მემკვიდრეობითი ნიშნების უცარი წარმოქმნის შესახებ. ამ თეორიის თანახმად ორგანიზმში ახალი მემკვიდრული ნიშანთვისებების წარმოქმნა ხდება უეტრად, ნაბტომისებურად — მუტაციების შედეგად და დამოკიდებული არ არის გარეშე პირობებზე (წამოაყენა დეფტრისმა, 1901).

მუტონი — გენის უმცირესი ელემენტი, რომლის ცვლილებას მოსდევს ორგანიზმის ახალი მუტანტური ფორმების წარმოქმნა.

მუტუალიზმი—ნამდვილი სიმბიოზი; სხვადასხვა ორგანიზმის მკვიდრო თანაცხოვრება, რომელთაც ერთმანეთისათვის ყოველთვის მოაქვთ სარგებლობა (მაგ., სოკოს და წყალმცენარის სიმბიოზი მღერებში).

მუშკი — ცხოველური ან მცენარეული წარმოშობის ძლიერ სუნაანი, რთული შედგენილობის ნივთიერება. შეიცავს ცილებს, მარილებს. აგრეთვე ქოლესტერინის ჯგუფის ნივთიერებებს. ცხოველური მუშკი წარმოადგენს ზოგიერთი ცხოველის სპეციალური ჯირკვლების გამონაყოფს და უმთავრესად ემსახურება სხვა სქესის ცხოველის მიზიდვას. იყენებენ პარფიუმერიაში, როგორც ფიქსატორს.

მუშკის ჯირკვლები — ზოგიერთი ცხოველის (ნიადაგი, ხარვერძი და სხვ.) კანის ჯირკვლები, რომლებიც გამოყოფენ მძაფრა სუნის ნივთიერებას — მუშკს, რაც უმთავრესად მღერების მიზიდვას ემსახურება.

მუციანი — გლუკოპროტეიდულა ბუნებას ნივთიერება, რომელსაც გამო-

ყოფს ცხოველური ორგანიზმის ლორწოვანი ჯირკვლები.

მუცლის აკა—თხელი ეპითელური აკა, რომლითაც ამოფენილა მუცლის ღრუს შიგნითა ზედაპირი და მასში მოთავსებული ორგანოები.

მუცლის მილის უჩრედი — კვერცხუჭრედის ზემოთ მდებარე უჩრედა არქეგონიუშში.

მუცლის ნერვული ძეწკვი — მთელი სხეულის განწკვივ მდებარე მუცლის ორი ნერვული ღერო, რომელშიც განლაგებულია, ერთმანეთთან განივი კომისურებით შეერთებული, ნერვული კვანძები. დამახასიათებელია რგოლოვანი კიების, ფესხახსრიანებისა და სხვა უხერხემლო ცხოველისათვის.

მუცლის პარაიტარული ფურცელი — თხელი ვარსი, რომლითაც ამოფენილა მუცლის ღრუს კედლები.

მუცლის პრეხი — მუცლისა და დიაფრაგმის კუნთების ჯგუფი, რომლის მთავარი ფუნქციაა გარკვეული წნევის შენარჩუნება მუცლის ღრუს შიგნით.

მუცლის ღრუს ხართულეები — მუცლის ღრუს დაყოფა სამ განყოფილებაზე: ზედა სართული — დიაფრაგმისა და გარდიგარდმო კოლინჯის ჯორჯალს ზორის, შუა—ქვემოთ, მცირე მენჯში შესელამდე, და ქვედა — მცირე მენჯის ღრუ.

მუცლის ყელის უჩრედი — იხ. მუცლის მილის უჩრედი.

მუცლის წნული — იხ. მზის წნული.

მუხლთშორისი—მცენარის მუხლებს (ღეროს ნაწილი, სადაც ფოთოლი და კვირტია მიმაგრებული შორის მდებარე ღეროს ნაწილი.

მუხლი ღეროხი — ღეროს ის ნაწილი, რომელზედაც ფოთოლი და კვირტა მოთავსებულია.

მუხლუხი — ქერცლფრთიანი მწერების (პეპლები) კიისებრი მატლის სტადია.

მფარავი ბუმბული — ფრინველების კონტურული ბუმბული, რომლითაც დაფარულია ფრთის სიმბტყე.

მფარავი ფოთოლი — მცენარის ფოთოლი, რომლის უბეში კვირტია მოთავსებული. ხშირად მფარავი ფოთლის უბიდან ყვავილი ან ყვავილედი გამოდის, მაშინ მას თანაყვავილს უწოდებენ.

მფარავი ქსოვილები მცენარისა — ქსოვილები, რომლითაც დაფარულია მცენარის ორგანოები გარედან (კანი, გარსი).

მფარველობითი ფორმა — ცხოველის სხეულის ფორმა, რომელიც ჰგავს ირგვლივ მყოფ საგნების ფორმას, რითაც ცხოველი ნაკლებ შესამჩნევია მტრისათვის ან მსხვერპლის დაჭერის დროს. ხშირად მფარველობით ფორმასთან ერთად ცხოველს აქვს მფარველობითი შეფერვა.

მფარველობითი შეფერვა — უმეტეს ცხოველთა სხეულის შეგუებითი ხასიათის გარეგანი საფარველს შეფერვა, რომელიც გამომუშავებულია ევოლუციის პროცესში ბუნებრივი გადარჩევის ზემოქმედებით.

მფეთქავი ვაკუოლი — ზოგიერთი ერთფარედანი ორგანიზმის სხეულში არსებულს ვაკუოლი, რომელიც პერიოდულად ივსება სითხით და რიტმულად პულსირებს, ფეთქავს. მფეთქავი ვაკუოლი, ოსმორეგულიაციასთან ერთად, ასრულებს სუნოქეისა და უვარგისი ნივთიერებების გამომყოფი ორგანულის ფუნქციას;

მღერი — იხ. მღერიები.

მღვიმიანი სხეულები — ძუძუმწოვარ ცხოველთა მამრობითი ორგანიზმის საკოპულაციო ორგანოს შიგნითა ღრუები, რომელთაც აქვთ სისხლითი გავსების უნარი, რაც იწვევს ორგანოს მოცულობის გაზრდას.

მღვიმის ფაუნა — მღვიმეში მცხოვრებ ცხოველთა ერთობლიობა.

მღიერები — უმდაბლესი მცენარეების თავისებური ჩჯუფი, რომელიც წარმოქმნილია ორი, ურთიერთისაგან განსხვავებული ორგანიზმის (სოკოსა და

წყალმცენარის) თანაცხოვრებით და თვისობრივად განსხვავებულია როგორც ერთის, ისე მეორისაგან.

მუცხი — შემეარებელ ქსოვილოვანი კიემები, ფრთიტიები ან ზონრები, რომლითაც ეუნთები მიმაგრებულია ძელზე.

მუვირალობა — ცხოველთა ქცევა ქორწინების პერიოდში.

მუნობა — მცენარის ნაწილის გადანერგვა მეორე მცენარეზე იმგვარად, რომ მოხდეს მათი შეზრდა. მეტწილად მიმართავენ კალმით მუნობას და კვირტით მუნობას (ოკულირება).

მშობიარობა — დედის სხეულიდან ნაყოფის გამოსვლის ფიზიოლოგიური პროცესი.

მშრალი ნაყოფი — მცენარეთა ნაყოფი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია მშრალი გახვეებული ან ტყავისებური ნაყოფსაფარი; არჩევენ თვითხსნად და თვითუხსნელ მშრალ ნაყოფს.

მჩხვლელტ-ხაწუნნი პირის ორგანო — მწერების პირის ორგანოს ერთ-ერთი ტიპი. ამ ტიპის პირის ორგანო გრძელი ხორთულის სახითაა წარმოდგენილი; შედგება ზედა და ქვედა ტუჩისა და ყბებისაგან და ჰიპოდარმისისაგან. დამახასიათებელია კოლოსათვის.

მცენარე ინდიკატორი — იხ. ინდიკატორი ორგანიზმები.

მცენარეთა ამოლობა (მონოსტა) — მცენარის დაღუპვის ერთ-ერთი მიზეზი; უმთავრესად ადგილი აქვს ვახაფხულზე, როდესაც ნიადაგის ხედაპირზე გროვდება მდნარი თოვლის ან წვიმას წყალი, რომელიც ვერ ჩადის მოყინულ ნიადაგში და ტბორდება. ამ დროს მცენარე განიცდის ტანგბადის ნაკლებობას და იღუპება.

მცენარეთა ამოჩრა — მცენარის (საშემოდგომო ნათესის) დაღუპვის ერთ-ერთი მიზეზი; ხდება იმ შემთხვევაში თუ გამდნარი თოვლის წყალი მოასწრებს ნიადაგში ჩასვლას და გაიყინება ნიადაგის გარკვეულ სიღრმეში, მისი გა-

ულობელი ფენების საზღვარზე. ამ დროს წარმოიქმნება ქრულის შუაშრინი, რომელიც თანდათანობით მატულობს სისქეში, რაც იწვევს ნიადაგის ზედა ფენების ზეეთივე წამოწევის მათში მუდგ მცენარეებთან ერთად, რასაც თან სდევს მცენარეთა „ამოჩრა“ ზეეთი. ამ დროს მცენარის ფესვები, რომლებიც შემოდგომაზე მნიშვნელოვან სიღრმეზე ჩაიზარდნენ ნიადაგში, წყდება; ვახუფულზე, როდესაც უინჯლის შუაშრინი გალღება და მის მიერ ამოწეული ნიადაგი დაქდება, ფესვებწაწყვეტალი მცენარე ნიადაგის ზედაპირზე რჩება და აღვირად იღუპება.

მცენარეთა ამოხუთვა — მცენარის დაღუპვის ერთ-ერთი მიზეზი; ადგილი აქვს თბილ ზამთარში ღრმა თოვლის საფარის არსებობის პირობებში, განსაკუთრებით მაშინ თუ თოვლი სველ მიწაზეა მოსული. იმყოფება რა 0°-ის ტემპერატურისა (ამ დროს კი სუნთქვა საკმოდ ინტენსიურად მშობინარეობს) და სრული სიბნელის პირობებში (რაც გამორაბხავს ფოტოსინთეზის შესაძლებლობას) მცენარე თანდათანობით ხარჭავს საკვებ ნივთიერებათ: მთელ მარაგს და შიშშილისაგან იღუპება.

მცენარეთა ანატომია — ბოტანიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის მცენარეთა შინაგან მიკროსკოპიულ აგებულებას.

მცენარეთა აღწერილობითი ანატომია — მცენარეთა ანატომიის დარგი, რომელიც შეისწავლის მცენარის შინაგან აგებულებას უმთავრესად უკვე სტრუქტურულად ლიფერენცირებულ მცენარის ნაწილებში. აღწერილობითი ანატომიის ძირითადად სადავგოზო მიზნებასათვის იყენებენ და ვარკვეული მნიშვნელობა აქვს მცენარეთა სისტემატიკაში.

მცენარეთა განლაგება — სახეობის ინდივიდთა განაწილების ესა თუ ის ხასი-

ათი თანახმაზოგადობაში. დამოკიდებულია სახეობის ბიოლოგიურ თვისებებზე, კერძოდ გამრავლების უნარსა და სპეულემაზე და ფიტოცენოზურ პირობებზე. ანსხვავებენ მცენარეთა განლაგების რამდენიმე ტიპს.

მცენარეთა გეოგრაფია — იხ. ფიტოგეოგრაფია.

მცენარეთა დაცვა — ღონისძიებათა სისტემა, რომელიც იცავს მცენარეებს მკენებლებისა და მათგან გამოწეული დაეადებებისაგან.

მცენარეთა ეკოლოგია — ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს მცენარისა და გარემო პირობებს შორის ურთოერთ-დამოუკიდებლობას.

მცენარეთა ცოლოგიური ანატომია — მცენარეთა ანატომიის დარგი, რომელიც სწავლობს მცენარის შინაგან აგებულებაში მომხდარ ცვლილებებს სხვადასხვა გარემო პირობებში მოხვედრისას.

მცენარეთა თანახმაზოგადობა — იხ. ფიტოცენოზი.

მცენარეთა მონოხტა — იხ. მცენარეთა ამოლობა.

მცენარეთა მორფოლოგია — მეცნიერება მცენარეთა ორგანოების აგებულებისა და განვითარების კანონზომიერებათა შესახებ ონტოგენეზსა და ფილოგენეზში.

მცენარეთა მოხვეწება — იხ. სეწეება მცენარეებში.

მცენარეთა მოყწეწა — მცენარის დაღუპვა (სიკედილი) დაბალი ტემპერატურის გავლენით; მცენარის ქსოვილებში ყინულის წარმოქმნა და უკრედების წყლით გაღარიბება.

მცენარეთა ხახიციოცხლო ფორმა — გარემოს ვანსაზღვრულ პირობებთან შეგუების შედეგად წარმოქმნილი მცენარის ვარკვეული ფორმა; კატეგორია მცენარულ ფორმათა კლასიფიკაციაში (იხ. ბიომორფა).

მცენარეთა ხიცხეგამძლეობა — მცენა-

რეთა შეგუება ატმოსფეროს მაღალ ტემპერატურასთან. იხ. სიცხემტანობა.

მცენარეთა ტოქსიკოლოგია — იხ. ფიტოტოქსიკოლოგია.

მცენარეთა ფენოლოგია — ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს სეზონურ მოვლენებს მცენარის სიცოცხლეში; მის განვითარების ფაზებს და ამ მოვლენათა დამოკიდებულებას ბუნებრივ პირობებთან.

მცენარეთა ფიზიოლოგია — იხ. ფიზიოლოგია 1.

მცენარეთა ფორმაცია — იხ. მცენარეული ფორმაცია.

მცენარეთა ქიშების გადაშენება — მოვლენა, რომელსაც ადგილი აქვს ამა თუ იმ ქიშის გაზრდისა და მოყვანისათვის არახელსაყრელი პირობების დადგომის დროს, გამოიხატება მოსავლიანობის შემცირებით და მცენარის საერთო განუვითარებლობით.

მცენარეული დაჩუვება — ტერმინი, რომელიც იხმარება სულ სხვადასხვა მნიშვნელობით, დაწყებული ფიტოცენოზიდან, მცენარეთა შემთხვევითი დასახლებით.

მცენარეული თანასაზოგადოება — იხ. ფიტოცენოზი.

მცენარეული ფორმაცია — ერთ-ერთი ძირითადი ტაქსონომიური ერთეული ფიტოცენოზთა კლასიფიკაციაში. საბჭოთა ბოტანიკოსთა უმრავლესობის თვალსაზრისით ფორმაცია არის ისეთი ასოციაციების ერთობლიობა, რომლის მთავარი ფენა (ძირითადი იარუსები) ერთი და იგივე დომინანტით ან კონდომინანტითაა შექმნილი და გააჩნია ზოგიერთი სხვა მსგავსი თავისებურება. ფორმაცია შეიძლება იყოს მონოდომინანტური და კონდომინანტური. ფორმაციები თავის მხრივ ერთიანდება ფორმაციათა ჩუვუში ან კლასში.

მცენარეული ქიშერები — გენეზურად სხვადასხვა ქსოვილისაგან შემდგარი მცენარეები.

მცენარეულობა — დედამიწის სფეროს

ან მისი ნაწილის მცენარეული თანასაზოგადოებების ერთობლიობა. თვისი განაწილებით ექვემდებარება ზონალურობისა და სარტყლიანობა-კანონებს. ბიოეკოლოგიური თავისებურებების მიხედვით მცენარეულობა, ყოფენ რამდენიმე ტიპად: ჰილუა, სავანა, ველი, მდელო, ქაობი და სხვა.

მცენარეულობის ზონალობა, ზონები — მცენარეულობის ტიპების განედური განაწილება დედამიწის ზედაპირზე ცენტრად თუ პერად ერთგვაროვან ზონებად, რაც ძირითადად კლიმატზეა დამოკიდებული. სსრკ-ის ტერიტორიაზე ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ თანმიმდევრულად არჩევენ მცენარეულობის შემდეგ ზონებს: ტუნდრის, ტაიგის, ფოთლოვანი ტყის, ველთა და უდაბნოს.

მცენარეულობის იარუსები, იარუსიანობა — მცენარეული თანასაზოგადოების ვერტიკალური განშრეება სხვადასხვა სიმაღლის სტრუქტურულ ნაწილებად.

მცენარეულობის ხარტყელები — მთავ მცენარეულობის განლაგება ზონებად, რომლებიც კანონზომიერად იცვლებიან მთის ძირიდან წვერისაკენ. სარტყელის საზღვარი განისაზღვრება ეკოლოგიური პირობებით.

მცენარეულობის ტიპი — იხ. ტიპი მცენარეულობისა.

მცენარის არუქვა, აწვა — მცენარის ქსოვილების ადგილობრივი დაზიანება ზედმეტი გადაშებულების შედეგად.

მცენარის აწვა — იხ. მცენარის არუქვა.

მცენარის გამოწრთობა — მცენარის ზრდა-განვითარებისათვის ამა თუ იმ არახელსაყრელი კლიმატური ფაქტორისადმი გამძლეობის გადიდება (ყინვაგამძლეობის ან გვალვაგამძლეობის გადიდება).

მცენარის გამტარი ქსოვილები — ქსოვილები, რომელთა საშუალებითაც ხდება ნივთიერებათა მოძრაობა მცენარეში.

მცენარის ზრდის წერტილი — ერთი ან

რამდენიმე კენწრული უჯრედი, რომლის დაყოფის ხარჯზე იზრდება მცენარე.

მცენარის ლაქიანობა — მცენარის ავადმყოფობა, რაც გამოიხატება ფოთლებზე ლაქების გაჩენით ქსოვილების კვდომის შედეგად.

მცენარის მოძრაობა — იხ. მოძრაობა მცენარისა.

მცენარის პოლარობა — უჯრედის, ქსოვილისა და მთლიანად მცენარის მოპირისპირე ბოლოების მორფოლოგიურ-ფიზიოლოგიური თავისებურება.

მცენარის ხიშავე — მცენარეთა დაავადება, რომელიც გამოიხატება შავი ნაფიფის გაჩენით რომელიმე ორგანოზე: გამოწვეულია მცენარის კანის ზედაპირზე მცხოვრები სოკოებით.

მცენარის სტერილური კულტურები — მცენარის კულტურა მიკროორგანიზმებისაგან თავისუფალ არეში.

მცენარის ხუნთვა — ენჯვალდგენითი პროცესების კომპლექსი მცენარეში, რომლის დროსაც მცენარე მოიხმარს ენჯვალდს და გამოყოფს ნახშირორჟანგს.

მცენარის ტირილი — გადაკრილ ღეროდან სითხის (ხის წვენის) გამოსვლა (ვაზის ტირილი)

მცენარის ქერქი — ღეროს და ფესვის გარეთა ნაწილი, საფარი.

მცენარის ქერქლები — კანის უჯრედების ბრტყელი ფორმის გამონაზარდები.

მცენარის ჩონჩხი — იხ. ჩონჩხი მცენარისა.

მცენარის ჰიდრატურა — იხ. ჰიდრატურა მცენარის.

მცირე წრე ხისხლის მიმოქცევისა — იხ. სისხლისმიმოქცევის მცირე წრე.

მცოცავი მცენარეები — მცენარეები, რომელთა ღერო ადის (მიოცავს) ბეჭებზე, კედელზე ან კლდეზე და სხვადასხვაგვარი სამარჯვების (მისაიდი ფესვების, ულვაშების და სხვ.) დახმარებით ემაგრება სუბსტრატზე (იხ. ლიანები).

მცოხნელი ცხოველები — ბალახით მკვებავი, წველილიქიანი ცხოველების ჯგუფი, რომელთა კუჭი ჩვეულებრივ შედგება 4 განყოფილებისაგან: ფაშიე, ბაღურა, წიგნარა და მაქიე; ასეთი ცხოველებია: ძროხა, კამერი, აქლემი, ცხვარი, ირემი, თხა და სხვა. ისინი მოძოვილ ბალახს დაუღებავად ყლავავენ; როდესაც ფაშიე და ბაღურა გაივსება, იქიდან ნაწილ-ნაწილ ამობოყინებული დამბალი საკვები ბრუნდება უკან პირის ღრუში, სადაც ხდება მისი სრული დაღეკვა — ცოხნა. კარგად დაღეკილი და დამბალი საკვები კვლავ კუჭში გადადის, მხოლოდ ყარ წიგნარაში, შემდეგ კი მაქიეში.

მძინარე კვირტი — მერქნიან მცენარეთა ტოტებზე შერჩენილი განუვითარებელი გვერდითი კვირტები. ზოგჯერ, მათ ზემოთ მდებარე ტოტების გადაქრის, მოყინვის, ღეროს დაზიანების და სხვ. შედეგად, მძინარე კვირტიდან მრავალი ახალი ყლორტი ვითარდება.

მძოვარი, მძოველი ცხოველები — იხ. ბალახისმკვამელი ცხოველები.

მძუნაობა — ახურება; ზურაობა; მაქისმალური სქესობრივი ლტოლვის პროცესი ძუძუმწოვარ ცხოველებში (გარდა მაიმუნებისა და ადამიანებისა); ადგილი აქვს საკვერცხე ფოლიკულების მომწიფების პერიოდში.

მწერიკაშია მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც უფრო უკეთესად ვითარდებიან ზორციიანი საკვების დამატებისას, რისთვისაც გააჩნაათ მწერებას დასაუკერი სხვადასხვა სამარჯვი. მწერიკაშია მცენარეებიდან ჩვენთან ცნობილია: დროზერა, ბუტროსანა, ცხიმურა და სხვა.

მწვანე ბაქტერიები — იხ. ქლორობაქტერიები.

მწვანე ხაკები — საკვები მცენარეების მწვანე მასა; წარმოადგენს ძვირფას საკვებს სასოფლო-სამეურნეო ცხოველთა უმრავლესობისათვის.

მწვანე ხასუჭი — ნიადაგში მთლიანად ან ნაწილობრივ ჩახსული მწვანე მცენარე. მწვანე სასუქად იყენებენ ხანკიკოლს, ზოგიერთ იონჯას და სხვა პარკოსან მცენარეს.

მწვანე წყალმცენარეები — უმდაბლესი მცენარეების ერთ-ერთი ტიპი, რომლის უმრავლესი წარმომადგენელი ცხოვრობს მტკნარ წყლებში. მათი უჯრედები შეიცავს ქლოროფილს და მწვანეა. მათ შორის გვხვდება ერთ-უჯრედიანი, კოლონიური და მრავალ-უჯრედიანი ფორმები (ქლაპიდომონადა, სპიროგირა, ულოტრიქსი, ვოლვოქსი და სხვ.).

მქადა — რთული, დაკიდული ყვავილედო, რომელიც დაყვავილების ან ნაყოფის მომწიფების შემდეგ მთლიანად ცვივა. მის მთავარ ღერძზე განლაგებულია ყვავილები ან მცირე ზომის ყვავილელები თეთაყის ან მტეენის მსგავსად (ფერხეის, ალვის ხის, მურყნის, კაკლის, თხილის და სხვ. მამრობითი ყვავილედო).

მხედველობა — ცხოველური ორგანიზმის მიერ გარე სამყაროს საგნების აღქმის პროცესი მხედველობის ორგანოს — თვალის საშუალებით. გარე სამყაროს საგნები მხედველობის ორგანოზე მოქმედებენ მათ (საგნების) მიერ გამოწვეული ან არეკლილი სინათლით.

მხედველობის ანალიზატორი — ნერვულ წარმოქმნათა რთული სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს მხედველობის აღქმას და ანალიზს.

მხედველობის ბორცვები (გორაკები) — რუხი ნივთიერების, კვერცხისებრი

ფორმის გროვები, რომლებიც მდებარეობს შორისული (შუამდებარე) ტენინის გვერდით კედლებზე.

მხედველობის ნერვი — თავის ტენინის მეორე წყვილი ნერვი.

მხედველობის პურპური, პორფირი — თვალის ბადურის ჩხირებში (მგრძნობიარე უჯრედები) შემავალი წითელი ფერის, რთული ცილოვანი შუქმგრძნობიერი ნივთიერება; როდოფსინი; მხედველობის მეწამულა; მხედველობის ძოწი.

მხედველობის ძოწი — იხ. მხედველობის პურპური.

მხედრები — აპკოვან-ფრთიანი მწერების ჯგუფი, რომლებიც თავის კევრტხებს დებენ სხვადასხვა მწერის, მათ შორის მეტად მაკვ მწერების, მატლებსა და კუპრებში.

მხეიარა მცენარეები — იხ. ხეიარა მცენარეები.

მხოხავი ღერო — ღერო, რომელიც გაწოლილია ნიადაგის ზედაპირზე და დამატებითი კვირტების საშუალებით ფესვიანდება მუხლებში (მარწყვის, მარწყვაბალახას, გველის სუროს და სხვ.).

მხრის ხარტყელი — ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის ჩონჩხის ნაწილი, რომელიც წინა წყვილი კიდურის საყრდენს წარმოადგენს.

მჭლომარე ბენთოსი — ფსკერის ცხოველები ან მცენარეები, რომლებიც ეწევიან მიმავარებულ (მჭლომარე) ცხოვრებას.

მჭლომარე ფოთოლი, ყვავილი — ფოთოლი (ყვავილი), რომელსაც უწეწი არა აქვს განვითარებული, ვ. ი. უუწეწოა.

6

ნაგალა მამრები — მამრობითი ინდივიდები, რომლებიც მკვეთრად განსხვავდებიან იმავე სახეობის მდედრობითი ინდივიდებისაგან ძალიან პატარა ზომით. ჩვეულებრივ ცხოვრობენ მდედ-

რობითი ორგანიზმის სხეულზე ან სხეულის ღრუში. მამრების ნაგალობა წარმოადგენს სქესობრივი დიმორფიზმის უკიდურეს გამოვლინებას. შეჩინებულია ზოგიერთ მოლუსკში, კი-

ბოსნიაში, ობობასნაში და სხვა
ჯგუფის ცხოველები.

ნავალაობა — ორგანიზმის არანორმალუ-
რი მცირე ზომა; ქონდრულობა.

ნაგანა — ჩლიქოსანი ცხოველების დაეა-
დება სამხრეთ აფრიკაში, რომელსაც
იწვევენ შოლტოსანი პარაზიტი —
ტრიფანოსომა; მისი ვადამტანია ბუ-
ზარების ერთ-ერთი წარმომადგენელი.
ნაე — იხ. ფარეანასებრი გვირგვინი.

ნათება — სინათლის, შუქის გამოცემის,
გამოსხივების უნარი. შემჩნეულია რიგ
ცხოველებში — უმარტივესებში, ნაწ-
ლავლრუიანებში, კიბებში, კიბოსნაი-
რებში, მოლუსკებში, მწერებში, აგ-
რეთვე ზოგიერთ ხერხეშიან ცხოვე-
ლში — თევზებში. წარმოადგენს
ე. წ. ქემილუმინესცენციის პროცესის
შედეგს, რომელიც მიმდინარეობს გან-
საკუთრებული ნივთიერების — ლუცი-
ფერინის დაენავვისას ფერმენტ
ლუციფერაზის ზემოქმედებით. ნა-
თება ფაქტიურად დამოკიდებულია
ამ ცხოველებზე დასახლებულ ბაქტე-
რიებზე. ნათებას ადგილი აქვს აგრეთ-
ვე ზოგიერთ სოკოში.

ნათებაი — მცენარი, რომელიც თესლი-
დანაა გაზრდილი.

ნათებში — ხერხეშიანი ცხოველების თა-
ვის ტენის ხუთი ძირითადი შემადგე-
ნელი ნაწილიდან ერთ-ერთი ნაწილი,
რომელიც მოგრობა ტენის ზემოთ
მდებარეობს. მას პატარა ან მცირე
ტენსაც უწოდებენ. და როდეს ას-
რულებს რთული უპირობო რეფლექ-
სური მოძრაობების შეთანხმებულო-
ბაში და სხეულის წონასწორობის შე-
ნარჩუნებაში.

ნაირბალახეულობა — ბალახოვან მცენარე-
თა ერთ-ერთი სამეურნეო ჯგუფი. ამ
ჯგუფში, მარცკლოვანთა, პარკოსანთა
და ისლისებრთა ოჯახის გარდა, შე-
დის სხვადასხვა ოჯახის წარმომადგენ-
ლები.

ნაირსვეტიანობა — იხ. პეტეროსტილია.

ნაირფოთლიანობა — იხ. პეტეროფილია

ნაკადისებრი მოძრაობა პროტოპლაზმი-
სა — იხ. პროტოპლაზმის ნაკადისებრი
მოძრაობა.

ნაკერი — 1. თავის ქალას ძვლების შეერ-
თების ადგილი, სადაც ერთი ძვლის
კბილები ჩამჯდარია მეორე ძვლის კბი-
ლებზეა არეებში. 2. იხ. თესლის ნა-
კერი.

ნაკრტენი — იხ. ბუმბული.

ნაკრძალი — 1. სამეცნიერო-საეკლექი და-
წესებულება, სადაც უშუალოდ ბუნე-
ბრივ პირობებში ხდება მცენარეთა
და ცხოველთა შესწავლა. 2. ტერიტო-
რია, სადაც აკრძალულია ადამიანის
ყოველგვარი მეურნეობის წარმოება,
რომელიც არღვევს ბუნებრივ პირო-
ბების კომპლექსურ მთლიანობას.

ნამარხები — მცენარეთა და ცხოველთა
ნარჩენები ან მათი ცხოველმოქმედე-
ბის კვალი, რომელიც შემონახულია
დედამიწის ქერქის ფენებში წარსული
გეოლოგიური ეპოქიდან.

ნამგლისებრი გამონაზარდი — კუნთი,
რომელიც მიმაგრებულია თევზის
თვალის ბროლის უკანა განყოფილება-
ზე. მისი შეეუმუშავ იწვევს ბროლის
გაღანაცვლებას ბადურასთან შეფარ-
დებით და ქმნის აკომოდაციას.

ნამგლილი ნაყოფი (მცენარისა) — ნაყოფი,
რომელიც მხოლოდ ერთი ბუტკოდი-
ნაა განვითარებული და მარტო ნასკვი
იღბს მის წარმოქმნაში მონაწილეო-
ბას.

ნამგლილი ნეენები — ნეენები, რომლებიც
უშუალოდ შეერთებულია მკერდის
ძვალთან.

ნამგლილი სახსარი — ძვლების მოძრაი
შეერთება, რომლის დროსაც წარმო-
იქმნება ქვალთა შორისი ღრუ და სა-
სახსრე ნაწთა, რომელშიც სასახსრე
ზედაპირებია მოქცეული.

ნამჭა — მომიკლ ყანაში დარჩენილი პუ-
რის, ქერის, კვავის და მისთ. ღერო-
ბის ქვედა ნაწილი; ადებული ყანის
დარჩენილი ნაწილი. მომიკლი პურის,

ქრისა, კვავის და მისთ. თავთავიანი ან უთავთავო ღეროები.

ნანახი — ქონდრულობა; ზრდასრული ადამიანის არანორმალური სიდაბლე, რაც გამოწვეულია შინაგანი სეკრეციის ჯირკვლების (მაგ., ქაბოფიზის) ფუნქციის მოშლით.

ნანოლაქტონი — წყლის სიზრქეში პასიურად მოტივტივე უწყრილესი (20 მიკრონზე მცირე სიგრძის) ცხოველები.

ნანოტამი — იხ. ინდივიდუუმის ფართობი.

ნანოფანეროფიტები — დაბალი, 2 მ-მდე სიმაღლის, ბუჩქები.

ნარგაობა — ამ ტერმინით მეტყველებაში და ტყის გეობოტანიკაში აღნიშნავენ ტყის ან ფიტოცენოზის, როგორც ბუნებრივ, ისე ხელოვნურ, მონაკვეთს.

ნარკოზი — ხელოვნური ძალის მდგომარეობა, რომელიც გამოწვეულია ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე ნარკოტიკული საშუალებების მოქმედებით.

ნარკოზანია — ნარკოტიკულ საშუალებათა ხმარებისადმი ძლიერი, ავადმყოფური მიდრეკილება.

ნარკოტიკი — ნივთიერება, რომელსაც იყენებენ ტყვილის გამაყუჩებელ და ძილის მომგვრელ საშუალებად.

ნარკოტიკული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც შეიცავს ცენტრალურ ნერვულ სისტემის ამგზნებ ან დამაქვეითებელ ნივთიერებას (მაგ., ხაშხა-ქე, შშაგა და სხვ.).

ნარჩენი, დანაშთი ჰაერი — ჰაერი, რომელიც რჩება სუნთქვის ორგანოებში მაქსიმალური ღრმა ამოსუნთქვის შემდეგ.

ნახენი მიწა — მიტოვებული სახნავი მიწები, რომლებიც ველური მცენარეულობითაა დაფარული.

ნახევი — ბუტკოს ქვედა, უმეტესად გამოხატული ნაწილი, რომელიც თავისი ფუძით ყვავილსაქლოზე ზის და ერთი ან რამდენიმე ნაყოფის ფოთლისაგანაა წარმოქმნილი. ნახევი ერთი ან რამდენიმე თესლკეირტი ანუ მვგასპორან-

გიუმია, რომლიდანაც შემდეგ თესლი ვითარდება; ნასკვიდან კი ნაყოფი. მდებარეობის მიხედვით არჩევენ: ზედა, ქვედა და შუა ნახევს.

ნახევის ბუდე — ერთი ან რამდენიმე ნაყოფის ფოთლის კიდებინს შეზრდის შედეგად წარმოქმნილი ღრუ. ნახევი შეიძლება იყოს ერთი, ორი, სამი და მრავალბუდიანი.

ნახტიები — მცენარის ორგანოების ზრდისეული მოძრაობა, გამოწვეული ისეთი გამღიზიანებლებით (ტემპერატურის, ტენიანობის, სავითო განათების შეცვლა), რომელიც თანაბრად მოქმედებს მთელ მცენარეზე (ტროპიზმის საწინააღმდეგავ). ასეთი მოძრაობანი ხორციელდება ქსოვილების ზრდის არათანაბარი სისწრაფით ორგანოს შიგნით და გარეთა მხარეს. ის მხარე, რომელიც უფრო სწრაფად იწყებს ზრდას გამოზნევილი ხდება, ხოლო ის მხარე, რომელიც ჩამორჩება ზრდაში — შეზნევილი, ამიტომ ორგანო იღუნება იმ მხარეს, რომლის ზრდაც შენელებულია.

ნახტიური მოძრაობა — იხ. ნახტიები.

ნახუქობა — ცხოველთა ინტენსიური კვების პერიოდი, ჩვეულებრივ, გამრავლების შემდეგ.

ნატურალიზაცია — მცენარის ან ცხოველის შეგუება ან გახარება (მოშენება) ახალ ადგილსამყოფელში, რომელიც კლამატური და სხვა პირობებით ძალიან ემსგავსება მათ სამშობლოს.

ნატურალისტი — ადამიანი რომელიც სწავლობს ბუნებას.

ნაუპოუხი — კიბოსნაირთა ლარვის პირველი ფაზა, რომელსაც აქვს კენტი თვალი და სამი წყვილი კიდური, რომელთაგან ორი წყვილი ორადაა გაყოფილი.

ნაუპოუხის თვალი — ნაუპოუხის კენტი თვალი, რომელიც შეიძლება შერჩეს უმდაბლეს კიბოსნაირებს (ნოჩაბფეხანებს და სხვ.) მთელი სიცოცხლის განმავლობაში.

ნაქარი — იხ. ძირნაყარი.

ნაქურთენი — იხ. მერქნის ცილა.

ნაღველი — საკმლის მომწვლელი წვენი, რომელიც წარმოიქმნება ღვიძლში, და სხეციალური საღინართი გადაღის თორმეტგოჯა ნაწლავში; აძლიერებს პანკრეასის წვენის ყველა ფერმენტის მოქმედებას; მისი ზემოქმედებით ხდება ცხიმების ემულგირება.

ნაღვლის ბუშტი — ორგანო, რომელშიც ხდება ღვიძლში კარბად გამოყოფილი ნაღვლის დაგროვება და შესქელება.

ნაღვლის პიგმენტები — საღებავი ნივთიერებანი, რომლებიც წარმოიქმნება ორგანიზმში (უმთავრესად ღვიძლში) ქემოკლობინის დაშლის დროს.

ნაღვლის საღინარი — საღინარი, რომლითაც ნაღველი ჩადის ნაღვლის ბუშტიდან თორმეტგოჯა ნაწლავში.

ნაყარი — 1. იხ. აონაყარი; 2. ერთდროულად შობილ (გაჩენილ) ნაშიერთა ჯგუფი; ნაყარისა და ნაშიერთა რიცხვი სხვადასხვა ცხოველში სხვადასხვაა.

ნაყოფადი — ნაყოფების კრებული (ჯგუფი), რომელიც წარმოქმნილია ყვავილედის ცალკე ყვავილებიდან განვითარებული ნაყოფების შეზრდით და ერთი ნაყოფის შთაბუქდილებას ტოვებს (თუთის ნაყოფი).

ნაყოფი — 1. კვერცხუჯრედის განაყოფიერების შედეგად სახეშეცვლილი ბუტკო, რომლის გამსხვილებულ ნასკვში ერთი ან რამოდენიმე თესლია მოთავსებული. ვინაიდან ზოგიერთი მცენარის ყვავილში რამდენიმე ბუტკოა და ნაყოფის წარმოქმნაში ბუტკოს გარდა ყვავილის სხვა ნაწილებიც (ყვავილსაჯდომი, ყვავილსათარი) მონაწილეობს, ნაყოფს, ფართო გაგებით, უწოდებენ ფარულთესლოვანი მცენარეების ყვავილობის შემდეგ გამსხვილებულ და სახეშეცვლილ ყვავილს, რომელიც შეიცავს ერთ ან რამდენიმე თესლს; არჩევენ ნამღვილ, ცრუ, მარტივ, რთულ,

მშრალ, წვინან და სხვა ნაყოფს. 2. ჩანასახი (ემბრიონი), რომელიც ღვიძლის ორგანიზმში ვითარდება.

ნაყოფიერება — ორგანიზმთა გამრავლების სიჩქარე, რაც დამოკიდებულია სქესობრივი მომწიფების სიჩქარეზე, მღვდრის მიერ მოცემული მონაშენის ოდენობასა და გამრავლების სიხშირეზე.

ნაყოფის სიღამლე — სოკოვანი დაავადება, რომელიც აზიანებს სეხილოვან მცენარეთა ნაყოფს.

ნაყოფის ფოთლები — იხ. ნაყოფფოთოლი.

ნაყოფის ყუნწი — ღეროს ნაწილი, რომლითაც ნაყოფია მიმაგრებული; წარმოიქმნება ყვავილის ყუნწიდან.

ნაყოფხაჭყარი — იხ. პერიკარპიუმი.

ნაყოფფოთოლი — სახეცვლილი ფოთლები, რომლებისგანაც, ფარულთესლოვან მცენარეებში ნასკვის კედლებია წარმოქმნილი.

ნაყოფშორისი — იხ. მეზოკარპიუმი.

ნაცარი — მცენარეთა ავადმყოფობანი, რომელსაც იწვევს ნაცროვანი სოკოები (ჩანთიანი სოკოებიდან).

ნაციო — ქვერასა; ადგილობრივი ფორმა, რომელიც უფრო ვიწროდაა გეოგრაფიულად ან ეკოლოგიურად შემოსაზღვრული.

ნაცროვანი ნივთიერებანი — მცენარის დაწვის შედეგად დარჩენილი, ნაცარში შემავალი, ნივთიერებანი.

ნაწილობრივი განაყოფიერება — განაყოფიერების მოდიფიკაცია ტაქსონომიურად მეტად განსხვავებული ინდივიდების კოპულაციის დროს. ნაწილობრივ განაყოფიერება ხასიათდება სპერმიებისა და კვერცხუჯრედის ბირთვების ქრომოსომებსა და ციტოპლაზმას შორის ნორმალური ურთიერთ მოქმედების დარღვევით, რის შედეგადაც კვერცხის განვითარება (დანაწევრება), თუ ეს ხდება საერთოდ, წყდება ნაადრევად ან მიმდინარეობს პართენოგენეზურად.

ნაწილობრივი მომოლოგია — იხ. კომეოლოგია; კომოლოგია.

ნაწლავები — საკმლის მომწელებელი ტრაქტის ყველაზე დიდი მონაკვეთი, რომელიც იწყება კუჭის შემდეგ და მთავრდება სწორი ნაწლავით. აღამიანის ნაწლავებში არჩევენ; წერილ, მსხვილ და სწორ ნაწლავს.

ნაწლავების ჩხირი (ბაცილა) — ბაქტერია, რომელიც მუდმივად ცხოვრობს აღამიანისა და ცხოველის ნაწლავებში. ეს ბაქტერია ნაწლავებისათვის უვნებელია, მაგრამ თუ ის მოხვდება სხვა ორგანოში, მაგ., თირკმლის მექში ან ნაღვლის ბუშტში, შეიძლება გამოიწვიოს ანთებითი პროცესი.

ნაწლავის არხი — გამკოლი საკმლის მომწელებელი ღრუ დაწყებული პირით და დამთავრებული ანალური ხერხელით. უმეტესად აქვთ მრავალუჯრედიან ცხოველებს.

ნაწლავის ფურცელი — იხ. სკლანქნოპლევრა.

ნაწლავის წენი — წენი, რომელსაც გამოყოფს წერილი და მსხვილი ნაწლავის ლორწოვანი გარსის ქირკვლები.

ნაწლავდარღვიანობა — უმარტივესი მრავალუჯრედიანი ცხოველების ტიპი, რომელთაც აქვთ რადიალური სიმეტრია და სხეულის ორშიანი აგებულება (პილდები, მარჩნის პოლიები და სხე). ამ ცხოველთა პირის ხერხელს გაგრძელებას სხეულის შიგნით ერთადერთი ღრუ წარმოადგენს, სადაც ხდება საკვების მონელება. სხეულის ეს ღრუ ნაწლავის როლს ასრულებს და სახელწოდებაც აქედან წარმოდგება.

ნაწუში — კვერცხის გარეთა მაგარი გარსი; ფრინველებში ნაწუში უმთავრესად ნახშირმჟავა კალციუმითაა გაღლენითლი.

ნახევარკალოვანი არხები — იხ. შიგნითა ყური.

ნახევრადბუჩქი — ბუჩქბალახი; შუალედი ფორმა ბუჩქებსა და მრავალწლოვან

ბალახოვან მცენარეთა შორის, რომლის ლეროს ქვედა ნაწილი გახეხებულა და ზამთრობით არ კედება, ზედა ნაწილი კი ბალახოვანია და კედება.

ნახევრადგამხვლედი თევზები — თევზები, რომლებიც ცხოვრობენ ზღვის იმ ნაწილში სადაც მდინარეები ერთვის და წყალი გამტანარებულია. ვასამარაკლებლად, ზოგჯერ კი ზამთრის ვასამარებლადაც, მიდიან მდინარის აყოლებით (კაარკინა, ნაფოტა, კობრი, ლოქო და სხე).

ნახევრადმომწელები — ხეზე მცხოვრები ძუძუმწოვარი ცხოველები, რომლებიც ახლოს დგანან მიმწელებთან; მათგან განსხვავდებიან თავის ქალას წვარძლებული პირსახის ნაწილით. აქვთ რივი პრიმიტიული ნიშნებისა, რომლითაც უახლოვდებიან მწერბუჩქებებს. ცხოვრობენ სამხრეთ აზიასა და აფრიკაში.

ნახევრადგედი — იხ. საეანისებური მცენარეულობა.

ნახევრად პარაზიტი მცენარეები — მწვეანე მცენარეები, რომლებიც მასპინძელ მცენარიდან იღებენ მხოლოდ წყალსა და მასში გახსნილ მინერალურ (არაორგანულ) ნვთიერებას (ფითრი).

ნახევრადსავანური მცენარეულობა — იხ. საეანისებური მცენარეულობა.

ნახევრადხასხარი — გარდამავალი ფორმა ძვლების უწყვეტი შესახსრებიდან (შენაწევრებიდან) წვეტილ შესახსრებისკენ, როდესაც ძვლები ერთმანეთთან შეერთებულია ხრტილოვანი ბოქოვანი ქსოვილით და შეერთების შიგნით პატარა ღრუა წარმოქმნილი.

ნახევრადუღბანო — ლანდშაფტური ქვეზონა, რომელიც ხასიათდება ველისა და უღბანოს ტიპის მცენარეულობით.

ნახევრადუღბანოს მცენარეულობა — ეელისა და უღბანოს ზონებს შორის გარდამავალი ზოლის მცენარეულობა. ხასიათდება უღბანოს და ველის თანასაზოგადოების კომპლექსურობით და, ეკობიომორფების შედგენილობის

მხრივ გარდამავალი (შუალედი) თანა-საზოგადოების არსებობით.

ნახევრადქორღაანები — ზღვის ბინადარ ცხოველთა ერთ-ერთი ტიპი, რომლის წარმოადგენლები მთელი რიგი ნიშნებით ქორღაანთა ტიპს უახლოვდება (ნაწლავითმსუნთქავთა და ლაყუჩფიფიტიციანთა კლასი).

ნახევრადჩლიქიანები — ბალახის მკვებელი ნაპარხი და თანამედროვე ცხოველების ჭკუფეი, რომლებიც კიდურების ჩონჩხისა და კბილების სისტემით მოგვაგონებენ ჩლიქოსნებს (ზორთუშიანები).

ნახევრად ქვედა ანუ ნახევრად შუა ნასაკვი — ნასკვი, რომელიც მხოლოდ ქვედა ნაწილითაა შეზღუდული ყვავილსაფლომთან, ან ყვავილსაფლომთან და მტკრია-ნებთან, მისი ზედა ნაწილი კი თავისუფალია. ამ შემთხვევაში ყვავილსაფლორი ნასკვენს შუა ნაწილიდან გამოდის (ანწლში, ცხარტყავაში, ფხიჭაში და სხვ.).

ნახშირი — მსხვილფეხა რქოსანი საქონლის ჯოგი, გროვა.

ნახტომხებურთი ევოლუცია — იხ. ევოლუცია ნახტომისებური.

ნახშირწულეები — ცოცხალი ორგანიზმის ცხოველმკვამედებისათვის აუცილებელი ორგანული ნაერთები (სახამებელი, შაქრები, უჯრედისი), რომელთა შემადგენლობაში ნახშირბადის გარდა შედის წყალბადი და ეანგბადი; არჩევენ მარტივ და რთულ ნახშირწულეს.

ნეანდერტალელი ადამიანი — თანამედროვე ადამიანის წინაპარი, რომელიც ცხოვრობდა მეოთხეულა პერიოდის უკანასკნელი გამყინვარების ეპოქის დანაწიისში. უკავია შუალედი ადგილი პითეკანტროპსა და თანამედროვე ადამიანს შორის (გერმანიაში, ქ. დიუსელდორფის ახლოს მდებარე ხეობის — ნეანდერტალის სახელის მიხედვით სადაც პირველად აღმოაჩინეს ასეთი ადამიანის ჩონჩხის ნაწილები).

ნეანტროპები — თანამედროვე ადამიანის სახეობის ხალხი.

ნები — ადამიანისა და ხმელეთის ხერხემლიანი ცხოველების მტეენის შუა განყოფილების ძვლები, რომლებიც ხელისგულის საყრდენს ქმნიან.

ნეგროიდები — შავკანიანთა რასის წარმომადგენლები.

ნეგროიდული რასა — შავკანიანთა რასა.

ნეგრასთენია — ნერვული სისტემის მოშლილობა.

ნეგრიდმა — აქსონის (ნეიროტის) და დენდრიტის გარეთა, შემაერთებელქსოვილოვანი გარსი.

ნეგრიტი — იხ. აქსონი.

ნეგროგლაია — შემაერთებელქსოვილოვანი ელემენტი, რომელიც წარმოადგენს ნერვული სისტემის ნაზი ელემენტების საყრდენს.

ნევროზი — ცენტრალური ნერვული სისტემის შედარებით მსუბუქი და საკმაოდ გავრცელებული დაავადება.

ნევროლოგია — ანატომიის დარგი, რომელიც სწავლობს ნერვული სისტემას.

ნევრონი — ნერვული უჯრედი მისგან გამოავალი ყველა მორჩითა და დაბოლოებით; ნერვული სისტემის სტრუქტურული ერთეული.

ნევროპათოლოგია — მეცნიერება ნერვული სისტემის დაავადებათა შესახებ.

ნევროპლასმა — ნერვული უჯრედის პროტოპლასმა.

ნევროპოლიტი — მრავალჯერადი კიების პარაპოლიების (ყან-ყუნთოვანი გამონაზარდის) მუცლის მხარეზე არსებული ფრთეული.

ნევროსტერცია — იხ. ნეიროსტერცია.

ნევროტომი — ზურგის ტვინის სეგმენტი. ნევროტომი — ნერვული უჯრედისა და მოზრების წერილი პროტოპლასმური ძაფეები; ფიქრობენ, რომ ნევროტიზმები ასრულებენ მთავარ როლს ავზნების გადაცემაში.

ნევროფორი — ხერედი, რომლითაც გა-

რათ იხსნება ქორდიანთა ჩანასახის მი-
ლისებრი ნერვული სისტემა.
ნეკროციკლი—ქორდიანი ცხოველების მი-
ლისებრი ნერვული სისტემის შიგნითა
ლრუ.
ნეზი—დედალი ღორი, სანაშენოდ და-
ტოვებული; ტერმინი იხმარება თხისა
და ცხეარის მიმართაც.
ნეირიტი— იხ. აქსონი.
ნეირობლასტი— ტვინის მილის კელლის
შუა შრის ნერვული უჯრედი, რომლი-
დანაც ნეირონი ეითარდება.
ნეიროგლია— იხ. ნეეროგლია.
ნეიროლოგია— იხ. ნეეროლოგია.
ნეირონი— იხ. ნეერონი.
ნეიროპათოლოგია— იხ. ნეეროპათოლო-
გია.
ნეიროპლასმა— ნერვული უჯრედის ცი-
ტოპლასმა.
ნეიროპოდიტი— იხ. ნეეროპოდიტი.
ნეიროსტრეცია— ქორმონის გამომშემა-
ეება ნერვული უჯრედების მიერ.
ნეიროფანი— ნერვული ბოქვების უწე-
რილის ბაღე, რომელიც ატარებს გა-
ლიზინებს და უზრუნველყოფს ექ-
ტოპლასმამი განლაგებული წამწამოვა-
ნი აპარატის შეთანხმებულ მუშაობას
ინფუზორიებში.
ნეიროფიბრილი— იხ. ნეეროფიბრილი.
ნეირული— ჩანასახის განვითარების გას-
ტრულის შემდგომი სტადია ქორდიან
ცხოველებში; ამ სტადიაში ყალიბდება
ნერვული ფირფიტა, რომელიც შემ-
დეგ საწყისის აძლევს მთელ ნერვულ
სისტემას. ნეირულას უწოდებენ აგ-
რეთვე თვით ჩანასახს ამ სტადიაში.
ნეისტონი— ორგანიზმების ერთობლო-
ბა, რომელიც ცურავს წყლის ზედა-
პირზე ან ცხოვრობს ზედაპირულ შრე-
ში.
ნეიტროფილი— სისხლის თვითრი სხეუ-
ლაკების (ლეიკოციტების) ერთ-ერთი
ფორმა.
ნეკრობიოზი— უჯრედის ან ქსოვილის
კვდომის ნელი პროცესი, რომელიც
გამოწვეულია ნივთიერებათა ცულის

პროცესის დარღვევით; ნეკროზისაგან
განსხვავებით, ნეკრობიოტური პრო-
ცესი არ იწვევს უჯრედის აუცილებელ
ნიკედისს. ამ პროცესის გამოწვევი
პირობების შეწყვეტის შედეგად შეიძ-
ლება უჯრედი ნორმალურ მდგომარე-
ობას დაუბრუნდეს.
ნეკრობიოტოქური სხივები (ნეკრობიოზი-
ლან)—მოკლეტალღიანი ულტრაიისფე-
რი სხივები, რომლებიც გამოყოფა
მომაკლავი უჯრედებისაგან; ფიქრო-
რობენ რომ მათი გამოსხივების მიზე-
ზი პროტოპლასმური სტრუქტურის
დაშლა უნდა იყოს, რასაც თან სდევს
ენერჯის განთავისუფლება.
ნეკროზი— ორგანიზმის რომელიმე ნაწი-
ლის (უჯრედის, ქსოვილის, გარკვეუ-
ლი უბნის ან ორგანოს) სიკვდილი,
როდესაც მთლიანად ორგანიზმი სი-
ცოცხლეს განაგრძობს.
ნეკროპლანქტონი— წყლის სიბრქეში მო-
ცურავე ცხოველთა ნარჩენი (მეტწი-
ლად ნიჟარები); მკვდარი პლანქტონი.
ნეკროფაგია— ლეშით, მძორით ეება.
ნეკროპორმონები— ქრილობის ქორმო-
ნები; ტერმინი შემოღო გ. ჰაბერ-
ლანდმა იმ ნივთიერებათა გამოშვებე-
ლად, რომელიც წარმოიქმნება დაზი-
ანებული უჯრედების დაშლისას და იწ-
ვევს მისევენებული უჯრედების გაყო-
ფას.
ნემამერები— ქორმონემების სიპოთეზუ-
რი უწერილესი მონაკეუთები, რომელ-
თა ფარკლებში უკვე არ შეიძლება
მონდეს გაწვეტი. ვარაუდობენ, რომ
გენი შედგება მრავალი ნემამერისაგან,
რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირე-
ბულია შედარებით სუსტი კავშირე-
ბით.
ნემატოფორი— იხ. დაქტილოზოიდი.
ნემატოციხტი— იხ. მსუსხაი კათსული.
ნემსები ცხოველებში— მრავალი ცხოვე-
ლის სხეულის ზედაპირზე განვითარე-
ბული მაგარი, მჩხვლეთავე წარმონაქ-
მნები.
ნეოარქტიკა— პოლარქტიკის ჩრდილო-
ამერიკული ნაწილი, რომელსაც ზოგი-

ერთი ზოგეოგრაფი გამოყოფს დამოუკიდებელ ზოგეოგრაფიულ ოლქად. ნეოგია — ზოგეოგრაფიული კატეგორია, რომელიც მოიცავს ნეოტროპიკულ ზოგეოგრაფიულ ოლქს.

ნეოდარვინიზმი — ორგანული სამყაროს ისტორიული განვითარების დარვინისტული გაგების რევიზია იდეალისტური პოზიციიდან. მისი ფუძემდებელია ა. ვეისმანი, რომლის მიხედვით ორგანიზმში თითქოს არსებობს უკვდავი, შეუცვლელი და სხეულისაგან დამოუკიდებელი მემკვიდრული ნივთიერება ე. წ. ჩანასახოვანი პლაზმა. ნეოდარვინიზმი უარყოფს ბუნებრივი შერჩევის როლს და გარემო პირობების მოქმედების შედეგად ორგანიზმის მიერ შექმნილი თვისებების მემკვიდრეობით გადაცემის შესაძლებლობას.

ნეონდემები — ახალი ენდემები; ახლახან წარმოქმნილი სახეობები, რომლებმაც ჭერ კიდევ ვერ ჰპოვეს ფართო გავრცელება, უკეთით გარკვეული მცირე არეალი და აქედან არეალის გაფართოების ტენდენცია.

ნეონდემიზმი — ახლახან წარმოქმნილი სახეობის ეიწრო გავრცელება, რაც გაპირობებულია მისი ახალგაზრდობით. ნეონდემიზმს ახალ ანუ პროგრესულ ენდემიზმსაც უწოდებენ, ვინაიდან ახალგაზრდა სახეობათა უმეტესობას აქვს არეალის გაფართოების ტენდენცია.

ნეოზოოლოგია — ზოოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ამჟამად მცხოვრებ ცხოველებს; განსხვავებით პალეოზოოლოგიისა, რომელიც სწავლობს წარსული გეოლოგიური ეპოქების ცხოველებს.

ნეოლამარკიზმი — სხვადასხვა მიმართულებანი ზოოლოგიაში, რომელიც ლამარკიზმის ზოგიერთი დებულების აღიარებასთან ერთად, ავითარებს მის უარყოფით მხარეებსაც.

ნეონტოლოგია — მეცნიერება თანამედროვე ორგანული სამყაროს შესახებ,

განსხვავებით პალეონტოლოგიისა, რომელიც სწავლობს წარსული, გეოლოგიური ეპოქის ორგანულ სამყაროს.

ნეოპალეოზმი — წინა ტენის ზედა შრე (ფენა), რომელიც ყალიბდება გვერდითი პარკუჭების კედლების ნერეული ნივთიერებისაგან.

ნეოტენია — ონტოგენეზის ნაადრევი დამთავრება, როდესაც უფრო პრიმიტიული ადრეული წინა ფაზა გადაიქცევა დეფინიტურ (დამაბოლოებელ) ფაზად, ხოლო გვიანი ფაზები ამოვარდება. სქესობრივი მომწიფება ორგანიზმის განვითარების ჭერ კიდევ იუვენილურ სტადიაში. ამ მოვლენას ადგილი აქვს როგორც მცენარეებში ისე ცხოველებში.

ნეოტიპი — ახალი ანუ შეუცვლელი ტიპი; ეგზემპლარი, რომელიც ამორჩეულია დასაცავად (შესანახად), როგორც ტაქსონის ნომენკლატურული ტიპი იმ აუთენტიკური მასალის უქონლობის გამო, რომლის საფუძველზეც მოცემული ტაქსონი იყო დადგენილი.

ნეოტროპიკული ოლქი — ზოგეოგრაფიული და ფლორისტული ოლქი, რომელიც მოიცავს სამხრეთ და ცენტრალურ ამერიკას და ინდოეთის კუნძულებს.

ნეოფიტები — მცენარეები, რომლებიც არც თუ ისე დიდი ხანია, რაც დასახლებული არიან ამა თუ იმ მხარის ბუნებრივ პირობებში; ჩვეულებრივ წარმოადგენენ ადამიანის თანამგზავრ, შემოტანილ საჩვევლა მცენარეებს.

ნეოცენტრომერები — ნორმალურ ცენტრომერებთან ერთად ქრომოსომების ბოლოებზე ან მათ ახლოს განლაგებული მეორადი კინეტიკური მონაკვეთები, რომლებზედაც თითისტარას ძაფები ემაკრება.

ნეპოტენი — ინდივიდები ჰიბრიდთა მეორე თაობიდან (F₂-დან) F₁—თაობამდე. ჩვეულებრივ მათ, არასწორად, ჰიბრიდებს უწოდებენ.

ნერკი, ნარგავი — ახალგაზრდა მცენარე,

რომელიც ირგება ხეხილის ან ტყის ნარგაობის გაშენებისას.

ნერვათა ფოთლხა — იხ. დამარღვა ფოთლისა.

ნერვი — 1. ნერველი ბოქოების კონა, რომელიც წარმოიქმნება საერთო გარსით დაფარული ნერველი უჯრედის გამონაზარდებისაგან (აქსონებისაგან). 2. მცენარის ფოთლის ძარღვის მოძველებული სახელწოდება.

ნერვ-კუნთოვანი შეერთება — ადგილი, სადაც მამოძრავებელი ნერვი შედის კუნთში.

ნერვული ბოქო — ნერველი უჯრედის შორი, რომელიც ატარებს მამოძრავებელი და მგრძობიარე ხასიათის იმპულსებს.

ნერვული დაბოლოებანი — სხვადასხვა ფორმისა და სტრუქტურის ნერვულ ბოქოთა დაბოლოებანი ქსოვილებში.

ნერვული აშულსი — აგზნების ტალღა, რომელიც ვრცელდება ნერვულ ბოქოში მისი დაბოლოებიდან ან ნერველი უჯრედის სხეულიდან მათი გაღიზიანების დროს.

ნერვული კვანძები — ნერველი უჯრედების სხეულის კვანძისებრი მასა, რომელიც მდებარეობს ცენტრალური ნერვული სისტემის გარეთ.

ნერვული რეფლექსური რკალი — ნერველი აგზნების გზა გაღიზიანების მიმდები ორგანოდან გაღიზიანებაზე მოპასუხე ორგანომდე ნერველი კვანძის გავლით.

ნერვული სისტემა — ცხოველისა და ადამიანის ორგანოთა სისტემა, რომელიც აწარმოებს ორგანიზმის ფუნქციონირებულადიასა და კოორდინაციას; მისივე მეშვეობით მყარდება კავშირი ორგანიზმსა და გარემოს შორის.

ნერვული ქსოვილი — ნერველი სისტემის ძირითადი ქსოვილი.

ნერვული ცენტრების პლაზტიკურობა — ნერველი ცენტრების ფუნქციური მნიშვნელობის ცვალებადობის უნარი.

ნესტარი — ზოგიერთი სიფრიფანა ფრთა-

ნი მწერის (მუშა ფუტყარი) თადასაცავი და თადასასხმელი ორგანო, რომელიც წარმოადგენს შხამიანი აპარატის მჩველეთაე ნაწილს. მას საწრეტელსაც უწოდებენ.

ნეტქორდა — იხ. ქორდა; ზურგის სიმი. ნეფრიდი — ზოგიერთი უხერხემლო ცხოველის (მუცელფეხიანი მოლუსკების) გამოყოფი სისტემა; ნეფრიდი (ბალის, ლოკოინის მაგალითზე) ერთი ბოლოთი (ფართო ძაბრისებრი წარმონაქმნით) უკავშირდება ცელომის უბანს, ხოლო მეორე ბოლოთი იხსნება მანტიის ღრუში საცელის გვერდით.

ნეფრომიქილში — ორგანო, რომელიც ერთდროულად ასრულებს როგორც გამოყოფის ორგანოს, ისე სასქესო გუბნის გამტარის როლს. დამახასიათებელია მრავალჯაგრიანი ქიების ზოგი წარმომადგენლისათვის.

ნეფრონი — ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის ჰირკმლის სტრუქტურული პისტოლოგიური ერთეული, რომელიც წარმოადგენს საშარდე არხების სისტემას და საწყის იღებს შუმილიანსკის კაფსულიდან.

ნეფროსტომი — წამწამებით მოფენილი ძაბრისებრი ფოსო, რომელიც მდებარეობს სეგმენტის ღრუში, საიდანაც იწყება მეტანეფრიდიალური გამოყოფი სისტემა მრავალჯაგრიან ქიებსა და სხვა ცხოველებში.

ნეფროფორა — მილისებრი გამოყოფის სისტემის (ნეფრიდიალური სისტემის) გარეთა ხერვილი.

ნეფროციტები — 1. მწერების ცხიმოვანი სხეულში მდებარე უჯრედების ჭკუფი, რომელიც ასრულებს გამოყოფის ფუნქციას. 2. ობობას გამოყოფი სისტემის შემადგენელი ნაწილი.

ნექტარი — ტბილი წვენი, რომელიც გამოიყოფა უმეტესი ფარულთესლოვანი მცენარის ყვავილის სპეციალური ჭირკვლებში — სანექტარეებში; წარმოადგენს მწერების მისაზიდს.

ნექტობენტოხი — ზღვის ფსკერზე მო-

- ბინდარე ცხოველები (თევზები) რომლებიც ზოგჯერ აქტიურად მოძრაობენ და ადვილს იცვლიან დიდ მანძილზე.
- ნეტონი—ცხოველთა ერთობლიობა, რომელიც აქტიურად მოძრაობს და ადვილს იცვლის წყლის სიზრქეში.
- ნეტოფორები—საეურაო ზარები; სიფონოფორის კოლონიის (ზღვის თავისუფლად მცურავი ნაწლავდრუიანი ცხოველები) ცალკეული ინდივიდები, რომელთა მეშვეობით ხდება მათი გადანაცვლება (მოძრაობა). თავის მხრივ წარმოადგენენ სახეცვლილ მელუზებს.
- ნეტობრეტა — იხ. მეტატროქოფორი.
- ნეშობაჲლა — იხ. ჰუმუსი.
- ნიადაგის გათაბაშირიანება — თაბაშირის შეტანა ნიადაგში სასუქის სახით უმთავრესად პარკოსან მცენარეებისათვის და ბიოციბი ნიადაგების გასაუმჯობესებლად.
- ნიადაგის დამლაშება — ნიადაგში, სასოფლო-სამეურნეო მცენარეებისათვის, მავნე მარილების დაგროვება.
- ნიადაგის ზონალობა — ნიადაგის ტიპების კანონზომიერი განაწილება ზოლების სახით, რომელიც იცვლება ჩრდილოეთიდან სამხრეთის მიმართულებით (განედური ზონალობა) და მთის ძირიდან მთის წვერისაკენ (ვერტიკალური ზონალობა).
- ნიადაგის კულტურები — მცენარეთა მოყვანის მეთოდი ნიადაგიან კერძებში.
- ნიადაგის ტენიანობა — ნიადაგის წყლით გაჭერების (გაქვნიების) ხარისხი. ანსხვებენ: ნიადაგის აბსოლუტურ ტენიანობას და შეფარდებით ანუ აბსოლუტური ტენიანობისა და ნიადაგის მინდრული ტენეტევალობის შეფარდებას პროცენტებში.
- ნიადაგის ტენეტევალობა, წყალტევალობა—ნიადაგის უნარი შთანქვის და დააკავოს ტენი. არჩევენ სრულ, მინდრულ, კაპილარულ და მოლეკულურ ტენეტევალობას.

- ნიადაგის წყალტევალობა — ნიადაგის უნარი გაატაროს წყალი.
- ნილაშენტალური ჩირკვლება — ჩირკვლები, რომელთა მიერ გამოყოფილი ნივთიერებისაგან წარმოიქმნება თავუფიანი მოლუსკების კერცხების გარსა.
- ნილიკოლური ფუნა—უხერხემლო ცხოველთა კომპლექსი, რომელიც ცხოვრობს ნადირთა სრობებსა და ფრინველთა ბუდეში.
- ნილუსი — კულტურულ მცენარეთა კატეგორია კონვარეტეტსა და ჩიშს შორის.
- ნივთიერებათა ბრუნვა, მიმოქცევა დედამიწაზე—ნივთიერებათა გადანაცვლებისა და გარდაქმნის ციკლური პროცესი დედამიწაზე.
- ნივთიერებათა და ენერჯის ცვლა — უჩრედში მიმდინარე ყველა ფერმენტული რეაქციის ერთობლიობა, ე. ი. ურთიერთ და გარემოსთან დაკავშირებული პლასტიკური და ენერგეტიკული ცვლის (ასიმილაციისა და დისიმილაციის) ერთობლიობა, რომელსაც თან სდევს ენერჯიის შთანთქმა და განთავისუფლება.
- ნიკოტინი — ალკალიდი, რომელსაც შეიცავს თამბაქო.
- ნიკტინასტიები — მცენარის ორგანოების ზრდისეული მოძრაობა დღე-ღამის მორიგეობის შედეგად, მაგ., ყვავილის ან ყვავილედის გაშლა დღისით და დახურვა ღამით, ან ფოთლის მდგომარეობის შეცვლა და სხვ.
- ნიმფა — არასრული გარდაქცევის (არასრული მეტამორფოზის) მქონე მწერების განვითარების უკანასკნელი სტადია, რომელიც შეესაბამება სრული მეტამორფოზის მქონე მწერების კუპარს.
- ნიჟარა — 1. რბილტანიანი ცხოველების—მოლუსკების უმეტესი წარმომადგენლის სხეულის მკერძი საფარი, რომელიც შედგება სამი შრისაგან: რქოვანი, ფაფურისმაგვარი და სადაფისებრი, ნიჟარის ფორმას, აგებული-

ბას, დახვევის ხასიათსა და სხვა ნიშნებს სისტემატიკური მნიშვნელობა აქვს. 2. ყურის გარეთა განყოფილების (გარეთა ყურის) შემადგენელი ნაწილი, რომელიც იჭერს პაერის ბეგრით რხევებს და ავზაენის სასმენი შილისაყენ.

ნოსკარტი — მკერავი რქოვანი საფარი, რომლითაც დაფარულია ფრინველების ზედა და ქვედა ყბის წინაახევიარო.

ნიტრაგინი — ბაქტერიული სასუსი პრეპარატი, რომელიც შეიცავს კოჟრის ბაქტერიების კულტურას; პრეპარატის ხმარებისას მას ხსნიან წყალში და ნიადაგში შეაქვთ პარკოსან მცენარეთა თესვებთან ერთად.

ნიტრატები — აზოტმევა მარილები.

ნიტრატული ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც აზორიულებზე ნიტრიფიკაციის მეორე ფაზას ანუ აზოტოვანი მეფას დაქანგვას. აზოტის მეფად. ამ ბაქტერიებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია ნიტრატობაქტერი.

ნიტრიტული ბაქტერიები — იხ. ნიტროზული ბაქტერიები.

ნიტროფიკაცია — ამონიაკის დაქანგვის პროცესი აზოტის მეფად (აზოტოვანი მეფას შუალედური სტადიის გავლით), რომელიც ხორციელდება ნიტრიფიკაციის ბაქტერიებით. ამ პროცესის დროს განთავისუფლებული ენერჯია გამოიყენება იმავე ბაქტერიების მიერ მათი სასიცოცხლო პროცესებისათვის, კერძოდ ნანშიროჯანგის შესათვისებლად (ქემოსინთეზის პროცესი); დიდი მნიშვნელობა აქვს ნიადაგის ნაყოფიერების გაზრდისათვის; წარმოადგენს არა წმინდა ქიმიურ პროცესს, არამედ ბიოლოგიურ პროცესსაც.

ნიტრიფიკაციის ბაქტერიები — აერობროფული ბაქტერიები, რომელთაც აქვთ არაორგანული ნიტოერებიდან (წყალი და ნანშიროჯანგი) ორგანული ნიტოერების წარმოქმნის უნარი იმ ქიმიური ენერჯიის ხარჯზე, რომელიც თავისუფლდება მათ მიერ ამონიაკის დაქანგვისას კერ აზოტოვან, შემ-

დეგ კი აზოტის მეფად (აღმოჩინა ს. ვინოგრადოვმა 1889 წელს).

ნიტროზული ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც აზორიულებზე ნიტრიფიკაციის პირველ ფაზას — ამონიაკის დაქანგვას აზოტოვან მეფად. ამ ბაქტერიების ყველაზე მნიშვნელოვანი წარმომადგენელია ნიტროზომონასი, მათ ნიტრიტულ ბაქტერიებსაც უწოდებენ.

ნიტროფილები — იხ. ნიტროფილური მცენარეები.

ნიტროფილური მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ამჟობინებენ და კარგად ეგუებიან ნიტრატების დიდი რაოდენობით შემცველ ნიადაგებს (დიდგულა, აწწლი, ქინძარი, ვერხვი, ეოლო და სხვა).

ნიტროფიტები — იხ. ნიტროფილური მცენარეები.

ნიქტინასტიები — იხ. ნიქტინასტიები.

ნიშანდება — იხ. დარგოლვა.

ნიშანდებულ ატომთა მეთოდი — ნიეთიერებათა ეკლის ან მათი დაგროვების გამოვლინების მეთოდი, მათში შემავალი ელემენტების რადიაციული გამოსხივების მიხედვით.

ნიშანდებული ქრომოსომები — ქრომოსომები, რომლებიც ხასიათდება გარკვეული გენით ან გარკვეული ქრომოსომული წყობის შეცვლით.

ნიშანთა დაცობლება — იხ. დივერგენცია.

ნიშანთვებისათა გათმვა — 1. არაერთგვაროვანი შთამომავლობის მიღება გარეგნულად ერთგვაროვანი. პიბრიდული წარმოშობის მშობლებისაგან. 2. იხ. დივერგენცია.

ნოსემატოზი — მწერების, თევზების, ამფიბიებისა და რიგი სხვა ცხოველების დაქაღება. რომელსაც იწვევს სპორიანების ზოგირით პარაზიტი. სახელდობრ ნოსემის (Nosemia) წარმომადგენელი.

ნომადური — მომთაბარე.

ნომენკლატურული ტიპი — იხ. ტიპი 2.

ნომოგენეზი — ცოცხალი ბუნების განვი-

თარების ერთ-ერთი იდეალისტური კონსტრუქცია, რომლის თანახმად ორგანიზმთა ისტორიული განვითარება ხორციელდება თათქოს და ორგეარის სახის მიზეზის მოქმედების შედეგად: შინაგანი (ავტონომიური) და გარეგანი (ქორონომიული) მიზეზით, რომლიდანაც მთავარი და გადაწყვეტი მნიშვნელოვან აქვს პირველ-შინაგან მიზეზს, რაც შეეხება გარეგან მიზეზს მას მხოლოდ შეუძლია არა არსებითი ცვლილებების გამოწვევა. ნომოგენეზის მიხედვით ორგანიზმთა ცვალებადობა ფაქტიურად დამოკიდებული არ არის გარეგანი გარემოს პირობებზე. (წამაყენა ლ. ბერგმა).

ნორმოზლასტები — ერთროტიკებისნაირი ფორმისა და ზომის უჯრედები, რომელთაც ბირთვი გააჩნიათ.

ნორმოგენეზი — ნორმალური განვითარება, განსხვავებით ანორმოგენეზისა.

ნორმოციტები — უბირთვო ერთროტიკები.

ნოტოგეა — ზოოგეოგრაფიული კატეგორია, რომელიც აერთიანებს სამ ზოოგეოგრაფიულ ოლქს: ახალი ზელანდიის, ავსტრალიისა და პოლინეზიის ოლქს.

ნოტომორფი — ჰიბრიდული ფორმა, დამოუკიდებლად იმისა მიეკუთვნება ის ჰიბრიდთა პირველ თაობას (F₁), თუ წარმოადგენს დათმვის ან უკუშეჯავრების შედეგს.

ნოტომორფი — მრავალჯავრიანი კიების პარამორფების (კანკუნთოვანი გამოწინაზარდის) ზურგის მხარეზე არსებული ლამოტიკების წარმონაქმნი.

ნოტოქორდა — ნაწლავით მსუნთქავი ცხოველების ქორდის ნასახი, საწყისი.

ნუკლეური ორგანოები — ღრმულეები, ფოსოები, რომლებიც განლაგებულია მრავალჯავრიანი კიების თავის განყოფილების ზურგის მხარეზე; წარმოადგენს ქიმიურ გალიზიანებათა მიმღებ ორგანოებს (ყნოსვის ორგანოებს);

ნუკლეაზები — ნუკლეინის შეკვებზე მომ-

ქმელი ფერმენტები. შედის ნაწლავისა და კუჭკვეშა ჩირკელის წვენიის შემადგენლობაში და ხელს უწყობენ რთული ცილების დაშლას.

ნუკლეინა — ბირთვის ნაწილები, რომელიც არ იღებება სპეციალური ქრომოსომული საღებავებით. ამჟამად მათ, ჩვეულებრივ, აქრომატინს უწოდებენ.

ნუკლეინის შეკვები — რთული ორგანული ნივთიერებანი, რომელიც პირველად აღმოჩენილი იყო უჯრედის ბირთვში; პოლიმერებია; მათ მონომერებს ნუკლეოტიდები წარმოადგენს. არსებობს ნუკლეინის შეკვას ორი ტიპი: დნ და რნმ.

ნუკლეოიდესმები — ფიბრილები, რომლითაც გამსჭვალულია ბირთვის გარსი, განივი მიმართულებით და დამყარებულია კავშირი ბირთვის შინაგან შემცველობასა და ციტოპლაზმას შორის. ამის გამო ბირთვის გარსს საცრის შესახედაობა აქვს.

ნუკლეოიდები — ნუკლეოიდებს უწოდებენ ბაქტერიების ოპტიკურად არადიფერენცირებული ბირთვის ეკვივალენტებს, რომლებიც უჯრედში გვხვდება მარტოულად და დიდ რაოდენობით. წარმოადგენს ბაქტერიებში ლოკალიზირებული მემკვდრეობითობის ერთეულს და ქიმიურად მსგავსია უმადლეს ორგანიზმთა ბირთვისა, რამდენადაც მხოლოდ ისინი შეიცავენ დნ-ს.

ნუკლეოპაზები — ეირუსის ცილოვანი გარსის შიგნით არსებული შემცველობა (შეკვავისი), რომელიც ძირითადად ნუკლეინის შეკვებისაგან შედგება.

ნუკლეოლი — იხ. ბირთვაკი.

ნუკლეოზი — ზოგადი ცნება ბირთვის შემცველობისა.

ნუკლეოზიქსიზი — კავშირი მტერის მარცვლის ორ დედა უჯრედს შორის.

ნუკლეოპლაზმა — ტერმინი, ძირითადად იმავე მნიშვნელობისაა რაც „ბირთვის წვენი“ და „პარიოლიმფა“, მაგრამ ამ ტერმინით ამჟობინებენ აღინიშნოს, ბირთვის თხევადი ან ველისებრი ძი-

რითადი ნეოთერება; მას ხშირად იხილავენ როგორც ცილოვან ზოლს ან გელს, სადაც შესაძლებელია აგრეთვე ლიპიდების არსებობაც, რომლებიც ქრომოსომა ირველივ წარმოქმნიან გარსს და მნიშვნელოვან აქვთ ბირთვის გაყოფის ფაზების ცვლის დროს.

ნუკლეოპროტეიდები — რთული ცილები, რომლებიც შეიცავენ ფუძე ხასიათის მარტივ ცილებსა და ნუკლეინის მკავეებს. წარმოადგენენ პროტოპლაზმისა და ბირთვის უმთავრეს შემადგენელ ნეოთერებას, რომელიც მონაწილეობს ორგანიზმის ზრდა-განვითარებასა და გამრავლებაში.

ნუკლეოსომა — თანამგზავრი (ქრომოსომული სეგმენტი), რომელიც მდებარეობს ბირთვების ზედაპირზე.

ნუკლეოტიდები — რთული ორგანული ნეოთერებანი, რომლებიც წარმოადგენენ ნუკლეინის მკავეების (დნმ-ს და რნმ-ს) სტრუქტურულ ერთეულებს. შედგება აზოტოვანი ფუძის, მარტივი ნახშირწყალისა და ფოსფორმკავეასაგან.

ნუკლეოტიდების ტრიბლები — დნმ-ისა და რნმ-ის ჭაჭვის უბანი, რომელიც შედგება თანმიმდევრობით შეერთებული სამი ნუკლეოტიდისაგან.

ნუკლეოზი — 1. ბირთვი; ცოცხალი უჯრედის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილი. 2. აპოთეციუმის განიერი ფენა, რომელზედაც ჩანთებია განლაგებული (მლიერებში). 3. პერითეციუმის ან პიკნიდიუმის ცენტრი (მიკოლოგიაში).

ნუკრი — ირმის, შელის, ქურციის, და მისთ. ნაწიერი.

ნულოსომა—უჯრედი ან ინდივიდი, რომლის დამლოიდურ ანაწყობში აკლია წყვილი ჰომოლოგიური ქრომოსომა (2n — 2).

ნუფრი — ზოგიერთი ფოთლოვანი (იშვითადად წიწვოვანი) ხე მცენარის ღეროს კოური, თია, რომელიც წარმოიქმნება მძინარე კვირტების უხვად განვითარების ადგილზე. იყენებენ ზოგიერთი ნახელების დასამზადებლად, განსაკუთრებით ძვირფასია კაკლის ნუფრი.

ნუტაცია — მცენარის მზარდი ორგანობის ბრუნვითი მოძრაობა, რაც გამოწვეულია ორგანოს მეტად სწრაფი ზრდით ხან ერთ, ხან მეორე მხარეს. შესაძინევია უმეტესი მცენარის ღეროს კენწეროებზე, განსაკუთრებით კი მოზარდ პეკლებსა და მხეიარა ღეროებზე. ეს მოვლენა პირველად ჩ. დარეინმა აღმოაჩინა და ცირკუმნუტაცია უწოდა, რაც ამ მოვლენის უფრო ზუსტი ამსახველია. უმეტეს მცენარეებში ბრუნვა მარცხნიდან მარჯვნივ ხდება.

ნუტირებული მცენარე (ნუტაციოიდან) — მცენარე, რომელსაც აქვს მიდრეკილება ხეიარობისაკენ მაგრამ არ ეხვევა, მაგ., გარდამავალი ფორმა კეტსა და ხეიარა ლობიოს შორის.

ნუზა — იხ. სკაფოგნატიტი.

ნუცელარული ემბრიონა — იხ. ალვენტიური ემბრიონია.

ნუცელუზი — თესლევირტის ცენტრალური, მრავალუჯრედოანი ნაწილი, რომელიც დაფარულია ერთი ან ორი საფარით — ინტეგუმენტით.

ო

ობდამლოსტემონური ყვაილი — ყვაილი, რომლის მტერიანები ორწრედაა განლაგებული, ამასთან გარეთა წრის მტერიანები სხედან გვირგვინის ფურცლების მოპირისპირედ. დამახასიათე-

ბელია მიხაკისებრთა, ნემსიწვერასებრთა და სხვათა წარმომადგენლებისათვის.

ობი — ობის სოკოების მიერ საყვებ პროდუქტებზე, ხილსა და გახრწნილ ორგა-

ნულ ნივთიერებებზე წარმოქმნილი თავისებური ნაფიფტი.

ობლიგატორი ანაერობები — ნამდვილი ანუ აუცილებელი ანაერობები; ორგანიზმები, რომელთა განვითარებისათვის აუცილებლად სპიროთა უფანგბადო არე, ჰაერის თავისუფალი ეანგბადის არსებობის პირობებში კი იღუპებიან (ერბოშეავი ბაქტერიები).

ობლიგატორი პარაზიტები — ნამდვილი ანუ აუცილებელი პარაზიტები; ორგანიზმები, რომლებიც ეწევიან მხოლოდ პარაზიტულ ცხოვრებას და არ გააჩნიათ საპროფიტული კვების უნარი (ყანგა და ნაცროვანი სოკოები).

ობლიგატორი პართენოგენეზი — როდესაც კვერცხი ყოველთვის პართენოგენეზურად ვითარდება. თავის მხრივ ობლიგატორ პართენოგენეზში არჩევენ: 1. მუდმივ ანუ სრულ პართენოგენეზს (როდესაც მთელი შთამომავლობა წარმოიქმნება პართენოგენეზური გზით); 2. ციკლურს (როდესაც ერთი ან რამდენიმე პართენოგენეზური თაობა იცვლება პერმათეროდიტული შთამომავლობით); 3. პედოგენეზურს (როდესაც კვერცხი პართენოგენეზური გზით ვითარდება უკვე ლარვაში).

ობლიტერაცია — 1. ზოგიერთი უჯრედის (ან ქსოვილის) გაქუცობა (გაბრტყელება), რომლის დროსაც მთლიანად ქრება უჯრედის ღრუ; ხშირად შესაძენეგია მეცნარის ორგანოების ზრდისას, მაგ., ღეროს სისქეში ზრდის დროს. 2. ორგანოს ან ქსოვილის შეზრდა (მაგ., სანათურის ანოეგება).

ობლიტოდასტები — ეპითელიური უჯრედები, რომელთა განვითარება წარმოქმნის ქიტინოვან კბილაკებს მორუსკების სტფხეკის (რადულას) დაშლილი კბილების ნაცვლად.

ობოში — ხორბლის მარცვლის სიმწფის ერთ-ერთი ფაზა, რომლის დროსაც მა-

რცვალი (და საერთოდ მეცნარე) ყვი-თლდება, ფრჩხილის დაქერისას იქრება და იმტვრევა. ამ დროს მარცვალი სიმწფით სანთლის მავგარია.

ობოშღერი — იხ. ოდოში.

ობციუმი — ზავსელების სხეულის წინა ნაწილის გუმბათისებრი გამონაზარდი — გამოსაჩევი კამერა, რომელშიც თავსდება განაყოფიერებული კვერცხები და ხდება ლარვების (მატლების) განვითარება.

ობციტები— XVII — XVIII საუკუნის ბიოლოგები (პარევი, მალპიგი და სხე.), რომლებიც თვლიდნენ, რომ კვერცხში იმყოფება სრულიად ჩამოყალიბებული, მაგრამ დაპატარავებული ზომის, ორგანიზმი.

ობეში — კვერცხუჯრედი მიმმართეული (პოლარული) სხეულაკების წარმოქმნის შემდეგ.

ობოგამია — იხ. ოოგამია.

ობოგენეზი — მდებრობითი სასქესო უჯრედის (კვერცხუჯრედის) განვითარების პროცესი.

ობოგონიუმი — იხ. ოოგონიუმი.

ობოლუმა — კვერცხუჯრედის გარსი.

ობოლუზმა — კვერცხუჯრედის ციტოპლასმა.

ობოხკობი — ხელსაწყო, რომლითაც აშუქებენ ქათმისა და მისთ. კვერცხებს მათი სიახლის გაპარკვევად; იყენებენ აგრეთვე კვერცხში ჩანასახის განვითარებაზე დასაკვირებლად ინკუბაციის დროს.

ობოციტები მეორე რიგისა — მდებრობითი სასქესო უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნება მეიოზის პირველი გაყოფისას პირველი რიგის ოვოციტებისაგან. მათ აქვთ ქრომოსომათა პალოიდური რიცხვი.

ობოციტები მირველი რიგისა — ოოგონიუმიდან განვითარებული მდებრობითი სასქესო უჯრედები, რომლებიც ოვოგენეზის დროს ზრდის პერიოდში იშყოფება. მათთვის დამახასიათებელია ქრომოსომათა დიპლოიდური რიცხვი.

ოკოცობა — კვერცხუქარედი განვითარებისა და მომწიფების პერიოდში.

ოკულაცია — მომწიფებული კვერცხუქარედის (კვერცხის) გამოსვლა საკვერცხიდან სხეულის დრუში.

ოთოლიტები — კიროვანი სხეულაკები, რომლებიც ყურის ლამბინთის (შიგნითა ყურში) ე. წ. სასმენ პარკებშია მოთავსებული. ხელს უწყობენ სხეულის წონასწორობის და საერთოდ სიერკეში ორიენტაციის მოწესრიგებას.

ოთოციხტი — წონასწორობის ორგანო რიგ ცხოველებში. სასმენი პარკები.

ოთხჯანუფილებიანი კუჭი — მცოხნავი ცხოველების კუჭი, რომელიც შედგება: ფაშვის, ბადურას, წიგნარას და მაკიკის განყოფილებისაგან.

ოთხბორაკი — ძუძუმწოვარი ცხოველების შუა ტვინის შემადგენლობაში შემავალი ოთხბორაკეიანი ფირფიტა; ბორაკეებს შორის შინაგანი სეკრეციის ჭირკვალი — ეპიფიზია მოთავსებული.

ოთხსპირულიანები — მღრღნელების ერთერთი ჯგუფი, რომლის წარმომადგენლებს ზედა ყბაზე, ძირითადი წყვილი საპრელი კბილის უკან გააჩნია აგრეთვე მეორე წყვილი განუვითარებელი საპრელი კბილი (კურდღლისებრნი).

ოთხულვჯშიანები — იხ. ლაყუჩითმსუნთქაენი.

ოთხფეხა ცხოველები — ხმელეთის ცხოველები, რომლებიც სიარულის დროს ორ წყვილ კიდურს ეყრდნობიან.

ოიდეები — ოვალური ფორმის, თავისებური უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნება ობის სოკოს მიცელიუმის ჰიფების დაყოფის შედეგად. წარმოადგენს ევგეტატური გამრავლების საშუალებას.

ოიდიუმი — ნაპროვანი სოკოების კონიდიალური ნაყოფიანობა.

ოიკოლოგია — მცენარეთა ეკოლოგიის მოძველებული სახელწოდება.

ოკეანოგრაფია — იხ. ოკეანთლოგია.

ოკეანოლოგია — ზღვებისა და ოკეანეების

შემსწავლელი მეცნიერება; ოკეანოგრაფია.

ოკლუზია — ზედა და ქვედა ყბის კბილების ურთიერთგანლაგება მოკუმულ მდგომარეობაში; თანკბილვა.

ოკლუზორია ზედაპირი კბილისა — იხ. სალექი ზედაპირი კბილისა.

ოკულანტი — 1. ოკულირებული მცენარე; კვირტი და მცენარეები. 2. ყლორტი, რომელიც განვითარებულია ოკულირებული (დამყნობილი) კვირტიდან.

ოკულირება — კვირტი მცნობა; ამ დროს სანამყენის ყლორტის შუა ადგილიდან აპკრიან კვირტს ქერქისა და მექნის ნაწილით და გადუნერგავენ საძირზე, რომელზედაც აკეთებენ T-ს მავარაქრისს.

ოლე — 1. პატარა ტყე ან ბუჩქნარი მინდორში ან მდინარის პირას. 2. საჩრდილობლად დატოვებული ხე საყანოდ გაყოფულ ტყეში (ახოში), ნატყეარში.

ოლეომატიტები — იხ. ელაიომატიტები.

ოლეოსომა — სხიმოვანი ჩანარები პლანქტში.

ოლიგოზები — ფერმენტები კარბოჰიდრატების ჯგუფიდან; მოქმედებენ როგორც კატალიზატორები დისაქარიდებისა და ტრისაქარიდების ჰიდროლიზის დროს.

ოლიგოგენი — გენების ან მეტაციების ტიპი, რომელიც: 1. უზრუნველყოფს ე. წ. წყვეტილი ან თვისობრივი ცვლადობის წარმოქმნას, რაც ადვილად ელინდება შეჯვარების დროს; 2. დამოუკიდებლად მოქმედებს ერთ ან რამდენიმე ნიშანზე; 3. გააჩნია თავისებური მოქმედება; 4. ლოკალიზებულია ეუქრომაცინში.

ოლიგოდინამურია მოქმედება — ცოცხალ ორგანიზმში მიმდინარე პროცესებზე ძლიერი ზემოქმედება რაიმე ნივთიერების უმცირესი რაოდენობით. ანუ თი მოქმედების უნარი გააჩნიათ აუქსინებს, ვიტამინებს და მიკროელემენტებს.

ოლიგოლომინანტური ფიტოცენოზი—მცენარეთა თანასახოვადობა, რომლის მთავარი ფენა შედგება მხოლოდ რამდენიმე კონდომინანტისაგან.

ოლიგომერია — გამეორებული კომპოზიციური ორგანოების რიცხვის შემცირება, მაგ., ყვავილის წვერთა რიცხვის შემცირება ყვავილის ერთ-ერთ წრეში; სხეულის სეგმენტების რიცხვის შემცირება და სხვა.

ოლიგოსპარობები — წყალში მცხოვრები ორგანიზმები, რომლებიც შეიცავენ ძალიან მცირე რაოდენობის ორგანულ ნივთიერებას.

ოლიგოსპარობული წყალხატეები — ნაკლებად, მცირედ გაჰუკუიანებული წყალხატეები, სადაც მიმდინარეობს ორგანული ნარჩენების სრული მიწერალიზაცია.

ოლიგოსაქარიდები — რთული შაქრები, რომლებიც შედგება მარტივი შაქრების (შოპრების) მცირერიცხოვანი ნაშთებისაგან.

ოლიგოტროფული ზონა—საკვებით უმცირი, ღარიბი ზონა.

ოლიგოტროფული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ნაკლებ მომთხოვნი არიან მინერალური ნივთიერებებისადმი და ცხოვრობენ საკვებით ღარიბ, მწირ სუბსტრატზე (ფიჭვი, მანანა, ძიგვა და სხვ.).

ოლიგოფაგია—ორგანიზმი, რომელიც იკვებება შედარებით ერთგვაროვანი საკვებით და არ საჭიროებს მრავალნაირი სახის საკვებს.

ოლიგოფაგია—შედარებით ერთგვაროვანი (ერთნაირი სახის) საკვებით კვება.

ოლიგოცენოზი — ფიტოცენოზი, რომლის შედგენილობაში შედის მხოლოდ რამდენიმე უმაღლესი მცენარე.

ოლიგურია — შარდის წარმოქმნის მნიშვნელოვანი შემცირება.

ომბიდი—ზოგიერთი ფესხასხრიანი ცხოველის (მდინარის კიბო) რთული თვალის შემადგენლო ნაწილი — ცალკე-

ული თვალკი. ომატიდები ქმნიან რთულ ე. წ. ფასეტოზურ თვალს.

ომბიდიუმი — ფესხასხრიანების რთული თვალის ძირითადი სტრუქტურული ერთეული (იხ. ომატიდი).

ომბროფილია — წვიმის მოყვარულობა; ზოგიერთი მცენარის თვისება აიტანოს ხანგრძლივი წვიმები, მაგ., სელაგინეა, კორტანა და სხვა.

ომბროფიტები — მცენარეები, რომლებიც არსებობენ ატმოსფერული ნალექების ტენის ხარჯზე; ხანგრძლივი წვიმების პირობებში მოზარდი მცენარეები.

ომბროფობები—მცენარეები, რომლებიც ვერ იტანენ ხანგრძლივ წვიმებს.

ომონში — ერთი და იგივე სახელწოდება, რომელიც აქვს ორ, ურთიერთისაგან განსხვავებულ სახეობას.

ონაგრი—გარეული სახედარი (ვირი); გავრცელებულია ირანში, ავღანეთსა და თურქმენეთში.

ონიქოფორები — იხ. პირველადტრაქიანები.

ონკოლოგია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს სიმსივნეებს და მათი მკურნალობის მეთოდებს.

ონკომეტრია—შინაგანი ორგანოების სისხლსაესეობის გაზომვა.

ონკოზფერა — ზოგიერთი თასმისებრი ქიის კვერცხიდან გამოსული მატლების პირველი სტადია. აქვთ სფეროსების ფორმა და აღჭურვილი არიან 6 კტიბოვანი კაუქით.

ონტოგენეზი — ორგანიზმის ინდივიდუალური განვითარება მისი ჩასახვიდან სიცოცხლის ბუნებრივ დასასრულამდე — სიკვდილამდე. ონტოგენეზი შეიძლება დაეყოთ ოთხ პერიოდად: 1. ჩანასახის განვითარება, ემბრიონული განვითარება ანუ ემბრიოგენეზი; 2. სიყმაწვილე ანუ პოსტემბრიონული განვითარება; 3. სიმწიფისა და გამრავლების პერიოდი; 4. სიბერე, რომელიც ბუნებრივი სიკვდილით მთავრდება.

ონტოგენეზის ემბრიონული ეტაპი — ონტოგენეზის საწყისი ეტაპი, რომლის განმავლობაშიც ხდება ჩანასახის ჩამოყალიბება (თესლოვან მცენარეებში — კვერცხუჯრედის განაყოფიერებიდან თესლოს ვალიებამდე).

ონტოგენეზის ეტაპები — ონტოგენეზის თანმიმდევრული პერიოდები, დამახასიათებელი მორფო-ფიზიოლოგიური თავისებურებებით. იხ. ონტოგენეზი.

ონტოგენია — იხ. ონტოგენეზი.

ობობლასტემა — განაყოფიერებული კვერცხი.

ობობლასტემური ძაფები — წითელი წყალმცენარეების კარაოგონის ქვედა გაფაროვებული (მუცლის) ნაწილიდან ამოზრდილი ძაფები, რომლებიც საწყის აძლევა ცისტოკარპიუმებს აუქსიალურ უჯრედებთან შერწყმის შემდეგ.

ობგამია — სქესობრივი პროცესის ფორმა, როდესაც ერთმანეთს ერწყმის ორა სასქესო უჯრედი — გამეტა; ამათგან ერთი უფრო დიდი ზომისაა და უძრავი (მეაროგამეტა), მეორე კი — უფრო პატარა და მეტწილად მოძრავი (მიეაროგამეტა).

ოოგენეზი — მდებარებითი სასქესო უჯრედის (კვერცხუჯრედის) განვითარება ოოგონიუმად.

ოოგონიატები (ოოგონიუმებიდან) — მცენარეთა ჭგუფი, რომელთა მდებარებით ორგანოს ოოგონიუმი წარმოადგენს; მათი სხეული არაა დანაწევრებული ღეროდ და ფოთლებად და სუბსტრატზე რიზოიდებითაა მიმაგრებული; მათ ჩვეულებრივ აკუთვნებენ წყალმცენარეებს, სოკოებს და მღვივებს.

ოოგონიუმი — 1. მდებარებითი, ჩანასახოვანი სასქესო უჯრედები, რომლებიც საშეილოსნოშია მოთავსებული. 2. მდებარებითი სასქესო ორგანო ბევრ წყალმცენარესა და ზოგიერთ უმდაბლეს სოკოში; უმეტეს შემთხვევაში ოოგონიუმი ერთუჯრედიანია, გამონაკლისს წარმოადგენს წყალმცენარე ხარა, რომლის ოოგონიუმი მრავალუჯრედიანია.

ვალუკრედიანია. ოოგონიუმი ვითარდება ერთი ან რამდენიმე კვერცხუჯრედი.

ოოგენეზი — შიტოზის პროცესები კვერცხუჯრედში მომწიფებისა და განაყოფიერების დროს.

ოოგენეტი — კოლოს მუცელში მალარჩის გამოწვევი პლამოლიუმის მიკროს და მეაროგამეტების შერწყმის შედეგად წარმოქმნილი ზიგოტა, რომელსაც აქვს თითისტარისებრი ფორმა და მოძრაობის უნარი.

ოოლოგია — ორნიოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ფრინველთა კვერცხებს.

ოოსომა — ციტოლაზმური სხეული ან ასეთ სხეულთა ჭგუფი მომწიფებულ კვერცხში; მას ჩანასახის პარკის დეტერმინანტსაც უწოდებენ. ოოსომა ონტოგენეზის პროცესში გადაიქცევა ჩანასახის პრიმორდიულ უჯრედად.

ოოსპერმი — განაყოფიერებული კვერცხი.

ოოსპორა — 1. განაყოფიერებულ კვერცხუჯრედიდან (ზიგოტიდან) განვითარებული, სქელკედლიანი სპორა. 2. განაყოფიერებული კვერცხი (იგივეა რაც ოოსპერმი და ოობლასტემა). 3. ოოგონიატების ზიგოტა, რომელიც წარმოიქმნება სქესობრივი პროცესის — ოოგამიის შედეგად.

ოოსფერა — კვერცხი განაყოფიერებამდე. მდებარებითი გამეტა.

ოოტიდები — ოთხი პაპლიოდური უჯრედი (კვერცხუჯრედი და სამი პლარული სხეულაქი), რომლებიც ვითარდება მდებარებითი ონიდიუმში ყოველი ოოგონიუმიდან მეიოზის ორი გაყოფის შედეგად.

ოოცენტრი — კვერცხუჯრედის გაყოფის ცენტრი, რომელსაც ოვოცენტრსაც უწოდებენ.

ოოციხტი, ოოციხტა — ზოგიერთი ერთუჯრედიანი ცხოველის, (გრეგარინების, კოკილიდების) ზიგოტა, რომელიც წარმოიქმნება განსხვავებულ (მიკრო და

მაკრო) გამეტების შერწყმით. ოლიცისტაში სპორები ვითარდება.

ოლიტი — იხ. ოლიტიტი.

ოხისტოხოსი — ზოგიერთ ფესხასრიაანთა (იობანსაირთა) სხეულის უკანა (მუცლის) განყოფილება.

ოხისტოციდური მალა — მალა, რომლის სხეულს აქვს გამობურცული წინა და შეწყველი უკანა მხარე.

ოპიუმი — ხაშხაშის მომწიფებელი ნაყოფის რძიანი წვენიდან მიღებული ძლიერი ნარკოტიკული ნივთიერება; მედიცინაში იყენებენ ტკივილების გასაყურებლად.

ოპტიმალური პირობები — ყველაზე უკეთესი პირობები ამა თუ იმ ორგანიზმის ცხოველშოქმედებისათვის ან რაიმე პროცესის მიმდინარეობისათვის; ოპტიმუმი.

ოპტიმუმი — იხ. ოპტიმალური პირობები.

ორალური მხარე — არამსუსხაეთა (სავარცხლურები) სხეულის ის მხარე სადაც პირია მოთავსებული.

ორანგულანგი — დამიანის მსგავსი მაიმუნი; გავრცელებულია სუმატრას და ბორნეოს კუნძულზე.

ორანფერა — სპეციალური მომინული სათავსო, სადაც სინათლისა და სითბოს საჭირო პირობების დაკეთთ აშენებენ თბილი ქვეყნების მცენარეებს ანდა აშენებენ ბოსტნულს და ყვავილებს სეზონის მიუხედავად; სათბური.

ორბტები — თავის ქალას გვერდითი კედლის ღრმა ფოსოები, რომელშიც თავისი კაქალია მოთავსებული.

ორგანიზმი — ავხორცული გრძნობა სქესობრივი აქტის დამთავრების მომენტში.

ორგანელები — იხ. ორგანოიდები.

ორგანიზმა ურთიერთობა — ინდივიდთა დამოკიდებულების სხვადასხვა ფორმა თანასახოვადობაში მათი ერთად ცხოვრებისას. ჩვეულებრივ ანსხვაებენ სახეობათაშორის და შიდასახეობრივ ურთიერთობას.

ორგანიზმი — ყოველი ცოცხალი არსება,

რომლის ძირითად თვისებას ნივთიერებათა ცკლა წარმოადგენს.

ორგანიზმის გაახალგაზრდაება — ორგანიზმის ცხოველყოფილობის გაძლიერება, რაც დაკავშირებულია ცილები-სა და ნუკლეინის მუკაების სინთეზის ინტენსიფიკაციასთან, უჯრედების გაყოფის აქტიურობასთან, ემბრიონული ქსოვილების წარმოქმნასა და ფიზიოლოგიური პროცესების საერთო გაძლიერებასთან.

ორგანიზმის დაბერება — ორგანიზმის ცხოველყოფილობის შესუსტება ხანში შესულასთან დაკავშირებით. სიბერე გამოიხატება ორგანიზმის მარეგულირებელი სისტემის შესუსტებით, ცილების სინთეზის შემცირებით ნაკლებქტიურ სტრუქტურათა დაგროვებით და ფიზიოლოგიური ფუნქციების საერთო დაქვეითებით, რასაც საბოლოოდ თან სდევს ორგანიზმის დასუსტება და ბოლოს, ბუნებრივი სიკვდილი.

ორგანიზმის ზრდა — იხ. ზრდა ორგანიზმისა.

ორგანიზმის შინაგანი გარემო — ორგანიზმის სისხლი, ქსოვილური სითხე და ლიმფა. შინაგანი გარემოთი მუარდებაკავშირი უჯრედებსა და გარეგან გარემოს შორის, რომლისგანაც უჯრედები ღებულობენ საკვებსა და ენგაზადს და აძლევენ თავისი ცხოველშოქმედების პროდუქტებს.

ორგანო — მრავალუჯრედიანი ორგანიზმის სხეულის ნაწილი, რომელიც ასრულებს გარკვეულ ფუნქციას და აქვს გარკვეული აგებულება.

ორგანოგენები — მთავარი ქიმიური ელემენტები, რომლებიც შედის ორგანულ ნივთიერებათა შენადგენლობაში (ნახშირბადი, წყალბადი, ენგაზადი, აზოტი და სხვ.).

ორგანოგენუმი — ორგანოთა ფორმირებისა და განვითარების პროცესი.

ორგანოგენუზი — იხ. ორგანოგენუზი.

ორგანოგრაფია — აღწერილობითი მორ-

ფლოროგია; ორგანიზმის ორგანოთა აღწერა.

ორგანოთა რედუქცია — მეგვიდრულად განმტკიცებული ამა თუ იმ ორგანოს განუვითარებლობა; როდესაც სახეობის ან სახეობათა წვედის ხანგრძლივი ფლოგენეზის განმავლობაში რომელიმე ორგანომ განიცადა საწინააღმდეგო განვითარება, გადაიქცა არადიფერენცირებულ ორგანოდ და დაკარგა თავისი ფუნქცია, მაგ, რედუქცია განუვლიდა მრავალი პარაზიტი და საფროფიტი მცენარის ფოთლებს, რომლებიც გადაქცეულია პატარა ქერქლებად.

ორგანოთა ხისტემები — ორგანოთა ჩვეულებები, რომლებიც ასრულებენ საერთო ფუნქციას, მაგალითად, შობილობის ორგანოები, სკუმლის მომწელებელი ორგანოები და სხვ.

ორგანოიდები — უჯრედის განსაკუთრებული სტრუქტურები, რომლებიც ხასიათდება სპეციფიკური აგებულებით, კიმიური შედგენილობით და ასრულებენ მნიშვნელოვან ფუნქციებს უჯრედის ცხოველმომწელებაში. ორგანოიდებია ე. წ. ქონდრიოსომები, პლასტიდები და სხვ.

ორგანოპლასტაქა — რაიმე ორგანოს ან ქსოვილის გადანერგვა სამკურნალო მიზნით.

ორგანოპარატები — პრეპარატები, რომლებსაც იღებენ ცხოველთა შინაგანი სეკრეციის ჩირკვლებისაგან და, აგრეთვე, სხვა ორგანოებისა და ქსოვილებისაგან.

ორგანული ხაშვარო — ცოცხალი ბუნება; ცოცხალ არსებათა ერთობლობა, რომლითაც დასახლებულია დედამიწის სფერო.

ორდინაცია — მცენარეულობის ანალიზის ერთ-ერთი მეთოდი, რაც მდგომარეობს თანასაზოგადოებებს განაწილებაში წინასწარ დადგენილი კლასების სერიაებში ერთი ან ორი ორდინატის ღერძის მიხედვით.

ორეოფიტები — მთის მცენარეები; ჩვეუ-

ლებრივ ორეოფიტებს უწოდებენ მაღალმთის (ალპურ) მცენარეებს.

ორთოგენეზი — 1. ცოცხალი ბუნების მიზანმიმართული ევოლუცია, რომელიც მიმდინარეობს ერთი გარკვეული მიმართულებით და გაიზარებულაა შინაგანი ფაქტორებით. „სწორხაზოვანი“ ევოლუცია. 2. ამ ტერმინს ხმარობენ აგრეთვე იმ ფაქტის აღსანიშნავად, რომ ევოლუციის მიმართულება ხასიათდება გარკვეული ორიენტაციით. **ორთონოტი** — ნამდვილი სახეობათა შორის ჰიბრიდები წყალხმელეთა ცხოველებში; ამასთან ბირთვები რჩებილილიდური და ინარჩუნებს ორივე მშობლის ქრომოსომებს.

ორთოპედია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს და მკურნალობს ხერხემალისა და კიდურების დეფორმაციებს.

ორთოპლოდია — მონოპლოიდური ქრომოსომული ანაწყობის ერთგვარი ვარადა წვეილი რიცხვით, რაც იწვევს დიპლოიდურ, ტეტრაპლოიდურ, პექსაპლოიდურ და ა. შ. ორგანიზმების წარმოქმნას.

ორთოპოე — სუნთქვის გაძნელება მწოლიარე მდგომარეობაში.

ორთოხელექცია — გადარჩევის პროცესი, რომელიც გავლენას ახდენს ნიშანზე ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ერთი და იმავე მიმართულებით, განაგებს შემგუებლობით ნიშნების განვითარებას და შეუძლია ორთოგენეზის იმიტირება.

ორთოხტიქი — სწორი ხაზი, რომელიც შეიძლება გაველოთ ღეროს ან ფესვის გასწვრივ, ისე რომ შის მიერ შეერთებული იყოს ვერტიკალურ რიგებად განწყობილი ფოთლები, კვირტები ან გვირდითი ფესვები.

ორთოტროპიზმი — მცენარის მზარდი ორგანოების ორიენტაცია გამოზიანების მიმართულების პარალელურად.

ორთოტრამული ორგანოები — ვერტიკალურად განლაგებული ორგანოები;

მათ როგორც წესი აქვთ რადიალურ-სიმეტრიული აგებულება (მთავარი ღერო, მთავარი ფესვი); გარემო პირობების შეცვლით ორთოტროპული ორგანოები შეიძლება შეიცვალოს პლაგიოტროპულ (პორიზონტალურად განლაგებულ) ორგანოებად, რაც შესაძინეია, მაგ., გართხმულ ფორმებში.

ორიზენი — ცილა, გლუტენინების ჭკუფიდან, რომელსაც შეიცავს ბრინჯის მარცვლი.

ორიქტოცენოზი — ცხოველთა და მცენარეთა ნაპარხი ფორმების კომპლექსი, რომელიც გვხვდება ამა თუ იმ ფენაში.

ორლაუფიანიები — თავფეხიანი მოლუსკების ერთ-ერთი ქვეკლასი, რომლის წარმომადგენლებს ჩვეულებრივ გააჩნია ორი ლაუჩი, ორი წინაგული და ორი თირკმელი.

ორლებნიანი მცენარეები — ფარულთესლოვანი მცენარეების ერთ-ერთი კლასი, რომლის წარმომადგენლებისათვის ჩვეულებრივ დამახასიათებელია: ჩანასახში, როგორც წესი, ორი მოპირისპირედ მქდომი ლეზნის არსებობა; ბადისებრ ძარღვიანი ფოთლები; მთავარღერძიანი ფესვთა სისტემა; ხუთ ან ოთხწევრიანი ყვავილი და სხვ.

ორმაგად მსუნთქვენი — თევზების ერთ-ერთი ქვეკლასი, რომლის წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელია როგორც ლაუჩებით, ასევე ფილტვებით სუნთქვა (ფილტვების როლს სახეცელი საპაერო ბუშტი ასრულებს).

ორმაგი აკომოდაცია — თვალის აკომოდაცია ფრინველებში ბროლის ფორმისა და ბროლსა და ბადურას შორის მანძილის შეცვლით, რაც ხდება თვალის კაქლის ფორმის ცვლილებადობით სკლერის ორგვლივ მდებარე კუნთების მოქმედებით.

ორმაგი განაყოფიერება — ფარულთესლოვანი მცენარეების განაყოფიერება, რომლის არსი იმაში მდგომარეობს,

რომ ჩანასახოვან პარკში შეკრილი ორი სპერმიდან (გენერაციული ბირთვიდან) ერთი ერწყმის კვერცხუჯრედს (ამის გამო ის დიპლოიდური ხდება), ხოლო მეორე — ცენტრალურს ანუ მეორეულ, უკვე დიპლოიდურ ბირთვს, რის შედეგადაც ის ტრიპლოიდური ხდება. განაყოფიერებული კვერცხუჯრედისაგან ჩანასახი ვითარდება, ხოლო ტრიპლოიდური ბირთვისაგან — ენდოსპერმი.

ორმაგი დიპლოიდი — ორგანიზმი, რომელსაც გააჩნია დიპლოიდური ქრომოსომული ანაწყობი ორივე მშობლიდან.

ორმაგი დომინანტი — ორი დომინანტური კომპლემენტური გენი.

ორმაგი მონოსომი — დიპლოიდური ინდივიდი, რომელსაც აქვია თითო ქრომოსომი ორი სხვადასხვა წყვილი ქრომოსომიდან (2n — 1 — 1).

ორმაგი ნომენკლატურა — იხ. ბინალური ნომენკლატურა.

ორმაგი ხმორა — ორბირთვიანი სპორა, რომელიც წარმოიქმნება შეიოზის პირველი დაყოფის შემდეგ.

ორმაგი ყვავილხაფარა — ფარულთესლოვან მცენარეთა ყვავილხაფარი, რომელიც შედგება ჭამისაგან და გვირგვინისაგან.

ორმაგი ჰაპლოიდი — დიპლოიდური ორგანიზმი, რომლის ქრომოსომული ანაწყობი შედგება ორი, სისტემატიკურად ურთიერი დაშორებული, სახეობის ჰაპლოიდური ანაწყობისაგან.

ორნითოფამია — ფიგეა რაც ორნითოფილია.

ორნითოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ფრინველებს; მათ სისტემატიკას, ბიოლოგიას, თავისებურებებს, გავრცელებას, სასოფლო-სამეურნეო მნიშვნელობას და ა. შ.

ორნითოფაუნა — ფრინველთა ფაუნა; რომელიც გარკვეულ ტერიტორიაზე გავრცელებულ ფრინველთა ერთობლიობა.

ორნითოფილა — მცენარეთა ყვავილის

დამტერვა ფრინველების დახმარებით.

ორნითოქორია — მცენარის ნაყოფებისა და თესვების ფრინველებით გავრცელება.

ოროგრაფიული ფაქტორები — ეკოლოგიური ფაქტორები, რომლებიც დაკავშირებულია ადგილის რელიეფზე (დაქანება, ფერდობის ექსპოზიცია, სიმაღლე ზღვის დონიდან და ა. შ.).

ორსაგდულიანები — მოლუსკების ერთ-ერთი კლასი, რომლის წარმომადგენლები ხასიათდება ორსაგდულიანი ნიჟარით და დიდი ზომის ფირფიტისებრი ლაყურებით. მათ ფირფიტაყუჩიანებსაც უწოდებენ. ცხოვრობენ როგორც ზღვებში ასევე მტკნარ წყლებში.

ორსაპრელაიანები — ჩანთოსანი ძუძუმწოვრების ერთ-ერთი ქვეკრიგი, რომელთაც ქვედა ყბაზე აქვთ ორ-ორი დიდი ზომის საპრელი კბილი (ავსტრალიური კენგურუ, ჩანთოსანი ცოყვი და სხვ.).

ორსახლანო მცენარეები — სახეობები, რომლების ერთ ინდივიდზე ვითარდება მხოლოდ მამრობითი (მტკრიანიანი) ყვავილები, ხოლო მეორეზე მხოლოდ მდედრობითი (ბუტკიანიანი) ყვავილები, მაგ., ვერხვი ტირიფი, კანაფი და სხვ.

ორსახლანობა — იხ. დიეცია.
ორსახლანანი ყვავილი — ყვავილი რომელშიც განვითარებულია მტკრიანებიც და ბუტკოც (ან ბუტკოები).

ორფილტვანება — ორმაგად შესუნთქავი თევზები, რომელთაც ორი ფილტვი აქვთ (აფრიკული პროტოფტერუსი).

ორფრთიანნი — ფრთიანი მწერების ერთ-ერთი რიგი, რომელთაც აქვთ ერთი წყვილი წინა ფრთა; მეორე წყვილი ფრთა კი რედუცირებულია და საბზუილედაა გადაქცეული. (კოლო, ბუზი და სხვ.).

ორშრიანნი — ცხოველები, რომელთაც სხეული შედგება უჯრედების ორი შრისა-

გან ექტოდერმისა და ენტოდერმისაგან, მათ მიეკუთვნება ღრუბელები და ნაწლავლრუიანები.

ორწლოვანი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ცოცხლობენ 2 სავებეტაციო პერიოდის განმავლობაში. პირველ წელს უვითარდებთ ვეგეტატიური ორგანოები, მეორე წელს — ყვავილი და ნაყოფი, შემდეგ კი მცენარე კვდება (სტაფილო, კომბოსტო, კარხალი).

ორჭერ ფრთისებრი ფოთოლი — რთული ფრთისებრი ფოთოლი, რომლის მთავარ ყუნწზე ფოთოლაკების მაგიერ განვითარებულია მეორე რიგის ერთა წყება ყუნწები, რომლებზედაც ფოთოლაკები ფრთისებრანა განწყობილი (გლედისიას, შიმოზას და სხვ. ფოთოლი).

ოსიინი — ძვლის შემადგენლობაში შემავალი ორგანული ნივთიერება; მისგან შედგება ძვლის ფირფიტის შორისული ნივთიერების წვრილი ბოქვოები.

ოსიფიკაცია — გაძვალება.

ოსკულუმე — ნასვრეტი, რომელიც მიედინება ღრუბელას სხეულის პარავასტრალურ ღრუში; მდებარეობს იმ მხარის მოპირისპირედ რომლითაც ცხოველი სუბსტრატზეა მიმაგრებული.

ოსმალური კეხი — იხ. თურქული კეხი.

ოსმორავულიაცია — ოსმოსური წნევის სიდიდის რეგულირება ორგანიზმში გარეშო პირობების მოქმედების შესაბამისად.

ოსმორავულირება — იხ. ოსმორავულიაცია.

ოსმორეცეპტორები — ნორმალური ოსმოსური წნევიდან გადახრების შემგრძნები რეცეპტორები (მდებარეობენ სისხლძარღვთა კედლებში).

ოსმოზი — ნივთიერებათა (მეტწილად ხსნარების) დიფუზია გამჟოლავ ტიხრებში, რომლითაც გამოყნულია (გაყოფილია) ხსნარი და სუფთა გამხსნელი ან სხვადასხვა კონცენტრაციის მქონე ორი ხსნარი ერთმანეთისაგან.

ოსმოსურა პოტენციალი — უკრედის წვენის ოსმოსური წნევა, რომელიც შეუძლია დასძლოს ამა თუ იმ ხსნარმა გარემოდან საცხებით ნახევრადგამკოლვად აქეში წყლის შეწოვისას; „ბელოენურ უკრედებზე“ ცდების დროს ოსმოსური პოტენციალი შეიძლება გაიზომოს ვერცხლის წყლის მანომეტრით.

ოსმოსური წნევა ორგანიზმიზა — წნევა, რომელიც წარმოიქმნება გახსნილ ნივთიერებათა მიერ გამხსნელში; წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს, რომელიც გავლენას ახდენს ქსოვილებში წყლისა და გახსნილ ნივთიერებათა განაწილებაში.

ოსმოტაქსიზი — ორგანიზმების თვისება გადაადგილდეს მაღალი ან დაბალი ოსმოსური წნევის მხარეზე.

ოსმოფილურა მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ მაღალი ოსმოსური წნევის შქონე გარემოში (მლაშე ტბების წყალცენარეები, ფიქის თაფლის სოკოები და სხე).

ოსტეობლასტები — შემაერთებულქსოვილოვანი, დიდბირთვიანი უკრედები, რომელთა განვითარების ხარჯზე ხდება ხრტილის შეცვლა ძელის ქსოვილთ.

ოსტეოგრაფია — ჩონჩხის ძვლების აღწერა.

ოსტეოდენტინი — ძელის ნივთიერება, რომლისგანაც შედგება თევზის პლაკოიდური ქერკლი: ახლოს ღვას კბილის დენტინთან.

ოსტეოკლასტები — დიდი ზომის მრავალბირთვიანი უკრედები, რომელთა განვითარების ხარჯზე ხდება ძელის ნაწილობრივი დაშლა მისი საბოლოო ფორმირების დროს.

ოსტეოლოჯია — ანატომიის დარგი, რომელიც სწავლობს ძვლების ფორმასა და სტრუქტურას.

ოსტეომა — ძელის ქსოვილის კეთილთვისებიანი სიმსივნე.

ოსტეომიელოტი — ძელის ტენის ანთება.

ოსტეონი — ძელის ქსოვილის ძირითადი სტრუქტურული ერთეული, რომელიც შედგება პოვერსის არხისაგან, მასზე გარშემორტყმული პოვერსის ფირფიტების სისტემით.

ოსტეოპათია — ძვლების სხვადასხვა დაავადების საერთო სახელწოდება.

ოსტეოპოროზი — ძელის ფორიანობის ვადიდება.

ოსტეოსკლეროიდეზია — გაქეავებული უკრედები, რომლებიც გაფართოებულია ორივე ბოლოში: გვხვდება, მაგალითად, ჩაის ფოთლებში.

ოსტეოციტები — ძელის უკრედები, რომელთაც აქეთ მრავალრიცხოვანი შორჩები.

ოსტია — ფეხსახსრიანთა გულის წყელო, ნაპარალისებრი ნასერეტი, რომელთაც სარქველები აქეთ.

ოსტრაკული — მონუსკების ნიჟარის შუა, ყველაზე განვითარებული შრე, რომელიც შედგება ნახშირბეაჟა კირისაგან.

ოსცილოგრაფი — ელექტროხელსაწყო, რომლითაც შეიძლება დაეკვირდეთ ელექტრულ და არაელექტრულ სიდიდეთა სწრაფ რხევებს ან ჩაყენართ ისინი მრუდის სახით.

ოტოლოთები — ობ. ოთოლოები.

ოტორინოლარინგოლოჯია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს ყურის, ცხვირის, ყვლისა და მათ მომიჯნავე არეების დაავადებას.

ოფთალმოლოჯია — მეცნიერება, თვალის სწეულებათა და მათი მეურნალობის შესახებ.

ოფიოლოგები — ზოგიერთი კანეკოვანი ცხოველის თავისუფლად მკურავი ლარვა.

ოფლდენა — ძუძუმწოვარ ცხოველთა სხეულის ზედაპირზე ოფლის გამოყოფა, რომელიც თავისი შედგენილობით შარდს უახლოვდება. ოფლის

აორთქლებით ხორციელდება სხეულის გაგრილება.

ოფტალმოლოგია — იხ. ოფტალმოლოგია.

ოქსალატური ხისხლი — სისქლი, რომელშიც შეყვანილია მჟაუნმჟაუნის მარილები, სისხლის შედედების თავიდან აცილების მიზნით.

ოქსიგენაზი — ქსოვილებში მყოფი ორგანული ნოვთიერება, რომელსაც აქვს მოლეკულურ ენგბაღთან შეერთების უნარი, რის შედეგადაც წარმოიქმნება ზეჟანგი (ა. შახის თეორიის მიხედვით).

ოქსილაზები — დამკანკეელი პროცესების გამაქტივებელი ფერმენტები.

ოქსიორედუქტაზები — ენგვა-აღდგენითი ფერმენტები.

ოქსილომეზოფიტები — მეზოფიტები, რომლებიც შეგუებულია ჭეავე ნიდაგებზე ცხოვრებას.

ოქსილომეზოპიგროფიტები — მეზოპიგროფიტები, რომლებიც შეგუებულია ჭეავე ნიდაგებზე ცხოვრებას; უკაცოათ შუალედი მდგომარეობა ოქსილომეზოფიტებსა და ოქსილოპიგროფიტებს შორის. მათ ზოგჯერ მეზოოქსილოფიტებსაც უწოდებენ (მცენარე ცელიანა).

ოქსილოფილური მცენარეები — იხ. ოქსილოფიტები.

ოქსილოფიტები — მცენარეები, რომლებიც ამჟობინებენ ჭეავე ნიდაგებს. მათ ეკუთვნის ოქსილომეზოფიტები, ოქსილომეზოპიგროფიტები, ოქსილოპიგროფიტები, მაგ., ტორფიანი ჭაობის მცენარეები (ტორფის ხაესი, მტოში, წყლის იელი, ქონდარა არყი და სხვ.).

ოქსილოპიგროფიტები — პიგროფიტები, რომლებიც შეგუებულია ჭეავე გარემოში ცხოვრებას. მათ ხშირად ოქსილოფიტებს უწოდებენ. მაგ., წყლის ბამბა.

ოქსიოცინი — პიოფიზის უკანა მონაკეითის პარმონი, რომელიც ახდენს საშვილოსნოს შეკუმშვის სტიმულირებას.

ოქსიპრომატინი — ბირთვის სტრუქტურის ნაწილი, რომელიც იღებება ჭეავე საღებავებით.

ოქსიპრომატინი — ქემოგლობინის ენგბაღთან შენაერთი (ქემოგლობინის ენგვი).

ოქსიფენი — იხ. ლატექსი.

ოქსი — სისტემატიკური კატეგორია, რომელიც აერთიანებს ახლო მდგომ მონათესავე გვარებს.

3

მათაფიში — აკი ზოგიერთი ცხოველის კიდურებსა და სხეულს შორის, რომელიც ასრულებს პარაშუტის როლს (ლაპერებში).

მათოგენეზი — ავადმყოფობის წარმოშობისა და განვითარების თანმიმდევრობა.

მათოგენეზიტი — იხ. მათოგენეზი.

მათოგენური — ავადმყოფობის მატარებელი; დაავადების გამომწვევი, მაგ., მათოგენური ბაქტერიები.

მათოლოგია — 1. მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ორგანიზმთა ავადმყოფო-

ბის პროცესებს, 2. არანორმალურობა, სიმპინჯე.

მათოლოგიური — 1. მათოლოგიასთან დაკავშირებული, მაგ., მათოლოგიური ანატომია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ქსოვილებისა და ორგანოების აგებულებასა და დაავადების შედეგად გამოწვეულ ცვლილებებს. 2. მახინჯი: ავადმყოფურად არანორმალური.

მათოტიპი — ინდივიდების ჭკუფი, რომელსაც აქვს ერთი და იგივე მათოლოგიური ნიშანი.

პალეარქტიკა — I. პოლარქტიკის აფრიკა-ევრაზიის ნაწილი, რომელსაც ზოგაერთი ზოოგეოგრაფი გამოყოფს დამოუკიდებელ ზოოგეოგრაფიულ ოლქად. 2. პოლარქტიკული ფლორისტული ოლქის ევრაზიული ნაწილი.

პალეოანთროპოლოგია — ანთროპოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს განაპარჩევილი ადამიანის ნაშთებს.

პალეობიოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ნაპარჩევილი ორგანიზმებსა და მათ ურთიერთობას თანამედროვე ორგანიზმულ სამყაროსთან ისტორიული განვითარების პროცესში.

პალეობოტანიკა — პალეონტოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს წარსული გეოლოგიური ეპოქების განაპარჩევილი მცენარეებს; ფიტოპალეონტოლოგია.

პალეოგეა — ზოოგეოგრაფიული კატეგორია, რომელიც მოიცავს მადაგასკარის, ეფიოპიის და ინდო-მალაის ზოოგეოგრაფიულ ოლქს.

პალეოგეობოტანიკა — პალეობოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს წარსული ეპოქების მცენარეულ საფარს.

პალეოგენატური ფრინველები — უძველესსაიანი ფრინველების ჯგუფი, რომელშიც სასის ჩონჩხის თავისებური აგებულების ნიშანთვისებით აერთიანებენ უძვედო ფრინველებს (სირაქლემა, საშხრეთ-ამერიკული ტინამუ და სხვ.).

პალეოგეოლოგია — პალეონტოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს უძველესი ნაპარჩევი ორგანიზმების დამოკიდებულებას მათ ირგვლივ მყოფ ორგანიზმულ და არაორგანიზმულ გარემოსთან.

პალეოენდემიოზმი — უძველესი ანუ რელიქტური ენდემიზმი, რომელიც წარმოქმნილია ადრეული ფართო არეალის შემცირებით; ვიწრო, შემორჩენილი არეალი, რომელიც გა-

პირიბებულია მოცემული ჯგუფის უძველესობით, რომლის დიდი ნაწილი გადაშენებულია.

პალეოზოოგრაფია — უზარმაზარი ნაპარჩევი ხელი.

პალეოზოოლოგია — პალეონტოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს წარსული გეოლოგიური ეპოქების გადაშენებულ ცხოველებს.

პალეოზოოური ერა — დედამიწის ისტორიის ერთ-ერთი (პეტროზოოლოგიის შემდგომი და მეზოზოოურის წინა) ერა.

პალეონისციდები — ძვლიანი თევზების ერთ-ერთი ევოლუციური შტო, რომლებიც გაჩნდნენ შუა დეკონში.

პალეონტოლოგია — მეცნიერება წარსული გეოლოგიური ეპოქების ნაპარჩევი ცხოველთა (პალეოზოოლოგია) და მცენარეთა (პალეობოტანიკა) შესახებ.

პალეონტროპი — იგუევა რაც ნეანდერტალელი.

პალეონტროპიკული ოლქი — ფლორისტული ოლქი, რომელიც მოიცავს აფრიკას (ჩრდილო ტროპიკებიდან კამის ოლქამდე), ტროპიკულ არაბეთს, ინდოჩინეთს, ფილიპინებს, პოლინეზიის, მელანეზიის კუნძულებს. თავის მხრივ იყოფა ინდო-აფრიკის, მელანეზიის და ახალი ზელანდიის ქვეოლქებად.

პალიდუმი — ზოლიანი სხეულის ერთ-ერთი ნაწილი, რომელიც წარმოადგენს რუხი ნივთიერების თავმოყრას თავის ტვინის დიდი ნახევარსფეროების სიღრმეში. მას მკრთალ შრესაც უწოდებენ.

პალინგენეზი — ფილოგენეზის განმეორებითი სტადია ონტოგენეზში, რაც ეკონიდება წინაპართა ნიშნების გამოჩენით ჩანასახის განვითარებაში. მაგ., ლაუჩის ხერცელები ხმელეთის ხერხემლიანთა ჩანასახში (ტერმინი შემოღო ე. ჰეკელმა).

პალეონოლოგია — ბოტანიკის დარგი,

რომელიც სწავლობს მეცნიარის მტკარის მარცხლისა და სპორების მორფოლოგიას.

პალმელისებრაი მდგომარეობა — უჩრდ-დების ლორწოვანი გროვები შოლტონებსა და ზოგიერთ მწვანე წყალ-მცენარეში. წარმოიქმნება გამრავლების შედეგად მიღებული ახალი ინდივიდების—უჩრდების არახელსაყრელ პირობებში (ჯანგაღის სიმცი-რე ან უწყლო, მაგრამ ნოტიო არე-ში განვითარება) მოხვედრისას. შესაფერის პირობებში მოხვედრის შემთხვევაში ამ გროვების უჩრდები ივითარება შოლტებს და იწყებენ ამოიუციდებელ ცხოვრებას.

პალმები — მრავალჯგირიანი კიების პარასტომიუმის (თაგის ნაწილი) გვერდებზე მიმაგრებული წყვილი სა-ცეცი, რომელიც გრძნობის ორგა-ნოდ ითვლება. იხ. უღვაში 2.

პამპახები — სამხრეთ ამერიკის ველები (სტამბები).

პანალელი — კრებადი, საერთო სახელი ერთი ლოქუსის ყველა ალელისა.

პან-ალოპლოიდი — ალოპლოიდური ან ალოპოლიპლოიდური ფორმები უფრო ვიწრო გაგებით, ე. ი. ისეთი ფორმები, რომელთა ქრომოსომული ანაწყოები მკვეთრადაა განსხვავებული სტრუქტურულად. რის შედეგადაც სხვადასხვა გენომის პოლო-გოური ქრომოსომებისათვის დამახა-სიათებელი ამოციდებულება მათ არ გააჩნია.

პან-აუტოპლოიდი — მკაცრად დაცული აუტოპლოიდური ან აუტოპოლიპ-ლოიდური ფორმები ციტოგენეტიკუ-რად მთლიანად ან თითქმის მთლია-ნად იდენტურ ქრომოსომთა ანაწ-ყობით. მას მიეკუთვნება წმინდა ხა-ვის ყველა ექსპერიმენტული აუტო-პლოიდი და ზოგიერთი ბუნებრივი აუტოპოლიპლოიდი.

პანგენები — უჩრდების უწვრილესი, პი-პოთუზური ერთეულები; ფიქრობდნენ, რომ ისინი ლოკალიზებული არიან

მხოლოდ ბირთვში; შემდეგში კი აღმოჩნდა, რომ ისინი ლოკალიზებუ-ლია ციტოპლაზმაშიც. პანგენებს. მიიჩნევდნენ ცალკეული მექვიდრუ-ლი მონაცემების მატარებლად.

პანგენეზიზმი — ჩ. დარვინის მიერ შე-მოთავაზებული მექვიდრეობითო-ბის პიპოთეზა. ამ პიპოთეზის თა-ნახმად ორგანიზმის ცალკეული თი-შანი წარმოდგენილია ჩანასახის ყო-ველ უჩრდში გაკეცილი მატერია-ლური ნაწილაკებით, ე. წ. გემულე-ბით, რომელთაც აქვთ კვებისა და გამრავლების (დაყოფის გზით) უნა-რი. უჩრდის დაყოფისას ეს ნაწი-ლაკები ნაწილდებიან შეილუელ უჩ-რდებში. ორგანიზმის უჩრდები განვითარების ყველა სტადიაში გა-მოყოფენ ამგვარ გემულებს და აწე-ლიან ჩანასახის უჩრდებს. გემულე-ბი ჩანასახის უჩრდებს გადასემენ: იმ ნიშნებს, რომლებიც შექნილი-იყო შესაფეროსი ნაწილის უჩრდების მიერ მათი განვითარების პროცესში.

პანგენოსომები — კარიოკინეზის დროს შესამჩნევი ქრომატინული კომპლექ-სები, რომლებსაც ადრე პანგენების. კომპლექსებად თვლიდნენ, ამეამად-მათ ქრომოსომებს უწოდებენ.

პანგრაფაცია — გენეზისურად მსგავსი ფრატრიების გაერთიანება; ფრატრე-ნობების გენეზისური კლასიფიკა-ციის კატეგორია.

პანდემია — ეპიდემია, რომელიც ედება მოსახლეობის დიდ ნაწილს, მთელ-რიგ ქვეყნებს; რაიმე დაავადების ფართოდ გავრცელება.

პანზოტია — ცხოველთა ინფექციური დაავადება, რომლითაც მრავალი ცხოველი ავადდება. ცხოველთა რაიმე დაავადების ფართოდ გავრცელება.

პანკრეასი — ექუქეემა ჰირკვალე. რომე-ლიც მდებარეობს ექუკის ქვემოთ და სადინარით იხსნება თორმეტ-გოჯა ნაწლაეში. გამოყოფს საქმლის მომწნელებელ წვენს. პანკრეასის.

ქსოვილებში განლაგებულია აგრეთვე ე. წ. შინაგანი სერეციის ჩირკლეების უჯრედების ჯგუფი, ე. წ. ლანგერჰანსის კუნძულები, რომლებიც გამოყოფენ პირიმონ ინსულინს.

პანკრეასის წენი — ექვქვეშა ჩირკეალში გამოყოფილი საქმლის მომწელებელი წენი, რომელიც საღინართ ჩაედინება თორმეტგოჯა ნაწლავში. შეიცავს ფერმენტებს, რომლებიც მოქმედებს სამივე სახის ნივთიერებაზე: ცხიმებზე, ცილებზე და ნახშირწყლებზე.

პანკრეატული ჩირკვალი — იხ. პანკრეასი.

პანმიქსია — ინდივიდების სრულიად თავისუფალი შეჯერება პოპულაციის ფერკლებში, ამასთან შეწყვილების ყველა კომბინაციას აქვს თანაბარი ალბათობა.

პანსპერმია — იდეალისტური შეხედულება სიცოცხლის წარმოშობის შესახებ. ამ შეხედულების თანახმად სიცოცხლე წარმოიშვა ერთი პლანეტრიდან მეორე პლანეტაზე მარადიული და უცვლელი ჩანასახის გადატანით.

პანსპორობლასტები — ლორწოვანი სპორიანების 2რავალბირთვიანი ინდივიდების წყვილ-წყვილად კოპულირებული ბირთვების ირგვლივ არსებული პლანქტის გამოცალკეებული უბნები, რომლებიც შემდეგში სპორებს იძლევა.

პანტოკრინი — სამკურნალო პრეპარატი, რომელსაც ამზადებენ ხალიანი ირჩის ჩვილი რქისაგან (დოიისაგან); იყენებენ სხვადასხვა დაავადებისას ტონუსის ასაწევად.

პანტომონი — მორფის შემცველი სამკურნალო პრეპარატი; იყენებენ როგორც ტკივილების გამაყუჩებელს და ძილის მომგვრელ საშუალებას.

პანტოტერი — ძუძუწოვარ ცხოველთა ერთ-ერთი ჯგუფი, რომელიც როგორც ფიქრობენ, წარმოიქმნა ტრი-

სის ბოლოს და ცარცის პერიოდში. საწყისი მისცა ჩანთოსან და პლაცენტის ცხოველებს.

პანტოფაგია — მრავალი სახის საკვებით კვება.

პანფორმაცია — მცენარეული ფორმაციების გაერთიანება (შვედური კლასიფიკაციით).

პაპავერინი — ოპიუმის ერთ-ერთი ალკალოიდი; იხმარება როგორც ტკივილების გამაყუჩებელი და სისხლძარღვთა გამათაროებელი საშუალება (შეიცავს ყაყაჩოსებრთა ზოგიერთი წარმომადგენელი).

პაპაინაზები (პაპაინიდან) — პაპაინის ტიპის ფერმენტები, რომელთაც მიეკუთვნება თითქმის ყველა მცენარეული პროტეინაზები.

პაპაინი — პროტეინაზების ჯგუფის ფერმენტი, რომელიც ხელს უწყობს ცილების პიდროლიზს ნეიტრალურ ან სუსტმეფე არეში. იღებენ ნესვის ხის ნაყოფის წვენიდან.

პაპაიოტინი — იხ. პაპაინი.

პაპილარული მოხატულობა — მოხატულობა, რომელიც წარმოიქმნება ლილეკისებრი წვრილი ღარებით კანის ზედაპირზე; შესამჩნევია ტერფზე, ხელისგულზე და თითების ქვედა მხარეზე.

პაპილები — შეხების ფუნქციის შემსრულებელი გამონაზარდები (მორჩები). რომლებიც ქიებს განლაგებული აქვს თავის ბოლოზე, მოლუსკებს კი მანტიის ღრუს ნაპირებზე.

პარაბაზალური ხხეული — იხ. ბლეფარობლასტები.

პარაბიოზი — 1. ავზნებადი ქსოვილის მდგომარეობა ძლიერი გაღიზიანების შემოქმედების შედეგად, რომელიც ხასიათდება გამტარებლობისა და ავზნებადობის დაქარგვით, ე. ი. შეკავების ნიშნებით. 2. ორი (იშვიათად სამი) ორგანიზმის ერთიმეორესთან ხელოვნურად შეზრდა მათი ორგანოებსა და ქსოვილთა ურთიერთგა-

ლენის შესწავლის მიზნით.

პარაზიტები—განვითარებადი კვერცხის ზედა ბლასტომერების ქვეშ განლაგებული ყუითრის ფენა ბირთვებით (მაგ., მრგვალპირიანების — Agnathina-ის კლასის წარმომადგენლებში).

პარაბოლური ზრდა — ზრდა, რომელიც გრაფიკული გამოსახებისას იძლევა მრუდის სწრაფ და მკვეთრ აწევას, ხოლო შემდეგ იცლება ზრდის სისწრაფის დაკემით.

პარაბროქები — ფილტვებში შემაველი ბროქების განშტოებების შემაერთებელი მილები.

პარაგანგლიუმი — სიმპათიური ნერვული კვანძების შეერთებანი. ადრენალინის გამოყოფ უკრებდებთან (ქრომაფინულ უკრებდებთან).

პარაგასტრალური ღრუ — ღრუბელების სხეულის შიგნითა ღრუ.

პარავენომი — სახეობა, რომელიც თავისი არეალის ფარგლებში, რამდენიმე აბერანტული გენოტიპის გამოკლებით, ამჟღავნებს მხოლოდ შედარებით მცირე გენეტიკურ და მორფოლოგიურ ცვალებადობას.

პარავენოპლასტი — იხ. პარაქრომატინი I.

პარაზიტი — ორგანიზმი, რომელიც ცხოვრობს სხვა ცოცხალ ორგანიზმზე ან ორგანიზმში და მის ხარჯზე საზრდოობს.

პარაზიტოზი — ორგანიზმთა ურთიერთდამოკიდებულების ერთ-ერთი ფორმა. სხედასხვა სახეობის ორი ორგანიზმის თანაცხოვრება, როდესაც ერთი ორგანიზმი (პარაზიტი) ცხოვრობს მეორის (მასპინძლის) ხარჯზე და ზიანს აყენებს მას. ხშირად პარაზიტი იწვევს მასპინძლის დაავადებასა და სიკვდილს.

პარაზიტოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს პარაზიტებს და მათთან ბრძოლის საშუალებებს.

პარაზიტოფუნა — მასპინძელ ცხოველზე დასახლებული პარაზიტების ერთობლიობა (იგივეა რაც პარაზიტოცენოზი).

პარაზიტოცენოზი — იხ. პარაზიტოფუნა.

პარათორიკული მორფონი — იხ. პარათორმონი.

პარათორმონი — პორმონი, რომელსაც გამოყოფს ე. წ. პარათორიკული ანუ თარისებრბალო ჭირკვალი; არეგულირებს ნივთიერებათა ცვლის ზოგიერთ მხარეს და კუნთოვან-ნერვული სისტემის აგზნებადობას.

პარაკარპული ვინცეუმი — ცენოკარპული ვინცეუმი ერთბედიანი ნასკეით; წარმოქმნილია მხოლოდ კიდევებით შეზრდილი მრავალი ნაყოფიერი თლისაგან. ასეთ ვინცეუმი პლაცენტები ნასკეის შიგნითა კედლების გასწვრივაა განლაგებული, ე. ი. პარიეტალურია (მოცხარში, ტრიფტში, იებსა და სხვ. მცენარეში).

პარალელიზმი — მსგავსი ნიშნების დამოუკიდებელი განვითარება მონათესავე ცხოველების ორგანოთა აგებულებაში, ერთნაირ გარემო პირობებთან შეგუების პროცესში.

პარალელოტროპული ორგანოები — იხ. ორტოტროპული ორგანოები.

პარალელური განვითარება — ახლობელი ფორმებისაგან მსგავსი ნიშნების მქონე ახალი განშტოებების წარმოქმნა ევოლუციის პროცესში.

პარალელური ევოლუცია — იხ. ევოლუცია პარალელური.

პარალელურძარღვიანი ფოთოლი — ფოთოლი, რომელიც ხასიათდება ერთმანეთის პარალელურად განლაგებული თანაბარი სიგრძისა და სისქის ძარღვებით (მარცვლოვნების, ისლების და სხვა ფოთლები).

პარალიზური ხეკრეცა — რომელიც სეკრეტორული ორგანოს ფუნქციის ამოუარდნა მისი ნერვატიის დარღვევის გამო.

პარამეტრიუმი — ფაშარი შემაერთებელქსოვილოვანი უკრედისი, რომელიც

ლიც განლაგებულია საშვილოსნოს გვერდებზე.

პარამილი — სახამებელთან ახლოს მდგომი სამარაგო საკვები ნივთიერება, რომლის მარაგად გადადება ხდება შოლტონებში უხვად კვების დროს.

პარამილის მარცვლები — ევგლენას სხეულის უკანა ნახევარში არსებული უფერული სხეულაკები, რომლებიც სამარაგო ნივთიერებას წარმოადგენს.

პარამიტოზი — მიტოზის ფორმა, რომელიც შეიმჩნევა უმარტივესებში და განსხვავდება უმბლესი და უმბაბლესი ორგანიზმების ემბიტოზური გაყოფის ტიპისაგან იმით, რომ ქრომოსომები პროფაზაში, მეტაფაზასა და ანაფაზაში ან სრულიად არ სპარაღდებიან, ან აკვლავნებენ სუსტ სპირალიზაციას.

პარამოზი — ტროპიკული ზონის მაღალმთის მეზოქსეროფილურ ფორმაცია მატყლისებრ შებუსეილი, მეტწილად დაბალ და მიწაზე. განრთხმული ბუჩქებითა და ბალახებით (გვხვდება სამხრეთ ამერიკის ანდებში).

პარანეტროციტები — განსაკუთრებული გამომყოფი უჯრედები, რომლებიც მდებარეობს ზოგიერთი მცირე ზომის ბრტყელი ჰიის სხეულის გვერდების გაყოფებით.

პარანუკლეინი — ნივთიერება, რომლისაგანაც შედგება ბირთვაცო.

პარაპლაზმა — იგივე, რაც დეიტოპლაზმა.

პარაპოდები — მრავალჯაგირიანი კიების მოძრაობის ორგანოები, რომლებიც ტანის ყველა სეგმენტის გვერდებზეა განლაგებული. წარმოადგენს სხეულის სეგმენტების კანკუთოვან, ჯაგრებით მოფენილ გამონაზარდებს.

პარაპოფიზი — მალის სხეულის ქვედა განივი მორჩა (ზოგიერთ თევზში).

პარაპსიდული ტიპის ქალა — რეპტილების ქალა საფეთქლის ერთი ფოსოთი, რომელიც მდებარეობს შუბლის უკანა და საფეთქლის ზედა ძელების ზემოთ.

პარახიმნათიკური ნერვული სისტემა — ძუძუმწოვარ ცხოველთა და ადამიანის ევგენტატორი ნერვული სისტემის ნაწილი; სიმპათიკურ ნერვულ სისტემასთან ერთად მონაწილეობს შინაგანი ორგანოების მოქმედებისა და ფიზიოლოგიური სისტემების (სისხლის მიმოქცევა, საკმლის მონელება, გამოყოფა) რეგულაციაში.

პარახინამახისი — იგივეა რაც პარასინდუზი.

პარახინდუზი — ჰომოლოგიური ქრომოსომების პარალელური კონიუგაცია მეიოზის პირველი გაყოფის პროფაზაში, რომელიც იწყება ზიგოტენაში და გრძელდება პახიტენამდე.

პარასტროფი — ქლოროპლასტების განლაგება ფოთლის მეზოფილის უჯრედებში, დაცემული სხივების მიმართ პარალელურად მდებარე კედლებთან; შეიმჩნევა კაშკაშა განათების დროს.

პარატაბი — იხ. კოტაბი.

პარატოფი — მუცლის ტიფის მსგავსი მწვავე გადამდები დაავადება.

პარატოზია — ზოგიერთი მცირეჯაგირიანი ჰიის უსქესო გამრავლება, რომლის დროსაც ჰიის რომელიმე უბანში ხდება სხეულის მონაკვეთის გამოცალკეება, ამ მონაკვეთების ერთ ბოლოში (წინა მხარეს) ვითარდება ჰიის სხეულის უკანა ნაწილი, ხოლო მეორე (უკანა ნაწილში), სხეულის წინა ნაწილი. ამის შემდეგ ხდება წარმოქმნილი მონაკვეთების დამოუკიდებელ ინდივიდალ ჩამოყალიბება.

პარატონური მოძრაობა მცენარისა — მცენარის ორგანოების მოძრაობა, რაც გამოწვეულია გარეგანი გამლიზიანებლებით.

პარატრაქეალური პარენქიმა მერქნისა — მერქნის პარენქიმა, რომელიც ემიქნება ტრაქეებს — ქურქლებს.

პარატროფები — ორგანიზმები, რომლებიც იყენებენ მასპინძელს უჯრედების ენერჯიას.

პარატროფული ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც ვითარდებიან მხოლოდ რთულ ორგანულ ნაერთებზე. უმეტესი მათგანი აღამიანისა და ცხოველის პარაზიტია.

პარატოპორონი — იხ. პარათოპორონი.

პარაულიზები — მრავალუჯრედიანი ან ერთუჯრედიანი უნაყოფო ძაფები, რომლებიც განლაგებულია ზოგიერთი წაბლა წყალმცენარის, ხავსის, ბუერი ჩანთიანი და ბაზიდიანი სოკოს სასქესო ან სპორების წარმოშობა ორგანიზმში და იყავს მათ მქვანიკური დაზიანებისა და გამომარობისაგან.

პარაქორდლიუმი — ხრტილის მონაკვეთი, რომლითაც შემოხვეულია ქორდის თავის ნაწილი (მრგვალპირიანებში და სხვ.).

პარაქრომატინი — 1. ბირთვის აქრომატინული ნივთიერება, რომლიდანაც, როგორც ნაეარაუდევა, წარმოიქმნება თითისტარას ძაფები. 2. სიმსივნის უჯრედების ბირთვებში არსებული ნივთიერება, რომელიც მოგვაგონებს ბირთვების ნივთიერებას, მაგრამ მისგან განსხვავდება ლოკალიზაციით.

პარაქსიალური ორგანო — წაგრძელებული ფირფიტის ფორმის წარმონაქმნი, რომელთანაც მორიელის თესლგამტარია წინა ბოლოთი დაკავშირებული. თითოეული პარაქსიალური ორგანო ბოლოში ვიწროვდება და წარმოიქმნება წერილი დანამატი, რომელსაც ფლაგელუმი ეწოდება. პარაქსიალური ორგანოს წინა ნაწილი შეერთებულია და სასქესო ფორაში (ნასკრეტში) იხსნება.

პარამორფონები — ტერმინი შემოიღონ. ხოლდინმა ხელოვნურად სინთეზირებული ნივთიერებების აღსანიშნავად, რომელთაც აქვთ აუქსინის, პეტეროაუქსინისა და სხვა ფიტოპორმონების მსგავსი ფიზიოლოგიური მოქმედება.

პარენქიმა — 1. შემაერთებული ქსოვილი, რომლითაც ამოყვებულია ორგანოთაშორისი შუალედები ბრტეულ ქიებში და ზოგიერთ სხვა ცხოველში. 2. მცენარის ქსოვილი, რომელიც შექმნილია პარენქიმული — თანაბარი განზომილების მქონე (იზოდიამეტრიული) უჯრედებით; მონაწილეობს ფოტოსინთეზში და საკვებ ნივთიერებათა დაგროვებაში. იკვივარაუ ძირითადი ქსოვილი.

პარენქიმატოზული ქიები — ბრტეული ქიები.

პარენქიმელა — მრავალუჯრედიანი ცხოველების წინაპრად მიჩნეული პიპოთეზური ფორმა, რომელიც ჰკავს პარენქიმულას სტადიას (ი. მეჩნიკოვის თეორიით).

პარენქიმულა — მრავალუჯრედიანი ორგანიზმის განვითარების ორშირიანი სტადია, რომელიც წარმოიქმნება პლასტოდერმის უჯრედების ჩვეულის შიგნითა მხარეზე ჩაწვეითა (ნიმიკრაციით) და მათი შემდგომი გაზრდით.

პარენქიმული უჯრედები — ცოტად თუ ბევრად იზოდიამეტრული ე. ა. დაახლოებით თანაბარი განზომილების მქონე უჯრედები.

პარენქიმული ქსოვილი — 1. ქსოვილი, რომელიც შექმნილია პარენქიმული უჯრედებისაგან. 2. იხ. პარენქიმა.

პართენოგამია — დიპლოიდური ანუ სომატური პართენოგენეზი.

პართენოგამის — 1. ემბრიონის განვითარება მამრობითი ბირთვის მონაწილეობის გარეშე. 2. მცენარის ნაყოფის განვითარება განაყოფიერების გარეშე.

პართენოგენეზი — ჩანასახის განვითარება

რება გაუნაყოფიერებელი კვერცხუჯრედოდან. წარმოადგენს უსქესო გამრავლების ფორმას იმ ორგანიზმებში, რომელთაც ახასიათებთ სქესობრივი გზით გამრავლება. პარტენოგენეზი გვხვდება ბევრ უხერხემლო სოკელში: ფუტკრებში, ბუგვრებში, ზოგიერთ კიბოსნაირში და სხვ.; იმის მიხედვით შეიიკავს თუ არა კვერცხი განვითარების დასაწყისში რედუქციურულ თუ არარედუქციურულ ქრომოსომა რიცხვს ანსხვავებენ: 1. სომატურ ანუ დიპლოიდურ და 2. გენერაციულ ანუ პაპლოიდურ პარტენოგენეზს.

პარტენოგენონი — პარტენოგენეზური გზით განვითარებული ორგანიზმი დამოუკიდებლად იმისა, წარმოადგენს ის ზრდასრულ ორგანიზმს, ემბრიონს თუ ნაყოფს.

პარტენოგენია — გამრავლება გაუნაყოფიერებელი ჩანასახოვანი უჯრედის ხარჯზე.

პარტენოგენიდიები — წყალმცენარე ეოლოქსის შედარებით დიდი ზომის სპეციალური უჯრედები, რომლებიც ემსახურება უსქესო გამრავლებას.

პარტენოკარპია — უთესლო ნაყოფების განვითარება მცენარეებში განაყოფიერების გარეშე. გვხვდება კულტურულ მცენარეთა მრავალ ჯიშში: მსხალში, ყურძენში, შანდარიანში და სხვ., შემკვიდრულად მუდმივ პარტენოკარპიის გარდა არჩევენ სტიმულაციურ პარტენოკარპიას, რომელიც მიიღება სხვადასხვა ფიზიკური და ქიმიური გამლიზიანებლის ზემოქმედებით.

პარტენოკარპული ნაყოფი — განაყოფიერების გარეშე განვითარებული ნაყოფი, რომელიც თესლებს არ შეიკავს იმ შეიკავს ე. წ. „ფუჭ“, უჩანასახო თესლებს. გვხვდება კულტურულ მცენარეთა მრავალ ჯიშში.

პარტენომიქსისი — ორი მდებარეობით

ბირთვის შერწყმა ერთ მრავალბირთვიან ოოგონად.

პარტენოსპერმია — მცენარის თესლის განვითარება ჩანასახის გარეშე, უჩანასახოდ; შეიძინევა წიწვოვანებში, განსაკუთრებით ხშირია ლარიქსში.

პარტენოსპორა — სპორა, რომელიც ვითარდება გაუნაყოფიერებელი კვერცხუჯრედიდან რედუქციული დაყოფის გარეშე (აზიგოსპორა). გვხვდება, მაგ. წყალმცენარე ხარაში.

პარტენოტი — პაპლოიდური ორგანიზმი, რომელიც ვითარდება პარტენოგენეზური გზით.

პარაიტალური ფურცელი მუცლისა — იხ. მუცლის პარაიტალური ფურცელი.

პარაიტალური ორგანო — შექმემგარძნები დამატებითი ორგანო, რომელიც განვითარებული აქვთ ქვეყარმავლებს შუამდებარე ტენის სარქველზე.

პარაიტალური პლაცენტაცია — კედლისპირა პლაცენტაცია; თესლკვირტების განლაგება ნასკვის შიგნითა კედლების გასწვრივ (ნაყოფფოთლების კიდების შერზღის ადგილას). გვხვდება პარაკარპული გინეეუმის მქონე მცენარეებში.

პარკი — 1. შშრალი, ერთბუღიანი ნაყოფი, რომელიც შედგება ერთი ნაყოფფოთლისაგან. ჩვეულებრივ იხსენება ორი საცდელით წერიდან ფუძის მიმართულებით (დამახასიათებელია პარკოსანი მცენარეებისათვის — ლობიო, ცერცვი, იონჯა და სხვ.). 2. კანის ქირკვლების გამოწყობისაგან წარმოქმნილი პატარა ტოპაკი, რომელშიც ათავსებს კვერცხებს ზოგიერთი კია (კიაყლა, წურბელა და სხვ.). 3. სპეციალური ქირკვლებიდან გამოწყობილი ნივთიერებისაგან წარმოქმნილი ძაფებით აგებული შალითა, რომელშიც გახვეულია ზოგიერთი მწერის (აბრეშუმის კიის) მატლები.

პარკული ტყე — გამეჩხრებული ბუნებრივი ტყე, რომელიც იზრდება ტყის ზონის სამხრეთ და ჩრდილო საზღვარზე და მთებში.

პარკბუდეები — ერთობლივი სახელწოდება პეპლების ოჯახის წარმომადგენლებისა, რომელთა მატლები იქუპრებენ ამრეშუმისებრ პარკებში (ამრეშუმის ჰია, რკოლური პარკბუდეა და სხვ.).

პარშა — ნაძვნარ-სოქნარი ტყის ადგილობრივი სახელწოდება ჩრდილო ურალსა და მდინარე პეჩორის აუზში.

პაროჟია — თანასახლობა; ცხოველთა შორის დამოკიდებულება, რომლის დროსაც ერთ-ერთი მათგანი სარგებლობას იღებს მეორესთან სიახლოვის გამო.

პარტიკულაცია — ფესვების სიგრძივი დახლეჩვა — დანაწევრება, რის შედეგადაც დედა ფესვიდან რამდენიმე ცალკეული, დამოუკიდებელი ფესვი წარმოიქმნება; წარმოადგენს ზოგიერთი მცენარის არახელსაყრელი პირობების გადატანისა და ბუნებრივი ვეგეტატიური გამრავლების ერთ-ერთ საშუალებას.

პახიური მიგრაცია — ცხოველთა გადაადგილება-გადანაცვლება წყლის ან ჰაერის დინებით.

პახიური მოძრაობა — მოძრაობა, რომელშიც კუნთები არ მონაწილეობს; მაგ., ხელების დაშვება, კუნთების მოღუნების დროს სიმძიმის ძალის მოქმედების შედეგად.

პასტერიზაცია, პასტერიზება — მიკროორგანიზმების მოსპობის საშუალება +95°-მდე გაცხელებით ხანმოკლე დროის განმავლობაში; ფართოდ იყენებენ საკონსერვო წარმოებაში.

პასტენტიზმი — მცენარეები, რომლებიც არსებობსათვის ბრძოლაში იმარჯვებენ თავისი ამტანანობის შედეგად. ამ ტერმინის ავტორი ა. რამენსკი მათ ხატოვანად „მცენარეულ სამყაროს აქლემებს“ უწოდებს.

პატროგენუზი — იგივეა რაც ანდროგენუზი.

პატროლინია — რეციპროკული მიბრუნების ფენოტიპური მსგავსება მამასთან.

პატრომორფული ნაჭვარი — სრულიად მამის მსგავსი ნაჭვარი.

პატულექტორები — დომინანტები, რომლებიც გაბატონებული არიან მცენარეთა თანასახვადობებში შედარებით დიდი ზომითა და მძლავრი ფესვთა სისტემის მეშვეობით, მაგრამ მთლიანად არ არიან თავისი კრონით შეკრული. მათ მიეკუთვნება სავანების, ვეფხვებისა და ფრიგანების ფორმატიის მრავალი დომინანტი.

პახინემა — მეიოზური პროფაზის ზიგოტენის შემდეგ სტადია, როდესაც მთარელება ქომოლოგიური ქრომოსომების შეწყველება. ამ დროს წარმოიქმნება ე. წ. ბივალენტები, რომელთა რიცხვი ჰაპლოიდურია. პახინემას სხვანაირად პახიტენურ სტადიასაც უწოდებენ.

პახიტენა — იხ. პახინემა.

პახითი — მერკნისა და ლაფნის მეორადი ნიშატი სისქეში (გამსხვილება) მცენარის ღეროსა და ფესვებში.

პეხრინა — ამრეშუმის ქიის დააყვება, რომელსაც იწვევენ უჩრედშიგნითა პარაზიტ სპორიანების კლასიდან.

პედიპალმი — ობობასნაირთა თავმეგრდის მეორე წყვილი კიდური; შედგება მენჯის, ტახუნის, ბარძაყის, წვივის და ტარსალური ნაწევრისაგან. მამრობითი ობობის პედიპალმი თავისებური აგებულებისაა და საკომპლაციო ორგანოს როლს ასრულებს.

პედიცილარები — მრავალი კინეკლიანის თავისებურა, სახეცვლილი პინეტრების რეკლები, რომლებიც ასრულებენ დამცველ და სანიტარულ ცელებს შორის გაჩხორული საქმლის ნარჩენების მოცილება ფუნქციას.

პედოგოგია — 1. ერთი და იმავე ინდივი-

ღისაგან წარმოქმნილი გემეტების კომპლექსი. წარმოადგენს აუტომოქსისის ერთ-ერთ ფორმას. 2 მზტურების სქესობრივი პროცესი, რომლის დროსაც ინდივიდის გაყოფის შედეგად მიღებული ორი შეიღული უჯრედი, რედუქციული გაყოფის შემდეგ, კვლავ ერწყმან ერთმანეთს და წარმოქმნიან ზიგოტას. გვხვდება აგრეთვე საფუარების ზოგიერთ სახეობაში.

პელოკენეზი — 1. პართენოგენეზის ერთ-ერთი ფორმა, როდესაც გაუნაყოფიერებელი კვერცხუჯრედი ვითარდება ლარვის (მატლის) სხეულში. 2. ყვავილების ნაადრევი გამოჩენა ძალიან ახალგაზრდა მცენარეზე.

პეიერის ბალოა — ლიმფური ქსოვილების გროვები, რომლებიც გაბნეულია წერილი ნაწლავის შიგნითა ზედაპირის გასწვრივ.

პელაგიალი — წყლის სიზრქეში მცხოვრებნი, რომელთაც არა აქვთ უშუალო კავშირი ფსკერთან.

პელაგოური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ წყლის სიზრქეში.

პელაგოური ქვირითი — ქვირითი, რომელიც ვითარდება წყლის სიზრქეში; დემერსალურის (რომელიც ვითარდება წყლის ფსკერზე) საპირისპიროდ.

პელაგულა — 1. ელასტიკური პროტოპლაზმატური მკერძი ვარსი, რომლითაც შოლტიანების (ვეგლენა) სხეულია დაფარული. წარმოადგენს გასქელებულ ექტოპლაზმას, რომელიც სხეულს უნარჩუნებს ფორმას. 2. ზოგიერთი აუტორის შეხედულებით — მეტაფაზური ქრომოსომების მესამე (ქრომონემისა და მატრიქსთან ერთად) კომპონენტი, რომელიც შეიცავს ლიპოიდებს. ფიქრობენ, რომ ის წარმოადგენს ზედაპირულ გარსს ან პერიქრომოსომულ მემბრანას, რომელიც ფარავს დანარჩენ ორ კომპონენტს.

პელოროული ყვავილი — აქტინომორფული კენწრული ყვავილი, რომელიც ზოგჯერ ვითარდება ზიგომორფული ყვავილის მქონე მცენარის საყვავილე ღერძის წვერზე. ასეთი ყვავილები ზოგჯერ უვითარდება სელიკას, სალბს, ფუტყარას და სხვ. **პელოროიში** — იხ. პელოროული ყვავილი.

პენეტრანტები — ნაწლავლრუიანი ცხოველების მსუსხავი უჯრედები, რომლებიც გაღიზიანების დროს გამოიხვერიან გრძელ ძაფებს.

პენეტრანტობა — მემკვიდრული ნიშნის გამოვლინების სისხშირე იმ ინდივიდებში, რომელთაც აქვთ მისი განმსაზღვრელი გენი (ან გენების შეთავსება).

პენისი — მამრობითი შესაუღლებელი სასქესო ორგანო.

პენიცილინი — სამკურნალო პრეპარატი, ანტიბიოტიკი, რომელსაც იღებენ ობის სოკოს ზოგიერთი სახეობისაგან; ფართოდაა გამოყენებული სხვადასხვა დაავადების წინააღმდეგ.

პენტაყრინუზი — ზოგიერთი კანკელიანი ცხოველის, მაგ., ზღვის შროშანის ლარვის მკდომარე, ღერაკოვანი სტადია.

პენტაციკლური ყვავილი — ხუთწრიანი ყვავილი; ყვავილი, რომელსაც აქვს ყვავილსაფარისა და მტვრიანების ორ-ორი წრე და ნაყოფფოთლების ერთი წრე; გვხვდება, მაგ., მიხაკისებრთა ოჯახის წარმომადგენლებში.

პენტოზანები — მონოსაქარიდები, რომელთა მოლეკულა შეიცავს ნახშირბადის ხუთ ატომს (ქსილოზა, არაბინოზა და სხვ.); მათი საერთო ფორმულა $C_5H_{10}O_5$.

პეპლა — იხ. შეწყვილება.

პეპსინი — იხ. პეფსინი.

პეპტიდაზები (პეპტიდებიდან) — ფერმენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ პეპტიდების ჰიდროლიზს.

პეტიციები — რთული ორგანული ნე-
თიურებანი, რომელთა მოლეკულა
შედგება ერთმანეთთან ე. წ. პეტი-
დური კავშირებით დაკავშირებულ
ამინოჰექსავს რაჰდენიმე ნაშთისაგან.
ამინოჰექსავს ნაშთების რაოდენობის
შემკველობის მიხედვით არჩევენ
დი ტრი და პოლიპეტიდებს.

პეპტონები — ცილების პირველადი
დაშლის, გახლეჩის პროდუქტები;
იძლევა ყველა ფერად რეაქციას ცი-
ლებზე. მაგრამ მათგან განსხვავებით
არ დედდება მაღალი ტემპერატურის
ზემოქმედებით; იყენებენ მიკრობო-
ლოგიაში საკვები არის მოსამზადებ-
ლად.

პეპტონიზაცია (პეპტონიზაცია) — რძის
ცილის (კაზეინის) პიდროლიზის
პროცესი, რის შედეგადაც რძე ხდე-
ბა გამჟვარვალე; გამოწვეულია ზო-
გიერთი ბაქტერიით.

პერემიზიუმი — შემეხრთებელქსოვილო-
ვანი გარსი, რომლითაც დაფარულია
განიუზოლიანი კუნთის ბოქკოს კო-
ნები.

პერიანთიუმი — 1. საფარველი, რომე-
ლიც შემოხვეული აქვს ზოგიერთი
ლემის ხავსის არქეგონიუმს; მდე-
ბარეობს გარეთა საერთო საფარვე-
ლის — პერიჟეციუმის შივნით. 2.
ყვავილსაფარი.

პერიანციუმი — იხ. ყვავილსაფარი.
პერიბლასტი — იხ. პარაბლასტი.

პერიბლმა — მერისტემული უჯრდე-
ბის ერთი ან ორი შრე, რომელიც
მდებარეობს ზრდის კონუსში დერ-
მატოგენისა და პლერომას შორის;
წარმოადგენს პირველად წარმოშ-
შობ ქსოვილს, რომლიდანაც წარ-
მოიქმნება პირველადი ქერქი (მო-
ძეალებული ტერმინია).

პერიგონიული ფოთლები — ხავსების
ანთერიდიუმების ჭკუფების ირველივ
განლაგებული ფოთლები, რომელთა
ერთობლიობით წარმოიქმნება პერი-
გონიუმი; სხვა ფოთლებისაგან განს-

ხვადება ზომით, ფორმით, სტუქ-
ტურითა და შეფერვით.

პერიგონიუმი — 1. იხ. მარტივი ყვა-
ვილსაფარი. 2. ხავსების ანთერიდი-
უმების ჭკუფების საფარი, რომელიც
თავის მხრივ წარმოადგენს ანთერი-
დიუმის ჭკუფების გარშემო განლა-
გებული ფოთლების (პერიგონიული
ფოთლების) ერთობლიობას.

პერიდერმა — 1. მცენარის მეორეული
მთარავი ქსოვილის კომპლექსი, რომელიც
წარმოიქმნება მცენარის ღე-
როს ზედაპირზე და შედგება კორ-
პის კამბიუმისაგან (ფელოგენისაგან),
კორპისა და ფელოდერმისაგან. 2.
თხელი, გამჟვარვალე და მაგარი ორ-
განული გარსი, რომლითაც დაფარუ-
ლია ზღვის პიდროიდული პოლიპე-
ბის კოლონიის ღერი.

პერიდიუმი — სოკოს ნაყოფსხეულის
გარეთა შეფერილი შრე, სახელ-
დობრ: 1. მიქსომიციტების სპორან-
გიუმის გარსი; 2. ზოგიერთი ჩანთი-
ანი და ბაზიდიანი სოკოს დახურული
ნაყოფსხეულის გარსი. 3. სქელკედ
ნაირი უჯრედების ფენა, რომლითაც
დაფარულია ენგა სოკოების ეცი-
დიუმი.

პერიელექტროტონი — ნერვის აგზნებალო-
ბის ცვლილება დაზიანების ადგილი-
დან მოშორებით.

პერიფსკლდარული ხვირცე — სვირცე,
რომელიც მოქცეულია ლიმფურ ძარ-
ლებში შორის, ამ ადგილებში, სადაც
ისინი შემოხვეულია სისხლის ძარ-
ლებზე.

პერიკამბიუმი — იხ. პერიციკლი.

პერიკარდი — იხ. გულის პერანგი.

პერიკარდიალური ორგანო — წითელი-
ფერის თხელი წარმონაქმნი, რომე-
ლიც ზუთხისებრ თევზებში ემიწე-
ბა გულის მუცლის მხრიდან. მასში
ხდება სისხლის წითელი სხეულაკე-
ბის წარმოქმნა.

პერიკარდიალური უჯრედები — იხ. ნე-
ფროციტები.

პერეკარლიუმი — იხ. გულის პერანგი.

პერეკარპიუმი — ნაყოფსაფარი; ნაყოფის გარსი, რომელიც წარმოქმნილია ნასკეის კედლებისაგან. ჩვეულებრივ ნაყოფსაფარი შედგება სამი შრისაგან: გარეთა თხელი შრე (ანუ კანი) — ეგზოკარპიუმი, შიგნითა (აბკისებრი, ტყავისებრი ან გახვეებული) — ენდოკარპიუმი და მათ შორის მოთავსებული შრე — მეზოკარპიუმი.

პერეკაულუმი — ხე მცენარეების ღეროს პერიფერიული ნაწილი — მერქანი და ქერქი.

პერეკლინარული დაყოფა — იხ. პერიკლინური დაყოფა.

პერეკლინალური ქიშკრები — ქიშკრები, რომელთა ზრდის კონუსში უქრედების ერთი ან ორი შრე ექუთენის ნამუენის ერთ-ერთ კომპონენტს, დანარჩენი კი მეორეს, იმგვარად, რომ ერთის უქრედები თითქმის საბტრეელივითაა მეორის ქსოვილებზე შემოპყვეული.

პერიკლინური დაყოფა — პრომერისტემის უქრედების დაყოფა ზრდის კონუსის პარალელურად ტიხრების წარმოქმნით.

პერილიმფა — სიხე, რომლითაც ამოვსებულია ხერხემლიანი ცხოველების შიგნითა ყურის აპკისებრ და ძვლოვან ლაბირინთებს შორის სივრცე.

პერიმედულარული ზონა — ხე მცენარეათა გულგულის გარეთა ნაწილი. ამ ზონის უქრედები დიდხანს ცოცხლობენ და ემსახურებიან სამარაგო საკვებ ნივთიერებათა დაგროვებას.

პერიმეტრიუმი — საშეილოსნოს კედლის გარეთა შრე, რომელიც სეროზული გარსითაა წარმოდგენილი.

პერიმეტრიუმი — ნერვის შემაერთებელ-ქსოვილოვანი გარსი.

პერინიუმი — სპორების გარეთა გარსი, რომელიც წარმოქმნილია სპორანგიუმის გამოშენი უქრედების პროტოპლაზმისაგან, პერინიუმი შეიტებ-

ში გარდაიქმნება ელატერებად; წყლის გვირგვინში კი მას ქაფისებრი მასის სახე აქვს და საცურაო სამარჯვის როლს ასრულებს.

პერიოდონტი — შემაერთებული ქსოვილი, რომელიც კბილის ფესვზეა შემოხვეული.

პერიოხტი — იხ. ძვლისსაზრდელა, ძვლისზედა.

პერიოხტიკაუმი — მოლუსკების ნივთის გარეთა შრე, რომელიც შედგება ელასტური. ორგანული ნივთიერების — კონქიოლინისაგან.

პერიპლაზმა — პლაზმა, რომელიც ბირთვის გარსის გახსნის შემდეგ შემოხვეულია ქრომოსომებსა და თითისტარაზე. ფიქრობენ, რომ პერიპლაზმა წარმოადგენს კარიოლომფისა და ციტოპლაზმის ნარევეს და ორივე კომპონენტის თვისებები გააჩნია.

პერიპლაზმოდიუმი — მთლიანი პროტოპლაზმატური მასა ბირთვებით, რომელიც შემოხვეული აქვს მიკროსპორების დედა უქრედებს; წარმოიქმნება სამტერის ბუდეების ან სპორანგიუმის (გვირგვინსა და შეიტებში) გამოშენი შრის უქრედების დაშლისა და გალორწოიანების შედეგად. პერიპლაზმოდიუმი საკვებად ხმარდება განვითარების პროცესში მყოფ მტერის მარცვლებსა და სპორებს.

პერიპლახტი — ცოცხალი პროტოპლატის სასაზღვრო ზედაპირი, რომელიც წარმოადგენს პლაზმური კბეულის მაინტეგრირებელ შემადგენელ ნაწილს და არეგულირებს ნივთიერებათა შესვლას უქრედებში და მათ იქიდან გამოყოფას. აქვს რთული სუბმიკროსკოპიული სტრუქტურა; მას კუტიკულას, პელიკულას და ექტოპლატას უწოდებენ.

პერიპროქტი — ანალური არე. ზღვის ზღარბის ქავშნის ზემო ზედაპირის ცენტრში მდებარე რბილი აპკი, რომელშიც მოთავსებულია ანალური ხერკლი.

პერიხარკი — ჰიდროიდული პოლიმების კოლონიის ტოტების ირგვლივ არსებული ჩონჩხის გარსი.

პერიხსპერმი — მცენარის თესლის სამარაგო, საკვები ნივთიერებით მდიდარი ქსოვილი, რომელიც წარმოქმნილია თესლკვირტის ნუცელუსისაგან ან ინტეგუმენტისაგან ანდა ორივე ქსოვილისაგან. პერისპერმიანი თესლები აქვს, მაგ., ნაყარქათაშესებრთა, მიხაკისებრთა, ღუმფარასებრთა და სხვა ოჯახის მრავალ წარმომადგენელს.

პერიხტალტოკა — ღრუ ორგანოთა (საყლაპავი მილის, კუჭის, ნაწლავებისა და სხვა მისთ.) კედლების კუნთების რიტმული, ტალღოვანი შეკუმშვაგაფართოება, რომლის მეშვეობითაც ხდება საკვები მასის მოძრაობა, გადანაცვლება.

პერიხტომი — 1. ხავეების სპორანგიუმის ურნის ნაპირებზე განლაგებული მოკლე კბილების მწკრივი. 2. ინფუზორიების პირის ირგვლივ მდებარე ფოსო (ღრმული), რომლის ძირში მოთავსებულია პირი. ეს უკანასკნელი თავის მხრივ წარმოადგენს პელიკულში შემაჯალ ხერვლს.

პერიხტომიუმი — მრავალჯაგრიანი კიების თავის უკანა ნაწილი, რომელიც წარმოქმნილია ტანის 2—4 სეგმენტის შერწყმის შედეგად. მის წინა ნაწილში ორივე მხარეს მოთავსებულია ორ-ორი წყვილი უღვაში, მუცლის მხარეს კი პირი მდებარეობს.

პერიხტომური უღვაშები — რგოლიანი კიების პირის განყოფილებაზე (პერისტომიუმზე) განლაგებული ოთხი წყვილი უღვაში.

პერიტეციუმი — ჩანთიანი სოკოების (პერიტომიციტების რიგიდან) კოთნისებრი ნაყოფსხეულო, რომელსაც წვერში წერილი ნასვრეტი აქვს.

პერიტონაალური ეპითელიუმი — ერთ-შრიანი ეპითელიუმი, რომლითაც ამოფენილია სხეულის მეორადი ღრუ

ბევრ მეორადღრუიან ცხოველში (რგოლიან კიებში და სხვ.).

პერიტონაალური ღრუ — ღრუ, რომელიც მოთავსებულია პარიეტარულ და ვისცერალური მუცლის აკის შორის.

პერიტონიტი — მუცლის აკის ანთება. პერიტონიტი — ზოგიერთი ობობასნაირის სხეულის გვერდებზე არსებული ფორფიტა, რომელშიც მოთავსებულია სასუნთქი ხერვლები — სტიგმები.

პერიტრაქები — ბაქტერიები, რომელთა უჯრედის მთელი ზედაპირი შოლტებიოთაა მოფენილი.

პერიტროფული მემბრანა — თხელი აპკი, რომელსაც გამოყოფს მწერების შუა ნაწლავი.

პერიტროფული მიკორიზა — მიკორიზის თავისებური ტიპი, როდესაც სოკოს ჰიფები შემოხვეულია ფესვებზე, მაგრამ არ არის მის ქსოვილებში შექრილი.

პერიფიზები — 1. უნაყოფო ძაფები, რომელიც შემოხვეულია პიენიდიუმების ფუძეზე (ყანგა სოკოებში) 2. ბეწვისებრი ჰიფები, რომლითაც გამოფენილია ზოგიერთი ჩანთიანი სოკოს ნაყოფსხეულის გვერდითი კედელი (პერიტომიციტებში).

პერიქციციული ფოთლები — ხავეების არქეგონიუმების ირგვლივ განლაგებული ფოთლები, რომელთა ერთობლიობით წარმოიქმნება პერიქციციუმი.

პერიქციციუმი — ხავეების არქეგონიუმების ჭკუფების საფარი, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს არქეგონიუმების გარშემო განლაგებული ფოთლების (პერიქციციული ფოთლების) ერთობლიობას.

პერიქონდრიუმი — შემარტებელქსოვილოვანი გარსი, რომლითაც დაფარულია ჰიალინური ხრტილი. ხრტილზედა პერიციელულარები — ნერეული ბოქვოების განშტოებანი განვლიოზურ ნერვულ უჯრედებზე.

პერიციკლი — მცენარის ახალგაზრდა

ღერძელი ორგანოების (ღეროს, ფესვის) ცენტრალური ცილინდრის გარეთა (პერიფერიული) ნაწილი, რომელიც მერქილად შედგება ცოცხალი უჯრედების ერთი ან ორი (იშვიათად რამდენიმე) შრისაგან და განლაგებულია მთლიან რგოლებად ენდოდერმის ქვეშ. ასრულებს დროებითი წარმოშობი ქსოვილის როლს და უზრუნველყოფს გერადითი და დამატებითი ფესვების და სხვა სტრუქტურების ჩასახვას.

პერიციტები — უჯრედები, რომლებიც შემოხვეულია კაპილარებზე.

პეროქსიდაზა — პოლიფენოლებისა და არომატული ამინების დამეანგველი ფერმენტი.

პერტინენცია — მცენარეთა გავლენა ირგვლივ გარემოზე, რაც მის შეცვლას იწვევს.

პერფორატორიუმი — სპერმატოზოიდის თავის წინა ნაწილი, რომლის მეშვეობით ხდება სპერმატოზოიდის შეღწევა კვერცხის გარსში.

პერფორაცია — ნასერტების გაჩენა; უჯრედის კედლების დაჩურჩბა (მაგ., საცარიან მილებში საცარიანი ფირფიტის პერფორაცია).

პერფუზია — სითხის გატარება ორგანიზმის ქსოვილებსა და ორგანოებში.

პეტალოიდები — ამბულაკრული ზოლების ფირფიტისებრი ვაფართობანი, რომლებიც განლაგებულია ზღვის ზღარების სხეულის ზედა მხარეზე.

პეტროფიტები — კლდეებისა და ქვიანინაშალების მცენარეები. იგივეა, რაც ლიტოფიტები.

პეფხინი — 1. კუჭის წვენი შეშავალი ფერმენტი, რომელიც ხელს უწყობს ცილების დაშლასა და შონელებს. 2. ასეთი ფერმენტისაგან დამზადებული წაშალი.

პექტინები — ორგანული, მაღალმოლეკულარული შენაერთები, რომლებიც თავისი ბუნებით ნახშირწყლებს უახლოვდება; უჯრედშორისულ ნივ-

თიერებათა მთავარი შემადგენელი ნაწილი; გვხვდება აგრეთვე უჯრედის წვენში და მცენარეული უჯრედის გარსში.

პიახავა — ზოგიერთი პალმის ფოთლების ბოკო.

პიგიდიუმი — 1. მრავალჯაგრიანი ქიების სხეულის ბოლო ნაწილი, რომლის უკანა მხარეს მოთავსებულია ანალოური ხერედი და ორი გრძელი უღვაში ანუ ანალოური საცეცი. პიგიდიუმის წინა ნაწილში ზრდის შედეგად ახალი სეგმენტები წარმოიქმნება. 2. მწერების მუცლის უკანასკნელი (ბოლო) განყოფილება.

პიგმეი — ცენტრალური აფრიკის დაბალტანიან ადამიანთა ტომის წარმომადგენელი; ჭუჭუა-კაცი.

პიგმენტაცია (პიგმენტოდან) — ცოცხალი ორგანიზმის ქსოვილების შეღებვა პიგმენტებით.

პიგმენტები მცენარისა — მცენარის უჯრედების პლასტიდებში (ქლოროპლასტებში, ქრომოპლასტებში) ან წვენში შეშავალი საღებავი ნივთიერებანი (ქლოროფილი, კაროტინი, ანთოციანი).

პიგმენტი — საღებავი ნივთიერება, რომელიც ფერს აძლევს ორგანიზმს. გვხვდება პიგმენტურ უჯრედებში ან სხეულის საფარველში (კანში) განლაგებულ ქრომატოფორებში.

პიგმენტწარმოქმნელი ბაქტერიები — საღებავი ნივთიერებების (პიგმენტების) სინთეზის უნარის მქონე ბაქტერიები.

პიგოსტილი — იხ. კელუსენი.

პიოტანთროპი — უძველესი ნამარხი ადამიანი, რომლის ნაშთები პირველად ნახული იყო კუნძულ იაუაზე 1891 წელს; მაინტენ-ადამიანი.

პიკირება, **პიკიროკვა** — იხ. ჩკუთვა.

პიენილიები — კონიდოფორების ჩკუფები, რომლებიც შემოხვეულია სოკოს განსაკუთრებულ, მკიდროდ გადახლართული ჰიფების გარსით.

პიენდიუმი — ბევრი ჩანთიანი და ბაზილიანი სოკოს დოქიუმბრი ფორმის ნაყოფსხეული, რომლებშიც კონიდიუმები ან პიენოსპორები ვითარდება.

პიენოზი — პროცესი, რომელიც მდგომარეობს კრომატინის გამკვრივებასა და მის ჰომოგენურ, ძლიერად მღებავ მასად გადაქცევაში. შეიძლება შესამჩნევად იყოს როგორც მოსვენებულ, ისე შიტოზურ ბირთვში.

პიენოზპორა — სოკოს პატარა ზომის, ერთბირთვიანი მომრგვალო სპორა, რომელიც ვითარდება ჟანგა სოკოების ნაყოფსხეულში — პიენდიუმში.

პილიდიუმი — იხ. დეზოროვის ლარვა. პილოზიტორული ნერვული ბოქოები — სიმპათიკური ნერვული ბოქოები, რომლებიც ანერვირებენ თმის ამწეე გლუე კუნთებს.

პილოროსპაზმი — ეუქის უკანა, შეეიწროვებული ნაწილის ე. წ. პილორული განყოფილების კუნთების კრუნჩხვითი მდგომარეობა.

პილორული განყოფილება — ძეძუმწოვართა ეუქის უკანა შეეიწროვებულ ნაწილი, რომელიც გადადის თორმეტგოჯა ნაწლავში.

პილორული დანამატი—ეუქის ან შუა ნაწლავის მილისებრი, ყრუდ დაბოლებული გამოწარდები. ეუქის ასეთი დანამატები დამახასიათებელია თევზებისათვის, ხოლო შუა ნაწლავისა — მწერებისათვის.

პილორული ეუქი — კიბოსნაირთა ეუქის მეორე (უკანა) ნაწილი, რომელიც ფილტრის მოვალეობას ისრულებს; მასში გადის ნახევრად თხიერი ან საკმაოდ დაქუტუხებული საკვები და შემდეგ გადადის შუა ნაწლავში.

პილორული ჩირკალები — ეუქის შეეიწროვებულ ნაწილში განლაგებული ჩირკალები, რომლებიც გამოყოფენ პეფსინისა და გლიკოლიტური ფერმენტის შემკველ სუსტრუტიან

წვენს, რომელიც გლიკოგენს შლის რემეჯავმდე.

პილორუხი — იხ. ეუქის სარქველი.

პინაკოციტები — ბრტყელი უჯრედები, რომლებითაც დაფარულია ღრუბლების სხეულის ზედაპირი გარედან.

პინეალური განყოფილება — მრგვალი პირიანთა (ხერხემლიან ცხოველთა ერთ-ერთი კლასი) შორისული ტვინის საბურავში განვითარებული დამატებითი შექმემგარძნები ორგანო.

პინერატი — სუბტროპიკული წიწვოვანი ტყე, რომელიც შექმნილია არაუკარიისაგან.

პინოზომები — ვაქუოლები, რომლებიც წარმოიქმნება ციტოპლაზმაში პინოციტოზის დროს.

პინოციტოზი — სითხის პატარა წვეთების შთანქმე უჯრედის მიერ, რაც ხორციელდება უჯრედის გარე მემბრანის მეშვეობით. დამახასიათებელია ყველა მცენარეული და ცხოველური უჯრედისათვის.

პინულები — კანეკლიანთა ზოგიერთი წარმომადგენლის (ზღვის შროშანები) სხივებზე წარმოქმნილი ნაწევრიანი დანამატები.

პინცირება — მოწყვეტა; ახალგაზრდა ენწრული ყლორტის მოცილება; იუენებენ მებილეთაში ხის სიმალეში ზრდის შესაჩერებლად, რათა დაჩქარდეს გახეების პროცესი ან გაძლიერდეს დანარჩენი (გვერდითი) ყლორტების ზრდა. მიმართავენ აგრეთვე კიტრისა და სხვა ბოსტნეულთა მოყვანისას, უფრო მეტად დეტრეტისა და მრავალი ყვავილის გამოტანის მიზნით.

პიონერი მცენარეები — პირველი მცენარეები, რომლებიც სახლდება მცენარეულ საფარს მოკლებულ ადგილებზე, იგოევა რაც ინსიალური მცენარეები.

პირამიდული გზები, პირამიდული ხსიტემა — დაღმავალი ნერვული გზები, რომლებიც გამოდის თავის ტვი-

ნის ქერქიდან და ზურვის ტინის გავლით მიდის ტანისა და კიბურების კუნთებში; წარმოადგენს სამოძრაო ანალიზატორის ეფერენტულ-პროექტულ ბოჭკოთა სისტემას, რომლის საშუალებითაც უმთავრესად ნებისმიერი მოძრაობები ხორციელდება.

პირდაპირი განვითარება — განვითარება, რომლის დროსაც კვერცხიდან გამოდის სრულიად ფორმირებული ან ზრდასრული ფორმის მსგავსი ცხოველი.

პირდაპირი დაუფოა უჭრედისა — იხ. ამიტოზი.

პირენოიდები — ბევრი წყალმცენარისა და ზოგიერთი ლეიქლის ხავსის ქრომატოფორებში განლაგებული უფერული, ცილოვანი სხეულაკები, რომელთა ახლოს ხდება სამარაგო საკვები პროდუქტების (უმთავრესად სახამებლის) გაძლიერებული დაგროვება.

პირველადი ბუშტი — ლანცეტას სხეულის წინა ნაწილში არსებული ნერვული მილის გაფართოება.

პირველადი გულგულის სხივები — კონებს შორის არსებული ძირითადი ქსოვილის ზოლები, რომლებიც გულგულიდან იწყება და პირველად ქერქამდე მიდის. მათ რადიალურ სხივებსაც უწოდებენ.

პირველადი ზოლი — მეზოდერმის წარმოქმნის ადგილი ფრინველებისა და სხვათა კვერცხში, მისი (კვერცხის) განვითარების დროს.

პირველადი თიარქელი — იხ. მეზონეფროსი.

პირველადი მუტანტი — იხ. პირველადი ტრისომი.

პირველადი ნაწლავი — გასტრულის ცენტრალური დრუ, რომელიც ენტოდერმითაა ამოფენილი; წარმოადგენს საკმლის მომწელებელი სისტემის ჩანასახს.

პირველადი ორგანოგენეზი — ონტოგე-

ნეზის ფაზა, რომლის დროსაც ბლასტემის ჩანასახოვანი ფურცლებიდან გამოცალკევდება და ლიფერენცირდება ემბრიონალური ორგანოები.

პირველადი პირი — იხ. ბლასტოფორი, გასტროფორი.

პირველადი ხახქესო ნიშნები — ძირითადი განმასხვავებელი ნიშნები მდედრობით და მამრობით ინდივიდებს შორის ცხოველებსა და ადამიანში.

პირველადი ტრახომი — ტრისომი (იხ.), რომელშიაც ჰარბი ქრომოსომი სრულიად პომოლოგიურია ორი დანარჩენი პომოლოგი დიპლოიდური ანაწყობისა.

პირველადი დრუ სხეულისა — იხ. პროტოცელი.

პირველადიკლიანები — მეზოზოური ერის ძუძუმწოვრების ჯგუფი მეტად მარტივი აგებულების კბილებით.

პირველადლაუზიანები — ზღვის ორსაგდულიანი მოლუსკების მცირე ჯგუფი, რომელთაც აქვთ ნამდვილი ქტენიდიუმი (და არა ფირფიტისებრი ლაყურები), თითო ცალი თითოეულ მხარეზე.

პირველადპირიანები — ცხოველთა ჯგუფი, რომელთა ფორმირებაში მყოფი ორგანიზმის საბოლოო პირი ვითარდება გასტრულის პირველადი პირიდან — ბლასტოფორიდან. ამ ჯგუფს ეკუთვნის ყველა სამშრიაინი ცხოველი, კანეკლიანების, ქორდიანებისა და სხვათა გამოკლებით, რომლებიც მიეკუთვნებიან ე. წ. მეორადპირიანებს.

პირველადხაფრიანი მცენარეები — ორლებნიანი მცენარეების ერთ-ერთი ქვეკლასი, რომელიც აერთიანებს ისეთ მცენარეებს, რომელთა ყვავილები უყვავილასფაროა ან მათი ყვავილასფარი მარტივია ან ორმაგი (ამ შემთხვევაში გვირგვინი ფურცლებგანცალკევებულია), ხოლო თესლკვირტები ორი ინტეგუმენტითაა. მათ ეკუთვნიან მანგოლიასებრი, ბაიას-

ებრნი, ვარდისებრნი და სხვ.

პირველადტრაქიანები—ხმელთზე მცხოვრებ ფეხსახსრიანთა ტროპიკული სარტყლის ჰიისებრი ფორმები, რომელთა სხეულს არ ემჩნევა გარეგანი სეგმენტაცია, მკვეთრად გამოცალკეებული თავი და ტანის დაყოფა განყოფილებად.

პირველადტორღიანები — იხ. ნახევრადტორღიანები.

პირველადტრაქიანები — ცხოველები, რომელთა შიგნითა ღრუს წარმოადგენს ბლასტოცელის ნაშთი. ხშირად ამ ნიშნის მიხედვით მრგვალ ჰიებს პირველადტრაქიანებს უწოდებენ.

პირველფრინველები — მეზოზოური ერის გადაშენებული ფრინველები, რომელთა გააჩნდათ ქვეწარმავლებისათვის დამახასიათებელი მთელი რიგი ნიშნები (არქეოპტერიქის).

პირველწყლის ცხოველები — ცხოველთა ფორმები, რომელთა ევოლუციური განვითარება მიმდინარეობდა ჰზოლოდ წყლის გარემოში (თევზები და სხვა მრავალი ცხოველი); განსხვავებით ე. წ. მეორეწყლის ცხოველებისაგან, რომლებიც ხმელთზე ცხოვრებიდან დაუბრუნდნენ წყალში ცხოვრებას (ფარფლფეხიანები და სხვ.).

პირველი გაყოფა — მეიოზის პირველი გაყოფა, რომელსაც ჰეტეროტიპიურ ან რეჰუქიულ დაყოფასაც უწოდებდნენ.

პირველი თაობა — შთამომავლობა, რომელიც მიიღება შეყვარების შედეგად (F₁). თვითდამტკერვის ან პირველი თაობის (F₁) ინდივიდების ერთმანეთშორის შეყვარების დროს მიიღება მეორე (F₂) თაობა, ხოლო მეორე თაობის ინდივიდებს შორის შეყვარებისას მესამე (F₃) და ა. შ.

პირველი რიგის ოვოციტები — იხ. ოვოციტები პირველი რიგისა.

პირველი რიგის სპერმატოციტები — იხ. სპერმატოციტები პირველი რიგისა.

პირველი ხახიანალო სისტემა — ტვინის ქერქის მოქმედება, რომელიც უზრუნველყოფს გრძნობის ორგანოების მიერ მიღებული გაღიზიანების გადაქცევის იმ სიგნალებად, რომელთა შედეგადაც ხდება ორგანიზმის სხეულისხევაგარი მოქმედების გამოვლინება.

პირის კარიბქე — იხ. კარიბქე პირისა.

პირის ლაპოტები — ორსაგულთან მოლუსკების (უჭბილოს) პირთან, დანამატის სახით, განვითარებული ორი ლაპოტი, რომელიც დაფარულია წამწამიანი ეპითელით. ხელს უწყობს საკვების პირისაკენ შიტაცებას. მათ ტუჩის საკუცებასაც უწოდებენ.

პირის ფსკერი — პირის ღრუს ქვედა კედელი.

პირობითი გამღიზიანებელი — ყოველგვარი ცვლილება, როგორც ორგანიზმის გარე სამყაროში, ასევე მის შინაგან მდგომარეობაში.

პირობითი რეფლექსი — რეფლექსი, რომელიც ცოცხალ ორგანიზმს უშუაშვდება ინდივიდუალური ცხოვრების მანძილზე უპირობო რეფლექსების ბაზაზე. პირობითი რეფლექსი გამოქმედადება დროებითი კავშირების ფორმირების შედეგად თავის ტვინის ნახევარსფეროების ქერქის აუცილებელი მონაწილეობით.

პირობითი რეფლექსის გარეგანი შეკავება — პირობითი რეფლექსის სრული ან ნაწილობრივი შეკავება დროებითი გარეგანი გამღიზიანებლის მოქმედების შედეგად.

პირობითი რეფლექსის შინაგანი შეკავება — პირობითი რეფლექსის თანდათანობითი გაქრობა, რაც მეტწილად ხდება იმ შემთხვევაში, თუ ზედიზედ მრავალჯერ არ ხდება პირობითი გამღიზიანებლის განმტკიცება უპირობო გამღიზიანებლით.

პიროვნული სუქცესია — მენარეულიობის აღდგენითი ცვლა კვლის, ტყის ან სხვათა ხანძრის შემდეგ.

ბიროპლანზები — ერთუქრედოვანი პარაზიტები (სპორიანების კლასიდან), რომლებიც პარაზიტობენ რაგ ძუძუნწოვართა სისხლში და იწვევენ სერიოზულ დაავადებას — ბიროპლანზემოს (ჩქოსანი საქონლოს ტუხასის ციებ-ცხელებას და სხვა). მათი გადამტანია სისხლმწოველა ტიპები.

ბიროპლანზემი — იხ. ბიროპლანზები.

ბიროუტრძნის მუავა — ორგანიზმში ნახშირწყლების დაქანების ერთ-ერთი პროდუქტი.

ბიტა — აგეის ფოთლებისაგან მიღებული ბოკო.

ბიტუანთროპი — იხ. პითუენთროპი.

ბიტოცინი — იხ. ოქსიტოცინი.

ბიტრენინი — იხ. ვაზობრენინი.

ბიტუიტარული ჭირკვალი — ზოგიერთი ავტორის მიერ ჰიპოთეზისათვის მიღებული სახელწოდება.

ბლავიოდროპინი — მცენარის გვერდითი ორგანოების ზრდა გაზღვიანების მიმართ პორიზონტალურად ან პორიზონტისადმი ირიბი კუთხით.

ბლავიოდროპული ორგანოები — მცენარის ორგანოები, რომლებიც განლაგებულია პორიზონტალურად ან პორიზონტისადმი ირიბი კუთხით (ბუერი მცენარის ფოთლები, გვერდითი ტოტები, ფესვები და ფესურები).

ბლანა — 1. ბიოლოგიურ ლიტერატურაში ეს ტერმინი იხმარება „პირველად წარმოქმნილი მასის“ ან „ცოხხალი ნივთიერების მასის“ მნიშვნელობით. 2. სისხლის თხელი, ჩვეულებრივ უფერული ნაწილი ე.წ. ფორმალნი ელემენტებით. 3. პროტოპლანზემის შემოკლებულა სახელწოდება.

ბლანაგენები — ციტოპლანზემაში ლოკალიზებული, მემკვიდრულობის პითეზური კორპუსკულარული ერთეულები, რომლებსაც, ბირთვის გენების მსგავსად, უნარი აქვთ ავტორედუქარეკიანა. ამ ერთეულების

ერთობლიობა შეადგენს პლანზონს.

ბლანაგენოგამური განაყოფიერება — განაყოფიერების ისეთი ტიპი, რომლის დროსაც ზიგოტაში მხოლოდ დედისეული პლანზემა მოცემული. ეს შეიძლება მოხდეს: 1. თუ მამისეული პლანზემა მოცილებულია განაყოფიერებამდე ან განაყოფიერების დროს, 2. მამისეული პლანზემა, მართალია, მოხდება კვერცხუქრედში, მაგრამ ან ელიმინირდება დეგენერაციის შედეგად, ანდა ზიგოტის გაყოფის დროს რჩება უქრედში, რომელიც შემდეგ აღარ იყოფა.

ბლანაგენი — პროტოპლანზემის გარეთა შრე, რომელიც ესაზღვრება მცენარეული უქრედის გარსს.

ბლანაგეტური მემბრანა — უქრედის ცოხხალი მოქმედ ნაწილი, რომლის გზითაც ხდება უქრედში შესული მთელი საკვები ნივთიერებისა და უქრედიდან გამოსული დაშლის პროდუქტების და სეკრეტების გალა.

ბლანაგენი — 1. კრებითი ცნება იმ სტრუქტურებისა, რომლებიც წარმოადგენენ მემკვიდრულობის არაპრობოსომულ მატარებლებს. 2. გენებისაგან ნაწარმი და პლანზემაში გამოყოფილი პროდუქტები, როგორც გენების მოქმედებისა და ურთიერთქმედების შუამავლები. ვარაუდობენ, რომ პლანზემები პლანზემაში ყალიბდებიან კომპლექსებად, რომელთა ფორმა გაელუნას ახდენს კომპლექსში შემავალი პლანზემების აქტიურობაზე.

ბლანაგენისეზი — 1. პროტოპლანზემური თხელი ჰიმები, რომლებიც გადიან მცენარის უქრედების გარსის არხებში და აქვემირებენ მეზობელი უქრედების პროტოპლანზემებს. 2. თხელი პროტოპლანზემური ძაფები, რომლებიც ერთმანეთთან აქვემირებენ ცხოველის სხედასხვა ქსოვილის უქრედებს და რომელთა გზით ხდება საკვები ნივთიერებისა და გა-

ლიზიანების გადაცემა უკრედიდან უკრედში.

პლანოლოგია — 1. ზოგიერთი სოკოს, კერძოდ მიქსომიციტების ევგეტიური სხეული; წარმოადგენს მრავალბირთვიან პროტოპლაზმურ მასას, რომელიც ამებისებურად მოძრაობს. 2. უმარტივესი ერთუკრედიანი ცხოველი, რომელიც იწვევს პლანოლოგის მრავლებს სპორების წარმოქმნით. მისი გადამტანია კოლო ანოფელისი.

პლანოლოგია — იხ. პლანოლოგია.

პლანოლოგია — პროტოპლაზმის მოცილება გარსიდან მცენარის უკრედში, რაც გამოწვეულია უკრედის მიერ წყლის დაკარგვის შედეგად. პლანოლოგის ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში თუ ცოცხალ უკრედს მოვათავსებთ ჰიპერტონულ ხსნარში, ე. ი. ხსნარში, რომლის შემწოვი ძალა სქარბობს უკრედის წველის შემწოვ ძალას.

პლანოლოგიკები (პლანოლოგიიდან) — ნივთიერებანი, რომელთა ხსნარს იყენებენ პლანოლოგის გამოსწვევად; პლანოლოგიკებად ჩვეულებრივ იყენებენ საქაროზას და სხვა ნივთიერებას, რომელსაც ძნელად ატარებს პროტოპლაზმა.

პლანოლოგია — 1. კრებითი ცნება უკრედის მემკვიდრულობის მატარებელი ყველა არაქრომოსომული ელემენტისა. პლანოლოგია აკვებულობს ციტოპლაზმონისა და პლასტიდონისაგან. 2. უფრო ვიწრო გაგებით პლანოლოგია წარმოადგენს მემკვიდრულობის ციტოპლაზმურ მატარებელთა ერთობლიობას, გარდა პლასტიდების მემკვიდრული ელემენტებისა; მას პლანოლოგისადაც უწოდებენ. ზოგი ავტორი (ვეტრეინი, 1937) პლანოლოგის ქვეშ გულისხმობს პლანოლოგის გენეტიკურად აქტიურ პომოგენურ მასას, რომელიც არ შეიცავს ბირთვიან გენების ან პლასტიდების ტიპის სტრუქტურულ ელემენტებს.

პლანოლოგია — უკრედის გარსის და-

წვეტა, რასაც თანდევს პროტოპლაზმისა და უკრედის წველის გადმოსროლა; ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც უკრედის გარსი ელარ უძლებს ტრანსპორტულ წნევას.

პლანოლოგია — 1. ნამდვილი ბირთვები. 2. ციტოპლაზმური მცირე ზომის ორგანოლები, რომლებიც დაკავშირებულია ფიბრილებთან და განიხილებიან, როგორც პროტოპლაზმის სტრუქტურის ფუნდამენტური ერთეულები.

პლანოლოგია — ორგანიზმი, რომლის მემკვიდრული კონტრატულია გაპირობებულია პლანოლოგია. ზოგიერთი პლანოლოგია ხასიათდება პლანოლოგის კონსტრუქციის განსხვავებით.

პლანოლოგია — 1. პლანოლოგიის გაყოფა რამდენიმე მრავალბირთვიან ნაწილად დაზონის გზით. 2. პლანოლოგის ან უკრედის დაყოფა.

პლანოლოგია — ქრომატინი, რომლისგანაც იქმნება ბირთვები.

პლანოლოგია მემბრანა — უკრედის ცოცხალი მოქმედი ნაწილი, რომლის გზით ხდება საკვები ნივთიერების, დაშლის პროდუქტებისა და სეკრეტების გავლა.

პლანოლოგია — ნამარხი თევზების ერთ-ერთი ქვეკლასი, რომელიც გავრცელებული იყო სილურისა და დევიონის პერიოდის ბოლოს.

პლანოლოგია ქერცლი — ხრტილოვანი თევზების ქერცლი, რომელიც შედგება ძირითადი (ფუძის) ფირფიტისაგან, რომელზედაც ამოღის კონსულური ან სოკოსებური ე. წ. კანის კბილი; ეს უკანასკნელი შეიძლება დაბოლოებული იყოს ერთი ან რამდენიმე წვეტით.

პლანოლოგია მცენარეულობა — წყალგამყოფი გავრცელების მცენარეულობა, რომელიც ყველაზე სრულად ასახავს ამ ზონის ბუნებრივ პირობებს.

პლანოლოგია — მოძრავი სასქესო უკრედები — გამეტები, რომელთაც

შოლტები აქვთ. დამახასიათებელია ბევრი უმდაბლესი მცენარისათვის.

პლანოზიოტა — ზიოტა, რომელიც მოძრაობს შოლტების დახმარებით; გვხვდება ზოგიერთ წყალმცენარეში.

პლანოსომა — ჭარბი ქრომოსომა, რომელიც წარმოქმნილია ბივალენტის დაუთიშავობის შედეგად მეიოზში.

პლანოსპორა — იგივეა რაც ზოოსპორა.

პლანტიგარადული ცხოველები — ცხოველები, რომლებიც სიარულის დროს ეყრდნობიან მთელ ტერფს.

პლანულა — პიროიდული მედუზის განაყოფიერების შედეგად წარმოქმნილი თავისუფლად მცურავი, წამწამებით მოფენილი, ორსრიანი ლარვა. განვითარების შემდეგ საწყისს აძლევს პოლიპს. პოლიპიდან კი კვლავ მედუზა წარმოიქმნება.

პლანქტობენტოსი — წყლის უხერხემლო ცხოველები, რომლებიც იმყოფებიან წყლის ფსკერზე, მაგრამ შეუძლიათ წყლის სიზრქეში ცხოვრებაც.

პლანქტონი — მცენარეული და ცხოველური წერილი ორგანიზმების ერთობლიობა, რომელიც მთელი თავისი არსებობის განმავლობაში ცხოვრობს ზღვის, ტბის ან შდინარეთა წყლის სიზრქეში რაიმე საყრდენის გარეშე და წყლისავე დინებას გადაჰყვანს ერთი ადგილიდან მეორეზე.

პლანქტონური თევზები — წყლის სიზრქეში მცხოვრები თევზები, რომელთა გადანაცვლება ჩვეულებრივ ხდება წყლის დინებით და აქტიურად არ ახდენენ დიდ გადაადგილებას.

პლანქტოფიტები — იხ. ფიტოპლანქტონი.

პლასტიდები — მცენარეული უჯრედის სპეციალიზირებული, უფერული ან შეფერილი ორგანოიდები, როგორცაა, მაგალითად, ლეიკოპლასტები, ქლოროპლასტები, ქრომოპლასტები.

პლასტიდომი — პლასტიდების ერთობლიობა უჯრედში.

პლასტიკური პროცესები — იხ. ზრდის პროცესები.

პლასტიკური ცვლა — იხ. ასიმილაცია.

პლასტოგამია — ერთუჯრედიანი ინდივიდების შეერთება ციტოპლაზმების შერწყმის გზით.

პლასტოგენი — პლასტიდების ჰიპოთეზური გენეტიკური ცენტრი, რომელიც იმყოფება გენების კომპლექსის კონტროლის ქვეშ და რომელზედაც დამოკიდებულია პლასტიდური ნიშნების წარმოქმნა.

პლასტოდიმი — იხ. დიმი.

პლასტოკონტი — ძათისებრი ქონდრიოსომა.

პლასტომერი — სპერმატოზოიდის ნაწილი, რომელიც შეიცავს ქონდრიოსომებს.

პლასტომი — უჯრედის პლასტიდების მთელი სისტემა, არა როგორც მისი მორფოლოგიური ნაწილი, არამედ როგორც გენეტიკური სისტემის ერთეული (მესამე) ელემენტი.

პლასტოსომა — იგივეა, რაც ქონდრიოსომა.

პლასტოქონდრიები — იგივეა, რაც მიტოქონდრიები.

პლასტრონი — კუს ძვლოვანი ჩავშნის ქვედა ფარი, რომელიც შედგება ოთხი წყვილი ძვლოვანი ფირფიტისა და ერთი, წინა წყვილ ფირფიტას შორის მდებარე, კენტი ფირფიტისაგან.

პლატიცელური მალა — მალა, რომლის სხეულს აქვს ცოტად თუ ბევრად ბრტყელი წინა და უკანა ზედაპირი.

პლაცენტა — 1. ნასკვის შიგნითა ქსოვილების გამონაზარდი, რომელზედაც თესლკვირტია მიმაგრებული. 2. გვიმრანაირთა ფოთლის ქვედა მხარეზე წარმოქმნილი სქელი ამონაზარდი, რომელზედაც მრავალი სპორანგიუმი ზის. 3. უმაღლეს ძუძუმწოვართა ორგანო, რომლის მეშვეობით ხორციელდება კავშირი დედის სხეულში განვითარების პროცესში მყოფ ჩა-

ნასახსა და დედის ორგანიზმს შორის. წარმოიქმნება ქორიონისა და ლორწოვანი გარისსაგან.

პლაცენტაცია მცენარეებში — თესლკვირტების განლაგების ესა თუ ის სახე წაყოფფოთოლზე.

პლაცენტაციანი ცხოველები — ძუძუმწოვარი ცხოველების ჯგუფი, რომელთა ჩანახაზი (განვითარების პერიოდში) იკვებება დედის ორგანიზმში განვითარებული სპეციალური ორგანოს — პლაცენტის მეშვეობით. მათ ეკუთვნით მწერიაშიები, მღრღნელები, მტაცებლები, ჩლოქოსნები, ფეხფარფლიანები, ვეშაისნაირნი, პრიმატები და სხვ.

პლევრა — შემაერთებელქსოვილოვანი თხელი გარსი, რომელშიც ფილტვებია მოთავსებული. შედგება ორი ფურცლისაგან.

პლევრის ღრუ — პლევრის ფურცლებს შორის მოთავსებული ვიწრო, ხვრელისებრი ღრუ.

პლევროვისცელარული ნერვული დერო — ორი ნერვული დერო, რომელიც მდებარეობს ზოგიერთი მოლუსკის (გვერდნერვიანები) სხეულის მთელ გაყოლებაზე სალაყურე ღარების ზემოთ.

პლევროსპორა — ბაზიდიოსპორა, რომელიც წარმოიქმნება ბაზიდიუმის გვერდით ზედაპირზე.

პლემშმატრაში — ადამიანის მსგავსი მაიმუნის ერთ-ერთი გვარი ავსტრალიოპითეკის ოჯახიდან.

პლეთიშმოგრაფია — სისხლძარღვოვანი რეფლექსების შესწავლის ხერხი კიდურის სისხლსავსეობის ცვლილების მიხედვით.

პლეთიშორფიზმი — იხ. პოლიმორფიზმი.

პლეოტროპია — მემკვიდრული ფაქტორის ერთდროული გავლენა რამდენიმე ნიშანზე ან ნიშანთა მნიშვნელოვან რიცხვზე. პლეოტროპული გენური მუტაცია შეიძლება ზოგი ნიშნის მიმართ იყოს რეცესიული, ხოლო სხვა

ნიშნების მიმართ დომინანტური. პლეოტროპული მოქმედება ფენოტიპზე ერთდროულად შეიძლება იყოს დადებითი და უარყოფითი.

პლეოფაგები — იხ. პოლიფაგები.

პლეიოქაზიუმი — მრავალსივნიანი კენწრულყავილებიანი ცრუქოლგა; ყვავილული, რომლის თვითიული ღერძიდან, რომელზედაც ერთი კენწრული ყვავილი ზის, გამოდის, ჩვეულებრივ, ერთმანეთთან მიახლოებული ორზე მეტი ტოტი, რომლებიც ზრდაში კენწრულ ყვავილს უსწრებენ (რძიანას ყვავილული).

პლეიოტები — მწერების სხეულის გვერდის მხარის ნაწევრები, იხ. სკლეროტები.

პლეიხტონი — 1. წყალსატევების წყლის ზედაპირზე მოცურავე მცენარეთა ერთობლიობა, რომელიც ზღვებში მეტწილად წარმოდგენილია წაბლა წყალმცენარეების დიდი გროვის სახით, მტკნარ წყლებში კი პლვისტონს ქმნის, მაგ., სალენია. 2. ცხოველები, რომლებიც შეგუებულია წყლის ზედაპირულ ფენაში ცხოვრებას.

პლეისტოცენი — დედამიწის ისტორიის მეოთხეული პერიოდის შუა (ყინულოვანი) ეპოქა.

პლეიქაზიუმი — იხ. პლეიოქაზიუმი.

პლეიშორფიზმი — იხ. პოლიმორფიზმი.

პლეოფაგები — იხ. პლეოფაგები.

პლეოფაგა — მცენარის ფესვისა და დეროს ზრდის კონუსის პირველადი ქსოვილის შიგნითა შრე, რომლიდანაც ცენტრალური ცილინდრი ვითარდება (მოჭყელებული ტერმინია).

პლეროცერკოიდი — თასმიანი ჰიების ფინი, რომელსაც ჰყავს ორი შუამავალი მარჩენალი; აქვს ჰიისებრი ფორმა, რომელსაც სკოლექსი (თავი) არა აქვს გამოცალკეებული. ვითარდება თევზების კუნთებში, ღვიძლსა და სხვა ორგანოში.

პლექტენჯიმა — სოკოს „ცრუ“ ქსოვი-

ლი, რომელიც შედგება ერთმანეთში მჭიდროდ გადახლართული ჰიფებისაგან. ვანიე კრილში ძალიან გავს ნამდვილ პარენქიმულ ქსოვილს. მისგან შედგება ზოგიერთი სოკოს ნაყოფსხეულის ქუდი და ფეხი. მას ცრუ პარენქიმასაც უწოდებენ.

პლექტობტელა — მეცნარის ცენტრალური ცილინდრი ანუ სტელა, რომლის ქსილემური კიშები ერთმანეთთანაა შეერთებული და ღრუბლისებერ სტრუქტურას მოგვაგონებს. ვითარდება პროტოსტელიდან. გვხვდება ლიკოპოდიუმებში.

პლიოცენი — დედამიწის ისტორიის შესაბამელო პერიოდის უკანასკნელი (მიოცენის შემდგომი) ეპოქა.

პლუტუმი — კანეკლიანთა ზოგიერთი კლასის (ზღვის ზღარბები და სხვ.) წარმომადგენლების ლარვა.

პნევმატოდები — მეცნარის მთარავ ქსოვილებში არსებული ნაპრალები, არხები ან ხერხელები, რომელთა საშუალებით ხდება უჯრედშორისების გარე ატმოსფეროსთან დაკავშირება (ბაგეები, მექეპები).

პნევმატოფორები — 1. სასუნთქი ანუ სავენტილაციო ფესკები; უვითარდება წელისა და ჰაობის ზოგიერთ მეცნარეს, მიწისქვეშა ფესვებიდან ან ფესურებიდან წყლის ან ნიადაგის ზედაპირზე, გააჩნია უჯრედშორისებისა და აერენქიმის რთული ბადე, რომელიც აადვილებს გაზთა ცვლას. ასეთი ფესვები აქვს მანგროს ხეს, ამერიკული ჰაობის კლიპარისს და სხვ. 2. კოლონიური ნაწლადრეიანების (სიფონოფორების), გაზით გაესებული ბუშტების სახის, ცალკეული ინდივიდები, რომლებიც აკავებენ, ამგვარებენ კოლონიას; ჩვეულებრივ კოლონიის წვერზეა მოთავსებული.

პნევმატური ძვლები — ღრუ ძვლები, რომლებიც პაერთაა ამოვსებული.

პნევმოგრაფია — აღაშიანისა და ცხოვე-

ლის სუნთქვითი მოძრაობების ჩაწერა.

პნევმოთორაქსი — 1. პაერის დაგროვება პლევრის ღრუში. 2. პაერის შეშვება პლევრის ღრუში სპეციალური აპარატით მკურნალობის მიზნით (მიმართავენ ფილტვის ტუბერკულოზის მკურნალობისას).

პნეიმატოდები — იხ. პნევმატოდები.

პნეიმატოფორები — იხ. პნევმატოფორები.

პნევმოთორაქსი — იხ. პნევმოთორაქსი. **პოდეიუმი** — თალუსის გამონახარდი, რომელზედაც ამოთეიუმი ვითარდება (ზოგიერთ მლიერში).

პოდე — ჩადაბლებები, ღებები სამხრეთ სტეპებში, რომლებიც მდღლოს მეცნარეულობითაა დაკავებული.

პოიკილოთერმული ცხოველები — ცხოველები, რომლებიც ხასიათდება ნივთიერებათა ცვლის დაბალი ენერგეტული დონით, სხეულის არამუდმივი ტემპერატურით და მისი რეგულაციის მექანიზმის უქონლობით. იგივეა რაც ცივისისხლიანი ცხოველები.

პოიკილოპლოიდი — იხ. მიქსოპლოიდი.

პოიკილოქნეროფიტები — მშრალი ადგილსამყოფელის მეცნარეები, რომლებიც ვერ არეგულირებენ თავის წყლის რეივს; გვალვების დროს ხმებაან პაერმშრალ მდგომარეობაშიდე და ხელახლა იწყებენ ვეგეტაციას წვიმის შემდეგ (ბევრი მლიერი).

პოიკილოციტები — უჯრედები, რომელთაც ფორმა აქვს შეცვლილი, მაგვერთროციტებს შეიძლება ქონდეს მსხლისებრი, ბოთლისებრი და სხვ. ფორმა.

პოიკილოციტოზი — უჯრედის ფორმის შეცვლა.

პოლარული ბირთვები — ორი ბირთვი, რომელთა შერწყმით წარმოიქმნება ჩანასახის პარკის მეორეული (ენდოსპერმალური) ბირთვი ფარულთესლოვან მეცნარეებში.

პოლარული სხეულაკი — მცირე ზო-
ვის უჩრდო, რომელიც ბირთვის
გარდა თითქმის არაფერს შეიცავს;
წარმოიქმნება კვერცხის მოწიფები-
სას მის ანიმალურ პოლუსზე ლაქის
სახით.

პოლარულობა — მორფო-ფიზიოლოგი-
ური განსხვავება უჩრდოების, ქსო-
ვილების, ორგანოების და მთელი
ორგანიზმის ფუძესა და წვერს შო-
რის, ე. ი. ურთიერთ საწინააღმდეგო
ბოლოებს შორის. პოლარულობა გა-
მოსატულია, მაგ, იმაში, რომ მცენა-
რის ღეროდან აკრილი კალამი
ყლორტებს ინვითარებს, მორფო-
ლოგიურად ზედა ბოლოდან, ხოლო
ფესვს — ქვემო ბოლოდან, თუნდაც
რამ კალამი ზემო ბოლოთი ქვევით
იყოს მოქცეული.

პოლიაზები — ფერმენტები კარბოჰიდ-
რაზების წგუფიდან, რომლებიც ხელს
უწყობენ პოლისაქარიდების პიდრო-
ლიზის პროცესს.

პოლიანდრია — 1. მდებრი ცხოველის
რამდენიმე მამრთან შეწყვილება დაგ-
რილების პერიოდში. 2. მრავალ-
ქმრიანობა.

პოლიარქული ფესვი — ფესვები პირ-
ველადი ქსილემის მრავალრიცხოვანი
ქიმებით, რომელიც განივ ქრილში
მრავალსხივიან ვარსკვლავს მოგვა-
გონებს.

პოლიგამია — 1. მამრი ცხოველის შეწყ-
ვილება რამდენიმე მდებრთან დაგ-
რილების პერიოდში (ან პირიქით).
2. ქორწინების ფორმა, როდესაც
თითოეულს შეუძლია ერთდროულად
რამდენიმე მეუღლე ჰყავდეს.

პოლიგამიური მცენარეები — მრავალ-
ქორწილოვანი ანუ მრავალსახლანი
მცენარეები, ე. ი. მცენარეები, რომ-
ელთაც აქვთ როგორც ორსქესიანი,
ასევე ცალსქესიანი ყვავილები (ნე-
კერჩხალი, იფანი, თუთა და სხვ.).

პოლიგენები — ორი ან მეტი რიცხვი.
გენების წყვილისა, რომლებიც აკონ-

ტროლებენ რაოდენობრივ გენეტიკურ
ცვალებადობებს.

პოლიგენია — მოკუნა, როდესაც გა-
რეგნულად უბრალო განსხვავება
ფენოტიპში გაპირობებულია არა
უბრალო განსხვავებით გენოტიპში,
არამედ მრავალი გენის მონაწილეო-
ბით ნიშნის წარმოქმნაში.

პოლიგენიზმი — ანტიმეცნიერული, რე-
აქციული თეორია, რომლის თანახმად
აღამიანის რასები წარმოშობილია
ურთიერთ განსხვავებული სხვადა-
სხვა სახეობიდან; უფრო მეტი, სხვა-
დასხვა გვარიდანაც კი, რაც საფუძ-
ველს იძლევა აღამიანთა განსხვავე-
ბული რასების არატოლფასიანობის
პტიციებისას.

პოლიგენომური ჰიბრიდი — პოლიპლოი-
დური ჰიბრიდი, რომელიც შეიცავს
მრავალი სახეობის გენომს.

პოლიგენური ცვალებადობა — იხ. ცვა-
ლებადობა რაოდენობრივი.

პოლიგინია — მრავალყოლიანობა.

პოლიგრაფი — მრავალსახიანი ოსცი-
ოგრაფი; ორგანიზმის რამდენიმე
ფიზიოლოგიური ფუნქციის ჩამწერა
ხელსაწყო.

პოლიდაქტილია — მრავალთითიანობა;
თითების მეტი რიცხვის არსებობა,
ხელზე ან ფეხზე, ნორმალურთან შე-
დარებით, გვხვდება აღამიანში, ძუ-
ძუნეშოვარ ცხოველებში, ამფიბიებსა
და ფრინველებში.

პოლიდომინანტური ფიტოცენოზი —
მცენარეთა თანასაზოგადოება რამ-
დენიმე ანდა მრავალი კონდომინან-
ტით.

პოლიემბრიონია — მრავალჩანასახიანო-
ბა; მცენარეებში — ერთ თესლში
მრავალი ჩანასახის განვითარება.
მრავალჩანასახიანობა შეიძლება წარ-
მოიქმნას: რამდენიმე თესლკვირტის
შერწყმით; ნუცელუსის დაყოფით;
რამდენიმე ჩანასახის პარკის წარმოქ-
მნით მრავალუჩრდოიანი არქესპორი-
უმოდან, ან რამდენიმე ფუნქციონალუ-

რად უნარინან მიკროსპორიდან; ნუ-
ცელუსის ან ინტეგუმენტის უჯრე-
ლებიდან. ცხოველებში — კვერცხო-
დან რამდენიმე ჩანასახის განვითარება.

ბოლიეზბრიონული დანაწევრება — ზი-
ცოტის ან ემბრიონის დაყოფა გან-
ვითარების ადრეულ სტადიაში ორ
ან მეტ ნაწილად, რის შემდეგაც
წარმოიქმნება მრავალი ემბრიონი.

ბოლიენერგიული — 1. მრავალბირთ-
ვიანი უჯრედი, რომელიც შეიძლება
დაიყოს იმდენ მონოენერგიულ ნა-
წილად, რამდენიც ბირთვია. 2. უჯ-
რედი, რომელსაც აქვს მრავალი
ინდივიდუალური ბირთვი ან
ქრომოსომული ანაწყოები, რომელთაც
იზოლატიის შემდეგ აქვთ უნარი,
პლანზის ყოველი ნაწილიდან ხელახ-
ლა წარმოქმნან ტიპური, ცხოველ-
უნარინანი უჯრედი.

ბოლიკარპული მცენარეები — მცენარე-
ები, რომლებიც თავის სიცოცხლეში
ყვავილობენ და ნაყოფმსპობიარო-
ბენ რამდენიმეჯერ (მრავალწლოვან
მცენარეთა უმრავლესობა).

ბოლიკოტილია — მრავალღებნიანობა;
ჩანასახში ორზე მეტი ლეზნის არსე-
ბობა (შიშველთესლოვანებში).

ბოლიმახტია — ზემეტი წვეილი ძუ-
ძუს განვითარება.

ბოლიმეგალია — გამეტების პოლიმორ-
ფიზმი, ე. ი. ერთ ინდივიდში სიდი-
დის მიხედვით, ორი (დიმეგალია) ან
რამდენიმე სხვადასხვა ტიპის გამე-
ტის არსებობა.

ბოლიმერაზები — ფერმენტები, რომელ-
ბიც ხელს უწყობენ პოლიმერების
სინთეზს.

ბოლიმერები — ნივთიერებანი, რომელ-
თაც ერთნაირი მოლეკულური შედ-
გენილობა აქვთ, მაგრამ განსხვავდებ-
იან მოლეკულაში ატომების სხვა-
დასხვა რაოდენობით.

ბოლიმერია — გარკვეული ნიშნის (ჩვე-
ულებრივ რაოდენობრივი) განსაზღვ-

რა რამდენიმე ექვივალენტური (პო-
ლიმერული) გენით, რომელთა ინდი-
ვიდუალური მოქმედება, როგორც
წესი, უმნიშვნელოა, მაგრამ ძლიერ-
დება ერთდროული მოქმედებისას.

პოლიმორფიზმი — მცენარეთა ან ცხო-
ველთა ერთი და იმავე გვარის ან
სახეობის ფარგლებში მორფოლო-
გიურად განსხვავებული მრავალ
ფორმის არსებობა.

პოლიმორფული — მრავალფორმიანი,
მრავალფეროვანი.

პოლიმორფული კოლონია — კოლონია,
რომელიც შედგება სხვადასხვა აგე-
ბულების ინდივიდთა ჯგუფისაგან.

პოლიმორფული სახეობა — სახეობა,
რომელიც მოიცავს მრავალ სახესხვა-
ობასა და ფორმას.

პოლინარიუმი — ქადვარისებრთა პო-
ლინიუმი ფეხით (საყრდენი) და წე-
ბოვანი ბალიშით.

პოლინეზიის ოლქი — ზოოგეოგრაფიულ-
ეთა ოლქი, რომელიც მოიცავს ოკეა-
ნეთა თითქმის მთელ მცირე კუნძუ-
ლებს დაწყებული ახალი კალედონი-
ისის, კაროლისისა და მარიანის კუნ-
ძულებით (აღმოსავლეთით), პაეისა
(ჩრდილოეთით) და ტუამორტის (სამხ-
რეთით) კუნძულებამდე.

პოლინეუმი — მტერის მარცვლების
კონტები (შეწებებული მასა) მცე-
ნარის სამტერებში.

პოლინუკლეარული — მრავალბირთვიან-
ი.

პოლიოზები — იხ. პოლისაქარიდები.

პოლიომილიტი — ბაქტერია (მეტრილაღ
2-4 წლამდე) დამბლა — საშიში
ინფექციური დაავადება, რომელიც
უშთაერესად ნერვულ სისტემას
აზიანებს. პირველად აღწერა გერ-
მანელმა ექიმმა ი. გეინემ 1840
წელს. გამომწვევია ფილტრში გამავა-
ლი ძაფისებრი ფორმის ვირუსი.

პოლიეპტიდები — პეპტიდები, რომ-

ლებიც შედგება ამინომჟავების მრავალი ნაშთისაგან.

პოლიპი — 1. ნაწლავრუიანი ცხოველების მკდომარე ფორმა, რომელიც ერთი ბოლოთი მიმაგრებულია უძრავად რაიმე საგანზე, ხოლო მეორე ბოლოზე აქვს პირი. 2. ლორწოვანი გარსების (მეტწილად ცხვირის ღრუს) კეთილთვისებიანი სიმსივნე.

პოლიპიდი — ხავსელების სხეულის წინა, რბილკედლიანი ნაწილი, რომელსაც აქვს უნარი შეიწიოს სხეულის უკანა, კუტიკულით დაფარულ ნაწილში, რომელსაც ცისტიდი ეწოდება.

პოლიპლოიდი — ორგანიზმი, რომლის უჯრედები შეიცავს ორზე მეტ სრულ ჰაპლოიდურ ქრომოსომთა ანაწყობს.

პოლიპლოიდა — უჯრედში ქრომოსომთა რიცხვის ჭეხადი ვადიდება (ორჯერ უფრო მეტჯერ, ნორმალურთან შედარებით), რაც იწვევს ორგანიზმის მორფოლოგიურ და ფიზიოლოგიურ ცვლილებას.

პოლიპნოე — სუნთქვის სისშირისა და სიღრმის (სიძლიერის) ცვლილება.

პოლიპრობოზოზა — საინფორმაციო რწმ-ს მოლეკულაზე ერთდროულად განლაგებული რიბოსომების ჭგუფი. მას შემოკლებით პოლისომას უწოდებენ.

პოლისპრობოზები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ ორგანულ ნივთიერებების შემკველი, ადვილად ლობადი მცენარეული და ცხოველური ახალი ნარჩენებით ძლიერ დანაგვიანებულ, უსუფთაო წყლებში.

პოლისპრობოზული წყალსატები — ძლიერ გაქუქვიანებული წყალსატევი.

პოლისაქარიდები — რთული შაქრები; რთული ნახშირწყლები, რომელთა მოლეკულები შედგება მონოსაქარიდების (მარტივი შაქრების) ან მათთან ახლოს მდგომი ნივთიერებების

(გლიკოგენი, უჯრედისი და სხვ.) რამდენიმე მოლეკულისაგან.

პოლიზოზა — იხ. პოლირიბოსოზა.

პოლიზოზატია — დიპლოიდური და პოლიპლოიდური უჯრედების ერთდროული არსებობა ერთ ქსოვილში ან ერთ ინდივიდში.

პოლიზუერია — კვარცხუჯრედის განაყოფიერება რამდენიმე მამრობითი სასქესო უჯრედით.

პოლისტელია — მცენარის ღერძულ ორგანოში, მაგ., ღეროში, ორი ან რამდენიმე სტელის (ცენტრალური ცილინდრის) არსებობა, რომელთაგან ცალკეული სტელა შედგება ორი ან მეტი გამტარი კონისაგან. ხშირად გვხვდება გვიშრის (ჩადუნას) ფესურაში.

პოლიტელია — ზედმეტი სარძევე ჯირკვლების განვითარება.

პოლიტოპია — იხ. პლუვიტროპია.

პოლიურია — შარდის დიდი რაოდენობით გამოყოფა.

პოლიფაგები — 1. ორგანიზმები, რომლებიც იკვებებიან როგორც მცენარეული ისე ცხოველური საკვებით. 2. ორგანიზმები, რომლებიც პარაზიტობენ მცენარეთა ან ცხოველთა ბევრ სახეობაზე.

პოლიფაგია — შერეული, ნაირგვარი საკვებით კვება.

პოლიფილტური — ორგანიზმი ან ორგანიზმთა ჭგუფი, რომელიც რამდენიმე წინაპრიდანაა წარმოშობილი.

პოლიფილტურობა — იხ. პოლიფილია.

პოლიფილია — ორგანიზმის ან ორგანიზმთა რამდენიმე ჭგუფის წარმოშობა რამდენიმე განსხვავებული წინაპრიდან.

პოლიფიოდენტურობა — კბილების ახალი შეცვლა მათი გაცვეთის შემდეგ.

პოლიქრონიზმი — ერთი გარკვეული სახეობის მრავალგზისი, დამოუკიდებელი წარმოქმნა.

პოლიცენოზი — ფიტოცენოზი, რომლის შემადგენლობაში შედის უმაღლესი.

მეცნარეთა დიდი რიცხვი. პოლიცენოზებს მიეკუთვნება მეცნარეთა თანასაზოგადოების უმეტესობა.

პოლიციკლია — იხ. პოლიციკლურობა.

პოლიციკლურობა — 1. პარტენოგენეზური თაობის მრავალჯერ შეცვლა.

სქესიანი თაობით ციბრუტელებში.

2. დამატებითი სტეარული სტრუქტურის განვითარება, დიქტიოსტელების და სიფონოსტელების შიგნით, ღრუ ცილინდრების ან ჰიმების სახით (ეწერის გვირაში).

პოლიციტეზია — ერთოციტების რიცხვის გაზრდა სისხლში.

პოლიჰალოიდი — ჰალოიდური ფორმა, რომელიც წარმოქმნილია პარტენოგენეზური გზით პოლილოიდური ფორმისაგან და ერთზე მეტი ქრომოსომული ანაწყობი გააჩნია.

პოლიჰიმერიდი — რამდენიმე წყვილი ალელის მიხედვით ჰეტეროზიგოტური პიპრიდი, რომლის მშობლები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან რამდენიმე ნიშნითა და მათი მაკონტროლებელი ალელი.

პოლიოპტები — უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნებიან კვერცხის ორი, ერთმანეთის მომდევნო, დაყოფის დროს. შეიცავს ბირთვის და მცირე რაოდენობის ციტოპლაზმას. როგორც წესი, მალე იღუპება; მათ აბორტულ უჯრედებსაც უწოდებენ.

პოლიტაგის ფლორა — სითბოსმოყვარული, ძირითადად მარადმწვანე, ფლორა, რომელიც არსებობდა ევროპაში და აზიაში ეოცენსა და ოლიგოცენში.

პოპოლოგია — მეცნიერება ხეხილოვანი მეცნარეების შესახებ.

პოპულაცია — მოცემული სახეობის ინდივიდთა ერთობლიობა, რომელიც წარმოქმნილია ბუნებრივი შერჩევის პროცესში და დასახლებულია სახეობის საერთო არეალის გარკვეულ უბანზე.

პოპულაციის სიმქიძროცე — ინდივიდთა

საშუალო რაოდენობა პოპულაციაში ფართობის ერთეულზე.

პოროგამია — მტერის მილის შესვლა ფარულთესლოვან მეცნარეთა თესლკერტში მტერის საეალის (მიკროპილეს) გზით.

პორომეტრი — მეცნარეთა ბაგის გახსნილობის საზომი ხელსაწყო.

პოროციტეზი — ფორებით დასვრეტილი უჯრედები, რომლებითაც დაფარულია ღრუბელების სხეული გარედან.

პოსტანაღური დანამატი — ქაყვისებრი ან ბრტყელი დანამატი, რომლითაც ბოლოვდება კიბომორელების მუცელი.

პოსტგანგლიონაღური გამონაზარდები, მორჩები — მიელონის გარსს მოკლებული ნეირიტები, რომლებიც ევგეტატიური კვანძების ნერვული უჯრედებიდან მიდის მომუშავე ორგანოებში.

პოსტემბრიონული განვითარება — ორგანიზმის განვითარება კვერცხის გარსიდან ან დედის ორგანიზმიდან (ცოცხლადშობის შემთხვევაში) გამოსვლის შემდეგ.

პოსტკრანიაღური — თავის ქალას უკან მდებარე.

პოსტლარვალური — ლარვის მომდევნო, ლარვიდან ფორმირებისას წარმოქმნილი ზრდასრული ფორმა.

პოსტოპალური — პირის სერეალის უკან, იქით განლაგებული.

პოტოპეის ფლორა — ქვედა ცარცის ფლორა, რომელიც ნახული იყო მდინარე პოტოპეის ფენებში. ხასიათდება ფარულთესლოვანების განვითარებით.

პოტომეტრი — ხელსაწყო, რომლითაც ზომავენ მეცნარის მიერ წყლის შეწოვის სიჩქარეს.

პრაგმატროპოდი — მუცელფეხიანი მოლუსკების სავარაუდო წინაპარი, რომელსაც უნდა ჰქონოდა ორმხრივი-მეტრიული სხეული და კონუსური, ჩაჩის მგვარი ნიჟარა.

პრედატაცია — გარკვეული გარემოსაღმომი შეგუების უნარის გამოქვეყნება მცენარეში ან ცხოველში ამ გარემოში მოხვედრამდე.

პრეგანგლიოზული ბოქკოვები — მიეღინის გარსით დაფარული ნერიტები, რომლებიც მოედინება თავის ან ზურგის ტვინში მდებარე ვეგეტატიური სისტემის უკრედებიდან ვეგეტატიურ კვანძებთან.

პრევალიდები — დომინირებული მცენარეები.

პრევერტებრალური ანუ კოლატერალური კვანძები — ნერვული უკრედების გროვები, რომლებიც იმყოფება ქორჭლას ნერვულ ხლართებში და შინაგან ღრუთა მსხვილი არტერიების ახლოს. წარმოადგენს ვეგეტატიურ ნერვული სისტემის ნაწილს.

პრევენტაციის დრო — გაღიზიანების ყველაზე მკირე ხანგრძლივობა, რომელიც აუცილებელია მცენარის ხილვადი გადახრის გამოსაჩენად, გაღიზიანების შეწყვეტის შემდეგაც კი; ეს დრო გაღიზიანების ინტენსიობის უკუპროპორციულია.

პრევენჩანტროპი — უძველესი ნამარხი ადამიანი.

პრეტუმბიოული არე — ემბრიონის უბნები, მონაკვეთები, რომელთაგან თითოეული, განვითარების ნორმალურ პირობებში, წარმოადგენს საწყის მასალას გარკვეული ორგანოს ან ორგანოს სპეციფიკური ნაწილისას.

პრეკამილარები — არტერიოლების უწყურიღესი ბოლო განყოფილებანი, რომლებიც კამილარებში გადადის.

პრემოლარები — კბილები, რომლებიც განლაგებულია ეშვებსა და ძირითად კბილებს შორის; მცირე ძირითადი კბილები.

პრეორალური — პირის ხერხლის წინ განლაგებული.

პრეპარატი — 1. მცენარის ან ცხოველის ორგანიზმის ნაწილი, რომელიც დამზადებულია გამოკვლევისათვის, სას-

წალო მიზნისათვის და სხვ. 2. ქიმიური ანალიზისათვის მომზადებული ნივთიერება.

პრერეები — ჩრდილო ამერიკის ველები (სტეპები).

პრესბიოპია — მოხუცებულობის შორსმხედველობა.

პრესორიტიპატორები სისხლძარღვებისა — იხ. სისხლძარღვთა პრესორიტიპატორები.

პრეტორმალია — იხ. პრეტორიზმი.

პრეტორიზმი — იდეალისტური მიმართულება ბიოლოგიაში (მე-18 საუკუნეში), რომლის თანახმად კვერცხში ან სპერმატოზოიდში არსებობს ზრდასრული ორგანიზმის ყველა ნიშნების მქონე სრულიად ჩამოყალიბებული ჩანასახი; ამიტომ განვითარება განიხილება როგორც უბრალო ზრდა ჩანასახში ჩანერგილი ნიშნებისა.

პრეცეპიტაცია — ორგანიზმისათვის უცხო ცილების დალექვა (ჩვეულებრივ ფანტელუმის ფორმით).

პრეცეპიტინი — სისხლის შრატის ნივთიერება, რომელიც იწვევს ორგანიზმისათვის უცხო ცილების დალექვას.

პრემატები — მაღალ ორგანიზმებულ ძუძუმწოვართა რიგი, რომელშიც შედიან შაიმუნები. ჩვეულებრივ იმავე რიგს აკუთვნებენ ადამიანსაც.

პრემატოლოგია — ანტროპოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს პრემატებს.

პრემიტი — გრეგარინების (სპორიანების ერთ-ერთი რიგი) მდებრობითი ინდივიდი.

პრემორდიალური ფოთლი — პირველადი ფოთლი; ფოთლის ჩანასახი, რომელიც წარმოქმნილია კვირტის ზრდის კონუსის პრომერისტემის გარეთა შრისაგან.

პრემორდიუმი — ორგანოს ჩანასახი; მაგ., პრემორდიუმი ფოთლისა — ფოთლის ჩანასახი კვირტში.

პროანტები — მცენარეები, რომლებიც ზომიერ განედებში ყვავილობენ ვე-

გეტაიის დასაწყისში, ჩვეულებრივ ფოთლების გაშლამდე (მურყანი, თხალი და სხვ.).

პროაქსინი — აუქსინის წინამორბედი, არა აქტიური ნივთიერება, რომელიც წარმოიქმნება ფოთლებში და გადადის ზრდის წერტილში, სადაც ფერმენტების მოქმედებით გარდაიქმნება აუქსინად.

პროგენეზი — იხ. ნეოტენია.

პროგენია — ქვედა უბის მეტრისმეტი გადადება და წინ გამოწეულობა.

პროგენოზი — უჯრედის ბირთვში ლოკალიზებული ჰიპოთეზურ ნივთიერებათა (ე. წ. პროგენების) ერთობლიობა, რომელიც აუცილებელია გენების რეპროდუქციისათვის.

პროგეტერონი — პორმონი, რომელსაც გამოყოფს საკვერცხეების ყვითელი სხეული; ხელს უწყობს განაყოფიერებელი კვერცხუჯრედის განვითარებას და ორსულობის შენარჩუნებას.

პროგესტინი — იხ. პროგესტერონი.

პროგლოტიდი — თასმაკიებისა და ნაწვერებულის სხეულის ცალკეული ნაწვეარი.

პროგნაოზი — ყბების წინ გამოწეულობა (ანთროპოლოგიაში).

პროგრამული ევოლუცია — იხ. ევოლუცია პროგრამული.

პროგრამული განვითარება — ფორმათა ქვეყნების მიერ არსებითი ბიოლოგიური უპირატესობის შექმნა, ევოლუციური განვითარების პროცესში, რაც უზრუნველყოფს ამ ფორმათა შედარებით უფრო სწრაფ გაერცხვებას და ნაკლებ განვითარებული ფორმების განდევნას (ჩ. დარვინის მიხედვით).

პროგრესიული ენდემიზმი — იხ. ნეოენდემიზმი.

პროდუცენტები — ორგანიზმები, რომლებიც არაორგანული ნივთიერებიდან წარმოქმნიან ორგანულ ნივთიერებას.

პროვასკულარული კიშები — ბალახოვანი მცენარეების პროკამბიალური კიშები, რომლიდანაც წარმოიქმნება გამტარი კანეაი.

პროვიზორული ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც არსებობს მხოლოდ ლარვის სტადიაში და ქრება ზრდასრული ორგანიზმის ფორმირებისას; ცხოველთა ჩანასახის დროებითი ორგანოები.

პროვიზორული ქსოვილები — დროებითი ქსოვილები, რომლებიც ფუნქციონირებენ მხოლოდ ორგანიზმის ემბრიონულ განვითარებაში პერიოდში.

პროვიტამინები — ნივთიერებანი, რომლიდანაც წარმოიქმნება ვიტამინები, მაგ. კაროტინი წარმოადგენს A ვიტამინის პროვიტამინს.

პროზენქიმა — ქსოვილი, რომელიც შექმნილია ერთი მიმართულებით წაგრძელებულ უჯრედებისაგან, მაგ. ლაფის ბოქვოები.

პროზენქიმული უჯრედები — უჯრედები, რომლებიც ძლიერაა სიგრძეში წაგრძელებულ და პასივადება წვეტიანი ბოლოებით.

პროზენქიმული ქსოვილი — ქსოვილი, რომელიც შექმნილია პროზენქიმული უჯრედებით.

პროთალიუმი — წინაზრდილი; ზოგიერთი სპოროფანი მცენარის (გვიმრები, ლიკოროდიუმები, შვიტები) სქესიანი თაობა, რომელიც ვითარდება სპორიდან. ჩვეულებრივ წარმოადგენს მწვანე გულისებრ ფირფიტას, რომელიც ნიადაგზე რიზოიდებითაა მიმაგრებული. მასზე ვითარდება სასქესო ორგანოები: არქეგონიუმი და ანთერიდიუმი.

პროთანოპია — იხ. დალტონიზმი.

პროთრომბინი — სისხლის პლაზმაში შემავალი ცილოვანი ნივთიერება, რომელიც კალციუმის მარილებთან ერთად წარმოქმნის თრომბინს.

პროკამბიუმი — პირველადი წარმო-

შობი ქსოვილი მცენარის ღერძელ ორგანოებში. წარმოიქმნება პროჯერისტემიდან. მიზან ვითარდება პირველადი ქსილუმა და ლუფანი, აგრეთვე კამბიუმი (ორლებნიანებსა და წიწვოვნებში).

პროკამბიუმის კიბები — იხ. პროვანკულარული კიბები.

პროკორაკოიდები—წინაქილურების სარტყლის ძვლები წყალხეღეთა და სხვა ცხოველებში.

პროლანი — პორმონი, რომელსაც გამოყოფს პლაცენტა. შეიცავს ორსული ქალის სისხლი და შარდი.

პროლამინები — მარტივი ცილები წვეუთი, რომელიც იხსნება 60—80%-იან ეთილის სპირტში. გვხვდება მარცხოვანთა თესლებში.

პროლაქტინი — იხ. მამოთროქული პორმონი.

პროლიფერაცია — 1. ცოცხალი ორგანიზმის ქსოვილის ზრდა უჩრვლებობის გამრავლებისა და ახალწარმოქმნთა გზით. 2. იხ. პროლიფიკაცია.

პროლიფიკაცია — მცენარის ზრდადარტულებული ორგანოდან ახალი ორგანოს განვითარება, მაგ., როდესაც საყვავილე ღერძი ძლიერ გრძელდება და ყვავილის ზევით წარმოიქმნება შეფოთილი ელორტი, ან ახალი ყვავილი; წარმოადგენს ყვავილის სახეცვლილ ელორტად განხილვის ერთ-ერთ მაგალითს.

პრომერისტემა — პირველადი წარმომშობი ქსოვილი, რომლისაგანაც შედგება ღეროს და ფესვის ზრდის წერტილი.

პრომეტაფაზა — მიტოზისა და მეიოზის სტადია, რომლის დროსაც მიმდინარეობს თითისტარას წარმოქმნა, ბირთვის გარსის გახსნა და ქრომოსომების მიმაგრება თითისტარას ძაფებზე ცენტრომერების არეში.

პრონატორები — კუნთები, რომლებიც კიდურებს ატრიალებენ შიგნით.

პრონეფროსი — უმალესი ხერხეულია-

ნი ცხოველების გამოყოფის ორგანო, რომელიც ფორმირდება ჩანასახის განვითარების აღრეული სტადიაში; დროს; შემდეგში ის გარდაქმნება პირველად თირკმლად (მეზონეფროსად), რომელიც თავის მხრივ იცვლება მეტანეფროსით (აბოლოოდ ჩამოყალიბებული თირკმლით).

პრონუკლეუსი — კვერცხის ან სპერმის ბირთვი განაყოფიერების პროცესში სინკარიონის წარმოქმნამდე.

პროპერდინი — სისხლის ცილა; ბუნებრივი იმუნეტეტის შექმნელი ერთერთი ძირითადი ფაქტორი.

პროპლასტიდები — სომატური ქრომოპლასტების განვითარების პირველადი სტადია მცენარეულ მერისტემასა და პრომერისტემაში.

პროპორციოცეპტული გაღიზიანება — გაღიზიანება, რომელიც მოდის სხეულის შინაგანი ნაწილებიდან.

პროპროიგეცეპტორები — მერქნობიარე ნერეული დაბოლოებები, რომლებიც კუნთებშია მოთავსებული.

პროსომა — ქელიტერანების (ობობანანიების) სხეულის წინა—თავმკერდის განყოფილება.

პროსპორა — სპორის ჩანასახი (კერძოდ, ბაქტერიებში).

პროსტეტური ჩვეუთი — არაცილოვანი ბუნების ნვითიერებანი, რომლებიც ცილებთან შეერთებისას წარმოქმნიან პროტეიდს (ორკომპონენტიანი ფერმენტების აქტიური ჩვეუთი).

პროსტომიუმი — 1. მრავალჯერაინი კიების (ნერეისის) თავის წინა ნაწილი, რომელიც დორსოვენტრალურ მხარეს გამრტყელებულია და სამკუთხედისებრი ფორმა აქვს. მის წინა მხარეს წყვილი ანტენაა მოთავსებული, გვერდებზე კი წყვილი, უფრო მასიური საცეცი ანუ პალპებია მიმაგრებული. 2. მკირეჯაგრიანი კიების (კიყყელა) თავი.

პროტალიუმი — იხ. პროთალიუმი.

პროტანდრია—სამტკრეების უფრო აღ-

რე მომწიფება და გახსნა, ვიდრე ბუტკოსი ორსქესიან ყვავილებში (დოქოგამიის კერძო შემთხვევა). დამახასიათებელია მიხაკისებრთა, ნემსიწვერასებრთა, რთულყვავილოვანთა წარმომადგენლებისათვის. ზოოლოგიაში ეს ტერმინი იხმარება ჰერმეფროდიტული ცხოველების მიმართ იმავე გაგებით, ე. ი. როდესაც მამრობითი სასქესო პროდუქტები უფრო აღრე ხდება ფუნქციონალურად უნარიანი ვიდრე მდებრობითი.

პროტანოპია — იხ. დატონიზმი.

პროტასმისი — ფესსახსრიანთა ერთ-ერთი კლასის (ტრილობიტები) მატლობის პირველი სტადია.

პროტეაზები — ფერმენტების ჯგუფი, რომელიც ხელს უწყობს ცილების ჰიდროლიზს (ამინომჟავათა სტადიამდე) და ამინომჟავებიდან ცალის სინთეზს.

პროტეიდები — რთული ცილები; წარმოადგენენ ცილების სხვა (არაცილოვანი ბუნების მქონე) ნივთიერებებთან შეერთების პროდუქტს. პროტეიდებს მიეკუთვნება: რიგი ფერმენტები, ქსოვილთა და უჯრედთა ცილების მნიშვნელოვანი ნაწილი, სისხლის შრატები და სხვ.

პროტეინაზები — ცილების ჰიდროლიზის პროცესის ხელშემწყობი (კატალიზატორი) ფერმენტები.

პროტეინები — მარტივი ცილები; ნივთიერებანი, რომელიც მოლეკულები მთლიანად აგებულია ამინომჟავების ნაშთებისაგან. მათ საკუთრივ ცილებსაც უწოდებენ.

პროტეინის მარცვლები — იხ. ალკირონის მარცვლები.

პროტეოლიზი — ცილის ჰიდროლიზი ამინომჟავამდე.

პროტეოლიტური ფერმენტები — იხ. პროტეაზები.

პროტერანდრია — იხ. პროტანდრია.

პროტეროგენეზი — წინაპარი ფორმის ონტოგენეზის აღრეულ სტადიაზე

ახალი სისტემატიკური ჯგუფის ნიშნების გამოჩენა და მათი თანდათანობითი გავრცელება ევოლუციის მსვლელობაში უფრო გვიანდელ სტადიებზე.

პროტეროგინია — ყვავილის ბუტკოს მომწიფება სამეტრეებზე უფრო აღრე, როდესაც სამეტრეები ჯერ არაა გახსნილი (დოქოგამიის კერძო შემთხვევა). გვხვდება ცხრატყავასებრთა, ვარდისებრთა, ჯვაროსანთა, ძალ-უურძენასებრთა და სხვათა წარმომადგენლებში.

პროტისტები — უმდაბლეს მცენარეთა და ერთუჯრედიან ცხოველთა საერთო სახელწოდება. უმარტივესნი.

პროტიზოლოგია — იხ. პროტოზოოლოგია.

პროტოგენები — ღომინანტური ალ-ლები.

პროტოგინია — იხ. პროტეროგინია.

პროტოფერმა — იხ. დერმატოგენი.

პროტოზაერები — რეპტილიების ერთ-ერთი გადაშენებული რიგი, რომელიც ცხოვრობდა მეზოზოურ ერაში.

პროტოზოგოტა — ორგანიზმი, რომელიც პომოზოგოტურია გარკვეული ღომინანტური გენის მიხედვით.

პროტოზოა — ერთუჯრედიანი ცხოველური ორგანიზმების საერთო სახელწოდება. უმარტივესები.

პროტოზოე — უმაღლესი კიბოების მატლის განვითარების ერთ-ერთი სტადია, რომლის დროსაც ვითარდება რთული ფასეტური თვალი, უბაფხი და სხეული დიფერენცირდება თავმკერდად და მუცლად.

პროტოზოოლოგია — ზოოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ერთუჯრედიან (უმარტივეს) ცხოველებს.

პროტოზოული დაავადებანი — დაავადებანი, რომლებიც გამოწვეულია პარაზიტი უმარტივესი ცხოველებისაგან (მაგ., მალარია).

პროტოთალომი — მღიერების (ლიქენების) თალუსის ჩანასახი — საწყისი.

ბროტოლოგია — მოლუსკების ნივთიანობის სპეციფიკური ხეულო, რომლიდანაც იწყება ნივთიანობის სეზონური ნაშთი.

ბროტოლოგია — ისეთი დამოკიდებულება ორ პოპულაციას შორის, რომლის დროსაც თითოეული სარგებლობს მეორის თანაარსებობით, მაგრამ შეუძლია იარსებოს მის გარეშე.

ბროტოლოგია — ზოგიერთი უმარტივესი ცხოველის, სახელდობრ ვრეგარინების (სპორიანებიდან) სხეულის წინა ნაწილი.

ბროტონემა — წინაზრდილი; ლეროფოთლიანი ხაუნების სპორებიდან წარმოქმნილი გრძელი დატოტილი ძაფისებრი სხეული, რომელზედაც ვითარდება კვირტები; ამ უკანასკნელიდან წარმოიქმნება ლეროფოთლიანი ხაუნი. პროტონემის უჭრედები და მისგან განვითარებულ ტიპური ხაუნი თავისი სასქესო ორგანოებით შეიცავს ქრომოსომთა ქალოიდურ რიბზს და წარმოადგენს პაპილიის, გამეტოციტს, სქესიან თაობას.

ბროტონეფრიდები — ზოგიერთი კიის (თასშავიები, ციბრეტლები და სხვა) გამომყოფი სისტემა, რომელიც იწყება პარენქიმაში განლაგებული ნოციმიციე წამწამების მქონე საწყისი უჭრედებიდან — ტერმინალური უჭრედებიდან.

ბროტონეფრიდული გამომყოფი ხისტემა — იხ. პროტონეფრიდები.

ბროტონიფონი — ზღვის ობობის კვერცხიდან გამოსული ექვსფეხიანი ლარვა, რომელიც პარაზიტობს ნაწლავურუიანების ან, იშვიათად, მოლუსკებისა და მრავალჯგირიანების სხეულზე.

ბროტოპეტიტები — წყალში უხსნადი პექტინოვან ნივთიერებათა ჯგუფი, გვხვდება, მაგ., ეაშლის, მსხლის, ციტრუსოვანთა და სხვათა ნაყოფებში; ნაყოფის დამწიფებისას გადაიქცევა წყალში ხსნად პექტინებად.

ბროტოპლაზმა — ცოცხალი უჭრედის ყველა შემადგენელი ნაწილის ერთობლიობა, უჭრედის გარისს გამოკლებით. წარმოადგენს ბიოკოლოდების უფერულ, ნახევრად თხევად, გამჭვირვალე მასას, რომელიც შედგება ციტოპლაზმისა და ბირთვისაგან.

ბროტოპლაზმის ბრუნვითი მოძრაობა — პროტოპლაზმის მოძრაობა საათის ისრის მიმართულებით უჭრედში არსებული ერთი ცენტრალური ვაკუოლის ირგვლივ.

ბროტოპლაზმის მგორადი მოძრაობა — პროტოპლაზმის მოძრაობა, რომელიც წარმოიქმნება განსაზღვრული გარეგანი ფაქტორების ზემოქმედების შედეგად.

ბროტოპლაზმის ნაკადისებური მოძრაობა — პროტოპლაზმის მოძრაობა მცენარის უჭრედებში მრავალი წერილი ნაკადის სახით სხეულისგან მიმართულებით. დროგამოშვებით ამა თუ იმ ნაკადს მიმართულება ეცვლება და მოძრაობა ხდება შებრუნებულ მიმართულებით.

ბროტოპლაზმის პირველადი მოძრაობა — პროტოპლაზმის მოძრაობა, რომელიც გარემო პირობების ყოველგვარი შეცვლის გარეშე ხდება.

ბროტოპლაზმის ცირკულაციური მოძრაობა — იხ. პროტოპლაზმის ნაკადისებური მოძრაობა.

ბროტოპლაზმური ეკოლოგია — იხ. ციტოეკოლოგია.

ბროტოპლაზმური შეუთავსებლობა — შეუთავსებლობა, რომელიც გამოწვეულია არა გამეტების შერწყმის პროცესის დარღვევით განაყოფიერების დროს. არამედ პროტოპლაზმის შეუთავსებლობით.

ბროტოპლასტი — უჭრედის ცოცხალი მასა, რომელშიც ჩვეულებრივ გულისხმობენ ციტოპლაზმას, ბირთვს და პლასტიდებს; მცენარეული უჭრედის შიგთავსი.

ბროტოპოლიტი — კიბოსნაირთა გორ-

კაპებელი კიდურის ძირითადი ნაწილი, რომელიც შედგება ორი ნაწილისაგან: კოქსოპოდითისა (სხეულზე მომდებარე ნაწილი) და ბაზიპოდითისაგან.

პროტოსტელე — ცენტრალური ცილინდრი (სტელეს) უმარტივესი პირველადი ტიპი, რომელსაც არა აქვს გულგული და გულგულის სხივები; შედგება ქსილემის კიმებისაგან და მის ირგვლივ მდებარე ფლოემისგან; არჩევენ ორი სახის პროტოსტელეს — პალოსტელეს და აქტინოსტელეს. დამახასიათებელია უძველესი გვიმრანაირებისა და ფსილოფიტებისათვის.

პროტოსტილია — ტენის ქალაქ ყბის რკალის მიმაგრების ერთ-ერთი ტიპი. პროტოტალიში — იხ. პროტოთალიში.

პროტოტეკა — მარჯნის პოლიმის ჩონჩხის ქვედა, ლამბაქისებრი ნაწილი.

პროტოტეპი — რისამე პირველადი ნიმუში, პირველსახე, დედანი.

პროტოტროფული — ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც თვითონ აწარმოებენ ქემოსინთეზს ან ფოტოსინთეზს, ე. ი. არ საჭიროებენ შვა ორგანულ ნივთიერებებს; სწორად მათ ავტოტროფულ ბაქტერიებსაც უწოდებენ რაც უფრო მისაღებია.

პროტოტროქი — წამწამებთან ზედა საწეულერი, რომელიც გადის რგოლიანი კიებისა და სხვათა ლარვის — ტროქოფორის სხეულის ეკვატორზე.

პროტოფილინი — იხ. პროტოქლოროფილინი.

პროტოფილემა — პირველადი ფლოემა; შედგება თხელკედლიანი პარენქიმული უჯრედებისა და ვიწრო საცირიანი მილებისაგან.

პროტოქლოროფილი — შენაერთები, რომლებიც ახლოს დგას ქლოროფილთან; მისი სინთეზირება ხდება ფოტოლებში სიბნელეში და ადვილად გარდაიქმნება ქლოროფილად სინათლეზე, წყალბადის ორი ატომის შეერთების გზით; აღმოაჩინა კ. ტიმირია-

ზევა, რომელმაც პროტოფილინი უწოდა.

პროტოქსილემა — მცენარის ღერძული ორგანოების (ღერო, ფესვი) პირველადი ქსილემა; გამოირჩევა ვიწკანისანათურიაანი ტრაქეიდებით. ბევრ მცენარეში (მაგ., სიმინდში, შეიტებში და სხვ.) პროტოქსილემა მალევე განიცდის დამლას, რის შედეგადაც წარმოიქმნება ცოტად თუ ბევრად დიდი ზომის უჯრედშორისები.

პროტოცელი — პირველადი ღრუ სხეულისა. სხეულის ღრუ, რომელსაც არ გააჩნია საკუთარი კედლები (მრგვალ კიებში და ზოგიერთ სხვა ცხოველებში).

პროტოცერებრუმი — მწერების თავის ტენის წინა განყოფილება.

პროტოცერკალური ფარფლები — ფარფლები, რომლებიც კუდის ღერძული ჩონჩხით გაყოფილია ორ ტოლ ნახევრად (მრგვალპირიანებში).

პროტოცეფალინი — კიბოსნაირთა სხეულის საკუთრივ თავის განყოფილება, რომელზედაც განლაგებულია თვალები, ანტენულები და ანტენები

პროტრომბინი — იხ. პროთრომბინი.

პროფაზა — უჯრედის ბირთვის მიტოზური ან მეიოზური დაყოფის პირველი ფაზა (სტადია), რომლის დროსაც ხდება ბირთვის ქრომატინის ძაფების შემქიდროება და ქრომოსომთა ფორმირება.

პროფერმენტები — ფერმენტების პირველსაწყისი, არააქტიური ფორმა, რომელიც სხვადასხვა ფაქტორების ზემოქმედების შედეგად გადადის აქტიურ ფორმაში.

პროფილაქტიკა — წინასწარი ღონისძიებანი, რომელთა მიზანია დაავადების თავიდან აცილება.

პროფილაქტიკური ღონისძიებანი — გაფრთხილებითი, დაკვითი ღონისძიებანი, რათა თავიდან ავიცილოთ დაავადებანი.

პროფილაქტორიუმი — სამკურნალო-

პროფილაქტიკური დაწესებულება.

პროქსიმალურია — სხეულის შუა ხაზთან, ღერძთან არსებული (საპირისპ. დისტალური).

პროქსიმალურია ზოლო — მორფოლოგიურად ღერძული ორგანოს ქვემო ბოლო ან ქვემო ნაწილი (მაგ., ღეროს ან კალმის ქვემო ბოლო ან ჩისი ქვემო ნაწილი).

პროქტოდეუმი — მრავალჯაგრიანი ქიების უკანა ნაწილი.

პროცედური მალეები — მალეები, რომელთა სხეულს აქვს გამობერილი უკანა და შეზნექილი წინა ზედაპირი.

პროცენოზი — მცენარეული დაქვევება: ორგანიზმთა ერთად ცხოვრების მერყევი ფორმა; ფიტოცენოზის ჩამოყალიბების ფაზა სინცენოზგენეზის პროცესში. ხასიათდება: სახეობების შემთხვევითი შერჩევით; სახეობებით რომელთა დიასპორები ადვილად გადაიტანება ქართი, წყლით და სხვ. აგენტებით; ისეთი სახეობების ბატონობით, რომლებიც ეითარღვეა სწრაფად და უხეად იძლევა ნაყოფს, ან აქვთ ევგერატორულად გაზრავლების დიდი უნარი.

პროცენტრიკული — ლარვის განვითარების სტადია ზოგიერთი თასმისებრი ქიისა, რომელსაც ყავს ორი შუალედი მასპინძელი.

პრევეალსკი ცხენი — გარეული ცხენი, რომელიც აღმოაჩინა გამოჩენილმა რუსმა მოგზაურმა ნ. პრევეალსკიმ ცენტრალურ აზიაში.

პსამოფიტები — მცენარეები, რომლებიც შეგუებულნი არიან ქვიშნარსუბსტრატზე ცხოვრებას და იზრდებიან მხოლოდ ქვიშებზე. მათ მიეკუთვნება: პსამოფიტოფიტები, პსამოქსეროფიტები, პსამოქსერომეზოფიტები, პსამოქსერომეზოფიტიები.

პსამომეზოფიტები — მეზოფიტები, რომლებიც შეგუებულნი არიან ქვიშაზე ცხოვრებას.

პსამოქსერომეზოფიტები — ქსერომეზოფიტები, რომლებიც შეგუებულნი არიან ქვიშაზე ცხოვრებას.

პსამოქსეროფიტები — ქსეროფიტები, რომლებიც შეგუებულნი არიან ქვიშაზე ცხოვრებას.

პსამოქსერომეზოფიტები — ჰიგრომეზოფიტები, რომლებიც შეგუებულნი არიან ქვიშაზე ცხოვრებას.

პტერიგოფორები — თევზის ფართლის საყრდენი ელემენტები.

პტერილიები — ფრინველის კანის მონაკვეთები, რომელზედაც ბუმბული იზრდება; ფრინველის სხეულის ბუმბულით დაფარული ადგილები.

პტეროდაქტილები — მტრინავი ქვეწარმავლების ნაპარბი ჩვეუთი, რომელთაც ქონდათ ძალიან მოკლე კუდი და ფართო ფრთები.

პტეროზავრები — მტრინავი ხელიკები; მეზოზოური ერის ქვეწარმავლების ერთ-ერთი გადაშენებული რიგი, რომლის წარმომადგენლებს ქონდათ ფრთები; ეს უკანასკნელი წარმოადგენდა სხეულის გვერდებსა და წინა კიდურის წაგრძელებულ მეოთხე თათს შორის გადაქიმულ კანის ნაოქს.

პტეროპოდული ლამი — ლამი, რომელიც შედგება ფეხფრთიანი მოლუსკების ნივარებისაგან.

პტილინი — ნერწყვის შედგენილობაში შემავალი ფერმენტი, რომელიც მოქმედებს რთულ ნახშირწყლებზე (სახელობრ სახამებელზე) და შლის მარტივ ნახშირწყლებად (გლუკოზად). იგივეა რაც ამილაზა.

პუბერტატული ჭირკვალი — ემბიოლოგიური ქსოვილი, რომელიც მდებარეობს სათესლ მილებს შორის კუნძულუბის საბით.

პუდრები — ორგანული სასუქი; წარმოადგენს ხელოვნურად გამოშვრალ და ფხვნილად ქცეულ ფეკალურ მასას (იხ. ფეკალური, ფეკალია).

პულაა — 1. კბილის სირბილე; ფაშარი შემაერთებელი ქსოვილი რომლითაც ამოესებულა კბილის ღრუ. 2. ელენთის ძირითადი მასა, რომელიც შედგება რეტრიკულური ქსოვილისაგან.

პულხატორული ამარატი — სისხლძარღვები ან მათი ნაწილი, რომელთა რიტმული შეკუმშვით ხორციელდება სისხლის მოძრაობა ზოგიერთი ქიის (რგოლიანი ქიების) სხეულში.

პულხაცია — პულსის ქონა; გულის ცემა, სისხლძარღვების ძვერა (იხ. პულსი).

პულხი — სისხლძარღვთა კედლების ძვერა, რომელიც გამოწვეულია გულის ყოველი შეკუმშვისას მისგან სისხლს გამოდენით (ისინჯება იქ, სადაც მსხვილი არტერიები სხეულის ზედაპირთან ახლსაა, მაგ., მაჯის შიგნითა მხარეს, საფეთქლებზე და სხვ.).

პულხირება — იხ. პულსაცია.

პუნა — მაღალმთის ქსეროფილური მცენარეულობა ეკლიანი ბუჩქებითა და მრავალწლოვანი ბალახებით სამხრეთ ამერიკაში, ანდის მთებში.

პუპარიუმი — ცრუ პარკი; ლარვის (მატლის)კანის ცვლის დროს მოუშორებელი და გამაგრებული კანი, რომლის შიგნით კუპრი იმყოფება; განს-

ხეაებით მწერების პარკისა, რომელიც წარმოიქმნება სპეციალური ჯირკვლების, ე. წ. სართავი ჯირკვლების გამოწყოფით.

პურეული, მარცვლეული მცენარეები — კულტურული მარცვლეული მცენარეები, რომლებიც მოკავთ მარცვლის მისაღებად (ხორბალი, კეაგი, ქერი, ფეტვი).

პურიანი — ორგანული ფუძე ნახშირბადისა და აზოტის ატომების ორი სპეციალური რგოლით; შედის ნუკლეინის შეავას, ატფ-ის, დნ-ის და სხვა ბიოლოგიურად აქტიურ ნივთიერებათა შემადგენლობაში.

პურკინეს უჯრედება — დიდი ზომის ნერვული უჯრედები ოვალური სხეულითა და მრავალბირთვიანი დენდრიტებით, რომლებიც ღვეს ნათხემის ქერქის შუა ფენაში.

პუსტოში — მარადმწვანე ბუჩქბალახებითა და მრავალწლოვანი ბალახებითა შემკნილი ფორმაიცია, ჩვეულებრივ, ხაესების თანასაზოგადოებებთან მონაწილეობით (გავრცელებულია ევროპის ტენიან ატლანტურ ნაწილში).

პუშტება — უნგრეთისა და ღუნაისპირა დაბლობების ველები.

პყალი — იხ. სტოლონი.

უ

უანგა — მცენარეთა სოკოვანი დაავადება, გამოწვეული უანგა სოკოებით.

უანგბადით შიმშილი — უანგბადის არასაკმარისი, ნორმალურზე მცირე რაოდენობა სისხლში; იხ. ჰიპოქსია.

უანგბადის აქციპტორება — უანგბადის მიმღებები; ნივთიერებანი, რომლებაც ჰაერის მოლეკულური უანგბადით უშუალოდ არ იყანგებიან, მაგრამ იყანგებიან პეროქსიდებიდან ნაწილობრივ ან მთლიანად გამოთიშული

უანგბადის ცალკეული ატომებით.

უანგბადის დავალოანება — უანგბადის დამატებითი რაოდენობა, რომელსაც ორგანიზმი ხმარობს ინტენსიური ფიზიური მუშაობის შემდეგ. ეს უანგბადი იხარჯება მუშაობის პროცესში დაგროვილ ნივთიერებათა ცვლის დიუუანგავი პროდუქტების დასაუანგად.

უანგბადის მოცულობა სისხლშია — იხ. სისხლას უანგბადის მოცულობა.

ენგბადის უკმარობა — მდგომარეობა, რომლის დროსაც ადამიანისა და ცხოველის ორგანიზმი არასრულად მარაგდება ენგბადით.

ენლატინი — ცხოველური წარმოშობის ცილოვანი ნივთიერება, რომლის ხსნარი ფაცივებისას იქცევა ლაბად (სქელ ფაფისებრ მასად); იყენებენ ტექნიკაში, მედიცინაში, კულინარიაში და სხვ.

ენლატინირება — იხ. გალაბება.

ენნეს ორგანო — მღვდრობითი ტკიპის ხახის ახლოს მდებარე ორმაგი პარკი, რომელიც კვერცხის დების დროს იბერება და კედლებში გამოშვებული წებოვანი სეკრეტით (გამონაყო-

ფით) ფარავს კვერცხებს, რომლებიც კოშტებად ეწებებიან ერთმანეთს.

ეორდანონი — სახეობა ან ქვესახეობა, რომელიც ხასიათდება უნიშვნელო ცვლილებებით. ტერმინი შემოიღო პოლანდიელმა ბოტანიკოსმა ი. ლოტსიმ (1916 წ.) ცოცხალ არსებათა კლასიფიკაციის უმდაბლესი ერთეულის გამოსახატავად. მისი წარმოდგენით კ. ლინეს მიერ შემოღებული მცენარეთა და ცხოველთა კლასიფიკაციის ერთეული — სახეობა. თითქოსდა ეორდანონების ერთობლიობაა. სახელწოდება „ეორდანონი“ შემოღებულია ბოტანიკის მოყვარულის ა. ეორდანის პატივსაცემად.

რ

რამდიტები — წამწამიანი კიების (პლანარია) ეპითელში არსებული მუქი, ჩხირისებრი წარმონაქმნები, რომლებიც თავდაცვის ფუნქციას ასრულებენ.

რამდომერები — კიბოსნაირთა თვალის შუქმგარქნობიარე ჩხირები.

რადიალები — თევზის ფართლის ჩონჩხის ელემენტები.

რადიალური კონა — გამტარი კონა, რომელიც განლაგებულია ფესვის პირველად სტრუქტურაში რადიუსის მიმართულებით. შედგება პირველადი ქსილემის რამდენიმე კონისა და მათ შორის მოთავსებული ფლოემის კონებისაგან. დამახასიათებელია თითქმის ყველა წიწვიანი და ფარულათესლოვანი მცენარის ფესვის პირველადი სტრუქტურისათვის.

რადიალური სიმეტრია სხეულისა — სიმეტრია, რომლის დროსაც ერთნაირი ორგანოები განლაგებულია ცენტრიდან გამომდინარე რადიუსებზე (სხივებზე); დამახასიათებელია ნაწლავდრუიანებისათვის.

რადიაციული ქიმიკა — დასხივების შემ-

დეგ რეციტიენტის ორგანიზმში უცხო უჯრედების გამრავლება და განსხვავებული გენეტიკური წარმოშობის უჯრედების თანაარსებობა.

რადიაქტიური ფონი — ბუნებრივი და ხელოვნური რადიაქტივობის დონე ბიოგეოცენოზის პირობებში.

რადიაქტიურობა — ქიმიური ელემენტის ატომგულის თვითნებური ან ხელოვნურად გამოწვეული დაშლა, რასაც თან სდევს ელექტრონების, პოზიტრონების და სხვა ელემენტარული ნაწილაკების გამოსხივება.

რადიომოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს რადიაქტიური გამოსხივების მოქმედებას ცხოველურ და მცენარეულ ორგანიზმებზე.

რადიოთერაპია — რადიუმითა და სხვა რადიაქტიური ნივთიერებებით მკურნალობა.

რადიომგარქმობელობა — ბიოლოგიური ობიექტების თვისება შეიცვალონ მაიონიზებელი რადიაციის გავლენით.

რადიორეზისტენტობა — ორგანიზმის ან ქსოვილის გამძლეობა სხეულის სხვა მათგანზე უმეტესად მკურნალებს მათგან.

•რადიოსენსიბილიზაცია — ბიოლოგიური სისტემების რადიოჰერმობიარობის ამოღების საშუალება მაიონიზებელ გამოსხივებათა მეხე ზემოქმედების მიმართ.

•რადიოტოქსინები — ნიეთერებები, რომლებიც წარმოიქმნება უჯრედის ან ორგანიზმის დასხივების შედეგად.

•რადულა — საფხეკი; ზოგიერთი მოლუსკის ხახაში მოთავსებული რქოვანი ფირფიტა, რომელიც რადიონიმე ასეული პატარა კბილაკებითა მოფენილი, მისი საშუალებით ღებვა საკვების დაჭერა და გაფხეკა. მნიშვნელოვანი სისტემატიკური ნიშანია მოლუსკების სახეობათა დადგენისათვის.

•რანში — იხ. რაკი.

•რამენი — ნაძენარი ტყე ტაიგის ზონაში.

•რამფორინები — მფრინავი ხელოკების ნაპარჩი ჭგუფი გრძელი, ვიწრო ფრთებითა და გრძელი კუდათ.

•რაოდენობრივი აღრიცხვა — ცხოველთა ან მცენარეთა რაოდენობის აღრიცხვა (ჩვეულებრივ სახეობების მიხედვით) გარკვეულ ტერიტორიაზე.

•რაოდენობრივი ცვალებადობა — იხ. ცვალებადობა რაოდენობრივი.

•რახა — 1. ტაქსონომიური კატეგორია, რომლითაც ბოტანიკასა და ზოოლოგიაში გამოხატავენ ეკოლოგიურად, გეოგრაფიულად, ზოგჯერ კი მორფოლოგიურად მეტ-ნაკლებად გამოიჩნულ ინდივიდთა ჭგუფების სახეობის ან ქვესახეობის შიგნით. 2. საერთო წარმოშობის ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებული ჭგუფი შექვიდროებით მიღებული ზოგიერთი საერთო ნიშნით: კანის და თმის ფერი, თავის ქალას ფორმა და სხვა. არჩევენ თეორიკანთანა, შავკანთანა და უვითელკანთანა რასას.

•რასიზმი — ანტიმექსიკური თეორია და რეაქციული პოლიტიკა, რომელიც ეყრდნობა რა ადამიანთა ცალკეული რასის გარეგნულ (ფიზიკურ) თავი-

სებურებებს, ამტკიცებს თითქოს არსებობდეს ადამიანთა, „სრულფასოვანი“ და „არასრულფასოვანი“, „მალი“ და „დაბალი“ რასები.

რახაბილიზ რეაქცია — ცილოვან ნიეთერებათა აღმოჩენის ერთ-ერთი რეაქცია, რაც შემდეგში მდგომარეობს: შაქრისა და გოგირდმევაას კონცენტრირებული ხსნარების მოქმედებით ცილები იღებება სხვადასხვა ელფერის (წმინდა წითელი, ძოწეული, მოიისფრო წითელი) წითელ ფერად, რომელიც მიკროსკოპში ვარდისფერად გვეჩვენება. ეს რეაქცია შეპირობებულია ცილოვან მოლეკულაში არომატული ჭგუფების არსებობით.

რაფიდები — მეაუნქეავა კალციუმის ნემსისებრი, ორმხრივ წვეტიანი კრისტალების დასტები, რომლებიც წარმოიქმნება მცენარის (მეტწილად ერთლებნიანთა) უჯრედებში.

რაქიტი — ბავშვთა დაავადება, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ძვლებისა და ნერვული სისტემის-განვითარების დარღვევა; გამოწვეულია ორგანიზმში მინერალური მარცების ნაკლებობით და მათი ცვლის დარღვევით.

რაცემოზული უვავილდე — იხ. ბოტრიული უვავილდე.

რახისი — 1. ფრთისებრ რთული ან ფრთისებრ განკვეთილი ფოთლის ღერძი, რომელზედაც ფოთოლაკები ან ფოთლის ნაკეთებია მიმარებელი. 2. გვიმრანაირთა ფოთლის ულწი. 3. ზოგიერთი მრგვალი ჰიის საკვერცხის მილში გამავალი ღერაკი, რომლის ირგვლევი სასქესო უჯრედებია განლაგებული.

რახიტი — იხ. რაქიტი.

რბილობა მცენარისა — იგივეა რაც ძირითადი ქსოვილი; პარენქიმა.

რგოლურა — სანაყოფე ყლორტის ტიპი მარცვლოვანთა ჭიშებში.

რგოლური ფოთოლგანლაგება — მცენა-

რეთა ფოთოლგანლაგების ერთ-ერთი სახე, როდესაც ერთი მუხლიდან გამოდის სამი ან მეტი ფოთოლი; ცალკეული რგოლის ფოთლები ერთმანეთს მორიგეობს და სხედან ზემოთ და ქვემოთ მდებარე ფოთლებს შუა (ყვავისთვალას, ელოდას, შვიტას და სხვ.).

რგოლური მურკლები — ზოგი მცენარის ქურკლები, რომლის კედლები შექნილია რგოლურად გასქელებულგარსიანი უჩრდებისაგან.

რგოლურკლიანი მცენარეები — მცენარეები, რომლებშიც დიდლიამეტრის კურკლები მხოლოდ გაზაფხულის (აღრულა) მერქანშია წრიულად დალაგებული (თუთა, მუხა, წაბლი, აკაი და სხვ.).

რეაკლიმატიზაცია — მცენარეთა და ცხოველთა ხელახლად მოშენება ისეთ ადგილებში, სადაც ისინი ადრე იყვნენ გავრცელებული და გადაშენდნენ.

რეაქცია — 1. ორგანიზმის საპასუხო მოქმედება ჭრეგან და შინაგან გალიზიანებაზე. 2. ორი ან რამდენიმე ნივთიერების ურთიერთმოქმედება; რომლის შედეგად წარმოიქმნება ახალი ნივთიერება. 3. რაიკე ზემოქმედების საპასუხო მოქმედება.

რეაქცია მომორტანხმლანტაციოზე — რეციპიენტი ორგანიზმის იმუნოლოგიური რეაქცია ქსოვილზე, რომელიც გადმოწერვილია იმავე სახეობის, მაგრამ სხვა გენოტიპის მქონე ორგანიზმიდან. აფერხებს ტრანსპლანტატის შეხორცებას.

რეაქციის ნორმა — ნიშანთვისების მორლოგიკური ცვალებადობის ფარგლები. ზოგიერთ ნიშანთვისებას ახასიათებს რეაქციის ძალიან ფართო ნორმა, ზოგს — შედარებით უფრო ვიწრო.

რეგენერაცია — ორგანიზმის მიერ დაკარგული ორგანოების ან მათი ნაწილების და ფუნქციის აღდგენა. ეს თეი-

სება საფუძვლად უდევს ვეგეტატიურ გამრავლებას.

რეგიონალური — რაც ეხება ცალკეულ მხარეს, ქვეყანას ან რამდენსავე მუზობელ ქვეყანას; ადგილობრივი, მაგ., რეგიონალური კვლევა — ცალკეული მხარის, რაიონის, ქვეყნის კვლევა.

რეგიონი — ბუნებრივი დარაიონების ერთეულთა საერთო აღნიშვნა.

რეგრესი — იხ. რეგრესული განვითარება.

რეგრესული განვითარება — ორგანიზმის აგებულების გამარტივება ევოლუციის პროცესში, რაც გამოიხატება რეგრესიონალურ სისტემის გაქრობაში, ბიოლოგიური აქტიურობის ნიშნთა დაკარგვაში და ა. შ. (ზოგიერთ პარაზიტ ცხოველში).

რედია — ზოგიერთი ბრტყელი კიის (მაგ., ლეიქლის ორპირას) განვითარების ლარველი (მატლობის) ერთ-ერთი (ნესამე) სტადია, რომელიც ვითარდება პირველ შუაშეულ მარჩენალში და აქვს მატლობის სტადიაში გამრავლების უნარი.

რედუქციაცია — გაორმაგება; მაგ., ქრომოსომის გარკვეული სეგმენტის გაორმაგება ქრომოსომთა პალოლიდურ ანაწყობში.

რედუქცია — ამა თუ იმ ორგანოს (ინმისი ნაწილის) გაქრობა ან განუვითარებლობა მისი ინდივიდუალური ან ისტორიული განვითარებას დროს (იხ. ორგანოთა რედუქცია).

რედუქცია ორგანოებს — იხ. ორგანოთა რედუქცია.

რედუქციული დაყოფა — მეიოზი; სასქესო უჩრდების დაყოფა, რომლიც დროსაც ხდება ქრომოსომთა რიცხვის განახევრება და თითოეული შვილეული უჩრდის ბარტივი ლებულთან ღედა უჩრდის ბარტივის ქრომოსომთა ნახევარს. შედგება ორი, ერთმანეთის მოქდენო — ჰეტეროტიპური და ჰომოტიპური დაყოფისა-

გან. მეიოზშიც, ისევე, როგორც მიტოზში, არჩევენ ოთხ ფაზას: პროფაზა, მეტაფაზა, ანაფაზა და ტელოფაზა.

რელაქსოლო სხეულაკება — იხ. მიმართული სხეულაკე. აბორტული უჯრედები. პოლოციტები.

რელაქსენტები — ორგანიზმები, რომლებიც კვების პროცესში რთულ ორგანულ ნივთიერებებს გარდაქმნიან მინერალურ შენაერთებად. მათ მიეკუთვნება მთელი რიგი ბაქტერიებისა, კერძოდ ლაზობის ბაქტერიები.

რელაქსირებული განაყოფიერება — ნორმალური განაყოფიერების შენაცვლება ერთი სქესის, ჩვეულებრივ მღვდრობითი, ორი გააქტის შერწყმით.

რელაქსირებული ორგანო — განუვითარებელი ორგანო.

რეკვათიზმი — გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის, სახსრებსა და კუნთების დაავადება, რომელსაც თან ახლავს ტკივილი, ტეხა.

რეზერვაცია — 1. რეზერვის, ზარავის შექმნა. 2. ტერიტორია, რომლის ბუნებრივი სიმდიდრე (ტყეანარები, ცხოველები) დაკულია სახელმწიფოს მიერ. 3. ჩრდილოეთ ამერიკაში, საცხრეთ აფრიკასა და ავსტრალიაში: ადგილი სადაც იძულებითი წესით აიიან დასახლებულა ადგილობრივი მკვიდრნი.

რეზერვუარი ანვანისა — ცხოველები, რომლებიც შეიცავენ სხვა ცხოველთა დაავადების უნარის მქონე ავადმყოფობის გამომწვევეებს.

რეზექცია — მთლიანი ორგანოს ან ნაწილის ამოკვეთა ოპერაციის საშუალებით.

რეზინოზიზმი — ფისის დენა.

რეზონატორი — ხმის პარკები.

რეზორაცია — რისიმე დაცხრომა, გაწოვა, შეწოვა.

რეზუს-ფაქტორი — ერთ-ერთი სახე აგლუტინოგენებისა, ე. ი. ნივთიერე-

ბისა, რომელიც იმყოფება ერთორციტებში და მონაწილეობს სისხლის შეღდების პროცესში.

რინოფექცია — ორგანიზმის განმეორებითი (მეორედ) დაავადება, ადრე გადატანილი ასეთივე ავადმყოფობით.

რეკაპიტულაცია — წინაპართა ნიშანთვისების განმეორება ორგანიზმის ინდივიდუალური განვითარების ადრეულ (ემბრიონული განვითარების) ეტაპზე.

რეკონსტრუქცია ფაუნსა — ფაუნის შეცვლა, მასში ახალი, ძვირფასი ფორმების შეტანით და სასარგებლო ცხოველების გაზრდისა და მანეცხოველთა შემცირების ან მოსპობის გზით.

რეკონსტრუქცია — იქ ფორმების ხელახალი გამოჩენა, უფრო გვიან გეოლოგიურ პერიოდში, რომლებიც შედარებით უფრო ადრეული გეოლოგიური პერიოდისათვის დამახასიათებელ ფორმებადაა მიჩნეული.

რელაქსაცია — სხეულის დაძაბული მდგომარეობის შესუსტება.

რელაქსიონი — საკვებცხეების ყვითელი სხეულიდან მიღებული პორპონალური ნივთიერება.

რელაქტი — წარსული გეოლოგიური ეპოქებიდან შემორჩენილი მცენარე ან ცხოველი.

რელაქტური — რელაქტის სახით შემორჩენილი, მაგ., რელაქტური მცენარე ან ცხოველი.

რელაქტური არეალი — რელაქტური სახეობის ან გვარის უფრო ფართო არეალის შემორჩენილი (ნაშთი) ტერიტორია.

რელაქტური ენდემიზმი — იხ. პალეოენდემიზმი.

რელაქტური ფიტოცენოზი — მცენარეთა თანასაზოგადოება, რომელიც შემორჩენილია წარსულ ეპოქაში უფრო ფართოდ გავრცელებული მცენარეულობიდან. ანსწავებენ

სრულ და არასრულ რელიქტურ ფიტოცენოზებს.

რემა — ცხენის ჯოგი.

რემონტანტური მცენარე — მცენარე, რომელიც რამდენიმეჯერ ყვავილობს და ნაყოფმსხმოიარობს წლის განმავლობაში (ვარდის, ციტრუსების, მარწყვის და სხვათა ზოგიერთი ფორმა).

რენინ-ანგიოტენზინური სისტემა — ბიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებების ჯგუფი, რომლებიც დიდ როლს ასრულებენ სისხლძარღვთა ტონუსის რეგულაციაში.

რენინი — თირკმლის ქერქოვანი შრის პროტეოლიტური ფერმენტი (იხ. ქინოზინი).

რეობაზა — ნერვის აგზნების ძირითადი ზღვარი.

რეოტაქსისი — ზოგიერთი უმარტივესი ორგანიზმის თვისება იმობრასო სითხის დინების საწინააღმდეგოდ (დადებითი რეოტაქსისი) ან მისი მიმართულებით (უარყოფითი რეოტაქსისი). ასეთი თვისება აქვს ლორწოვანი სოკოების პლაზმოდიუმს, როზელოც ტენიან სუბსტრატზე მოძრაობს წყლის დინების საწინააღმდეგოდ.

რეოტროპიზმი — წყალში (გაძინარე) მოშენებული ბევრი მცენარის ფესვის თვისება მოიღუნოს ან წყლის დინების საწინააღმდეგოდ (დადებითი რეოტროპიზმი) ან წყლის დინების მიმართულებით (უარყოფითი რეოტროპიზმი). ამ თვისებას ყველაზე ზეტად ამჟღავნებს ქვაროსანთა ოჯახის წარმომადგენლები.

რეოფილები — იხ. რეოფილური ცხოველები.

რეოფილური ცხოველები — ცხოველები, რომლებიც ცხოვრობენ მიმდინარე წყლებში (მდინარეებსა და ნაკადულებში).

რეპრესორი — ნივთიერება, რომელიც არეგულირებს გენების მუშაობას.

რეპროდუქციული განვითარება — ონტოგენეზის პერიოდი, რომლის

დროსაც, ვეგეტატიურა ორგანოების წარმოქმნასთან ერთად, მიმდინარეობს რეპროდუქციული ორგანოების წარმოქმნა. რეპროდუქციული განვითარება მოიცავს სიმწიფის და გამრავლების ეტაპს.

რეპროდუქციული ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც მონაწილეობს ორგანიზმის გამრავლებაში, როგორც სქესობრივ ისე უსქესო გამრავლებაში, მაგ., ყვავილი მცენარეებში.

რეპტილიები — იხ. ქვეწარმავლები.

რესპირატორი — მოწყობილობა (ფილტრია ან ნიღაბი ან ნახევარნიღაბი) სასუნთქი ორგანოების დასაცავად მანვანე გაზებისა და მტერისაგან.

რესპირაცია — იხ. სუნთქვა.

რესპირომეტრი — სუნთქვის ინტენსივობის გასაზომი ხელსაწყო.

რესტიტუცია — რეგენერაციის ერთ-ერთი სახე, როდესაც სხეულის რიზელიმე ნაწილიდან (ზოგჯერ მეტად უმნიშვნელო) ხდება მთელი ორგანიზმის ან ორგანოს აღდგენა (დამახასიათებელია, მაგ., მცენარე ბეგონიასათვის).

რეტარაცია — 1. გარკვეული ნიშანთვისებების მოგვიანებით გამოჩენა ონტოგენეზის მსვლელობის დროს (უფრო ნაადრევ ფილოგენეზურ მდგომარეობასთან შედარებით). 2. გენის მოქმედების დაყოვნება, რის შედეგადაც გვიან ჩნდება და ფენოტიპურად დასუსტებულია ის ნიშანი, რომელსაც აკონტროლებს მოცემული გენი.

რეტე — ცხერების, თხებისა და ზოგიერთი სხვა ცხოველის ავადმყოფობა გამოწვეული თანამისებრი კიის მატლებისაგან, რომელიც სახლდება ცხოველის ტვინში.

რეტეკულა — მგრძობიარე უჯრედების ჯგუფი, რომელსაც შეიცავს კიბოსნაირების რთული თვალის ომატიდები (თვალუკები).

რეტყულო-ენდოთელური ქსოვილი — ორგანიზმში ფართოდ გაფანტული ნაკლებდიფერენცირებული შემაერთებული ქსოვილი, რომლის უჯრედებს გააჩნია ფაგოციტური თვისება.

რეტყულოციტები — მარცვლოვანი სტრუქტურის მქონე ერთროციტები.

რეტყულო-ენდოთელური ხისტემა — შემაერთებელი ქსოვილების უჯრედთა სისტემა, რომელიც იცავს ორგანიზმს შხამებისა და ბაქტერიებისაგან და ეხმარება იმუნიტეტის გამოშვებაში.

რეტყულოური ქსოვილი — შემაერთებული ქსოვილის სახე.

რეტინა — იხ. ბაღურა 2.

რეუტილიზაცია — მცენარის მიერ ადრე შთანთქმული ნივთიერებებს ხელშეორედ გამოყენება. მაგ., ფოთოლცვენის წინ კალიუმის, ფოსფორის, აზოტისა და ზოგი სხვა ელემენტის მნიშვნელოვანი ნაწილი ფოთლებიდან გადადის ღეროში, ხოლო შემდეგ ისევე გამოიყენება მცენარის ნორჩი ნაწილების ზრდის დროს.

რეუტლექსია — ცოცხალი ორგანიზმის საპასუხო რეაქცია გარეგან გალიზიანებაზე, რაც ხორციელდება ცენტრალური ნერვული სისტემის მეშვეობით. ეს არის ორგანიზმში მიმდინარე ყოველი პროცესი, რომელიც წარმოიქმნება რეცეპტორების გალიზიანების საპასუხოდ და უშუალოდ ნერვული სისტემის მოქმედებასთანა დაკავშირებული. არჩევენ პირობით და უპირობო რეფლექსს.

რეფლექსოგენური ზონები — სისხლის მიმოქცევის სისტემის უბნები, რომლებიც მდიდარია რეცეპტორებით.

რეფლექსური თეორია — თეორია, რომლის მიხედვით ნერვული სისტემა, ორგანიზმის ყველა ფუნქციას განაგებს რეფლექსური მექანიზმის საშუალებით.

რეფლექსური რკალი — ნერვული წარმონაქმნების ერთობლიობა, რომლი-

თაც ხორციელდება რაიმე გარეეული რეფლექსი; ის გზა, რომელსაც ავზნება გაივლის რეცეპტორიდან ცენტრალური ნერვული სისტემის მეშვეობით მომუშავე ორგანომდე; ჩვეულებრივ შედგება სამი ნეირონისაგან: ცენტრისკენული, შუამდებარისა და ცენტრადანულისაგან.

რეფრაქტორული პერიოდი, ფაზა — ქსოვილის უზღუნებადობის მოკლე პერიოდი, რომელიც დგება ნერვულ იმპულსზე ნეირონის ან კუნთოვანი ბოქოს რეაქციის შეწყვეტა.

რეფრაქტორულობა — ავზნებადობის დროებითი დაქვეითება ან გაქრობა, რასაც ადგილი აქვს ძლიერი გალიზიანების შემდეგ.

რეფრაქცია — სინათლის სხივის გარდატეხა.

რეფუჯიუმი — თავშესაფარი; დედამწიწის მონაკვეთი, სადაც მცენარეებმა გადაიტანეს მათთვის უარყოფითი ფიზიკურ-გეოგრაფიული მოვლენები, სახელობრ გამყინვარების პერიოდი.

რექსიგენური უჯრედშორიხები — იხ. რექსიგენური ღრუები.

რექსიგენური ღრუები — მცენარის უჯრედშორისი სივრცეები (მიგნითა ღრუები), რომლებიც წარმოიქმნება უჯრედების გავლეთის, ხოლო შემდეგ გამოშრობისა და სიკვდილის შედეგად. ასე წარმოიქმნება, მაგ., მარცვლოვანთა მუხლთშორისების ღრუები.

რექტიფიკაცია — თხევადი ნარეუების გაყოფა, შენარეუებისაგან გაწმენდა.

რექტიფიცირება — იხ. რექტიფიკაცია.

რექტუმი — სწორი ნაწლავი.

რეცეპიენტი — იხ. რეციპიენტი.

რეცეპტაკულუმი — 1. ზოგიერთი სოკოს ევგვრატორი სხეული, რომელიც, სხვა სოკოებისაგან განსხვავებით, შექმნილია ნაძვილი ქსოვილისაგან. 2. ნაყოფსხეულის შიგნითა უნაყოფო ნაწილი გასტერომიციტების

რიგის უშლლეს წარმომადგენლებში; აქეს ღრუ ცილინდრის ფორმა კავერნის მსგავსი აგებულების კედლებით.

რეცეპტორი — 1. ორგანო, რომლითაც ხდება გარეგანი ან ორგანიზმის შინაგანი გარემოდან მომდინარე გაღიზიანების მიღება. 2. მგრძობიარე ნერვული ბოჭკოების დაბოლოება, რომელიც რეაგირებს განსაზღვრული ტიპის გამღიზიანებელზე. რეცეპტორებს მიეკუთვნება გრძნობის ყველა ორგანო.

რეცესიული ვენები — ვენები, რომლებიც ფენოტიპში მელანდებიან მხოლოდ მამის, როცა ისინი იმყოფებიან ორივე ჰომოლოგიურ ქრომოსომაში, ე. ი. იმყოფებიან ჰომოზიგოტურ მდგომარეობაში.

რეცესიული ნიშანი — ერთ-ერთი მშობლის ნიშანი, რომელიც ჰეტეროზიგოტურ ორგანიზმში არ მელანდება, მაგრამ ამ ნიშნის შემეკიდრეობით გადაცემის შესაძლებლობა შენარჩუნებულია; გარეგნულად გამჭარალი ნიშანი.

რეცესულობა — ჰიბრიდულ შთამომავლობაში ერთ-ერთი მშობლის ნიშნების უქონლობა, დაჩრდილება.

რეცესივი — თითქოს გამჭარალი მოვლენების დაბრუნება, განმეორება; მაგ., ავადმყოფობის შემობრუნება.

რეცესივინტი — 1. ადამიანი, რომელსაც სისხლს გადაუსხავენ ან რაიმე ქსოვილს გადაუნერგავენ. 2. ჰურჭელი, რომელიც წარმომადგენს სითხეების ან გაზების მიმღებს.

რეცესორული აგზნება და შეკავება — აგზნებისა და შეკავების ისეთი ურთიერთდამოკიდებულება, როდესაც ერთი ჩვეუთი კუნთების ცენტრების აგზნებას თან ახლავს მეორე ჩვეუთი კუნთების ცენტრების შეკავება.

რეცესორული ინერვაცია — რეფლექსური მექანიზმი, რომელიც უზრუნ-

ველყოფს ჩონჩხის კუნთებს ურთიერთ შეთანხმებულ ინერვაციას.

რთული გავა — ფრინველების ერთად შეერთებული წელის ძალები, თქონა ძვლები, გაეისა და კუდის ძალების ნაწილი.

რთული დეტერმინანტი — ერთი ან მეტი რიცხვი გენებისა, რომლებიც ურთიერთ შემოქმედებისას აპრობებენ ზოგერთი ფენოტიპური ნიშნის გამოვლენებას.

რთული თავთავი — თავთავიებრივი ყვავილენი, რომლის მთავარ ღერძზე პატარა ზომის ყვავილენები — თავთვენებია განლაგებული (მარკელოვან მცენარეთა თავთავი).

რთული ნაყოფი — ნაყოფი, რომელიც განვითარებულია ერთი ყვავილის რამდენიმე ბუტყოდან (ტოლს, მაველი, ბაიას და სხვ. ნაყოფი); მას ნაქრები ნაყოფიც ეწოდება.

რთული ნახშირწყლები — იხ. პოლისაქარბები.

რთული რეფლექსური აქტი — პირობითი და უპირობო რეფლექსების კომპლექსი, რომელიც გვაძლევს ამა თუ იმ რეფლექსურ ეფექტს.

რთული ფოთოლი — ფოთოლი, რომელიც შედგება საერთო ყუნწზე დამოუკიდებლად განლაგებული ერთზემეტი თანაწევრისაგან — ფოთოლაკისაგან. ყველაზე მარტივი რთული ფოთოლი შედგება ორი, სამი, იშვიათად ოთხი ფოთოლაკისაგან. ამიტომ არჩევენ ორ, სამ ან 4 ფოთოლაკიან რთულ ფოთოლს; მრავალფოთოლაკიან რთულ ფოთლებს ყოფენ თათისებრ და ფრთისებრ რთულ ფოთლებად.

რთული ქოლგა — მარტივი ქოლგებისაგან ანუ ქოლგაკებისაგან შემდგარი ყვავილენი, რომელიც, ჩვეულებრივ, ქოლგოსან მცენარეებისათვისაა დამახასიათებელი.

რთული ყვავილენი — ყვავილენი, რომელიც შედგება რამდენიმე ერთნა-

რი ან სხვადასხვა მარტივი ყვავილე-
დისაგან (ჩთული თაეთაი, ჩთული
ქოლგა, ფარი და სხვ.).

რიბოზა — მონოსაქარიდი პენტოზების
ჯგუფიდან; შედის რიბონუკლეინმე-
ვას, აღენოზინისა და სხვა ნიეთიე-
რებების შემადგენლობაში.

რიბონუკლეინის მჟავა — ნუკლეინის
ერთ-ერთი მჟავათაგანი; პოლიმერი,
რომელიც შედგება ნახშირწყალ-რიბო-
ზას შემკველი ნუკლეოტიდებისა-
გან; მონაწილეობს ცილების სინთე-
ზში; შემოკლებულად — რნმ.

რიბონუკლეოპროტეინი — რიბონუკლე-
ინის მჟავას შემკველი პროტეინი.

რიბოზომები — ცხოველთა და მცენარე-
თა უჯრედების უწყრილესი მარცკლა-
ნებრი ფორმის ორგანოიდები, რომ-
ლებიც გაბნეულია ციტოპლაზმაში,
უმთავრესად კი ენდოპლაზმური ბა-
დის მემბრანის ზედაპირზეა მოთავსე-
ბული; ასრულებენ ერთგვარი „ამწყ-
ობი კონვეიერის“ როლს; მათზე მიმ-
დინარეობს ცილების მოლეკულების
სინთეზი; შედგება რიბოსომული რნმ-
საგან.

რიბოფლავინი — ვიტამინი B₂. ყვითელი
ფერის წყალში ხსნადი ნიეთიერება,
რომელიც შედგება რიბიტის სპირტისა
და აზოტოვანი ფუძისაგან.

რივი — სისტემური კატეგორია,
რომელიც აერთიანებს ნათესაურ
ოჯახებს; წარმოადგენს კლასის ნა-
წილს.

რივილობა — ჩონჩხის კუნთების ფუნქ-
ციონალური (დაქიმული) მდგომარე-
ობა.

რიზინები — სოკოს ჰიფების კონები,
რომლებითაც ფოთლისებრი მღიერები
სუბსტრატზეა მიმაგრებული.

რიზომენტოზი — ზღვების, ტბებისა და
სხვა წყალსატევების ფსკერზე მცხო-
ვრები მცენარეების ერთობლიობა,
რომლებიც ფესვებით ან რიზოიდე-
ბითა სუბსტრატზე მიმაგრებული.

რიზოიდები — წერილი ძაფის ან ბეწ-

ვის სახის ფესვისებრი წარმონაქმნი,
რომლის საშუალებით ხდება მცენა-
რის სუბსტრატზე მიმაგრება და იქი-
დან საკვები ნიეთიერების შეწოვა.
დამახასიათებელია ხავსებისა და რივ
უმდაბლეს მცენარისათვის.

რიზომი — მოკლე ხორცოვანი ფესურა
(სეინტრის, ფრინტას, ხარისთვალას,
და სხვათა ფესურა). მოძველებული
ტერმინია.

რიზომორფები — სოკოს სხეულის ნა-
წილი გრძელი კიშების, ე. ი. მიცე-
ლიარული კიშების ან თასების სა-
ხით, რომლის დანიშნულებაცაა წყლისა
და საკვები ნიეთიერების გატარება
სუბსტრატში მყოფი მიცელიუმიდან
ნაყოფსხეულებსაკენ. აგებულები-
თა და ფუნქციებით რიზომორფები
მოგვაგონებს უმაღლეს მცენარეების
კურკლებს. დამახასიათებელია მანქ-
ვალა და სხვა უმაღლესი სოკოსათ-
ვის.

რიზოპლასტი — წერილი ძაფი, რომ-
ლითაც შეერთებულია ზოგიერთი
ერთუჯრედიანი შოლტოსანის შოლ-
ტი ბირთვთან.

რიზომოდიები — ზღვის ნიჟარიანი აქე-
ბის წერილი პროტოპლაზმატური ძა-
ფები — ფსევდომოდიები (ცრუფე-
ხები).

რიზომოდიუმი — იხ. რიზომოდიები.

რიზომფერო — ფესვთანური ზონა, რო-
მელშიც თავმოყრილია ფესვთა გა-
მონაყოფებით მიზიდული უამრავი
მიკროორგანიზმი.

რიზოფორები — ზოგიერთი გვიმრის
(სელაგინელას) განსაკუთრებული
ორგანო, რომელსაც აქვს გრძელი
წერილი ფესვის სახე; ნამდვილი ფე-
სვისაგან განსხვავებით რიზოფორე-
ბი ეგზოგენური წარმოშობისაა (წარ-
მოიქმნებიან ღეროს განშტოების
ქვემოთ) და შალითა არ გააჩნია. მი-
წასთან მიახლოებისას ისინი თავიანთ
ბოლოებზე ინეითარებენ დამატებით
ფესვებს.

რითმი — რაიმე მოვლენის კანონზომიერო შენაცვლება. მორიგეობა (მაგ., გულის ექნთების შეკუმშვა).

რეკეციები — დაავადების გამომწვევეი ორგანიზმები, რომლებიც ზომითა და სირთულით შუალედებია ვირუსებსა და ბაქტერიებს შორის. პარაზიტობენ მწერების და ტკიპების უჭრედებში; ზათი კბენის შედეგად დაავადება გაადლის ადამიანზე.

რინოსეკლომი — ღრუ, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს მილის ფორმის დახშულ ტომარას, რომელშიც ზოგიერთი ცხოველის (ნემერტინების) ზორთუმია მოთავსებული.

რიცინი — ცილა ალბუმინების ჭგუფიდან; გვხვდება აბუსალათინის თესლებში; მძლავრი საწამლაგია ადამიანისა და ცხოველისათვის.

რიცხვობრიობა, ხიუხე — ინდივიდთა როდენობა ამა თუ იმ ცენტრიკურ პოპულაციაში, რაც გამოხატულია ფართობის ერთეულზე რიცხვებში ან პირობით მიღებულ ბალებში. განისაზღვრება ინდივიდთა უშუალო დათვლით რაიმე სიდიდის საცდელნაკვეთზე.

რკალბესშორახი იოგები — მალეების რკალბეს შორის მდებარე ძალიან მაგარი, მკვრივი იოგები, რომლებიც შედგება ელასტიური ბოქიკობისაგან. მათ ყვითელ იოგებსაც უწოდებენ.

რკალისებრძარღვიანი ფოთლი — ფოთლი, რომელიც ხასიათდება ფუძესთან და წვერში ერთმანეთთან შეერთებული რამდენიმე რკალისებრი თანაბარი ძარღვით (შროშანის ფოთლები).

რკა — მუხის ნაყოფის სახელწოდება. მშრალი უხსნადი, ერთესლიანი ნაყოფი მაგარი, გახვეებული, ფილასებრი ნაყოფსაფარით.

რნე — რიბონუკლეინის მეჯას შემოკლებული აღნიშვნა.

როდოლოგია — ბოტანიკის ვიწრო დარგი ვარდების შესწავლის შესახებ.

როდოფხინი — იხ. მხედველობის პერი.

როდოქსანტინი — ზოგიერთი მწვანე მცენარის ფოთლების პიგმენტი, რომელიც ახლოს დგას კაროტინთან.

როზეტი ფოთლებისა — მცენარის ღეროს ძირში, უშუალოდ მიწის ზედაპირზე თავმოყრილი ფოთლების ჭგუფი, მაგ., მარწყვა-ბალახის, ბაბუაწვერას, კლდისვაშლას და სხვათა როზეტი.

როლანდის დარი — ძუძუმწოვართა თავის ტვინის წინა ნახევარსფეროების შეზღისა და თხემის ნაკეთებს შორის მდებარე დარი.

რომბული ფოსო — მოგრძო ტვინის მეოთხე პარაკუტი, რომელსაც აქვს რომბისებრი ფორმა.

რომალიები — სციფოიდური მელდუხის (აურელას) ქოლგის კიდზე, გამობურტულბების სახით, არსებული განაძირა სხეულაკები. თითოეულ რომალეუმში (ჩვეულებრივ არის 1-2) მოთავსებულია თვალუკი, წონასწორობის ორგანო, სტატოლიტები და წერეული განგლიუმები.

რომალიდები — მქლომარე მელდუხების (სციფოიდური მელდუხებიდან) სუბსტრატზე გადაადგილების ორგანოები, რომლებიც თავის მხრივ რომალეუმის სახეცვლელბას წარმოადგენს.

როტრუმი — 1. ნამარხი თავფეხიანი მოლუსკების (ბელემნიტები) კირიანი ჩონჩხის ნაწილი; 2. თევზის თავის ნაწილი, რომელიც პირის ხერელის წინაა გამოშვერილი; 3. უმალესი კიბოების (მდინარის ციბო) თავმკერდზე (თვალების წინ) არსებული მახელი; გამონაზარდი. 4. დინგი.

როტაცია — საბრებში მოძრაობა, რაც უზრუნველყოფს ორგანოთა მობრუნებას.

როტაციული მოძრაობა პროტოპლაზმაში — პროტოპლაზმის წრიული მოძრაობა.

რაობა ზოგიერთი მცენარის უჩრდ-
ლებში; ჩვეულებრივ შემჩნეულია იმ
უჩრდლებში, რომლებშიც მთელი
პროტოპლასტი კედლის გასწვრივაა
მოთავსებული, უჩრდის შუა ნაწილი
კი დიდი ზომის ცენტრალური ე-
კუოლითაა დაკავებული.

არბიქანტინი — ნარინჩისფერი პიგმენ-
ტი კაროტინოიდების წგუფიდან;
გვხვდება ასკილის ნაყოფში.

არდეარალური მცენარეები — მცენა-
რეები, რომლებიც იზრდება საცხოვე-
ლებელი ადგილების ახლოს, გზის
პირებზე, დანაგვიანებულ ადგილებში
და ა. შ.

**არდეარალი პროცენოზი, დაჩკუფე-
ხა** — მცენარეთა დროებითი დაჩკუ-
ფეხა ნაგვიან ადგილებზე.

არდიშენტი — 1. ბ. რუდიშენტული
ორგანო. 2. რამე გამჭრალი მოვლე-
ნის ნაშთი, კვალი.

არდიშენტული ორგანო — ორგანო,
რომელმაც ევოლუციის პროცესში
დაკარგა თავისი პირვანდელი მნიშვნე-
ლობა და თანდათანობით ქრება.

არუთხი უჩრდები — აღორტეილი უჩ-
რდები, რომლებიც კამპარების გა-
რეთა ზედაპირზე შემოხლართული.

არხი ნათიერება ტვინისა — თავისა და
ზურგის ტვინის მუქად შეფერილი
ნივთიერება, რომელიც წარმოქმნი-

ლია ნერვული უჩრდების სხეულე-
ბისაგან; განსხვავებით თეთრი ნივ-
თიერებისა, რომელიც შექმნილია
ნერვული უჩრდების სხეულების
დაუტოტაეი მორჩებისაგან — აქსო-
ნებისაგან.

არქა — მაგარი ძვლოვანი ან რქოვანი
წარმონაქმნი ზოგიერთი ძუძუმწოვარი
ცხოველის თავის ქალაზე.

არქიხებრა მარცვალი — მაგარი ხორბ-
ლის (თავთუხის) მარცვალი, რომე-
ლიც ხასიათდება გამჭვივლობით
და სიმაგროთ (განსხვავებით სხვა
ხორბლების უფრო რბილი ფქვილო-
ვანი მარცვლისა).

არქოვანი — თვალის ცილოვანი გარ-
სის — სკლერის წინა გამჭვივრეულ
ნაწილი.

არქოვანი შრე — იხ. ქონქლიონი.

არძე — 1. ძუძუმწოვარი ცხოველებს
სარძევე ქორკვლების სეკრეტი (გამო-
ნაყოფი), რომლითაც კვებავენ ნა-
შიერს. 2. მტრედის ჩინჩახეის კედ-
ლებისგან გამოყოფილი შრატისმაგვა-
რი სითხე, რომლითაც ფრინველი
კვებავს ბარტყებს.

არძეჩამდგარი ხიშფიფე — პურეული
მარცვლოვნების მარცვლის შემოსე-
ლის (სიმწიფის) ფაზა.

არძეწენი — იხ. ლატექსი.

არძის შაქარი — იხ. ლატეზა.

ბ

ხააბლაზუდე მემკვიბე — ობობის მუ-
ცელზე არსებული გამოპერილობანი,
რომლებშიც იხსნება აბლაზუდის ქორ-
კვლების სადინარები; წარმოადგენს
მუცლის კიდურების სახეცვლოლე-
ბას.

ხააბლაზუდე ქორკვლები — ობობის მუ-
ცელში განლაგებული მრავალრი-
ცხოვანი ქორკვალი, რომელთა მიერ
გამოყოფილი სითხე ადვილად მავრ-
დება ქაერზე ძაფის სახით. მისგან
ობობა აბლაზუდას აკეთებს.

ხააბრეშუმე ქორკვლები — იხ. სართა-
ვი ქორკვლები.

ხაარხებო ვარემო — იხ. საცხოვრებე-
ლი ვარემო.

ხაარხებო პარობები — პირობათა კომბ-
ლექსი, რომელიც ესაქიროება ორგა-
ნიზმს და აბდენს პირდაპირ და არა-
პირდაპირ ვივლენას მასზე.

ხააზული — ორფრთიანი მწერების
(ბუზი, კოლო და სხვ.) სახეცვლილი
მეორე წყვილი ფრთა.

ხააზოლო მარჩენალი — იხ. ძირითადი
რასპინძელი.

სახოლოო პატრონი — იხ. ძირითადი მასპინძელი.

საბრი — ალოეს ფოთლების შესქელებული წყენი.

სახურველი — შემქიდროებული კენწურული სახეელოო ფოთლები, რომლებიც განლაგებულია ზოგიერთი მცენარის (რთულყვავილოვანთა, გოჭოსებრთა წარმომადგენლები) ყვავილდის ძირში და ფარავს მას.

სახჭენი ფესვები — ღეროს ან ტოტის ქვედა ნაწილიდან განვითარებული დამატებითი ფესვები, რომლებიც იზრდება მიწისაქენ და იკიდებს ფესს ნიადაგში. მათ ოროფებისებრ ფესვებსაც უწოდებენ.

საგაზფხულო კულტურები — მცენარეები, რომლებიც ითესება გაზაფხულზე და მოსაყალს იმავე წელს იძლევა.

სავარტომო ხე — იხ. ფილოგენური ხე.

სავეთა — ბოტრიული ყვავილდის ერთ-ერთი სახე; მისი მთავარი ღერის დიდხანს იზრდება სიგრძეზე და იძლევა სხედასხე სიმალეზე განლაგებულ გვერდით საყვავილე ტოტებს, რომლებიც თავის მხრივ იტოტებიან და წარმომადგენენ მტეეანს ან სხვა სახის მარტივ ყვავილედს (იასამანის, აბზინდის და სხვათა ყვავილდი).

სავტალური სიბრტყე სიმეტრიისა — სიბრტყე, რომელიც გადის ცხოველის სხეულის მთავარ ღერძზე და ყოფს მას ორ თანაბარ ნაწილად (ნახევრებად).

სავროვი ფები — ზოგიერთი მწერის, სახელოდო ფუტურის უკანა ფები, რომელიც თავისებური აგებულებისაა და ყვავილის მტეერის შეგრავებასა და ცვილის აფხეკას აწარმოებს.

სადაფი, სადაფის შრი — იხ. ჰიპოსტრაქეში.

საერთო დეგენერაცია — ევოლუციური განვითარების გზა, რომელსაც თან ახლავს მორფოლოგიური სტრუქტურის

რის გამარტივება და ორგანიზმის აქტიურობის დაქვეითება. შესამჩნევია ორგანიზმთა პარახიტიზმზე ან მქდომარე ცხოვრებაზე გადასვლის დროს.

საერთო კონა — კონები, რომლებიც აკავშირებს ღეროსა და სხვა ორგანოებს.

საერთო სახეობები — ფიტოცენოზების ან ასოციაციების ის სახეობები, რომლებიც გვხვდება შესაძარებელ ფიტოცენოზებში (ან ასოციაციებში).

სავანა — ქსეროფილური და მეოზოქსეროფილური მცენარეულობა, რომელიც ხასიათდება ხემცენარეთა მეჩხერი და უფრო შეკრული ბუჩქისებრი ან ბალახოვანი იარუსით. გავრცელებულია ტროპიკულ და სუბტროპიკულ ზონაში.

სავანისებური მცენარეულობა — მეოქსეროფილური და ქსეროფილური (მეტწილად ეთემერიოიდული ბალახებით) ფორმაცია, რომელიც დამახასიათებელია შუა აზიისათვის ზოგჯერ მას უწოდებენ ნახევრადსავანას (პ. ოკჩინიკოვი), ნახევრადეელს (მ. პოპოვი), სუბტროპიკულ ეელს ან სავანოიდს (ე. ლაერენკო).

სავანოიდები — იხ. სავანისებური მცენარეულობა.

სავარცხლის ფორფიტები — ნაწლავ-ლუიანი ცხოველების ზოგიერთი ქვეულის (არამსუსხავეები) წარმომადგენლების მოძრაობის ორგანო, რომელიც შედგება ერთმანეთთან შეწყობებული წამწამებისაგან.

სავეცტაციო პერიოდი — 1. წელიწადის დრო, რომლის განმავლობაშიც მცენარის შეუძლია აქტიურად გამოავლინოს თავისი სასიცოცხლო ფუნქციები (ზრდა, გამრავლება და ა. შ.); ზომიერი კლიმატის სარტყელში ეს პერიოდი მოიცავს გაზაფხულს, ზაფხულს და შემოდგომის ნაწილს. 2. ის აუცილებელი დრო, რომელიც საჭიროა მცენარის განვითარების

ციკლის გავლისათვის. მთავრდება მწიფე ნაყოფებისა და თესლის წარმოქმნით.

საენციკლოპიო ფესვები — იხ. პნევმატოფორები 1.

საზოგადოებრივი მწერები — დიდ თანასაზოგადოებებად მცხოვრები მწერები, რომელთა ცალკეული წგუფების ინდივიდებს შორის ფუნქციებია განაწილებული და გააჩნიათ რთული ინსტიქტები (ფუტკარი, ზოგიერთი ქიანჭველა და სხვა).

საზრდელი ყლორტი — იხ. ზრდის ყლორტი.

საზარდულის ნაწლავი — წერილი ნაწლავის ბოლო ქვედა განყოფილება.

სათაფლი ჩიჩახვი — ფუტკრის გაგანიერებული საყლაპავი მილი; მუშა ფუტკრის სათაფლე ჩიჩახვი გროვდება ნექტარი, რომელიც ნერწყვის ზემოქმედებით განიცდის ცვლილებებს და გადაიქცევა თაფლად.

სათესლე — იხ. სათესლეები.

სათესლე სითხე — იხ. სპერმა.

სათესლეები — ცხოველებისა და ადამიანის მამრობითი სასქესო ორგანო (ქირკვალი), რომელშიც მამრობითი სასქესო უჯრედები — სპერმატოზოიდები წარმოიქმნება.

სათესლის პარკი — გარეთმდებარე პარკი, რომელშიც მოთავსებულია სათესლე უმეტეს მუქმწოვარ ცხოველებში; ჩვეულებრივ წარმოადგენს მუცლის გამობერილ ნაოჭიან კედლებს.

სათხრელი ფეხი — ზოგიერთი მწერის (ფუნგოარიები, კიკინობელები, მახრა და სხვ.) თავისებური აგებულების წინა ფეხები, რომელსაც მიწის სათხრელად იყენებს.

საირიგაციო ხისტემა — 1. არხებისა და კაპილარების სისტემა ღრუბელებში. 2. კელონური რწყვის სისტემა მიწათმოქმედებაში.

საკეები არე — არე, რომელზედაც ზრდიან ცოცხალ ორგანიზმებს. ასეთ

არედ, მაგ., ბაქტერიებისა და სოკოებისათვის იყენებენ ევლატინს.

საკეები ბაზა — 1. მესაქონლეობის საკეები რესურსები და მათი მიღების ძირითადი წყაროები, რომლებიც გააჩნია მოცემულ მეურნეობას, მხარეს, ქვეყანას. 2. მესაქონლეობისათვის საჭირო საკვების წარმოებისა და გამოყენების სისტემა. საკეებ ბაზაში შედის: ბუნებრივი საეარგულები (სათიბეები და საძოვრები), საკეები კულტურების ნათესები, კომბინირებული და მინერალური საკვების წარმოება და სხვ.

საკეები ერთეული — ერთეული, რომელსაც შეიძლება შევადაროთ საქონლის სხვადასხვა საკვების საერთო უსათიანობა. საბჭოთა კავშირში მიღებული საკეები ერთეული ეტრდება საშუალო ხარისხის 1 კგ შერისი უსათიანობას.

საკეები კულტურები — მცენარეები, რომლებიც მოყავთ თივისათვის. ან დამატებით მწვანე საკვებად (იონჯა, სიმინდის კულტურა სასილოსედ და სხვ.).

საკეები ნედლეული — ცხოველები და მცენარეები, რომელთაც იყენებენ გადასამუშავებლად საკეები პროდუქტების დამზადებისათვის.

საკეები უღუფა, რაციონი — ცხოველისათვის მიცემული საკეები დღეღამეში.

საკერცხე — მდებარებითი სასქესო ორგანო (ქირკვალი), სადაც ხდება მდებარებითი სასქესო უჯრედის — კერცხუჯრედის წარმოქმნა და მომწიფება. წარმოადგენს შინაგანი სეკრეტის ქირკვალს.

საკერცხე აპარატი მცენარისა — ჩანახახის პარკში მიკროპილესთან ახლოს (ზედა პოლარულ მხარეზე) მდებარე სამი ბირთვიდან წარმოქმნილი უჯრედები, რომლებიც უმეტეს შემთხვევაში უგარსოა ან მათი გარსი თხელა, ცილოვანი (და არც ცელუ-

- ლოხოვანი); ჩვეულებრივ წარმოდგენილია კვარცხუჭრედისა და სინერგიდების სახით.
- საკერძო** — იხ. კვარცხუჭრედები.
- საკიდარი** — უკრელების ჭკუთი (ძაფი), რომელიც წარმოიქმნება ფარულთესლოვანი მცენარეების განაყოფიერებელი კვარცხუჭრედის (ზიგოტის) ზემო ბოლოზე დაყოფის შედეგად.
- საკონქა** — განსაკუთრებული სამარჯვი, რომლითაც თავფეხიანი მოლუსკების მანტიის თავისუფალი კიდე ორ ადგილას, ასე ვთქვათ, „მიბნეულია“ (მიბმულია) ტანის მუცლის მხარეზე.
- საკოპულაციო ორგანოები** — მამრობითი ცხოველების სასქესო ორგანოები, რომელთა საშუალებითაც ხდება სპერმის შეყვანა მდედრის ორგანიზმში.
- საკუთარფეხიანი მცენარეები** — მცენარეები, რომლებიც იზრდება საკუთარ ფესვებზე; განსხვავებით დამყნობილი მცენარეებისა, რომლებიც საძირის ფესვებზე ვითარდება.
- სალაუზი** ნაწლავი — ნაწლავის მილის წინა განყოფილება, რომელშიც ხდება ლაუზის ხერხების წარმოქმნა ჩანასახში.
- სალაუზი რკალი** — რკალით მოღუნული ძვალი ან ხრტილი, რომელზედაც მიმაგრებულია ლაუზის ფურცლები თევზებში.
- სალივაცია** — ნერწყვის მეტისმეტად გამოიერებული დენა.
- სალიცინი** — გლუკოზიდების ჭკუთის ნაერთი; შეიცავს ტირიფისა და ევრხვის ქერქი.
- სალტაცია** — 1. სპონტანურად წარმოქმნილი ვარიაცია ან შუტაცია. 2. განსხვავებული რანგის ახალი პოპულაციური ტიპებისა და ტაქსონომიური ერთეულების მოულოდნელი, ერთსაფეხურიანი წარმოქმნა გენეტიკურად ძლიერ სახეცვლილ ინდივიდებისაგან.
- სამარაგო სახამებელი** — სახამებელი,

- რომელიც მარაგ ნივთიერებათა სახითაა (ზამორის პერიოდისათვის) დაკრეებული მცენარის ე. წ. მოსვენების მდგომარეობაში მყოფ ორგანოებში; თესვებში, ბოლქვებში, ტუბერებში, ფესვებში და სხვ.
- სამარაგო ქსოვილები** — ქსოვილები, რომელთა ფუნქციას წარმოადგენს წყლის ან ორგანული ნივთიერებების დაკრეება და შენახვა. მათ ეკუთვნის სხვადასხვანაირი კაქტუსის ღეროს პარენქიმა, კარტოფლის ტუბერის პარენქიმა და ა. შ.
- სამარაგო პერი** — პერი, რომელიც შეუძლია ადამიანს ამოსუნთქოს ჩვეულებრივი ამოსუნთქვის შემდეგ (ე. ი. მაქსიმალური ამოსუნთქვის დროს).
- სამბო** — ინდიელისა და ზანგის შუღლების შედეგად მიღებული თაობა.
- სამელნე პარკი** — თავფეხიანი მოლუსკების უჯანა ნაწლავთან მდებარე პარკისებრი წარმონაქმნი, რომელიც გამოიშვავდება შვიი საღებავი ნივთიერება. პარკში გამოყოფილი სეკრეტი სადინარით დაკავშირებულია საცელთან და საშიშროების შემთხვევაში გამოიღენება გარემოში, რის გამოც წყალი შეიფერება და ცხოველი თავს აღწევს „მტრისაგან“. წარმოადგენს თავდაცვის ორგანოს.
- სამელნე ქიჩკალი** — იხ. სამელნე პარკი.
- სამეფო პოლიაბები** — მსუსხავ ნაწლავლურიანთა ერთ-ერთი კლასი; ზღვის, უმთავრესად კოლონიური ფორმები, რომელთა დიდ ნაწილს ჩონჩხი (ჩვეულებრივ კიროვანი) გააჩნია. პილარიდული პოლიპებისაგან განსხვავებით მათი სხეულის ღრუ კაშვრებადაა, საკნებადაა დაყოფილი.
- სამთავა კუნთი წინამხრისა** — იხ. ტრიცეპსი.
- სამკურნალო მცენარეები** — იხ. სამკურნალო მცენარეები.
- სამკურნალო წამალი მცენარეები** — მცენარეები, რომლებსაც იყენებენ მე-

დიცნაში და ვეტერინარიაში; მაგ., ბელადონა, შროშანა, სალბი. აბუსალათინი, ძირტბილა და სხვა მრავალი.

სამტკრე — მტერიანის ზედა (ჩვეულებრივ მტერიანის ძაფის წვერზე მქდომი) გამსხვილებული ნაწილი, რომელშიც მიკროსპორები ანუ მტერის მარცვლები ეითარდება.

სამტკრე კაშვრა — შიშველთესლოვან მცენარეთა ჩანასახის პარკის ზემოთ ჩაღრმავებული ადგილი, რომელიც ნუცელუსის უჩრდების დაშლის შედეგადაა წარმოქმნილი და ლორწოს მსგავსი შაქროვანი სითხითაა ამოვსებული.

სამტკრე შილი — იხ. მტერის შილი.

სამტკრე პარკი — სამტკრის ის ნაწილი, რომელშიც მტერის მარცვლების წარმოშობი შრე — არქესპორიუმია მოთავსებული. არქესპორიუმის უჩრდების რედუქციული და კარიოკინეზული დაყოფით წარმოიქმნება მიკროსპორები — მტერის მარცვლები. სამტკრე პარკი მიკროსპორანგიუმის კომოლოგია.

სამტკრის ზუდი — იხ. სამტკრე პარკი.

სამყაროს გეოცენტრული ხისტემა — იხ. გეოცენტრული სისტემა სამყაროსი.

სამშრიაანი ცხოველება — ცხოველები, რომელთა სხეული ყალიბდება სამი ჩანასახოვანი ფურცლისაგან: ექტოდერმისა, ენტოდერმისა და მეზოდერმისაგან.

სამწვერა ნერვი — თავის ტვინის მეხუთე წვეილი ნერვი. იყოფა სამ ტოტად: თვალბუდის, ზედა ყბისა და ქვედა ყბის.

სამწერადი ბიხრიდი — ჰიბრიდი, რომელიც მიღებულია სამი სახეობის შეჯერებით, მაგ., სახეობათაშორისი ჰიბრიდის რომელიმე მესამე სახეობასთან შეჯერებით.

სანამუენე — მცენარე, რომლიდანაც იღებენ გაღისანერვ (დასამყნობ) ნაწილს კალმის ან კვირტოს სახით.

სანამუენე კვირტი — სანამუენე მცენარეიდან აკრილი კვირტი, რომელსაც შერჩენილი აქვს ქერკისა და მერკინის მტკრეოდენი ნაწილი.

სანაუფე სითხე — იხ. ამნიონის სითხე.

სანაქუშე ჩირკვლები — 1. თასმისებრი ქიების ოოტიპის გარშემო მოთავსებული წერილი ჩირკვლები, რომლებიც გამოყოფენ კვერცხის გარსის წარმოქმნელ ნივთიერებას. 2. მუცელფეხიანი მოლუსკების (ბალის ლოკოინა) კვერცხგამტარის ერთი წყვილი თითისებრი ჩირკვალი.

სანელბებლი მცენარევა — მცენარევა, რომელთა ორგანოები შეიცავს არომატულ ან ცხარე გემოს ნივთიერებებს; გამოიყენება სანელბლად.

სანერწყვე ჩირკვლები — ჩირკვლები, რომლებიც ნერწყვს გამოყოფენ. აღმნიან აქვს სამი წყვილი დიდი სანერწყვე ჩირკვალი: ყბაყურა, ენისქვეშა და ყბის ქვეშა ჩირკვალი.

სანექტრე — ფარულთესლოვანი მცენარეების ყვაილში არსებული სპეციული ჩირკვლები, რომლებიც გამოყოფენ ტბილ წვენს — ნექტარს.

საოღავი — მუცხნაეი ცხოველების თითების პირველი სახსარი.

საორიენტაციო რეაქცია — ორგანიზმის რეფლექტორული რეაქცია გარემო პირობების ცვლილებებისადმი.

საოფლე ჩირკვლები — აღმნიანისა და უმრავლეს ძუძუმწოვარი ცხოველის კანში განლაგებული მილისებრი ჩირკვლები, რომლებიც გორგლად დახვეული ერთი ბოლოთი კანის ღრმა შრეშია ჩამჯდარი, მეორეთი კი გარეთაა ფორის საშუალებით გახსნილი. საოფლე ჩირკვლებით ხდება ზედმეტი წყლისა და მასში გახსნილი დაშლის პროდუქტების გამოყოფა და სხეულის თერმორეგულაცია.

სამონინები — გულკობილების ჩვეუთის ნაერთები; წარმოადგენენ ამორფულ შხამიან ნივთიერებებს, რომლებიც იძლევიან ძლიერ ქაფიან ხსნარს

(გვხედება საბუნაში, ჰიოტაში და ზოგიერთ სხვა მცენარეში).

სპარობები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ ორგანული ნივთიერებებით გაინიჭებულ წყლებში.

სპარობიოტიკური ნემატოდები — ნემატოდები (საკუთრივ მრგვალი ჰიები), რომლებიც ცხოვრობენ ლომბადი ორგანული ნარჩენებით მდიდარ გარემოში.

სპაროზოული ნემატოდები — ნემატოდები (საკუთრივ მრგვალი ჰიები), რომლებიც ცხოვრობენ გახრწილ ორგანულ ნივთიერებებში.

სპაროქლი — კონტინენტური წყალსატევების ორგანული ლამი.

სპაროქლიტი — ორგანული წარმოშობის ნაშარხი საწვავი ნივთიერებანი, რომელიც წარმოქმნილია ამომწყდარი მცენარეული და ცხოველური შეკროსკობული ორგანიზმების ნალექებიდან.

სპაროფაგი — ორგანიზმი, რომელიც იკვებება მკედარი ორგანული ნივთიერებებით და მის დაშლას (ლობას) იწვევს.

სპაროფიტები — ქეტეროტროფული მცენარეები, რომლებიც იკვებებიან გახრწილი მზა ორგანული ნივთიერებებით (მრავალი სოკო და ბაქტერია).

სპაროფიტული კვება — რთული ორგანული ნივთიერებების დაშლის პროდუქტებით კვება.

სპარეველა მცენარეები — დამუშავებულ მინდორში მოზარდი უველა მცენარე, გარდა მოყვანილი კულტურისა.

სპარეველები — იხ. სპარეველა მცენარეები.

სპარეწაო ცხოველები — ცხოველები, რომლებიც წარმოადგენენ მოპოვების ობიექტს (მელა, ციყვი, კურდღელი, სიასამური და სხვ.).

სპარეფაგი მცენარეები — მცენარეები, რომელთა გულგულსა და ფოთლებ-

ში შემცველ ბოქვოს იყენებენ ნართისა და ქსოვილის დასამზადებლად (სელი, კანაფი და სხვ.).

სპარეფაგი ჩირკვლები — მრავალი ჰემლის მატლის სანერწყვე ჩირკვლების მეორე წყვილი ჩირკვალი, რომელიც გამოყოფს ცილოვან თხიერ ნივთიერებას; ეს უკანასკნელი აღვილად შრება ჰაერზე წვრილი მავარი ძაფის სახით, რომელიც იხვევა მატლის ირგვლივ და წარმოიქმნება ე. წ. პარკი.

სპარეკი — 1. ზოგიერთი ცხოველის (რომლებიც ნადირობას ღამით ეწევიან) თვალის მბრწყინავი პიგმენტი; წარმოადგენს თვალის სისხლძარღვთა გარსში არსებულ. სხივების ამრეკლ, განსაკუთრებულ შრეს, რის შეშვეობითაც ამ ცხოველთა თვალები ღამით ანათებენ. 2. კუტკალიების ხმის აპარატის რეზონატორი.

სპარეკობლასტები — იხ. მიობლასტები.

სპარეკოზომები — მარეკვლები, რომელთაც შეიცავს კუთხოვანი ბოქვის პროტოპლასმა ანუ სპარეკოპლასმა.

სპარეკოქლიტი — ხერხემლიანი ცხოველების განივზოლიანი კუნთოვანი ქსოვილის ბოქვოს გარსი.

სპარეკოქლიტი — განივზოლიანი კუნთოვანი ბოქვოების დაშლის პროცესი ფერმენტების მოქმედებით.

სპარეკომა — აეთვისებიათი სიმსივნე, რომელიც ვითარდება შემეფრთხებელი ქსოვილისაგან.

სპარეკომერი — კუნთოვანი სეგმენტი.

სპარეკოპლასმა — განივზოლიანი კუნთოვანი ბოქვის პროტოპლასმა, რომელიც ბირთვს შეიცავს.

სპარეკოპლასმები — ოვალური ან მომრგვალო ფორმის მიტოქონდრიები, რომლებიც განლაგებულია განივზოლიანი კუნთოვანი ბოქვოების სპარეკოპლასმაში მიოფიბრილებს შორის.

სპარტულიანობა მცენარეულობისა — მცენარეულობის ვერტიკალური გან-

ლაგების ძირითადი ბოტანიკურ-გეოგრაფიული კანონზომიერება მთიან ქვეყანაში; გაპირობებულია მთიანი ტერიტორიის მნიშვნელოვან სიმაღლეზე აღზევებით და ამასთან დაკავშირებით კლიმატური, განსაკუთრებით ტემპერატურული გრადიენტის წარმოქმნით.

ხარცინები — სფეროსები ბაქტერიების ჩვეუი შეერთებული 8-16 უჯრედთან პაკეტებად. წარმოიქმნება უჯრედის სამ ურთიერთ პერპენდიკულარულ სიბრტყეში დაყოფით.

ხარძევე კბილები — უმაღლესი ძქძუ-მწოვრების პირველი კბილები, რომლებიც შემდეგ იცვლება ძირითადი კბილებით. აღამიანს აქვს 20 სარძევე კბილი, რომელიც ამოდის ექვსი თვიდან ორ წლამდე.

ხარძევე შილები. — იხ. სარძევეები.

ხარძევე ჩირკვლები — აღამიანისა და ძქძუმწოვარი ცხოველების სპეციალური ჩირკვლები, რომლებშიც გამოიყოფა რძე, რითაც ევებავენ ნაშეარს. თავისი განვითარებით წარმოადგენს სახეშეცვლილ, ძლიერ გადიდებულ საოფლე ჩირკვლებს.

ხარძევეები — ზოგიერთი მცენარის სხეულში არსებული დაუნაწევრებელი (ერთუჯრედიანი) ან დანაწევრებული (მრავალუჯრედიანი) წვრილი მილინებრი სტრუქტურები — სარძევე შილები, რომელთა უჯრედები გამოყოფენ რძისმაკვარ სითხეს, ე. წ. რძევენს — ლატექსს.

ხარწვაი კულტურები — მცენარეები, რომლებიც მოყავთ სარწყავ ნიადაგებზე, შიგ. ბამბა, ბრინჯი, კომბოსტო და სხვ.

ხასილოხე კულტურა — მცენარე, რომელიც მოყავთ სახილოსედ (სიმინდი, მზესუმზირა, სორგო და სხვ.).

ხასიმღრო კუნთები — ფრინველების ტრაქეას ქვედა ნაწილში მდებარე კუნთების ჩვეუი, რომელთა საშუალებით ხდება მზგერი აბკის დაკვიპა-

მოდუნება, რითაც იცვლება მზგერი ხერხლის სანათური.

ხახახ ფარდა — კუნთოვანი ნაოქი, რომლითაც ნიანგის პირის ღრუ იზოლირებულია ხახისაგან; ამის მეშვეობით ცხოველს შეუძლია ისუნთქოს, როდესაც მას პირი წყალში აქვს გაღებული, ხოლო ნესტოები გარეთაა აპოყოფილი.

ხახივარულო ისარი — კიროვანი ისარი, რომელიც განაყოფებრების დროს ასრულებს გამლიზიანებლის ფუნქციას მტეცელეხიან მოლუსკებში.

ხახივარულო ჩირკვალი — მტეცელეხიანი მოლუსკების (ბალის. ლოკოკინა) სანაქუქე ჩირკვალთან ახლოს მდებარე ჩირკვალი, რომელშიც კიროვანი ისარი ვითარდება და განაყოფირების დროს გარკვეულ ფუნქციას ასრულებს, როგორც გამლიზიანებელი.

ხასიციხლო არე, ხარბილი — ყველა იმ ადგილმდებარეობათა: მთლიანობა, სადაც ცხოველები ან მცენარეებია გავრცელებული.

ხასიციხლო ფორმა — 1. ადგილობრივ საარსებო პირობებთან მცენარის ხანგრძლივი შეუვების შედეგი, რაც მის გარეგნულ იერშია გამოსახული, ე. ი. მცენარეთა: ჩვეუი, რომლებიც მსგავსია ზრდის ფორმით, განვითარების რითმით და ევოლოგიით (ხე. ბუჩქი, ნახევრიადბუჩქი და ა. შ.).

ხასიციხლო ციკლი — მცენარის ან ცხოველის სიციხლე დაწყებული ზიგოტიდან (განვითარების დასაწყისიდან) სიკვდილამდე.

ხახმენი ბუშტუი იხ. ოთოციტი.

ხახბორე ფოთლები — იხ. სპოროფილი
ხახულე — ტრაქეა; სუნთქვის ორგანოთა სისტემის ნაწილი; წარმოადგენს ხორბის გაგრძელებას; შედგება 15-20 არასრული ხრტილოვანი რგოლისაგან, რომლებიც ერთიმეორეზეა განწყობილი და ქმნიან 12 სმ-მდე სიგრ-

ძის შილს. სასულე ქვედა ბოლოში იყოფა ორ თანაბარ ბრონქად.

სახუნთქო შილი — იხ. სასულე.

სახუნთქო ფესვები — იხ. პნევმატოფორები.

სახქესო მდებარი — ზოგიერთი ბუგრის (მცენარის ტილის) მდებარი ინდივიდი, რომელიც განაყოფიერების შემდეგ ღებს ზაქთრის კვარცხებს.

სახქესო ორგანოები — ორგანოთა სისტემა, რომელიც უშუალოდ სქესობრივ გამრავლებასთანაა დაკავშირებული.

სახქესო უჯრედები — კვარცხუჯრედო-კვარცხი (მდებრობითი სასქესო უჯრედი) და სპერმატოზოიდი (მამრობითი სასქესო უჯრედი); გამეტები, რომელთა საშუალებით ხდება ცხოველური და მცენარეული ორგანიზმის სქესობრივი გამრავლება.

სახქესო ქრომოსომები — ქრომოსომა წვეილი, ან ჭგუფი, რომლებიც დანარჩენი ქრომოსომებისაგან (აუტროსომებისაგან) განსხვავდებიან სტრუქტურითა და ფუნქციის მიხედვით.

სახქესო ცილი — სქესობრივად მომწიფებულ მდებარ ხერხეზლიან ცხოველებში გამრავლებასთან დაკავშირებულ, პერიოდულად განმეორებადი, მორფოლოგიური ცილოვანებები.

სახქესო კიბები — უჯრედების მკვრივი ზონარი, რომლებიც განლაგებულია ზღვის შროშანას სხივებში. წარმოადგენს სასქესო სისტემის ნაწილს.

სახქესო-ჭირკვლები — ჭირკვლების ერთობლიობა, რომელიც ეკუთვნის სასქესო სისტემას და რომლებშიც ხდება სასქესო უჯრედების წარმოქმნა.

სატყვი ფეხი — ზოგიერთი მწერის (ე. წ. მტაცებელი მწერების: ჩოქელა, წყლის ბაღლინჯო და სხვ.) თავისებური აგებულების პირველი წვეილი ფეხი, რომელსაც მწერი მსხვერპლის დასაპერად ხმარობს.

სატრანსპორტო რნმ — რნმ-ის ერთ-ერთი ტიპი, რომლის საშუალებით ხდება ამინოჰეაქების რიბოსომებთან გადატანა ცილის სინთეზის დროს; ყოველ ამინოჰეაქს თავისი სატრანსპორტო რნმ აქვს.

საფარო კულტურები — სასაფლო-სამეურნეო მცენარეები, უმთავრესად საშემოდგომო, რომელთა ნათესახდება მრავალწლოვანი ბალახების თესლის შეთესვა.

საფევი — იხ. ფელემა; კოჩი.

საფეხური ფიტოცენოზიზა — იხ. ფენა. ფიტოცენოზისა.

საფრენი — მცენარეთა თესლებისა და ნაყოფების სხვადასხვაგვარი სამარჯვო, რომელიც ხელს უწყობს მათ ქართ ვადატანაში და გავრცელებაში. საფრენები აქვს, მაგ., ვერხვის, ბამბის, ბაბუნაწერას, ნარშეისა და სხვათა თესლსა და ნაყოფს.

საფხევი — იხ. რადულა.

საქალწულო აქი — ლორწოვანი გარის ნაოკი, რომელიც მდებარეობს საშოსა და მის შესაველს (კარბუქს) შორის და ფარავს საშოს ხერკულს.

საქარაზა — ფერმენტი, რომელიც შლის დისაქარიდ საქაროზას.

საქაროზა — ქარხლის ან ლერწმის შაქარი; დისაქარიდი, რომლის მოლეკულა შედგება გლუკოზისა და ფრუქტოზის მოლეკულის ნაშთისაგან. ფართოდაა გავრცელებული მწვანე მცენარეებში.

საქვირითე — თევზების გამრავლების (ქვირითის ყრის) ადგილი.

საქორწინო მორთულობა, მოკაზმულობა — ცხოველის სხეულის გარეგნულობის ან შეფერვის შეცვლა გამრავლების პერიოდში.

ხალექავი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც შეიცავენ საღებავ ნივთიერებებს (ხაფრანა — ყვითელ საღებავს, თუთუბო — შავს, ენდრო — წითელს, ინდიგო — ლურჯს და ა. შ.). ხალექი შედარირა კბილიზა — კბილის.

შეხების ზედაპირი მეორე ყბის კბილთან.

ზაუელოიანი ეპითელიუმი — იხ. საუელოიანი მათრახოვანი ეპითელიუმი.

:ზაუელოიანი მათრახოვანი ეპითელიუმი — ღრუბელების სხეულის კედლის უჩრდოეთის შიგნითა შრე, რომელიც შედგება ქოანოციტებისაგან.

'ზაუელოიანი მათრახოვანი უჩრდოეთი — იხ. ქოანოციტები.

'ზაუელიე ხსარი — იხ. საუელიე ღერო.

'ზაუელიე კვირტი — მცენარის კვირტი, რომლიდანაც ყვავილი ან ყვავილედები ეითარდება. მას კოკოსაც უწოდებენ.

'ზაუელიე ღერო, — უფოთლო ღერო, უფრო სწორად ღეროს ერთი მუხლთშორისი, რომელზედაც ყვავილი ან ყვავილედია განვითარებული (ხახეს, ფურისულას და სხვ.).

'ზაუელიე შილი — წინა ნაწლავის ბოლო განყოფილება, რომელიც ხაზის გაგრძელებას წარმოადგენს.

'ზაურდენი უჩრდოეთი — გაქვევებული უჩრდოეთი (სკლერეიდები), რომლებიც ვხვდებით ზოგიერთი მცენარის (კამელის, ჩაის, ზეთისხილისა და სხვ.) ტყავისებრ ფოთლებში.

'ზაუმოდგომო მცენარეები — მცენარეები, რომელთა განვითარებისათვის აუცილებელია დაბალი ტემპერატურა. ითვლება შემოდგომაზე; ჩვეულებრივ იზამთრებენ ვეგეტატიურ-მდგომარეობაში (საშემოდგომო კვავი, საშემოდგომო ხორბალი).

'ზაუილონი — ადამიანის, ძუძუმწოვარი ცხოველებისა და ზოგიერთი სხვა ხერხემლიანი ცხოველის მღებლობითი სასქესო სისტემის ქვედა გაფართოებული ნაწილი, რომელსაც უერთდება კერცხსავალები (კერცხგამტარები); ცოცხალშობი ცხოველების სა-

შვილოსნოში ხდება ნაყოფის (ჩანასახის) განვითარება.

ზაუცი — ზოგიერთი უხერხელო ცხოველის წერილი, წაგრძელებული მოძრაი დანამატი, რომელიც მერქვილად მოთავსებულია პირის ახლოს; გააჩნია მგრძობიარე უჩრდოეთი და ასრულებს შეხების ან საკმლის მოპოვების ფუნქციას. იხ. ულვაში 2.

ზაუელი ხარკი — მრგვალი, კიტინოვანი, გამჭვირვალე ფირფიტები, რომლებიც გააჩნია ფუტკარს მუცლის ქვედახარკზე. ამ ფირფიტების ზედაპირზე ხდება გამოყოფილი ცვილის ფენების სახით დაგროვება.

ზაუიანი შილი — იხ. საცრისებრი შილი.

ზაუისებრი შილი — ფლოემის შემადგენელი ელემენტები; შედგება ცელულოზური გარისის მქონე უჩრდოეთის გასწვრივ რიგისაგან, რომლებიც ერთმანეთთან ტიხრების თელი დანერტილი ნაწილებითაა (საცრებითა) დაკავშირებული.

ზაუიანი ბუშტი — უმეტესი თევზის მუცლის ღრუში არსებული თხელკედლიანი, პარკისებრი ორგანო, რომელიც გავსებულია გაზებით. წარმოადგენს ჰიდროსტატიკურ აპარატს; მისი შეკუმშვით ცხოველის კუთრი წონა მატულობს, გაფართოებისას კი კლებულობს, რაც ხელს უწყობს ცხოველს გადაადგილდეს წყლის სხვადასხვა სიღრმეში.

ზაუიანი ფეხი — ზოგიერთი მწერის (ბოკო მოურალა, ბოკო ციბრუტანა) თავისებური აგებულების ფეხი, რომლითაც მწერი თავისუფლად მოძრაობს წყალში.

ზაუიერიგელი გარემო — ყველ იმ პირობათა ერთობლიობა, რომელშიც ცხოველობს ცხოველის ან მცენარის ესა თუ ის სახეობა; საცხოვრისი; ადგილსამყოფელი.

ზაუიერიგისი — იხ. საცხოვრებელი გარემო.

საძილე ქირკვალი — იხ. კაროტიდული ქირკვალი.

საძიხე — მცენარე, რომელზედაც ხდება სანამყენის დამყნობა.

საძიფართბარუნვა — საძიფრების მრავალწლიანი გამოყენების სისტემა, რომლის დროსაც მას უნარჩუნებენ ნორმალურ მაღალპროდუქტიულ მდგომარეობას. საძიფართბარუნვაში იგულისხმება საბალახოდ გამოყოფილ საძიფრებში საქონლის შერევის კალენდარული ცეკა (საკვებ მცენარეების აღდგენის უზრუნველყოფისათვის) და საძიფრების მოვლისა და გაუმჯობესების ღონისძიებანი.

საძიფრები — ცოტად თუ ბევრად ერთგვაროვანი მცენარეულობის მონაკვეთი, რომელიც გამოყენებული და დატულია პროდუქტიულობის მდგომარეობაში შინაური ცხოველების საბალახოდ (საძიფრად). საძიფრები შეიძლება იყოს ბუნებრივი და ხელოვნური.

საწრეტელი — იხ. ნესტარი.

საწურავი აპარატი — იხ. ლაუჩითა ფხაქები.

საწუნნი პირის ორგანო — მწერების პირის ორგანოს ერთ-ერთი ტიპი. დამახასიათებელია ფუტკრისათვის და პეპლებისათვის.

საქის ბუმბულბა — ფრინველების კულის დიდი ბუმბულბები, რომლებიც ასრულებენ საქის როლს ფრენის დროს.

საქის შოლტი — ორშოლტიანების ორი შოლტიდან, უკან მიმართული შოლტი, რომლითაც ხდება მიმართულების შეცვლა მოძრაობის დროს.

საქმლის არაუჩრდელი მონელება — საკვების მონელება საქმლისმონელებელ ღრუში (განსხვავებით უჩრდელი შიგნითა, ფაგოციტური მონელებისა, რომელიც მიმდინარეობს საქმლის მონელებელი ღრუს კედლების უჩრდელში).

საქმლის მომწელებელი ვაკუოლი — ერთუჯრედოვანთა პროტოპლაზმის შიგნითა ფენაში საქმლის ნაწილაკების ირგვლივ წარმოქმნილი ბუშტუკები, რომლებშიც მიმდინარეობს საქმლის მონელების პროცესი.

საქმლის მომწელებელი ხისტემა — ორგანოთა სისტემა, რომელშიც მიმდინარეობს საქმლის მონელებია პროცესი.

საქმლის მომწელებელი ტრაქტი — ორგანოთა სისტემა, რომელშიც ხდება საქმლისა და მისი დარჩენილი მოუნელებელი ნაწილის გავლა ორგანიზმში: დაწყებული პირის ღრუდან, დამთავრებული (უმრავლეს) ცხოველებში) ანალური ხვრელით.

საქმლის მომწელებელი ფერმენტები — საქმლის მონელებელი ქირკვლების მიერ გამოშვებულ წვენებში შემაველი ნივთიერებები, რომლებიც მონაწილეობენ საქმლის მონელებაში.

საქმლის მომწელებელი ქირკვლება — ქირკვლება, რომლებშიც ხდება საქმლის მომწელებელი წვენების გამოშვება (სანერწყვე ქირკვლები, ლეიძლი, ექვექვეა ქირკვალი და სხვ.).

სახამებელი — რთული ნახშირწყალი, რომელიც უმთავრესად წარმოიქმნება პლასტიდებში, შემდეგ კი გროვდება თესლებში, ღეროში და მცენარის სხვა ნაწილებში მარაგ ნივთიერებათა სახით.

სახამამო აკე — თვალის შიგნითა ნაპირზე არსებული აკე, რომელიც ფარდასავით ხურავს თვალს. მას შესაძენე ქუთუთოსაც უწოდებენ (ფრინველებში, ქვეწარმელებში და სხვ.).

სახარაზა — იხ. საქარაზა.

სახაროზა — იხ. საქაროზა.

სახაროფილური მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ფოტოსინთეზის პროცესში აკროვებენ შაქრებს; სახამებელი კი სრულებით არ წარმოიქმნება (სახვი, ტიტა, და სხვ.).

სახე — იხ. სახეობა.

სახეობა — 1. მცენარეთა და ცხოველთა ერთ-ერთი ძირითადად ტაქსონომიური ერთეული. 2. მსგავსი. მემკვიდრული ნიშან-თვისებების შქონე ინდივიდების (პოპულაციების) ერთობლიობა, რომელთაც აქვთ საერთო წარმოშობა, გავრცელების გარკვეული არეალი და ბუნებრივ პირობებში ერთმანეთთან შეჯვარებისა და ნაყოფიერი შთამომავლობის წარმოქმნის უნარი.

სახეობათშორისი ბრძოლა — არსებობისათვის ბრძოლის ერთ-ერთი ფორმა, როდესაც ბრძოლა (შეჯიბრი) ხდება სხვადასხვა სახეობებს შორის. სახეობათშორისი ბრძოლა (შეჯიბრი) ჩვეულებრივ უფრო მძაფრად მიმდინარეობს, თუ ისინი ერთ გვარს ეკუთვნიან და მსგავსი არიან არა მარტო ანტილეებით, არამედ მოთხოვნილებითაც.

სახეობათშორისი სტერილურობა — ჰიბრიდების მიღების შეუძლებლობა სახეობათშორისი შეჯვარების დროს, იმის შედეგად, რომ მტერის მარცვალი ან სპერმიოციტი ვერ აღწევს კვერცხუჯრედამდე, ანდა წარმოქმნილი ზიგოტა არაა ცხოველუნარიანი.

სახეობათშორისი შეჯვარება — ორი განსხვავებული სახეობის შეჯვარება.

სახეობათშორისი ჰიბრიდი — ჰიბრიდი, რომელიც მიღებულია სხვადასხვა სახეობის ინდივიდთა შეჯვარების შედეგად.

სახეობრივი ნაწერობა, ზიზრავლი — მცენარეთა სახეობების რიცხვი ფართობის ერთეულზე.

სახესხვაობა — მცენარეთა და ცხოველთა შიდასახეობრივი ტაქსონომიური კატეგორია, რომელიც რანგით ქვესახეობაზე დაბლა დგას.

სახის წერვი — თავის ტვინის მეშვიდე წყვილი წერვი; წარმოადგენს მამობრავებელ წერვს, რომელიც გაპოდის ტვინის ფეხის უკანა ნაპირიდან და

წერვილი ბოქვებით ამარავებს სახის ყველა მიმიკურ კუნთს.

სახშო პარკები, რეზონატორები — ზოგიერთი ხერხემლიანი ცხოველის პირის ღრუს ან ხორხის გარსის წყვილი ან კენტი ღრუსებრი გამობერილობა, რომელიც პაერთ გავეხისას მნიშვნელოვნად აძლიერებს ხმას და ასრულებს რეზონატორის როლს. დამახასიათებელია, მაგ., ბაყაყისათვის (მაშლისათვის) და ზოგიერთ მიომუნისათვის.

სახშო ხიმები — იხ. მბგერი იოგები.

სახხარა — ჩონჩხის ძვლების მოძრაი შეერთებანი.

სახტუნავი ფეხი — ზოგიერთი მწერის (კალია, კუტკალია, ქრიკინა და სხვ.) თავისებური აგებულების უკანა წყვილი ფეხი, რომლის დახმარებით მწერი გრძელ ნახტომს აკეთებს.

სამაერო ხაკანი (კამერა) კვერცხისა — ფრინველების კვერცხის ბლაგვ ბოლოზე ნაქუტის ქვეშ არსებული პატარა სივარდილე, რომელშიც კაერის ნარკოზა მოთავსებული.

სამაერო ტომხიკები — ფრინველების სხეულში არსებული ღრუები; რომლებშიც ფილტვებთანაა დაკავშირებული; მათი საშუალებით ხდება დამატებითი ჰაერის (კანგბადის) მიწოდება ფილტვებში და დიდი მნიშვნელობა აქვს ფრინველების სუნთქვაში ფრენის დროს.

სამაერო ფეხებები — ჰაერში ჩამოკიდებული დამატებითი ფეხები, რომლებიც დაფარულია მეკლარი, შიგთავსს მოკლებული, უჭრედების რამდენიმე შრით. ეს უჭრედები ადვილად შთანთქვენ ჰაერში მყოფ ტენს და ამარავებენ მცენარეს წყლით. დამახასიათებელია მრავალი ტროპიკული ეიფიტისათვის.

სეგეტაღური მცენარეები — სარეველა მცენარეები, რომლებიც შეგუებულია კულტურულ მცენარეებთან ერთად ნათესებში ცხოვრებას.

სეგმენტაცია — იხ. მეტამერია.

სეგმენტები — იხ. მეტამერები.

სეგმენტური ორგანოები — სეგმენტების მიხედვით განლაგებული გამომყოფი ორგანოები — რჯოლიანი ჰიების ნეფრიდიები.

სედენტარული — მქდომარე; მიმაგრებული.

ხედიმენტაცია — მდინარის მიერ მოტანილი მიწის ნაწილაკების დაღეპვის პროცესი, რის შედეგადაც წარმოიქმნება ალუვიალური ნიადაგი.

ხეზონური დიმორფიზმი — ერთი და იმავე ცხოველის განსხვავებული შეფერილობა წლის სხვადასხვა დროს — სხვადასხვა სეზონში (იხ. დიმორფიზმი).

ხეზონური ცვლილება ფიტოცენოზისა — ცვლილებები, რომლებიც მიმდინარეობს კლიმატური პირობების შეცვლისა და მცენარეთა ზრდასა და განვითარებასთან დაკავშირებით ვეგეტაციური პერიოდის განმავლობაში. სეზონურ ცვლილებებს მიეკუთვნება, მაგ., მცენარეთა ვანეთარების მდგომარეობა თანასაზოგადოების განსხვავებულ ფენაში; თანასაზოგადოების ასპექტების ცვლა, ბიომასის მარაგის ცვლილება და სხვ.

ხეისმონახტიები — მცენარის ორგანოების მოძრაობა მათ მიერ განცილებილი ბიძგების, შეხების და შერხების პასუხად; შემჩნეულია მორცხვი მიმოზის ფოთლებზე, აგრეთვე ბუერი მცენარის მტერიანებზე (დილიოს, კოწახურის და სხვ.).

ხეისმონახტიური მოძრაობა — იხ. სეისმონახტიები.

ხეკლიანი — სამარაგო ნახშირწყალი, რომლის მოლეკულა შეიცავს ფრუქტოზის ოთხ ნაშეს; გამოყოფილია ქუევის ლეროსა და ფოთლებიდან.

ხემიგამტი — რაიმე ქსოვილის (ჩვეულებრივ, ძელის) მკვდარი ნაწილი, რომელიც მოსცილდა საღ ნაწილს.

სეკვესტრაცია — სეკვესტრის წარმოქმნა.

სეკრეტი — ნივთიერება, რომელსაც გამოიმუშავენ და გამოყოფს ქირკელები (ნერწყვი, კუქის წენი და სხვ.).

სეკრეტიანი — პორმონის მაგვარი ნივთიერება, რომელსაც ვაპოყოფს თორმეტგოჯა ნაწლავის ლორწოვანი გარსი; იწვევს კუჭქვეშა ჩირკელის წენის გამოყოფას (სეკრეციას).

სეკრეტორული — სეკრეციასთან დაკავშირებული.

სეკრეტორული ნერვები — ნერვები, რომლებიც არეგულირებენ ჩირკელების მოქმედებას.

სეკრეტორული უჯრედები — გამოყოფი უჯრედები.

სეკრეტორული ჩანართები — ნივთიერებანი, რომლებიც გროვდება ციტოპლაზმაში და გამოყოფა უჯრედიდან სეკრეციის პროცესში.

სეკრეცია — უჯრედის (შეტწილად ქირკლოვანი უჯრედის) მიერ ორგანიზმის ცხოველმყოფელობისათვის აუცილებელ ნივთიერებათა (სეკრეტების) გამომუშაება და გამოყოფა.

ხელენოლონტური კბილები — ზოგი ძუძუმწოვარი ცხოველის კბილები, რომლებსაც საღეკ ზედაპირზე აქვს ნახევარმთვარის ფორმის წაგრძელებული ბორცვები.

ხელმეცია — ცხოველთა ან მცენარეთა არსებული ჭიშების გაუმჯობესება ან ახალი ჭიშების გამოყვანა ხელოვნური შერჩევით, შეჯვარებით, მუნობით და სხვ. საშუალებით.

ხემიასოციაცია — მცენარეთა ასოციაცია, რომლის მეორეხარისხიანი ფენა არსებობს დამოუკიდებლად (ი. გროსპეიმი), მაგ., ეფემერების ფენა (ეფემერეტუმი).

ხემიგამია — მამრობითი და მდედრობითი ბირთვების (პრონუკლეუსების) დაყოფა ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად კვერცხის ციტოპლაზმაში.

ხენსბილზაცია — ბიოლოგიური პროცესი, რომლის შედეგად იზრდება ცხოველური ორგანიზმის ან მისი ცალკეული ორგანოების მგრძობელობა გამლზიანებლის მიმართ.

ხემა — 1. სეკრეტი, რომელსაც გამოყოფს თავფეხიანი მოლუსკის (სეპიას) მელნის ჭირკვლები; გამოიყენება ტუშისა და საღებავების დასამზადებლად 2. საღებავი.

ხეხისი — იხ. სეფისი.

ხეტები — რადიალურად განლაგებული ტიხრები, რომლებიც ჩაქრილია შარჯნის პოლიპების საკმლისმომწელებელ (გასტროპოესკულარულ) ღრუში და ყოფს მას ცალკეულ კამერებად — საკნებად.

ხეტოცემია — საერთო დასენიანება და მათეადებელი ორგანიზმებით.

ხერიული კვირტები — კვირტები, რომლებიც ვითარდება ერთი ფოთლის უბეში და ერთმანეთის მიყოლებითა სიგრძეზე განლაგებული (კაკლის, ცხრატყავის, ეკლის ხის და სხვ.).

ხეროზა — ვარეთა ჩანასახოვანი გარსი, რომელიც წარმოქმნილია ექტოდერმული ნაოკების გარდით ფეხსაჭაროანებში და სხვა უფრო მაღალორგანიზმულ ცხოველებში.

ხეროზული — რაც დაკავშირებულია სხეულის შინაგანი ღრუების აკვებთან (მუცლის აკვთან, პლევრასთან და სხვ.) ან მათ შიერ სითხის გამოყოფასთან; მაგ., ხეროზული სითხე, ხეროზული ჭირკვლი.

ხეროზული გარსი — თხელი, შემეერთებულიქსოვილოვანი აკვი, რომელიც დაფარულია ერთშიინი ეპითელით. ხეროზული გარსით ამოფენილია ე. წ. ხეროზული ღრუების შიგნითა ზედაპირი.

ხეროზული ღრუ — სხეულის დახურული ღრუ (მეკრდისა და მუცლის ღრუ), რომელიც შეგნდნან ხეროზული გარსითა ამოფენილი.

ხეროთერაპია — ინფექციურ დაავადებათა მკურნალობა ანტიტოქსიკური შრატების შეყვანით.

ხეროლოგია — ბიოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს სისხლის შრატებს.

ხერტოლის უჩრედები — სათესლებში განლაგებული უმომრეო უჩრედები, რომლებითაც იკვებება განვითარებადი სპერმატოზოიდები.

ხეტონი — წყალში შეტივტივებული სხეულაკები.

ხეფხისი — ორგანიზმის საერთო დასენიანება ლზობისა და ჩირქის წარმოქმნელი მიკრობებით და მათი ტოქსინებით, რომლებიც სისხლში მოხედნენ.

ხეჭხალური — სქესობრივ ურთიერთობასთან დაკავშირებული; სქესობრივი.

ხექტორული ქიმერები — ქიმერები, რომელთაც განივ ქრილში ერთი ნახევარი ან ნაწილი ეკუთვნის ნამყენის ერთ კომპონენტს დანარჩენი კომპონენტი.

ხექცია — სისტემატიკური კატეგორია, რომელიც აერთიანებს მცენარეთა ახლოს მდგომ შონათესავე სახეობებს.

ხვენება მცენარეებში — მცენარის თესლის, კვირტის ან მთელი ცალკეული ორგანოს მდგომარეობა, რომლის დროსაც მათში შეწყვეტილია ხილული ზრდა, მაგრამ შერჩენილია სტრუქტურათა წარმოქმნის ფარული პროცესები. არჩევენ ღრმა სვენებას, რომელიც გამოწვეულია შინაგანი მიზეზებით, და იძულებით სვენებას, რომელიც გაპირობებულია გარემოს არახელსაყრელი პირობებით.

ხვტი ვვაილიხა — ბუტკოს შევიწროებული ნაწილი, რომელიც ნასკვსა და დინგს შორისაა მოთავსებული.

ხვრია, ამოხვრია — წყლის ცხოველების (მეტწილად თევზების) მასობრივი

დაღუბვა, რაც უმთავრესად გამოწვეულია წყალში ეანგზადის შემცირებით ან მომწამეულ ნივთიერებათა წარმოქმნით.

ხიზერტ — იხ. ორგანიზმის დაბერება.

ხიზუცე — იხ. ახლომხედველობა.

ხიზრძის კბილი — ალაჰიანის ღიდი ძირითადი კბილების უკანასკნელი (შესამე) კბილი; ჩვეულებრივ სიზრძის კბილი; სხვა ძირითად კბილებზე უფრო გვიან ამოდის (18 წლის ასაკის შემდეგ); ხშირად ის შეიძლება განუვითარებელი და დაუსრულებელი დარჩეს, რაც მისი რუდიმენტად გადაქცევის მაჩვენებელია.

ხიზი — ერთი და იმავე შობლების შთომავლობა, რომელიც წარმოქმნილია სხვიდასხვა ზიგოტიდან (დამები).

ხიგოიდური ნაწლავი — კოლინჯის, მარჯულის მაგვარად მოხრილი, ნაწილი, რომელიც თავის მხრივ მსხვილი ნაწლავის ზედა განყოფილებაა წარმოადგენს.

ხიდერატი — სიდერაციისათვის გამოყენებული მცენარე.

ხიდერაცია — ზოგიერთი მცენარის შთლიანად ან ნაწილობრივ ჩახუნაწიადგში მწვანე სახით. იყენებენ წიდაღის განოციერებისა და მოსავლიანობის გადიდების მიზნით.

ხიელმე, ელმოზა — თვალის კორინირებელი მოძრაობის მოშლილობა, როდესაც ერთი თვალი მიმართულია საგნისაკენ, მეორე გადახრილია გარეთ ან შიგნით.

ხივაბიტვი — ალაჰიანის მსგავსი ნაშარხი შიშიში, რომლის ნაშთები ნახულა იყო ინდოეთში ზედა მიოცენის ფენებში.

ხიზიგიფი — ერთმანეთთან შერწყმული წველი გრეგარინი. მკვლევართა აზრით სიზიგიფი სწყისის ძლევენგრეგარინების სქესობრივ გამრავლებას, რადგან სიზიგში თითოეული გრეგარინა იშლება განსხვავებულ

გამეტბად, რომელთა შერწყმით წარმოიქმნება ზიგოტა — ოოციტი.

ხითობაროდუქცია — ორგანიზმის ცხოველმოქმედების შედეგად გამოყოფილი სითბოს რაოდენობა.

ხითობოს ვაცემა — ორგანიზმების ცხოველმოქმედების დროს გარემოში სითბოს გამოყოფა.

ხითობოს მოვარული მცენარეები — მცენარეები, რომელთა ნორმალური განვითარებისათვის აუცილებელია მაღალი ტემპერატურა.

ხითზე ღრუბი — სითხე, რომლითაც ამოვსებულია სხეულის პირველადი ან მეორადი (ცელომი) ღრუ.

ხიკელი — ორგანიზმის ცხოველმოქმედების შეწყვეტა.

ხიკონოიდური ტიპი აგებულებისა — ღრუბელების აგებულების ტიპი, რომლის დროსაც პარავასტრალური ღრუ სხეულის კედელში წარმოქმნის საყენებს (კამერებს), რომელიც ამოფენილია საყვლოანი-მათრახოვანი უქრედებით.

ხილივას დარი — ძუძუმწოვარი ცხოველების თავის ტვინის წინა ნახეარსფეროების გვერდითი დარი. (ნარალი), რომლითაც გამოიწვლია შუბლი-სა და თხემის ნაკეთი საფეთქლი-სავან.

ხილივის წყალსადენი — ძუძუმწოვარი ცხოველების შუა ტვინში არსებული არხი, რომლითაც დაკავშირებულია ტვინის მესამე და მეოთხე პარაკუქის ღრუ.

ხილიკა — იხ. კოტი 1.

ხილიკულა — იხ. კოტაკი.

ხილიის კულტურები — იხ. ქვიშის კულტურები.

ხიზიხიწე — ორგანიზმის ნორმალური აგებულებიდან მკვეთრი გადახრა.

ხიზიოზი — სხვიდასხვა სახის ორგანიზმის თანაარსებობა, თანაცხოვრება, რაც სასარგებლოა თითოეული მათგანისათვის (მაგ. პარკოსან მცენარე-

თა თანაცხოვრება კოურის ბაქტერიებთან).

სიმბიონტი — სიმბიოზში მყოფი ერთერთი ორგანიზმი.

სიმბიოტრაფიზმი — სიმბიოზში მყოფი ორგანიზმის კება მეორე სიმბიოტის მეშვეობით.

სიმეტრია — რაიმე მთელის ნაწილების თანაზომიერი, პროპორციული განლაგება ცენტრის მიმართ; პროპორციულობა, თანაზომიერება რისამე განლაგებაში.

სიმეტრიული — თანაზომიერი; სიმეტრიული ეწოდება ისეთ ორგანოს, რომელზედაც შეიძლება ერთი ან რამდენიმე სიმეტრიის სიბრტყის გაკლება.

სიმპათიკური ნერვული სისტემა — ხერხემლიანი ცხოველების ევგენტური ნერვული სისტემის ნაწილი, რომელიც მოიცავს ხერხემლის ორივე მხარეს განლაგებული ნერვული კვანძების ძეწკეს და შინაგან ორგანოთა შორის მდებარე კვანძებს; თითოეული ნერვული კვანძის უჯრედები დაკავშირებულია ზურგისა და თავის ტვინთან ნერვული ბოქოების სისტემით.

სიმპათოზლახტები — ჩანასახოვანი უჯრედები, რომლებიდანაც წარმოიქმნება სიმპათიკური ნერვული სისტემის ნეირონები.

სიმპატრიული პროცესი ხახეობათა წარმოქმნისა — სახეობების ერთ ადგილზე წარმოქმნის პროცესი.

სიმპატრიული მიბრინდაცია — იხ. კიბრილიზაცია სიმპატრიული.

სიმპლაზმა — არაუჯრედული ორგანიზმების მრავალბირთვიანი პლაზმა.

სიმპლასტი — ცხოველთა და მცენარეთა არაუჯრედული სტრუქტურები, რომლებიც შედგება მრავალბირთვიანი პლაზმატური მასისაგან. იმისდა მიხედვით თუ რა წესითაა წარმოქმნილი, ის შეიძლება წარმოადგენდეს ან სინციტიუმს ან პლაზმოდიუმს.

სიმპლექსი — იხ. ქოლოფერმენტი.

სიმპოდუმი — იხ. სიმპოდური დატოტინება.

სიმპოდური დატოტინება — მცენარეთა დატოტინების ერთერთი სახე, როდესაც მთავარი ღერძი წყვეტს ზრდას ან გვერდზე გადაიხრება და მის ადგილს იკავებს წვერის ქვევით წარმოქმნილი გვერდითი ტოტი, რომელიც მთავარი ღერძის მიმართულებით იზრდება.

სიმბტომი — რაიმე დაავადების დამახასიათებელი გარეგნული ნიშანი.

სიმრავლე მცენარისა — თითოეული სახეობის ინდივიდთა (ეგზემპლარების) რაოდენობა თანასახოვადობაში გარკვეულ მონაკვეთზე.

სიმულტანური დაყოფა — მრავალჯისი დაყოფის ისეთი ტიპი (მაგ., თალოფიტებში), რომლის დროსაც ბირთვის დაყოფის შედეგად (რაც ზრდასთან ერთდროულად მიმდინარეობს) წარმოიქმნება პოლიენერგიული უჯრედები; ზრდის დამთავრებისას ეს უჯრედები მამინათვე იხლიჩება, იყოფა იმდენივე შეიღულ უჯრედად, რამდენიც ბირთვი იყო.

სიმფიზისი — ერთად შეერთებული ბოქვენის ძელები (შედის მენჯის შემადგენლობაში).

სინათლის კულტურა — მცენარეების აღზრდა (გამოზრდა) ბელოენური განათების პირობებში.

სინათლს მოყვარული მცენარეები — იხ. ქელოფილები.

სინანჯიუმი — ერთმანეთთან შეზრდილი მიკროსპორანგიუმების ქვეუმი (მტერიანის პროტოტიპი). გვხვდება გვირგვინის ზოგიერთ (მარტიალებში) წარმომადგენელში და აგრეთვე ნამარხ თესლიან გვირგვინში.

სინანდრაუმი — ანდროციუმში, რომელიც შედგება ერთმანეთთან შეზრდილი მტერიანებისაგან (გოგრისებრთა ზოგიერთ წარმომადგენელში).

ხინანტროპი — უძველესი ნამარხი ადამიანი, რომელიც ნაპოვნი იყო ჩინეთში ბეიკინის მიდამოებში.

ხინანტროპული მცენარეები — იხ. ანთროპოფიტები.

ხინანტროპული ცხოველები — ცხოველები, რომლებიც ცხოვრობენ ადამიანთან ახლოს, მასთან ერთად (სხვადასხვა ფრინველები, მღრღნელები, მწერები და სხვ.).

ხინანტროპი — იხ. სინანტროპი.

ხინანტროპული მცენარეები, ცხოველები — იხ. სინანტროპული მცენარეები, ცხოველები.

ხინაპი — იხ. სინაფისი.

ხინაპხიდები — ქვეწარმავალი ცხოველების ერთ-ერთი ჯგუფი, რომელთათვისაც დამახასიათებელია თავის ქალას ღაწვის ერთი რკალის არსებობა (ყუ, პლენზოზავრი და სხვ.).

ხინაპხიდური ტიპი თავის ქალასი — რეპტილიების (ქვეწარმავლების) თავის ქალა, საფეთქლის ერთი ფოსოთი, რომელიც მდებარეობს გვერდით მხარეზე.

ხინაპხისი — 1. ქრომოსომა პროფაზული კონიუგაცია, რომელიც ხდება იმავე დროს, რა დროსაც იწყება ქრომოსომა გორგლების წარმოქმნა. 2. მაპისეული და დედისეული წარმოშობის პომოლოგიური ქრომოსომების წყვილ-წყვილად შეერთება ანუ კონიუგაცია მეიოზის ადრეულ სტადიაში.

ხინანტროპი — ძვლების უძრავი შეერთება.

ხინაფსი — ნეირონებს (ნერვულ უჯრედებს) შორის კონტაქტის ადგილი; ერთი ნეირონის აქსონებსა და მეორე ნეირონის დენდრიტებს შორის შეერთების ადგილი, სადაც ხდება ნერვული იმპულსების გადაართვა, გადატანა. მორფოლოგიურად სინაფსები წარმოდგენილია ნეირონების ციტო-

პლაზმის მიკროსკოპული გამოწარმების სახით.

ხინაფსური დაოვნება — აგზნების გატარების შენელება სინაფსის მიდამოში.

ხინაფტოსპერმია — მრავალთესლიანი ნაყოფის ჩამოყვანა მთლიანად და გაუხსნელად. თესვები ამ დროს არ ითანტება და რჩება ნაყოფში თითქმის გალივებად.

ხინბიოლოგია — გეობოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს ორგანიზმთა სივრცულსა და ურთიერთდამოკიდებულებას ფიტოცენოზში მათი ერთად არსებობის დროს.

ხინგამეონი — ინდივიდთა ერთობლიობა, რომლებიც ეჯარებიან ერთმანეთს. ანსხვევებენ პომოგენურ და პეტეროგენურ სინგამეონს.

ხინგამეტია — ფიზიოლოგიური განსხვავება ორ სქესს შორის, რაც გამოწვეული არ არის მორფოლოგიურად.

ხინგამია — სასქესო უჯრედების (გამეტების) შერწყმა.

ხინგენეზი — 1. ფიტოცენოზის ფორმირების ან აღდგენის პროცესი. (იხ. სინცენოგენეზი). 2. სქესობრივი გამრავლება. 3. სისხლთ ნათესაობა.

ხინგონური — ორგანიზმი, რომელშიც მამრობითი და მდედრობითი გამეტები წარმოიქმნება ერთი და იმავე სასქესო ორგანოში.

ხინდაქტილია — თითების შეერთება კანის საერთო საფარველით.

ხინდენი — პომოლოგიური ქრომოსომების კონიუგაცია მეიოზში.

ხინდენიზმი — ძვლების მტკიცე, განუწყვეტელი შეერთება ბოქოიანი შემავრთებელი ქსოვილის საშუალებით.

ხინდენილოგია — ანატომიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ჩონჩხის ნაწილების შეერთებებს—იოგებს, სახსრებს, მყესებს.

ხინგეოლოგია — 1. ეკოლოგიის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის ბიოცენოზებს.

2. ფიტოცენოლოგიის (გეობოტანიკის) დარგი, რომელიც სწავლობს მცენარეული დაჯგუფებების (ფიტოცენოზების) კავშირს გარემოს პირობებთან.

ბინეოტაპი — ეკოტაპი, რომელიც ჩამოკალიბებულია ფიტოცენოტური გარემოს უპირატესი ზეგავლენით.

ბინერგიდები — დამხმარე უჯრედები; ფარულთესლოვანი მცენარეების მომწიფებელი ჩანასახის პარკში კვერცხუჯრედის ორივე მხარეს მდებარე უჯრედები, რომლებიც კვერცხუჯრედთან ერთად ე. წ. საკვერცხე აპარატს წარმოადგენენ. ჩანასახის პარკში ჩვეულებრივ ორი სინერგიდაა, რომელიც კვერცხუჯრედისაგან განსხვავდება პატარა ზომით და უფრო მცირე ზომის ბირთვების შემცველობით.

ბინერგიზმი — ერთობლივი მოქმედება; ერთი ფაქტორის მოქმედების გაძლიერება მეორე ფაქტორით.

ბინერგიზტები — კუნთები ან კუნთების ქჯუფი, რომლებიც ასრულებენ საერთო მუშაობას და მონაწილეობას ლეზილებზე ერთ და იმავე მოძრაობაში; ერთადმოქმედი და ერთგვაროვნად მათუნქციონირებელი კუნთები.

ბინზოოქორია — მცენარეთა გავრცელების ერთ-ერთი საშუალება ცხოველების მიერ, რომლებიც აგროფებს ნაყოფებს და თესვებს და ველაქვთ ისინი ახალ ადგილზე; ამ გზით ვრცელდება, მაგალითად, კაკალი, თხილი, რკო, რომლებიც შეგროვებულია მარაგად ციყვების და ზოგი ფრინველის მიერ.

ბინთეზური კონა — ერთმანეთთან შეერთებული რამდენიმე კონის შედეგად წარმოქმნილი კონა.

ბინაიდრზისი — იხ. სინაპსისი 1.

ბინაზეზისი — ქროზოსომა გორგლებს წარმოქმნა პირველი მეიოზური დაყოფის ადრეულ პროფაზაში ფიქსაციის ან უჯრედის დაზიანების შედეგად. იხ. სინაპსისი 1.

ბინკარიოზისი — პეტროკარიონის გენტიკურად არაერთნაირი ბირთვების შერწყმა და გენების მომდევნო გადანაწილება, რომლის დროსაც წარმოიქმნება რეკომბინატური ტიპის კონიდიუმი.

ბინკარიონი — 1. ბირთვი, რომელიც წარმოიქმნება ინფუზორიებში სქესობრივი პროცესის — კონიუგაციის შედეგად. 2. ზიგოტის ბირთვი 3. წყვილი ბირთვი, რომელიც წარმოიქმნება ბევრ სოკოში, ბირთვების შერწყმის პროცესისა და მათი მომდევნო დაყოფის ამოვარდნის შედეგად.

ბინკარიოფიტო — 1. იგივეა რაც სპოროფიტო. 2. ასკომიცეტებისა და ბაზიდიომიცეტების სასიმოცხლო ციკლის ფაზა, რომელიც მოსდევს გამეტანგიოგამიას. ამ ფაზისათვის დამახასიათებელია ის, რომ ერთ პლაზმაში არსებული ბირთვები არ ერწყმიან, მაგრამ იყოფიან კონიუგაციის შემდეგ.

ბინკარიული გინეეუმი — გინეეუმი მრავალბუდიანი ნასკვით, სადაც ბუდეების რიცხვი შეზღუდული ნაყოფფოთლების რიცხვის ტოლია. გვხვდება შროშანივებრთა, ძალღუურძენასებრთა და სხვ. ოჯახში.

ბინმორფოლოჯია — გეობოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს ფიტოცენოზების იგებულებას (მორფოლოგიას), რაც მცენარეთა ფორმითა და გარემო პირობებითაა გაპირობებული.

ბინოვი — მწებარე, გამჭვირვალე სითხე, რომელსაც გამოყოფს სასახსრე ჩანთის შიგნითა (სინოვიალური) გარსი. წარმოადგენს ერთგვარ „საპოხს, სისუნთ“, რომელიც ამცირებს სახსარში შენაწვევებულ ძვლებს შორის ხახუნს.

ბინოვიალური გარხი — გარსი, რომლითაც დაფარულია სასახსრე ჩანთის შიგნითა ზედაპირი.

ბინოკია — თანასახლობა; ორი ორგა-

ნიშნის თანაცხოვრების ერთ-ერთი სახე, რომლის დროსაც არც ერთ ორგანიზმს არ მოაქვს არავითარი სარგებლობა და ზიანი ერთმანეთისათვის, ან როცა, ერთი წარმოადგენს მეორის „მდგმურს“.

ხინონიმი — ერთსახელიანი; 1. სახელწოდება, რომელიც მნიშვნელობით ემთხვევა სხვა სახელწოდებას; მაგალითად, როდესაც ერთი სახეობა (გვარი, ოჯახი და ა. შ.) სხვადასხვა სახელწოდებითაა ცნობილი. 2. სიტყვა, რომელიც მნიშვნელობით სხვა სიტყვას ემთხვევა ან ძალიან უახლოვდება, ბგერითი შემადგენლობით კი განსხვავდება მისგან (მაგალითად „პატარა“ და „მცირე“, „ლაშაზი“ და „მშენებელი“).

ხინონიმიკა — ცხოველის ან მცენარის ერთი და იმავე სახეობის ან გვარის სხვადასხვა სახელწოდება.

ხინონიმის დადგენა სახეობის ან გვარის — ყველა იმ სახელწოდების დადგენა, რომელიც ეხება მოცემულ სახეობას (გვარს, ოჯახს და ა. შ.).

ხინოსტოზი — ძვლების უმოძრაო შეერთება, როდესაც განვითარების პროცესში ხდება ამ ძვლების შემაერთებელი ხრტილის შეცვლა ძვლოვანი ქსოვილით, რის შედეგადაც წარმოიქმნება ე. წ. ძვლოვანი შეერთება. ხინოსტოზის მაგალითს წარმოადგენს გავის ძვლების შეერთება.

ხინტაი — თითოეული ეგზემპლარი (ორი ან რამდენიმე ეგზემპლარიდან), რომელიც გამოყენებული იყო ავტორის მიერ სახეობის პირველი აღწერისას, ამასთან, როცა არც ერთი მათგანი არ ყოფილა როგორც პოტენციური (ტიპი): ცალკე მითითებული; სხვათადად, ეგზემპლარი იმ რამდენიმე ეგზემპლარიდან, რომლებიც ერთდროულადაა ტიპის მნიშვნელობით მითითებული.

ხინტარიპლოიდა — ორი ტარიპლოიდუ-

რი ბირთვის შერწყმა ერთ პექსპლოიდურ ბირთვად.

ხინუზია — ფიტოცენოზში შემავალი ერთლიაიგივე ეკობიომორფების პოპულაციების ერთობლიობა. ფიტოცენოზში შედის რამდენიმე ხინუზია, რომელთაგან თითოეული, უმეტეს შემთხვევაში შეესატყვისება ფიტოცენოზის ფენას.

ხინუსი — ღრუ, ფოსო, წილი, სხეულის შინაგანი ღრუების ნაშთი.

ხინუსური კვანძი — განსაკუთრებული ქსოვილის პატარა მასა, რომელიც მდებარეობს ზედა ღრუ ენისა და მარჯვენა წინაგულის შეერთების ადგილთან; იძლევა პირველსაწყის იმპულსს გულის შეკუმშვისათვის და არეგულირებს მის რიტმს.

ხინცენოგენეზი — მცენარეთა განსხვავებული თანასაზოგადოებების ჩამოყალიბების პროცესი, რომელთა ინდივიდუალური თავისებურება არ სცილდება უკვე არსებულ ასოციაციის ფარგლებს. ხინცენოგენეზი ჩვეულებრივ იწყება პროცენოგენეზის წარმოქმნით.

ხინციტიუმი — 1. მრავალბირთვიანი პლაზმური მასა, რომელიც უჭრედების შერწყმის შედეგადაა წარმოქმნილი; ესაა ორგანიზმში არსებული ცოცხალ ნივთიერებათა მონაქვეთები, რომელიც არაა უჭრედებად გაყოფილი (მაგალითად, მცენარეებში დანაწევრებული სარქვევები, ცხოველებში ძელის ქსოვილი). 2. ძალიან დიდი ზომის მრავალბირთვიანი ან პოლიპლოიდური უჭრედები, რომლებიც წარმოიქმნება წინამეიოზურ მიტოზში ან მეიოზის ადრეულ სტადიაში.

ხინზონდროზი — ძვლების შეერთება ხრტილის საშუალებით.

ხინტემა ელექტრონების გადატანისა — იხ. ელექტრონების გადატანის სისტემა.

ხინტემატიკა — ბიოლოგიის დარგი, რომელიც

ლის ამოცანას შეადგენს ორგანიზმთა ბუნებრივი კლასიფიკაციის შედგენა, რომელშიც ასახული იქნება ორგანიზმებსა და ორგანიზმთა ჯგუფებს შორის ურთიერთ ნათესაური დამოკიდებულება მათი ისტორიული განვითარების შესაბამისად.

ხისტემატიკური კატეგორიები — იხ. ტაქსონომიური კატეგორიები.

ხისტემები ორგანოებისა — იხ. ორგანოთა სისტემები.

ხისტოლა — ორგანოს (მაგ., გულის) რიტმული შეკუმშვა, რომელიც მოსდევს მის გაფართოებას — დიასტოლას. წინაგულებისა და პარკუჭების რიტმული შეკუმშვა; სისტოლის დროს სისხლი გადაედინება გულიდან არტრიაში და ფილტვის არტერიებში.

ხისტროფი — პლანზმის ან პლასტიდების ლოკალური დაგროვება მეტწილად უჩრდის ბირთვის ახლოს ან ცენტროპლანზმის სხვა ადგილებში.

ხიხხლამტარი სისტემა — იხ. სისხლის მიმოქცევის სისტემა.

ხიხხლდენა — სისხლის გამოდენა სისხლძარღვიდან. არჩვენ სისხლდენის სხვადასხვა სახეს: გარეგანს, შინაგანს, არტერიულს, ვენოზურს, კაპილარულს, შერეულს.

ხიხხლი — თხევადი შემავრთებელი ქსოვილი, რომლითაც ამოკსებულია სისხლძარღვთა სისტემა; შედგება პლანზმისა და ფორმიანი ელემენტებისაგან (ცრითროციტები, ლეიკოციტები და სისხლის ფირფიტების). სისხლის საშუალებით ხდება: 1. საკვები ნივთიერებისა და ენერჯის მიტანა სხეულის ყველა ქსოვილში და ნივთიერებათა ცვლის შედეგად წარმოქმნილი დაშლის პროდუქტების გამოტანა; 2. კაჟშირის დამყარება ორგანიზმში სხვადასხვა ორგანოებს შორის; 3. ორგანიზმის დაცვა სხვადასხვა დაავადების გამომწვევი ბაქტერიებისაგან.

ხიხხლის გაზები — სისხლის პლანზმისა

და სისხლის ფორმიან ელემენტებში შემავალი გაზისებრი ნივთიერებანი (ენერჯი, აზოტი და სხვ.).

ხიხხლის გამოშვება — სისხლის გამოდენა ორგანიზმიდან ხელოვნურად ვენის გაჩხვლევით ღრუ ნემსით (ვენეპუნქცია) ან ვენის გაკვეთით (ვენესექცია), ანდა წურბელების საშუალებით.

ხიხხლის დემა — იდამიანის ან ცხოველის ისეთი ორგანო, რომელშიც ინახება სისხლის გარკვეული სათადარიგო მარაგი. როგორც წესი, ეს სისხლი თითქმის მოკლებულია პლანზმისა და შედგება ფორმიანი ელემენტებისაგან. ასეთ ორგანოებს წარმოადგენს ლეიძლი, ელენთა, კანი. საჭიროების შემთხვევაში (მძიმე ფიზიკური მუშაობის დროს) ეს სისხლი ერთვება საერთო მიმოქცევაში.

ხიხხლის თეთრი სხეულაქები — იხ. ლეიკოციტები.

ხიხხლის მიმოქცევა — სისხლის განუწყვეტელი მოძრაობა გულისხიხხლძარღვთა სისტემაში, რაც ძირითადად გაპირობებულია გულის რიტმული შეკუმშვითა და მოდუნებით. სისხლის მიმოქცევა უზრუნველყოფს საკვები ნივთიერებისა და ენერჯის მიტანას სხეულის ყველა ქსოვილში და ნივთიერებათა ცვლის პროდუქტების გამოტანას, რომლებიც წარმოიქმნება ორგანიზმის ცხოველმოქმედების შედეგად.

ხიხხლის მიმოქცევის დახურული სისტემა — იხ. სისხლის მიმოქცევის სისტემა.

ხიხხლის მიმოქცევის დიდი წრე — სისხლის მოძრაობის გზა, დაწყებული მარცხენა პარკუჭიდან, სხეულის ყველა ორგანოს არტერიების, კაპილარებისა და ვენის გავლით, მარჯვენა წინაგულამდე. ამ დროს სისხლს სხეულის ყველა უჩრდში მიაქვს ენერჯი და საკვები ნივთიერება, ხოლო იქიდან გამოაქვს ნახ-

შირორეანგი და დაშლის სხვა პროდუქტები. ეანგბადის მიწოდებისა და ნახშირორეანგით დატვირთვის შედეგად არტერიული სისხლი ვენურ სისხლად გადაიქცევა.

სისხლის მიმოქცევის ერთი წრე — სისხლის მიმოქცევის სისტემა, როდესაც სისხლი სხეულში მოძრაობის დროს ერთ წრეს შემოუღობს; დამახასიათებელია ორსაკნიანი გულის მქონე ცხოველებისათვის (თევზები).

სისხლის მიმოქცევის მცირე წრე — სისხლის მოძრაობის გზა, დაწყებული მარჯვენა პარაკუტიდან ფილტვის კაპილარების გავლით მარცხენა წინაგულამდე. ფილტვის კაპილარებში გავლისას სისხლი შთანთქმავს ეანგბადს ხოლო გამოყოფს უჯრედებიდან მოტანილ ნახშირორეანგს, რის შედეგადაც ვენურა სისხლი არტერიულ სისხლად გადაიქცევა. მას ფილტვის წრესაც უწოდებენ.

სისხლის მიმოქცევის ხისტემა — ცხოველური ორგანიზმების სისხლძარღვთა სისტემა, რომელშიც მოძრაობს სისხლი. ამ სისტემით ხორციელდება გაზთა ცვლა, უჯრედების საკვები ნივთიერებით მომარაგება და დისიმილაციის პროდუქტების გამოყოფა ორგანიზმში გადატანა. შედგება გულისაგან (რომელიც მისი ცენტრალური ორგანოა) და ვატიარო გზების ანუ სისხლძარღვებისაგან. შეიძლება იყოს დახურული, როდესაც სისხლი არ გამოდის სისხლძარღვების ფარგლებს გარეთ, და ღია, როდესაც სისხლძარღვები ლაქუნებით წყდება და სისხლი ცირკულირებს არა მარტო სისხლძარღვებში არამედ ლაქუნებშიც.

სისხლის მიმოქცევის ფილტვის წრე — იხ. სისხლის მიმოქცევის მცირე წრე.

სისხლის მიმოქცევის ღია ხისტემა — სისხლის მიმოქცევის სისტემა, რომელშიც სისხლი მოძრაობს არა მარტო სისხლძარღვებში არამედ ლაქუნებშიც.

ნებშიც (სხეულის ღრუს ნარჩენებში); დამახასიათებელია უხერხემლო ცხოველთა ზოგიერთი ჯგუფის წარმომადგენლებისათვის (მოჩილეო, მდინარის კიბო და სხვ.), რომელთაც არ გააჩნია სისხლის მიმოქცევის დახურული სისტემა.

სისხლის მიმოქცევის წრე — წრე, რომელსაც აკეთებს სისხლი სისხლის მიმოქცევის სისტემაში მოძრაობისას. ორსაკნიანი გულის მქონე ორგანიზმებისათვის დამახასიათებელია სისხლის მიმოქცევის ერთი წრე; სამ და ოთხსაკნიანი გულის მქონე ორგანიზმებში კი ორი წრე; მცირე და დიდი.

სისხლის პლაზმა — სისხლის თხიერი ნაწილი; უჯრედშორისული, უფერული ნივთიერება, რომელშიც იმყოფება სისხლის ფორმიანი სხეულაკები ანუ ელემენტები.

სისხლის ეანგბადის მოცულობა — ეანგბადის რაოდენობა სისხლში, მისი ეანგბადით სრული მატარობის დროს. **სისხლის ფორფიტები** — ადამიანისა და ძუძუმწოვარი ცხოველების სისხლის ფორმიანი ელემენტები (იხ. თრომბოციტები).

სისხლის ფხენილი — მალახარისხოვანი, ძვირფასი საკვები, რომელსაც ამზადებენ დაკლული ცხოველების სისხლისაგან; დიდი რაოდენობით (75%-მდე) შეიცავს მისანაღებელ ცილას.

სისხლის შედედება — თხიერი სისხლის შენადღად გარდაქმნის პროცესი, რომელიც ხდება პლაზმაში მყოფი ხსნადი ცილის — ფიბრინოგენის უხსნად ფიბრინად გარდაქმნის შედეგად; წარმოადგენს ერთ-ერთ თავდაცვით საშუალებას სისხლის დაკარგვისაგან.

სისხლის შრატა — ფიბრინგამოცილი სისხლის პლაზმა.

სისხლის ძარღვი — იხ. სისხლძარღვები.

სისხლის წარმოქმნა — იხ. ჰემატოპოეზი.

სისხლის წარმოქმნელი ორგანოები — ორ-

განოები, რომლებშიც ხდება სისხლის უჩრედული ელემენტების წარმოქმნა; მათ ეკუთვნის ძვლის წითელი ტვინი, ლიმფური კვანძები, ელენთა და ღვიძლი.

სისხლის წითელი უჩრედები — იხ. ერითროციტები.

სისხლის წნევა — წნევა, რომელსაც ახდენს მოძრავი სისხლი სისხლძარღვთა შიგნითა ზედაპირზე.

სისხლის ჩგუფები — ჩგუფები, რომლებდაც ყოფენ ადამიანის სისხლს ურთიერთზემოქმედების რეაქციის საფუძველზე. ადამიანებში არჩევენ ოთხი ჩგუფის სისხლს. დიდი მნიშვნელობა აქვს სისხლის გადასხმის პრაქტიკაში. პირველი ჩგუფის სისხლის მქონე ადამიანს შეიძლება გადაეხსნას მხოლოდ ამავე ჩგუფის სისხლი. მეორე ჩგუფისას — პირველი და მეორე ჩგუფის, მესამე ჩგუფისას — პირველი, მეორე და მესამე ჩგუფის; ხოლო მეოთხე ჩგუფის სისხლის მქონე ადამიანს შეიძლება გადაეხსნას ყველა ჩგუფის სისხლი.

სისხლმზადი ორგანო — იხ. სისხლის წარმოქმნელი ორგანოები.

სისხლნაკლებობა — იხ. ანემია.

სისხლჩაქცევა — სისხლის დაგროვება ქსოვილებში ან ორგანიზმის ღრუში სისხლდენის შედეგად.

სისხლძარღვები — ადამიანისა და ცხოველის ორგანიზმის სხეულის სხვა ნაწილის ელასტიკური მილისებრი წარმონაქმნი, რომელშიც სისხლი მოძრაობს. სისხლძარღვთა ერთ ნაწილში (არტერიებში) სისხლი მოძრაობს გულიდან პერიფერიისაკენ, ხოლო მეორე ნაწილში (ვენებში) პირუტყუ — პერიფერიიდან გულისაკენ.

სისხლძარღვთა მამოძრავებელი ნერვული ბოქოები — სისხლის ძარღვების გამაფართოებელი ან შემაკუმირებელი ნერვული ბოქოები.

სისხლძარღვთა სისხტემა — მილენის დახშული სისხტემა, რომლის საშუალებით

პით ხდება სისხლის ცირკულაცია (მიმოქცევა) ორგანიზმში.

სისხლძარღვოვანი გარბი თვალისა — თვალის კაკლის მეორე — შუა გარბი, რომელიც უხვადაა თვალის მკვეთრად სისხლძარღვებით დაქსეპილი.

სისხლძარღვოვანი გვირგვინი — შეკრული რგოლი, რომელიც წარმოქმნილია მრავალრიცხოვანი ინასტომოზებით დაკავშირებული არტერიებისაგან ზურგის ტვინის გარშემო.

სისხლწარმოქმნა — იხ. ჰემატოპოეზი.

სიფონი — მანტიის წარჩენილზე ღარისებრი გამონაზარდი მოლუსკებში; არჩევენ ქვედა სალახუჩე სიფონს, რომლის გზითაც წყალი შედის მანტიის ღრუში და ზედა — კლოაკურ სიფონს, რომლის გზითაც წყალი გამოადინება მანტიის ღრუდან.

სიფონოვანია — განაყოფიერების პროცესი, რომლის დროსაც მამრობითი გამეტები გადაიტანება სამეტრე მელით.

სიფონოვლიფი — მარჯნის პოლიპების ხახის კედელში მდებარე ღარები, რომლებიც ამოფენილია წაშვამიანი მოციმციმე უჩრედებით. მათი მოძრაობა ხელს უწყობს წყლის დინებას კუქისაკენ და წყალთან ერთად საკვების მოპოვებას.

სიფონოსტელე — ღეროს ღერძული ცილინდრი, რომლის ცენტრში პარენქიმული ქსოვილი — გულგულია მოთავსებული. სიფონოსტელე წარმოიქმნა ევოლუციის პროცესში პროტოსტელედან მერქნის ცენტრალური ნაწილის გულგულად გადაქცევის გზით ან პროტოსტელეს ცენტრალურ ნაწილში ძირითადი პარენქიმის შეკრის შედეგად. არჩევენ სიფონოსტელეს ორ ტიპს: ამფიფლოიდურს და ექტოფლოიდურს, მილისებრი სტელე.

სიფონოსტომური ნიფარა — მუცელფენიანი მოლუსკების ნიფარა, რომელსაც ბაგის ქვედა კიდეზე აქვს ფოსო ან არხი.

ხიცივეგამძლეობა — მცენარის უნარი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში გაუძლოს დაბალ დადებით ტემპერატურას (+1, +10°) ან ხანმოკლე სუსსს.

ხიციცხლე — მატერიის მოძრაობის განსაკუთრებული ფორმა, რომელიც გარკვეულ ეტაპზე წარმოიქმნა და ჩვენი პლანეტაზე უმარავე, მრავალფეროვანი ორგანიზმითაა წარმოდგენილი. ორგანიზმის ცხოველმოქმედება.

სიციცხლიერება — ორგანიზმის ცხოველუნარიანობის ხარისხი.

ხიციცხლის ხე — ფრინველებისა და ძოქუწწოვარი ცხოველების ნახებმის თეთრი ნივთიერების მრავალი განტოტება, რომელიც შეჭრილია რუხ ნივთიერებაში. რადიალურ ჰრილში ეს განტოტებანი დატოტილ ხეს მოგვაგონებს, რის გამოც მას სიციცხლის ხე უწოდეს.

ხიცხვამტანობა მცენარისა — მცენარის შეგუება მალა ტემპერატურასთან. სხედასხვა მცენარეს მალალი ტემპერატურის მიმართ გამძლეობის სხედასხვა ხარისხი ახასიათებს; ყველაზე ამტანაანი ზოგიერთი ლურჯმწვანე წყალმცენარე და ის ზაქტერიები, რომლებიც ცხელ მინერალურ წყაროებში ცხოვრობენ დაახლოებით +70° ტემპერატურის პირობებში. კულტურული მცენარეების სიცხვამტანობა შეიძლება გადიდდეს თესვისწინა წრთობის გზით და აგრეთვე ზოგიერთი ხსნარის შესხურებით.

სიციხვამძლეობა მცენარისა — ხ. სიციხვამტანობა მცენარისა.

ხკარიფიკაცია — თესლის კანის მექანიკური დაზიანება სილაში ან რკინის ნახერში გახეხვით ან სპეციალური მანქანით — სკარიფიკატორით. მიმართავენ ზოგიერთი მცენარის (სამყურა, ძიძო, გლედიჩია და სხვ.) თესლების გაჯირჩევბისა. და გალიეების დასაჩქარებლად.

სკაფიდიუმი — ზოგიერთი წაბლა წყალმცენარის თალუსზე არსებული ჩაღრმავებანი — ფოსოები, რომელშიც სასქესო ორგანოები: ოოგონიუმები და ანთერიდიუმები ვითარდება.

სკაფოგნატიტი — უმადლესი კიბოების (მინარის კიბო) მეორე წყვილი კველა ყბების დანამატი ფირფიტა, რომლის მოძრაობითაც უკალი მიედინება სალაყურე ხერეღში.

სკლერა — თვალის კაკლის გარეთა ცილოვანი გარსი, რომელიც თვალს ფარავს გარედან და იცავს დაზიანებისგან. მას თეთრ გარსსაც უწოდებენ.

სკლეროდეზი — მექანიკური ქსოვილის გაქვავებული, პარენქიმული უჯრედები თანაბრად და მეტად ძლიერ გასქელებული გარსით. მათ სკლეროტულ უჯრედებსაც უწოდებენ.

სკლერენქიმა — მცენარის მექანიკური (საყრდენი) ქსოვილის სახე, რომელიც შედგება სქელგარსიანი, გახელებული პროზენქიმული უჯრედებისაგან. მას ლიბრაფორმს და ლათნის ბოქვობსაც უწოდებენ.

სკლეროტები — ქიტინოვანი ფარები, რომელთა ერთობლიობით შექმნილია მწერების ნაწვერების (სეგმენტების) გარეგანი ჩონჩხი. არჩევენ ზურგის მხარის სკლერიტებს — ტერგიტებს, მუცლისა — სტერნიტებს და გვერდისას — პლერიტებს.

სკლერიფიკაცია — უჯრედის გარსის დამატებითი გასქელება და გახევეება (მაგალითად, ღეროს კანისა და ძირითადი პარენქიმისა მარცვლოვან ხეუნარებში).

სკლეროზობატები — 1. მარჩნის პოლიპების ჩონჩხის მიერ წარმოქმნილი ტიხრები. 2. ღრუბელების შეზოგლეაში განლაგებული დიდი ზომის უჯრედები — ჩონჩხის წარმოქმნელები.

სკლეროდერმატები — მარჩნის პოლიპების სხეულის კედლის სიბრქეში მო-

თავსებული წვრილი ეკროვანი ნემსები, რომლებიც შედგება კიროვანი შენაერთებისაგან.

სკლეროზებები — ჩონჩხის კირიანი წარმონაქმნები, რომლებიც ამოწეულია ჩონჩხის ძირიდან (პროტოთეკადან) და ვანლაგებულო ცხოველის გასტრალური ღრუს ტიხრებს შორის ექვსსხივიანი მარჯნის პოლიპებში.

სკლეროტიული რგოლი — თხელი ძელოვანი ფირფიტების სისტემა, რომელიც ქმნის დამცველ რგოლს ზოგიერთი თევზის თვალის ირგვლივ.

სკლეროტამი — ლანცეტას სომიტის ქვედა, შიგნითა ნაწილი, რომელიც საწყისის აძლევს ქორდას, ნერვულ მილს და ფარფლის საყრდენ სხივებს.

სკლეროტული უჯრედები — იხ. სკლერიდები.

სკლეროფილები — იხ. სკლეროფიტები.

სკლეროფიტები — მცენარეები ხეშეში ფოთლებით, რომელთაც აქვს სქელი კუტიკულა და ძლიერ განვითარებული მექანიკური ქსოვილი; გამოირჩევიან გვალვაგამძლეობით.

სკლეროციები — ზოგიერთი პარაზიტი სოკოს მიცელიუმის მოსველების სტადია: წარმოადგენს ჰიფების მკერავ ხლართებს, რომლებიც ამოვსებულაა საკვების ნივთიერებით და შეიცავს მტკრე რაოდენობის წყალს; ადვილად იზამთრებენ ნიადაგში და ხელსაყრელი პირობების დადგომისას გაზაფხულზე იწყებენ გაღივებას (მაგ. ე. წ. კვავის რქა).

სკლეროციუმი — იხ. სკლეროციები.

სკოლექსი — თასმისებური კიების თავი.

სკრაბი — იხ. სკრები.

სკრები, სკრაბი, სკრუბი — ხეშეფოთლოანი მარადმწვანე ბუჩქნარების ადგობრივი სახელწოდება ავსტრალიაში.

სმენა — ორგანიზმის მიერ ბგერით გამოიზიანებლის აღქმა.

სმენის ანალიზატორი — აღმნიშნისა და უმაღლეს ცხოველთა ნერვულ-რეცეპტორული სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს ბგერითი გაღიზიანების აღქმას და ანალიზს.

სმენის კენჭები — ძვლიანი თევზების შიგნითა ყურში მდებარე კირიანი მსხვილი სხეულაკები (ჩვეულებრივ სამია), რომელთა ზომა იცვლება თევზის ხნოვანებასთან ერთად კირის წრიული ფენების გაზრდის შედეგად. მათ ოთოლიტებსაც უწოდებენ.

სმენის პარკი — იხ. ოთოცისტი.

სოკრა, შოხრა — დაქაობებული შერეული ნაძენარის ხალხური სახელწოდება ციმბირში.

სოკოს ნაყოფსხეული — სოკოს წერილი დატოცილი ჰიფებისაგან წარმოქმნილი, გარკვეული ფორმის, მქიდროწნულები, რომელშიც სპორები ვითარდება.

სოკოს ნაყოფსხეულის ხაქლომი — სოკოს ჰიფების მქიდრო მკერავი წნული, რომელზედაც ვითარდება ნაყოფსხეული; მეტწილად გვხვდება ჩანთიან და არასრულ სოკოებში.

სოკოებრივი სხეული — განსაკუთრებული ღეროვანი წარმონაქმნი მწერების თავის ტენის წინა განყოფილებაში. უფრო კარგად განვითარებული აქვს რთული ქცევების მქონე მწერებს (ფულტარი, კიანჭველა და სხვ.).

სოლანოზაცია — მზით დასხივება (ჩვეულებრივ, სამკურნალო მიზნით).

სოლანინი — გლუკოზიდი, რომელიც გვხვდება კარტოფილის ტუბერებში, განსაკუთრებით ღივებში.

სოლენოლონტური კბილები — ძირითადი კბილები ოთხფოსიანი საღვეი ზედაპირით.

სოლენოსტელე — იხ. სიფონოსტელე.

სოლენოციტები — ცელომში განლაგებული უჯრედები მოციმციმე წამწამიანი არხებით. წარმოადგენს ზოგიერთი მრავალჯაგრაიანი კიის გამოყოფი სისტემის საწყისს. თავის

მხრე წარმოადგენენ სახეცვლილ პროტონფერებს.

სოლვატაცია — დისპერსიულ არეში განლაგებული კოლოიდური ნაწილაკების მიერ ამ არისავე შემადგენელი ნივთიერების მოლეკულათა მეტ-ნაკლები რიცხვის მიერთება.

სოლფოთლიანები — უმაღლეს მცენარეთა რიგი, რომელიც ხასიათდება რედუქირებული ფოთლებითა და სპორების მატარებლობით. მათ ეკუთვნის ბევრი ნამარხი ფორმები, ამჟამად მცხოვრებ ფორმებიდან კი — შვიტები.

სომა — ცოცხალი ორგანიზმის სხეული, რომელიც განიხილება როგორც ერთი მთლიანობა, სასქესო უჯრედების გარეშე.

სომატობლასტი — უჯრედი, რომელიც დაყოფის შემდეგ საწყისს ძლევს სომატურ უჯრედებს.

სომატოგენური ვარაიცია — არამემკვიდრული ცვლილება, რომელიც გარეგანი გარემოთა შეპირობებულად.

სომატოლოგია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს ადამიანის სხეულის ზომებსა და პროპორციებს.

სომატოგამია — იხ. ფსევდომიქსისი.

სომატოლაჟმა — სომატური უჯრედების პლანმა.

სომატოლევრა — სხეულის მეორეული ღრუს კაპერების გვერდითი კედლები, რომლებიც მდებარეობს შრავალჯაგრიანი ჰიების სხეულის სეგმენტებში.

სომატოტროპული ჰორმონი — ჰიპოფიზის ერთ-ერთი ჰორმონი, რომელიც იწვევს ორგანიზმის ზრდას და ცვლის ასიმეტრიული პროცესების სტიმულირებას.

სომატური ანაწყობი ქრომოსომებისა — ქრომოსომთა ანაწყობი ინდივიდის სომატურ უჯრედებში. დიპლოიდურ ორგანიზმებში ქრომოსომთა სომატური ანაწყობი შედგება ორი ჰაპლოიდური ანაწყობისაგან, რომელთაგან

ზიგოტაში ერთი შეიტანება მდებარეობით, ხოლო მეორე — მამრობითი გამეტით.

სომატური ანეუპლოიდია — იხ. სომატური მერყეობა.

სომატური კუნთები — კუნთები, რომლებიც მდებარეობს კანის ქვეშ და წარმოადგენს სხეულის ძირითად კუნთებს (საპირისპიროდ შინაგან ორგანოების ვისცერალური კუნთებისა).

სომატური მერყეობა, ცვალებადობა — ქრომოსომთა რიცხვის მერყეობა, რომელიც შეიძინევა ბევრი ცხოველის ორგანიზმის, მათ შორის ადამიანის, სომატური უჯრედების ქრომოსომულ ანაწყობში. ამ მოვლენას ქრომოსომულ მერყეობაჟაც ან სომატურ ანეუპლოიდიაჟაც უწოდებენ.

სომატური პართენოგენეზი — პართენოგენეზის ერთ-ერთი ფორმა, როდესაც პართენოგენეზულ ინდივიდებს გააჩნია ზიგოტური (დიპლოიდური ან პოლიპლოიდური) ქრომოსომთა რიცხვი.

სომატური უჯრედები — ყველა ის უჯრედი (გარდა სასქესო უჯრედებისა), რომლითაც შემდგარია ორგანიზმის სხეული.

სომატია — ყოველგვარი, არამემკვიდრული ცვლილება, რომელიც გამოწვეულია საკვებით ან საცხოვრისის (სამყოფელის) პირობებით.

სომიტები — სეგმენტები, რომლებსაც წარმოქმნის ზოგი უხერხებლო ცხოველის (მაგ., რკოლიანი ჰიების) ჩანასახვიანი მეზოდერმა განვითარების ადრეულ სტადიაზე; წარმოადგენს წყვილ მეზოდერმულ ნასახებს, რომელიც სიმეტრიულადაა ჩანასახის სხეულის ღერძის ორივე მხარეზე განლაგებული.

სორადიუმი — მღიერების (ლოქენების) ვეგეტატური გამრავლების ორგანოების — სორედოუმების გროვა. მათ

განლაგება, ფორმა და შეფერვა ამა თუ იმ სახეობისათვის დიაგნოსტიკურ ნიშნად ითვლება.

ჯორელიუმი — მღიერების (ლიქენების) ვეგეტატიური გამრავლების ორგანო. წარმოიქმნება გონილიალურ ფენაში და შედგება წყალმცენარის ერთი ან რამდენიმე უჯრედისა და მათ ცრგვლოვ შეშხლართული სოკოს ჰიფებისაგან.

ზორუსი — სპორანგიუმების ჯგუფები, რომლებიც განლაგებულია გვირგვინის ფოთლის ქვედა მხარეზე. ჩვეულებრივ სორუსი წამოფარებულია საბურველით — ინლუვიუმით.

ზოფლას მერუნეობის მავნებლები — ცხოველები (სხედასხვა მწერები, მღრღნელები და სხვ.), რომლებიც სპობენ ან აზიანებენ სასოფლო-სამეურნეო კულტურებს, აღებულ მოსავალს და ა. შ.

ზოციაცია — ერთმანეთისაგან ერთ-ერთი მეორეხარისხოვანი ფენით განსხვავებული ფიტოცენოზების გვირგვინიანება. შედის ასოციაციაში. ტერმინი განსაკუთრებით ხმარებაშია სკანდინავიის და ბალტიისპირეთის გობოტანიკოსთა შრომებში.

ზპაზმა — იხ. სპაზმი.

ზპაზმი, სპაზმი — ყელის, საელაპავე მილის, კუჭ-ნაწლავისა და მისთანათა კუნთების კრუნჩხვითი შეკუმშვა.

ზპანაღრია — მამრობითი ცხოველების რაოდენობის პროგრესული შემცირება; შეიძინევა ზოგიერთ მწერებში.

ზპანოგინია — მღერობითი ცხოველების რაოდენობის პროგრესული შემცირება.

ბელიოფაუნა — იხ. მღვიმის ფაუნა.

ბებრმა — სათესლე სითხე, რომელიც გამოიყოფა მამრობითი სასქესო ჯირკვლებიდან და შეიცავს მრავალ სასქესო უჯრედს — სპერმატოზოიდს.

ბებრმათვია — თესლმომღები; ზოგიერთი ბრტყელი და რგოლიანი კივის ბებრმათვროდიტული სასქესო სპერმატო-

ზის ორგანო, რომელშიც სპერმის ურთიერთგაცვლისას (რაც ამ ცხოველებში კოპულაციას შეესაბამება), შედის სხვა ინდივიდის სპერმა.

ბებრმატანგიუმი — ზოგიერთი წყალმცენარის ანთერიდიუმი.

ბებრმატიდები — პაპლიდური უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნება სპერმატოგონიუმისაგან მეიოზის მეორე გაყოფის შედეგად. თითოეული სპერმატოგონი საწყისს აძლევს 4 სპერმატიდს, რომლებიც გადაიქცევა სპერმატოზოიდად ბირთვის შექადგოში დაყოფის გარეშე.

ბებრმატოგენეზი — მამრობითი სასქესო უჯრედების — სპერმატოზოიდების წარმოქმნის პროცესი.

ბებრმატოგენური უჯრედები — სპერმატოზოიდების წარმოქმნეოი უჯრედები. ვითარდება ანთერიდიუმის შიგნით; წარმოადგენენ პატარა ზომის, მაგრამ მდიდარი შემცველობის უჯრედებს. თითოეული სპერმატოგენური უჯრედი წარმოქმნის ერთ ან ორ სპირალურად დახვეულ სპერმატოზოიდს. დამახასიათებელია ზეესებოსათვის.

ბებრმატოგონიუმი — მრავალუჯრედიანთა მამრობითი ჩანასახოვანი უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნებიან პირველი ჩანასახოვანი უჯრედების მრავალჯნის მიტოზური დაყოფის შედეგად და ზრდის გარკვეული პროცესის შემდეგ იძლევიან სპერმატოციტებს.

ბებრმატოი — იხ. სპერმატოციტი.

ბებრმატოზოიდი — მამრობითი სასქესო უჯრედი, ჩვეულებრივ, ერთი ან რამდენიმე შოლტით, რომლითაც ის მოძრაობს. ზოგიერთ ცხოველში (მრგვალი კიები, ტიპები და სხვ.) სპერმატოზოიდს შოლტები არ გააჩნია და ე. წ. ფსევდოპოლიუზების (ტრუფების) საშუალებით მოძრაობს; ასეთ სპერმატოზოიდებს ამებოილურსაც უწოდებენ.

სპერმატოკლეითრუმი — დედალი მორიელის სასქესო ხუფის საგდულის ქვეშ კიდით გამოსული შავი ფირფიტა, რომელიც დროებით ლუქავს დედლის სასქესო ხერვლს კოპულაციის შემდეგ და აბრკოლებს სპერმის უკან გამოსვლას. წარმოიქმნება მამლის მიერ კოპულაციის ბოლოს გამოყოფილი სეკრეტის ხარჯზე.

სპერმატოპლაზმა — მამრობითი სასქესო უჯრედების პლაზმა.

სპერმატოფორი — პარკისებრი წარმონაქმნი, რომელშიც მრავალი სპერმატოზოიდი მოთავსებულია. შეუღლებისას სპერმატოფორი შედის ან დედლის სხეულში ან ეწებება სასქესო ხერვლის ახლოს. დამახასიათებელია ფეხსახსრიანთა ბევრი წარმომადგენლისათვის, მოლუსკებისა და ზოგიერთი ამფიბიისათვის.

სპერმატოციტი — მამრობითი სასქესო უჯრედი განვითარებისა და მომწიფების პერიოდში.

სპერმატოციტები ნეორე რიგისა — მამრობითი სასქესო უჯრედები, რომლებიც წარმოიქმნება მომწიფების პირველი გაყოფის შედეგად, პირველი რიგის სპერმატოციტებისაგან. მათ უმანათ ქრომოსომა ჰალოიდური რიცხვი. ამასთან მეორე რიგის სპერმატოციტების ნახევარს აქვს x — ქრომოსომა, ხოლო მეორე ნახევარს y ქრომოსომა.

სპერმატოციტები პირველი რიგისა — სპერმატოგონიუმიდან განვითარებული მამრობითი სასქესო უჯრედები, რომლებიც სპერმატოგენეზის დროს ზრდის პერიოდში იმყოფება. მათთვის დამახასიათებელია ქრომოსომა და დიპლოიდური რიცხვი.

სპერმატოციტოგენეზი — სპერმატოგენეზის პირველი ფაზა, რომელიც მთავრდება სპერმოციტოგენეზის დასაწყისით.

სპერმატეტი — თეთრი ცხიმისებური ნივთიერება, რომელსაც იღებენ კა-

შალატის თაის ქალიდან. გამოიყენება პარფიუმერიაში, კოსმეტიკაში და სხვ.

სპერმაციოზი — 1. წითელი წყალმცენარეების მამრობითი სასქესო უჯრედი; სპერმატოზოიდებისაგან განსხვავებით მას შორტები არა აქვს. 2. იხ. პიკნოსპორები.

სპერმიები — შორტებს მოკლებული მამრობითი სასქესო უჯრედები; დამახასიათებელია შიშველთესლოვან და ფარულთესლოვან მცენარეებისათვის.

სპერმინი — 1. პორმონი, რომელიც მოქმედებს მეორადი სასქესო ნიშნების განვითარებაზე. 2. ნივთიერება, რომელსაც იღებენ ცხოველთა სათვისლე ჯირკვლებიდან; იყენებენ სამკურნალოდ.

სპერმიოგენეზი — სპერმატოგენეზის დასკენით, ბოლო პერიოდი, რომლის დროსაც ხდება სპერმატოზოიდების ჩამოყალიბება.

სპერმიოგონიუმი — იხ. სპერმატოგონიუმი.

სპერმოციტოგენეზი — სპერმატოზოიდების წარმოქმნა ერთდერენციური სპერმატიდებისაგან.

სპერმოგონიუმი — სპერმაციოზების სათვისლე ღრუ. (იხ. პიკნიდიუმი).

სპეციოიდი — კულტურულ მცენარეთა კატეგორია სახეობის სისტემატიკური რანგით.

სპეციფიკურობა ფერმენტების მოქმედებისა — თითოეული ფერმენტის თვისება (უნარი) იმოქმედოს მხოლოდ გარკვეულ ნივთიერებაზე და მოახდინოს მხოლოდ ერთი ქიმიური პროცესის კატალიზი.

ხმაყულება — ჩონჩხის ნემსისებრი ელემენტები (მაგ., ღრუბულების მეზოგლეაში არსებული ნემსები), რომლებიც კიროვანი ნივთიერებისაგან შედგება. შეიძლება იყოს ერთღრვიანი, სამღრვიანი, ოთხღრვიანი,

მრავალღერძიანი, ლუხისებრი და სხე.

სპილოს ძვალი — სპილოს ზედა ყბის ორი მკრელი კბილი — შუანები (ეშეები) რომლებიც ძალიან მავარი და ლამაზია. მისგან ამზადებენ სხდასხვა ნაქეთობას (ბილიარდის ბურთებს, ქადრაკის ფიგურებს და სხვ.).

სპინალური ცხოველი — ცხოველი, რომელსაც ფიზიოლოგიური გამოკვლევის მიზნით, ზურგის ტვინი გამოყოფილი აქვს თავის ტვინისაგან.

სპირალური განლაგება ფოთლები — იხ. მორიგეობითი ფოთოლგანლაგება.

სპირალური ჭურჭლები — ჭურჭლები, რომელთა კედლები სპირალურად გასქელებულგარსიანი უჯრედებითაა შექმნილი.

სპირემა — ქრომოსომების ძაფისებრი სტრუქტურა გორგლის სახით მიტოზის პროფაზაში.

სპირილები — ბაქტერიების ჩგუფი, რომლებსაც აქვთ საკმაოდ სქელი, სპირალურად დახეული ჩხირების ფორმა.

სპირომეტრი — ფილტვების მოცულობის გასაზომი ხელსაწყო.

სპირომეტრია — შესუნთქული, ამოსუნთქული და ნარჩენი პერის რაოდენობის გაზომვა.

სპიროქეტოზი — დაავადება, რომლის გამოშწვევა სპიროქეტი, ხოლო გამტანია ტკიპები.

სპლანქნური ენდოკრინული ჭირკვლები — სათესლეების, საკვერცხეების და კუპის ქვეშა ჭირკვლის ენდოკრინული სისტემა; ვითარდება მუზენქიმისა და ექტოდერმისაგან.

სპლანქნოლოგია — ანატომიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს შიგნეულობის (სუნთქვის, საკმლის მონელების, სასქესო და სხე. ორგანოების) და სხეულის საერთო ღრუების აგებულებას.

სპლანქნოპლევრა — ნაწლავის ფურცელი; კუჭ-ნაწლავის კედელზე მიკრუ-

ლი, სხეულის მეორეული (ელომური) ღრუს პარკები, რომლებიც მდებარეობს მრავალჯაგრიანი კიბების სეგმენტებში.

სპლანქნოპტოზი — შიგნეულობის დაწევა ე. ი. ერთი ან რიგი შინაგანი ორგანოს (კუპის, მსხვილი ნაწლავის და სხვ.) ნორმალურთან შედარებით უფრო დაბლა განლაგება.

სპონგინი — რთული ორგანული ნივთიერება, რომლისაგანაც შედგება ზოგიერთი ღრუბელას (სპონგია) ჩონჩხი. შედგენილობით აბრეშუმის მსგავსია.

სპონგომოლახტები — 1. ტვინის ღართის ნერვული უჯრედები, საიდანაც ნეიროგლია ეითარდება. 2. ღრუბელების მეზოგლეაში (ექტოდერმასა და ენტოდერმას შორის მდებარე შრე) განლაგებული დიდი ზომის უჯრედები, რომლებისგანაც ჩონჩხი წარმოიქმნება.

სპონგოლიტები — გეოლოგიური ნალექები, რომლებიც შედგება კაოცინი-ღრუბელების სპიკულუბისაგან.

სპონდილიტი — ხერხემლის მონელების ანთება.

სპონდილიუმი — ზოგიერთი ორსაგდულიანი მონუსკის ნივთიერების ძლიერ განვითარებული კბილის აპარატი.

სპონტანური — გარეგანი ვავლების გარეშე, თავისთავად, შინაგანი მიზნეუბით წარმოქმნილი.

სპორა — 1. სპოროგენეზის პროცესში წარმოქმნილი უჯრედი. 2. ზოგიერთ მიცენარეული ან ცხოველური ორგანიზმის სპეციალური (ჩვეულებრივ ერთუჯრედიანი) წარმონაქმნი, რომლითაც ხდება მათი უსქესო გამრავლება და გავრცელება. 3. მრავალი უმდაბლესი მიცენარის უჯრედი არახელსაყრელი პირობების გადსატანად. 4. პარაზიტულ ერთუჯრედიანთა განვითარების სტადია.

სპორადა, **სპორადები** — უჯრედების ჩგუფი, რომლებიც წარმოიქმნება შეიშის შედეგად სპორის დედა უჯრე-

დიდან და ჩვეულებრივ შედგება ოთხი უჯრედისაგან (ტეტრადა). გარკვეული პირობების დროს სპორადების უჯრედების რიცხვი შეიძლება მეტად გადაიხაროს ნორმალურიდან.

სპორადული — არამუდმივი; რაც დროადადრო აქა-იქ იჩენს თავს.

სპორადული გავრცელება — არეალის შიგნით ცხოველთა ან მცენარეთა რომელიმე ტაქსონომიური ერთეულის გავრცელება იშვიათად (აქა-იქ), ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვანი მანძილის დაშორებით.

სპორანგიოსპორა — სოკოს სპორა, რომელიც წარმოქმნილია სპორანგიუმის შიგნით, ე. ი. ენდოგენური წარმოშობისაა, განსხვავებით კონიდიუმისა, რომელიც წარმოიქმნება კონიდიოფორის ზედაპირზე.

სპორანგიოფორი — სოკოს მიცელიუმის განსაკუთრებული დიფერენცირებული პილენი, რომლებზედაც სპორანგიუმები წარმოიქმნება; სპორანგიუმის მატარებელი.

სპორანგიუმი — ორგანო (მცენარეებში), რომელშიც სპორები წარმოიქმნება და ვითარდება.

სპორებით გამრავლება — მცენარეთა უსქესო გამრავლების ერთ-ერთი სახე, რომლის დროსაც მცენარეზე ან მის შიგნით წარმოქმნილი სპეციალური უჯრედებიდან — სპორებიდან ახალი ორგანიზმი ვითარდება (მწვანე წყალმცენარეებში, ხავსებში, გვირგვინში).

სპორების დედა უჯრედი — იხ. დედა უჯრედი სპორებისა.

სპორობლასტი — 1. ქსოვილი, რომლიდანაც სპორები ვითარდება. 2. სპორიანების (უმარტივესთა ტიპის ერთ-ერთი კლასი) განვითარების ერთ-ერთი სტადია, რომლიდანაც სპოროზოიტი ვითარდება.

სპოროგენეზი — სპორების წარმოქმნის პროცესი; ჩვეულებრივ თან სდევს რედუქციულ დაყოფას. მის სპორიას ან სპოროგონიასაც უწოდებენ.

სპოროგონი — იხ. სპოროგონიუმი.

სპოროგონიუმი — ხავსების სპოროფიტი, ე. ი. დიპლოიდური თაობა, რომელიც განაყოფიერებული კვერცხუჯრედიდან (ზიგოტიდან) ვითარდება. წარმოდგენილია კოლოფის სახით, რომელიც თესით (უძნწით) გამეტროფიტზეა (ხავსზე) მიმაგრებული.

სპორიდიუმი — იხ. ფრამობოზიდიუმი. მოძველებული ტერმინია.

სპოროვანი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც სპორებით მრავლდება.

სპოროზოიტი — სპორიანების (უმარტივესთა ტიპის ერთ-ერთი კლასი) განვითარების ერთ-ერთი სტადია, რომელიც ვითარდება სქესობრივი პროცესის შედეგად ძირითადი მარჩენალის სხეულში, ხოლო შემდეგ შეიქრება შუამავალ მარჩენალში.

სპოროკარპიუმი — განსხვავებულსპორიანი ანუ წყლის გვირგვინის (მაგ., სალვინიასებრნი) ფოთლებზე ჩვეულებად განლაგებული სფეროსებრი წარმონაქმნები, რომლებშიც შევა და მიკროსპორანგიუმები ვითარდება; სპორანგიუმების სათავსი.

სპორონტი — კოკციდიების (უმარტივესთა ერთ-ერთი კლასის — სპორიანების რიგი) განვითარების ერთ-ერთი სტადია.

სპოროიდენინები — ცხიმოვან ნივთიერებათა ნარევი, რომელიც გვხვდება სპორებისა და აგრეთვე მტვრის მარცვლების გარსის გარეთა შრეში; გამოირჩევა მაღალი მდგრადობით სხვადასხვა ქიმიური ზემოქმედებისადმი.

სპოროზაქი — ჰიდროიდული პოლიპების ძლიერ რედუცირებული სქესიანი ინდივიდი, რომელიც არ სცილდება კოლონიას. თავის მხრივ წარმოადგენს პარკს, რომელიც სიმწიფეში მყოფი სასქესო პროდუქტებითაა გავსებული.

სპოროფილი — ფოთლები (მეტწილად სახეცვლილი), რომლებზედაც სპორანგიუმები ვითარდება. თესლოვან მცენარეებში, შეიტებში, ზოგიერთ

ლიკოპოდიუმში და განსხვავებულ-სპორიან გვირაში სპოროფილი მკვეთრად განსხვავდება ჩვეულებრივი ფოთლისაგან.

სპოროფიტი — მცენარის სასიცოცხლო ციკლის უსქესო ფაზა, უსქესო თაობა; ჩვეულებრივ სპოროფიტის განვითარება ზიგოტიდან იწყება და სპორების წარმოქმნით მთავრდება.

სპოროციტი — მწოველი ქიების (მაგ., ლეიქლის ორპირას) განვითარების ერთ-ერთი ლარვეული (მატლის) სტადია; წარმოიქმნება მირაციდიუმისაგან მტკნარი წყლის მოლუსკის (მცირე ტბორულას — შუალედი მასპინძელი) ლეიქში ან სასქესო ორგანოში მთხედრისას; სპოროციტიდან ვითარდება შემდეგი სტადია, ე. წ. რედია.

სპოროციტი — სპორების დედა უჯრედი.

სპორულაცია — სპოროციტების განვითარება სპორაში (დამახასიათებელია სპორიანების ერთ-ერთი რიგის კოკციდიებისათვის).

სრული არათანაბარი დანაწევრება, დაყოფა — სრული დაყოფა, რომლის დროსაც წარმოიქმნება არათანაბარი ზომის ბლასტომერები; უფრო დიდი ზომის — მაკრომერები და უფრო მცირე ზომის — მიკრომერები.

სრული გამტარი კონა — კონა, რომელიც შეიცავს გამტარი კონის ორივე ძირითად შემადგენელ ნაწილს — ფლოემას და ქსილემას.

სრული გარდაქმვა — იხ. პოლომეტაპორფოზი.

სრული დანაწევრება, დაყოფა — განვითარება, როდესაც განაყოფიერებულ კვერცხუჯრედი მთლიანად იყოფა ბლასტომერებად. ჩვეულებრივ ეს სდება კვერცხუჯრედში ყვიფრის სიმცილის დროს.

სრული თანაბარი დანაწევრება, დაყოფა — სრული დაყოფა, რომლის დროსაც წარმოიქმნება თანაბარი ზომის ბლასტომერები.

სრული მეტამორფოზი — იხ. პოლომეტაპორფოზი.

სრული რადიალური დაყოფა, დანაწევრება — სრული დაყოფა, რომლის დროსაც ზედა წრის დანაწევრების ბლასტომერები სხედან ქვედა წრის შესაბამისი დანაყოფის ბლასტომერების შემოთ.

სრული ხშირადლური დაყოფა, დანაწევრება — სრული დაყოფა, რომლის დროსაც ზედა წრის ბლასტომერები, ქვედა წრის მიმართ იმდამგარადაა გადაწეული, რომ თითქოს სპირალს ქმნის.

სტაბილური — მუდმივი, უცვლელი; მტკიცე, მყარი, უცვლელი ნიშანი.

სტაბილური ცენოზონტები — ბიოცენოზში ნიადაგზე ან წყალსატევის ფსკერზე მიმაგრებული მცენარეები და აგრეთვე უმოძრაო ცხოველები.

სტადია — რისიმე განვითარების საფეხური, პერიოდი.

სტადიური განვითარება — ორგანიზმის ინდივიდუალური განვითარებისას გავლილი, ურთიერთმოდევნო სტადიები, რომელთა დროსაც სპეციფიკური ნივთიერებათა ცვლის ხასიათი.

სტადიური განვითარების თეორია — სწავლება მცენარეების ინდივიდუალური განვითარების კანონზომიერების შესახებ. წამოყენებული და დამუშავებულია ტ. ლისენკოს მიერ. ამ თეორიის თანახმად მცენარე თავის განვითარებისას გაავლის თვისობრივად განსხვავებულ ცალკეულ ეტაპს ანუ სტადიას, რომლის გავლისათვის სხვადასხვა პირობებია საჭირო. განვითარების სტადიების ქვეშ იგულისხმება ის თვისობრივი გარდამტეხი მომენტები მცენარის განვითარებაში, ურომლისოდაც შეუძლებელია განვითარების შემდგომი ნორმალური მსვლელობა. ცნობილია ორი სტადია: იაროვიზაციის და სინათლის.

სტატიები — ოქახებად მცხოვრები მწერების თანასაზოგადოების ინდივიდუა

ჭკუფები, რომლებიც ასრულებენ გარკვეულ ფუნქციას, მაგ., მუშა მწერები (ფუტკრებში) და სხვ.

სტამინოლოგია — უწყაოფო მტვრიანები, რომელთაც დაკარგული აქვთ მტვრის მარცვლის წარმოქმნის უნარი. სტამინოლოგები ხშირად გადაქცეულია ან სანექტრებად (უძოვარაში) ან გვირგვინის ფურცლების მსგავს ნაწილებად (ბუთხუზა ვარდებში, მიხაყებში) ან ძაფებად (საეარცხელაში) და ა. შ.

სტარლინგის კანონი — დამოკიდებულება გულის კუნთის გაჭიმვის სიდიდესა და გულის შეკუმშვის ძალას შორის.

სტატოური ორგანოები — წონასწორობის ორგანოები.

სტატოკინეზი — ბირთვის ნორმალური გაყოფის (მიტოზის ან მეიოზის) ჩახშობა გარკვეული ქიმიური აგენტებით (მაგ., კოლხიციინით) ზემოქმედების შედეგად.

სტატობლასტები — შინაგანი მოზამთრე კვირტები, რომლებიც წარმოიქმნება ზოგიერთი უმდაბლესი უხერხემლო ცხოველის (მტკნარი წყლის ხავსელების) უსქესო გამრავლების დროს.

სტატოლითები — 1. კირიანი ნაწილაკები, რომლებიც მოთავსებულია ბევრი უხერხემლო ცხოველის წონასწორობის ორგანოების (სტატოციტები) შიგნით. 2. უმადლესი კიბოების (მდინარის კიბო) წონასწორობისა და გრძნობის ორგანო, რომელიც მდებარეობს ანტენულების ფუქსთან პატარა ჩაფუკულობის სახით.

სტატოლიტები — სახამებლის წვრილი მოძრავი მარცვლები მცენარის უჯრედებში.

სტატორიცეპტორები — სპეციალიზირებული მგრძნობიარე ნერვული დამოლოებანი — რეცეპტორები, რომლებიც რეაგირებენ სივრცეში სხეულის მდებარეობის შეცვლაზე.

სტატოციტები—1. წონასწორობის ორგანოება ბევრ უხერხემლო ცხოველ-

ში (ნაწლავდრუიანები, ბრტყელი კიბები და სხვ.). ტიპური შემთხვევაში წარმოადგენს პარეს, რომლის კედლები ამოფენილია მგრძნობიარე უჯრედებით. სტატოციტის შიგნით მოთავსებულია კირიანი ნაწილაკები — სტატოლითები, რომელთა გადაადგილება, სხეულის მდგომარეობის შეცვლასთან დაკავშირებით, იწვევს ნერვული სისტემის სათანადო რეაქციას. 2. სტატოლიტების შემცველი მცენარეული უჯრედები.

სტაფილოკოცები — სფეროსებრი ბაქტერიები, რომლებიც წარმოქმნიან ყურძნის მტენის მსგავს, უწყვიროგ გროვებს; იწვევენ დაჩირქებას.

სტაცია — სახეობის საცხოვრებელი გარემოს (საცხოვრისის) ნაწილი, რომელიც გამოყენებულია განსაზღვრულ პერიოდში (სეზონი, დღელამის მონაკვეთი), ან გარკვეული მიზნით (საყვებად, გამრავლებისათვის და ა. შ.).

სტეპსანი — კუქქვეშა ჩირკვლის წვენის ერთ-ერთი ფერმენტი, რომელიც მოქმედებს ცხიმებზე; მას ლამაზასაც უწოდებენ.

სტეპტოკოცია — ცხიმის მეტისმეტი, ქარბი დაგროვება ღუნდულების მიდამოში.

სტეპალური ქალა — პალეოზოური ერის წყალხმელეთა ცხოველების—სტეგოცეთალების თავის ქალა, რომელიც ზემოდან და გვერდებიდან მთლიანად ძვლოვანი ჩაქმნილია დაფარული.

სტელა — იხ. სტელე.

სტელე — ცენტრალური ცილინდრი; მცენარის ღერძული ორგანოების (ღეროს და ფესვის) ცენტრალური ნაწილი, რომელიც გამტარი ქსოვილების სისტემას შეიცავს.

სტელარული თეორია—თეორია სტელეს (ცენტრალური ცილინდრის) ევოლუციის თანმიმდევრული ეტაპების შესახებ. ამ თეორიის თანახმად სტელეს უმარტივესი პირველადი ეტაპია პროტოსტელე, რომლის შემდგომი გარ-

თულების შედეგად წარმოიქმნა ე. წ. სიფონოსტელე; ამ უკანასკნელმა კი თანდათანობითი გართულების შედეგად დასაბამი მისცა ლიქტროსტელეს, რომელიც დამახასიათებელია თანამედროვე გვიმრანაირების, შიშველთესლოვანებისა და ფარულთესლოვანი მცენარეებისათვის.

ზტენაღფტური ფორმები — ფორმები, რომლებიც შეგუებულია მკვეთრად განსაზღვრულ პირობებს და იტანენ მხოლოდ ამა თუ იმ ფაქტორის სუსტ მერყევობას.

ზტენობათური ფორმები — ცხოველები, რომლებიც შეგუებული არიან წყალსატევების მკვეთრად განსაზღვრულ სიღრმის ზონაში ცხოვრებას.

ზტენობიოლოგები — მცირე ეკოლოგიური ვალენტობის მქონე ორგანიზმები.

ზტენოზი — სხეულის ღრუ ან მილოვანი ორგანოების დაეწროება, რაც აძნელებს, მათ ნორმალურ მოქმედებას.

ზტენოთერმული ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც შეგუებული არიან მხოლოდ განსაზღვრულ ტემპერატურულ პირობებს და ვერ იტანენ ტემპერატურის რაიმე მნიშვნელოვან ცვლილებას.

ზტენოკარდა — გვირგვინოვანი არტერიების სპაზმები, რაც იწვევს მწვავე ტივილის შეტევას გულის არეში; გულის ანგინა.

ზტენოსმერმოკარპია — სრულიად ან ნაწილობრივ უთესლო ნაყოფების წარმოქმნა თესლკვირტის გადაგვარების შედეგად განაყოფიერების შემდეგ.

ზტენოტოპური არეალი — მცირე ანუ ვიწრო (ფართობის მხრივ) არეალი; ლტენოტოპიზმის ზღვარს ენდემების არეალი წარმოადგენს.

ზტენოტოპური მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ზრდითა და გავრცელებით დაკავშირებული არიან რაიმე

განსაზღვრულ პირობებთან (მაგ., კიჩკიან, ქვიშნარ, ტორფიან ნიადაგთან და სხვ.).

ზტენოტროფები — კვებისადმი ვიწრო, სპეციფიკური მომთხოვნი მცენარეები.

ზტენოფაგები — ცხოველები, რომლებიც იკვებებიან მკაცრად განსაზღვრული სახის საკვებით.

ზტენოფაგია — მკაცრად განსაზღვრული, ერთი სახის საკვებით კვება.

ზტენოფიტოცენოტოპური სახეობები — მცენარეები, რომლებიც შეგუებული არიან მხოლოდ განსაზღვრულ ფიტოცენოზში ცხოვრებას.

ზტენოფოტური სახეობები — სახეობები, რომლებიც სპირობენ მკაცრად განსაზღვრულ და მეტად შეზღუდულ სინათლის პირობებს.

ზტენოქორია — განსაზღვრული, ვიწრო გავრცელება.

ზტენოქორული სახეობები — სახეობები, რომლებსაც აქვთ მეტად განსაზღვრული, ვიწრო გავრცელება.

ზტენოქალური სახეობები — წყლის ფორმები, რომლებსაც თავისი არსებობისათვის ესაჭიროებათ საცხოვრებელი გარემოს მკაცრად განსაზღვრული მარილიანობა, რომლის მერყეობასაც ისინი ვერ იტანენ.

ზტენოშიგრობიონტური სახეობები — სახეობები, რომლებსაც თავისი არსებობისათვის ესაჭიროებათ საცხოვრებელი გარემოს მკვეთრად განსაზღვრული და მეტად შეზღუდული ტენიანობის პირობები.

ზტები (ველი) — მცენარეულობა, რომლებიც უმთავრესად შედგება მებოქსეროფილური, ქსეროფილური, ნაწილობრივ, ჰალოქსეროფილური და კრიოქსეროფილური კორდიანი მარცვლოვანებისაგან და ცოტად თუ მეტად შეკრული ბალახდგომით ხასიათდება.

ზტერეიდები — მექანიკური ქსოვილის უკრედები.

ბტერეოლინი — ცილინდრული ფორმის წვრილი, მსუსხავი უჯრედი ზოგიერთ ნაწლავდრუიან ცხოველში.

ბტერეოში — მექანიკური ქსოვილების სისტემა მცენარის ორგანოებში.

ბტერეგმები — 1. წვრილი ფეხისებრი წარმონაქმნები, რომლებზედაც სხედან ბაზიდიანი სოკოების ბაზიდიოსპორები. 2. მოკლე ცილინდრული უჯრედები, რომლებიდანაც ხდება ზოგიერთი ჩანთიანი სოკოს კონიდიუმების დანაწევრება.

ბტერილიზაცია — 1. მიკრობების სრული მოსპობა მაღალ ტემპერატურაზე გამოხარშვით (ჩვეულებრივ ავტოკლავში გაცხელებით +120⁰-მდე) ან მიკრობებისათვის მომწამელები ნივთიერებების მოქმედებით. ფართოდაა გამოყენებული მიკრობიოლოგიურ პრაქტიკაში, მედიცინაში და საკონსერვო წარმოებაში. 2 ადამიანის ან ცხოველისათვის განაყოფიერების უნარის მოსპობა ხელოვნურად (ჭირურგიული გზით).

ბტერილიტეტი — მომწიფებელი ორგანიზმის უუუნარობა მოგვეცეს შთამომავლობა.

ბტერილური — 1. ბტერილიზაციის გზით გაწმენდილი, დამუშავებული. 2. მიკროორგანიზმებს მოკლებული. 3. უნაყოფო; განაყოფიერების უნარს მოკლებული.

ბტერილური კულტურა მცენარისა — მცენარეთა მოყვანის (გამოზრდის) მეთოდი ბაქტერიებს სრულიად მოკლებულ გარემოში.

ბტერილობა — 1. ინდივიდთა ნაწილობრივი ან მთლიანი უუუნარობა, მოცემულ პირობებში, წარმოქმნას ცხოველუნარიანი და მოქმედი გამეტები. ნაყოფობრივი ბტერილურობის დროს, მოცემული ინდივიდის გარკვეულ გამეტებს აქვთ ფუნქციონირების უნარი; სრული ბტერილურობის დროს კი არც ერთი გამეტა არ ფუნქციონირებს. 2. სიცოცხლისუნარიან უჯ-

რდთა ან მიკროორგანიზმთა სპორების უქონლობა.

ბტერინი — ცხიმისმაგვარი ნივთიერების (ლიპოიდების) ერთ-ერთი ქვეფი, რომელიც შედის უჯრედის ცოცხალი შიგთავსის შემადგენლობაში.

ბტერინტები — მწერების სხეულის მუცლის მხარის ნაწევრები; იხ. სკლერიტები.

ბტიგმა — 1. შოლტიანების (მაგ., მწვანე ევგლენა) პიგმენტური ლაქა (წითელი ან მურა ფერის), რომელიც მდებარეობს შოლტის ძირში; წარმოადგენს შუქის შემგარძნობ ორგანოს. მას წითელი თვალუკსაც უწოდებენ. 2. ქეიციტურიანების (ობობასნაირნი) და ტრაქეანების (მწერები) სასუნთქი სისტემის ნაწილი, რომელიც ფორის (ხვრელის) სახითაა სხეულზე (მეტწილად მუცლის მხარეზე) სხვადასხვა რაოდენობით; თავის მხრივ დავაშირებულია სუნთქვის ორგანოსთან. 3. ფარულთესილოვანი მცენარეების ბუტორის დინგი.

ბტიგმარიები — ზოგიერთი ნამარხი მცენარის (ლუბიდიოიდენდრონის) მიწისქვეშა, დიქტომიურად დატოტეილი სქელი ფესვისმაგვარი ორგანოები. თავისი ბუნებით ისინი სელაგინელების რიზოფორების კომოლოგებია.

ბტიგმოფორი — ზოგიერთი მწერის (კოლის) მატლის მუცელზე არსებული გამონაზარდი, რომელზედაც მოთავსებულია სასუნთქი ხვრელი — სტიგმა.

ბტიღმები — 1. ცხენის ფეხის ზონჩხში შერჩენილი ორი, ძალიან პატარა ზომის, ძვალი, რომელიც განლაგებულია კარგად განვითარებული მესამე თითის ორივე გვერდზე. წარმოადგენს ნაშის მეორე და მეოთხე თითისა, რომელიც განვითარებული ქონდა ცხენის შორეულ წინაპრებს. მათ გრიფელის ძელებსაც უწოდებენ. 2. ზოგიერთი მამრი მწერის, მაგ., შავი ტარაკანის მუცლის წვეილი, ერთსახსრიანი დანამატი. წარმოადგენს მუცლის ფეხე-

ბის რუდიმენტს. მათ გრიფელისებრ დანამატებსაც უწოდებენ.

სტილიტი — მირაციდის (ღვიძლის ორპირას ლარვული სტადიის) სხეულის წინა ნაწილში აჩვენებული ისრისებრი გამოჩაზარდი, რომელიც პატარა მილაკშია მოთავსებული.

სტილიდიუმი — ხავსების არქეგონიუმის ზედა ვიწრო ნაწილი — ყელი, რომელიც შეიცავს ერთწყებოდ განლაგებულ ყელის მილის წვრილ უჯრედებს.

სტილიდიუმი — 1. მცენარის ნაყოფფოთლების თავისუფალი ნაწილი, რომელიც ვითარდება ნასკვსა და დინგს შორის (ცენოკარბულ გინეეუმში სტილოდიუმები, ერთმანეთთან შეზრდით, წარმოქმნიან უჯრედს). 2. დინგის განშტოებანი, რომლებიც შეიცავს ე. წ. მიძღებ ქსოვილს (რთულყვავილოვნებში).

სტილოდიუმი — მკაუნქმკა კალციუმის ერთეული კრისტალები, რომელთაც აქვთ წაგრძელებული პრიზმის ფორმა. გვხვდება მცენარის უჯრედებში.

სტილოსპორები — უსქესო გამრავლების სპორები, რომლებიც გვხვდება ზოგიერთ უსრულო სოკოში.

სტიმულატორები ზრდასა — ნივთიერებანი, რომელნიც ძალიან მცირე დოზით მოქმედებისას შესამჩნევად აჩქარებენ მცენარის ზრდას; დიდი დოზით მოქმედების შემთხვევაში კი ანელებენ ან სრულად აფერხებენ მას. არჩვენენ ბუნებრივ და ხელოვნურ სტიმულატორებს. ბუნებრივ სტიმულატორებს ეკუთვნის, მაგალითად, აუქსინის ჭკუფის ნივთიერებები; ხელოვნურს — ქლორთან და გოგირდმკა მკანიუმის, გოგირდმკა და აზოტმკა მანგანუმისა და სხვა ხსნარები.

სტიმულაციური პართენოკარპია — იხ. პართენოკარპია.

სტიმულირება — რაიმე მოქმედებისათვის ბიძგის მიცემა.

სტილონი — მცენარის წვრილი, სწრაფად მოზარდი, გრძელმუხლთშორი-

სებიანი პორიზონტალური გვერდითი ტოტი, რომელიც გამოდის ლეროს მიწისქვეშა ან მიწისზედა მუხლებში; ვეგეტატიურ გამრავლებას ემსახურება. ზოგი მცენარის სტოლონი იზრდება მიწაში (კარტოფილის) ან მიწაზეა გართხმული (მარწყვის, მარწყვაბალახის), ფესვიანდება მუხლებში და უბის კვირტიდან ინიცირებას ახალ ყლორტებს. მას პწალსაც უწოდებენ.

სტილოდიუმი — რგოლიანი ქიების წინა ნაწლავი.

სტრატოფიკაცია — მცენარის თესლების სველ სილაში გაჩერება (შენახვა) დაბალი (0+6°) ტემპერატურის პირობებში მათი გალივების დაჩქარებისა და აღმოცენების უნარის გაზრდის მიზნით.

სტრატისფერო — დედამიწის ქერქის ზედა ნაწილი, რომელიც ნალექი ქანებისაგან შედგება.

სტრატოსფერო — ატმოსფეროს ზედა ფენა (8—12 კმ ზღვის დონიდან), რომელიც ტროპოსფეროს ზეითაა.

სტრემტომაქტიციები — ბაქტერიები, რომლებიც ძეწკვებადაა შეკრებილი.

სტრემტომაციოლები — ბაცილები, რომლებიც ძეწკვებადაა შეკრებილი.

სტრემტოკოკები — სფეროსებრი ბაქტერიები, რომლებიც ძეწკვებადაა შეკრებილი.

სტრემტოლინიები — ზოგიერთი ნაწლავლრუიანი ცხოველის (პიდრას) ცილინდრული ფორმის, დიდი ზომის მსუსხავი უჯრედები, რომლებიც გალიზიანებისას გამოისვრიან წებოვან ძაფებს.

სტრიომალიდარული ხისტემა — ბაზალური (ქერქისქვეშა) ნერვული კვანძების კომპლექსი. იმ ცხოველებში, რომელთა თავის ტვინის ქერქი განუვითარებელია, ეს სისტემა მხედველობის ბორცვებთან ერთად წარმოქმნის ცენტრალური ნერვული სისტემის უმაღლეს განყოფილებას.

სტრიქტურა — იხ. სტენოზი.

სტრობილა — 1. თასმა ქიების მთლიანი სხეული, რომელიც შედგება სკოლექსისა (თავი) და პროგლოტიდებისაგან (სხეულის ნაწევრები). 2. სციფოიდური მელღუბების განვითარების სტადია, რომლის დროსაც მიმდინარეობს სციფოსტომის თავისებური (განივად) დაკვირება (სტრობილაცია) და შეიღუეული ეფირების წარმოქმნა.

სტრობილაცია — სტრობილების წარმოქმნის პროცესი.

სტრობილა — წიწვოვანთა გირჩის მსგავსი ზრდაშეზღუდული, დამოკლებული ყლორტი, რომელიც შედგება ღერძისა და მასზე სპირალურად მქიდროდ განლაგებული სპოროფილებისაგან (დამახასიათებელია საგოვანებისათვის).

სტრობილურა თეორია — იხ. ევანთიური თეორია.

სტრომა — 1. ცხოველური ორგანიზმის ორგანოთა საფუძველი, შემაერთებელ-ქსოვილოვანი ჩონჩხი. 2. პლასტიდების პლანმატური საყრდენი. 3. სოკოს პიფების მქიდრო ხლართები, რომელზედაც სპორების მატარებელი სხეულებია განლაგებული.

სუ-აურუ — ცხენების, აქლემებისა და რქოვანის საქონლის ავადმყოფობა, რომელსაც იწვევს ტრიპანოზომა (შოლტიანთა კლასის რიგი პროტოზონადინების წარმომადგენელი); გადამტანია სისხლისმწოველი ბუზები (ბუზარები) და მავრუხელები.

სუბიარალური ნალექი — მცირე ნაპარხი ორგანული ნაშთების შემცველი ნალექი, რომელიც არ არის წარმოქმნილი წყალსატევებში.

სუბალური მაღალი ბალახეულობა — მთის მაღალი, ძირითადად, ნაირბალახეული მცენარეულობა.

სუბანოციაცია — მცენარეთა ასოციაციის ეკოლოგიური ვარიანტი, რომელიც მცირედ განსხვავდება სხვა ვარიანტისაგან შედგენილობით.

სუბლომინანტები — მცენარეთა სახეო-

ბები, რომლებიც დომინირებენ ფიტოცენოზის მეორეხარისხოვან ფენაში. სუბლომინანტები და მთავარი ფენის ლომინანტები ჩვეულებრივ სხვადასხვა ეკობიომორფებს ეკუთვნის.

სუბედოფიატორები — ფიტოცენოზის მეორეხარისხოვანი ფენის ედიფიკატორები. იგივეა რაც სუბლომინანტები. სახეობა, რომელსაც ფიტოცენოზში ედიფიკატორის შემდეგ მეორე ადგილი უკავია.

სუბემიდერმალური ნერვული რგოლი — ნერვული ელემენტების კონცენტრირება ჰიდროიდული მელღუბების ველუმის კიდის გაყოლებით.

სუბემიდერმისი — ფოთლის ზედა მხარეზე ემიდერმისის ქვეშ მდებარე ქსოვილი, რომელიც შედგება თხელგარსიანი, მრავალწახნაგოვანი და ტანგენტალური მიმართულებით ოდნავ წაგრძელებული უჯრედების რამდენიმე წყებისაგან.

სუბერინი — ცხიმისებრი ნივთიერება, რომელიც გროვდება მცენარეული უჯრედის გარსში მისი გაკორპების დროს.

სუბერინოციცია (სუბერინიდან) — მცენარის უჯრედის გარსის სისქეში განსაკუთრებული ნივთიერების — სუბერინის დაგროვება, რის გამოც გარსი ხდება წყლისა და გაზებისათვის შეუვალი; მცენარის უჯრედების გაკორპება.

სუბიმაგო — მელღუერების (მწერი) განვითარების ფრთიანი სტადია, რომელიც ნიმფიდან (მატილიდან) გამოკვლისას კიდევ იცვლის კანს და ძლევა ზრდასრულ მწერს — იმაგოს.

სუბპუტეულარული შრე — კანის ეპითელიუმის შრე მწოველა ქიების კანკუნთოვან ბარკში. წარმოდგენილია წაგრძელებული უჯრედებისაგან, რომლებიც თავისი ფუძით პარენქიმაშია ჩაფლული.

სუბლიტორალური სარტყელი ბენთოხიხა — ბენთოსის გავრცელების ზონა

ზღვის უკუქცევის ქვედა საზღვრიდან 40 მ სიღრმედე. ამ სარტყელში ძირითადად გავრცელებულია წითელი წყალმცენარეები; აქვე გვხვდება ზღვის ყვავილოვანი მცენარეები.

სუბმიკროსოპები — ციტობლაზმის სუბმიკროსოკოპული შემადგენელი ელემენტები (დაახლოებით 50—20 მილი-მიკრონის სიდიდის), რომელთაც ბიოსომებსაც უწოდებენ.

სუბორღანაცია — ცენტრალური ნერვული სისტემის ქვედა სართულების ცენტრების დაქვემდებარება ზედა სართულის ცენტრებისადმი.

სუბრადულარული ორგანო — ზოგიერთი მოლუსკის (გვერდნერვიანების) გემუნების ორგანო, რომელიც პირის ღრუს განსაკუთრებულ პარკებშია მოთავსებული.

სუბსტიტუცია ორგანოებისა — ერთი ორგანოს შეცვლა მეორე ორგანოთი ევოლუციის პროცესში.

სუბსტრატი — 1. საყვები ობიექტი (ჩვეულებრივ მიკროორგანიზმებისათვის). 2. მცენარის მიმაგრების ადგილი (მაგ., ეიფიტიების). 3. ნივთიერება, რომელზედაც მოქმედებს ფერმენტი.

სუბსტრატოსფერო — ატმოსფეროს ფენა, რომელიც სტრატოსფეროს გამოყოფს ტროპოსფეროსაგან.

სუბტროპიკები, **სუბტროპიკული ზონა** — დედაიწიის სფეროს ფიზიკურ-გეოგრაფიული ზონა, რომელიც მოთავსებულია ზომიერ და ტროპიკულ ზონებს შორის.

სუბტროპიკული კულტურები — სუბტროპიკებში გავრცელებულ მცენარეთა კულტურები.

სუბუმბრედა — პიდროიდული მეღვესის პირის მხარე.

სუბფორმაცია — ფორმაციის ვარიანტი, რომელსაც, ისევე როგორც სუბსპეციაციას, შეიძლება ქონდეს კლიმატოგენური, ედაფოგენური და რეგიონალური ხასიათი.

სუპლენტები — მცენარეები სქელი,

ხორკოვანი მიწისზედა ორგანოებით, რომლებიც დიდი რაოდენობით იმარაგებენ წყალს წვიმიან პერიოდში. წყლის მარაგის არსებობისა და ორთქლების ზედაპირის სიმცირის გამო ამ მცენარეებს შეუძლიათ მშრალ ქვიშარ ნიადაგზე და კლდეებზე ცხოვრება. არჩევენ ლეროსებრ (კაქტუსები, აფრიკული რძიანები) და ფოთლისებრ (აგავე, ალოე, კლდისვაშა, ფუნთუშა) სუპლენტებს.

სულფატაზები — ესთერაზების ქვეკლასის ფერმენტები.

სუშაცია — პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს თავის ტვინის ჰემისფეროების ქერქსა და ნერვული სისტემის სხვა ნაწილებში რამდენიმე გამლიზიანების მოქმედების შედეგად.

სუნთქვა — უმეტეს მცენარეთა და ცხოველთა ორგანიზმში მიმდინარე ფიზიოლოგიური პროცესი, რომლის დროსაც ხდება ორგანულ ნივთიერებათა დაჟანგვა, რასაც თან სდევს ორგანიზმის ცხოველმოქმედებისათვის აუცილებელი ენერგიის გათავისუფლება. გარეგნულად სუნთქვა გამოიხატება გაზთა ცვლაში ორგანიზმსა და გარემოს შორის, კერძოდ ამ დროს ხდება ენაგზადის შთანთქმა (შეთვისება) და ნახშირორთქვის გამოყოფა. უფრო ვიწრო გაგებით სუნთქვაში იგულისხმება სუნთქვის ორგანოების (ფილტვების) მუშაობა, რომელიც მოიცავს ორ მხარეს: ჩასუნთქვას და ამოსუნთქვას.

სუნთქვის კოეფიციენტი — ორგანიზმის მიერ სუნთქვის დროს გამოყოფილი ნახშირორთქვის მოცულობისა და ამივე დროის განმავლობაში შთანთქმული ენაგზადის მოცულობის შეფარდება.

სუნთქვის ორგანოები — ცხოველურ ორგანიზმთა ორგანოები, რომელთა მეშვეობით ხორციელდება გაზთა ცვლა ორგანიზმსა და გარემოს შორის.

სუნთქვის ბიგმენტები — 1. პოლიფე-

ნოლების დაჯანგული ფორმები, რომლებიც ყოველთვის მოიპოვება მცენარის უჯრედებში. წარმოადგენენ წყალბადის აქტეპტორებს. 2. სისხლის შეფერილი ნივთიერება, რომელიც უანგბადთან ქმნის არამტკიცე შენერთს — პემოგლობინს.

ხუნთქვის ქრომოგენები — პოლიფენოლები, რომლებიც მონაწილეობას იღებენ მცენარის სუნთქვის პროცესში; ისინი დაჯანგვისას კარგავენ წყალბადს და გადადიან შესაფერის ქინონებში, რომლებსაც ე. პალადინმა სუნთქვის პიგმენტები უწოდა. ეს უკანასკნელები დაჯანგულ ორგანულ ნივთიერებას ართმევენ რა წყალბადს, ისევე სუნთქვის ქრომოგენებზე გადაიქცევიან.

ხუნოვანი ჩირკვლები — ცხოველთა ჩირკვლები, რომლებიც გამოყოფენ მეტად მკვეთრი სუნის ნივთიერებას, რომელსაც აქვს თავდაცვითი მნიშვნელობა ან წარმოადგენს მამალი ცხოველის მიერ მღერდრის მოქმედნის საშუალებას (მაგ., მწერებში).

ხუმინატორი — კუნთი, რომლითაც ხდება სხივის ძელისა და მტევენის მოტრიალება.

ხუმარამერბრანქიალური ჩირკვლები — იხ. ულტიმობრანქიალური სხეულები.

ხუმარარინი — ადრენალინის ერთ-ერთი სახელწოდება.

ხურნელოვანი ბაქტერიები — იხ. არომატული ბაქტერიები.

ხურნელოვანი მცენარეები — იხ. არომატული მცენარეები.

ხუმპენია — ნარევი ორი ნივთიერებისა, რომელთაგან ერთი (მყარი) ნივთიერება შეტივტივებულია მეორეში (სითხეში) უმცირესი ნაწილაკების სახით.

სუტურალური პლაცენტაცია — თესლკვირტების განლაგება ნაყოფფოთლების კიდებზე, ნაწიბურის (სუტურა) გისწვრივ; თესლკვირტების განლაგების ამ ტიპს ეუთვნის კუთხური, პა-

რეტალური და ცენტრალური პლაცენტაცია.

სუქცისია — 1. ერთი ბიოცენოზის თანმიმდევრული ცელა მეორე ბიოცენოზით. 2. მცენარეულობის ცელა, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ერთი ფიტოცენოზი იცლება მეორეთი; არჩევენ ენდოლინამურ და ექსოლინამურ სუქცისიას; პირველი გამოწვეულია თვით ფიტოცენოზის ცხოველყოფილობით, მეორე კი მიმდინარეობს გარემო პირობების შეცვლის ზემოქმედებით. 3. სასქესო ქრომოსომების ჩამორჩენა, აუტსომებთან შედარებით, პეტეროკინეზში.

სუქცეზიური დაყოფა — უჯრედის მრავალჯერადი დაყოფა, რომლის დროსაც ცალკეულ დაყოფათა შორის არ არის ზრდის პერიოდი. ამ სახის დაყოფა ახასიათებს, მაგ., ბევრი თალოფიტისა და პროტისტის უჯრედებს.

სფერიდიუმი — ზღვის ზღარბის გრძობის ორგანიზ; ფეჩრობენ, რომ სფერიდიუმი სტატოცისტების — წონასწორობის ორგანოს როლს უნდა ასრულებდეს.

სფერიტები — იხ. სფეროკრისტალები.

სფეროკრისტალები — კალციუმის ოქსალატისაგან წარმოქმნილი სფერული სხეულები მცენარის უჯრედებში; შედგება რამდენიმე კონცენტრული შრისაგან, რომლებზე მეტად წვრილი ნემსისებრი კრისტალებისაგანა აგებულნი. მათ სფერიტებსაც უწოდებენ.

სფეროზი — უჯრედის მიკროსომების ერთობლიობა.

სფეროპლასტები — იგივე რაც ქონდროსომები.

სფეროსომები — მცენარეულ უჯრედში ქონდროსომებთან ერთად ნახული სფეროსებრი ლიპოფილური (ციხმოვანი) ელემენტები, რომლებსაც ხშირად მიკროსომებსაც უწოდებენ.

სფიგოზოგრაჰია — მაქისემის (პულსის) გრაფიკული ჩანაწერი, მრუდი.

სუინქტერი — რგოლისებრი კუნთი, რომ-

მელიც შეეკუმშვისას კეტავს ან ავიწროებს რომელიმე გარეთა ხერხელს ან მიღისებურ ღრუ ორგანოს გასასვლელს.

სქესი — ორგანიზმის ფიზიოლოგიურ და მორფოლოგიურ თავისებურებათა ერთობლიობა, რაც სქესობრივ გამრავლებასთანაა დაკავშირებული.

სქესიანი თაობა — იხ. გამეტოფიტი.

სქესობრივი აქტი — შეწყვეტილების პროცესი, რომლის დროსაც ხდება მამრობითი ორგანიზმის მიერ მდებარისათვის სპერმატოზოიდების შემცველი სათესლე სითხის გადაცემა. ჩვეულებრივ სქესობრივი აქტის შემდეგ მამონათვე ხდება განაყოფიერება.

სქესობრივი გამრავლება — ორგანიზმთა გამრავლების ერთ-ერთი მთავარი სახე, რომლის დროსაც ორი სასქესო (მამრობითი და მდებარობითი) უჯრედის — გამეტის შერწყმის შედეგად წარმოქმნილი ზიგოტიდან (განაყოფიერებული კვერცხუჯრედიდან) ახალი ინდივიდი ვითარდება. ვინაიდან სქესობრივი პროცესის დროს არ ხდება ორგანიზმის რაოდენობის გამრავლება, არამედ იღვილი აქვს ახალთვისებებიანი ორგანიზმის წარმოქმნას, ამ პროცესს ხშირად განახლებას ანუ რეპროდუქციას უწოდებენ.

სქესობრივი დიშორფიზმი — გარეგნული განსხვავება (შეფერვის, სხეულის ნაწილების იკებულების და სხვა მეორეადი სასქესო ნიშნის მიხედვით) მამრობით და მდებარობით ინდივიდებს შორის.

სქესობრივი მომწიფება — პერიოდი, როდესაც ორგანიზმი ხდება სქესობრივი გამრავლების უნარის მქონე.

სქესობრივი შერჩევა — ბუნებრივი შერჩევის ფორმა, რომლის წაყვეან ფაქტორის წარმოადგენს მამრების ბრძოლა მდებარისათვის და მდებარის მიერ მამრის შერჩევა.

სქესობრივი ციკლი — სქესობრივად მომწიფებულ ორგანიზმებში პერიოდულ-

ლად განმეორებადი პროცესები (ფიზიოლოგიური და მორფოლოგიური), რომლებიც უშუალოდ სქესობრივ გამრავლებასთანაა დაკავშირებული.

სქესობრივი მიმრიდინაცია — ორი ინდივიდის სქესობრივი შეჯვარება, რომლის შედეგად მიიღება ნაჯვარი (კიბრიდი).

სქიზოგენური ხათავსები — სქიზოგენური უჯრედშორისები, რომლებიც ამოვსებულია ჰაერით ან წყლით, ანდა ჭირკვლოვანი უჯრედების გამოყოფის პროდუქტებით (ფისით, ეთეროვანი ზეთით და სხვ.).

სქიზოგენური უჯრედშორისები — უჯრედშორისები, რომლებიც წარმოქმნება უჯრედების გარსების ურთიერთდაცილებით (მაგალითად, ფოთლის რბილობის უჯრედშორისები, ფისის სავალები და სხვ.).

სქიზოგენური ღრუები — იხ. სქიზოგენური უჯრედშორისები.

სქიზოგონია — იხ. შიზოგონია.

სქიზონტი — იხ. შიზონტი.

სქიზონტური ხაეტი — ზოგიერთი ორსაგდულობიანი შოლუსკის ნიჟარის საეტი, რომელიც წარმოადგენილია მარჯვენა საგდულზე არსებული ორი ურთიერთდაცილებული კბილისა და მარცხენა საგდულზე არსებული ორადგიყოფილი კბილის სახით.

სქიზოკარმა, **სქიზოკარამოში** — მშრალი, დანაწევრებული ნაყოფი, რომელიც იყოფა ორ ან რამდენიმე ნაყოფის ცალად (მაგ., ქოლგოსანთა ოჯახის, ნემსიწვერას, ბაღბის და სხვ. წარმომადგენელთა ნაყოფი).

სქიზოცილი — მრგვალი კიების სხეულის პირველადი ღრუ, რომელიც ამ ცხოველების წინაპრებს გავსებული ჰქონდათ პარენქიში; შემდგომში მას რედუქცია განუცდია.

ხციოფიტები — ჩრდილის მოყვარული მცენარეები, ე. ი. მცენარეები, რომლებიც ვერ იტანენ ძლიერ განათებას და ნორმალურად ვითარდებიან დაჩ-

რდილულ ადგილებში (ზარისთვალა, უკადრისა, მაისურა და სხვ.).

სციფოსტომი, სციფოსტომი — სციფომე-
ლუზების (მაგ., აურელია) განვითარე-
ბის პოლიმისებური სტადია, რომელიც
წარმოიქმნება პლანულასგან მისი
სუბსტრატზე მიმაგრებიდან 2—3
დღის შემდეგ.

სწორი ნაწლავი — ექუნაწლავის, კერძოდ
მსხვილი ნაწლავის უკანა ნაწილი, სა-
დაც გროვდება გადაუმუშავებელი
საქმლის ნარჩენები.

სწორმდგომი თესლკვირტი — იხ. ატრო-
პული თესლკვირტი.

სხეულის მეორეული ღრუ — იხ. ცელომი.

სხეულის პირველადი ღრუ — იხ. პრო-
ტოცელო.

სხეულის უჩრდებო — იხ. სომატურა
უჩრდებო.

სხეულის ღრუ — ღრუ ანუ სივრცე, რო-
მელშიც შინაგანი ორგანოებია მოთა-
სებული. არჩევენ სხეულის პირველად
ღრუს (მაგ., მრგვალ ქიებში) და მეო-
რად ღრუს — ცელომს.

სხევისებრი სიმეტრია სხეულის — იხ.
რადიალური სიმეტრია სხეულისა.

სხეური ებოლაცია — თმის დაკეცვა მა-
ინზებელი რადიაციის მოქმედების
აღვილას.

ტ

ტაბუხი — 1. უკანა კიდურების სახსარი,
რომელიც მოძრავად ესახსრება ბარ-
ძაყს. 2. მწერების ფეხის მონაკვეთი
ბარძაყსა და მენჯს შორის.

ტაოვა — წიწვოვანი ტყეები ჩრდილოეთ
ქვეყნებში (მაგ., ციმბირში).

ტაკვი — ორგანოს ნაშთი მისი ნაწილობ-
რივი მოკეეთის შემდეგ, მაგ., დასა-
ზიჩრებული ან მოკეეთილი ფეხის ან
ხელის ნაშთი.

ტალამიური ცხოველი — საცდელი ცხო-
ველი, რომელსაც ამოცლილი აქვს
თავის ტვინის ქერქი და ქერქის ქვეშა
კვანძები.

ტალომი — იხ. თალომი.

ტალომური მცენარეები — იხ. თალოფი-
ტები.

ტანატოზი — მწერების დროებითი უმოქ-
რობის მდგომარეობა, რომელიც გა-
მოწვეულია ძლიერი უცაბედი გალი-
ზიანებით.

ტანატოცენოზი — ამა თუ იმ მიზეზით
მასიურად დახოცილ ცხოველთა ნაშ-
თების გროვა.

ტანგენტალური ჰრილი — სიგრძივი ჰრი-
ლი, რომელიც ქორდაზე გადის.

ტანიდები — იხ. მთრემლავი ნივთიერე-
ბანი.

ტაეტუმი — გამომფენი შრე; სპორანგი-
უმისა და სამტერის ბუდეების კედ-
ლების შიგნითა შრე, რომლის უჩრ-
დები სპორების ანდა მტერის მარ-
ცვლების ჩამოყალიბების დროს იშ-
ლება და საკვებად ხმარდება განვი-
თარების პროცესში მყოფ სპორებს და
მტერის მარცვლებს.

ტაბარი — კენტრლიქიანი ძუძუმწოვარი
ცხოველი, რომელიც გავრცელებულია
ამერიკისა და აზიის ტროპიკულ ტყე-
ებში.

ტარო — მარტივი ბოტრიული ყვავილე-
დის ერთ-ერთი სახე; წარმოადგენს
მსხვილი ბორცოვანი ღერძის მქონე
თავთაყს, რომელშიც, ჩვეულებრივ
თავთავისაგან განსხვავებით, ყვავილე-
ბი მკდომარეა (ლაქაში, ნიუკა, ფრთა-
თეთრა და სხვ.); სიმინდის მდებრო-
ბითი ყვავილენი, რომელსაც ტაროს
უწოდებენ, რთულ ყვავილედს წარმო-
ადგენს.

ტარპანი — იხ. გმელისის ცხენი.

ტატურა — იხ. გატურა.

ტაფოცენოზი — ერთად დაღუპულ მცე-

ნარეთა და ცხოველთა თანასაზოგადოების ნაშთები, რომლებიც დაფარულია დაშრეებული (დანაფენი) ნალექებით.

ტაქსაცოა — მერქნის მარაგის, ტყის ნამატის ან ბალახის მასის მოსავლიანობის სიდიდის განსაზღვრა და შეფასება.

ტაქსინი — ალკალიდი, რომელსაც შეიცავს ურთხელის ფოთლები და ნორჩი ყლორტები.

ტაქსინი — უჯრედებისა და ორგანიზმების მოძრაობითი რეაქცია რაიმე ცალმხრივ მომქმედო გამლიზიანების გავლენით. გამლიზიანების მიმართულებით მოძრაობას ეძღვება ტაქსისი ეწოდება, ხოლო გამლიზიანების საწინააღმდეგო მიმართულებით მოძრაობას — უარყოფითი ტაქსისი.

ტაქსონი — ნებისმიერი რანგის სისტემატიკური (ტაქსონომიური) ერთეული მაგალითად, სახეობა, გვარი, ოჯახი, რიგი, კლასი, ტიპი.

ტაქსონომია — სწავლება მცენარეთა და ცხოველთა კლასიფიკაციის პრინციპების შესახებ. აღრინდელი გაგებით, სისტემატიკის დარგი, რომლის ამოცანაა ტაქსონომიური (სისტემატიკური) ჯგუფების ან კატეგორიების (ტაქსონების) მოუყოლობისა და ურთიერთ ნათესაური დამოკიდებულების დადგენა. ჩვეულებრივ ტაქსონომიას არ ასხვავებენ სისტემატიკისაგან და მის სინონიმად მიიჩნეული.

ტაქსონომიური კატეგორიები (ტაქსონომიიდან) — სისტემატიკურ კატეგორიები, ტაქსონები. მეტ-ნაკლები ხარისხით ურთიერთისაგან ნათესაურად განსხვავებულ მცენარეთა ან ცხოველთა დაქვემდებარებული ჯგუფები.

ტაქტილური მოხატულობა — წვრილი ლილვაკების რიგი, რომელიც განლაგებულია ხვეულების, მარყუქების და სხვა სახით თითების ბოლოში (აქვთ პრიმატებს და ადამიანს).

ტაქტილური მგრძნობელობა — კანის მგრძნობელობის ერთ-ერთი სახე, რომელიც აღმოცენდება მექანიკური (შეხებით ან წნევით) გალიზიანების საპასუხოდ.

ტაქტილური რეცეპტორები — რეცეპტორები, რომლებიც დებულობენ მექანიკურ (შეხებით, წნევით, დარტყმით და სხვ. გამოწვეულ) გალიზიანებებს.

ტახიგენეზი — ემბრიონის ან ლარვის შემოკლებული და დაჩქარებული განვითარება განვითარების ერთი ან რამდენიმე სტადიის ამოვარდნით.

ტეგმები — მწერების სხეულის სამი განყოფილება (თავი, მკერდი და მუცელი).

ტეგულა — შესახსრებული შემპრანიდან გამოსული მაგარი, ჩვეულებრივ სამკუთხა ფირფიტა, რომლითაც მწერების ფრთა შეერთებულია მკერდთან.

ტელეგონია — მამისეული ნიშნების გამოვლინება შთამომავლობაში.

ტელეიტოსორუსი — განვითარებული ტელეიტოსპორების ჯგუფები.

ტელეიტოსპორა — ენაგა სოკოების მოსვენებული (მოზამთრე) სპორა (სპორები); წარმოიქმნება ვეგეტატიური პერიოდის ბოლოს, ხოლო ღივდება, ჩვეულებრივ, მომავალ გაზაფხულზე.

ტელეპათია — ანტიმექანიკური წარმოდგენა, რომლის მიხედვითაც თითქმის შესაძლებელია მოვლენათა და აზრთა აღქმა შორი მანძილიდან გრძნობის ორგანოებისა და ფიზიკური გარემოს მონაწილეობის გარეშე.

ტელიბლასტი — იხ. თელიბლასტი.

ტელიგენია — იხ. თელიგენია.

ტელიკარიონი — იხ. თელიკარიონი.

ტელიკარიოტული — იხ. თელიკარიოტული.

ტელიტოკია — იხ. თელიტოკია.

ტელობლასტები — ორშრიანი ჩანახის — გასტრულის გარეთა (ექტოდერმა) და შიგნითა (ენტოდერმა) შრეს შორის მდებარე უჯრედები, რომ-

მღებზე საწყის აძლევს მესამე ჩანასახოვან ფურცელს — მეზოდერმას.

ტელოზლასტიკური განვითარება — მესამე ჩანასახოვანი ფურცლის — მეზოდერმის განვითარება ტელოზლასტიკებისაგან.

ტელოლიციტალური კვერცხი — კვერცხი, რომლის ერთ (ანიმალურ) პოლუსზე თავმოყრილია დეიტოპლანზა, ხოლო მეორეზე (ვეგეტატიურზე) — ყვითრი. დამახასიათებელია ზოგიერთ უხერხემლო და უმეტეს ხერხემლიან ცხოველისათვის.

ტელომერები — ქრომოსომების თავისუფალ ბოლოებზე არსებული სპეციალური სტრუქტურები, რომელთაც, გარკვეული ხარისხით, გააჩნიათ პოლარულობა.

ტელოფაზა — უქრედის ორპარდაბირი გაყოფის — კარიოკინეზის მეოთხე, უკანასკნელი ფაზა, რომლის დროსაც ხდება შეიღებული ბირთვების ჩამოყალიბება.

ტელსონი — კიბოსნაირთა მუცლის უკანასკნელი (ბოლო) სეგმენტი.

ტემპერატურული კოეფიციენტი — სიდიდე, რომელიც გვიჩვენებს ბიოლოგიური პროცესებისა და ბიოქიმიური რეაქციების სიჩქარის მატებას ტემპერატურის 10°-ით გაზრდისას.

ტენიზმოუვარული მცენარეები — იხ. ჰიგროფიტები.

ტერარქიზმი — სათავსი (შემოღობილი მიწის ნაკვეთი, ყუთი და სხვ.), სადაც ინახავენ წყალხმელეთა ცხოველებსა და ქვეწარმელებს მათზე დაკვირვებისათვის.

ტერატოგენეზი — სიმპხინჯის წარმოშობა.

ტერატოლოგია — მორფოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს როგორც ცალკეული ორგანოს, ასევე მთლიანი ორგანიზმის სხვადასხვა სიმპხინჯის და ყოველგვარი ნორმიდან გადახრას.

ტერგიტები — მწერების სხეულის ზურ-

გის მხარის ნახევრად რგოლური ნაწევრები; იხ. სკლერიტები.

ტერიოლოგია — იხ. მაპალიოლოგია.

ტირმინალური ბალანი, თმა — ბალანი, რომელიც სხეულზე ჩნდება მხოლოდ სქესობრივი მომწიფების პერიოდში (წვერი, ილიისქვეშა ბალანი და სხვ.).

ტირმინალური მერქნის პარენქიმა — მერქნის პარენქიმა, რომელიც წარმოიქმნება ზაფხულის ბოლოს და მდებარეობს წლიური რგოლების საზღვარზე (გვევდება ლარიქსის, შავნოლის, ტირიფის მერქანში).

ტირმინალური ორგანოები მცენარისა — მცენარის კენწრები ორგანოები: კენწრული კვირტები, ყვავილები და ა. შ.

ტირმინალური უჯრედები — ბრტყელი ქიების პარენქიმაში განლაგებული უჯრედები, რომლებსაც შეიძლება აქვს ღრუ, სადაც მოციმციმე წამწამების კონაა მოთავსებული; წარმოადგენს პროტონეფრიდული გამომყოფი სისხლის საწყისს.

ტიროზოფები — გადაშენებული რეპტილების ჯგუფი, რომლებსაც პრიმიტიულ ნიშნებთან ერთად გააჩნდათ მაღალორგანიზებული ცხოველების ნიშნებიც. ცხოვრობდნენ პალეოზოური ერის ბოლოსა და მეზოზოური ერის დასაწყისში (გვიანტური პარეიზოფები).

ტიროფიტები — ერთწლოვანი ბალახოვანი მცენარეები, რომლებსაც არა აქვთ მოზამთრე კვირტების ჩასახვის უნარი და მხოლოდ თესვებით მრავლდებიან.

ტიროფივალი ცხოველები — ცხოველები, რომლებიც სიარულის დროს ეყრდნობიან მთელ ტერფს.

ტიროფივლობა — სიარულის დროს მთელ ტერფზე (და არა თითებზე) დაყრდნობა.

ტიტობტერონი — მამრობითი სასქესო ჰორმონი.

ტიტანია — კრუნჩხვითი მდგომარეობა.

ბიტანუხი — კუნთების ხანგრძლივად შეკუმშვის მდგომარეობა, რაც გამოწვეულია ნერვული იმპულსების სწრაფი თანამიმდევრობით, რომელთა შუალედებში კუნთი ვერ ასწრებს მოდუნებას.

ბიტრაღები — ოთხი ჰომოლოგიური ქრომოსომისაგან შემდგარი კონებო, რომლებიც წარმოიქმნება მეიოზის პირველი გაყოფის პროფაზის ბოლოს.

ბიტრაკოები — სფეროებრი ბექტერიები, რომლებიც ოთხ-ოთხთა ერთად შეერთებული.

ბიტრაპლოიდი — უჯრედი ან ორგანიზმი ქრომოსომთა ოთხი ანაწყობით, ე. ი. ოთხჯერ მეტი ქრომოსომთა რიცხვით ჰაპლოიდურთან შედარებით.

ბიტრაპოლარული დაყოფა — ჰაპლოიდური მიცილიუმის ოთხ ჭკუვად დაყოფა; თითოეული მათგანი დანარჩენი სამიდან მოქმედებს მხოლოდ ერთზე. ბიტრაპოლარული დაყოფის დროს სქისის განმსაზღვრელი ბირთვებს სერი წვეილი გვაქვს. შემჩნეულია ჰიმენოპიციტებში.

ბიტრასომი — უჯრედი ან ინდივიდი, რომლის დიპლოიდურ ანაწყობში ერთი და იგივე ქრომოსომი გვხვდება ოთხჯერ (2n+2).

ბიტრასპორა — ბევრი წითელი და წაბლა წყალმცენარის სპორა, რომელიც წარმოიქმნება ტეტრასპორანგიუმში. თითოეულ ტეტრასპორანგიუმში ოთხი ტეტრასპორა ვითარდება.

ბიტრასპორანგოუმი — სპორანგიუმი, რომელშიც რედუქციული დაყოფის შემდეგ წარმოიქმნება ოთხი სპორა (ტეტრასპორა). დამახასიათებელია ბევრ წითელ და წაბლა წყალმცენარისათვის.

ბიტრარქული ფხვი — ფესვი, პირველადი ქსილემის ოთხი ჰიმთი, რომელსაც განივ ჰორიზონტალურად ვარსკვლავის სახე აქვს.

ბიტრაცოკლური ყვავილი — ოთხწრიანი ყვავილი; ყვავილი, რომლის ელემენტები (წვერები) განლაგებულია ოთხ-

წრედ (მაგ., ძალღუპრქენსებრთა ოჯახში).

ბექნიკური კულტურები — მცენარეები, რომლებიც იძლევიან ნელღეულს მრეწველობისათვის (ბამბა, სელი და სხვ.).

ბექსტურა — ნივთიერების აგებულების თავისებურება, რომელიც გაპირობებულია მისი შემადგენელი ნაწილების, ფუნქციის განლაგებით.

ბექსტურა მერქნისა — იხ. მერქნის ტექსტურა.

ბეციუმი — მლიერების ნაყოფსხეულისაპოტეციუმის ჰიმენალური ფენა (შრე), რომელიც შედგება ჩანთებისა და შრავალრიცხოვანი პარაფიზებისაგან — უნაყოფო ძაფებისაგან.

ბენი — ადამიანისა და ცხოველების ნერვული სისტემის ცენტრალური განყოფილება, რომელიც შედგება ნერვული უჯრედების გროვებისაგან.

ბენის თეთრი ნივთიერება — თავის ტვინისა და ზურგის ტვინის ნაწილი, რომელიც წარმოქმნილია ნეირონების (ნერვული უჯრედების) მორჩებისაგან — აქსონებისაგან.

ბენის კოლოფი — თავის ქალას ღრუ, რომელშიც თავის ტვინია მოთავსებული.

ბენის შავარი გარსი — თავისა და ზურგის ტვინის გარეთა გარსი.

ბენის რბილი ანუ ხისხლძარღვოვანი გარსი — ზურგისა და თავის ტვინის შივნითა გარსი.

ბენის რუხი ნივთიერება — იხ. რუხი ნივთიერება ტვინისა.

ბენის ჭერტი — ძუძუმწოვარი ცხოველების წინა ტვინის ნახევარსფეროების ზედა ნაწილი, რომელიც შექმნილია ტვინის რუხი ფერის ნივთიერებისაგან. ადამიანის ტვინის ჭერტი განლაგებულია უმაღლესი ნერვული მოქმედების ცენტრები.

ბენის ჭედა დანაბატი — იხ. ჰაოფიზი.

ტიბიოტარზუხი — ფრინველების წვივი, რომელიც წარმოქმნილია საკუთრივ

წვივისაგან, რომელზედაც წინატერ-
ფის ძვლებია შეზრდილი.

ტიმოტროპიზმი — მცენარის ორგანიზ-
მის გადახრის უნარი მათზე ცალ-
მხრიდან შეზებისას.

ტიდემანის ჭირკვლები — კანეკლიანი
ცხოველების ამბულაკალური სისტე-
მის რგოლური ძრვის ჩირკვლოვანი
დანამატები, რომლებშიც ხდება ამე-
ბოიდური უჯრედების წარმოქმნა.

ტიმანალური ორგანო — სმენის ორგა-
ნო მწერებში.

ტიბი — 1. უმაღლესი ტაქსონომიური
ერთეული მცენარეთა და ცხოველთა
სისტემატიკაში. 2. ნომენკლატურული
ტიბი (სახეობის ერთ-ერთი ეგზემპლარ-
ტიბი, გვარის ერთ-ერთი სახეობა, ოჯა-
ხის ერთ-ერთი გვარი) რომელთანაც
დაკავშირებულია მოცემული ტაქსო-
ნის სახელწოდება.

ტიბი მცენარეულობა — 1. მცენარეული
საფარის ყველაზე მსხვილი ერთეული,
რომელსაც ხმარობენ ფიტოცენოზე-
ბის კლასიფიკაციის დროს (მაგ., ტყის
ტიბი, ბალახნარის ტიბი და ა. შ.). 2.
ფორმატიათა (ან მათი კლასების) ერ-
თობლიობა, რომელთა დომინანტები
მიეკუთვნება ერთსა და იმავე ეკობი-
ომორფს.

ტიმოგენეზი — ფილოციკლის (იხ.) პირ-
ველი ფაზა (შინდეფოლტის მიხედ-
ვით, 1950), რაც გამოიხატება მალალი
რანგის ახალი სისტემატიკური ჩგუ-
ფის უცაბედი წარმოქმნით პროტე-
როგენეზის (იხ.) გზით. იმავე ტერმი-
ნით ზოგჯერ აღნიშნავენ აგრეთვე მა-
ლალი რანგის ახალი სისტემატიკური
ჩგუფის წარმოქმნის ყოველგვარ პრო-
ცესს.

ტიმოლოზი — ფილოციკლის (იხ.) მესამე
ფაზა (შინდეფოლტის მიხედვით, 1950),
რაც გამოიხატება მალალი რან-
გის სისტემატიკური ჩგუფის რეგრე-
სიულ განვითარებაში და ზესპეცი-
ალიზაციაში. ხშირად მიღის ჩგუფების
გადაშენებამდე.

ტიმოლოგია — საგნების ან მოვლენების,
მცენარეთა და ცხოველთა კლასიფიკა-
ცია მათი საერთო ნიშნებისა და ნი-
შანთვისებების მიხედვით.

ტიმოტაზი — ფილოციკლის (იხ.) მეო-
რე ფაზა (შინდეფოლტის მიხედვით.
1950), რაც გამოიხატება ორგანიზ-
მთა ახალი წარმოქმნილი ჩგუფების
ხანგრძლივ ორთოგენეზურ განვითარე-
ბაში.

ტიმოტროფია — ორგანიზმთა მალალი
რანგის ახალი სისტემატიკური ჩგუ-
ფების ჩამოყალიბების პროცესი.

ტირიოდინი — სეკრეტი, რომელსაც გა-
მოიმუშავენ ფარისებრი ჭირკვალი.
სტიმულირებს ნიუთიერებათა ცვლას
და ორგანიზმის ზრდაზე.

ტირიოტროპული ჰორმონი — ჰიპოფიზის
მეორე გამოქმნილი ერთ-ერთი
ჰორმონი, რომელიც გაუღნას ახ-
დენს ფარისებრი ჭირკვალზე.

ტიფლოზოლი — მცირეჯაგრიანი ჰიების
(ჰიაყელა) შუა ნაწლავის ზურგის
მხარეზე კედლისაგან (ნაწლავის სანა-
თურის შიგნით) წარმოქმნილი ღარი-
სებრი ჩაღრმავება, რომელიც ხელს
უწყობს ნაწლავის შემწოვი ზედაი-
რის გადიდებას.

ტიბტიხი ფრინველის — ზოგიერთი ფრინ-
ველის სქესობრივი აგზნების თვისე-
ბური გამოვლინება.

ტივილიხი რეცეპტორები — კანში და
შინაგან ორგანოებში განლაგებული
გალიზიანების მიმღები წარმონაქმნე-
ბი, რომლებიც რაიმე გალიზიანების
მიღებისას იწყებენ ტივილის გრძლო-
ბას.

ტილხეტიანობა — იხ. პომოსტილია.

ტიმილარია — ხეშეშფოთლიანი ნახევ-
ვრადბუჩქების რაყა ხმელთაშუა
ზღვის მხარეში. ძირითადად შექ-
მნილია ბეჭქონდარას, როზმარინისა
და სხვ. სახეობებით.

ტიონოლახტი — მცენარეული უჯრედის
შემზრანა — ფისკი, რომლითაც ვაკუ-
ოლები გამოიწვლია ციტოპლაზმისა-

გან. წარმოადგენს საკმაოდ მტკიცე და ნაკლებად გამტარ შრეს ვახსნილი ნივთიერებებისათვის. განაპირობებს ოსმოსურ წნევას.

ტონუხი — ნერული ცენტრებისა და კუნთების ხანგრძლივი აღზნება და უღლულად.

ტოპოდიში — იხ. დიში.

ტორნარია — ლარვი (მატლი) ნახევრადქორღიანი ანუ ნაწლავით მსუნთქავი ცხოველებისა.

ტორხი — ადამიანის სხეული, ტანი (თავისა და ხელფეხის გამოკლებით).

ტორუხი — 1. ყვავილსაჯდომი; ფარულ-თესლოვან მცენარეთა ყვავილის ღერძი; წარმოადგენს ყვავილის ყუნწის გაგრძელებას, რომელზედაც ყვავილია მათავსებული. 2. გარემოიანი ფორების ჩამკეტი ფორტიტების გასქელებული შუა ნაწილი; ხასიათდება ფორის ზვრელზე უფრო დიდი დიამეტრით. გვხვდება წიწვოვან მცენარეებში.

ტორფი — მკვრივი მასა, რომელიც წარმოქმნილია ქაობის მცენარეების (განსაკუთრებით ტორფის ხავსების) არასრული ლაობის შედეგად; იყენებენ საწვავად, სასუქად და სხვ.

ტორფიანები, ტორფნარები — ხმელეთის ქარბტენიანი ნაწილები ტორფის ბუდობებით და ტენის მოყვარული ტორფწარმოქმნელი მცენარეებით.

ტორფწარმოქმნელი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც წარმოქმნიან ტორფს (ტორფის ხავსები, ზოგიერთი ისლი და სხვ.).

ტოტის კვალი — ის კონა, რომელიც მთავარი ღეროდან ტოტში გადადის.

ტოფობა — ქვირითის ყრა; თევზებისა და ამფიბიების გამრავლების პროცესი, როდესაც მდებარეობითი ცხოველი კვერცხებს დებს ლორწოვანი გროვების სახით წყალში, რასაც შემდეგ მოსდევს მამალი ცხოველის მიერ სათესლე სითხის მოსხმვა.

ტოქსემია — ორგანიზმის მოწამულა ტოქსინებით.

ტოქსიკოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს შხამების თვისებებს და მათ მოქმედებას ორგანიზმზე.

ტოქსიკოლოგია მცენარეებისა — იხ. ფიტოტოქსიკოლოგია.

ტოქსინები — ცილოვანი ბუნების შხამიანი კოლოიდური ნივთიერებანი, რომელთაც გამოყოფს დაავადების გამომწვევი მიკროორგანიზმები და ზოგიერთი მცენარე (მაგ., რიკინი აბუსუსალთინის თესლებში).

ტრამპულები — 1. ზერხემლიანი ცხოველების ჩანასახის ქორღის წინ ჩასახული ორი სტრილი, რომლიდანაც ვითარდება თვის ქალა. 2. სხვადასხვა ორგანოში არსებული „ტიხრები“, „ძვიდეები“, „შუამრები“.

ტრავმა — სხეულის ქსოვილების ან ორგანოების დაზიანება რაიმე გარეგანი ზემოქმედების (დაჟევის, დაქრის, დაწვის და მისთ.) შედეგად.

ტრავმატიზმი — ტრავმულ დაზიანება.

ტრავმატოლოგია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს ტრავმულ დაზიანებასა და მისი მკურნალობის მეთოდებს.

ტრავმატოპოზმი — მცენარის მოზარდა ორგანოების (ან მათი ნაწილების) გადახრა (გადაღუნვა) მათი დაზიანების დროს. მავალით, თუ ფესვის წევის ერთი მხრიდან დაზიანებთ ჩაქრით ან ამოწვით, ფესვი მოიღუნება დაზიანების საწინააღმდეგო მიმართულებით, რაც შეტად ეხმარება შემხვედრ წინააღმდეგობების გვერდის ავლამი (უარყოფითი ტრავმატოპოზმი).

ტრამაჯი — ველი, სტები; მცენარეულობის ზონა მშრალი ჰავითა და ქსეროფილური ბალახოვანი, მებრწილად მკერავკორდოვანი მარცელოვანი მცენარეებით.

ტრამი — უნაყოფო პიფების ფენები (ქსოვილი) ბაზილიანი სოკოების (მაგ., გასტერომიცეტების) ნაყოფსხეულში.

ტრანზიტორული ხახამებელი — მეორადი სახამებელი, რომელიც წარმოიქმნება გლუკოზის გადანაცვლებისას საასიმილაციო ორგანოებიდან (ფოთლებიდან) მოხმარების ადგილზე ან სამარაგო სათაფლებში (მაგ., კარტოფლის ფოთლებიდან ტუბერებში) გადაადგილების დროს.

ტრანსგენეზი — სინცენოგენეზისა და ფიტოცენოგენეზის ერთ-ერთი გზა; ერთი ფიტოცენოზის ან ასოციაციის გარდაქმნა სხვა ფიტოცენოზად სახეობათა შემადგენლობის ცვლილების გზით, მასში ახალი სახეობების ჩართვით ან ძველი სახეობების გამოკრევის გამო.

ტრანსგრესიული სახეობები — სახეობები, რომლებიც შესამჩნევად აძლიერებენ ან, პირიქით, ამცირებენ თავის როლს ფიტოცენოზის აგებულებაში და ცხოვრებაში.

ტრანსლუქცია — გენეტიკური მასალის ფრაგმენტის გადატანა ერთი ბაქტერიული უჯრედიდან მეორეში ბაქტერიოფაგებით.

ტრანსექტა — მიწაზე გადაზომილი ვიწრო სწორკუთხა ფართობი სახეობათა განლაგების, მათი პროექციის, რიხვობრობისა და სხვ. შესასწავლად.

ტრანსვერსალური სიბრტყე — 1. სიბრტყე, რომელიც სხეულს ყოფს წინა (თავის) და უკანა ნაწილად. 2. განვიხილოთ სიბრტყე; სიბრტყე, რომელიც სწორი კუთხით მდებარეობს მედიანური (შუათანა) სიბრტყისადმი და გაივლის იმავე ულოარტის ღერძზე, რომელზედაც გადის მედიანური სიბრტყე.

ტრანსლოკაცია — ერთი ქრომოსომის მონაკვეთის (უბნის), გადატანა მეორეზე, არა მის პოპოლოგიურ ქრომოსომაზე.

ტრანსმიხიული გადაცემა — ინფექციის გადაცემა ერთი მასპინძლიდან მეორეზე გადამტანის მეშვეობით (მეტწილად მწერებით).

ტრანსმიხიული დაავადება — დაავადება,

რომლის ინფექცია გადადის გადამტანის მეშვეობით.

ტრანსპალინარქტები — პალეარქტიკის ოლქში გავრცელებული ცხოველები.

ტრანსპირაცია — მცენარის მიერ წყლის ორთქლის სახით გამოყოფის ფიზიოლოგიური პროცესი; მცენარის მიერ წყლის აორთქლება.

ტრანსპირაციის ინტენსივობა — ფოთლების ზედაპირის ერთეულზე, მცენარის მიერ დაკარგული წყლის მთელი რაოდენობის გადაყვანის შედეგად მიღებული ოდენობა; გამოხატება გრამებით საათში 1. კვად. მეტრზე ან კვად. დეციმეტრზე.

ტრანსპირაციული კოეფიციენტი — მცენარის მიერ აორთქლებული წყლის რაოდენობა ერთი გრამი შშრალი ნივთიერების შესაქმნელად.

ტრანსპიროგრაფი — ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც ხდება ტრანსპირაციის მიმდინარეობის განუწყვეტელი აღრიცხვა.

ტრანსპლანტაცია — 1. ქსოვილის ან ორგანოს გადანერგვა ორგანიზმის ერთი ადგილიდან მეორე ადგილზე ან სხვა ორგანიზმიდან; დიდი მნიშვნელობა აქვს ქირურგიაში. არჩევენ ტრანსპლანტაციის შემდეგ ტიპებს: ა) აუტოლასტიკური — როდესაც ქსოვილის გადანერგვა ხდება იმავე ორგანიზმის სხეულის სხვა ნაწილში; ბ) ჰეტეროპლასტიკური — ქსოვილის გადანერგვა სხვა ინდივიდიდან ან სხვა სახეობიდან; გ) ქსენოპლასტიკური — ქსოვილის გადანერგვა სხვა სისტემატიკური კატეგორიის ორგანიზმიდან. 2. მენობა; როდესაც ხდება ერთი მცენარის ორგანოს ან მისი ნაწილის გადანერგვა მეორე მცენარეზე, იშვებოდ რომ მოხდეს მათი შეზღვა.

ტრანსფორმაცია — გარდაქმნა, სახეცვლილება.

ტრანსფორმიზმი — მიმართულება ბიოლოგიაში, რომელიც ამტკიცებს, რომ გარემო პირობების შეცვლის ზეგავ-

ლენით ერთი ორგანული ფორმიდან ვითარდება მეორე ფორმა, ე. ი. ხდება ერთი სახეობის სხვა სახეობად გარდაქმნა (ტრანსფორმაცია).

ტრანსფორმირება — იხ. ტრანსფორმაცია.

ტრანსფუზია — გადასხმა (სისხლისა).

ტრანსფუზიური ქსოვილი — წიწვის გამტარი კონეხსა და ენდოდერმის შორის მდებარე ქსოვილი, რომლის დანიშნულებაც წყლის გადაღენა კონების ქსილემიდან მეზოფილში და ორგანული ნივთიერების გადასაცელება მეზოფილიდან კონების ფლოემურ ნაწილში.

ტრაქეა — სასუნთქი მილი; სასულე.

ტრაქეები — 1. სუნთქვის ორგანოები ფეხსახსრიანთა რიგ წარმომადგენლებში (მაგ., მწერები). თავის მხრივ წარმოადგენს დატოტილ მილაკებს, რომლებიც სხეულშია შეკრიბილი და იხსნებიან გარეთ ხვრელისებრი ნასვრეტებით — სტიგმებით. 2. კურკლები; წყლის გამტარი მილები მერქნთან მცენარეებში. წარმოიქმნება ვასწერევიად განლაგებული უჯრედების ერთმანეთთან შენაწეერებით, რომელთა განივი კედლები პერფორირებულია, ე. ი. გაჩნით ერთი ან რამდენიმე ორმხრივი ხვრელი (მოძველებული ტერმინი)..

ტრაქეიდები — მცენარის გამტარი სისტემის, კერძოდ ქსილემის წარმომადგენელი (ჩვეულებრივ ბოლოწაწვეტებული პროზენქიმული) მკვდარი უჯრედები უთანაბროდ გასქელებული და ფორებიანი კედლებით. მათი სიშუალებით ხდება წყლისა და მასში გახსნილი ნივთიერებების გატარება.

ტრაქეოლები — ტრაქეების უწვრილესი კაპილარისებრი მილაკები.

ტრაქომა — თვალის შემაერთებელი გარსის ქრონიკული გადაძვლები დაავადება.

ტრაქტი კუპ-ნაწლავისა — იხ. კუპ-ნაწლავის ტრაქტი.

ტრემატოდოზი — ავადმყოფობა, რომლის გამომწვევეა პარაზიტი ბრტყელი ჭიები ტრემატოდები — მწოველები.

ტრემანაცია — ძელოვანი ღრუს, მაგალითად, თავის ქალას, გაკვეთის ოპერაცია.

ტრიალები — სამი მიკროსპორისაგან შემდგარი სპორადები, რომლებიც წარმოიქმნება ერთი გონოკონტრიდან არასწორი მიოზის მსგელოებაში.

ტრიარქული ფხვი — ფხვი, რომელიც ხასიათდება ბირველადი ქსილემის სამი ჭიმით (განვიკრილში სამსხვიანი).

ტრიეცია — სამსახლიანობა; როდესაც მცენარის რომელიმე სახეობის ერთ ეგზემპლარზე გვხვდება მდღერობითი, მეორეზე — მამრობითი, ხოლო მესამე ეგზემპლარზე ორსქესიანი ყვავილები (მაგ., ჩვეულებრივი იფანი, მდღლოს სალი).

ტრილობტური ღარვა, მატლი — ფეხსახსრიანთა ზოგიერთი ჩვეულის (მახვილკუდიანები) სახეობის კვერცხიდან გამოსული ღარვა, რომლის სხეული შედგება ფართი დაფარული თავის განუოფილებსაგან (ოთხი წყვილი კოდური) და კუდის ფარის შქონე სეგმენტირებული შუცლისაგან.

ტრიმონეცია — ერთ მცენარეზე ორსქესიანი ყვავილებთან ერთად, ერთსქესიანი — მდღერობითი და მამრობითი ყვავილების (ე. ი. სამნარი ყვავილის) ირსებრება (მაგ., ცხენის წაბლზე).

ტრიმორფიზმი — სამი სხვადასხვა ფორმის ან ტიპის ორგანოს გამოჩენა ერთ სახეობაში.

ტრიბტოდები — მუტიდები, რომლებიც შედგება ამინომეავას სამი ნაშთისაგან.

ტრიბტები — გენის სტრუქტურული კომპონენტები, რომლებიც წარმოდგენილია ვირკვეული თანმიმდევრებით განლაგებული სამი ანტიკოვანი ფუძით.

ტრიბტური კოდი — გენტიკური კო-

დი, რომელშიც პოლიპეტიდური ქაქვის თითოეული ამინომჟავა განისაზღვრება დნმ-ის სამი ნუკლეოტიდის ჩჯვლით.

ტრაპლექსი — ტეტრაპლოიდი, რომელსაც გააჩნია მოცემული გენის სამი დომინანტური ალელი.

ტრაპლოიდი — უჯრედი ან ორგანიზმი ქრომოსომთა სამი პაპლოიდური ანაწყობით, ე. ი. სამჯერ მეტი ქრომოსომთა რიცხვით პაპლოიდურთან შედარებით.

ტრისომია — უჯრედი ან ორგანიზმი ქრომოსომთა ორი ნორმალური ანაწყობითა და ერთი, ორი ან მეტი ქარბი ქრომოსომით ($2n+1$; $2n+1+1$ და ა. შ.).

ტრიტოცერებრუმი — მწერების თავის ტვინის უკანა განყოფილება.

ტრიფსინი — პროტეოლიზური ფერმენტი; კუჭქვეშა ჭირკვლის წვენში შემავალი ფერმენტი, რომელიც შლის ცილებს.

ტრიჟინელოზი — ფადმუფობა, რომელსაც იწვევს ტრიჟინელი (პარაზიტიკია მრგვალი კიების ტიპიდან).

ტრიჟიტები — მეთუნეშევა კალციუმის ნემსისებრი პაწია კრისტალები, რომლებშიგანაც აგებულია სფეროკრისტალები.

ტრიპობაქტერიები — ძაფისებრი ბაქტერიები.

ტრიპოგონი — მდებარებითი სასქესო ორგანოს ზემოთა, წერილი მილისებრი ნაწილი ჩანთიან სოკოებსა და ძოწეულ წყალმცენარეებში.

ტრიჟოზი — მცენარის ეპიდერმისის (შფარავი ქსოვილი) სხვადასხვაგვარი გამოწონარდები: ბუსუსების, მექეკების, ქერქლების, ჭირკვლოვანი ბეწვების, სანექტრეებისა და სხვა სახით.

ტრიპოფიტები — მცენარეები, რომლებიც არსებობენ ნიადაგის კაპილარული ტენის ბარჯზე.

ტრიპოფორა — კიების, სახელდობრ რგოლიანი კიების, ლარვა.

ტრიპოციტები — წაგრძელებული, ჩხირისებრი სხეულაქები, რომლებიც მოთავსებულია ინფუზორიების ექტოპლანზმაში. ასრულებენ თავდაცვისა და თავდასხმის ფუნქციას.

ტრაქომადროფიტები — იხ. ტრიპოფიტები.

ტრიცეპი — სამთავო კუნთი; წინაშხრის მოძრაობაში მოყვანი (გამშლელი) კუნთი, რომელიც მდებარეობს მხრის გარეთა ზედაპირზე. მისი შეკუმშვა იწვევს იდაყვის სახსრის გიშლას.

ტრაგლოდიტი — პირველყოფილი იდამიანი, რომელიც გამოქვამულში ცხოვრობდა.

ტრომბი — იხ. თრომბი.

ტრომბინი — იხ. თრომბინი.

ტრომბოზი — იხ. თრომბოზი.

ტროპი — მკერდის გასწვრივი ქედი უშეტეს ფრინველებსა და ხელფრთიანებში.

ტრომბოზალური ტიპი თავის ქალახი — ზოგიერთი თევზის თავის ქალას აგებულების ტიპი, რომელიც ხასითდება უკან გადაწეული ტვინით და შეეიწროებული თვალთშორისი ტიხარით.

ტრომბოზი — მცენარის ორგანოთა ზრდისეული მოძრაობა (გადახრა), რაც გამოწვეულია რაიმე გაპლიზიანების (დედამიწის მიზიდულობის, სინათლის) ცალმხრივი მოქმედებით. არჩევენ დედებით (გაპლიზიანების მიმართულებით), უარყოფით (გაპლიზიანების საწინააღმდეგო მიმართულებით) და განივ (90° კუთხით გაპლიზიანების მიმართულებით) ტრომბოზს.

ტრომაიკები — დედამიწის სფეროს ცხელი სარტყელი, რომელიც მოთავსებულია ეკვატორის ჩრდილოეთით და სამხრეთით 23° 27'-ით დაშორებულ, ორ წარმოსახვით პარალელურ წრეს შორის.

ტრომაიკული — ტრომაიკებში გავრცელებული; ტრომაიკებში არსებული, მაგ., ტრომაიკული ტყე, ტრომაიკული სისხე, ტრომაიკული წვიმა.

ტროიკა-ატლანტური ოლქი — ზოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს ატლანტის, ვესტ-ინდოეთისა და ხმელთაშუა ზღვის თბილ წყლებს.

ტროიკა-ინდოპაციფიკური ოლქი — ზოგეოგრაფიული ოლქი, რომელიც მოიცავს წყნარ და ინდოეთის ოკეანის თბილი წყლების თითქმის მთელ სივრცეს.

ტროპოსფერო — დედამიწის ატმოსფეროს ქვედა ნაწილი.

ტროპოფიტები — მცენარეები, რომლებიც შეგუებულნი არიან ტენიანი და შრალი პირობების პერიოდულ (სეზონურ) ცვლასთან. ასეთი მცენარეები გაზაფხულსა და ზაფხულში მუზოფიტებია, ხოლო ზამთარში ქსეროფიტის თვისებებს იძენენ.

ტროფობლასტი — ძუძუმწოვარი ცხოველების განაყოფიერებელი კვერცხის დანაწევებისას წარმოქმნილი უჯრედების გარეთა შრე, რომლებიც წარმოქმნიან მრავალრიცხოვან ხაოებს, სადაც შემდგომში ჩანასახის სისხლძარღვები შედის.

ტროფილიები — მკვებავი ფოთლები; უმაღლესი მცენარეების ფოთლები, რომლებიც ასრულებენ მხოლოდ მკვებავ ფუნქციას (განსხვავებით სპოროფილებისა). ჩვეულებრივ ტროფილიები დიდი ზომისაა სპოროფილებთან შედარებით.

ტროქოზონი — რგოლიანი ქიების სასავარაუდო წინაპარი.

ტროქოფორა — რგოლიანი ქიების და ზოგიერთი მოლუსკის ლარვა.

ტროქოფორული თეორია — თეორია, რომლის თანახმად რგოლიანი ქიები წარმოშობილი არიან მათი სავარაუდო წინაპრის — ტროქოზონისაგან, რომელსაც კონდა ტროქოფორისებრი აგებულება და თავის მხრივ წარმოშობილია სავარცხლურებისაგან.

ტუბერ-ბოლქვი — ღეროს ერთ-ერთი სახეცვლილება, რომელიც წარმოადგენს ტუბერსა და ბოლქვს შორის შუა-

ლედ ფორმას; უვითარდება ზაფრანას, ხმალას და სხვ.

ტუბერი — იხ. გორგოლი.

ტუბერიდები — მიწისზედა ტუბერები, რომლებიც უვითარდება ჯადვარისებრთა ბევრ წარმომადგენელს.

ტუბერის გაბორჯღვა, ბორჯღის გამოტანა — კარტოფილის ტუბერის არანორმალური განვითარება დიდი გვალვების დროს, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ტუბერზე კვირტების ნაცვლად წარმოიქმნება შეიღუული ტუბერაკები.

ტუგაი — მდინარის პირა ბარის ტყე უდაბნოსა და ნახევრადუდაბნოს ზონაში.

ტუნდრა — ჩრდილოეთ ნახევარსფეროს, სახელდობრ არქტიკის სამხრეთი ზონის, მცენარეულობის ერთ-ერთი ზონალური ტიპი, რომელიც უმთავრესად შექმნილია ფსინრომეზოფილური და ფსინროპიკროფილური ქონდარა ბუჩქებით, ხავსებით, მდიერებით და ნაწილობრივ მრავალწლოვანი ყვავილოვანი ბალახეულობით.

ტუნია — 1. მცენარის ზრდის კონუსის პერიფერიული ნაწილი, რომელიც შედგება ანტიკლინალური უჯრედების ერთი ან რამდენიმე შრისაგან. 2. მკერძივ გარსი, რომლითაც დაფარულია ასციდიების სხეული. შედგება ტუნიციისაგან — ნივთიერება, რომელიც შედგენილობით ახლოს დგას ცელულოზისთან.

ტუნოცია — იხ. ტუნია 2.

ტურბოზობირალი — მუცელუხიანი მოლუსკების კონუსურ სპირალად დახვეული ნივთი.

ტურგორი — მცენარის უჯრედის გარისს დაკუმული მდგომარეობა პროტოპლასტის დაწოლის შედეგად; რამდენადაც მეტი წყალია უჯრედისაგან შეწოვილი, იმდენად ძლიერია ტურგორი.

ტურგორული წნევა (ტურგორიდან) — პიდროსტატიკური შინაგანი წნევა,

რომელიც წარმოიქმნება მცენარის უჯრედებში ოსმოსის შედეგად წყლის შესვლით და ციტოლაზმის მიწოლით უჯრედის კედლებზე; ამირობებს უჯრედის დაქიმულ მდგომარეობას. აღინიშნება ასო T-ით.

ტურიზმი — 1. ამონაყარი, რომელიც წარმოიქმნება მცენარის მიწისქვეშა ნაწილებიდან. 2. ერთწლიანი ყლორტი, რომელიც მხოლოდ ფოთლებს ინვითარებს (მაგ., მაყვალში, უოლოში). 3. მოზამთრე კვირტი (პიდროზარიტაციების ოქახის ბეერ წარმომადგენელში).

ტურმ-შუაეური წონასწორობა ორგანიზმში — ცხოველთა და ადამიანის ორგანიზმში (სისხლში, ქსოვილებში) პიდროქსილისა და წყალბადის იონების წონასწორობა.

ტურის ხაეცეები — იხ. პირის ლაპორტები.

ტურის ჭირკვლები — ქვეწარმელების ტურებზე განლაგებული ჭირკვლები, რომელთა გამონაყოფი უადვილებს მათ საჭმლის გადაყლაპვას. ზოგიერთ გველში ეს ჭირკვლები შხამს გამოყოფს.

ტუვი — იხ. კანი 1.

ტუი — მცენარეული საფარის ტიპი, რომელშიც მთავარი იარუსი ხეებითაა შექმნილი.

ტუინარი — იხ. ტყის ნარგავი.

ტუისაკაფი — ტყის ნაკვეთი, რომელიც გამოყოფილია მოსაჭრელად, ვისაკაფად.

ტუი-ვალი — ტყისა (ჩრდილოეთით) და ველის (სამხრეთით) ზონებს შორის გარდამავალი ზონა; გვხვდება ვაკე რელიეფისა და ზომიერი კლიმატის (ცხელ ზაფხულთ) პირობებში; ყველაზე კარგად გამოსახულია სსრკ-ის ევროპულ ნაწილში, სადაც ის ქმნის ზოლს; ხასიათდება ველების მონაკვეთებს შორის ტყის მონაკვეთების არსებობით. ეს უკანასკნელი შუამდინარეთზეა გავრცელებული და შედგება

ფოთლოვანი (უმთავრესად მუხნარი ან ცაცხნარი), ალაგ-ალაგ კი ფიქვნარი ტყისაგან.

ტუი-ვალის მცენარეულობა — ტყისა და ველის (სტეპის) ზონებს შორის გარდამავალი ზოლის მცენარეულობა, რომლისთვისაც დამახასიათებელია კანონზომიერი შეთავსება ტყისა და ველის თანასაზოგადოებისა.

ტუი-სტიპი — იხ. ტუი-ველი.

ტუი-ტუნდრა — ტყისა და ტუნდრის ზონებს შორის გარდამავალი ზონა, რომელიც გავრცელებულია ევროპაში, აზიასა და ჩრდილო ამერიკაში, როგორც ვაკეზე ისე მთებში; ხასიათდება ტყისა და ტუნდრის მონაკვეთების არსებობით შუამდინარეთზე. ტუი-ტუნდრაში ტუი ძირითადად მეჩხერი ტყის სახითაა და უმთავრესად არყით, ნაჭეთ ან ლარიქსითაა შექმნილი.

ტუი-ტუნდრის მცენარეულობა — ტყისა და ტუნდრის ზონებს შორის გარდამავალი ზოლის მცენარეულობა, რომელიც ხასიათდება ტყისა და ტუნდრის თანასაზოგადოების კანონზომიერი შეთავსებით.

ტუის აგრომელიორაცია — მელიორაციის ერთ-ერთი სახე; მეტყუვეობის ღონისძიებათა სისტემა კლიმატური და ნიადაგობრივი პირობების გაუმჯობესებისათვის სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მაღალი მოსავლის მისაღებად. ამ ღონისძიებებიდან აღსანიშნავია ტყის საცავი ზოლების ნარგავების შექმნა, ბუჩქნარების გაწმენდა, ამოძირკვა, ქვიშების და ხეების დამაგრება და სხვა.

ტუის გაშენება — ტყის ხელოვნური გაშენება თესლის დათესვით ან სანერგეში გაზრდილი ნათესარის ან ნერგის დარგვით.

ტუის ზონა — ზომიერი კლიმატის სარტყელის ტყეების ზონა, რომელიც მოქცეულია ტუეტუნდრისა და ტუეველის ზონებს შორის; უმთავრესად გავრცელებულია ჩრდილო ნახევარსფეროში.

როში და უკავია ევროპის, აზიისა და ჩრდილო ამერიკის დიდი ტერიტორია. ტყვის კულტურა — ხე მცენარეთა ახალგაზრდა ნარგაობა, რომელიც ხელოვნურადაა შექმნილი (დარგვით ან დათესვით); ტყვის ხელოვნურად გაშენება. ტყვის ნარგავი — ბიოლოგიური და სამეურნეო ნიშნებით ერთგვაროვანი ტყვის მონაკეთი, რომელიც მკვეთრად განსხვავდება მეზობელი მონაკეთებისაგან; სახეობათა (ჭიშთა) შედგენილობის მიხედვით არჩევენ: წმინდა, ანუ სუფთა (შედგება მხოლოდ ერთი რომელიმე სახეობისაგან) და შერეულ (შედგება 2 ან რამდენიმე სახეობისაგან) ტყვის ნარგავს. წარმოშობით შეიძლება იყოს ამონაყარი (მოკრილი

ხეა ადგილზე) ან თესლით გაშენებული; ტყენარგი. ტყვის ხანირგე — მეურნეობა, სადაც აშენებენ ხეებისა და ბუჩქების დასარგავ მასალას. ტყუბი თხზურა — მშრალი ნაყოფი, რომელიც შედგება ორი, ერთმანეთთან შეზრდილი, ერთთესლიანი თესლურისაგან. მოშწიფებისას იყოფა ცალკეულ თესლურად; გაყოფა ხდება ქვევიდან ზევით, ისე რომ თითოეული ტყუბი ნაყოფის ცალი რამდენიმე ხანს კარბოფორის წვერზეა ჩამოკიდებული, ამიტომაც, რომ მას ზოგჯერ ჩამოკიდებულთესლურიანსაც უწოდებენ. დამახასიათებელია ქოლგოსანთა ოჯახის წარმომადგენლებისათვის.

უ

უბიკვისტები — იხ. უბიქვისტები. უბიქვისტები — ორგანიზმები, რომლებიც ნაკლებმომთხოვნი არიან საარსებო პირობებისადმი და ადვილად ეგუებიან სხვადასხვაგვარ ეკოლოგიურ პირობებს. უბის კვირტები — მცენარის ფოთლის უბეში (ყუნწის ძირთან) განლაგებული კვირტები (იხ. გვერდითი კვირტები). უღაბნო — 1. ფიზიკურ-გეოგრაფიული ზონა; ხასიათდება მშრალი ცხელი ან ცივი კლიმატით და მეტად მცირე ნალექებით. 2. მცენარეულობის ტიპი, რომელიც განვითარებულია უკიდურეს სიმშრალისა და ჩვეულებრივად დამლაშებული ნიადაგის პირობებში. უღაბნოთიფუხი—საქართველოში (უღაბნოში) ნაპოვნი ნამარხი ადამიანის მსგავსი მამონი. უზანჯი — ერთ-ერთი სასმენი ძველი შუა ყურში მდებარე სამი ძვლიდან. უზარუხო მცენარეები — წყალმცენარეები, მღიერები, სოკოები, ხავსები და

სხვა მცენარეები (ვანსაკუთრებით ეპიფიტები და ლიანები), რომლებიც არ ქნნიან დამოუკიდებელ იარუსებს და დასახლებულნი არიან უმადლეს მცენარეთა ტყვის, ბუჩქნარებისა და ნახევარაღებუჩქნარების მცენარეულობის იარუსებში. უჯანაშყრდი — მწერების სხეულის მკერდის მესამე, ბოლო სეგმენტი. უჯანაშუტელი — მორიელების მუცლის უჯანა, ვიწრო ნაწილი, რომელიც შედგება ხუთი სეგმენტისაგან და ე. წ. შხამიანი აპარატისაგან (შხამიანი ბუშტუკი); ეს უჯანასკნელი საწრეტელით ბოლოვდება. უჯანა კადურის ხარტყელი — იხ. მენჯის სარტყელი. უჯანა ნაწლავი — ცხოველის ნაწლავის მილის ბოლო განყოფილება, რომელიც ექრტადრენული წარმოშობისაა. უჯანა ტვინი — თავის ტვინის ნაწილი, რომელიც შედგება ნათხემისა და ვაროლის ხიდისაგან. „საქსტეზის“ მოყვენა — ერთი რეფლექ-

სის სწრაფი შეცვლა საწინააღმდეგო მნიშვნელობის მეორე რეფლექსით.

ულაუი — მამალი, დაუკოდავი ცხენი, სახედარი და მისთ.

ულვაში — 1. სახეშეცვლილი ბეწვები, რომლებიც ჩვეულებრივ განლაგებულია კონებად პირის ან თვალების ახლოს უმეტეს ქუძუმწოვარ ცხოველებში და წარმოადგენენ შეხების დამატებით ორგანოს. 2. რგოლიანი ჰიების, მწერების, კიბოსნაირების და საერთოდ ფეხსახსრიანთა თავზე განვითარებული ერთი ან ორი წყვილი გრძელი ჯაგრისებრი წარმონაქმნი, რომელიც შეხებისა და ყნოსვის ორგანოს წარმოადგენს. 3. ღეროს ან ფოთლის სახეცვლილება, რომლის საშუალებითაც მცენარე ემაგრება საყრდენს. დამახასიათებელია ვაზისებრთა, გოგრისებრთა და სხვ. წარმომადგენლებისათვის; შეიძლება იყოს მარტივი და დატოტვილი.

ულტიმობრანქიალური სხეულები — ჭირკეთოვანი წარმონაქმნები, რომლებიც მოთავსებულია საყლაპავი მილის ახლოს თავებში. მათი ფუნქცია არ არის დადგენილი.

ულტრაიისფერი აბხორბცია — სხეულის მიერ ულტრაიისფერი სხივების შთანთქმა.

ულტრამიკრობები — უწყრილესი ცოცხალი არსებანი, რომლებიც უხილავი არიან ოპტიკურ მიკროსკოპში და გადაან ბაქტერიოლოგიურ ფილტრში. ულტრამიკრობებს ხშირად აკუთვნებენ აგრეთვე ვირუსებს და ბაქტერიოფაგებს.

ულტრამიკროფლემენტები—ქიმიური ელემენტები, რომლებიც აუცილებელია მცენარის კვებისა და სასიცოცხლო პროცესებისათვის ძალიან უმნიშვნელო მცირე რაოდენობით (რუბიდოუმი, ცეზიუმი და სხვ.).

ულტრაფილტრაცია—კოლოიდური ხსნარების ფილტრაცია ნახევარგამტარ მემბრანებში.

უმარტივები ცხოველები — იხ. ერთუჯრედიანი ორგანიზმები.

უმალღესი მცენარეები — მცენარეები, რომელთა სხეული დანაწევრებულია ფოთლად, ღეროდ და ფესვად; უმეტესი მათგანი ავტოტროფია. მათ ღეროფოთლიან მცენარეებსაც უწოდებენ. გავრცელების საშუალების მიხედვით ყოფენ: თესლიან და სპოროვან მცენარეებად (ხაეხები, გვიძრები, შიშველთესლოვანები და ფარულთესლოვანები).

უმალღესი ნერვული მოქმედება — თავის ტვინის დიდი ნახეარსფეროების ქერქში მიმდინარე მრავალრიცხოვანი ურთიერთდაკავშირებული პროცესების ერთობლიობა, რომელიც განაპირობებს მაღალორგანიზებული ცხოველებისა და ადამიანის ქცევის შეგუებას გარემოს მუდმივ ცვალებად პირობებთან.

უმალღესი ქუძუმწოვარი ცხოველები — იხ. პლაცენტიანი ცხოველები.

უმბროფიტები — ჩრდილისამტანი მცენარეები.

უმდაბლები კიბოსნაირნი — კიბოსნაირთა ერთ-ერთი ქვეკლასი, რომლის წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელია სხეულის სეგმენტების განუსაზღვრელი რაოდენობა (6—46-მდე), მეცლის კიდურების უქონლობა და რიგი სხვა ნიშანი.

უმდაბლები მრავალუჯრედიანები — მრავალუჯრედიანი ცხოველების შედარებით უფრო პრიმიტიული ჯგუფი, რომელიც მოიცავს ღრუბელებსა და ნაწლავღრუბიანებს.

უმდაბლები მცენარეები — იხ. თალოფიტები.

უმდაბლები ქუძუმწოვარი ცხოველები — ამ ჯგუფში ზოგჯერ აერთიანებენ ჩანთოსან ცხოველებს; განსხვავებით უმალღესი ცხოველებისა, რომელთაც აკუთვნებენ პლაცენტთან ცხოველებს.

უმდაბლები ჰიები — ჰიების ჯგუფი, რომელშიც გავრთიანებულია ბრტყელი

და მრგვალი ქიები, რომელთაც არა აქვთ სხეულის მეორადი ღრუ, სისხლის მომოქცევის სისტემა და სხეულის სეგმენტაცია. ამ ნიშნების არსებობის გამო რგოლიანი ქიები მიკუთვნებულია უმაღლესი ქიების ჯგუფში.

უნაერხალური რეციპიენტი — აღამიანი, რომელსაც აქვს მეოთხე ჯგუფის სისხლი და შეიძლება გადაესხას ყველა ჯგუფის სისხლი.

უნაონი — მეცნარეთა ერთიარუსიანი გაერთიანება. ზოგჯერ თბილავენ როგორც დამოუკიდებელ ასოციაციას.

უპირობო გამლიზიანებელი — გამლიზიანებელი, რომელიც იწვევს თანდაყოლილ ანუ უპირობო რეფლექსს, მაგ., სიკვები, რომელიც პირის ღრუს ლორწოვანი გარსის რეცეპტორებს აღიზიანებს უპირობო გამლიზიანებელია.

უპირობო რეფლექსი — თანდაყოლილი ანუ შემკვიდრებობითი რეფლექსი, რომელიც ორგანიზმისათვის დაბადებიდანვეა დამახასიათებელი, მაგ., პირის ღრუს სიკვებით გამლიზიანებაზე რეფლექსი.

ურაცოლი — აზოტის შემცველი ორგანული ნაერთი. პირიმიდინის ერთ-ერთი ფუძე: შედის რნმ-ს ნუკლეოტიდების შედგენილობაში.

ურაზა — ფერმენტი, რომელიც ხელს უწყობს შარდოვანას დაშლას ამიაკად და ნახშირორჟანგა გაზად.

ურედოზორუხი — ურედოსპორების ჯგუფი, გროვა.

ურედოზორა — ეანგა სოკოების სპორა, რომელიც წარმოდგენილია ფეხზე მქდომი ოვალური უჯრედით. ჩვეულებრივ ვითარდება ზაფხულში, ამიტომ მას ზაფხულის სპორასაც უწოდებენ.

ურეთრა — შარდსადენი მილი.

ურემა — ჭალის ფოთლოვანი ტყე ან ბუჩქნარი ველისა და ტყის ზონის მდინარეთა გაყოლებით.

ურემა — ორგანიზმის მოწამვლა თირკმლების დაავადების დროს, მათ ში-

ერ მანე ნეთიერებათა გამოყოფის უნარის დაქვეითების გამო.

ურეტრა — იხ. ურეთრა.

ურნა — ხაესების სპოროგონიუმის კოლოფის შუა, გაფართოებული ნაწილი, რომელშიც მოთავსებულია სასპორე პარკი სპორებით.

ურობაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც შარდოვანას შლიან ამონიაკად (იყენებენ როგორც აზოტის წყაროს) და ნახშირორჟანგად; გამოყოფენ მეტად აქტიურ ფერმენტს — ურეაზას.

ურობილინი — შარდში არსებული ყვითელი საღებავი ნეთიერება ნალვლის პიგმენტების ჯგუფიდან.

უროგენიტალური სისტემა — შარდსასქესო სისტემა.

უროლოგია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს შარდსასქესო სისტემის დაავადებას, მკურნალობასა და პროფილაქტიკას.

უროლოგი — უმაღლესი კიბობის ბევრი წარმომადგენლის მუცლის მეექვსე წყვილი ფეხის გაბრტყელებული ფირფიტოვანი ტოტი, რომელიც ტელსონთან (მუცლის უკანასკნელი სეგმენტი) ერთად წარმოქმნის საცურავ აპარატს.

უროსტილი — ძვალი, რომელიც წარმოიქმნება კუდის განყოფილების მალეების შეზრდის შედეგად უკულო ამფიბიებში.

უსახელო არტერია — აორტის რკალიდან განაღმავალი სისხლის მოკლე ძარღვი, რომელიც იტოტება ორად: მარჯვენა ლავიწქვეშა არტერიად და მარჯვენა საერთო საძილე არტერიად (ძუძუმწოვრებში).

უსახელო ტოტი — იხ. უსახელო არტერია.

უსახელო ძვალი — ძუძუმწოვრების მენჯის ძვალი, რომელიც შედგება სამი ურთიერთ შეზრდილი ძელისაგან.

უსრული სოკოები — უმაღლესი სოკოების ჯგუფი, რომლის წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელია მრავალ-

უქრედის მიცელიუმი და არ გააჩნიათ სქესობრივი გამრავლება.

უქეხო გამრავლება — მცენარის ან ცხოველის გამრავლების ერთ-ერთი სახე, როდესაც გამრავლება ხდება ერთი სპეციალური უქრედით, რომელსაც არ გააჩნია სასქესო უქრედისათვის დამახასიათებელი ნიშანთვისებები. ფართოდ გავრცელებული სპოროვინ მცენარეებში და უმარტივეს ერთ-უქრედის ცხოველებში.

უქეხო თაობა მცენარისა — იხ. სპოროფიტი.

უკვაფილსაფრო უკვაფილი — უკვაფილი რომელსაც ქაში და გვირგვინი არ გააჩნია, მაგ., ტირიფის, ისლის და სხვათა უკვაფილი.

უქრებმლო ცხოველები — ცხოველები, რომელთაც ქორდა (ზურგის სიმე) არ გააჩნიათ. ცხოველთა ამ ტაოს მიეკუთვნება დაწყებული უმარტივესებიდან (ქალამანი, აშუბა და სხვ.), კანეკლიანთა ჩათვლით.

უქრედანა — იხ. ცელულოზა.

უქრედგარეშე ხაჭმლის მონელება — იხ. ხაჭმლის არაუქრედული მონელება.

უქრედების დიფერენციაცია — ერთგვაროვანი უქრედების მასის გარდაქმნა სხვადასხვა ქსოვილის უქრედებად.

უქრედების შერწყმა — უქრედების გარის გახსნა, რის შედეგადაც ხდება უქრედების ეოცხალი მასის (პროტოპლასტების) შერწყმა, რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირებული იყო მხოლოდ პლაზმოდესმებით. უქრედების შერწყმის შემდეგ წარმოიქმნება სინციტიუმი.

უქრედი — ცხოველური და მცენარეული ორგანიზმების ძირითადი სტრუქტურული ერთეული, რომელიც საფუძვლად უდევს მათ აგებულებასა და განვითარებას. ეოცხალი ნივთიერების ორგანიზაციის ძირითადი ფორმა.

უქრედის ბირთვი. — იხ. ბირთვი უქრედისა.

უქრედის განვლადობა — უქრედის გარსში ნივთიერებების შესვლა, გაცლა.

უქრედის „გარსი“ — ცელულოზისა და სხვა ნივთიერებებისაგან შექმნილი მკვრივი კედელი, რომლითაც დიფერულია მცენარეული უქრედი; ასრულებს დამცველ და საყრდენ ფუნქციას.

უქრედის დაკვირვა — უქრედის გამრავლება არატიპური შუაზე გაყოფის გზით, არამედ დედა უქრედიდან პროტოპლაზმის ერთი ან რამდენიმე მონაკვეთის მოწყვეტის გზით, თითოეულ მონაკვეთში, რომელიც კვირტიტები გაიზარდადის სახითა, ვადადის თითო შეიღებული ბირთვი, რის შემდეგაც ხდება შეიღებული უქრედების საბოლოო მოცილება დედა უქრედიდან.

უქრედის გაყოფა — ფიზიოლოგიურად დამოუკიდებელი ერთბირთვიანი უქრედის ავტონომური გაყოფა ორ, დაახლოებით ტოლ უქრედად, უქრედის გაყოფა წარმოადგენს მისი განვითარების ძირითად პროცესს. უქრედის გაყოფა ანუ ციტოკინეზი მეტწილად მოსდევს ბირთვის გაყოფას ანუ კარიოკინეზს.

უქრედის გარე შემზრანა — უქრედის ძლიან თხელი გარე საფარველი, რომელიც შედგება სამი ფენისაგან. ახსიათებს შერჩევითი შეღწევადობა. მისი მეშვეობით ხორციელდება ნივთიერებათა ცვლა უქრედსა და გარემოს შორის.

უქრედის ფარფიტა — თხელი შემზრანა, რომელიც წარმოიქმნება მცენარეული უქრედის ციტოკინეზის დროს ჭერ ფრაგმენტის ეკვატორიალურ ზონაში და შემდეგ ვრცელდება ლატერალურად.

უქრედის წვენი — მცენარეული უქრედის ვაკუოლის სითხე (წვენი), რომელიც გამოიყოფა პროტოპლაზმისაგან, მაგრამ მასთან არაა შერეული.

უკრედის წენი შედგება ნახშირ-წყლების, ორგანული გეაეებისა და მარილების, ალკალოიდების და პროტოპლაზმის ცხოველშოქმედების სხვა პროდუქტებისაგან.

- უკრედის ცენტრი — იხ. ცენტროსომა.
- უკრედიხი — იხ. ცელულოზა.
- უკრედული თეორია. — მეცხრამეტე საუკუნის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი აღმოჩენა ბუნებისმეტყველებაში, რომელმაც ნათელყო ყველა ცოცხალი ორგანიზმის აგებულებისა და განვითარების ერთიანობა. ამ თეორიის თანახმად: 1. ყველა ცოცხალი ორგანიზმი შედგება უკრედებისაგან. 2. ახალი უკრედები წარმოიქმნება მხოლოდ არსებული უკრედების გაცოდის გზით. 3. ყველა უკრედი ძირითადად მსგავსია თავისი ქიმიური შედგენილობითა და ნივთიერებათა ცვლის ფუნქციით. 4. ორგანიზმის აქტიურობა მთლიანად

- დამოკიდებულია მისი შემადგენელი უკრედული ელემენტების აქტიურობასა და ურთიერთშოქმედებაზე.
- უკრედული პირი — იხ. ციტოსტომი.
- უკრედული ქიმიკა — ქიმიკა, რომლის განსხვავებულ ქსოვილთა მონაკვეთები ან ქსოვილები განსხვავდება ქრომოსომა რიცხვით.
- უკრედშიგნითა საჭმლის მონელება — საჭმლის მონელება უკრედის პროტოპლაზმაში; საჭმლის მომნელებელი ღრუს კედლების უკრედებში.
- უკრედშორისები — უკრედებს შორის არსებული ღრუები მცენარის სხეულში. მათ უკრედშორისულ სივრცეებსაც უწოდებენ.
- უკრედშორისი ნივთიერება — უკრედებს შორის მოთავსებული სხვადასხვა სახის შემადგენელი ქსოვილის ელემენტები, რომლებიც აკავშირებენ მათ.

ფ

- ფაბრიციუსის ჩანთა — ფრინველების კლოაკის ზედა კედლის ყრუ გამოჩაზარდი, რომელიც იმუნოლოგიური რეაქციების შემსრულებელია.
- ფავი — იხ. ბაქტერიოფაგი.
- ფავოზომი — ვაკუოლა, რომელიც წარმოიქმნება ციტოპლაზმაში ფავოკუტოზის პროცესში.
- ფავოციტოლა — იხ. პარენქიმა.
- ფავოციტი — უკრედი, რომელსაც უნარი აქვს შთანთქას ორგანიზმში მოხვედრილი უცხო სხეულაკები და ბაქტერიები. იხ. სისხლის თეთრი სხეულაკები — ლეიკოციტები.
- ფავოციტოზი — უკრედის (მაგ., სისხლის თეთრი სხეულაკები) მიერ ორგანიზმში შეჭრილი უცხო სხეულაკების (ბაქტერიები, დაშლის პროდუქტები) შეტაცება და შთანთქმა.
- ფავოციტური თეორია — იმუნიტეტის თეორია, რომელიც წამოაყენა ი. მეჩ-

- ნიკოვმა. ამ თეორიის მიხედვით ორგანიზმი მასში შეჭრილი ინფექციისაგან თავს იცავს სისხლის თეთრი სხეულაკების (ლეიკოციტების) მიერ ბაქტერიების შთანთქმის მეშვეობით.
- ფავოციტური საჭმლის მონელება — საჭმლის ნაწილაკების მონელება არაკუჭ-ნაწლავის ღრუში, არამედ კუჭ-ნაწლავის კედლის უკრედებში, რომლებიც წინასწარ შეიტაცებენ თავისივე ამ ნაწილაკებს.
- ფაზოლონი — ცილა, გლობულინების ჭკუფიდან, რომელსაც შეიცავს ლობიოს თესლი.
- ფაფრისებრი შრე — მოლუსკების ნიჟარის შუა შრე (ფენა), რომელიც კიროვანი შედგენილობისაა.
- ფაკულტატური ანეჩრობები — ორგანიზმები, რომელთაც შეუძლიათ იცხოვრონ ჩოგორც თავისუფალი უანგბადის არსებობის, ასევე უქონლობის

პირობებში (საფუარები, რძისმჟეურნი ბაქტერიები, მუცლის ტიფის ჩინრები და სხვა).

ფაულტატური პარაზიტები — ორგანიზმები, რომელთაც შეუძლიათ იყვებოდნ. როგორც სხვა ორგანიზმის ხარჯზე, ასევე საპროფიტულადაც (ზოგიერთი სიკო).

ფაულტატური პარაზიტიზმი — პარაზიტების საწყისი ფორმა, როდესაც პარაზიტს შეუძლია განვითარდეს მასპინძლის სხეულში მოხვედრის გარეშე, როგორც თავისუფლად მცხოვრებში ორგანიზმში.

ფაულტატური პართენოგენეზი — როდესაც კვერცხს შეუძლია იყოს ან განაყოფიერებული ანდა განვითარდეს პართენოგენეზური გზით.

ფაულტატური პერმაფროდიტიზმი — ერთ და იმავე სახეობაში სხვადასხვა ინდივიდის — როგორც ცალსქესიანის ასევე პერმაფროდიტის (ორსქესიანის) არსებობა.

ფლანგები თითებისა — თითების მოკლე ლულოვანი ძვლები. იხ. თითების ფლანგები.

ფლოპის მილი (ლულა) — კვერცხსავალი (კვერცხგამტარი), რომლითაც კვერცხი საკვერცხიდან საშვილოსნოში გადადის.

ფლოზი — მამაკაცის სასქესო ორგანოს, როგორც ბუნების მწარმოებლური ძალის სიმბოლოს გამოსახულება.

ფანეროგამეზი — აშკარად ქორწილიანნი; მოძველებული ტერმინია, შემოიღო კ. ლინემ თესლოვანი მცენარეების (შიშველთესლოვანი და ფარულთესლოვანი) აღსანიშნავად.

ფანეროფიტები — მცენარეთა სასიცოცხლო ფორმა, რომელთაც განახლების კვირტები განლაგებული აქვთ ნიადაგის ზედაპირიდან საკმარის მალა; მათ ეკუთვნის ხეები და ბუჩქები, რომლებიც სიმაღლის მიხედვით იყოფა, მეგა, მეზო, მიკრო და ნანო ფანეროფიტებად.

ფარა — ცხერის ქოცა.
ფარვანახებრა გვირგვინი — გვირგვინი, რომლის ზედა (გარეთა) ფურცელი, დანარჩენებზე უფრო დიდი ზომისა და აფრა ეწოდება, ორი გვერდითი ფურცელი თანატოლია, უფრო ვიწრო და გრძელფრჩხილიანი — მათ ფრთები ეწოდება; ხოლო ორი ქვედა (შიგნითა) ერთნაირი ფურცელი შეზრდილია მთელ სიგრძეზე ან მხოლოდ წვერზე და ქმნის ე. წ. ნაეს, რომელშიც ბუტკო და მტერიანებია მოთავსებული. გარეგნულად პატარა პეპელას მოგავგონებს. დამახასიათებელია პარკოსან მცენარეთა ბევრი წარმომადგენლისათვის (ონიჭა, სამყურა, ესპარტები და სხვ.).

ფარი — 1. მარტივი ან რთული ბოტრიული ან ციმოზური ყვავილედის ერთ-ერთი სხე, რომელშიც ყვავილედის ტოტებშია და ყვავილის ყუნწების არათანაბარი სიგრძის გამო ყველა ყვავილი დაახლოებით ერთ სიბრტყეში იმყოფება; არჩევენ მარტივ (ვაშლის, კუნელის, მსხლის და სხვ.) და რთულ (ძახელის, დიდგულას და სხვ.) ფარს. 2. მარცვლოვან მცენარეთა ლებანი, რომელიც ერთმანეთისაგან ყოფს ჩანასახსა და ენდოსპერმს. წარმოადგენს ფირფიტისებრ სხეულს, რომელიც არ შეიცავს საზრდო მასალას.

ფარისებრი ჭირკვალი — ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის შინაგანი სეკრეციის ჭირკვალი, რომელიც მღებარეობს ყელის არეში. მის გამოყოფილ ჰორმონს დიდი მნიშვნელობა აქვს ნივთიერებათა ცვლაში და ორგანიზმის ზრდაში. ჰორმონის ჰარბი რაოდენობით გამოყოფა იწვევს ე. წ. ბაზედოვის დაავადებას, მცირე რაოდენობის გამოყოფისას კი ე. წ. ლორწოვან შემუშებას—შიქსედემას.

ფარისებრიჭირკვალთან მღებარე ჭირკვალი — იხ. ემითელიალური სხეულები.

ფარისქვეშა ჭირკვლები — პატარა ზომის, ოთხი ოვალური ჭირკვლოვანი სხეულაკი, რომელიც განლაგებულია ფარისებრი ჭირკვლის ახლოს. გამოყოფენ პარატივრეოიდულ პორმონს (პარატპორმონს), რომელიც არეგულირებს ნივთიერებათა ცვლის ზოგიერთ მხარეს და ნერვ-კუნთოვანი სისტემის აგზნებას.

ფარმაცოგნოზია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს სამკურნალო თვისებათა მქონე მცენარეული და ცხოველური წარმოშობის ნივთიერებებს.

ფარმაცოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს სამკურნალო ნივთიერებათა მოქმედებას ორგანიზმზე.

ფარულად ქორწილიანი მცენარეები — იხ. სპოროვანი მცენარეები.

ფარულთხილგოვანი მცენარეები — უმაღლესი მცენარეების ყველაზე გავრცელებული და მრავალგვაროვანი წკეუფი (ტრიბი), რომლისთვისაც, როგორც წესი, დამახასიათებელია ის, რომ მათი თესლი ვითარდება ნასკეის შიგნით და ნაყოფშია მოთავსებული; მათ ყვეოლოვან, ზოგჯერ ბუტყოვან მცენარეებსაც უწოდებენ.

ფარულქორწილიანი მცენარეები — იხ. სპოროვანი მცენარეები.

ფარულ-თათა — ზოგიერთი ხერხემლიანი ცხოველის (ფარულთათიანები ანუ ფარულფეხიანები, ზოგიერთი ქვეწარმავალი) სახეცელილი, ნიჩბისებრი ფორმის კიდური, რომელიც წყალში ცხოვრების შედეგადაა ევოლუციის პროცესში განვითარებული.

ფარულთათიანება — ზღვის ბინადარი ძუძუმწოვარი ცხოველების ერთ-ერთი რიგი, რომლის წარმომადგენლებს, წყალში არსებობასთან დაკავშირებით, კიდურები ფარულებად აქვთ გადაქცეული. აქედან წარმოსდგება სახელწოდება — ფარულთათიანები, ფარულფეხიანები (სელაბები, ლომვეშაპები).

ფარფლი — წყლის ცხოველების წყვილი ან კენტი ნიჩბისებრი გამონაზარდი, რომლის საშუალებითაც ცხოველი დაიკურავს.

ფარფლფეხიანები — იხ. ფარულთათიანები.

ფახტური თვალი — მხედველობის რთული ორგანო, რომელიც შედგება მრავალრიცხოვანი ცალკეული მარტივი თვალისაგან (ომატოიდებისაგან); დამახასიათებელია ფეხსახსრიანთა უმეტესობისათვის.

ფახშიდები — პატარა, ერთუჯრედიანი ორგანოები, რომლებიც განლაგებულია ზოგიერთი მრგვალი ჰიის სხეულის ბოლოში გვერდებზე; ასრულებენ შეხების ფუნქციას.

ფასციაცია — ლეროს ან ყვავილედი თვისებური, ირანორმალური დეფორმაცია, სიმპინჩე, რომელიც სშირად მემკვიდრეობით გადადის. ფასციაციის დროს ლერო ან ყვავილედი მთლიანად ან ნაწილობრივ მობრტყო და თასმისებური ხდება. გვხვდება მურყანში, იფანში, ღიღულაში, ღეკორაციული მცენარის — ქათმის ქორჩორას ყვავილედებში და სხვ.

ფასციები — შემაერთებელქსოვილოვანი გარსები, რომლითაც დაფარულია ცალკეული კუნთი ან კუნთების წკეუფი.

ფასციოლოზი — ცხოველების (ჩქოსანი საქონელი) დაავადება, რომელსაც იწვევს ლეიქლის ორპირა (Fasciola hepatica).

ფაუნა — ცხოველთა სახეობების ერთობლიობა, რომელიც ცხოვრობს გარკვეულ ტერიტორიაზე; ცხოველთა სამყარო.

ფაუნახტია — ზოოგეოგრაფიის დარგი, რომელიც სწავლობს მოცემული ტერიტორიის ფაუნის სახეობრივ შედგენილობას.

ფაუნის რეკონსტრუქცია — იხ. რეკონსტრუქცია ფაუნისა.

ფაუნულა — „პატარა ფაუნა“, ცხოველ-

თა მოსახლეობა რომელიმე პატარა სივრცისა (მაგალითად, კუკ-ნაწლავის, ნაკელის გროვის და სხვ.).

ფართი — ვრძელი, სქელი ბეწვი ზოვიერთი ცხოველის თავზე ან კისერზე. ზოგჯერ წარმოადგენს მამალი ცხოველის მეორად სასქესო ნიშანს (მაგ., ლომებში).

ფაცხი — იხ. ბეწვი.

ფაცეტური თვალი — იხ. ფაცეტური თვალი.

ფაციესები — იხ. ფაცია.

ფაცია — ბიოტოპის მცირე მონაკვეთი, რომელსაც გაიჩნია სპეციფიური ადგილობრივი ნადაგობრივი და მიკროკლიმატური პირობები, მცენარეული შედგენილობა და აგრეთვე მათთან დაკავშირებული ცხოველთა ერთობლიობა (მაგალითად, კლდეები მთებში, გზები, მიწნები და სხვ.).

ფაშატი — დედალი ცხენი, სახედარა; ქაკი.

ფაში — მცოხნელი ცხოველების კუჭის პირველი, ყველაზე დიდი განყოფილება. ფაშიში ჩადის დაულეკავი, გაუცოხნავი საქმელი, რომელიც ღებება და განიცდის წინასწარ მექანიკურ და ქიმიურ დამუშავებას.

ფეკალია — ადამიანის შარდისა და განაელის ნარევი; სოფლის მეურნეობაში იყენებენ სასუქად.

ფელემა — იხ. კორპი.

ფელოგენი — კორპის კამბიუმი; მეორეული წარმოშობი ქსოვილი, რომელიც წარმოქმნის კორპს (გარეთ) და ფელოდერმს (შიგნით).

ფელოდერმა — მერქნიან მცენარეთა მფარავ ქსოვილთა კომპლექსის — პერიდერმის შეგნითა შრე; წარმოიქმნება კორპის კამბიუმისაგან (შიგნით); შედგება ცოცხალი, ჩვეულებრივ ქლოროფილის შემცველი უჯრედებისაგან.

ფელოიდი — კორპისებრი ქსოვილი; კორპის ფენებს შორის განლაგებული უჯრედების შრე, რომელთა გარსი მერ-

ნაკლებად ზეედება, მაგრამ სუბერონით არ ფენდება.

ფელოიდური ქსოვილი — იხ. ფელოიდი. **ფემინოსცია** — მამალ ცხოველში დედლისათვის დამახასიათებელი ნიშნების არსებობა.

ფენა, ხაფხური ფიტოცენოზისა — იხ. ფიტოცენოზის ფენა, საფხური.

ფენოგენეზი — მემკვიდრეობითი ნიშნების ონტოგენეზური განვითარება ზიგოტაში ყველა მოცემულ მემკვიდრეობითი ნიშნის გარემოს გაბატონებულ პირობებთან მოქმედებისა და ურთიერთმოქმედების შედეგად (ფიშერი, 1939).

ფენოგენეტიკა — გენეტიკის დარგი, რომელიც შეისწავლის ორგანიზმის მორფოლოგიურ და ფიზიოლოგიურ ნიშანთა წარმოშობისა და განვითარების პროცესს. მოძველებული ტერმინია.

ფენოდიმი — იხ. დიმი.

ფენოკოპია — ინდივიდში სხვა გენოტიპისათვის დამახასიათებელი ნიშნების გამოჩენა განვითარების პროცესის შემცველი გარეგანი ფიზიკური ან ქიმიური ფაქტორების ზეგავლენით.

ფენოკრიზი — გარეგანი ნიშნის დიფერენციაციის მომენტი.

ფენოლოგია — მოძღვრება მცენარეთა და ცხოველთა სიცოცხლის ამ სეზონურ მოულენათა შესახებ, რომლებიც წლის დროთა ცვლითაა გაბირობებული.

ფენოლოგიური ფაქტორი — მცენარეული თანასაზოგადოების ან მცენარის ცალკეული სახეობის განვითარების მიმდინარეობის გრაფიკული გამოსახვა.

ფენოლოგიური ფაზა — მცენარის განვითარების ფაზა.

ფენოტიპი — ერთობლიობა ორგანიზმის ყველა გარეგანი და შინაგანი ნიშნებისა, რომლებიც ყალიბდება გენოტიპისა (ორგანიზმის მემკვიდრეულობის საწყისი) და გარემოს პირობების ურთიერთმოქმედების შედეგად.

ფენოტიპური სტაბილურობა — მოვლენა, როდესაც გარემო პირობების უმნიშვნელო ცვლილება ჰიბრიდებზე ახდენს უფრო სუსტ გავლენას, გარკვეული ნიშნის მიმართ, ვიდრე მათ საწყის ფორმებზე — მშობლებზე.

ფეოფილი — მოძველებული ტერმინი, რომლითაც აღინიშნებოდა წაბლა წყალმცენარეების პიგმენტი; ამჟამად დამტკიცებულია, რომ ე. წ. ფეოფილი ქლოროფილისა და ფუკოქსანტინის ნარევიანია.

ფეოფიტინი — ქლოროფილის მოლეკულაში მაგნიუმის წყალბადით (ორი ატომი) ჩანაცვლების შედეგად წარმოქმნილი პროდუქტი, რომელსაც წაბლის ფერი აქვს. მას ჩანაცვლებულ ქლოროფილსაც უწოდებენ. მიიღება ქლოროფილზე მკვას ფრთხილი მოქმედებით; ამ დროს ქლოროფილის მოლეკულა თითქმის ხელუხლებელი რჩება, მხოლოდ მაგნიუმის ადგილს წყალბადის ორი ატომი იკავებს.

ფერადი გარბი თვალისა — ირისი; თვალის სისხლძარღვთა გარბის წინა ნაწილი, განყოფილება; რომელსაც გაანია ხერელი — გუგა.

ფერადი მხედველობა — ადამიანისა და ცხოველთა უნარი მხედველობის ორგანოს საშუალებით გაარჩიონ სპექტრული შედგენილობის სინათლის გამოსხივება.

ფერაზები — ფერმენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ ატომური ჩგუფების ერთი შენაერთიდან მეორეზე გადატანის რეაქციას, მაგ., ამინოფერაზები (ამინოჩგუფების გადატანები), ფოსფორაზები (ფოსფატური ნაშთების გადატანები) და სხვა.

ფერი, **ფეროვნება** — ცხოველთა შეფერვა, რაც განისაზღვრება კანისა და მისი წარმონაქმნების (თმა, ბეწვი და სხვ.) პიგმენტაციით.

ფერმენტაცია — გაფუების, გაღვიების პროცესი.

ფერმენტების ელუსია — აღსორბირე-

ბული ფერმენტების მოცილება აღსორბენტისაგან.

ფერმენტების პარალიზატორები — ნივთიერებანი, რომლებიც ანელებენ ფერმენტების მოქმედებას.

ფერმენტების სპეციფიკურობა — მდგომარეობს იმაში, რომ ცალკეულ ფერმენტს შეუძლია იმოქმედოს მხოლოდ გარკვეულ ნივთიერებაზე და მოახდინოს გარკვეული რეაქციის კატალიზი.

ფერმენტი — ცილოვანი ბუნების ორგანული კატალიზატორი, რომელიც წარმოიქმნება ცოცხალ უჯრედში; წარმოადგენს ყოველგვარი ბიოქიმიური პროცესების აუცილებელ მონაწილეს. ხასიათდება მაღალი აქტიურობით და თავისი მოქმედების სპეციფიკურობით; ხელს უწყობს ორგანიზმში მიმდინარე ქიმიური პროცესების დაჩქარებას. იგივეა რაც ენზიმი.

ფერმენტული შხაშხა — იხ. ინჰიბიტორი.

ფეროზინი — ორგანიზმის მეორე გარეგან გარემოში გამოყოფილი ნივთიერება, რომელიც გავლენას ახდენს იმავე სახეობის სხვა ინდივიდის განვითარებაზე ან ქცევაზე.

ფერონი — კოლოიდური მატარებელი; ორკომპონენტური ფერმენტების ცილოვანი ნაწილი, რომელსაც უერთდება აქტიური ჩგუფი.

ფერტილიზა — განაყოფიერებისა და შთამომავლობის მოცემის უნარი.

ფერტილური — ნაყოფიერი; განაყოფიერების უნარის მქონე.

ფესვბურკები — იხ. ფესვტუბერები.

ფესვგორგლები — იხ. ფესვტუბერები.

ფესვთა სისტემა — მცენარის ფესვების ერთობლიობა.

ფეხე — უმაღლეს მცენარეთა ერთ-ერთი ძირითადი ვეგეტატიური ორგანო, რომლის მთავარი დანიშნულებაა მთავარის მცენარე სუბსტრატზე და იქიდან შეიწოვოს წყალი და მასში გახსნილი არორგანული ნივთიერებანი.

ფეხვის ამონაყარი — ფესვის დამატებითი კვირტებიდან განვითარებული მიწისხედა ყლორტები (დამახასიათებელია ვერხვის, ტრიოფის, ქლაივის, ალუბლისა და სხვა მცენარისათვის.).

ფეხვის ბიწვები — მცენარის ფესვის წვეროს ახლოს მდებარე პერიფერიული შრის (ეპიბლემის) უქრედებიდან წარმოქმნილი, ბიწვისებრი თხელგარსიანი გამონაზარდები; მათი საშუალებით ხდება წყლისა და მასში გახსნილი ნივთიერებების შეწოვა.

ფეხვის ბუსუხები — იხ. ფესვის ბიწვები.
ფეხვის გამონაყოფი — მცენარის ფესვის მიერ ნიადაგისა და წყლის გარემოში გამოყოფილი ორგანული მინერალური ნივთიერებანი (ამინომჟავები, ნახშირწყლები, ფერმენტები, ფოსფატები და სხვ.). გარკვეულ როლს ასრულებს ნიადაგში მყოფი მინერალური მარილების გახსნაში; გამოიყენება მიკროორგანიზმების მიერ და გავლენას ახდენს მებოხელ მცენარეთა ფესვებზე.

ფეხვის დამატებითი კვირტები — ფესვზე პერიციკლიდან ენდოგენურად წარმოქმნილი კვირტები, რომლებიც შემდეგში მიწისხედა შეფოთილ ყლორტებად ვითარდება.

ფეხვის ნაყარი — იხ. ფესვის ამონაყარი.
ფეხვის ფარი — იხ. ფესვის შალითა.

ფეხვის ყელი — მცენარის ფესვის ის ნაწილი, რომლისათაც იგი ღეროს ესახლვრება; მთავარ ფესუსა და ღეროს შორის მდებარე ნაწილი.

ფეხვის შალითა — ფესვის სულ ბოლო, კენწრული ნაწილის უკრედების ჩვეუთ, რომელიც ზრდის კონუსს იჩაჩით იჭეს გამოფარებული და იცავს მას მექანიკური დაზიანებისაგან. შედგება ცოცხალი, თხელგარსიანი პარენქიმული უკრედებისაგან, რომლებიც გამოყოფენ ერთგვარ წებოვან ნივთიერებას, რაც უადვილებს ფესვს

იმ წინააღმდეგობების აღძვევას, რომელიც ზრდის პროცესში ელოდება. მას ფესვის ფარსაც უწოდებენ.

ფეხვის ჩანთა (ვაგინა) — იხ. კოლეორიზა.
ფეხვიჭაშია — სოკო, რომელიც იწვევს მცენარეთა (მეტწილად ქარხლის აღმონაყენის) დაავადებას.

ფესვტუბერები — გვერდითი ან დამატებითი ფესვებიდან წარმოქმნილი მარჯ ნივთიერებათა გამსხვილებული და ხორცოვანი სათავსები. მათ წვერზე ხშირად დამატებითი კვირტები ვითარდება; ამ შემთხვევაში ფესვტუბერი, როგორც გამსხვილებული მთავარი ღერძი, ემსახურება არამარტო გადამხმარებას, არამედ კვებრტიურ გამრავლებასაც (გვორგინას, ჩაწყობილი ბაიას, ქაფურას და სხვ.).

ფეხური წნევა — წნევა, რომელსაც წყალი აძეავს ფესვიდან ზევით ღეროს კურკლებში.

ფეხურა — სახეცლილი ყლორტი (ღერტი); მიწაში განვითარებული ღეროს ნაწილი, რომელიც გარეგნულად ფესვს მოგვაგონებს. დამახასიათებელია მრავალწლოვანი ბალახოვანი მცენარეების უმეტესობისათვის; წარმოადგენს მარჯ საზრდო ნივთიერებათა სათავსს და ემსახურება არახელსაყრელი პერიოდის გადატანას და კვებრტიურ გამრავლებას.

ფეხურაიანი მცენარეები — მცენარეები, რომელთაც აქვს ფესურა — მიწისქვეშა სახეცვლილი ყლორტი (მხოხავი ქანკა, სვინტრი, თეთრი ნამიკრეფია, ზამბახი და სხვ.).

ფეხის გული — ხმელეთის ბერხემლიანთა ტრტფის ჩონჩხის ძვლები, რომლებზედაც მიმაგრებულია თითების ფალანგი.

ფეხხახხრანები — ცხოველთა ერთერთი მრავალრიცხოვანი ტიპი, რომლის წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელია დასახსრული კიდურები და ნარჩენკვებრტივანი სხეული, რომელიც ქიტინოვანი კურტიკულითაა დაფარუ-

ლი (კიბოსნაირები, თობასნაირები და მწერები).

ფეხფარფლიანები — იხ. ფარფლათათიანები.

ფთხატირია — მედიცინის დარგი, რომელიც სწავლობს ფილტვების ტუბერკულოზს და მისი მკურნალობის მეთოდებს.

ფიალა — იხ. კუპულა 1.

ფიბრა — ბოქვო, ძარღვი.

ფიბრილარული ცილები — ცილები, რომელთა მოლეკულებს აქვს ძაფისებრი (ბოქვოსებრი) ფორმა.

ფიბრინგამოცილილი ხისხლი — სისხლი, რომელსაც მოცილებული აქვს ფიბრინოგენი (პლაზმის ხსნადი ცილა, რომლის ფიბრინად გარდაქმნა იწვევს სისხლის შედეღებას). ფიბრინგამოცილილი სისხლი არ ღედღება და ღიდღხანს ინახება.

ფიბრინი — სისხლში შემავალი უხსნადი ცილოვანი ნივთიერება, რომელიც წარმოიქმნება ბოქვოების სახით ფიბრინოგენის (ხსნადი ცილის) ქიმიური გარდაქმნის შედეგად სისხლის შედეღებისას. წარმოადგენს სისხლის პლაზმის ფიბრინოგენის პოლიმერიზაციის პროდუქტს.

ფიბრინოგენი — სისხლის პლაზმის ხსნადი ცილა, რომელიც პოლიმერიზაციის შედეგად გადაღის უხსნად ცილაში — ფიბრინში, რის გამო ზღება სისხლის შედეღება.

ფიბრობლასტები — შემაერთებელი ქსოვილის უჯრედები.

ფიბროზი — რაიმე ორგანოში ბოქვოვანი შემაერთებელი ქსოვილის განვითარების პათოლოგიური პროცესი.

ფიბროზული შრი — იხ. ენდოტეციუმი 1.

ფიბროინი — ცილოვანი ნივთიერება — აბრეშუმის ძაფის უმნიშვნელოვანესი შემადგენელი ნაწილი.

ფიბრომა — კეთილთვისებიანი სიმსივნე ბოქვოვანი შემაერთებელი ქსოვილისა.

ფიზიკური ღაუჭი — ჰაერის ბუშტი,

რომელიც მოთავსებულია წყალში მცხოვრები ზოგიერთი მწერის ზღდაფრთების ქვეშ; ამ ბუშტის მეშვეობით ზღება წყალში გახსნილი ფანგბადის შეღწევა ტრაქეებში.

ფიზიოთერაპია — ფიზიკური, ბუნებრივი საშუალებებით (ჰაერთ, წყლით, ელექტრობით და სხვ.) მკურნალობა.

ფიზიოლოგია — 1. მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ცოცხალი ორგანიზმის სასიცოცხლო ფუნქციებს, მოქმედებას. 2. ორგანიზმში მიმდინარე სასიცოცხლო პროცესები.

ფიზიოლოგიურად მუავე მარღები — მარღები, რომელთა კათიონი უფრო ძლიერ შთაინთქმება მეცნარის მიერ, ვიდრე ანიონი. ასეთი მარღების შეტანა მკვებზე ხსნარში იწვევს მის თანდათანობით გაძეაებას.

ფიზიოლოგიური ადაპტაცია — ფიზიოლოგიური რეაქციების ერთობლიობა, რომელიც საფუძვლად უძევს ორგანიზმის შეგუებას შეცვლილი გარემოს პირობებისადმი და მიმართულია მისი შინაგანი გარემოს შეღარებით მუღმიგობის შენარჩუნებისაკენ.

ფიზიოლოგიური ელექტროტონი — ნერვენთოვანი აბარატის აგზნებაღობის ცელილება, რაც შექმნილია მუღმივიღენის გატარებით.

ფიზიოლოგიური შაქხიმში — რომელიმე ფაქტორის მაქსიმუმი სიღიდე, რომლის დროსაც შეიძლება ფიზიოლოგიური პროცესის მიმდინარეობა და რომლის ზევითაც ეს პროცესი წყღება.

ფიზიოლოგიური მინიმუმი — ფიზიოლოგიურ პროცესზე მოქმედი რომელიმე ფაქტორის (მაგ., ტემპერატურის) ყველაზე უმციერესი სიღიდე, რომლის დროსაც ეს პროცესი მხოლოდ იწყება და რომლის ქვემოთ უკვე აღარ მიმდინარეობს.

ფიზიოლოგიური მოხვენება — ორგანიზმის მღღომარეობა, როღესაც ენერგეტიკული ხარჯვა, რაც ნივთიერებათა

დაშლასთანაა დაკავშირებული, მთლიანად იფარება ამ ნივთიერებათა აღდგენით.

ფიზიოლოგიური ოპტიმუმი — რაიმე ფაქტორის სიდიდე, რომელიც მოქმედებს ფიზიოლოგიურ პროცესზე და რომლის დროსაც ეს პროცესი მიმდინარეობს ყველაზე ინტენსიურად.

ფიზიოლოგიური რეგენერაცია — ორგანიზმის გაცვეთილი ნაწილების თანდათანობით შეცვლა ახლით.

ფიზიოლოგიური ხიშვრალი ნიადაგისა — როდესაც ნიადაგში გვაქვს წყლის საკმარისი (შეიძლება დიდი) რაოდენობა, მაგრამ მცენარე ვერ სარგებლობს ამ წყლით; შეიძლება გამოწვეული იყოს ნიადაგში მარილების სიჭარბით ან ნიადაგის დაბალი ტემპერატურით და სხვ.

ფიზიოლოგიურად ტუტე მარილები — მარილები, რომელთა ანიონი უფრო ენერგიულად შთანთქმება მცენარის მიერ, ვიდრე კათიონი. ასეთი მარილების შეტანა მკვებავ ხსნარში იწვევს მის თანდათანობით გატუტანებას.

ფიზიოლოგიური ფუნქციები — ორგანიზმის, მისი ორგანოებისა და ქსოვილების ცხოველმოქმედების გამოვლინება.

ფიზიოლოგიური შიშხილი — კვების აგზნებადობის შეკავება, ორგანიზმში დაგროვებული ნივთიერებების ხარჯზე მიმდინარე ცვლის პროცესების განმავლობაში; მაგ., ზამთრის პერიოდში ზოგიერთი ცხოველის: დათვის, მაჩვის, და სხვა ძილის დროს.

ფიზიოლოგიური ხსნარი — მარილების ხელოვნური წყალხსნარი, რომელიც თავისი კონცენტრაციითა და თვისებებით სისხლის პლაზმის მარილების შეესაბამება.

ფიკობილინი — წითელი და ლურჯმწვანე წყალმცენარეების პიგმენტები; ფიკოციანი და ფიკოერითრინი; ტერმინი მიუთითებს ამ ნივთიერებების სიახლოვეზე ნალელის პიგმენტთან.

ფიკოერთრინი — წითელი პიგმენტი, რომელსაც შეიცავს წითელი წყალმცენარეები, გვხვდება აგრეთვე ზოგიერთ ლურჯმწვანე წყალმცენარეში.

ფიკოლოჯია — იხ. ილგოლოჯია.

ფიკოშიტები — უმდაბლესი სოკოების კლასი, რომლის წარმომადგენლები დაკავშირებულია წყლის გარემოსთან და ზოოსპორებით მრავლდებიან. მათი მიცელიუმი დაუნაწევრებელია და მრავალბირთვიანი.

ფიკოფინი — იხ. ფუკოქსანტინი.

ფიკოცინი — ლურჯი პიგმენტი, რომელსაც შეიცავს ლურჯმწვანე წყალმცენარეები; გვხვდება აგრეთვე ზოგიერთ წითელ წყალმცენარეში.

ფილაქენტი — ქაფისებრი დანამატები ზოგიერთი თასმისებური ქვის კვარცხის გარსზე.

ფილეზმაროგენეზი — ემბრიონული განვითარების პროცესში შექნილი ცელილანის, რომელიც შენარჩუნებულია ზრდასრულ ცხოველში და გადაეცემა შთამომავლობას.

ფილოგენეზი — ორგანული სამყაროს (მცენარეთა და ცხოველთა ან მათი ცალკეული ჩჯუფების) ისტორიული განვითარების პროცესი.

ფილოგენეზური გარდაქმნა — ორგანიზმების ან მათი ნაწილების ცვლილება ისტორიული განვითარების პროცესში.

ფილოგენეზი — შეცნეარება, რომელიც სწავლობს ცხოველთა და მცენარეთა ისტორიული განვითარების კანონზომიერებებს (იხ. ფილოგენეზი).

ფილოგენეტიკური ზე — წარმოშობით მონათესავე ორგანიზმთა ჩჯუფების ისტორიული განვითარების მსვლელობის გამოსახვა.

ფილოლიფი — ფოთლის ფირფიტისმაგვარად გაბრტყელებული სახეცეცლადი ყუნწი (მაგ., აესტრალიის აკაციაში).

ფილოლი — წყალმცენარეების თალოზზე (სხეულზე) არსებული ნაკვთები, რომლებიც გარეგნულად ფოთლის მოგვაგონებს.

ფილოკლადიუმი — 1. ფოთლისებრი ფორმის სახეცელი ღერო, რომელიც ჩვეულებრივ მწვანეა და ფოთლის ფუნქციას ასრულებს, ნაშვლი ფოთლები კი რედუცირებულია ეკლებად ან ქერქლებად. კლადოლომისაგან განსხვავებით ფილოკლადიუმი გარეგნულად ფოთოლს ჰგავს და ადრე აჩერებს ზრდას (თავისარაში, ზოგიერთ კაქტუსში და სხვ.). ხშირად ფილოკლადიუმს კლადოლომის სინონიმად იხილავენ. 2. ზოგიერთი მღიერის პოდციუმზე განვითარებული ქერქისებრი ან ბორცვისებრი წარმონაქმნი, რომელიც შეიძლება ფოთლის ანალოგად ჩაითვალოს.

ფილომი — მცენარის ფოთლის საერთო სახელწოდება.

ფილოპოდიუმები — ზოგიერთი საცოდინის ძაფისებრი ცრუფეხები, რომლებიც ერთმანეთთან არ არის შეერთებული.

ფილოსფერო — ფიტოფეროს ნაწილი, ჰაერის ან წყლის სივრცე, რომელიც ჰარს აკრავს ცალკეული მცენარის ვარჯს (მეტწილად ფოთლები, ნაწილობრივ ყვავილები, ნაყოფები და ღერო) და განიცდის მისი ორგანოების მნიშვნელოვან გავლენას. ფილოსფეროში სახლდება მრავალი სიმბიონტი (კრძოდ ებიფიტები) და პარაზიტები.

ფილოტაქსისი — იხ. ფოთოლთვანლაგება.

ფილოცენოგენეზი — იხ. ფიტოცენოგენეზი.

ფილოცეკლი — ორგანიზმა გენეზისური მწკრივის — ფილუმის მიერ გავლილი სტადიების თანმიმდევრობა დაწყებული მისი წარმოშობიდან გადაშენებამდე, ამოწყდომამდე.

ფილტვები — ჰაერით სუნთქვის ორგანოები, რომელთა საშუალებით ბორციელდება გაზთა ცვლა ცხოველურ ორგანიზმსა და გარემოს შორის.

ფილტვების ვენტოლაიცია — სუნთქვის დროს ფილტვებში არსებული ჰაერის

ნაწილის შეცვლა ატმოსფეროს ჰაერით.

ფილტვების სახეცოცხლო ტევადობა — ჰაერის ის რაოდენობა (მოცულობა), რომელსაც ორგანიზმი ამოისუნთქავს მიქსიმალური ღრმა ჩასუნთქვის შემდეგ. მობრძილი ადამიანის ფილტვების სასიცოცხლო ტევადობა მერყეობს 2000-დან 6000 კუბურ სანტიმეტრამდე.

ფილტვრათი — ფილტვში გატარებული სითხე.

ფილტვრაცია — 1. სითხის ან გაზის ფილტვში გატარებით ვაჟმენდა. 2. სითხის გაუონვა ფოროვან გარემოში.

ფილტვში გამავალი ბაქტერიები — ბაქტერიოლოგიურ ფილტვებში გამავალი ულტრამიკროსკოპული ბაქტერიები.

ფილუმი — ორგანიზმთა გენეზისური მწკრივი.

ფინი — თასმისებური ქიების ლარვა; წარმოდგენილია მოთეთრო, ნახევრად გამჭვირიელ ბუშტის სახით, რომელიც შუამავალი მარჩენალის კუნთების ბოქოებს შორისაა მოთავსებული. ფორმის მიხედვით ასხვავებენ ფინის სხვადასხვა ტიპს: ცისტოცერკი, პლეროცერკოიდი და სხვა.

ფორფიტლუჟიანიები — იხ. ორსავლულიანიები.

ფორფიტოვანი კოლენქიმა — კოლენქიმის ერთერთი სახე, რომელშიც უჩრდის მხოლოდ ტანგენტალური კედლებია გასქელებული.

ფისის დენა — ფისის გამოყოფა წიწვიან ხე მცენარეთა ტოტებოდან და ღეროდან ქერქის დაზიანების შედეგად.

ფისის ხავალები — მცენარის ღეროსა და ფესვში არსებული განშტოებული, ხშირად ურთიერთდაკავშირებული არხთა სისტემა, რომელიც შეიცავს და ატარებს ფისის ხსნარს.

ფისტულა — რომელიმე შინაგანი ორგანოდან სხეულის ზედაპირზე გამოსული ხერალი.

ფიტინი — სამარაგო ორგანული ნივთიერება, რომელიც შედის ალვირონის მარცვლების ჩანარების (გლობოიდების) შემადგენლობაში, წარმოადგენს ფოსფორის ორგანულ ნაერთს და იყენებენ ნერვული სისტემის დაავადებათა დროს, აგრეთვე ორგანიზმში ნივთიერებათა ცვლის გასაძლიერებლად.

ფიტო — რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი, რომელიც აღნიშნავს მცენარეს, მაგ., ფიტოკოგრაფია, ფიტოპათოლოგია და ა. შ.

ფიტოგენოსი — წყალსატევების ფსკერზე მცხოვრებ მცენარეთა ერთობლიობა.

ფიტოგენური გარემო — იხ. ფიტოცენოზური გარემო.

ფიტოგენური სუქციენიება — ბიოგენეტიკური სუქციენიების ერთ-ერთი სახე. წარმოიქმნება თანასაზოგადოებაში რომელიმე სახეობის უცაბედი გამრავლებით ან ჩანერგვით, რომელიც იწვევს მთელი ფიტოცენოზის დიდ ცვლილებას.

ფიტოკოგრაფია — ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს მცენარეთა განაწილებასა და გავრცელებას დედამიწაზე.

ფიტოკრაფია — აღწერილობითი ბოტანიკა.

ფიტოკოლოგია — მცენარეული საფუძველი ბიოსფეროსი, რომელშიც მიმდინარეობს ფოტოსინთეზი, ბიოლოგიური გამოფიტვა და ფიტოცენოზური გარემოს, მათ შორის ნიადაგის შექმნა.

ფიტოდაფონი — მცენარეული ორგანიზმების ერთობლიობა ნიადაგის სიზრქეში.

ფიტოტოლოგია — იხ. მცენარეთა ეკოლოგია.

ფიტოკლემატი — ფიტოცენოზის (მისი მიწისზედა, ნიადაგისა და აგრეთვე წყლის ნაწილების) კლემატი.

ფიტოლი — ქლოროფილის შილკეკლის

შემადგენელი არანაჯერო მხევალი სპირტი.

ფიტოლოგია — იგივეა რაც ბოტანიკა.

ფიტომელიორაცია — ბუნებრივი პირობების გაუმჯობესების ღონისძიებათა სისტემა მცენარეთა თანასაზოგადოების რეგლამენტირებული გამოყენების, ტყის ზოლების შექმნის, ბალახთა თესვის და სხვა გზით.

ფიტოსციდები — მცენარეთა მიერ გამოშვებული ნივთიერებანი (ჩვეულებრივ აქროლადი), რომლებიც დამლუბველად მოქმედებენ ზოგიერთი სხვა სახეობის ორგანიზმზე (მათ შორის მიკრობებზე).

ფიტოპათოლოგია — მეცნიერება მცენარეების დაავადებათა შესახებ.

ფიტოპალეონტოლოგია — იხ. პალეობოტანიკა.

ფიტოპლანქტონი — მცენარეთა ერთობლიობა (მეტწილად წყალმცენარეების), რომელიც ცხოვრობს ზღვის, ტბის ან მდინარის წყლის სიზრქეში (სიღრმეში) რაიმე საყრდენის გარეშე და წყლისავე დინებას გადააქვს ერთი ადგილიდან მეორეზე.

ფიტოსოციალოგია — მეცნიერება მცენარეთა თანასაზოგადოების შესახებ. საბჭოთა ლიტერატურაში მის ნაცვლად მიღებულია ტერმინი „ფიტოცენოლოგია“, ვინაიდან ტერმინი ფიტოსოციოლოგია დამყარებულია მცენარეთა დაჯგუფებების შეიარსებაზე ადამიანთა საზოგადოებასთან.

ფიტოსფერი — ცალკეული მცენარის ირგვლივ მყოფი სივრცე, რომელზედაც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მცენარე თავისი ცხოველმოქმედებით. ფიტოსფეროში არჩევენ: ფილოსფეროს — ფოთლების, ყვავილებისა და ყლორტების მოქმედების არე, და რიზოსფეროს — ფესვთა სისტემის არე.

ფიტოტოქსიკოლოგია — მცენარეთა ტოქსიკოლოგია; ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს შხამიან მცენარეებს.

ფიტოტრონი — რთული ლამობატორიუ-

ლი კომპლექსი, რომელიც უზრუნველყოფს ხელოვნური პავისა და სურვილისებერ განვითარების პირობებს.

ფიტოფაგა — ორგანიზმი, რომელიც იკვებება მცენარეული საკვებით.

ფიტოფაგია — მცენარეული საკვებით კვება.

ფიტოფენოლოგია — იხ. მცენარეთა ფენოლოგია.

ფიტოფთორა — 1. სოკო, რომელიც პარაზიტობს სხვადასხვა მცენარეზე. 2. კარტოფლის დაავადება, რომელსაც ეს სოკო იწვევს.

ფიტოფიზიოლოგია — მცენარეთა ფიზიოლოგია.

ფიტოფილური ხოკოები — სოკოთა დიდი ჯგუფი, რომელიც ცხოვრობს პარაზიტულად ან სპაროფიტულად უმადლეს მცენარეებზე.

ფიტოქრომი — მცენარეთა პიგმენტები.

ფიტოცენოგენეზი — მცენარეულობის ახალი ფიტოცენოზების, ასოციაციების, ფორმაციებისა და ტიპების ჩამოყალიბებისა და განვითარების ისტორიული პროცესი. მიმდინარეობს ვრცელ ტერიტორიაზე ფლოროგენეზის პროცესებთან ერთდროულად.

ფიტოცენოგენია — სინცენოგენეზისა და ფიტოცენოგენეზის მოვლენათა ერთობლიობა.

ფიტოცენოზების კომპლექსი — იხ. ასოციაციის კომპლექსი.

ფიტოცენოზი — მცენარეთა კონკრეტული დაქვეყნება (თანასაზოგადოება), რომელიც მის მიერ დაკავებულ მთელ ტერიტორიაზე შედარებით ერთფეროვანია გარეგნულად, ფლორისტული შედგენილობით, აგებულებით, საარსებო პირობებით და ხასიათდება მცენარეთა და საცხოვრებელ გარემოს შორის ურთიერთდამოკიდებულების შედარებით ერთნაირი სისტემით.

ფიტოცენოზის აგებულება, აღნაგობა — ცენოზონტების განლაგების თავისებურება და მათ მიერ შექმნილი იარუსიანობის ხასიათი.

ფიტოცენოზის პროდუქტიულობა — თანასაზოგადოების მიერ წარმოებული მასა ფართობის ერთეულზე განსაზღვრულ დროში.

ფიტოცენოზის რევიზი — თანასაზოგადოების არსებობის პირობები, ანსხვავებენ: პაერის, წყლის, მინერალური კვების, სინათლის, სითბოს და სხვ. რევიზი.

ფიტოცენოზის ფენა, საფეხური, შრე — ფიტოცენოზის ძირითადი სტრუქტურული ნაწილი, რომელიც შექმნილია ერთი და იგივე ბიომორფის დომინანტების ან კონდომინანტების პოპულაციებისაგან (სხვა სახეობების პოპულაციების თანხლებით). ანსხვავებენ: სტრუქტურულ ანუ ძირითად (ხეების, ბუჩქების, ბალახების, ზავსებისა და მლიერების ფენას), ედაფურს ანუ ნიადაგში (სოკოებისაგან და მიკრობებისაგან შექმნილი) და პლანქტონური ორგანიზმების ფენას. გარდა ამისა ანსხვავებენ: ძირითად (რომელიც აგებულია დომინანტებითა და კონდომინანტებით) და მეორეხარისხოვან (შექმნილი სუბდომინანტებისაგან) ფენას. ცალკეული ფენა ნაწევრდება იარუსებად (ბიკოვი, 1967).

ფიტოცენოზის ფრაგმენტი — თანასაზოგადოების ბატარა (დაკავებული ზედაპირის მიხედვით), მაგრამ ფიტოცენოზურად საკმაოდ განვითარებული მონაკვეთი, რომელიც იმყოფება სხვა ასოციაციის თანასაზოგადოების შიგნით.

ფიტოცენოზის ჩამოყალიბება, ფორმირება — იხ. სინცენოგენეზი.

ფიტოცენოზის შედგენილობა — ფიტოცენოზში თანამცხოვრები ცენტრალური პოპულაციების ან სახეობების ერთობლიობა.

ფიტოცენოზური გადარჩევა — ბუნებაში მიმდინარე ორგანიზმთა გადარჩევა მათი ურთიერთდამოკიდებულების შედეგად.

თი ერთად ნორმალური არსებობისათვის ფიტოცენოზში. განსაკუთრებით ინტენსიურად მიმდინარეობს სინცი-ნოვენუზის დროს. წარმოადგენს ბუნებრივი გადარჩევის მნიშვნელოვან ნაწილს, მის ყოველდღიურ გამოვლინებას.

ფიტოცენოზური გარემო — ფიტოცარემო; ფიტოცენოზის შინაგანი გარემო, რომელიც შექმნილია ცენობიონტების გარემოთწარმოქმნის ზემოქმედებათა ერთობლიობით. ფიტოცარემოს ელემენტებს მიეკუთვნება სინათლის ინტენსიურობისა და შედგენილობის შეცვლა, წყლის, სითბოს, მინერალური კვების და სხვ. რეჟიმის ცვლილება.

ფიტოცენოზური კავშირი — ფიტოცენოზში ერთად ცხოვრების შედეგად წარმოქმნილი კავშირები სხვადასხვა სახეობის, იშვიათად ერთი და იგივე სახეობის, ინდივიდებს შორის.

ფიტოცენოლოგია — ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს მეცნარეული დაჭვუფებების (თანასაზოგადოებათა) შედგენილობის, განაწილებისა და განვითარების კანონზომიერებებს დღემიწის ზედამხრზე. ხშირად ფიტოცენოლოგიას იგივეებენ გეობოტანიკასთან.

ფიტოცენოტიპები — ერთნაირ სახეობათა ერთობლიობა, მათთვის, შედარებით უფრო მყარი და ტიპური მდგომარეობით ფიტოცენოზში. ცნობილია ფიტოცენოტიპების რამდენიმე კლასიფიკაცია: ი. პავლარდის (1919), ე. სუკაჩოვის (1924), ლ. რამენსკის (1938), ბ. ბიკოვის (1957, 1966) და სხვა. ბ. ბიკოვის (1966) კლასიფიკაციით ცნობილია შემდეგი ფიტოცენოტიპი: კონდომინანტი, დომინანტი, სუბდომინანტი, ეზოდომინანტი, ინგრედირენტი.

ფიტოპორმონები — მეცნარეთა ჰორმონები; მეცნარის მიერ გამოშვებული ფიზიოლოგიურად აქტიური ნი-

თიერებები. ანსხვეებენ აუქსინის და გიბერელინის ჯგუფის ფიტოპორმონებს.

ფიქსაცია — 1. მეცნარეული და ცხოველური ობიექტებისა და ქსოვილების სპეციალური ხსნარებით დამუშავება ცოცხალმდგომარეობის მსგავსი სტრუქტურის შენარჩუნებისა და შემდგომი შესწავლის მიზნით. 2. ობიექტების შენახვა (დაკონსერვება) სპირტში, ფორმალინში და სხვა სითხეში.

ფიქსირება — იხ. ფიქსაცია.

ფიცრახებრი ფხვები — ღეროს ქვედა ნაწილიდან განვითარებული დამატებითი, შეზრტყელებული, არც თუ ისე სქელ ფხვები. უვითარდება ტენიანი ტროპიკული ტყის ზოგიერთ ხე-მცენარეს.

ფლაგელოზი — მეცნარეთა დაავადება, რომელსაც იწვევს შოლტიანების კლასის წარმომადგენლები. გავრცელებულია ცხელ ქვეყნებში.

ფლაგელოზი — პარაქსიალური ორგანოს ბოლო ნაწილის შევიწროების შედეგად წარმოქმნილი დანამატი.

ფლავინები — რიბოფლავინი (ვიტამინი B₂) და მისი წარმოებულ ნივთიერებანი; ხასიათდება ყვითელი შეფერვით, რომელიც ქრება წყალბადის შეერთებისას. მათ უფერულ აღდგენილ ფორმებს ლეიკოფლავინები ეწოდება.

ფლექსია — სახსრებში მოხრა, ბრუნვარაქ უზრუნველყოფს ორგანოს მოძრაობას.

ფლექსორები — მოშრელი კუნთები.

ფლომაფენები — ყაყისფერი ან წითელი ამორფული ნივთიერებანი, რომელიც წარმოიქმნება მთრიმლავ ნივთიერებათა დაჯანგვით (მაგ., დასერილი ვაშლის, მუხის და სხვათა მერქნის ზედაპირზე).

ფლორა — ლაფანი; ქსოვილთა ერთობლიობა, რომლის ძირითადი შემადგენელი ნაწილია საცრიაანი მილები. ფლორის გზით ხდება წყალში გახს-

ნილი ორგანული ნივთიერებების გადაადგილება, ჩვეულებრივ, ფოთლებიდან ღეროსა და ფესვებში (დაღმავალი ღენი).

ფლორა — გარკვეული ტერიტორიის ან გეოლოგიური პერიოდის მცენარეთა სახეობების ერთობლიობა; მცენარეთა სამყარო.

ფლორიკენი — ყვავილობის პორმონალური კომპლექსი, რომელიც წარმოიქმნება ფოთლებში ფოტოპერიოდული ინდუქციის შედეგად; ფოთლებიდან გადადის ღეროსეულ კვირტებში სადაც იწვევს ყვავილის ორგანოების განვითარებას. ეარაუდობენ რომ ფლორიკენის, პორმონალურ კომპლექსში შედის ფიტოპორმონების ორი ჯგუფი: პიბერტლინისა და პიპოთეზური ანთიზინებისა.

ფლორიბტოკა (ფლორიდან) — ბოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს ცალკეული ქვეყნისა თუ ოლქის ფლორას, მის შედგენილობასა და გენლაგებას; აგრეთვე სისტემატიკურ ჯგუფებს შორის რიცხობრივ თანაფარდობას სხვადასხვა ფლორის შედგენილობაში. მას ფლორისტულ გეოგრაფიასაც უწოდებენ.

ფლორისტული კლასიფიკაცია თანახაზოგადობისა — მცენარეთა თანახაზოგადობების კლასიფიკაცია, რომლის დროსაც ასოციაციების ან სხვა ტაქსონების გამოყოფისას ძირითად კრიტერიუმად აღებულია ე. წ. დამახასიათებელი სახეობები. მცენარეულობა თანმიმდევრულად იყოფა კლასებად, შემდეგ რიგებად, ალიანსებად და ასოციაციებად. შემუშავებულია ფრანგი და შვეიცარიელი გეობოტანიკოსების მიერ.

ფლორისტული ხეტიკრი — ამა თუ იმ ქვეყნის ფლორაში მცენარეთა ყველა ოჯახის პროცენტული შეფარდება.

ფლორისტული მონოგენიტები—ბ. პომოგენიტები ფიტოცენოზებისა.

ფლოროგენეზი — რომელიმე ტერიტო-

რიის ფლორის ჩამოყალიბებისა და განვითარების პროცესი.

ფლოროგენეტიკა — ფიტოგეოგრაფიის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის დედამიწის ფლორის ისტორიას, მის გენეზისს, მიგრაციას და ტრანსფორმაციას დედამიწაზე მიმდინარე გეოლოგიურ პროცესებთან დაკავშირებით.

ფლოროგეოგრაფია — ფლორისტული გეოგრაფია; ბოტანიკის დარგი, რომელიც შეისწავლის დედამიწის ბუნებრივი ფლორების განაწილებასა და ისტორიას. მის ძირითად ერთეულად მიღებულია ე. წ. ელემენტარული და კონკრეტული ფლორა, რომელიც ხასიათდება თავისი სახეობრივი შედგენილობის ერთიანობით გარკვეულ ტერიტორიაზე და საკმაოდ მკვეთრადა გამოიყვანება დანარჩენი კონკრეტული ფლორებისაგან.

ფლუსი — ძელისაზრდელას ან ღრძილის ჩირქოვანი სიმსივნე, რომელსაც იწვევს დაავადებული კბილი.

ფლუქტუაცია — ცვლილება, ერთი ან რამდენიმე ნიშნისა მცენარის ან ცხოველის სახეობის ფარგლებში, რომელიც გარკვეული სიდიდით მერყეობს.

ფოთლებგანდაკეივებული ქაში — ქაში (ყვავილისა), რომლის ფოთლები თავისუფალია, ე. ი. სრულებით არ არის შეზრდილი ერთმანეთთან.

ფოთლებშეზრდილი ქაში — ქაში (ყვავილისა), რომლის ფოთლები შეზრდილია მთლიანად ან ნაწილობრივ მასთან.

ფოთლების დივერგენციის კუთხე—ფოთლების დაცილების, დაშორების კუთხე; ფოთლის ციკლის (წრის) ის კუთხე, რომლითაც ფოთოლი დაცილებულია მის ზევით ან ქვევით მდებარე ფოთლისაგან.

ფოთლების მოზაიკა — ფოთლების ურთიერთ მონაცვლებითი განლაგება (რომელიც მოგვაგონებს კენჭების განლაგებას მოზაიკაში), რის შედეგადაც

ისინი არ ჩრდილავენ ერთმანეთს; ჩვეულებრივ დამახასიათებელია ჩრდილის ამტან მცენარეებისათვის (სურო, თელა, ცაცხვი და სხვ.); ხელს უწყობს სინათლის რაც შეიძლება მეტი რაოდენობით გამოყენებას.

ფოთლების მორიგეობითი განლაგება —

იხ. მორიგეობითი ფოთოლგანლაგება.

ფოთლების როზეტი — ბალახოვან მცენარეთა ფოთლების ჭკუფი ღეროს ფუძესთან (ძირთან).

ფოთლის ბუსუსები — ფოთლის ეპიდერმისის გამონაზარდები, რომელთა დანიშნულებაა ფოთლის დაცვა ზედმეტი აორთქლებისაგან.

ფოთლის დაძარღვა — იხ. დაძარღვა ფოთლისა.

ფოთლის ენაი — იხ. ლიგულა.

ფოთლის ვაგინა — იხ. ვაგინა 1.

ფოთლის კვალი — ჭურჭელბოჭკოვანი კონის ნაწილი, რომელიც ღეროდან ფოთოლში გრძელდება.

ფოთლის ნაკეთი — დანაკეთული ფოთლის ნაწილი.

ფოთლის ნერვაცია — იხ. დაძარღვა ფოთლისა.

ფოთლის ნერვი — იხ. ძარღვი ფოთლისა.

ფოთლის რბილობი — იხ. მეზოფილი.

ფოთლის ხიხუქუქე — მცენარის (მეტწილად ხეხილის) ფოთლების სოკოვანი დაავადება.

ფოთლის უბე — კუთხე, რომელიც იქმნება ფოთოლსა და მის ზემოთ მდებარე ღეროს ნაწილს შორის.

ფოთლის ფირფიტა — ფოთლის გაფართოებული, ყოველ შენახვევაში უფრო დიდი ზომის, ნაწილი, რომელიც ჩვეულებრივ ზრტყელია, იშვიათად მილისებრი.

ფოთლის ყუჩუჩი — ფოთლის ვიწრო, წაგრძელებული ქვედა ნაწილი, რომლითაც ფოთლის ფირფიტა ღეროზეა მზამაგრებული.

ფოთლის ცაკლი — ძირითად სპირალზე (იხ. ძირითადი სპირალი) განლაგებული ფოთლების ერთობლიობა, იმ უკა-

ნასკელი ფოთლის გამოკლებით, რომელიც პირველ ფოთლის ზემოთ ზის. ფოთლის ხალთა — იხ. ვაგინა.

ფოთლურა — ზოგჯერ მცენარის ერთბუდინი ნაყოფი, რომელიც ერთი ნაყოფფოთლისაგანაა შექმნილი და მუცლის ნაერით იხსნება ერთი მხრიდან (მაე., ბაიასებრთა და ფიჩასებრთა ბევრი წარმომადგენლის ნაყოფი).

ფოთოლთაგანი — იხ. თანაფოთლები.

ფოთოლთაგანლაგება — ფოთლების განლაგება ღეროზე. არჩევენ ფოთოლთაგანლაგების რამდენიმე სახეს: მორიგეობითი, მოპირისპირე, რგოლური, ჭვარედინად მოპირისპირე (იხ. ცალკალები).

ფოთოლსეცვა — იხ. ფოთოლწყობა.

ფოთოლსეცვა — ხეებისა და ბუჩქების უმრავლესობის ფოთლების პერიოდული ჩამოცვენა, რაც ჩვეულებრივ ხდება შემოდგომით მცენარეთა სეცენების მდგომარეობაში გადასვლასთან დაკავშირებით; წარმოადგენს ნორმალურ ფიზიოლოგიურ პროცესს და შეპირობებულია განსაკუთრებული მეორადი მერისტემის ე. წ. გამყოფი შრის წარმოქმნით, რომელიც ფოთლის ყუჩუჩის გარდიგარდმო სქრის.

ფოთოლწყობა — ცალკეული ფოთლის ფირფიტის დაკეციის თავისებურება კვირტში; შეიძლება იყოს სპირალურად დახვეული, ორივე კიდით ფოთლის ზედა ან პირიქით ქვედა მხრისაკენ გადაკეცილი და ა. შ.

ფოთოლი — უმადლეს მცენარეთა ერთი ძირითადი ვეგეტატიური ორგანო, რომელიც ვეგეტატიური გამონაზარდის სახითაა ღეროზე წარმოქმნილი; მის მთავარ ფუნქციას მცენარის პაერიდან კვება (ფოტოსინთეზი), ტრანსპირაცია და სუნთქვა წარმოადგენს.

ფოთოლსეცვა — მცენარეები — მცენარეები, რომლებსაც პერიოდულად (ჩვეულებრივ შემოდგომით, სეცენების

მდგომარეობაში გადასვლისას) სტე-
ვათ ფოთლები.

ფოლოარული თეორია ყვავილას წარმო-
შობისა — იხ. ყვავილის წარმოშობის
ფოლოარული თეორია.

ფოლოკული — ბარკისებრი ან ბუშტისებ-
რი წარმონაქმნი, რომელიც ამოვსებუ-
ლია სითხით, მაგ., საკვერცხის ფოლი-
კული, ფარისებრი ჭირკვლის ფოლი-
კული და სხვ.

ფოლოკულინი — 1. ერთ-ერთი მდებარე-
ბითი სასქესო ჰორმონი. 2. სამკურნა-
ლო პრეპარატი, რომელიც შეიცავს ამ
ჰორმონს.

ფომოზი — მცენარეთა დაავადება, რომე-
ლიც გამოწვეულია სოკოთი; მაგ., ჰარ-
ხლის ფომოზი, ბრინჯის ფომოზი და
სხვ.

ფონოკარდიოგრაფია — გულ-სისხლძარღ-
ვთა სისტემის გამოკვლევის ერთ-ერ-
თი მეთოდი, რომელიც მდგომარეობს
გულის მოქმედებით გამოწვეული ბგე-
რითი მოვლენების რეგისტრაციასა და
ინტერპრეტაციაში.

ფონორიტეპტორები — ბგერითი გადა-
ზიანების მიმღები რეცეპტორები.

ფორები მცენარის უჯრედისა — უჯრე-
დის გარსის ძალიან თხელი, თით-
ქმის დასვერტილი ადგილები.

ფორი — 1. საოფლე ჭირკვლის წვრილი
ნასვერტი კანის ზედაპირზე. 2. ნივ-
თიერების ნაწილაკებს შორის არსე-
ბული სივრცელი, სერირი.

ფორმა — მცენარეთა და ცხოველთა ში-
დასახეობრივი-ტაქსონომიური კატე-
გორია, რომელიც სახესხვაობაზე დაბ-
ლა დგას.

ფორმაცია მცენარეობისა — იხ. მცენარე-
თა ფორმაცია.

ფორმანა ელემენტები ხისხლისა—სისხ-
ლის პლაზმაში მყოფი სხვადასხვა
სტრუქტურის და ფუნქციის მქონე უჯ-
რედები: ერითროციტები, ლეიკოცი-
ტები და თრომბოციტები.

ფოსილ-ზოცია — ორგანული ნაშთების,
სახელდობრ ცხოველთა ნაშთების გაქ-

ვაების პროცესი, რომლის დრო-
საც წყალში გახსნილი მინერალური
ნივთიერებანი ავსებენ სიციკრულეს
(ღრუებს) და სცელიან ორგანულ ნარ-
ჩენებში შემავალ ნივთიერებებს.

ფოსფატაზები — ფერმენტები ესთერა-
ზების ჯგუფიდან.

ფოსფატი — ფოსფორმეცავას მარილი;
იყენებენ სასუქად (აგრეთვე მედიცი-
ნასა და ტექნიკაში).

ფოსფორპროტიდეები — ფოსფორშემც-
ველი რთული ცილები.

ფოტოავტოტროფები — იხ. ფოტოტრო-
ფული მცენარეები.

ფოტოაქტიური მოძრაობა მცენარის ბაგე-
ობისა — ბაგეების გაღება სინთლოდან
სინათლეზე გადასვლის დროს; აისხნე-
ბა იმიო, რომ სინათლეზე მკეტაუ უჯ-
რედებში შაქრის კონცენტრაცია აზ-
რდება, ეს კი აძლიერებს ამ უჯრედე-
ბის მიერ წყლის შეწოვას, რაც ხელს
უწყობს ბაგის ზერელის გაღებას.

ფოტოლიზი — ნივთიერებათა დაშლა 'ი-
ნათლის ზემოქმედებით; მაგ., წყლის
დაშლა ფოტოსინთეზის დროს ქლო-
როფილის მიერ შთანთქმული სხივე-
რი ენერგიის ხარჯზე.

ფოტომორფოგენეზი—ორგანიზმის ზრდი-
სეული და ფორმატული ცვლილებანი,
რომელიც წარმოიქმნება სინათლის
ზემოქმედების შედეგად.

ფოტონანსთები — მცენარის ორგანი-
ზის ნასტიური მოძრაობები, რომელიც
გამოწვეულია განათების (სინათლის)
ცვლებადობით (მაგ., ბალის თამბაქოს
ყვავილის გაშლა და დუმფარას ყვავი-
ლის დახურვა განათების შემცირე-
ბით).

ფოტოპერიოდი — დღის სიდიდე; დღე-
ღამის ნათელი პერიოდის ხანგრძლი-
ვობა და დღე გავლენას ახდენს მცენა-
რის ზრდასა და განვითარებაზე.

ფოტოპერიოდიზმი (ფოტოპერიოდი-
დან) — მცენარეთა და ცხოველთა რე-
აქცია დღისა და ღამის ხანგრძლივო-
ბის ცვლილების მიმართ. ფოტოპერი-

ოღიზმთან დაკეპირებულთა, მაგ., სინათლის სტადიისა და ყუვეილობისათვის მოსამზადებელი პერიოდის გავლა, აგრეთვე მცენარის ზრდა და ზამთრისათვის მომზადების პროცესები.

ფოტორელქცოა — ფოტოსინთეზის თავისებური პროცესი, რომლის დროსაც ნახშირჟანგის აღდგენისათვის წყალბადის წყაროს წარმოადგენს არა წყალი, არამედ გოგირდწყალბადი. გვხვდება მწვანე გოგირდბაქტერიებში.

ფოტორეცეპტორები — სინათლის გაღიზიანების მიმღები რეცეპტორები.

ფოტოსინთეზი — მწვანე მცენარის მიერ არაორგანული ნივთიერებებიდან (ნახშირორჟანგი და წყალი) ორგანულ ნივთიერებათა წარმოქმნის პროცესი ქლოროფილის მიერ შთანთქმული სინათლის ენერჯიის მონაწილეობით.

ფოტოტაქსისი — თავისუფლად მოძრაე ორგანიზმთა მოძრაობა სინათლის მიმართულებით (დადებითი ფოტოტაქსისი) ან სინათლის საწინააღმდეგოდ (უარყოფითი ფოტოტაქსისი).

ფოტოტროპიზმი — მცენარის ზრდისეული ორგანოების გადახრის პროცესი განათების ცალმხრივად მოქმედების შედეგად. ღერო ჩვეულებრივ იჩენს დადებით, ფოთლები — განივ, ფესვი (ზოგიერთი მცენარის) — უარყოფით ფოტოტროპიზმს.

ფოტოტროფები — ორგანიზმები, რომლებიც ენერჯიას იღებენ ფოტოქიმიური რეაქციის შედეგად.

ფოტოტროფული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ნახშირბადს ითვისებენ ფოტოსინთეზის პროცესში. მათ ეკუთვნის ქლოროფილის შემცველი ყველა მცენარე.

ფოტოფილები — სინათლის მოყვარულა ცხოველები.

ფოტოფობები — ჩრდილის მოყვარული ცხოველები.

ფოტოფობია — სინათლის შიში.

ფოტოფორი — ნათების ორგანო; ორგა-

ნო, რომელიც ანათებს (მეტწილად გააჩნია ღრმა წყლებში მცხოვრებ ცხოველებს).

ფოჩი — ბოსტნეული ძირხენა მცენარეების მიწისზედა ნაწილი (მაგ., კარხლის ფოჩი).

ფრაგმობაზილიუმი — ოთხუჯრდიანი ბაზილიუმი, რომელიც დამახასიათებელია ჭანგა და გულაფშუტა სოკოებისათვის. თითოეულ ბაზილიუმზე ოთხი ბაზილიოსპორა ვითარდება.

ფრაგმოკონი — ნაპარხი თავფეხიანი მოლუსკების (ბელემნიტები) ჩონჩხი, რომელიც შედგება კაშვრებად (საკენებად) დაყოფილი კონუსისაგან.

ფრაგმობაზიტი — ფირფიტა, რომელიც წარმოიქმნება უჯრედის ეკატორულ სიბრტყეში ტელოფაზის დროს. ამ ფირფიტაში მიმდინარეობს ტიხრის ჩამოყალიბება შეიღულ უჯრედებს შორის ცენტრიდან პერიფერიისაკენ.

ფრატრია — იხ. ფრატრიაცია.

ფრატრიაცია — გენეზურად ახლოს მდგომი კონფიგაციების გავრთიანება. ამიტომ ეს მოიცავს ფიზიონომიურად, ზშირად ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავებულ თანასაზოგადოებებს. ერთ ფრატრიაში შეიძლება შედიოდეს ტყის, ბუჩქნარის და ბალახოვან ფორმაციათა კლასი.

ფრეატოფიტები — მცენარეები, რომლებიც არსებობენ გრუნტის წყლის ტენიის ხარჯზე. გააჩნიათ ღრმა ფესვთა სისტემა.

ფრთა — ფრენის ორგანო, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს: 1. მწერების მკერდის მეორე და მესამე სეგმენტის ზედა მხარეზე არსებულ დანამატს; 2. ფრინველების სახეცევილ წინა კიბურს.

ფრთიანა — ზოგიერთი მცენარის მშრალი თვითუხსნელი, ერთბუდნიანი ნაყოფის, სახელდობრ თესლურას ან კაკლის, ისეთი ფორმა, რომელსაც ნაყოფსაფარი ტყავისებრი ან აქისებრი, ბრტყელი დანამატის სახით აქვს გა-

ფართოებული (თელის, იფნის, არყის, ნეკერჩხლის და სხვ. ნაყოფი).

ფრთხეებართულია ფოთოლია — რთული ფოთოლი, რომლის ფოთოლაკები საერთო ყუნწის მთელ სიგრძეზეა განლაგებული; არჩევენ კენტფრთხეებართულ, წვეილფრთხეებართულ, წვეეტ-ტილფრთხეებართულ, ორმაგ, სამმაგ, ოთხმაგ. ხუთმაგფრთხეებართულ და სხვ. ფოთოლს.

ფრთხეებრი ხბულაკები — მწერების თავის ტვინში მდებარე ხბულაკები, რომლებიც ქემოლმფაში გამოყოფენ მეტამორფოზის (გარდაქცევის) და კანის ცელის პროცესების მარეგულირებელ ნივთიერებებს.

ფრთხეებრძარღვიანი ფოთოლი — ფოთოლი, რომელიც ხასიათდება ერთი მთავარი და მრავალი გვერდითი ძარღვით.

ფრიგანა — ბუჩქისებრი მცენარეულობის ტიპი, რომელიც ძირითადად შექმნილია მარადმწვანე ეკლიან და ქაუციანი ბუჩქებით. გვხვდება ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე, განსაკუთრებით საბერძნეთში.

ფრინველები — ხერხემლიან ცხოველთა ერთ-ერთი კლასი, რომლის წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელია: ბუმბულით დაფარული სხეული, ფრთებად გადაქცეული სახეშეცვლილი წინა კიდურები, ოთხსაქინიანი გული, სხეულის მუდმივი ტემპერატურა, კარგად განვითარებული ნერვული სისტემა და ა. შ.

ფრინველთა ბაზარი — ფრინველების კოლონიური ბუდობა.

ფრინველთა კოლონიები — საბუდარ ადგილზე ერთი ან რამდენიმე სახეობის ფრინველის თავმოყრა.

ფრინველთა მიმოფრენა — ფრინველთა გადაფრენა (გადასახლება) ბუდობის ადგილიდან ზამთრობის ადგილზე და პირიქით.

ფრინველის ბეწვი — ზოგიერთი ფრინველის (ღორჩხვა და სხვ.) ტყავი, რომელიც

მელსაც აქვს ლამაზი, მაგარი ბუმბულის საფარი; აყენებენ კუდების გასაწყობად და დასამზადებლად.

ფრინტალური ღრუ — ღრუ, რომელიც სხეულს ყოფს ზურგისა და მუცლის მხარედ (ნაწილად).

ფრუქტოზა — ხილის შაქარი; მონოსაქარიდი (მარტივი შაქარი) ჰექსოზის ჯგუფიდან; შეიცავს ეტრონურ ჯგუფს; პოლიარხაიცის სიბრტყეს აბრუნებს მარცხნივ, საიდანაც გამომდინარეობს მისი მეორე სახელწოდება — ლეველოზა; გვხვდება მცენარის მწვანე ნაწილებში, ნაყოფში, ყვავილის ნექტარში, შედის საქაროზას და ინულინის შემადგენლობაში.

ფრჩხილი — ჩქოვანი წარმონაქმნი, რომელიც დაფარულია ნახევარდამიშენების, მაიმუნებისა და ადამიანის თითების ბოლო ფალანგებით.

ფხველანციური თეორია ყვავილის წარმოშობისა — თეორია ფარულთესლოვან მცენარეთა ორსქესიანი ყვავილის წარმოშობის შესახებ, რომლის თანახმად ფარულთესლოვანთა ორსქესიანი ყვავილი არსებითად არის ერთსქესიანი ყვავილების კრებული — მთელი ყვავილელი, რომელიც განვითარდა უმადლესი შიშველთესლოვანი მცენარეების (გნეტალების) მარტივად აგებული ერთსქესიანი მამრობითი და მდედრობითი „ყვავილების“ კრებულიდან. შემუშავებულია ეტრტენინისა და ნეიმოიერის მიერ.

ფხველოზა — შიტოზის ნორმალური მსვლელობის დარღვევა და ადრეულ სტადიაზე შეჩერება სხვადასხვა იგენტების ზემოქმედებით.

ფხველოზაგამია — სპოროფიტის წარმოქმნა შერწყმული ეგეტატიური უჩრდელედან (და არა განაყოფიერებული კვერცხიდან).

ფხველოგამია — ფარულთესლოვან მცენარეთა აპომიქსისის ტიპი, რომლის დროსაც, მართალია, სამტერე მთლიან შედის ჩანასახის პარკში, მაგრამ მამ-

რობითი გამეტა არ ერწყმის მდებარეობით გამეტას; ის მხოლოდ ახდენს ამომიქსისური განვითარების სტიმულირებას.

ფხველოგინები — ქიანველების ეგზემპლარები, რომელთაც აქვთ შუალედი ნიშნები მდებარეობისა და მუშა ქიანველები).
ფხველოფონოფილი — ფრინველებისა და ზოგიერთი ძუძუმწოვარი ცხოველის სისხლის მარცვლოვანი ლეიკოციტების (გრანულოციტების) ერთერთი ფორმა.

ფხველოფოქარემენტები — ორსადგულიანი მილუსკების მიერ წყალში გამოყოფილი გაფილტრული და ლორწოთი დაფარული ნაწილაკები, რომელიც საკმელთან ერთად ხედება მანტიის ღრუში.

ფხველოფიტამინები — ნივთიერებანი, რომელთაც აქვთ ვიტამინების საწინააღმდეგო მოქმედება.
ფხველოფიზოგენური შტამი — შტამი, რომელიც წარმოადგენს მეტ-ნაკლებად სტაბილურ წონასწორობაში მყოფი ბაქტერიებისა და ბაქტერიოფაგების უბრალო, მარტივ ნარეუს.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომარგინატული ტამი დაძარღვისა — ფოთლის დაძარღვის ერთერთი ტიპი, როდესაც ფოთლის ზედა გვერდითი წყვილი ძარღვი შუათანა ძარღვის უერთდება და ფოთლის კიდესთან ლილეკს ქმნის. დამახასიათებელია ურცის ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ფხველომიქსიზი — თავისებური სქესობრივი პროცესი, რაც მდგომარეობს ორი ვეგეტატიური უჯრედის შერწყმაში, რომლებიც არ არის დიფერენცირებული მამრობით და მდედრობით გამეტებად. გვხვდება ზოგიერთ სოკოში.

ფხველონოტი — ცრუ ჰიბრიდი, რომელიც მიიღება ამფიბიების სახეობათა შორისი ჰიბრიდიზაციის დროს და აქვს მთლიანი ან თითქმის სრული მსგავსება დედა ფორმასთან.

ფხველოპარენქიმა — იხ. პლექტენქიმა.
ფხველოპლანქტონური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ წყლის სიბრტეში იმის გამო, რამდენი მიმდგრებული არიან იქ მყოფ საგნებზე ან ცხოველებსა და მცენარეებზე.

ფხველოპოლიფები — იგივეა, რაც ცრუფხვები (იხ. ფხველოპოლიფი).

ფხველოპოლიფი — ცრუ ფხვი; პროტოპლაზმური, დროებითი გამონაზარდი, რომელიც წარმოადგენს ზოგიერთი (მაგარ გარსს მოკლებული) უმარტოვს ორგანიზმის მოძრაობის ორგანოიდს (მაგ., ამების ცრუფხვი).

ფხველოპოლიპლოიდი — ქრომოსომთა ძირითადი რიცხვის გაორკეცება ან გამრავლება, რომელიც არ არის დაკავშირებული გენეტიკური მასალის რაოდენობრივ ზრდასთან.

ფხველორედუქცია — ქრომოსომთა სომატური რიცხვის მოჩვენებითი შემცირება ორჯერ, რაც დაკავშირებულია ქრომოსომების კონიუგაციასთან მეიოზში.

ფხველოსტემა — იხ. ცრუველი, ცრუსტეპი.

ფხველოქსროფიტები — ცრუ ქსეროფიტები; შრალ ადგილებში მოზარდი არაკვალივამძლე მცენარეები, რომელთაც შეუძლიათ თავისი განვითარების ციკლი გააჩინონ მეტად სწრაფად წელიწადის შედარებით ხელსაყრელ პერიოდში. ცრუ ქსეროფიტებს

ეკოლოგის ეფემერები და ეფემეროიდები.

ფიქციონალი — იხ. პროტოკოლი.

ფიქციონალიზმი — ცელსუსის წარმომადგენლის ღრუთა დახურული სისტემა, რომელიც შეიცავს სხეულის ღრუს სითხის მსგავსს სითხეს; დამახასიათებელია კანეკლიანებისათვის.

ფიქციონალიზმი — იხ. ერთ კიბრადი.

ფიქციონალიზმი — ჩანასახოვანი ღინდლის (ბუსუსის) შენარჩუნება სიციხლის მთელ მანძილზე.

ფიქციონალიზმი — მეიოზის პირველი დაყოფა, რომელშიც ქრომოსომთა პროტოპლაზმური კონიუგაციის ამოვარდნის გამო, ბივალენტების ნაეკვალად წარმოიქმნება უნივალენტები, რომლებიც ითიშებიან ანაფაზაში. ქრომატიდები ნაწილდება პოლუსებზე და ამის შედეგად პირველი მეიოზური გაყოფა მიტოზის ხასიათს ატარებს. მეიოზის მეორე გაყოფას არ აქვს ადგილი.

ფიქციონალიზმი — ღრმადი ცხოველები — ღრმადი ცხოველები, რომელთაც აქვთ სხეულის მუდმივი ტემპერატურა, რაც გაპირობებულია გარეგანი გარემოს მუდმივი ტემპერატურის შედეგად და არა თერმობარგულირებელი აპარატის არსებობით.

ფიქციონალიზმი — ხმელეთის უმაღლეს მცენარეთა შორის ყველაზე პრიმიტიული და მარტივად აგებული მცენარეები; ამომწყვლადი ფორმებია. მკვლევართა აზრით ფიქციონალიზმი საწყისი მისცა ლიქოპსიდებს და გვიმრანაირებს.

ფიქციონალიზმი — ნერვული დაავადება, რომლისთვისაც დამახასიათებელია უკიდურესი გაუბედაობა, აკიატებული აზრები, ექვიანობა და სხვა.

ფიქციონალიზმი — ტვინის განსაკუთრებული თვისება, ფუნქცია, რაც გამოიხატება გარე სამყაროს ასახვაში.

ფიქციონალიზმი — რეფლექსური

მოქმედება, რომელსაც საფუძვლად უდევს თავის ტვინის დიდი ნახევარსფეროების ქერქში მიმდინარე პროცესები.

ფიქციონალიზმი — მოძღვრება ადამიანის ფსიქიკური (სულიერი) ცხოვრების (გრძნობების, აზროვნების, მეტყველების, ნებისყოფის) წარმომადგენლის შესახებ.

ფიქციონალიზმი — 1. ავადმყოფური მდგომარეობა, რაც გამოწვეულია თავის ტვინის დაზიანებით. 2. რაიმე არანორმალურობა, უცნაურობა ადამიანის ფსიქიკაში.

ფიქციონალიზმი — მეტონიმია ფსიქიკური ზემოქმედების მეთოდით (მაგ., პიანოზით).

ფიქციონალიზმი — იდეალისტური მიმართულება ორგანული სამყაროს ისტორიული განვითარების სწავლების შესახებ; ამ მიმართულების თანახმად ცოცხალ ბუნებაში ევოლუცია და მიზანშეწონილობა ახსნის ორგანიზმში პირველსაწყისი ფსიქიკური ფაქტორების არსებობით, რომლის მეშვეობითაც ორგანიზმის უჩრდები თითქოსდა შეგნებულად და მიზანშეწონილად რეაგირებენ გარემოს ზემოქმედებაზე; ფიქციონალიზმი ერთ-ერთი მიმდინარეობა ნეოლამარკიზმისა; წარმოიშვა მე-19 საუკუნის სამოცდაათიან წლებში.

ფიქციონალიზმი — 1. მეცნიერება ადამიანის ფსიქიკური მოქმედების კანონზომიერების, განვითარებისა და ფორმათა შესახებ. 2. ერთობლიობა ფსიქიკური პროცესებისა, რომლებიც განაპირობებს მოქმედების გარკვეულ სახეს.

ფიქციონალიზმი — ფსიქიკის არანორმალურობა, სულიერი აშლილობა.

ფიქციონალიზმი — საერთო მოძღვრება ფსიქიკური დაავადებათა შესახებ.

ფიქციონალიზმი — სიცივის ამტანი მეზოფიტები.

ფიქციონალიზმი — ორგანიზმები — სიცი-

ვის მოყვარული ორგანიზმები, რომელთა ტემპერატურული ოპტიმუმი +10°-ზე დაბალია, მაგ., ჩრდილოეთის ზღვებსა და მაღალი მთების თოვლში მცხოვრები ზოგიერთი წყალმცენარის ოპტიმალური ტემპერატურა +4°-ია.

ფხობროფიტები — სიცივის ამტანი მცენარეები, რომლებიც შეგუებული არიან ცივ და ტენიან სუბსტრატზე ცხოვრებას, მაგ., არქტიკული მლიერები, ქონდარა ფიჭვი, და სხვ. მათ მიეკუთვნება: ფხობრომიკროფიტები, ფხობრომიკრომიკროფიტები, ფხობრომიკროფიტები, ფხობროქსერომიკროფიტები.

ფხობროქსერომიკროფიტები — სიცივის ამტანი ქსერომიკროფიტები.

ფხობრომიკრომიკროფიტები — სიცივის ამტანი მიკრომიკროფიტები.

ფხობრომიკროფიტები — სიცივის ამტანი მიკროფიტები.

ფუზარიოზა — მცენარეთა დაავადება, რომელსაც იწვევს უსრულო სოკოების ზოგიერთი წარმომადგენელი ფუზარიუმის (*Fusarium*) გვირიდან.

ფუკოქსანტინი — ქსანტოფილთან ახლოს მდგომი მუქი წაბლისფერი პიგმენტი, რომელსაც შეიცავს წაბლა წყალმცენარეები.

ფუმიგაცია — სასოფლო-სამეურნეო მცენარეების მავნებლებთან ბრძოლა შხამიანი ორთქლისა და გაზების შეხრილობებით.

ფუმფლი — იხ. ქინქლი.

ფუნგიციდი — ნიეთიერება, რომელსაც ხმარობენ უმადლეს მცენარეთა პარაზიტი სოკოებისა და ნაწილობრივ ბაქტერიების წინააღმდეგ (მაგ., ფორმალინი, ბორდოს ხსნარი და სხვ.).

ფუნგიკულუხი — თესლის ყუნწი; თესლკვირტის ნაწილი, რომლითაც ის პლანტატაზეა მიმაგრებული.

ფუნქცია — ორგანიზმის ან მისი ორგანოს სპეციფიკური მოქმედება; რაიმე გარკვეული რეაქციის სასიცოცხლო გამოვლენა.

ფუნქციათა გაფართოება — ორგანოთა შეგუება ევოლუციის პროცესში დამატებითი, რიგი სხვა ფუნქციის შესასრულებლად ახალი სასიცოცხლო პირობების ზეგავლენით.

ფუნქციათა კოორტიკალიზაცია — იხ. კოორტიკალიზაცია ფუნქციების.

ფუნჯა ფეხვი — ფესეთა სისტემა, რომელსაც მთავარი ფესვი სუსტადაა განვითარებული ან სრულებით არაა განვითარებული და არ განირჩევა გვერდითი ფესვებისაგან არც სიგრძით და არც სიმსხოთი (მაგ., მარცვლოვანთა ფესვი).

ფუნჯისებრი ფეხვთა ხისებვა — იხ. ფუნჯა ფესვი.

ფური — მსხვილფეხარქოსანი დედალი ცხოველი (ძროხა, კამეჩი, ირემი).

ფურიბრეში — ფური ირემი; დედალი ირემი.

ფურკამეჩი — ფური კამეჩი; დედალი კამეჩი.

ფურტუნული — კანის საოფლე და ცხიმოვანი ქირკლების ჩირქოვანი ანთება; ძირმავარა.

ფურცელი ყვავილის — ყვავილის გვირგვინის ფოთოლაკი — ფურცელი.

ფურცლებგანცალკეებული გვირგვინი — გვირგვინი, რომლის ფურცლები თავისუფალია, ე. ი. არ არის შეზრდილი და ადვილად სცილდება ყვავილსაქლომს.

ფურცლებშეზრდილი გვირგვინი — გვირგვინი, რომლის ფურცლები მეტ-ნაკლები სიგრძითაა შეზრდილი.

ფუსტიკი — ჩვეულებრივი თრიმლის მერქნის სახელწოდება.

ფუტი — ლაფნისა და პერიდერმის შემცველი მეკვარი ქსოვილების კომპლექსი, რომელიც წარმოიქმნება მცენარის ღეროს ან ფესვის ზედაპირზე.

ფუტკრის რძე, ფუტა — მუშა ფუტკრის სპეციალურ სანერწყვე ქირკვლებში გამომუშავებული ცილოვანი ნიეთიერება, რომლითაც იკვებებიან მათმა ბატლები. შეიცავს სხვადასხვა ამინო-

მეუას, B ჭკუთის ვიტამინებს და სხვ. იყენებენ მედიცინაში, პარფიუმერიაში. მისგან ამზადებენ სპეციალურ პრეპარატს — „აბილაქს“.

ფუტკრის ურა — ფუტკრის ოჯახიდან მუშა ფუტკრების ნაწილის გამოყოფა ძველ დედაფუტკართან ერთად და ადგილის ძებნა ახალი ოჯახის შესაქმნელად.

ფუტკრის ხე-მცენარეთა ღეროში წარმოქმნილი ღრუ, რომელიც ვითარდება შანაგანი ქსოვილების დაშლის შედეგად.

ფუტკრის ურა — ყვავილი, რომლიდანაც არ

წარმოიქმნება ნაყოფი დაუმტვერობის ან ყვავილში ბუტკოს უქონლობის შედეგად. უნაყოფო ყვავილი.

ფუტკრის ურა — იხ. ფუტკრის ურა.

ფხა — 1. ყვავილის ქვედა კილის წვერზე ან ზურგზე განვითარებული სხეილ-სხეილი სიგარძის სადგისისებრი დანამატი (მარცვლოვან მცენარეებში). 2. თევზის წვრილი ძვალი. 3. ლობიოს პარკის წვერი.

ფხიანი გამონაზარდი, მორჩი — კენტი, უკან მიმართული მორჩი, რომელიც გამოდის ხერხემლის მალის რკალიდან.

ქ

ქავილი — შემანუხებელი შეგრძნება, რაც გამოწვეულია კანში არსებული მგრძობიარე ნერვების დაბოლოებების ვალიზირებით ზოგიერთი დაავადების (მაგ., ნივთიერებათა ცვლის დარღვევა) დროს და კანის პარაზიტული დაზიანებით (მქაენა და სხვ.).

ქათმის ხაზრმავე — დაქვეითებული უნარი ბინდში ხილვისა; ქიშკარალოპია.

ქაღალა — ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის თავის ჩონჩხი.

ქალახ ხარკველი — თავის ქალას ზედა ნაწილი, რომელიც შემდგარია თხემისა და ნაწილობრივ შუბლის, კეფისა და სათეთქლის ძვლებისაგან.

ქალახ ფუტე — ქალას ქვედა ნაწილი, რომელიც წარმოქმნილია შუბლის ძვლის თვალის ნაწილისაგან, ცხვირის, სოლისებრი, სათეთქლისა და კეფის ძვლებისაგან.

ქალაქა -- თესლკერტის ნუცელუსის ფუტე.

ქალაქოგამია — მტკრის მილის შექრა თესლკერტში ქალაქის გზით.

ქამფიტები — მცენარეები, რომელთაც განახლებს კვირტები უვითარდება მცენარის ზედაპირთან ახლოს და ზამთარ-

ში თოვლის საფარითაა დაფარული. ქამფიტებს თავის მხრივ ყოფენ: ბრიოქამფიტებად (მიწისზედა ხავსებში) და საკუთრივ ქამფიტებად: ვანრთხმული, ბალიშისებრი, მხოხავი, ნახევრად ბუჩქისებრი, ბუჩქისებრი და სხვ. მცენარეები (დათვის კენკრა, წითელი მოცეც).

ქარაქოზები — იხ. მღიერები.

ქართა — სსრკ-ის ევროპული ნაწილის სამხრეთით გავრცელებული მდინარისპირა ბუჩქნარი, რომელიც წყალილობის დროს ილეკება წყლით.

ქარქაბა — მცენარეები — იხ. ბურბურა მცენარეები.

ქაჩაჩაჩი — იხ. კენტრიქიანები.

ქაცვი — მაგარი, ეკლისებრი წარმონაქმნი, რომელიც ეკლისაგან განსხვავებით წარმოადგენს ღეროს ზედაპირული ქსოვილის (ეპიდერმისის) გამოწარმადს (ცარდის, ასკილის და სხვ. „ეკლები“) და არა მცენარის სახეცვლილ ორგანოს.

ქელი — იხ. შეკრდის ქელი.

ქელიცრა — ობობასნაირთა თემეკრდზე არსებული პირველი (წინა) წყვილი მარჯუხისებრი კიდური, რომელიც ხელს უწყობს საკვების მოპოვებაში.

ქემორეცეპტორები — ქიმიურ გალიზიანე-
ბათა მიმღები რეცეპტორები.

ქემოსინთეზი — ზოგიერთი ბაქტერიის
მიერ ორგანული ნივთიერებების წარ-
მოქმენს პროცესი, რომელიც მიმდი-
ნარეობს არაორგანული ნივთიერების
ლაქანგეის დროს გამოყოფილი ქიმიუ-
რი ენერჯის ხარჯზე. აღმოაჩინა
ს. ვინოგრადსკიმ 1891 წელს.

ქემოტაქსიზი — მოძრაობა, რომელიც გა-
პარობებულია ქიმიური გამლიზიანებ-
ლის ზეგავლენით. არჩევენ დადებით
(ქიმიური გამლიზიანებლის მიმართუ-
ლებათ) და უარყოფით (გამლიზიანებ-
ლის საწინააღმდეგო მიმართულებით)
ქემოტაქსისს. შემჩნეულია მოძრავ
მიკრობებში, ზოოსპორებში, სპერმა-
ტოზოიდებში.

ქემოტროპიზმი — მცენარის ზრდისეული
ორგანოს გადახრა ქიმიური გამლიზი-
ანებლის ცალმხრივი მოქმედების შე-
დეგად. კარგადაა შესამჩნევი, მაგ.,
მტერის მილის ჩაზრდისას, აგრეთვე
სოკოს ჰიფებისა და უმაღლესი მცე-
ნარების ფესვის ზრდის დროს.

ქემოტროფული ორგანიზმები — ორგა-
ნიზმები, რომლებიც ნახშირბადს ით-
ვისებენ ქემოსინთეზის პროცესში. მათ
ეკუთვნის, მაგ., მანტრიფიტოიტრებელი
ბაქტერიები.

ჭერქი — 1. ზოგიერთი ორგანოს გარეგანი
შრ. ფენა. (მაგ., ტენის ქერქი).
2. მცენარის ღერძული ორგანოებს
პერიფერიული ნაწილი — ეპიდერმი-
სის ქვეშ მდებარე ქსოვილი.

ჭერქის აყრა — იხ. აქერქვა.

ჭერცლი — კანში წარმოქმნილი რქოვანი,
ძვლოვანი ან დენტანისებრი ფირფი-
ტბო, რომლითაც დაფარულია რიგ
ცხოველთა (ოვებები, ქვეწარმავლები,
ფრინველები და სხვ.) სხეული ან სხე-
ულის ნაწილი.

ჭერცლისებრი, ჭერქლისებრი ნაწიბური—
ძვლებას შეერთება, რომლის დროსაც
ერთი ცელის ნაპირი დადებულა მეო-
რზე.

ქეცი — ცხოველთა, მცენარეთა და ადა-
მიანთა გადამღები ავადმყოფობა, რო-
მელსაც იწვევს სხვადასხვა სახის სო-
კო; გამოიხატება ზედაპირული ქსოვი-
ლების აქერცვლით. მენი.

ქედანახკვიანი ყვავილი — ყვაილი, რო-
მელიც ხასიათდება ქვედა ნასკვით,
ე. ი. ისეთი ყვაილი, რომლის ყვაილ-
საფარი მოთავსებულია ნასკვის წვერ-
ზე (ვაშლის, კომშის და სხვ.).

ქედა ნასკვი — ნასკვი, რომლის წვერ-
ზეც მოთავსებულია ყვაულსაფარი.

ქედა ნისკარტი — ფრინველების ნის-
კარტის ქვედა ნახევარი.

ქეთით კალიები — კალიების მატლობის
სტადია, როდესაც ფრთები აქვთ გა-
ნუვითარებელი და ფრენა არ შეუძ-
ლიათ.

ქეკლახი — მცენარეთა და ცხოველთა
კლასისა და რიგს შორის შუალედი ტაქ-
სონომორტი კატეგორია, რომელიც
რამდენიმე რიგს მოიცავს.

ქერიფი — მცენარეთა და ცხოველთა
რიგსა და ოჯახს შორის შუალედი სის-
ტემატიკური ტაქსონომორტი კატეგო-
რია, რომელიც აერთიანებს რამდენი-
მე ოჯახს.

ქეხახეობა — მცენარეთა და ცხოველთა
შიდასახეობრივი ტაქსონომორტი კა-
ტეგორია; ინდივიდთა ერთობლიობა,
რომელიც წარმოადგენს სახეობრივ
ინდივიდთა ჯგუფის ნაწილს და გააჩ-
ნა თავისი გარეული გავრცელება
სახეობის არეალის ფარგლებში.

ქეტიანი — მცენარეთა და ცხოველთა ტი-
პისა და კლასს შორის შუალედი სის-
ტემატიკური ტაქსონომორტი კატეგო-
რია, რომელიც აერთიანებს რამდენიმე
კლასს.

ქეტიანი — ტყის თანასახოვადობის ბუჩ-
ქბრს, ზოგჯერ ხეების ერთობლიობა,
რომლებსაც არ შეუძლიათ მიადწიონ
ხეთა იარუსის სიმაღლეს და იზრდე-
ბიან სინათლის მოყვარულ ხე-მცენა-
რეთა კალთის ქვეშ.

ქვეწარმავლები — ხერხემლიან ცხოველ-

თა ერთ-ერთი კლასი. მათ ეუთენის ნიანგი, კუ, ხელიკი, გველი და სხვ. მისთანანი.

ქვირაი — თევზების, ამფიბიების და სხვა ცხოველის კვერცხები, რომელსაც მღვდრი ცხოველი ჰყრის (დებს) ლორწოვანი გროვების სახით წყალში; როგორც წესი მათ მკვირივ გარსი არ გააჩნიათ და წყალშივე ვითარდებიან მამრობითი ცხოველის მიერ სათესლე სითხის მოსხმის შემდეგ.

ქვირითის ყრა — იხ. ტოფობა.

ქვიშის კულტურები — მცენარეთა ქვიშაში მოყვანა (გამოზრდა) საკვები მარილების ხსნარების შიშვებით. იყენებენ მცენარის კვების, ზრდისა და განვითარების ლაბორატორიული მეთოდით შესწავლისას.

ქიბატონვრია — ძირითადი გვერდითი ნერვული ღეროების გადაჭარვადინება მუცელფეხიან მოლუსკებში, დახვეული ნიჟარის განვითარებასთან დაკავშირებით.

ქილარი — დაუნაწევრებელი რუდიმენტული პირველი წყვილი მუცლისეული კიდური ფეხსახსრიანთა ზოგიერთი კლასის (Alveolata) წარმომადგენლებში; თავის მხრივ წარმოადგენს ხეფს, რომლითაც დაფარულია მუცლის დანარჩენი (ლაუჩის გამზიდი) კიდურები.

ქილუსი — ლიმფა, რომელსაც შეიცავს წვრილი ნაწლავის კედლებში განლაგებული ლიმფური ძარღვები.

ქილუსის პარკები, ჭიბები — იხ. მორტენის ჭირკვლები.

ქიშტა — ინდივიდი, რომელსაც გააჩნია ორი მცენარის ქსოვილები; ზოგჯერ მიიღება მუნობის დროს, როდესაც კურში (რომელიც წარმოიქმნება სამძირისა და სანამყენის შეზრდის ადგილას) ისახება დამატებითი კვირტები, რომელშიც ნაწილი ქსოვილებისა ეუთენის სანამყენეს, ნაწილი — სამძირეს (მაგ., პომიდორისა და ძაღლურქმენას ქიშტები). არჩევენ ქიშტე-

ბის ორ ძირითად კატეგორიას: სექტორულს და პერიკლინალურს.

ქიშონი — საკვითი ფერმენტი, ღვრიტის ფერმენტი; ფერმენტი, რომელსაც კახუინი გადაყავს ხსნადი ფორმიდან უხსნადში, რაც იწვევს რძის დახატობას, შედედებას.

ქიშუხი — საკმლის ფაფა, რომელიც იმყოფება წვრილ ნაწლავებში და შედეგება საკვები ნივთიერების, მისი მონელების პროდუქტებისა და საკმლის მომწელებელი წვენიების ნარევისაგან.

ქინინი — ალკალიოდი, რომელსაც შეიცავს ქინაქინის ხის ქერქი.

ქინკლი — სისხლისმწოველი, მცირე ზომის, წვრილი სხვადასხვა მწერი ორფრთიანთა რიგიდან, რომლებიც გუნდებდალ დაფრინავენ ჰაერში.

ქირურგია — მედიცინის ნაწილი, რომელიც სწავლობს დაავადებათა ოპერაციული გზით მკურნალობის მეთოდებს; მკურნალობა ოპერაციული მეთოდით; დასტაქრობა.

ქიბინი — მაგარი, მკვირივ ორგანული ნივთიერება, რომლისგანაც შედგება ფეხსახსრიანთა და ზოგი სხვა ცხოველის კანის და ზოგიერთი ორგანოს გარეთა, მაგარი ფენა.

ქიცვი — ხერხემლიანი ცხოველების (თევზების, ქვეწარმავლების, ფრინველებისა და ზოგიერთი ძუძუმწოვრის) კანის მკვირივ ფირფიტები, რომლებიც ასრულებენ დამცველ ფუნქციას.

ქლამიდომატორა — ზოგიერთი სოკოს სპორა, რომელიც დაფარულია მაგარი გარსით; წარმოიქმნება ცალკეულ პიფის უჩრდებდალ დაყოფის შედეგად (მაგ., გულფუშტა სოკოებში).

ქლორაგოგენური უჩრდებები — უჩრდები, რომლებიც განლაგებულია რგოლიანი ჭიების ნაწლავების გარშემო; ასრულებენ გამომყოფ ფუნქციას.

ქლორენქიმა — ქლოროფილის შემცველი პარენქიმა; ქსოვილი, რომლის უჩრდებები შეიცავს ქლოროპლასტებს; ფოთლის ქლორენქიმა (მეზოფილა

წოდებულ) ჩვეულებრივ შედგება მესრისებრი და ღრუბლისებრი ქსოვილისაგან. წარმოადგენს საასიმილაციო ქსოვილს.

ქლორობაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც შეფერილია მწვანე პიგმენტით — ქლოროფილით, რაც მწვანე მცენარეების ქლოროფილის ილენტურია. მეტწილად გვხვდება მტნარ დაშვარა წყლებში, ლაში და სხვ. ადგილებში; მწვანე ბაქტერიები.

ქლოროზი — 1. ფოთლის სიყვითლე; მცენარის დაავადება, რომლის დროსაც ფოთლები და ნორჩი ყლორტები კარგავენ სიმწვანეს, რაც გამოწვეულია მცენარეში რკინის და ზოგიერთი სხვა (მანგანუმის, სპილენძის, გოგირდის) ელემენტის სიმცირით (ფუნქციონალური ქლოროზი), აგრეთვე ზოგიერთი ინფექციური (ვირუსოვანი) დაავადების შედეგად. 2. სისხლნაკლებობა — ჰემოგლობინის მნიშვნელოვანი დაქვეითება სისხლის წითელ ბურთულებში; სიმწვანის სენი.

ქლორობლასტები — მცენარეული უჯრედის ქლოროფილის შემცველი მწვანე პლასტიდები, რომლებშიც ხორციელდება ფოტოსინთეზის პროცესი. მათ შივე ხდება პირველადი სახამებლის დაგროვება.

ქლოროფილაზა — ქლოროფილის გარდაშენებული პიგმენტების წგუფის ფერმენტი.

ქლოროფილი — მწვანე პიგმენტი, რომელიც მწვანე ფერს აძლევს მცენარის ფოთლებსა და სხვა ნაწილებს. დიდი მნიშვნელობა აქვს მცენარის სიცოცხლეში, მისი მონაწილეობით ხორციელდება ფოტოსინთეზის პროცესი.

ქლოროფილის მარცვლები — მწვანე პლასტიდები. იხ. ქლორობლასტები.

ქლოროფილის შემცველი ქსოვილები — იხ. ქლორენქიმა.

ქონები — შინაგანი ნესტოები; ხერხელები, რომლითაც ხმელეთის ხერხემ-

ლიანი ცხოველების ცხვირის ღრუ იხსნება ხახაში.

ქონოციტები — საყელიან-მთარახოვანი უჯრედები; ცილინდრული უჯრედები, რომლებიც განლაგებულია ღრუბლების სხეულის შიგნითა შრეში. აღქურვილია შოლტებით, რომლებიც ყოველთვის ერთი მიმართულებით ამოძრავებენ წყალს და მასში მყოფ საკვებს.

ქოლგა — ბოტრიული ყვავილედის ერთი სახე, რომლის მთავარი ღერძი დამოკლებულია და ყვავილები ერთი წერტილიდანაა გამოსული, თანაბარ სიგრძის ყუნწებზეა განლაგებული (ქოლგოსანთა ოჯახის წარმომადგენლებს ყვავილედ).

ქოლესტერინი, ქოლესტეროლი — სტერინების ჭგუფის ბიოლოგიურად მნიშვნელოვანი ციკლური სპირტი.

ქოლიკოზა — იხ. დოლოზა.

ქოლინერგული ნერვული ბოქოები — ნერვული ბოქოები, რომლებიც აგზნების გადაცემას მეორე ნეირონზე ან ეფექტორზე ანორციტებზე მათ დაბოლოებაზე გამოყოფილი მედიატორის — აცეტილქოლინის საშუალებით.

ქოლინესთერაზები — აცეტილქოლინის დამშლელი ფერმენტი.

ქოლინი — აზოტოვანი ფუძე; წარმოადგენს ბიოლოგიურად აქტიურ ნივთიერებას. ეკუთვნის ვიტამინებს.

ქოლოფერმენტები — ორგანოზონტანის ფერმენტები. რომელიც შედგება ცილოვანი მატარებლისა და აქტიური ჭგუფისაგან.

ქომოფიტები — მცენარეები, რომლებიც ადამიანის მიერაა შემოტანილი და უდაბურ, უშენ ადგილებში დასახლებული (შეხალასა, ოროვანი, ლენკოფა და სხვ.).

ქონდრა მარები — იხ. ნავალა მარები.

ქონდრა მებლიცობა — დაბალტანიანი, ქონდრა ხეხილის კულტურა.

ქონდარა მცენარეები — დაბალტანიანი, ვართხეული ხეები და ბუჩქები.

ქონდარა პლანქტონი — იხ. ნანოპლანქტონი.

ქონდრიოგენები — ქონდრიოსომების პიპოთეზური კომპონენტება, რომლებსაც მიაწერენ გენეტიკური თვისებების მატარებლების როლს.

ქონდრიოიდები — ქონდრიოსომების ექვივალენტები ბაქტერიებში. უშალესა მცენარეთა და ცხოველთა ქონდრიოსომებისაგან ისინი განსხვავდებიან თავისი სტრუქტურით.

ქონდრიოზომები — იხ. ქონდრიოსომები.

ქონდრიოციანეზი — ქონდრიოსომების დაყოფა და განაწილება მიტოზსა და მეიოზში. ქონდრიოსომები ამ დროს იკრიბება ბირთვის ირგვლივ, შეტრიალდვარსის სახით, და გარდიგარდმო იყოფა, ხოლო დაყოფის პროდუქტი მიემართება უჯრედის პოლუსებისაკენ.

ქონდრიოკონტები — ჩხირისებრი ფორმის ქონდრიოსომები.

ქონდრიომერა — სპერმის ის ნაწილი, სადაც გვხვდება ქონდრიოსომები.

ქონდრიოზომი (ქონდრიოსომებიდან) — ქონდრიოსომების ერთობლიობა უჯრედში.

ქონდრიოზომები — მარცვლების ძეწყვის ფორმის ქონდრიოსომები.

ქონდრიოპლასტები — დიდი ზომის (გოგანტური) მრავალბირთვიანი უჯრედები, რომლებიც მონაწილეობენ ხრტილის ძვლად გარდაქმნის პროცესში; გამოყოფენ განსაკუთრებულ ნივთიერებას, რომელიც ხრტილს შლის.

ქონდრიოზომები — ცოცხალი უჯრედის განსაკუთრებული ორგანოიდები მარცვლების, ჩხირების, და სხვა პაწია სხეულაკების სახით, რომლებიც აქტიური მონაწილეობას იღებენ უჯრედში მიმდინარე ნივთიერებათა ცვლაში. ზოგიერთი მკვლევარის აზრით ქონდრიოსომებისაგან პლასტიდები წარმოიქმნება.

ქონდრულობა — იხ. ნაგალობა.

ქონი — იხ. ცხიმები.

ქონის ჭირკვლები — ძუძუმწოვარ ცხოველთა კანში განლაგებული ჭირკვლები, რომლებიც სდინარით იხსნება თმის ჩანთებში; გამოყოფენ ცხიმს — კანის ქონს, რომელიც არბილებს კანსა და ბალანს. მას თებოს ჭირკვლებსაც უწოდებენ.

ქონქლონი — მოლუსკების ნივარის გარეთა ფენა (შრე), რომელიც ორგანულ ნივთიერებას შეიცავს. მას რქოვანი შრეც ეწოდება.

ქორდა — შიგნითა ღერძული ჩონჩხი, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს განსაკუთრებული ელასტიკური ქსოვილისაგან შემდგარ ღრეკად, დაუნაწეურებელ სიმს, ქმს. უმდაბლეს ხერხემლიან ცხოველებს (მაგ., ლანეტას) რჩებათ მთელი სიცოცხლის განმავლობაში; უფრო მაღალორგანიზებულ ცხოველებს ქორდა გააჩნიათ მხოლოდ განვითარების ადრეულ სტადიაში, შემდეგ კი იცვლება ხერხემლით.

ქორდოტონალური ორგანოები — გრძობის განსაკუთრებული ორგანოები მწერებში, რომლებიც დიდი რაოდენობით გვხვდება მწერის სხვადასხვა ორგანოში (ფეხებში, სხეულის სეგმენტებში, ფრთებსა და სხვ.); ფიქრობენ, რომ მათი საშუალებით ხდება სიმეტრიული ორგანოების მოძრაობის კოორდინაცია, განსაკუთრებით ფრენის დროს.

ქორეა — უნთების კრუნჩხვითი შეკუმშვა.

ქორიოდური გარხი — იხ. სისხლძარღვოვანი გარხი თვალისა.

ქორიონი — 1. მწერების კვერცხის გარეთა, ჭიტინოვანი გარსი. 2. ქვეწარმავლების, ფრინველების და ძუძუმწოვრების ჩანასახის გარეთა გარსი, რომელიც ჩანასახის ირგვლივ ქმნის დაბნულ ღრუს; ძუძუმწოვარ ცხოველებში, საშვილოსნოს კედლებთან ერთად.

ქობინი მონაწილეობს პლაცენტის წარმოქმნაში.

ქობინული გონადოტროპინი — იხ. პროლანინი.

ქობინების პერიოდი — დროის შუალედი, რომელშიაც წყვილებიან ცხოველებში.

ქობადმავლობა — იხ. მომთაბარეობა.

ქობორი — ბუწების კონა ზოგიერთი მცენარის თესვზე ან ნაყოფზე (მაგ., რთულყვავილოვნებში).

ქობატიდები — ქობოსომების სიგრძაში ნახევრები, რომლებიც თავის მხრივ შედგებიან ქობონებშეხისაგან.

ქობატიანი — უჯრედის ბირთვის ნიუთერება, რომელიც კარგად იღებება ძირითადი საღებავებით. მიეკუთვნება ნუკლეოპროტეიდებს; შედგება დნმ-ისა და პისტონისაგან, უმნიშვნელო რაოდენობით შეიცავს აგრუთე რნმ-ს.

ქობატიწული ხისტემა — უჯრედების სისტემა, რომელიც გამოიშუშავებს ქობონ ადრენალინს.

ქობატოლინი — ბირთვის დახლეჩის (დაშლის) ბოლო სტადია. ქობატიანი და ბირთვადი იხსნება, კარგავს შედგების უნარს და ბირთვის გარსის გახსნის შემდეგ ირევა ციტოპლაზმასთან.

ქობატოლაზმა — ლურჯმწვანე წყალმცენარეების უჯრედების პროტოლაზმის პერიფერიული ნაწილი, რომელიც შედგებილია პიგმენტების — ქლოროფილის, ფიკოციანის, კაროტინის და სხვათა არსებობით.

ქობატოლორები — 1. სხედასხვა ფორმის შედებილი სხეულები მწვანე, წაბლა, წითელ და სხვა წყალმცენარეებში; წარმოქმნილია ცილოვან-ლიპოიდური სტრომისა და რიგი პიგმენტებისაგან. 2. უჯრედები, რომლებიც შეიცავენ პიგმენტებს — ნიუთერებებს, რომლებიც ცხოველებს ძლევს ფერს. 3. შეფერილი პლასტიდების საერთო სახელწოდება.

ქობატული ადაპტაცია — ლურჯ-მწვანე

და ძირეული წყალმცენარეების შეგუებით რეაქცია სინათლის სპექტრული შემადგენლობის შეცვლაზე. რ-ს წელს სიღრმეში უზრუნველყოფს ფოტოსინთეზს. ლურჯ სინათლეში წყალმცენარეები იწებლებენ წითელ (დამატებით) შეფერვას, წითელში კი — ლურჯს.

ქობაფინური ორგანო — იხ. ადრენალური ორგანო.

ქობაფინური ხხეული — იხ. პარავანგლომი.

ქობაფინური უჯრედები — უჯრედები, რომლებიც შედის თირკმელზედა ქირაკვის ე. წ. ადრენალურ ქსოვილში; შეიცავს ჩანარებებს, რომლებიც ქობისმეფავს მარილებით იღებება ყვითლად ან ყავისფრად.

ქობოვენები — ნიუთერებანი, რომლებიც ადვილად გადაიქცევიან პიგმენტებად. წარმრადგენს სენთქვის პიგმენტების ადრენოლ უჯრედ ფორმა ქობოვენური ბაქტერიები — ბაქტერიები, რომლებიც წარმოქმნიან პიგმენტებს.

ქობოსომები — იხ. ქობოსომები.

ქობომერები — მკათოდ ხილვადი წარმონაქმნები, რომლებიც ქმნიან ქობოსომების ხილვად სტრუქტურას.

ქობონემა — ნუკლეოპროტეიდების ბოკეობების უწყვეტი სუბმიკროსკოპიული კონა, რომელიც შედგება მრავალრიცხოვანი ქობოსომული ელემენტარული ფიბრილებისაგან ანუ ქობოფიბრილებისაგან.

ქობოლაზმა — კრებადი ცნება იმ ნიუთერებებისა, რომლისგანაც შედგება ქობოსომთა მატრიქსი მიტოზსა და მეიოზში.

ქობოლაზტები — სხედასხვა ფერად (წითლად, ყვითლად და სხვ.) შეფერილი პლასტიდები მცენარის უჯრედში.

ქობოსომები — უჯრედის ბირთვის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი, რომელიც შეიცავს მეგკვიდრულობის ფაქტორებს ანუ გენებს და თაობიდან თაო-

ბას შემკვიდრებით გადასცემს ორგანიზმის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებას. წარმოადგენენ მკერძი, ძაფისებრ ან ჩხირისებრი ფორმის წარმონაქმნებს, რომლებიც კარგად მოჩანს უჯრედის გაყოფის დროს; შეიცავენ დეზოქსირიბონუკლეინმუჟეას (დნმ) და ცილებს.

ქრონოსომების დონორები — იხ. დონორი ქრონოსომები.

ქრონოსომების დიპლოიდური ანაწყობი — იხ. დიპლოიდური კომპლექსი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომების დიპლოიდური კომპლექსი — იხ. დიპლოიდური კომპლექსი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომების დიპლოიდური რიცხვი — იხ. დიპლოიდური რიცხვი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომების სუბსტიტუცია — ცალკეულ ქრონოსომთა ან კომპლოგიურ ქრონოსომთა წყვილის შეცვლა ან გადატანა შევარების გზით.

ქრონოსომების პალაოიდური ანაწყობი — იხ. პალაოიდური კომპლექსი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომების პალაოიდური კომპლექსი — იხ. პალაოიდური კომპლექსი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომების პალაოიდური რიცხვი — იხ. პალაოიდური რიცხვი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომთა ანაწყობი — იხ. ქრონოსომული ანაწყობი.

ქრონოსომთა კონიუგაცია — კომპლოგიური (განსაკუთრებულ შემთხვევაში არაკომპლოგიური) ქრონოსომების ურთიერთ მიზიდვა მეიოზის პროფაზაში (ზიგოტენში, პახიტენში).

ქრონოსომთა რიცხვის შემცირება — ქრონოსომთა ნორმალური რიცხვის შემცირება ბირთვის გაყოფის პროცესის დარღვევის შედეგად ან ქრონოსომული გადაკეთების გამო, რასაც შეიძლება ევოლუციური მნიშვნელობა ჰქონდეს.

ქრონოსომთა სომატური ანაწყობი — იხ. სომატური ანაწყობი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომთა ძირითადი რიცხვი — იხ. ძირითადი რიცხვი ქრონოსომებისა.

ქრონოსომული ანაწყობი — ქრონოსომთა ერთობლიობა, რომელიც დამახასიათებელია მოცემული ორგანიზმის უჯრედებისათვის. არჩევენ პალაოიდურ (D) და დიპლოიდურ (2D) ქრონოსომულ ანაწყობს. განაყოფიერების დროს ჩვეულებრივ ერთდება ორი გამეტის პალაოიდური ქრონოსომული ანაწყობი და წარმოიქმნება ზიგოტა დიპლოიდური ქრონოსომული ანაწყობით; მეიოზის დროს კი ხდება ქრონოსომთა დიპლოიდური რიცხვის რედუქცია და გამეტების — სასქესო უჯრედების წარმოქმნა პალაოიდური ქრონოსომული ანაწყობით.

ქრონოსომული თეორია მემკვიდრეობითობისა — თეორია, რომლის თანახმად ორგანიზმის მემკვიდრეულობისთვისება მოქცეულია უჯრედის ბირთვში მდებარე, სხვადასხვა ფორმის, განსაკუთრებულ სხეულაკებში — ქრონოსომებში.

ქრონოსომული კომპლექსი — ქრონოსომთა ჯგუფი, რომელიც უკიდურეს შემთხვევაში, მოიცავს ქრონოსომთა მთელ პალაოიდურ ანაწყობს; ქრონოსომული კომპლექსი მეიოზში მოქმედებს როგორც გენეტიკური ერთეული.

ქრონოსომული მერყეობა, ცვალებადობა — იხ. სომატური მერყეობა.

ქრონოსომული მუტაციები — ქრონოსომთა სტრუქტურული ცვლილება, რომელიც შეიძლება მოხდეს ერთი ქრონოსომის სეგმენტის გადასვლით

მეორეზე, ქრონოსომის შიდა მონაკე-
თის 180°-ით შემობრუნებით და ცალ-
კეულ ქრონოსომა მთელი რიგი სხვა
სტრუქტურული ცვლილებებით. მუ-
ტაციების განსაკუთრებულ ტიპს წარ-
მოადგენს ქრონოსომების რიცხვის
ცვლილება, რაც მდგომარეობს ხედმე-
ტი ქრონოსომების წარმოქმნაში ანდა
ზოგიერთი ქრონოსომის დაკარგვაში.
ასეთი სახის ცვლილებები ხდება მე-
ოზის ნორმალური მსვლელობის რაი-
მე მიზეზით დარღვევის გამო.

ქრონოსომული პოლიმორფიზმი — გარ-
კვეული ქრონოსომის (ან ქრონოსომ-
თა დიდი რიცხვის) ერთი ან რამდენი-
მე, სტრუქტურულად ალტერნატიუ-
ლი, ფორმის გამოჩენა პოპულაციაში.

ქრონოტიპი — ქრონოსომული ანაწყობი.
ძირითადი ქრონოტიპი შეესაბამება ძი-
რითად ქრონოსომულ ანაწყობს.

ქრონოფიბრილი — ქრონონების შემად-
გენელი ნაწილი. ქრონონები შედგება
ორი ქრონოფიბრილისაგან, რომელ-
თაც გააჩნიათ ცალკე მატრიქსი. თი-
თოეული ქრონოფიბრილი თავის
მხრივ იყოფა ორ ქრონოფილაშენტად.

ქრონაქსია — ქსოვილებში აგზნების გა-
ტარების სიჩქარე.

ქრონი — ევოლუციის დროის საზომი
ძირითადი ერთეული. 1 ქრონი უდრის
მილიონ წელს.

ქრონიკული ცდა — ორგანიზმის ფუნქ-
ციების ხანგრძლივი შესწავლა მთლიან
ცხოველზე.

ქსანთოპროტეინის რეაქცია — მიკროს-
კოპში ცილოვან ნივთიერებათა აღმო-
ჩენის ერთ-ერთი რეაქცია, რაც შემ-
დეგში მდგომარეობს: ძლიერი აზოტ-
მეავის მოქმედებით ცილებში იღებება
(განსაკუთრებით შეთბობით) ყვით-
ლად; ამონიაკის მიმატებით ხსნარი
იღებს ნარინჯისფერს; თუ ამონიაკის
მაგიერად მივეშაბებთ მწვანე ნატრი-
უმის ხსნარს (კარბად), წარმოიქმნება
მწვითალო ყავისფერი შეფერილობა.
მიკროსკოპში შეფერილობა უფრო

სუსტად ჩანს. ეს რეაქცია შეპირობე-
ბულია ბენზოლის მკვლელების არსებო-
ბით ცილოვან მოლეკულებში.

ქსანტოფილი — ყვითელი პიგმენტი კა-
როტინოიდების მკვლეიდან; წყალში
არ იხსნება, მაგრამ კარგად იხსნება
სპირტში. გვხვდება მცენარის ფოთ-
ლებში კაროტინთან ერთად ქლორო-
პლასტებსა და ქრომოპლასტებში.

ქსანტოფისა — მხედველობის მოშლილო-
ბა, რომლის დროსაც საგნები ყვით-
ლად შეფერილი გვეჩვენება.

ქსენიები — შამის ნიშნების გამოვლენა
მცენარის თესლის ენდოსპერმზე (პირ-
ველი რიგის ქსენიები) ან (იშვითად)
ნაყოფსაფარზე (მეორე რიგის ქსენიე-
ბი) პიბრიდიზაციის დროს.

ქსენოგამია — ქვარეღინი დამტვერვის
სახე, როდესაც ერთი მცენარის ყვა-
ვილი მტვერება იმავე სახეობის სხვა
ეგზემპლარის ყვავილის მტერით.

ქსენოპლასტიკური ტრანსპლანტაცია —
იხ. ტრანსპლანტაცია.

ქხეროდერმა, ქხეროდერმია — კანის
ქრონიკული დაავადება, რაც გამოიხა-
ტება კანის სიმშრალით, პიგმენტა-
ციით, აქერცვლითა და დასკლომით.

ქხეროკლეისტოგამია — კლეისტოგამია,
რომელიც გამოწვეულია უკიდურესად
შშრალი (გვალიან) პირობებით.

ქხეროპეზოფიტები — მცენარეები, რომ-
ლებშიც ამოზინებენ მეზოფიტებისა
და მეზოქსეროფიტების შუალედ პი-
რობებს (ზოგიერთი მუხა, ფიჭვი და
სხვ.).

ქხეროზოფიზმი — მცენარის ორგანოე-
ბის მორფოლოგიური და ანატომიური
აგებულების თავისებურებანი გვილვა-
გამძლეობისა და ტენიანობის სიმცო-
რისაღმე შეგუებასთან დაკავშირებით;
მაგ., ფოთლის წვრილუქვრდიანობა,
დაძარღვის ხშირი ქსელი, ბაგეების
დიდი რაოდენობა, სქელი კუტიკულა
და მთელი რიგი სხვა ნიშნები, რომ-
ლებიც ქსეროფიტებისათვისაა დამა-
ხასიათებელი.

ქსეროფილები — სიმშრალის მოყვარული ორგანიზმები.

ქსეროფილური ორგანიზმები — იხ. ქსეროფილები.

ქსეროფიტები — მცენარეები, რომლებიც შეგუებული არიან მშრალ, ტენის მცირე რაოდენობით შემცველ, გვალვიან ადგილსამყოფელზე ცხოვრებას (უდაბნოს, ნახევარუდაბნოს და ეელის ბევრი მცენარე).

ქსეროფიტიზმი — იხ. ქსერომორფიზმი.
ქსეროფიტიდები — იხ. ქსერომეზოფიტები.

ქსეროფტალმია — თვალის დაავადება, რომლის დროსაც რქოვანას ეპითელიუმში იშლება, რასაც მოსდევს გარსის გასქელება და სიმშრალე; გამოწვეულია ვიტამინი A-ს ნაკლებობით.

ქსერომალოფიტები — იხ. პალოქსეროფიტები.

ქსილემა — მერქანი; ქსოვილთა კომპლექსი, რომლის მთავარი შემადგენელი ნაწილია წყლის გამტარი ელემენტები — ქუჩკლები. ქსილემის გზით ხდება არაორგანული სიკვები ნივთიერებების მოძრაობა ქვევიდან (ფესვებიდან) ზევით (ღეროსა და ფოთლებიდან).

ქსილომიონტები — გადაჭრილ ხეზე მობინადრე ორგანიზმები.

ქსილოზა — მცენარეში თავისუფალი სახით არსებული პენტოზის ჩვეულის მონოსაქარიდი, რომელიც გახევებული უჯრედების გარსის მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს; ხის შაქარი.

ქსილოზიდები — მცენარეები, რომლებიც წყლის მზარგს აგროვებენ მიწისქვეშა სპეციალურ წარმონაქმნებში.

ქსილოზიდუმი — მიწისქვეშა მსხვილი ვახევებული ლერო (მაგ., ასკილის, კოწახურის, თხილის და სხვ.).

ქსილოფაგი — მერქნის მკამელი (მთან-მთქველი) მიკროორგანიზმები.

ქსოვილი — ერთნაირი ფორმის, აგებულების, წარმოშობისა და გარკვეული ფუნქციის შემსრულებელი უჯრედების ჩვეუ.

ქსოვილბ კულტურა, ექსპლანტაცია — ცხოველური და მცენარეული ქსოვილის ხელოვნურად განვითარება, გაზრდა ორგანიზმის გარეშე; ამ გზით განვითარებული ქსოვილი.

ქსოვილური სითხე — სითხე, რომელიც მოთავსებულია უჯრედშორის სივრცეებში.

ქსოვილური ხუნთვა — ქსოვილებში მიმდინარე ქანგვითი პროცესი; ქსოვილებში მიმდინარე გაზთა ცვლა, ე. ი. უჯრედებისა და უჯრედშორისი ნივთიერებების მიერ ქანგბადის მოხმარება და ნახშირორჟანგის გამოყოფა.

ქსოვილური შეუთავსებლობის გენები — დონორის ანტიგენების გავლენით რეციპიენტში წარმოქმნილი ანტისხეულები, რომლებიც განაპირობებენ ქსოვილურ შეუთავსებლობას.

ქტენილია — მოლუსკების ზოგიერთი ჩვეულის (თაფხებიანები) სუნთქვის ორგანო, რომელიც წარმოადგენს ორფრთიან ლაყუნს. შედგება ღერაკისგან, რომლის ორივე მხარეს ლაყუნის ფურცლებია განლაგებული. ცხოველის მანტიის ღრუში ორივე მხარეს ერთი წყვილი ქტენილია მოთავსებული.

ქტენილიალური ლაყუნები — იხ. ქტენილია

ქტენოიდური ქერცლები — თხელი, ძელოვანი ფირფიტები დაკბილული უკანა კიდი (ძელიანი თევზების ბევრ წარმომადგენელში).

ქულა — 1. ზოგიერთი ფრინველის ახლადგამოჩეკალი, ნაზუმბულიანი წიწილა, ბარტყი. 2. გაბენტილი ბამბის ფთილა.

ქუჩმკერიცო მარცვლოვანები — იხ. ბუჩმკერიცო მარცვლოვანები.

ღ

ღერო — მცენარის ერთ-ერთი ძირითადი ვეგეტატიური ღერძული ორგანო, რომელსაც უმეტეს შემთხვევაში ახასიათებს რადიალური შინაგანი აგებულება, ჩვეულებრივ ხანგრძლივი კენწრული ზრდა სიგრძეზე, ფოთლებს გარკვეული წესით განლაგება და ფოთლის უბეში კვირტების წარმოქმნა. ტიპური მიწისზედა ღეროს დანიშნულებაა: გაადიდოს მცენარის ზედაირი დატოტვისა და ფოთლების უფრო მიზანშეწონილი განლაგების მეშვეობით; დააკავშიროს მცენარის ორი უმნიშვნელოვანესი ორგანო: ფესვი და ფოთლი ნივთიერებათა მიმოქცევისათვის.

ღერო ბუმბულისა — ფრინველის ბუმბულის ღერძის ზედა ნაწილი, რომელზედაც მარათა მიმაგრებული.

ღეროვანი თვალი — კიბოსნაირთა რთული თვალი, რომელიც ზის მოძრავ ღერაზე (გამონაზარდზე).

ღეროვანი სხეული — იხ. სოკოსებრი სხეული.

ღეროს ექსცენტრიულობა — მერქნის წლიური რგოლების უთანაბრო განვითარება (ერთ მხარეზე უფრო ძლიერაა განვითარებული ვიდრე მეორეზე), რის შედეგად გულგული მოქცეულია არა ღეროს ცენტრში, არამედ ერთ-ერთ კიდესთან ახლოს.

ღეროს მეორადი გამსხვილება, ხისქეში ზრდა — იხ. მეორადი გამსხვილება ღეროსი.

ღეროს მუხლი — იხ. მუხლი ღეროსი.

ღეროს შემორგოლვა — ღეროში ორგანულ ნივთიერებათა მოძრაობის გზების შესწავლის ერთ-ერთი ხერხი; ღეროს ქერქის რგოლური ამოჭრა.

ღეროფოთლიანი მცენარეები — იხ. უმაღლესი მცენარეები.

ღეროფოჩი — იხ. ფოჩი.

ღერძული ორგანო — 1. წერილ სისხლძარღვთა ხლართი, რომელიც ჩაფლუ-

ლია ჯირკვლევან ქსოვილში და აკავშირებს კანკელიანთა სხეულის ორალურ და ამორალურ მხარეზე განლაგებულ სისხლამტარ რგოლურ ძარღვებს. წარმოქმნის ამეზოციტებს და ასრულებს გარკვეულ როლს გამოყოფის პროცესში. 2. მცენარის ღერო და ფესვი.

ღერძული ჩონჩხი — ორგანიზმის საერთო ფორმის განმსაზღვრელი ჩონჩხი, მაგ., ხერხემლის სვეტი.

ღერძული ცილინდრი მცენარისა — იხ. სტელე.

ღვიძლი — საკმლის მომწვებელი ჯირკვავი, რომელიც ძუძუმწოვარ ცხოველებში გამოყოფს ნაღველს, გარდა ამისა ასრულებს ორგანიზმისათვის მთელ რიგ მნიშვნელოვან ფუნქციას: შაქრის შემცველობის რეგულიაციას, სისხლის გასუფთავებას შხამიანი ნივთიერებებისაგან და სხვა.

ღვიძლის კარხ ვენა — სისხლძარღვი, რომლითაც სისხლი ღვიძლში შედის.

ღია კონა — კონა, რომელშიც პროამბიუმისაგან (გარდა მარადი ქსოვილებისა) ვითარდება აგრეთვე წარმოშობი ქსოვილიც (კამბიუმიც) და გამსხვილების, ე. ი. ზომავში მატების თვისებაც აქვს. გვხვდება მერქნულ ორღონიანებში და წიწვოვანებში.

ღია მენჯი — ფრინველების მენჯის სარტულის აგებულება, როდესაც არ ხდება ბოქვენისა და საქლომი (ყეხის) ძელების ერთმანეთთან შეყრა და წარმოიქმნება გასასვლელი მკვარი გარით დაფარული კვერცხისათვის.

ღია სისტემა ხისხლის მიმოქცევისა — იხ. სისხლის მიმოქცევის ღია სისტემა.

ღია ფიტოტენონი და ახოცაიცია — მცენარეთა თანასაზოგადოება მიწისზედა იარუსების არასრული შეკრულობით.

ღია ჭურჭედილობკოვანი კონები — მცენარის გამტარი კონები, რომლებშიც წარმოქმნელი ქსოვილი მთლიანად

მარად ქსოვილად კი არაა გადაქცეული (როგორც ეს დახურულ ჭურჭელბოქოკიან კონებში), არამედ მისი ნაწილი განაგრძობს დაყოფას ქსილემისა და ფლოემას შორის, რაც იწვევს ღეროს სისქეში ზრდას. დამახასიათებელია ორლებნიანი და წიწვოვანი მცენარეებისათვის.

ლივი — მცენარის თესლის ემბრიონალური ნაწილიდან — ჩანასახიდან განვითარებული მომავალი მცენარე, რომლის ნორჩი ფესვი, ღერო და ფოთლები თესლში არსებულ მარჯვნივთვრებათა ხარჯზე იკვებება.

ლინლი — ფრინველის რბილი ნაქრტენი; გერმა.

ლილაში — 1. ახლად გამოჩეკილი შეუბუღბლავი ბარტყი. 2. ზოგი ძუძუმწოვარი ცხოველის ახალშობილი ნაწიერი.

ლრუ ვენები — მსხვილი ვენური სისხლძარღვები, ე. წ. ზედა და ქვედა ღრუ ვენა, რომელსაც ვენური სისხლი მიაქვს გულში.

ღრუბღრები—მარტივი იკვებულების მრავალუჯრედიანი, პარკისებრი სხეულის

მქონე ორგანიზმები, რომელთა სხეული არ არის დიფერენცირებული ქსოვილებად და ორგანობად და შედგება ორი ჩანასახოვანი შრისაგან—შიგნითა ენტოდერმისა და გარეთა ექტოდერმისაგან. ბინადრობენ ზღეებსა და მტკნარ წყლებში. გვხვდება როგორც ერთეული, ისე კოლონიური ფორმები.

ღრუბღრისებური ნივთიერება — ძელის ფაშარი ნივთიერება, რომელიც შედგება სხვადასხვა სისქის მრავალი ძელოვანი ხარისხისაგან, რომელთა შორის სივრცე ამოვსებულია ძელის ტვინით და სისხლძარღვებით.

ღრუბღრისებური პარენქიმა — იხ. ღრუბღრისებური ქსოვილი.

ღრუბღრისებური ქსოვილი — ფოთლის ფირფიტის რბილობის ერთ-ერთი შემადგენელი ქსოვილი, რომელიც ქვედა კანთან მდებარეობს და შედგება ქლოროფილის შემცველი, ფაშარად განლაგებული, მომრგვალო უჯრედების 2—7 შრისაგან. მას ფაშარ ქსოვილსაც უწოდებენ.

ღრუბ სითხე — იხ. სითხე ღრუსი.

ყ

ყბამკერდი — იხ. თაყმკერდი.

ყბაფხები — უმაღლესი კიბოების (მღინარის კიბო) მკერდის პირველი სამი უწყვეტის კიდურები, რომელიც ხელს უწყობს საკვების დაკერას და პირისაკენ მიწოდებას; მათ მაქსილაობღებსაც უწოდებენ.

ყბაყურა ჭირკვალი — ყველაზე დიდი სანერწყვეე ჭირკვალი, რომელიც მდებარეობს ყურის ნიჟარის წინ და ოდნავ ქვემოთ.

ყბები ცხოველებისა — საკმლის დამკერი და დამქუცამაცბელი ორგანო.

ყბისქვეშა ჭირკვალი — წყვილი სანერწყვეე ჭირკვალი, რომელიც მდებარეობს ყბის ქვეშა ფოსოში.

ყვლის ჭირკვლები — ზოგიერთი მრგვა-

ლი ქიის გამომყოფი ორგანო, რომელიც ერთი გიგანტური უჯრედითაა წარმოდგენილი.

ყვავილების სიხუტუხე, სიჭრჭრუხე — გვირგვინის ფურცლების რიცხვის არანორმალური გადიდება ყვავილში. მეტწილად ეს ხდება მტერაინების, ზოგჯერ კი ნაყოფფოთლების გვირგვინის ფურცლებად გადაქცევის შედეგად (ვარდი, იორდასალში, ხაშხაში და სხვ.).

ყვავილდი — ყლორტის ნაწილი (ორი ან მრავალი ყვავილით), რომელზედაც ყვავილების გარდა მხოლოდ მფარავი ფოთლები ან თანყვავილდობა განვითარებული და მოკლებულია ტიპიურ ვეგეტატიურ ფოთლებს.

ყვავილთანი — იხ. თანყვავილი.

ყვავილი — სქესობრივი გამრავლების ორგანო თესლოვან მცენარეებში; მას თესლით გამრავლების ორგანოსაც უწოდებენ. მორფოლოგიურად ყვავილი არის დამოკლებული, ზრდაშეზღუდული, დაუტოტავი ყლორტი, რომლის ფოთლებს სახე აქვს შეცვლილი სქესობრივ გამრავლებასთან დაკავშირებით, რაც აქვე ყვავილში ხდება და თესლების განვითარებით მთავრდება.

ყვავილის დიაგრაფა — ყვავილის ნაწილების სქემატური პროექცია პირიზონტალურ სიბრტყეზე; ჯამის ფოთლებს გამოსახვენ ქედიანი ფრჩხილით; გვირგვინის ფურცლებს — მრგვალი ფრჩხილით; მტკრიანებს — გაუხსნელი სამტკრის განივი კრილით; გინეცეუმს კი ნასკვის ან ნასკვების (თუ ყვავილში რამდენიმე ბუტკია) განივი კრილით.

ყვავილის დინგი — ბუტკოს ზედა, გაფართოებული ნაწილი, რომელიც ჩვეულებრივ სვეტზე ზის; თუ სვეტი არაა განვითარებული, მაშინ დინგი უშუალოდ ნასკვზე ზის, ე. ი. მჯდომარეა. მისი დანიშნულებაა მტკრის მარცვლების მიღება.

ყვავილის ზედა კილი — ყვავილის კილებიდან უფრო მომცრო კილი (მარცვლოვან მცენარეებში).

ყვავილის კილები — ყვავილზე შემოხვეული კილები, რომლებიც ყვავილსაფარს შეესაბამება, ჩვეულებრივ ორია: ზედა — უფრო მომცრო და ქვედა — შედარებით დიდი ზომის. ყვავილის კილები შემდეგში მტკრილად ნაყოფზეა შეზრდილი (მარცვლოვანებში).

ყვავილის მტერი — იხ. მტერი ყვავილისა.

ყვავილის სიფრიფანები — იხ. ლოდიკული.

ყვავილის ფოთლები — ყვავილის ნაწილები.

ყვავილის ფორმულა — ყვავილის აგებუ-

ლების მოკლე პირობითი აღნიშვნა; მორფოლოგიურად განსხვავებულ ნაწილებს (ჯამი, გვირგვინი, ანდროცეუმი, გინეცეუმი) აღნიშნავენ სათანადო ასოებით; ცალკეული წრის წევრთა რაოდენობას ციფრებით; წრის წევრთა შეზრდას ფრჩხილით, ამა თუ იმ ორგანოს რამდენიმე წრედ განლაგებას ნიშნით+და ა. შ.

ყვავილის ქვედა კილი — ყვავილის კილებიდან უფრო დიდი კილი, რომლის წვერზე ან ზურგზე ზოგჯერ ფხა ვითარდება (მარცვლოვან მცენარეებში).

ყვავილის ყუნწი — ღეროს ნაწილი (ყვავილსაქლომის ქვემოთ მდებარე), რომელზედაც ყვავილი ვითარდება; ზოგჯერ ყვავილის ყუნწი სრულიად განვითარებულია, ამ შემთხვევაში ყვავილი მჯდომარეა.

ყვავილის წარმოშობის ფოლიარული თეორია — ეს თეორია გამომდინარეობს ჯერ კიდევ ე. გოეთეს მიერ წამოყენებული მოსაზრებიდან, რომლის მიხედვით ყვავილი სახეცვლილი ყლორტია, სადაც ყველა წვერი, გარდა ყვავილსაქლომისა, სახეცვლილ ფოთლებს წარმოადგენს.

ყვავილობა — პერიოდი მცენარის სიცოცხლეში დაწყებული პირველი ყვავილის გაშლიდან უკანასკნელის დაყვავილებამდე.

ყვავილოვანი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ყვავილს იწვეთარებენ (ფარულთესლოვანი მცენარეები).

ყვავილსაფარი — ფარულთესლოვან მცენარეთა ყვავილის — მტკრიანებისა და ბუტკოს მფარავი, სახეცვლილი ფოთლები; შედგება ჯამისა და გვირგვინისაგან. არჩევენ მარტივ და ორმაგ ყვავილსაფარს (იხ. ცალკე).

ყვავილსაქლომი — ტორუსი; ყვავილის ღერაქული ნაწილი; ყვავილის ყუნწის ცოტად თუ მეტად გაგრძელებული და გაფართოებული ნაწილი, რომელზედაც ყვავილია მოთავსებული.

ყველაფრის მჭამელი ცხოველები — ცხო-

ველები, რომლებიც იყვებებიან როგორც მცენარეული, ისე ხორცეული საკვებით.

უერული — დაკოდლი მამალი; სუქდება უკეთესად და ხორცილ უფრო გემრიელი აქვს.

უეთილი იოგები — იხ. რკალებსშორისი იოგები.

უეთილქანიანთა რახა — მონღოლოიდური რახა; ადამიანთა ერთ-ერთი ძირითადი რახა (იხ. რახა).

უეთილი სხეული — საკვერცხეში, მომწიფებული ფოლიკულის გასკდომის ადგილას განვითარებული უეთილი პიგმენტის შემცველი ქღე. წარმოადგენს ადამიანისა და ზოგიერთი ცხოველის დროებით ენდოკრინულ (შინაგანი სეკრეციის) ჩირკვალს.

უეთილი ხალი — თვალის ბადურას შუა მონაკვეთი, რომელიც მხედველობის სიმახვილისა და სიძლიერის პუნქტს წარმოადგენს.

უეთი — კვერცხუჩრედის (კვერცხის) შემადგენელი ნაწილი, რომელიც მდიდარია სამარაგო საკვებ ნივთიერებით; კვერცხის გული.

უეთრის ბუშტი — ჩანასახის ძლიერ გაგრძელებული ნაწლავის ღრუ, რომელიც საკვები ნივთიერებით — ყვით-რიითაა ამოვსებული.

უეთრის უჩრედები — საკვები ნივთიერებით მდიდარი უჩრედები, რომლებიც ხმარდება ჩანასახს (ჯამოსაკვეთად) განვითარების დროს.

უია — მბგერავ იოგებს შორის არსებული სივრცე, რომელშიც ხდება ამოსუნთქული ჰაერის ნაკადის გავლა ხმის წარმოქმნისას და სუნთქვის დროს.

უინაგამძლეობა — მცენარის უნარი გაუძლოს 0°-ზე დაბალ ტემპერატურას, ე. ი. ყინვას (იხ. ზამთარგამძლეობა, სიცივეგამძლეობა).

უინვანახარი — ხის მერქნის სივრცით ნაბრალეში, რომლებიც წარმოიქმნება ტემპერატურის მკვეთრი მერყეობის შედეგად ზამთარში.

უიფლიხანდი — ახალშობილის თავის ქალას შეუზრდელი შემაერთებელქსოვილოვანი წარმონაქმნი, რომელიც მღებარეობს თხემის ძვლების შეყრის ადგილზე.

ულორტი-ნორჩი ღერო, რომელიც ივითარებს ფოთლებს (ტიპიურს თუ სახეცილილს); ბალახოვან მცენარეთა ღერო ამავე დროს ყლორტისა წარმოადგენს. ხეების, ბუჩქებისა და ნახევრად ბუჩქების ყლორტებს კი ერთი და ორწლიანი შეფოთილი ტოტები წარმოადგენს.

უნოსვის ანალიზატორი — ადამიანისა და ხერხემლიან ცხოველთა ნერვულ წარმონაქმნთა სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს ყნოსვითი გაღიზიანების მიღებასა და მის ანალიზს.

უოჩი — დაუყოღავი მამალი ცხვარი; ვერძი.

უურძნის შაქარი — იხ. გლეჯოზა.

უ

უალითა — იხ. კალიბტრა.

უალითისებური ავადმყოფობა მარცხლოვანებისა — იხ. მარცხლოვანთა უალითისებური ავადმყოფობა.

უაშბი — საერთო სახელწოდება რუდერალური მცენარეებისაგან შექმნილი დაჭრუფებისა, რომელიც გვხვდება დანაგვიანებულ, დაუსახლებელ ან საცხ-

ოვრებელ ადგილების ახლოს.

უაშნარი — იხ. შამბი.

უარდის ბუშტი — ცვალებადი ტევადობის ტომრისმაგვარი კუნთოვანი ღრუ ორგანო, რომელშიც შარდი გროვდება.

უარდის წარმოქმნა — სისხლიდან ცულების ცელის საბოლოო პროდუქტ-

ბის გამოყოფა თირკმელების მიერ.

შარლოვანა — ორგანული შენაერთი; ცილოვანი ცელის ერთ-ერთი ბოლო პროდუქტი ადამიანისა და ცხოველის ორგანიზმში.

შარლხადენი არხი — არხი, რომლითაც შარდი გამოიყოფა გარეთ შარდის ბუშტიდან.

შარლ-ხახქენო სიხტემა — ადამიანის, ხერხემლიანი და ზოგიერთი უხერხემლო ცხოველის გამოყოფი (საშარდე) და სსაქვეს ორგანოების ერთობლიობა.

შარლხაწეთი — კუნთოვან-ფიბროზული მილაკი, რომელიც გამოდის თირკმლის შეზნეილი მხრიდან (თირკმლის მეჩქიდან) და უერთდება შარდის ბუშტს. შარლხაწეთში განუწყვეტლივ წვეთავს თირკმელებში წარმოქმნილი შარდი, რომელიც შემდეგ ჩაედინება შარდის ბუშტში.

შარპის ბოჭკოები — ელასტიური ბოჭკოების წვრილი კონები, რომლებიც ძელისაზრდელიდან გადის ძელის ნივთიერებაში.

შაქარი — ორგანული ნივთიერება, რომელიც მიეკუთვნება ნახშირწყლებს (ოქსალდეჰიდები და ოქსიკეტონები). ფართოდაა გავრცელებული ცხოველურ და მცენარეულ ორგანიზმებში, როგორც თავისუფალ მდგომარეობაში, ისე სხვა ნივთიერებების შენაერთებში. წარმოადგენს ცოცხალი ორგანიზმის ენერჯისა და სხვადასხვა ორგანული ნაერთების შექმნის წყაროს.

შაქროვანი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც შედარებით დიდი რაოდენობით აგროვებენ (შეიცავენ) შაქრებს (შაქრის კარხალი, შაქრის ლერწამი და სხვ.).

შაშხვა — იხ. შებოლვა.

შებოლვა — კვამლში გამოყვანა, შაშხვა; ხორცის, ფეხვის და სხვა პროდუქტების დაკონსერვების ერთ-ერთი ხერხი; შებოლვისას სქელ კვამლში მოთავსებული პროდუქტი ოქლეწება კრეზოტით, ფენოლებით, ფორმალდეჰი-

დით, ძმარმჟავით და სხვა ნივთიერებით, რომელიც აძლევს მას სპეციფიკურ გემოს და იცავს გაუქუებისაგან. ასხეაებენ ცივ (32°-მდე ტემპერატურაზე) და ცხელ (140°-მდე) შებოლვას.

შებუსვა მცენარისა — სხედასხვაეგარი გამოწარმების—ზუსუსების არსებობა ბევრი მცენარის კანზე, ფიჭობენ, რომ შებუსვა მიუთითებს მცენარის ტენის ნაკლებობისადმი შეგუებაზე.

შეგრძნება — გაღიზიანების აღქმა კანის, კუნთების ან შუესების ზედაპირზე მდებარე რეცეპტორების გზით შეხებით ან დაწოლით.

შეგრძნების ზღვარი — გაღიზიანების მინიმალური ოდენობა რომლის დროსაც წარმოიქმნება შეგრძნება.

შეგუება — ორგანიზმის ცვლილება (შეცვლა) მისი საცხოვრებელი პირობების შესაბამისად.

შედარებით ანატომია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს სხედასხვა ჩვეულის ორგანიზმთა აგებულებას და მათ ურთიერთ შედარების გზით ოძლეთა მასალას გადაწყვეტით ამ ორგანიზმთა მსგავსებისა და ადგილის საკითხი ევოლუციურ სისტემაში.

შეთესვა — სათიბებისა და საძოვრების გაუმჯობესების საშუალება. ხდება როგორც თანსაზოგადობაში არსებული მცენარეების, ისე სხვა მცენარეთა თესლების შეთესვით კორლისა და ნიადაგის ზედაპირის დაურღვევლად ან მცირედი დარღვევით.

შეთესმებალობა — ადამიანისა და ცხოველის ორგანიზმის უნარი გამოიყენოს თავისი ცხოველყოფილობისათვის საკვებიდან მიღებული საყუათო ნივთიერებანი.

შეჯავება — ნერვული პროცესების ერთი ძირითადი ფორმა — ნერვული ცენტრებისა და მუშა ორგანოების შეჩერება. შეჯავებისას გაღიზიანების მოქმედებაზე პასუხად ან მცირდება აგზნების სილიდე ან სრულებით

ალარ ხდება ავზნების გარეგანი გამოვლილება.

შეკრული ფიტოცენოზი — მცენარეთა თანასაზოგადოება, რომლის ვარჯს (კრონს) ან ფესვთა სისტემას გააჩნია შეკრულობა თუნდაც ერთ იარუსში მაინც.

შეკრულობა ფიტოცენოზისა — სივრცის გამოყენების ხარისხი მცენარეთა ვარჯით და ფესვთა სისტემით მისი ვაზომებისას პროექციული დაფარულობის მეთოდით.

შეღაქი — ზოგი ტროპიკული ან სუბტროპიკული მცენარის ახალგაზრდა ყლორტის ფისი.

შემეგრთებელი ქსოვილი — ქსოვილი, რომელიც წარმოიქმნება მეზენქიმიდან (ემბრიონული ქსოვილი). სხვა ქსოვილებისაგან განსხვავებით შეიცავს უჯრედშორისი ნივთიერების დიდ რაოდენობას. აგებულების თავისებურებისა და ფუნქციების მიხედვით ასხვავებენ რამდენიმე სახის შემეგრთებელ ქსოვილს: ტროფიკული (სისხლი), ტროფიკულ - დამცველობითი (ფაზარი შემეგრთებელი ქსოვილი), მექანიკური (ძელოვანი, ხრტილოვანი ქსოვილი).

შემნაცვლელი ძვლები — ხრტილოვანი წარმონაქმნების შემნაცვლელი ძვლები, რომლებიც ფორმირდება ხრტილოვანი ქსოვილის ძელოვანი ქსოვილით თანდათანობითი შეცვლით.

შემორგოლვა, რგოლის შეხმა — ცხოველების ნიშანდება, რგოლის და სხვა ნიშნის დადების საშუალებით, რომელიც გამოიყენება მიგრაციის გზის, გადაადგილების სიჩქარის და სხვა საკითხების დადგენისათვის ფრინველების, ძუძუმწოვრების, თევზებისა და სხვათა შესწავლის დროს.

შემწოვი კუჭი — ობობის წინა ნაწლავის უკანა გაფართოებული ნაწილი, რომელსაც გააჩნია მძლავრი კუნთები.

შემწოვი სისტემა მცენარისა — მცენარის ყველა ქსოვილი, რომელიც შთან-

თქავს წყალს შასში გახსნილი ნივთიერებებით, მაგ., ფესვის ბუსუსების ზონა.

შერეული კოლენქიმა — კოლენქიმის ერთ-ერთი სახე, როდესაც გასქელებას ადგილი აქვს ნაწილობრივ კუთხეებში და ნაწილობრივ სხვა ადგილებშიც.

შერეული ნერვი — ნერვი, რომელიც შეიცავს როგორც ცენტრიდანულ, ისე ცენტრისკენულ ნეირონებს და ავზნებას გადასცემს ორივე მიმართულებით.

შერეული ჩირკვალი — ჩირკვალი, რომელსაც აქვს როგორც შინაგანი, ისე გარეგანი სეკრეცია (მაგ., პანკრეასი).

შერეული მიბრბი — ჰიბრიდი, რომელიც ცალკეული ნიშნები წარმოადგენს შუალედურს შობლების ნიშნებს შორის, ე. ი. დომინირებას არა აქვს ადგილი.

შეუთავისებლობა — გამრავლების მოცემულ სისტემაში გამეტების შერწყმის დათარგუნვა, თუ ამის მიზეზი თვით გამეტის დეფექტი არაა.

შეუთავისებლობა პროტოპლაზმური — იხ. პროტოპლაზმური შეუთავისებლობა.

შეუცვლელი ამინომჟავები — ამინომჟავები, რომლებიც არ სინთეზირდება ადამიანისა და ცხოველის ორგანიზმში და მას ორგანიზმი ღებულობს გარედან საკვებ ცილებთან ერთად (ლეიცინი, მეთიონინი და სხვ.).

შეძენილ ნიშანთიხებთა დამემკვიდრება — შობლების მიერ სიცოცხლის პროცესში შეძენილი ნიშანთიხებების შთამომავლობაზე გადაცემა.

შეძენილი ნიშნები — ნიშნები, რომლებიც ორგანიზმს უკალიბდება სასიცოცხლო პირობების ზემოქმედების შედეგად ონტოგენეზის პროცესში.

შენვლილება — 1. სხედასხვა სქესის ინდივიდთა დროებითი ან ხანგრძლივი თანაცხოვრება რასაც თან ახლავს შეუღლება. უფრო ვიწრო გაგებით — სქესობრივი ურთიერთობა, კავშირი. 2. ქრომოსომათა კონიუგაცია.

შექმადობა, ძოვადობა — ცხოველის მიერ ამა თუ იმ მცენარისადმი უფრო მეტი ან ნაკლები უპირატესობის მიცემა მათი შექმნის ან ძოვის დროს. დამოკიდებულია მთელ რიგ პირობებზე: მცენარის ქიმიურ შემადგენლობაზე, მორფოლოგიურ თავისებურებაზე, განვითარების ფაზებზე, ცხოველის ხნოვანებაზე და სხვ.

შეხება — ცხოველური ორგანიზმის მიერ შეხების და წნევის აღქმა.

შეხების ორგანოები — შეხების შემგრძნები წარმონაქმნები კანში, ლორწოვან გარსში, კუნთებსა და მუცლებში.

შეხების უჯრედები — ფესხახსრიანთა სხეულის ზედაპირზე განლაგებული შეგრძნობიარე უჯრედები.

შეხადრილობა — გარკვეული სახეობის პოვნის (ყოფნის) სიხშირის ხარისხი თანასახოგადობაში.

შეჩვარება — ბუნებრივი ან ხელოვნური შეერთება ორი, გენოტიპურად განსხვავებული, გამეტისა განაყოფიერების დროს (პიბრიდიზაცია).

შეანის ვარსი — ნერვული ბოქვოს დერძული ცილინდრის გარეთა ვარსი.

შეიღეული ქრომოსომები — ქრომატიდები მიტოზის მეტაფაზის ან მეორე მეიოზის მეტაფაზის შემდეგ.

შიბლაიკი — ქსეროფილური ან ნახევრადქსეროფილური ფოთლომცენი, ჩვეულებრივად ეკლიანი ბუჩქნარი, რომელშიც ზოგჯერ მონაწილეობს აგრეთვე (მცირე რაოდენობით) ხეშეფოთლიანი მარადმწვანე ბუჩქებიც. მეტწილად გვხვდება ნატყევიარ ადგილებზე. გავრცელებულია ხმელთაშუაზღვის მხარეში, განსაკუთრებით იუგოსლავიაში, ბულგარეთში; გვხვდება ყირიმსა და კავკასიაშიც. ბევრი ბოტანიკოსი ჩვენს ქვეყანებს, ჩაგვეკლიანებს და კენკრიანებს შიბლაიკში აერთიანებს.

შიგანაყოფედი — მცენარის ნაყოფედის შიგნითა აპისებრი, ტუავისებრი ან გახეებული ნაწილი.

შიგასქესობრივი გადარჩევა — გადარჩევა, რომელსაც საფუძვლად უდევს ერთი სქესის შიგნით კონკურენტული ბრძოლა გამრავლების შესაძლებლობისათვის.

შიგაქიშობრივი შეჭვარება — ქვარედინი დამტვერვა ერთი ქიშის ფარგლებში.

შიგნითა პლაზმა — იხ. მეზოპლაზმა.

შიგნითა უჯრი — სმენისა და წონასწორობის ძირითადი ორგანო ხერხემლიან ცხოველებში. შედგება კარიბებისაგან, სამი ნახევარკალოვანი არხისა და ლოკოკინისაგან. წარმოადგენს სითხით გასებული ღრუებისა და ხეუეული არხების რთულ სისტემას, რისთვისაც ლაბირინთსაც უწოდებენ.

შიდამოღეულარული სუნთქვა — იხ. ინტრამოღეულარული სუნთქვა.

შიდახეობრივი ბრძოლა — არსებობისათვის ბრძოლის ერთ-ერთი ფორმა, როდესაც ბრძოლა (შეჩიბრი) წარმოებს ერთი და იგივე სახეობის ინდივიდებს შორის.

შიზოგონია — უსქესო გამრავლების ფორმა, რომლის დროსაც ინდივიდი იყოფა მრავალ შეიღეულ ორგანიზმად. დამახასიათებელია უმარტივესებისათვის (ზღვის ნივარისი ამება, კოკილია და სხვ.).

შიზონტი — შიზოგონიის გზით გამრავლებული ერთუჯრედიანი ორგანიზმის განვითარების სტადია (ზღვის ნივარისი ამების, კოკილიისა და სხვ.).

შიმალი — მოზარდი; თვითნათესი, რომელიც წამოზრდილია გაკათული ტყის შემნაცელებად.

შიშშილი, შიშშილობა — ადამიანისა და ცხოველის ორგანიზმის შდგომარობა საკეების სრული მიუღებლობის ან ისეთი რაოდენობით მიღების დროს, რომელიც ვერ აკმაყოფილებს ორგანიზმის მოთხოვნილებას.

შინაგანი განაყოფიერება — მდებარობითი და მამრობითი სასქესო უჯრედების შერწყმა მდებარის სასქესო გზებში ან ორსქესიან ინდივიდში.

შინაგანი გარემოს ქსოვილი — იხ. შემავრთებელი ქსოვილი.

შინაგანი მექანიკა ქრომოსომებისა — იხ. შინაგანი მოძრაობა ქრომოსომებისა.

შინაგანი მოძრაობა ქრომოსომებისა — ქრომოსომთა შიგნით მოძრაობის პროცესი, რომლის ეფექტი ვრცელდება მცირე მანძილზე; ასეთი მოძრაობა იწვევს ქრომოსომთა ფორმის შეცვლას (დარლინგტონი, 1937). ამავე გაგებით იხმარება ტერმინი, „შინაგანი მექანიკა“.

შინაგანი ნესტოები — იხ. ქოანები.

შინაგანი ხეკრეცია — ბიოლოგიურად აქტიურ ნივთიერებათა გამოყოფა ჭირკვლების ან რიგი ორგანოების მიერ უშუალოდ სისხლში ან ლიმფაში.

შინაგანი ხეკრეციის ჭირკვლები — იხ. ენდოკრინული ჭირკვლები.

შინაგანი ღრუ — იხ. ვისცერალური ღრუ.

შინაგანი ჩონჩხი — ძვლოვანი და ხრტილოვანი საყრდენი წარმონაქმნი, რომელიც მოთავსებულია სხეულის შიგნით (იხ. ჩონჩხი).

შინაური ფრინველები, ცხოველები — სხვადასხვა სახეობის ცხოველები და ფრინველები, რომლებიც მოშინაურებული პყავს ადამიანს სამეურნეო მიზნით (მსხვილი და წვრილი რქოსანი საქონელი, ცხენი, ღორი, აქლემი, ძაღლი, ქათამი, ინდაური, ბატი, იხვი და სხვ.).

შიშაჯი — იხ. შიშაჭი.

შიშაჭი — დედალი ცხვარი ერთიდან ორ წლამდე.

შიშველთხლოვანი მცენარეები — თესლოვანი მცენარეების ერთ-ერთი დიდი ჯგუფი, რომელთა თესლკვირტები (შეგასპორანგიუმები) და შემდგომი თესლებიც ჩუაულებრივ ღიად (შიშვლად) სხედან შეგასპოროფილებზე (სათესლე ქერქლებზე). მათ ეკუთვნის თესლიანი გვიმრები, საგოვანები, ბენეტრტალები, წიწვოვანები და სხვ.

შიოკი — ნერვული სისტემის აგზნებალობის მკვეთრი დაქვეითება, რაც გა-

მოხიბება ორგანიზმის ფუნქციების საერთო მძიმე მოშლილობით; შედეგია ძლიერი ფიზიკური დაზიანების ან ფსიქიკური შერყევისა.

შოლტები — გრძელი, პროტოპლაზმური ძაფები, რომლებიც წარმოადგენს ზოგიერთი უმარტივესი ორგანიზმის (შოლტიანები) მოძრაობის ორგანოებს. შოლტები გააჩნია აგრეთვე ზოგიერთი მრავალუჯრედიანი ორგანიზმის უჯრედებს.

შორსხედველობა — თვალის დეფექტი, რომელიც ხასიათდება იმით, რომ ადამიანი კარგად ხედავს შორსმყოფ საგნებს, მაგრამ ცუდად არჩევს ახლოსმყოფ საგნებს. გამოწვეულია თვალის კაილის დამოკლებით ან ბროლის ამონევილობის შემცირებით, რის შედეგადაც ახლო საგნების გამოსახულების მთავარი ფოკუსი ბადურის უკან წარმოიქმნება. ამ ნაკლის გამო სწორება ხდება ორმხრივ ამონევილობი მინიანი სათვალეებით.

შოხრა — იხ. სოგრა.

შრაბა — იხ. სკრები.

შტამბი — ხემცენარეთა ღეროს ნაწილი ფესვის ყელიდან პირველ დატოტვამდე.

შტამბი — მიკროორგანიზმების სუფთა კულტურა.

შუა მკერდი — მწერების სხეულის მკერდის განყოფილების მეორე ანუ შუა სეგმენტი.

შუა ნასკვი — ნასკვი, რომელიც მდებარეობს ჩაზნექილი, ქოთნისებური ყვივისაჯლომის ძირში, მაგრამ არ არის მასთან მთლიანად შეზრდილი, ყუვილის დანარჩენი წვერები კი მიმაგრებულია ნასკვის წვერის ღონეზე.

შუა ნაწლავი — კუჭ-ნაწლავის შუა განყოფილება, დაწყებული კუჭიდან სწორ ნაწლავამდე.

შუა ტვინი — ადამიანისა და ხერხემლიანი ცხოველების თავის ტვინის ერთ-ერთი განყოფილება.

შუა ყური — დაფის აპკის უკან მდება-

რე ღრუ, რომელშიც განლაგებულია სამი სასმენი ძეგლი: ჩაქჩი, გრდევლი და უზანგი.

შუალედი მარჩენალი, მახინძელი — ცხოველი, რომელშიც დროებით ცხოვრობს პარაზიტი და ხდება მისი ლარვის სტადიის განვითარება (საპირისპიროდ ძირითადი მასპინძლისა, მარჩენალისა, რომლის სხეულშიც ხდება პარაზიტის ზრდა-განვითარება და სქესობრივად მომწიფება). 2. მცენარე, რომელზედაც გადიან თავისი განვითარების ციკლის ნაწილს ეხნგა სოკოები.

შუამავლის მეთოდი — ეს მეთოდი შეიმუშავა ი. მიჩურინმა სისტემატიკურად დაშორებული სახეობების შეუჭვარებლობის დასაძლევად; მდგომარეობს იმაში, რომ თუ ორი რომელიმე სახეობა არ ექვარება ერთმანეთს, მაშინ ერთ-ერთ მათგანს აქვარებენ რომელიმე მესამეს, რომელსაც ორივე სახეობა ექვარება; მიღებულ პიბჩიდს, „შუამავალს“ შექვარების დიდი უნარი აქვს და მას წარმატებით აქვარებენ მეორე სახეობას.

შუამდებარე ტვინი — ადამიანისა და ხერხემლიანი ცხოველების თავის ტვინის ერთ-ერთი განყოფილება.

შუანახკვიანი ყვავილი — ყვავილი, რომლის ნასკვი მდებარეობს ჩაზნექილი,

ქოთნისებური ყვავილსაქლომის ძირში, მაგრამ არ არის მასთან მთლიანად შეზრდილი; ყვავილის დანარჩენი წევრები კი მიმაგრებულია ნასკვის წვერის ღონეზე.

შუანები — სპილოს გრძელი კბილები.

შუანაძვილი — იხ. დიაფრაგმა.

შუმლიანსკის კასულები — თირკმლის კასულები, რომლებიც წარმოადგენს ნეფრიდიული მილაკების ფილასებრ გაფართოებულ ყრუ დაბოლოებებს. პირველად აღმოაჩინა შუმლიანსკიმ 1793 წელს; ზოგჯერ მათ ბაუმანის კასულებსაც უწოდებენ, ვინაიდან ხელმოკრედ აწერილი იყო ბაუმანის შვიკ 1840 წელს.

შხამიანი კბილები — შხამიანი გველების ზედა ყბაზე განვითარებული ერთი ან ორი წყვილი დიდი ზომის კბილი, რომელსაც აქვს წვრილი მილისებრი ღრუ, რომლითაც შხამი ჩადის ნაკბენში.

შხამიანი მცენარეები—მცენარეები, რომლებიც შეიცავენ ისეთ ნივთიერებებს, რომლებიც იწვევს ცხოველების და ადამიანის მოწამვლას ან სიკვდილს.

შხამიანი ქიკელები — ქიკელები, რომლებიც გამოყოფენ შხამიან (მომწამველ) ნივთიერებებს, რომლებითაც ცხოველი იცავს თავს ან თავს ესხმის სხვას (გველებში, მწერებში და სხვ.).

ჩ

ჩაგახი — ადამიანის მძიმე ავადმყოფობა, რომელიც გავრცელებულია სამხრეთ ამერიკაში. გამოწვეულია ერთ-ერთი ტრიპანოზომა; გადამტანია ბალღინჯოს ერთ-ერთი სახეობა.

ჩაღის ღერი — იხ. წველი.

ჩამატებითი ანუ ჩართული ზრდა — იხ. ინტერკალარული ზრდა.

ჩამატებითი ანუ ჩართული ნეირონები — ნერვული უჯრედები, რომელთა მორჩები არ გამოდიან ამა თუ იმ ცენ-

ტრალური ნერვული განყოფილებიდან და რომლებსაც არ გააჩნია უშუალო კავშირი არც რეცეპტორებთან და არც ეფექტორებთან.

ჩამტანი ფეხვი — იხ. ჩამწვეი ფესვი.

ჩამწვეი ფეხვი — ფესვი, რომელსაც აქვს დამოკლების და ღეროს ძირის მიწაში ჩატანის (ჩათრევის) უნარი, მაგ. ხახვის, ზაფრანას, წყალკრეფიას და სხვ. ფესვი.

ჩანახაზი — 1. პირველადი სტრუქტურა,

ან უკრელების ჭკუფი, რომლიდანაც იწყება ორგანოების ან სხეულის ნაწილების განვითარება. 2. ცხოველებსა და ადამიანში — განვითარების ადრეულ საფეხურზე მყოფი ორგანიზმი კვერცხიდან დაწყებული გარემო პირობებთან აქტიური ურთიერთობის დამყარებამდე (დამოუკიდებელ კვებაზე, სუნთქვაზე, და სხვ. გადასვლა). ე. მცენარეებში, მაგ., გვიმრანაირებსა და თესლოვანებში — საწყისი ეტაპი მათი განვითარებისა — ონტოგენეზისა.

ჩანასახის დისკო — იხ. ჩანასახოვანი დისკო.

ჩანასახის ეპითელიუმი — ქსოვილი, რომელიც ქმნის საკვერცხის გარეთა ფენას.

ჩანასახის პარკი — ფარულთესლოვანი (ყვავილოვანი) მცენარეების ნასკეში განვითარებული პირველადი ერთბირთვიანი წარმონაქმნი, რომელშიც, ბირთვის დაყოფის პროცესში, წარმოიქმნება კვერცხუჯრედი, სინერგოლიტი, ანტიპოდები და მეორეული ბირთვი; მეგასპორა; მაკროსპორა.

ჩანასახის პარკის ცენტრალური უჯრედი — ჩანასახის პარკის მეორეული ბირთვისა და მის ირგვლივ არსებული პროტოპლაზმისაგან შექმნილი უჯრედი.

ჩანასახოვანი განვითარება — იხ. ემბრიონული განვითარება.

ჩანასახოვანი გარსები — ამნიოტების ჩანასახოვანი გარსები (ამნიონი, ქორიონი, ალანტიონი). იხ. ამნიოტები.

ჩანასახოვანი გზა — ჩანასახის პირველადი სასქესო უჯრედების თანმიმდევრული დაყოფა, რომელიც მთავრდება ზრდასრული ორგანიზმის ფუნქციონალურად უნარიანი გამეტების წარმოქმნით. ცნება ჩ. გ. შესახებ შემოიღო ა. ვეისმანმა თავისი თეორიის „ჩანასახოვანი პლაზმის უწყვეტობის“ დასასაბუთებლად.

ჩანასახოვანი დისკო — ჩანასახოვანი უკ-

რედების ჭკუფი კვერცხუჯრედის ერთ მხარეზე (ანიმალურ პოლუსზე) არასრული დანაწევრების დროს.

ჩანასახოვანი ეპითელიუმი — იხ. ჩანასახის ეპითელიუმი.

ჩანასახოვანი ზოლი — მწერების ჩანასახის განვითარებისას წარმოქმნილი უჯრედების ჭკუფი, რომლიდანაც შემდგომში ჩანასახოვანი ფურცლები ყალიბდება.

ჩანასახოვანი ლაქა — კვერცხუჯრედის ბირთვადი.

ჩანასახოვანი ორგანოები — ორგანოები, რომლებიც ცხოველს აქვს მხოლოდ განვითარების ადრეულ სტადიებზე, ზრდასრულ ფორმებს კი აღარ გააჩნია.

ჩანასახოვანი პლაზმა — იხ. ილიოპლაზმა.

ჩანასახოვანი უჯრედები — უჯრედები, რომლებიც ემსახურებიან წარმოქმნასა და გამრავლებას. არჩევენ: უსქესო ჩანასახოვან უჯრედებს ანუ სპორებს და სასქესო ჩანასახოვან უჯრედებს ანუ გამეტებს.

ჩანასახოვანი ფურცლები — კვერცხის განვითარებისას დანაწევრების შედეგად წარმოქმნილი უჯრედების შრეები, რომლებიდანაც ჩანასახის ორგანოები ვითარდება. ცხოველთა უმრავლესობას აქვს სამი ჩანასახოვანი ფურცელი: გარეთა — ექტოდერმა, შიგნითა — ენტოდერმა და შუა — მეზოდერმა; ღრუბელებსა და ნაწლავ-ღრუიანებს კი ორი — ექტოდერმა და ენტოდერმა.

ჩანასახოვანი ღინღლი, ბუსუსი — პირველადი თმა, რომლითაც დაფარულია ადამიანის ჩანასახის მთელი სხეული მუცელში ყოფნის უკანასკნელ თვეებში.

ჩანგისებრა ფოთოლი — ფრთისებრ დაკეთილი ფოთოლი, რომლის კენწრული ნაკეთი მნიშვნელოვნად აღემატება გვერდით ნაკეთებს (შალვის, თალგამის ქვედა ფოთლები).

ჩანვლისებრი ქირკვალი — შინაგანი სეკრეტის ქირკვალი ხერხეშლიან ცხოველებსა და ადამიანში. მისი ფუნქციური მნიშვნელობა საბოლოოდ არ არის დადგენილი. ადამიანში ფუნქციონირებს ძირითადად ბავშვობის ასაკში სქესობრივ სიმწიფემდე, შემდეგ კი განიცდის ე. წ. უკუგანვითარებას. ფიქრობენ რომ მის მიერ გამოყოფილი ჰორმონი ბავშვობის ასაკში აფერხებს სასქესო ქირკვლების განვითარებას.

ჩანთა — 1. იხ. ასკები. 2. ისლების მდებარებით ყვავილზე შემოხვეული მფარავი ფოთლების ნაპირების შეზრდის შედეგად წარმოქმნილი ღრუ, რომელშიც მოთავსებულია ბუტკო 3. ჩანთიანი ძუძუმწოვარი ცხოველების (კენგურუ) სარძევე ქირკვლების ახლოს მუცელზე წარმოქმნილი კანის ნაკეცი, რომელშიც დედა-ცხოველი ათავსებს თავის ახალშობილ უსუსურ შვილს.

ჩაპარალი — სუბტროპიკული ბუჩქნარების ფორმაცია, რომელიც შექმნილია მარადმწვანე მუხისა და სხვა ბუჩქებით. გვხვდება კალიფორნიაში, მექსიკაში.

ჩართული ზრდა — იხ. ინტერკალარული ზრდა.

ჩართული მერისტემა — იხ. ინტერკალარული მერისტემა.

ჩასუნთქვა — ჰაერის შესვლა ფილტვებში სასუნთქი გზებით გულ-შეკრდის ღრუს მოცულობის გადიდებისას.

ჩაქუჩი — ერთ-ერთი სასმენი ძვალი ძუძუმწოვარი ცხოველების შუა ყურის ღრუში განლაგებული სამი სასმენი ძვლიდან. ებჭინება რა დიფის აქს, ჩაქუჩის საშუალებით ხდება რხევების გადაცემა დიფის აქიდან შიგნითა ყურისაკენ.

ჩიქია კლათები — ლეიძლის ზავების, კერძოდ მარშანციას, ვეგეტატიური გამრავლების ორგანო, რომელიც თალუსის ზედა მხარეზეა განლაგებული;

წარმოადგენს პატარა ზომის თალუსის მაგვარ წარმონაქმნს, რომელშიც დიდი რაოდენობით ვითარდება მარშანციას ე. წ. ჩიქია კვირტები; ეს უკანასკნელი ადვილად მიაქვს წვიმის ნაკადს და ხელშემწყობ პირობებში მოხვედრისას ახალ თალუსს წარმოქმნის.

ჩიქია კვირტები — ზოგიერთი სპოროვანი მცენარის (გეომრის, შეიტის) ფოთლებზე წარმოქმნილი დამატებითი კვირტები, რომლებიც დეამცენარეიდან ჩამოვარდნის შემდეგ ლეგდებიან და ახალ მცენარეს აღწევენ საწყისს.

ჩინჩო — მზესუმზირის, ფეტვის და სხვა მცენარეთა თესლის გარეთა კანი, რომელიც მიიღება მათი ცხვის (დაფშენის) შედეგად.

ჩითილი — სათბურებში და კვალსათბურებში გამოზრდილი მცენარეები (ჩვეულებრივ ბოსტნეული მცენარეები), რომლებსაც შემდეგ ღია გრუნტში რგავენ.

ჩირგვი — მრავალწლოვან მცენარეთა ფორმა, რომელთა სიმაღლე ვერ აღწევს 0,5 მ-ზე მეტს (ლურჯი მოციცი, წითელი მოციცი და სხვ.).

ჩიუვი — ფარისებრი ქირკვლის სიმსივნისებური გადიდება (ადამიანში).

ჩიუვის ქირკვალი — იხ. ჩანვლისებრი ქირკვალი.

ჩიჩხვი — ზოგიერთი ფრინველის (ქათამი, მტრედი და სხვ.) და უხერხემლო ცხოველის (რგოლიანი კიები, მწერები და სხვ.) საყლაპავი მილის გაფართოებული, ტომრისებური ნაწილი, რომელშიც გროვდება გადაყლაპული საკვები.

ჩლიქი — რქოვანი წარმონაქმნი, რომლითაც დაფარულია ზოგიერთი ძუძუმწოვარი ცხოველის (ჩლიქოსნების) ფეხის თითები. ჩლიქი თითებზე ბუნების ან ხუდის სახითაა ჩამოცმული და იცავს მათ დაზიანებისაგან მაკარგრუნტზე მოძრაობის დროს.

ჩლიქოსნები—*ბუქუმწოვარი* ცხოველები, რომელთა ოთხივე ფეხის თითების ბოლო დაფარულია ჩლიქით. ყველა მათგანი იკვებება მცენარეული საკვებით. თითოეულ ფეხზე თითების რაოდენობის მიხედვით არჩევენ კენტჩლიქიან და წყვილჩლიქიან ცხოველებს.

ჩონჩხი— მკერვიე წარმონაქმნების სისტემა, რომელიც შეადგენს ცხოველური ორგანიზმის მტკიცე საყრდენს. ჩონჩხი უზრუნველყოფს სხეულის ფორმის შენარჩუნებას და ემსახურება მას საყრდენად ყოველგვარი მდგომარეობის დროს. მასზე მიმაგრებული კუნთებით ჩონჩხი მონაწილეობს სხეულის მოძრაობაში; გარდა ამისა, ის

ასრულებს შინაგან ორგანოთა დამცველ ფუნქციას.

ჩონჩხი მცენარისა— მცენარის მექანიკური ქსოვილების ერთობლიობა.

ჩოჩორი— სახედრის (ვირის) ნაშიერი; ჩოკინა, ჩოკი, მუტრუკი.

ჩრდილისამტანი მცენარეები— ის. უმბროფიტები.

ჩრდილის მოყვარული მცენარეები— ის. სციოფიტები.

ჩქიფი— დანამატი უმდაბლესი კიბოების სხეულის ბოლოზე.

ჩხირები— ნერვული უჯრედების შექმნაში მონაწილე დაბოლოებანი, რომლებიც თვალის ბადურაშია განლაგებული. მათი საშუალებით ხდება სხვადასხვა სიძლიერის სინათლის შერევა.

ც

ცალკამტარიანები— ის. კლოაკიანები.

ცალმხრავი სპეციალიზაცია პროცესი — ორგანიზმის შეგუება, ევოლუციის პროცესში, განსაკუთრებულ სპეციფიკურ საარსებო პირობებთან, რასაც თან სდევს ნაწილი ორგანიზმის განვითარება და სხვა ორგანოთა ძლიერი რედუქცია.

ცალმხრავი ჰიბრიდიზაცია — ის. ჰიბრიდიზაცია ცალმხრავი.

ცალმხრავი ყვავილი — ის. ერთსქესიანი ყვავილი.

ცეაქსანტინი — ის. ზეაქსანტინი.

ცეარა — 1. ციტრუსების (ლიმონი, ფორთოხალი) ნაყოფის კანის (ნაყოფისაფრის) ზედა, შეფერილი ფენა. 2. ციტრუსების ნაყოფის გამხმარი კანი; იყენებენ როგორც ხანებლებელს საკონდიტრო და სხვ. ნაწარმში.

ცელოზოზა — დისპარიტი, რომელიც შედგება გლუკოზის ორი მოლეკულის ნაშთისაგან; შედის უჯრედნას შედგენილობაში; თავისუფალი სახით გვხვდება ზოგიერთი ხის წვენიში.

ცელოზლასტულა — ზოგიერთი ჰიდროიდულის ლარვი, რომელიც თავისი

აგებულებით ასლოს დგას ჩანასახის ერთშრიან სტადიასთან — ბლასტულასთან.

ცელოზი — სხეულის მეორეული ღრუ; ღრუ ცხოველის სხეულის ედელსა და შინაგან ორგანოებს შორის, რომელთაც გააჩნიათ ე. წ. ცელომური ეპითელიუმის უჯრედებისაგან შემდგარი საყუთარი კედლები. ვითარდება შუა ჩანასახოვანი ფურცლისაგან. დამახასიათებელია რგოლიანი ქიების, მოლუსკების, ქორღიანებისა და სხვ. ცხოველებისათვის.

ცელოზოლქმები — ზოგიერთი მრავალჯერაინი ქიის წამწამებიანი სასქესო ძაბრი, რომლის გზითაც სასქესო პროდუქტები გამოდის სხეულის სეგმენტებიდან გამოყოფილ ნეფრიდიულურ სისტემაში, შემდეგ კი გარეთ.

ცელოზური ეპითელიუმი — ეპითელიუმი, რომელიც ქმნის სხეულის მეორეული ღრუს — ცელოზის კედელს, და ცელოზურ სითხეს გამოაცალკევებს ყველა ქსოვილისა და ორგანოსაგან. მას პერიტონეალურ ეპითელიუმსაც უწოდებენ.

ელომური ნაშთები—სამედიცინო წურბელის სისხლის მიმოქცევის შემსრულებელი სისტემა, რომელსაც ლაკუნალურ სისტემასაც უწოდებენ.

ელომური ხითხე — სითხე, რომლითაც ამოვსებულია ელომი — სხეულის მეორეული ღრუ. მასში ჩვეულებრივ იმყოფება სხვადასხვა უჯრედული ელემენტები: ლეიკოციტები, ელიოციტები და სხვ., აგრეთვე ნივთიერებათა ცელის პროდუქტები.

ელოტელიუმი — იხ. ელომური ეპითელიუმი.

ელოლაჟა — ფერმენტი, რომელიც ახდენს ელულოზას — უჯრედანას ქილოლოზური ვახლეჩვის კატალიზს დასაქარად ელობიოზამდე.

ელოლარული ტიპი ენდოსპერმის განვითარებისა — იხ. ენდოსპერმის განვითარების ელოლარული ტიპი.

ელოლუოზა — 1. უჯრედანა; უჯრედისი; როთული ნახშირწყალი, რომელიც წარმოადგენს მცენარეული უჯრედის გარსის ძირითად შემადგენელ ნაწილს. 2. ნივთიერება, რომელსაც იღებენ ზოგიერთი მცენარის მერქნისაგან მისი ქიმიურად დამუშავების შედეგად; იყენებენ ქაღალდის, ხელოვნური აბრეშუმის, ასაფეთქებელი ნივთიერებებისა და სხვ. დასამზადებლად.

ეშენტიხის ჭირკვლები — ციბრუტელების, უღვაშეხიანი კიბოების და სხვა ცხოველის ჭირკვლოვანი წარმონაქმნები, რომლებიც გამოყოფენ წებოვან ნივთიერებას, რის მეშვეობითაც ცხოველი ემაგრება სუბსტრატს.

ენანაბიოზი — პროდუქტების დაკონსერვების ერთ-ერთი მეთოდი, რომელსაც საფუძვლად უდევს ლობის ბაქტერიების განვითარების ჩახშობა სხვა მიერობებით. მაგ., რძისშევაა ბაქტერიებისაგან რძისშევაის გამოყოფა ბოსტნეულის ჩამწნილების და საკვების დასილოსების დროს.

ენოარეალი — ტერიტორია, სადაც ამა თუ იმ სახეობას ენიჭება ცნობური

როლი და სადაც ის დიდი სიხშირით არის წარმოდგენილი.

ენობიონტი — ფიტოცენოზში მცხოვრები ინდივიდები.

ენობიუმი — ერთუჯრედიანი ცხოველების კოლონია, რომელშიც ფუნქციები დიფერენცირებულია ცალკეულ ინდივიდთა ჯგუფებს შორის.

ენოგამება — მრავალბირთვიანი გამება.

ენოგენეზი — 1. ორგანიზმის დროებითი შეგუება საარსებო პირობებთან ჩანასახოვან და ღრუელ სტადიაზე. 2. ღრუელული ან არასწორი განვითარება, რაც გამოიხატება ბიოგენეტიკური კანონებთან გადახრით და ხასიათდება ისტორიული განვითარების გარკვეული სტადიების გამოვარდნით ან მეტამორფოზის განსაკუთრებული სტადიების ჩართვით. 3. იხ. ფიტოცენოგენეზი.

ენოგენეზური მწკრივები — ენოდინამიურად ერთმანეთთან დაკავშირებული ფიტოცენოზების მორიგეობა რომელიმე ლანდშაფტში.

ენოგენია — გეობოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს მცენარეთა თანასაზოგადოებების განვითარებას დროში.

ენოგეოგრაფია — გეობოტანიკის დარგი, რომელიც სწავლობს ფიტოცენოზთა განაწილების კანონზომიერებებს დედამიწის ზედაპირზე.

ენოდინამიკური არეალი — არეალი, როდესაც სახეობის მიერ შექმნილი ცენოზი წვეტილადაა გავრცელებული.

ენოზი — თანასაზოგადოება; იგივეა რაც ბიოცენოზი; იხ. ბიოცენოზი, ფიტოცენოზი, ზოოცენოზი.

ენოზიგოტა — ზიგოტა, რომელიც წარმოქმნილია ენოგამეტების (მრავალბირთვიანი გამეტების) შეარწყმის შედეგად.

ენოკარპული განეუფი — გინეკეუმი, რომელიც წარმოქმნილია რამდენიმე შეზრდილი ნაყოფფოთლისაგან; ნაყოფფოთლების შეზრდა ჩვეულებრივ

ქვეყიდან ზევით ხდება და შეიძლება გავრცელდეს მხოლოდ ნასკვზე (მიხაკისებრში), ან ნასკვზე და სვეტის ქვედა ნაწილზე ან მთლიანად დინგამდე (რთულყვავილოვნებში).

ცენტროტომი — ეკოტიპი, რომელიც მკიდროდა ფოტოცენოზურ გარემოსთან დაკავშირებული.

ცენტროპულაცია — ერთი სახეობის ინდივიდთა ერთობლიობა თანასაზოგადოებაში.

ცენტოსაკე — რბილი გარსი, რომლითაც დაფარულია მარჯნის პოლიპების კოლონია; მასში ვადის არხები, რომლებიც ერთმანეთთან აკავშირებს ცალკეულ პოლიპსს ღრუს.

ცენტოკური ძალა — სახეობის უნარი დაიკავოს ესა თუ ის მდგომარეობა ცენტოში. დამოკიდებულია სახეობის ბიოლოგიაზე, ბიოტოპის პირობებთან შეგუებისა და არსებობისათვის ბრძოლის უნარზე.

ცენტოტიპი — ეკოტიპი, რომელიც დაკავშირებულია გარკვეულ მცენარეულ დაჯგუფებასთან (ფიტოცენოზთან); იხ. ფიტოცენტოტიპი.

ცენტოტიპური სპექტრი — სხვადასხვა ფორმაციაში ან ასოციაციაში პოპულაციის ცენტოტიპური როლის გამოსახვა გრაფიკებსა და ტაბულებში.

ცენტოტიპი — მრავალბირთვიანი პლანქტის მასა, რომელიც წარმოიქმნება უჯრედის მრავალჯივის დაყოფის შედეგად პლანქტის გაუყოფლად.

ცენტრალური კაფსულა — ორგანული კაფსულა, რომლითაც შემოფარგლულია სხივარების (Radiolaria) სხეულის ცენტრალური ნაწილი; პროტოპლანქტის ყოფს კაფსულშიწინათა და კაფსულგარეთა ნაწილად.

ცენტრალურ-კუთხური პლაცენტა — ნასკვის ბუდეების შიგნითა კუთხეებში, მდებარე პლაცენტა (დამახასიათებელია შროშანასებრთა, მაჩიტასებრთა და სხვ. წარმომადგენლებში).

ცენტრალური ნერვული სისტემა — ნერ-

ვული სისტემის ძირითადი ნაწილი, რომელიც შედგება თავის ტვინისა და ზურგის ტვინისაგან; აწესრიგებს ორგანიზმში მიმდინარე ყველა პროცესს და უთანხმებს მას გარემოს მუდამ ცვალებად პირობებს.

ცენტრალური სხეული — 1. ლურჯ-მწვანე წყალმცენარეების უჯრედების უფერული ნაწილი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია უჯრედის ტიპური ბირთვის ზოგიერთი თვისება. 2. იხ. ცენტროსომა.

ცენტრალური შეკავება — ცენტრალურ ნერვულ სისტემაში მიმდინარე აქტიური ნერვული პროცესი, რომლის დროსაც ხდება ნერვული ცენტრებისა და მუშა ორგანოების აქტიური შეჩერება.

ცენტრალური ცილინდრი — იხ. სტელე. **ცენტრიდანული ნეირონი** — ნეირონი (ნერვული უჯრედი), რომელიც აგზნებას ატარებს თავისა და ზურგის ტვინიდან სხვა ორგანოებისაკენ (პერიფერიისაკენ).

ცენტრიდანული ნერვი — ნერვი, რომელიც წარმოქმნილია ცენტრიდანული ნეირონების გრძელი მორჩებისაგან. ეს ნერვი აგზნებას ატარებს ზურგისა და თავის ტვინიდან სხვა ორგანოებისაკენ (პერიფერიისაკენ).

ცენტროლოები — უჯრედის ცენტრის — ცენტროსომის შემადგენელი ორი (ზოგჯერ ერთი) მეტად მცირე ზომის მუქადშეფერილი სხეულაკი.

ცენტროსკენული ნეირონი — ნეირონი, რომელიც აგზნებას ატარებს ორგანოდან (პერიფერიიდან) ზურგისა და თავის ტვინში.

ცენტროსკენული ნერვი — ნერვი, რომელიც წარმოქმნილია ცენტროსკენული ნეირონების გრძელი მორჩებისაგან. ეს ნერვი აგზნებას ატარებს სხვადასხვა ორგანოებიდან ანუ პერიფერიიდან ზურგისა და თავის ტვინში.

ცენტროტომი — მანქანა, რომელიც ცენტრიდანული ძალების მოქმედებით მე-

ქანიურად ყოფს ნარევეს შემადგენელ ნაწილებად; ციბრუტი.

ცენტროდესმა, ცენტროდესმოზა — ორ ცენტრიოლს შორის არსებული წარმონაქმნი, რომელიც შედგება ლაბოვანი ციტოპლაზმური ძაფებისაგან. მიტოზის დროს, როდესაც ცენტრიოლები მიემართება პოლუსებისაკენ, ცენტროდესმოზა გრძელდება და აქრომატინული თითისტარას ძაფებად გადაიქცევა.

ცენტროზომა — იხ. ცენტროსომა.

ცენტროლექციტადური კვარცხი — ფესხასხრიანთა ბევრი წარმომადგენლის კვარცხი, რომელშიც ყვითი თანაბრადაა განლაგებული.

ცენტროშერი — ქრომოსომის შევიწროებული ნაწილი, რომელზეც ემაგრება თითისტარას ძაფები; მიტოზისა და მეიოზის დროს ქრომოსომების ეს მონაკვეთი პირველი მიემართება პოლუსისაკენ.

ცენტროპლაზმა — 1. ლურჯმწვანე წყალმცენარეების უჯრედების პროტოპლაზმის ცენტრალური, უფერული ნაწილი. 2. პლაზმის პომოგენური „ბურთული“, რომელიც შემოხვეული აქვს ცენტრიოლს.

ცენტროსომა — უჯრედის ცენტრი; ცენტროზომა; უჯრედის ბირთვის ახლოს მდებარე ორგანოიდი, რომელიც შედგება ორი (ან ერთი) მომრგვალო ფორმის სხეულაქისაგან. მონაწილეობს უჯრედის არაპირდაპირი დაცოფის (მიტოზის) პროცესში.

ცენტროსფერები — სტრუქტურები, რომლებიც წარმოიქმნება ზოგიერთ ორგანიზმში ცენტროსომების ან ცენტრიოლების ნაცვლად. უჯრედში ცენტროსფერები ასრულებენ იმავე ფუნქციას, რასაც ცენტროსომები და ცენტრიოლები, მხოლოდ ისინი განლაგებულია მარტოოდენ თითისტარას პოლუსებზე ციტოპლაზმის მეტ-ნაკლებად მკვეთრად გამოჩნული მონაკვეთების სახით.

ცენტროსფერო — ციტოპლაზმის შემკერივებული მონაკვეთი, რომლის ცენტრშიც ცენტრიოლები იმყოფება. ცერებრალიზაცია — თავის ტვინის განვითარება.

ცერებრალური — ტვინისა. **ცერებრალური ნერვული განგლიონი** — მცირეჯაგრიანი ქიების (კიაყელას) თავის ნერვული განგლიონი, რომელიც მოთავსებულია წინა მესამე სეგმენტზე ხახის ზემოთ.

ცერებროსპინალური ნერვული ხისტემა — ნერვული სისტემის ზურგის ტვინისა და თავის ქალას ტვინის ნაწილი.

ცერებროსპინალური ხითხე — გამკვირვალე სითხე, რომლითაც ამოვსებულია ტვინის გარსებსშორისი შუალედები და მოთავსებულია ტვინის პარაკუჭების ღრუებსა და ზურგის ტვინის ცენტრალურ არხში.

ცერკარია — მწოველა ქიების (მაგ., ლეილის ოპირია) განვითარების ერთ-ერთი ლარვული სტადია, რომელიც მოსდევს რედიას; გააჩნია ორი მისაწოვარი და კული, რომლის საშუალებით წყალში მოძრაობს.

ცერკები — ზოგიერთი მწერის (ტარაკანას) მუცლის ბოლოში (უკანასკნელ სეგმენტზე) ანალური ხერხის გვერდებზე არსებული წყეილი, დანაწევრებული დანამატები (გამონაზარდები).

ცესტოლოზი — ავადმყოფობა, რომელსაც იწვევს თანამსებური ქიები.

ცეფალოზაცია — ტანის სეგმენტების შეერთების პროცესი თავის განყოფილებასთან (ფესხასხრიანებში, რგოლიან ქიებსა და ზოგიერთ სხვ. ცხოველში).

ცეცო — იხ. ულვაშები.

ცეციდიები — იხ. ვალები.

ცვალებადობა — 1. ორგანიზმის თვისება, განიცადოს ცვლილება და შეიძინოს ახალი ნიშანთვისებანი გარემო პირობების ზემოქმედებით. 2. განსხვავებანი.

ინდივიდებსა და ინდივიდთა ჯგუფებს შორის ერთი სახეობის ფარგლებში; ცვალებადობა ორგანიზმთა საერთო თვისებაა.

ცვალებადობა განსაზღვრული (ჯგუფური) — მეცნარეთა და ცხიველთა მისობრივი ცვალებადობა. ამ შემთხვევაში მოცემული ჭიშის ან სახეობის ყველა ინდივიდი განსაზღვრული მიზნების ზეგავლენით ერთნაირად იტყულება ერთი გარკვეული მიმართულებით (დარკინი).

ცვალებადობა განუსაზღვრელი — ერთი რომელიმე ჭიშის ან სახეობის ცალკეულ ინდივიდთა შორის ცვალებადობა, რომლის დროსაც ადგილი აქვს უსასრულოდ მრავალფეროვან უმნიშვნელო განსხვავებათა წარმოქმნას (დარკინი).

ცვალებადობა თანაფარდობითი — იხ. თანაფარდობითი ცვალებადობა.

ცვალებადობა თვისობრივი — ცვალებადობის ფორმა, რომლის დროსაც ინდივიდები (როგორც გენეტიკური ან მოლიტიკური გაპირებულნი ნიშნების მატარებელი) შეიძლება მოცემული ნიშნის არსებობის ან არარსებობის შესაბამისად გამოყოფილი იყოს მკვეთრად გამოხატულ ჯგუფებად. მას წყვეტილ, ან ალტერნატიულ ცვალებადობასაც უწოდებენ.

ცვალებადობა ინდივიდუალური — იხ. ცვალებადობა განუსაზღვრელი.

ცვალებადობა რაოდენობრივი — ცვალებადობის ფორმა, რომლის დროსაც ინდივიდებს შორის (როგორც ნიშანთა მატარებლებს შორის) არ შეიძლება მკვეთრი საზღვრის გავლება, ვინაიდან ისინი ერთმანეთთან მრავალი შუალედური ფორმით არიან დაკავშირებული. მას უწყვეტ ან პოლიგენურ ცვალებადობასაც უწოდებენ.

ცვალებადობა ჯგუფური — იხ. ცვალებადობა განსაზღვრული.

ცვარტაბილი — 1. წენი, რომელიც გამოიყოფა ბარაზიტი სოკოს. — კვავიხ.

რკის სპორების მატარებელ ორგანიზმებზე. 2. სიხე, რომელსაც გამოყოფს ზოგიერთი მცენარის (ტრიფტი, ნეკერხალი, თხილი) ფოთლები ტემპერატურის მკვეთრი მერყეობის მოქმედების შედეგად. 3. შაქროვანი გამონაყოფი (დეფეკაცია) ბუგრებისა და ფოთლის რწყილებისა, რომლებითაც ზვებუბიან ქიანველები და რიგი სხვა მწერები.

ცვილი — ჩეთიერება, რომელსაც გამოყოფს მუშა ფუტკრის მუცლის მხარეს მდებარე ოთხი უკანასკნელი სეგმენტის ჭირკვლები. მისგან ფუტკარი ამზადებს ფიქას. ცვილს გამოყოფს აგრეთვე ზოგიერთი სხვა მწერი (ტრუფარიანა, ქრტიონობელა). წარმოადგენს უმაღლესი ცხიმოვანი მჟავების და ერთატომიანი სპირტების რთულ ეთერებს.

ცილიანა — ზოგიერთი ფრინველის ნისკარტის ძირთან არსებული შიშველი, ტუაისებრი ნაწილი (დღის მტკცებელ ფრინველებში, თუთიყუშებში და სხვ.).

ცილის ჭირკვლები — მწერების გარეგანი საფარველის (კანის) ჭირკვლები, რომლებიც გამოყოფენ ცვილს. აქვს ფუტკარს, კელას, ტრუფარიანას და სხვა.

ცილისებრი ნაფიფქი — ნაფიფქი, რომელიც ვითარდება ფოთლის ზედაპირზე, ზოგჯერ კი ლეროზე. იცავს მცენარეს ზედმეტი აორთქლებისაგან.

ცთომილი ნერვი — თავის ტვინის მეთვე წვეილი ნერვი, რომელიც მოგრძო ტვინიდან გამოდის და სხეულის თითქმის მთელ შინაგან ორგანოებში (გულში, ფილტვებში, ღვიძლში, კუჭში, ნაწლავებსა და სხვ.) იტოტება.

ცთომილი უჩრედები — უჩრედები, რომლებიც განლაგებულია წერილი ნაწლავის კედლებში არსებული ე. წ. ლიბერკუნის ჭირკვლებში.

ცვათიუშე — კათხა; ყვავილედო, რომელიც შედგება ერთი ცენტრალური

ბუტკოიანი (მდღერობითი) და რამდენიმე მტკრიანინი (მამრობითი) უყვავილსადრო ყვავილისაგან და შემოხვეულია კთხისებრი საერთო საბურველით; ასე რომ, ყვავილედის საერთო საბურველი ყვავილსადრის მოგვაგონებს, ხოლო მთლიანად ყვავილეთი — ერთ ორსქესიან ყვავილს. დაშხისიათებელია რძიანსებრთა წარმომადგენლებისათვის. —

ცანაოზი — კანის ლურჯი შეფერილობა ზოგი ისეთი დაავადების დროს, რომელიც დაკავშირებულია სისხლის მემოქცევის დარღვევასთან; სილურჯე.

ცახხისლიანი ცხოველები — პოიკილოთერმული ცხოველები; ცხოველები, რომელთაც არა აქვთ სხეულის მუდმივი ტემპერატურა; მათი სხეულის ტემპერატურა დამოკიდებულია გარემოს ტემპერატურაზე (მწერები, თევზები, ამფიბიები, ქვეწარმავლები).

ცაკლი აქტიურობისა — იხ. აქტიურობის ცაკლი.

ცაკლოვანია — ერთი სასიცოცხლო ციკლის განსხვავებული მორფოლოგიური ტიპების თანმიმდევრობითი ცვლა.

ცაკლოვანობა — ადამიანისა და ცხოველის სხეულის ცალკეული პუნქტის მოძრაობის ჩაწერისა და ანალიზის ტექნიკა.

ცაკლოზი — ციტოპლაზმის წრიული მოძრაობა; ჩვეულებრივ შესაძრწევია მცენარის ფოთლის უჯრედებში.

ცაკლოიდური ქერსოლები — კანში ჩამყვადრი წერილი ძლოვანი ფირფიტები თანაბარი უკანა კილთი (ძვლიანი თევზების ბევრ წარმომადგენელში).

ცაკლოზორფოზი — განსხვავება ერთი სახეობის, მაგრამ სხვადასხვა თაობის, ინდივიდთა აგებულებაში, განსხვავებულ პირობებში განვითარებასთან დაკავშირებით. ჩვეულებრივ აქვს სეზონური ხასიათი (კიბოსნაირებში და სხვ.).

ცაკლოზონდილური ტაი მადღებისა — სტრუქტურული თევზების მადღები, რომ-

ლებსაც შუა ფენაში კირიანი ფირფიტა გაჩნია.

ცაკლოზი ყვავილი — წრიული ყვავილი; ყვავილი, რომლის ყველა ნაწილი რგოლურადაა განლაგებული (ფარულთესლოვან მცენარეთა უმრავლესობაში).

ცაკლოზობა — სქესიანი თაობის მორიგეობა უსქესო თაობით, რომელიც პართენოგენეზურად მრავლდება (კიბოსნაირთა ზოგიერთ წარმომადგენელში, მაგ., დაფნიებში).

ცილა — მაღალმოლეკულური ორგანული შენაერთი, რომლის რთული მოლეკულა აგებულია ამინომჟავებისაგან; წარმოდგენს ცოცხალი მნივთიერების მუდმივ და ყველაზე მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს, მისი სტრუქტურისა და ფუნქციის საფუძველს.

ცილა შერქნისა — იხ. შერქნის ცილა.

ცილების ბიოხინთეზი — პოლიპეტიდების სინთეზი, რომელიც ხორციელდება ცოცხალ უჯრედში დნმ-ისა და რამდენიმე რნმ-ის მონაწილეობით.

ცილიარული სხეული — თვალის სისხლძარღვოვანი გარსისაგან წარმოქმნილი რგოლისებური ლილვაკი, რომელშიც წამწამოვანი კუნთი იმყოფება.

ცილით დამშევა — ორგანიზმის მდგომარეობა, როდესაც არ ხდება ცილების დანაკარგის მთლიანად (სრული) შეეცება; ცილის ნაკლებობა.

ცილის მინიმუმი — საქმელთან მიღებულ ცილის ის მინიმალური რაოდენობა, რომელიც აუცილებელია ე. წ. აზოტოვანი წონასწორობის შენარჩუნებისათვის ორგანიზმში. ადამიანს დღე-ღამეში ესაჭიროება 6—7 გრ. ცილოვანი აზოტი.

ცილის ოპტიმუმი — ცილის რაოდენობა, რომლის შეყვანა ორგანიზმში ყველაზე უკეთესად პასუხობს ორგანიზმის ფიზიოლოგიურ მოთხოვნებს. ადამიანისათვის ეს რაოდენობა საშუალოდ 100 გრ ეთანაბრება დღე-ღამეში.

ცილოვანი გარხი თვალისა — იხ. სკლერა.

ციმოზური ყვავილედ — განსაზღვრული, კენწრულყვავილიანი ყვავილედ, რომელშიც ყვავილები იშლება ზევოდან ქვევით; ყვავაზე პირველად იშლება მთავარი ღერძის კენწრული ყვავილი; ხასიათდება სიმპოდიური ან ცრულიჭოტომიური დატოტებით. ციმოზურ ყვავილედებს ეკუთვნის: მონოქაზიუმი, დიქაზიუმი, პლეიოქაზიუმი.

ცირები — მუცელწამწამიანი ინფუზორიების სხეულის ქვედა მხარეზე არსებული მკერივი ქაგრები, რომლებზედაც ცხოველი ეყრდნობა სუბსტრატზე გადანაცვლების დროს; თავის მხრივ წარმოადგენს მუცლის მსხვილ, შერწყმულ წამწამებს.

ციტაკულაცია, ციტაკულირება — წრიული მოძრაობა.

ციტაკულაციური მოძრაობა პროტოპლაზმისა — იხ. პროტოპლაზმის ნაკადისებური მოძრაობა.

ციტაკულაციური ციები — იხ. ნუტაცია.

ციროზი — რაიმე ორგანოს შემადგენელი ქსოვილის გაზრდა, რაც იწვევს ამ ორგანოს ფუნქციის დარღვევას; მაგ., ლვიძლის ციროზი.

ცირუხი — 1. ულუაშისებრი დანამატი 2. ბრტყელი ჭიების (მაგ., მწოველების) საკოპულაციო (შემავლელბეღელი) ორგანო.

ცირუხის პარკი — ბრტყელი ჭიების, სახელდობრ მწოველი ჭიების შემავლელბეღელი ორგანოს — ცირუხის გარსი.

ციბა — მოსვენებულ მდგომარეობაში მყოფი ერთჯერდიანი ცხოველური ან მცენარეული ორგანიზმი, რომელიც დაფარულია ცობად თუ ბევრად მკვრივი გარსით, რაც უზრუნველყოფს ორგანიზმის გადარჩენას არახელსაყრელ პირობებში.

ციბილები — სქელგარსიანი ბუშტისებური უნაყოფო უჯრედები, რომლებიც განლაგებულია ზოგიერთი ბაზილიანი სოკოს (პიქენომიციტები) პიქენიალურ შრეში.

ციბიდი — ხაცსელების სხეულის ბოლო ნაწილი, რომელიც ჩვეულებრივ შეიადგენს კოლონიის ღეროს ნაწილს.

ციბიტი — საშარდე ბუშტის ანთება.

ციბიტეცრკო — თასმისებური ჭიების ბუშტისებრი ფინა (ლარვა) შიგნით ჩაბრუნებული ჭიის თავით (სკოლექსით) და სითხით. წარმოადგენს აღნიშნული ჭიების განვითარების ერთ-ერთ სტადიას.

ციბიტოგონია — ცისტების წარმოქმნის პროცესი.

ციბიტოზოიდები — ზოგიერთი პიდროიდული ნაწლავღერუანის, მაგ., სიფონოფორას, პოლიმორფული კოლონიის ინდივიდთა ერთ-ერთი ჯგუფი; ფიქრობენ, რომ ციბიტოზოიდები გამოყოფენ ფუნქციას უნდა ასრულებდეს.

ციბიტოკარპიუმი — წითელი წყალმცენარეების ნაყოფსხეული, რომელიც ვითარდება განაყოფიერების შემდეგ კარპოგონიდან.

ციბიტოლთი — ნახშირმჟავა კალციუმის კრისტალთა ზოგიერთი მცენარის (მაგ., ფიკუსის) უჯრედების გარსში.

ციბიტოტეცრკოიდი — ზოგიერთი თასმისებური ჭიის ფინა, რომელიც გამოირჩევა მოკლე კულისებრი დანამატის არსებობით.

ციბიტრონი — ბიოქიმიური ფუნქციის გენერატორი ერთეული; ნუკლეოტიდების წყვილების თანმიმდევრობა დნმ-ში, რომელიც განსაზღვრავს ამინომჟავების თანმიმდევრობას ერთ პეპტიდურ ჯაჭვში.

ციბობლაზტი — იგივეა, რაც უჯრედის ბირთვი.

ციტოგამია — ორი უჯრედის შეერთება, რომელიც წააგავს კონიუგაციას; ამ დროს არ მემდინარეობს ბირთვების ურთიერთ განაყოფიერება, ირამედ იდგილი აქვს მხოლოდ ბირთვების გაცლა-გამოცვლას. უჯრედების შერწყმის შედეგად, თითოეული ინდივიდი წარმოიქმნება აუტოგამიის

გზით. ციტოგამია შეიმჩნევა ინფუზორიებში.

ციტოგენეზი — უჩრდის განვითარება.

ციტოგენეტიკა — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ორგანიზმთა მეგვიდრეობისა და მისი ცვალებადობის ციტოლოგიურ საფუძვლებს.

ციტოგენი — იხ. ციტოგენური ჰიპოთეზა.

ციტოგენური ჰიპოთეზა — ჰიპოთეზა, რომლის თანახმად გენი უჩრდის ბირთვიდან ციტოპლაზმაში გამოყოფს გენურ პროდუქტს, რომლიდანაც წარმოიქმნება ენზიმის პირველი საფეხური ანუ პროტოციტოგენი, რომელიც სუბსტრატის გველენით ზღვება ფუნქციონალურად უნარიან ენზიმად, ე. წ. ციტოგენად. ამ უკანასკნელს აქვს რეპროდუქციის თვისება.

ციტოგონია — გამრავლება. მარტოული უჩრდეებით, ე. ი. უჩრდის მარტივი გაყოფის გზით. ციტოგონია ყოველთვის წარმოადგენს გამრავლების ძირითად პროცესს.

ციტოდეგრა — უჩრდის გარსი.

ციტოდი — უბირთვო პროტოპლაზმური მასა.

ციტოცოლოგია — ეკოლოგიის (ან ციტოლოგიის) დარგი, რომლის მიზანია უჩრდისა და გარემოს შორის ურთიერთ დამოკიდებულების შესწავლა. ტერმინი შემოიღო გ. ტრშლერმა 1937 წელს. ზოგი მეკლევარი მის ნაცვლად „პროტოპლაზმურ ეკოლოგიას“ ხმარობს.

ციტოზი — ნივთიერებათა შესვლა უჩრდში (ან იქიდან გამოსვლა) პიროციტოზის ან ფაგოციტოზის მეშვეობით (და არა დიფუზიის გზით). არჩევენ ენდოციტოზს (ნივთიერებათა შესვლას უჩრდში) და ექტოციტოზს (ნივთიერებათა გამოსვლას უჩრდიდან).

ციტოკინეზი — უჩრდის გაყოფა.

ციტოკინიზი — ფიტოპორმონი, რომელიც ააქტიურებს უჩრდთა გაყოფას

და თესლების გალივებას; გაკლენას ახდენს აგრეთვე გაყოფილებული ფოთლების გამწვანებაზე და მათი მეტაბოლური აქტიურობის აღდგენაზე.

ციტოკლიზი — უჩრდეების ჩკუფების გაკლენა მეზობელ უჩრდთა ჩკუფების განვითარებასა და დიფერენციაციანზე.

ციტოკლიზი — უჩრდის სტრუქტურის რღვევის, დაშლისა და გახსნის პროცესი.

ციტოკლიზოზი — გაყოფი (ციტოპლაზმაში), რომელიც წარმოიქმნება ციტოკლიზის დროს.

ციტოკლიფა — უჩრდის წვენი.

ციტოკლიფა — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს უჩრდის აგებულებას, ცხოველმოქმედებას, განვითარებასა და ფუნქციებს.

ციტომემბრანები — შიდაუჩრდეული ციტოპლაზმური მემბრანები, რომლებიც თავის მხრივ წარმოადგენენ უჩრდის ულტრასტრუქტურული ორგანიზაციის ძირითად ელემენტებს.

ციტომერები — უჩრდის ნაწილები, რომლებიც შედგება მხოლოდ ციტოპლაზმისაგან.

ციტოზი — მეცნარეული უჩრდის ქონდრიოსომების ერთობლიობა.

ციტომორფოზი — 1. უჩრდთა დიფერენციაციი. 2. გენებისა და ციტოპლაზმის მოქმედება ემბრიონული განვითარების პროცესში.

ციტომორფოლოგია — ციტოლოგიის დარგი, რომელიც შესწავლის უჩრდის სტრუქტურული ორგანიზაციის კანონზომიერებას.

ციტომაიკ — იხ. ციტოპროქტი.

ციტოპლაზმა — უჩრდის შემადგენლობაში შემავალი ყველა ელემენტი, გარდა უჩრდის ბირთვისა და გარსისა. წარმოადგენს უჩრდის ნახევარდ თხეულ ნაწილს, რომელშიც მდებარეობს ბართვი და ყველა ორგანოიდი.

ციტოპლაზმონი — მეგვიდრეობითობის ციტოპლაზმური მტარებლები, რომ-

მელთა ბუნება ჯერ კიდევ სათანადოდ არ არის შესწავლილი.

ციტოპოჯიტი—ინფუზორებისა და შოლტანების სხეულის გარსში — პელიკულაში არსებული ნასკრეტო, საიდანაც სხდება მოუნელებელი საკვების გამოყოფა.

ციტორიზი—მცენარეული უჯრედის ძლიერი შემოკლება და დანაოკება მისი გაუწყლოების შედეგად. პლანქტონის მისაგან განსხვავებით ციტორიზის დროს უჯრედის გარსი მოკლდება

— ციტოპლაზმასთან ერთად და იკუმშება შიგნით, რის შედეგადაც ტურგორული წნევა უარყოფითი ხდება. ეს მოკლენა შესამჩნევია ფოთლების დაქვინობისას მშრალ ატმოსფეროში.

ციტოზომა — უჯრედის ციტოპლაზმური ნაწილი, რომელიც ბირთვისაგან გამოიჯნულია ბირთვის გარსით. მას ეუთვნის ციტოპლაზმა, ბირთვის გარსი, პლასტიდები, ქონდრიოსომები, გოლჯის აპარატი, ცენტროსომები.

ციტოტროში — ინფუზორების ცელამანას პირი; წარმოადგენს გარეთა ზედაპირულ ჩაღრმავებას სადაც წაშვების მოძრაობით ჩადის საკვები. მას უჯრედულ პირსაც უწოდებენ.

ციტოტომი — ერთი სახეობის ქრომოსომული რასები.

ციტოფარინჯი — ინფუზორების (ქალმანას) ხახა; წარმოადგენს პირის-ციტოსტომის მომდევნო მოკლე არხს, რომლიდანაც საკვები ენდოპლაზმაში გადადის, მას უჯრედულ ხახასაც უწოდებენ.

ციტოფიზიოლოგია — ციტოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს უჯრედისა და მისი სტრუქტურული კომპონენტების ფიზიოლოგიურ ფუნქციებს.

ციტოქრომი — ჰემატინის ნაწარმების ჯგუფის პიგმენტი, რომელიც ჰემინის სხვა ნაწარმთა მსგავსად შეიცავს რკინას; წარმოადგენს წყალბადის ატომის ელექტრონების გადამტანებს ენდობადის ატომებთან, რითაც დიდ

როლს ასრულებს უჯრედის სუნთქვაში.

ციტრატული სიხხლი — სისხლი, რომელიც შეყვანილია ლიმონმჟავა ნატრიუმით, რათა არ მოხდეს მისი შედეგდება ციტრულინი — ერთ-ერთი ამინომჟავა, რომელიც მოწაწილეობს შარდოვან სინთეზში.

ციტხალი ნივთიერება — რთული ცილოვანი შენაერთი, რომელიც წარმოადგენს მატერიის მოძრაობას უმაღლეს ფორმას. არაციტხალი ბუნებისაგან განსხვავებით მის დამახასიათებელ თვისებას წარმოადგენს ნივთიერებათა ცვლა, რომელიც განუყოფელ კავშირშია ირგვლივ არსებულ გარემოსთან.

ციტხალი ნაშარბი — ის.

ციტხალი ღობე — 1- მჭკრეიად ღარგული ბუჩქები, რომლებიც წარმოადგენს ნარგავი, რომლითაც მიწის ნაკვეთია შემოლობილი.

ციტხალი წონა — ცხოველის სრული წონა ციტხალ მდგომარეობაში.

ციტხალმზადი მცენარეები — ის. ციტხალმზადი მცენარეები.

ციტხალმზადი ცხოველები — ის. ციტხალმზადი ცხოველები.

ციტხალმზადობა — ის. ციტხლადშობა.

ციტხალმზადი მცენარეები — მცენარეები, რომელთაც ფოთლის უბეში, ყვავილედში, ნაყოფებში, ფოთლის ფირფიტებზე ან ღეროებ უფთარდება პატარა შეფოთილი ულორტები, რომლებიც მოსცილებიან რა დედა მცენარეს ფესვიანდებიან და დასაბამს აძლევენ ახალ ინდივიდს (ბოლქვიანი თივაქანარა, ზოგიერთი ფხიჭა, კილი და ს.ე.).

ციტხალმზადი ცხოველი — ცხოველი, რომლის ჩანასახი ვითარდება ღერის სხეულის შიგნით, სადაც იღებს საკვარს საკვებს და მეტად თუ ნაკლებად განვითარებული იბადება (ძუძუმწოვარი ცხოველების უმრავლესობა).

ციტხლადშობა — მეტად თუ ნაკლებად განვითარებული ციტხალი ნაშიერის

დაბადება, რომელიც ვითარდება მღვდარი ცხოველის სხეულის შიგნით და ზრდა-განვითარებისათვის საჭირო საკვებს ღებულობს უშუალოდ დედის ორგანიზმიდან ან ყვითრიდან.

ოცხლად კვთა — იხ. ვივისექცია.

ოცხა — მცოხნელი ცხოველების კუჭიდან ნაწილ-ნაწილ ამოზოყინებული საკვების დაღეჟვა.

ცრუ დიქტომია — დატოტიანების, კერძოდ მონოპოდიუმის ერთ-ერთი სახე, როდესაც მთავარი ღერძის კენწრული ზრდა წყდება, მის ქვემოთ კი წარმოიქმნება ორი, ცოტად თუ მეტად ერთმანეთის თანაბარი, ტუერღითი ტოტი, რომლებიც ზრდაში ასწრებენ მთავარ ღერძს. დამახასიათებელია, მაგ., იასამნის, ფითრისა და სხვა მცენარისათვის.

ცრუ ველი, ცრუ ხტეპი—მცენარეულობა შექმნილი ნახევრადბუჩქებისა და ჩირვეებისაგან ჩრდილო ამერიკაში.

ცრუ შემკვიდრეობა — როდესაც მშობლებსა და შთამომავლობას შორის მსგავსება გაპირობებულია მხოლოდ გარეგან ფაქტორთა ზეგავლენით.

ცრუ მუხლუხები — ზოგიერთი აპკოვანფრთიანი მწერის მატლო, რომელიც გარეგნულად ჰგავს პეპლების მუხლუხს (მატლს); ამ უკანასკნელისაგან განსხვავდება იმით, რომ მას ცრუფეხები აქვს მუცლის ყველა სეგმენტზე.

ცრუ ნაყოფი — მცენარის ნაყოფი, რომლის შექმნაში, ბუტკოს გარდა, მონაწილეობას იღებს ყვავილის სხვა ნაწილებიც; მაგ., მარწყვის ზორცოვანი ნაწილი წარმოქმნილია ყვავილსაქლომისაგან; ასკილის ზორცოვანი ჩაზნეჭილი ნაწილიც ყვავილსაქლომს წარმოადგენს.

ცრუ ნეკნები — ნეკნები, რომლებიც ვერ სწვდება მკერდის ძვალს (მეოცე ნეკნი); განსხვავდება იმისაგან, რომ ნაწილები უშუალოდ უერთდება მკერდს.

ცრუ პარაზიტოზი — ცხოველისა და ადა-

მიანის ორგანიზმში ზოგიერთი უხერხემლო (არაპარაზიტი) ცხოველის შემთხვევითი მოხვედრა, რომელიც ზიანს აყენებს მას.

ცრუ პარენქიმა — იხ. პლექტენქიმა.

ცრუ პარკი — იხ. პუპარიუმი.

ცრუ ფეხები—1. პეპლებისა და ცრუფეხიანების მატლების (მუხლუხების) მუცლის სეგმენტებზე არსებული ფეხები. 2. იხ. ფსევდოპოდიუმი.

ცრუ ქოლგა — იხ. პლეიოქაზიუმი.

ცრუ ყვითელი ხხულო—შემეერთებელქსოვილოვანი ნაქდევო, ნაწიბური, რომელიც წარმოიქმნება საკვერცხის კედელზე გრაფის ბუშტუკის გასკდომის ადგილას კვერცხის გაუნაყოფიერებლის შემთხვევაში.

ცრუ ჰიბრიდი — ინდივიდი, რომელიც მიღებულია სახეობათა შორის ორი ჰიბრიდიზაციის შედეგად და განვითარებულია ნახევრად კარიოტიპურად, ისიც დედის ხაზით, უკრედული ბირთვიდან მამისეული ქრომატინის გამოთიშვის გამო. ფსედოჰიბრიდი.

ცურა — მეწველი საქონლის სარძევე ქირკვალი; ჩიქანი.

ცხავი ძვალი — მუხლის ძელის ამონაკეთში მდებარე კენტი ძვალი. მონაწილეობს ტვინის ქალას, თვალის ბუდისა და ცხვირის ღრუს წარმოქმნაში.

ცხაური მიღები — იხ. საცირისებური მიღები.

„ცხენის კუდი“ — ნერეული ფესვების კონა, რომლებდაც იტოტება ზერხემლის არხიდან გამოშავალი ნერეული ღეროები წელ-გავის განყოფილებაში.

ცხვირის ფრთები — ცხვირის გვერდების ქვემო გამოხერბილი ნაპირები, რითაც შემოზღუდულია ნისკოუსი.

ცხიმები — ცხოველურ და მცენარეულ ორგანიზმებში შემავალი ერთ-ერთი ძირითადი ორგანული ნივთიერებანი, რომლებიც წარმოადგენენ გლიცერონის და უმალესი ცხიმქაავების რთულ ეთერებს ანუ გლიცერიდებს;

იყოთა ორ ქვეყნად: მყარ და თბევად ცხიმებად. მყარი ცხიმი ცხოველური წარმოშობისაა და მას ქონი ეწოდება, თბევადი ცხიმი კი ცხიმზეთია და მცენარეული წარმოშობისაა.

ცხიმის ფარფლი — პატარა, ტყავისებური ფარფლი, რომელიც მდებარეობს ზოგიერთი თევზის (ორავულისებრნი) ზურგის ფარფლის უკან.

ცხიმის ჩირკვლები — იხ. ქონის ჩირკვლები.

ცხიმოვანა — იხ. ლიმონა.

ცხიმოვანი ხეხული — მწერებისა და მრავალფეხიანების განსაკუთრებული ორგანო, რომლის მრავალრიცხოვან უჯრედებში ხდება ცხიმის მარაგის დაგროვება; ეს უჯრედები ასრულებენ აგრეთვე გამოყოფილ ფუნქციასაც.

ცხიმოვანი ქსოვილი — შემეარტებელი ქსოვილის სახეცვლილება, რომლის უჯრედები ცხიმის წვეთებს შეიცავს; წარმოადგენს ცხიმის მარაგის დაგრო-

ვების ადგილს; ასრულებს სითბოს მარეგულირებელ ფუნქციასაც.

ცხოველთა გეოგრაფია — იხ. ზოოგეოგრაფია.

ცხოველთა მორფოლოგია — მეცნიერება ცხოველთა ორგანოების აგებულებისა და განვითარების კანონზომიერებათა შესახებ ონტოგენეზისა და ფილოგენეზის პროცესში.

ცხოველთა ნაყოფიერება — ცხოველის უნარი რეგულარულად მოგვეცეს ნორმალურად განვითარებული ნაბატი.

ცხოველთა ნიშანდობა — იხ. ნიშანდობა, დარგოლება.

ცხოველუნარიანობა—1. ინდივიდის უნარი გაძლოს სასიცოცხლო ციკლის გარკვეულ მომენტამდე. 2. გარკვეულ ინდივიდის (ან პოპულაციის) გენოტიპურად გამირობებული უნარი იცოცხლოს და მოგვეცეს შთამომავლობა.

ცხოველური სახამებელი — იხ. გლიკოგენი.

ძ

ძაბრი — თავთეხიანი შოლუსკების მუცლის მხარეზე არსებული კუნთოვანი კონუსური მილი, რომლის გაფართოებული ბოლო იხსნება მანტიის ღრუში, ხოლო ვიწრო ბოლო გამოდის გარეთ. მანტიის ღრუდან ძაბრით წყალი გამოისროლება გარეთ და წარმოიქმნება ბიძგი, რომლის დახმარებით ცხოველი მოძრაობს წყალში; წარმოადგენს მოძრაობის ორგანოს.

ძაბრვები ფოთლისა — ფოთოლში გამავალი კურჭულ-ბოჭკოვანი (გამტარებელი) კონები (მათ ფოთლის ნერვებსაც უწოდებენ), რომელთა საშუალებით ხდება წყლისა და მასში გახსნილი მანერალური მარილების გადაცემა ღეროდან ფოთოლში და პირუკუ — ფოთოლში წარმოქმნილი ორგანული ნვთიერებების გამოტანა

ფოთლიდან ღეროში; მათი საშუალებითვე ხდება აგრეთვე ფოთლის პარენქიმის შემეარება და დაცვა.

ძარღვები ფრთისა — მწერების ფრთების სივრძივი და გარდიაგარდმო ვასქულუმების სახის ჩონჩხისებური წარმონაქმნები, რომელთა შიგნით გადის ნერვებისა და ტრაქეების შემცველი მილები.

ძეწვეიხებრი ნერვული ხისტემა — ზოგიერთი რეოლიანი ჰიის ნერვული სისტემა, რომელიც შედგება მუცლის ორი ნერვული ღეროსაგან (ძეწვეისაგან), რომელზედაც განლაგებულია ერთმანეთთან განივი კომისურებით დაქვეშირებული ნერვული კვანძები.

ძვალი — შემეარტებელი ქსოვილი, რომელიც წარმოადგენს ხერხემლიან

ცხოველებისა და ადამიანის ჩონჩხის შემადგენელ ძირითად ნაწილს.

ქალღარაინები — გადაშენებული თევზები, რომელთა სხეული დათარული იყო ძვლოვანი ფირფიტებისა და ქერცლების ქაფშით; მთლიანად ამოწყდნენ ზედა დეკონში.

ქვლიანხა თევზები — თევზების ერთ-ერთი რიგი, რომელთაც გააჩნია ძვლოვანი ჩონჩხი; აერთიანებს თანამედროვე თევზების უმრავლესობას.

ქვლისზღა — ძვლის შემაერთებელქსოვილოვანი გარსი; პერიოსტი; ძვლის-სახრდელა.

ქვლიანხაზრდელა — იხ. ძვლისზღა.

ძვლის ტვინი — ქსოვილი, რომელიც მოთავსებულია ხერხემლიან ცხოველთა ძვლის ღრუში; ემბრიონულ სტადიაში შედგება ძვლის წითელი ტვინისაგან და წარმოადგენს სისხლის წარმოქმნელ ორგანოს; შემდეგში ძვლის წითელი ტვინი ნაწილობრივ იცლება ძვლის უერთელო ტვინით, რომელიც შედგება ცხოვრვანი უჯრედებისაგან.

ძვლის ღრუ — ძვლის შიგნით არსებული ღრუ, რომელიც ამოკსებულია ძვლის ტვინით.

ძვლის ფხვნილი — შინაური ცხოველების ძვლების გადამუშავების შედეგად მიღებული ფხვნილი; იყენებენ როგორც ფოსფორიან სასუქს და როგორც დამატებით მინერალურ საკვებს ცხოველებისათვის.

ძვლოვანი ლაბირინთი — საფეთქლის ძვალში მდებარე ღრუ, რომელშიც შიგნითა ყურია მოთავსებული.

ძიგოტა „ იხ. ზოგოტა.

ძილი — უმაღლესი ცხოველებისა და ადამიანის ორგანიზმის შედარებითი მშვიდი, მოსვენების პერიოდული მდგომარეობა, რომელიც გამოწვეულია შეკავების მოვლენით თავის ტვინის ქერქში და ქერქქვეშა წარმონაქმნებში.

ძირაკი — ბოლქვის ნაწილი, რომელზედაც მკიდროდაა მრავალი ფოთოლი

განლაგებული. წარმოადგენს განვითარებადაუსრულებელ, შემოკლებულ ღეროს.

ძირზე მხმარი — იხ. ზეზურად გამხმარი.

ძირითადი კარიოტიპი — კარიოტიპი, რომელიც სპეციფიკურია ინდივიდთა ჯგუფისათვის ან ინდივიდებისათვის, რომელთა ქრომოსომთა რიცხვი შეესაბამება ძირითად რიცხვს.

ძირითადი მარჩენალი — იხ. ძირითადი მასპინძელი.

ძირითადი მასპინძელი — ცხოველი, რომლის ორგანიზმში პარაზიტი (რომელსაც უმფრინველ მასპინძელი ჰყავს) აღწევს სქესობრივ სიმწიფეს და გადის სქესობრივ გამრავლების პერიოდს, მაგ., ბრტყელი ჰიის-სოლიტერიის ძირითადი მასპინძელი ადამიანია.

ძირითადი მერისტემა — პრომერისტემის-დიფერენციაციის შედეგად წარმოქმნილი მერისტემა, რომელიც პროტოდერმის ქვეშ მდებარეობს; შედეგადა, შედარებით მსხვილი პარენქიმული უჯრედებისაგან და მათ შორის მყოფი ჰაერის შემცველი მცირე ზომის უჯრედებისაგან. ძირითად მერისტემაში ხდება პროკამბიუმის ანუ დესმოგენის-დიფერენციაცია.

ძირითადი ნივთიერება — არაცოცხალი მასალა, რომელსაც გამოყოფს შემართებული ქსოვილისა და მის ირგვლივ მყოფი ქსოვილების უჯრედები, მეტწილად შეიცავს მიკროსკოპული ბოქსოების ხშირ ქეჩისებრ ბადეს.

ძირითადი რიცხვი ქრომოსომებისა — ქრომოსომთა ყველაზე მეტი, ეუპლოიდური და ჰაპლოიდური (ფაქტიურად ან თეორეულად შესაძლებელი) რიცხვი სახეობისათვის ან ჯგუფისათვის.

ძირითადი ხშირალი — ღეროს გარშემო (ქვემოდან ზევით) ფოთლების მიწარების ადგილების შეერთების შედეგად მიღებული სპირალი. მას გვერტიკურ სპირალსაც უწოდებენ, ვინა-

დან მასში ფოთლების განლაგება შეუსატყვისება იმ წესს, რომლითაც ფოთლები წარმოიქმნება ქვევიდან ზევით.

ძირითადი ტვინი — ხერხემლიან ცხოველთა ჩანასახის ტვინის პირველი პარკუჭი, რომლიდანაც ეითარდება ტვინის ნახევარსფეროები.

ძირითადი ქსოვილი მცენარის — მცენარის ზრდის კონუსში პირველადი მერისტემიდან წარმოქმნილი ქსოვილი. იხ. აგრეთვე პარენქიმა 2.

ძირითადი ცვლა — ნივთიერებათა ცვლა ორგანიზმში სრული მოსვენების, სიმშვიდის დროს.

ძირითადი ციტოპლაზმა — უჭრედის პლაზმა, რომელიც განთავისუფლებულია ყველა მიკროსკოპულად ხილვადი ჩანართებისაგან.

ძირკვის ამონაყარი — ყლორტები, რომლებიც განვითარებულია გადაჭრილი ხის ძირის (ძირკვის) დამატებითი და მძინარე კეირტებიდან.

ძირნაყარი — ნაადრევად, მოკრეფამდე, მიწაზე ჩამოცვენილი მცენარეთა ნაყოფი.

ძირხვეწა მცენარეები — მცენარეები, რომელთაც აქვთ სამარაგო საკვები ნივთიერებებით მდიდარი გამსხვილებული, ხორცოვანი მთავარი ფესვი (კარხალი, სტაფილო, ბოლოკი, ნიახური, თალგამი და სხვ.).

ძირხვეწული მცენარეები — იხ. ძირხვეწა მცენარეები.

ძირხვეწი — მცენარის გამსხვილებული, ხორცოვანი ფესვი, რომელიც დიდ რაოდენობით შეიცავს სამარაგო საკვებ ნივთიერებას.

ძიძიბების შრე — კანის (საკუთრივ კანი) ზედა შრე, მრავალრიცხოვანი ძიძიბებით, რომელიც ეპიდერმისშია შექრილი.

ძოწვეული წყალმცენარეები — სუბსტრატზე მიმაგრებული ზღვის წყალმცენარეები, რომელთა პლასტიდები, ქლოროფილის გარდა, შეიცავს წითელი ფერის პიგმენტს — ფიკოერითრინს.

ძროხა — მეწველი მსხვილფეხა რქიანი საქონელი; ფურო.

ძუ — ხორცისმკვამელი ცხოველის დედალი ინდივიდი (ძუ ლომი, ძუ ავბზა, ძუ მგელი და ა. შ.).

ძუა — „ცხენის კუდის თმა“ (საბა).

ძუენა — ძუ ძაღლი.

ძუძუ — ძუძუმწოვარი ცხოველების სარძევე ჯირკვალი.

ძუძუმწოვრები — ხერხემლიან ცხოველთა ყველაზე მალაორგანიზებული ჯგუფი (კლასი), რომელთაც გააჩნია მეტად განვითარებული ნერეული სისტემა, სხეულის მუდმივი ტემპერატურა და შთაშობაელობის გამოსაკვებად სპეციალური სარძევე ჯირკვლები; ცოცხალმშობიარე ცხოველები; მათა ჩანასახი ჩვეულებრივ დედის სხეულში ვითარდება იმა მეტ-ნაკლებად განვითარებული იბადება (გამონაკლისს იხენისკარტა წარმოადგენს).

წამწამები — 1. უკრედის პროტოპლაზმატური მოკლე გამონაზარდები, რომლებიც წარმოადგენს ზოგიერთი უმარტივესი ორგანიზმის (ინფუზორიები) მოძრაობის ორგანოიდებს. 2. ბეწვები, რომლებმაც კეთუთოების კიდებშია დაფარული. წამწამები იცავენ თვალის ნაპარას მტერისა და სხვა

წერილი საგნების ჩაუციენისაგან.

წამწამოვანი სხეული — რგოლისებრი ლილეკი მრავალრიცხოვანი დანამატებით, რომელიც წარმოქმნილია თვალის ფერადი, სისხლძარღვოვანი გარსისაგან სკლერის რქოვანაში გადასვლის მლობრდაპირე ადგილზე.

წარაფი — 1. პატარა მოგრძო ტყე. 2. წაგრძელებული დაბალი კლდე.

წარმოქმნილი უგრძობები — ღრუბლების მეზოგლუს უკრედები, რომლებიდანაც წარმოიქმნება ჩონჩხის ელემენტები — სპიკულები.

წარმოშობა კხოვილი მცენარისა — იხ. მერისტემა.

წარმოშობის ცენტრი, კერა — მცენარის ან ცხოველის სახეობის წარმოშობის ადგილი.

წველი — წვრილი ცილინდრული ღერო, რომელიც მუხლთშორისებშია (შარკულონების ღერო) ღრუა.

წველების მოძრაობა — ხსნადი ორგანული და მინერალური ნივთიერებების მოძრაობა მცენარის სხეულში.

წვევი — უკანა კიდურის ერთ-ერთი ძეალო; ხმელეთის ხერხემლიან ცხოველებსა და ადამიანში წვევი მდებარეობს ბარძაყსა და ტერფს შორის; ფეხსასხრიანებში — ბარძაყსა და თათს შორის.

წვემადღიანები — ყარყატისნაირი ფრინველების სახელწოდება, რომელიც ხმარებულაა ზოგიერთი მკვლევარის მიერ.

წვნიანი ნაყოფი — ნაყოფი, რომლის ნაყოფსაფარი მთლიანად ან ნაწილობრივ ხორციელანია და წვნიანი. წვნიან ნაყოფებში არჩევენ კენკრა და კურკიანა ნაყოფს.

წვნიანი საკვები — საკვები მცენარეები ან მათი ნაწილები, რომლებიც გამოირჩევა წყლის დიდი შემცველობით (ახალი ბალახი, კარხლის, სტაფილოს ძირბეწენები, დასილოსებული საკვები).

წვრილი ნაწლავი — კუჭ-ნაწლავის ის ნაწილი, რომელიც მდებარეობს კუჭსა და მსხვილ ნაწლავს შორის.

წვიწარა — მცობნელი ცხოველების კუჭის ერთ-ერთი განყოფილება, რომელიც შედგება წვიწის ფურცლებით სივრცითად განლაგებული ლორწოვანი გარსის ნაოქებისაგან.

წითელი ზირთი — შუა ტენის რუბინი ნივთიერების მსხვილი გროვა.

წითელი სხეული — თევზების საკურათო ჭეშტის ზედაპირზე არსებული ქიზა კელოანი უპითელიუმი.

წითელი წულამცენარეები — იხ. ძოწეული წულამცენარეები.

წილაკოვანი ქირკვლები — მრავალუკრედოანი ქირკვლების აგებულების ერთ-ერთი ფორმა.

წითი — ზოგიერთი მწერის (ტილის) კვერცხი.

წინა ნული — გულის თხელკელლიანი ჯანყოფილება, რომელშიც ჩადის სისხლძარღვებით მოტანილი სისხლი.

წინაზრდილი — იხ. პროთალიუმი, პროტონემა.

წინა კუჭი — უმბილო ვეშაების საყლაბავი მილის გაფართოება, რომელიც რქოვანითაა ამოფენილი და კუნთოვანი კედლები აქვს.

წინა მკერდი, წინამკერდი — მწერების სხეულის მკერდის განყოფილების წინა ნაწილი, რომელიც შედგება სამი სეგმენტისაგან.

წინა მუცელი — მორიელების მუცლის წინა განყოფილება, რომელიც შედგება შეიდი ფართო სეგმენტისაგან; განსხვავებით უკანა მუცლისა, რომელიც ხუთი ვიწრო სეგმენტისაგანაა შემდგარი.

წინა მხარი — ზემო კიდურის ჩონჩხის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც შედგება იდაყვისა და სიხის ძელებისაგან.

წინა ნაწლავი — ნაწლავის მილის წინა განყოფილება, რომელიც ჩვეულებრივ შედგება პირის ღრუს, ხახისა და საყლაბავი მილისაგან.

წინამდებარე ჭირკვალი — მამაკაცის სისქესო სისტემის კენტი ჭირკვალი, რომლის სეკრეტი უზრუნველყოფს სპერმატოზოიდების ცხოველმომქმედებას.

წინამორბედი მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც ითვება სხვა მცენარის დათვისამდე იმავე მიწოდროში.

წინა ტერფი — ტერფის ჩონჩხის ზემოთა

ნაწილი; ადამიანის წინა ტერფი შედგება: კოქის, ქუსლის, ნაფისებრი, კუბისებრი და 3 სოლისებრი ძელისაგან.

წიქა — ვახის (ყურძნის) თესლი.

წიქაძა — ნაქრტნის (ფრინველის ბუმბულის) კალმის ღრუში მოთავსებული ხმელი, ნახევრად გამჟვინვალე ფირფიტოვანი ნივთიერება.

წიქვი — წერილი, ნემსისებრი ფორმის, მეტწილად ხეში ფოთოლი. დამახასიათებელია ნაძვის, ფიჭვის, სოჭის და სხვა მათი მსგავსი მცენარეებისათვის, რომელთაც წიწვოვან მცენარეებს უწოდებენ.

წიწვოვანი მცენარეები — შიშველთესლოვანი მცენარეების ყველაზე დიდი ჯგუფი, რომლებსაც წიწვები აქვთ განვითარებული (ფიჭვი, ნაძვი, სოჭი, ღვია და სხვ.).

წიწვილა — ზოგიერთი ფრინველის (ქათამი, ხოხობი და სხვ.) ახალგამოჩეკილი (ნაშიერი), რომელიც კარგად არის ღინღლით შემოსილი და ბუდიდან გადმოსვლისთანავე თვითონ შეუძლია დედის მსგავსად მოიპოვოს (აქენჯოს) საკვები.

წიღური ნაშატი — ყლორტის ან მცენარის რომელიმე ორგანოს ის ნაწილი, რომელიც გაზრდილია ერთ საევეგეტაციო პერიოდში.

წიღური რგოლები, შრეები — 1. ღეროს მუკუნის ნაშატი შრე (ფენა) ერთი საევეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში; ვანიკრილში ეს ნაშატი ჩანს კონცენტრული რგოლების სახით. წრიული რგოლების დათვლით შეიძლება დავადგინოთ ხეების ასაკი. 2. თევზის ქერტლებსა და ზოგიერთ ძვალზე წარმოქმნილი კონცენტრული წიღური ანაბეჭდები, რომლებიც ვითარდება არათანაბარი ზრდის შედეგად წლის სხვადასხვა სეზონში.

წმინდა ხაზი — გენოტიპურად ერთგვაროვანი თაობა, ჰომოზიგოტურად თვითმტყვრია მცენარისა; ერთი თვით-

მტყვრია ინდივიდის შთამომავლობა. წმინდი — იხ. ლერწი.

წონახწორობის ორგანოები — სხეულის სივრცეში მდებარეობის ორიენტაციის ორგანოები ადამიანსა და სხვა ცხოველებში (იხ. ოთოცისტი; ოთოლიტები).

წრეების მორიგეობის წებო ყვავილში — მდგომარეობს იმაში, რომ თითოეული წრის წვერები განლაგებულია მეზობელი წრის წვერებს შორის. ასეთივე მორიგეობას აქვს ადგილი რგოლურად განლაგებულ ფოთლებში.

წრიული ყვავილები — იხ. ციკლური ყვავილები.

წუთმოცულობა ხისხლის — გულის პარკუტიდან არტერიაში გადასული სისხლის რაოდენობა 1 წუთის განმავლობაში.

წყალბადის ბაქტერიები — წყალბადის დამკანავე ბაქტერიები.

წყალმცენარეები — უმდაბლესი მცენარეების ერთ-ერთი დიდი ჯგუფი, რომლის წარმომადგენლები უჩრდებელში შეიკავენ ქლოროფილს და სხვა პიგმენტებს; ცხოვრობენ წყალსატევებში და ხმელეთის ტენიან ადგილებში.

წყალხმელეთა ცხოველები — იხ. ამფიბიები.

წყვეტილი არეალი — ამა თუ იმ სახეობის (გეარის) არეალი, რომელიც წარმოადგენილია ორი ან მეტი იზოლირებული ტერიტორიით.

წყვეტილფრთხებრთული ფოთოლი — ფრთხებრთული ფოთოლი, რომელშიც დიდი ზომის ფოთოლაკებს ენაცვლება პატარა ფოთოლაკები.

წყვილფრთხებრთული ფოთოლი — რთული ფოთოლი, რომლის საერთო ყუნწი წვერზე ორი ფოთოლაკით მთავრდება (უძრახელას, ზარდას, თეროს და ტერციის უმეტესი სახეობის ფოთლები).

წყვილჩიქიანები — ძუძუმწოვარი ცხოველების ერთ-ერთი რიგი, რომლის წარმომადგენლებისათვის ჩვეულებ-

რივ დამახასიათებელია თითოეულ ფეხზე თითების წყელი რაოდენობა, რომელთაგან უფრო მძლავრად მესამე და მეოთხე თითია განვითარებული. უმთავრესად ბალახით მკვებავი ცხოველებია. მათ ეკუთვნით: ძროხა, ირემი, ლორი, ცხვარი, ვირათი და სხვ.

წყლის ბაგეები — ზოგიერთი მცენარის ფოთლის ეპიდერმისში არსებული ნასვრეტები, რომლებითაც ხდება ტენის გამოყოფა; უვითარდება ჰვარბტენიან ადგილებში მცხოვრებ მცენარეებს (ზოგიერთი ტირიფი).

წყლის ბალახი მცენარეებში — შეფარდება წყლის მიღებასა და ხარჯვას შორის მცენარეებში.

წყლის ღეფიცობა მცენარეში — წყლის ნაკლებობა მცენარის უჯრედებში; ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც წყლის ხარჯვა ჰვარბობს მიწოდებული წყლის რაოდენობას. შესამჩნევია, მაგ. შუადლისას ზაფხულის მზიან ცხელ დღეებში. გარეგნულად გამოიხატება მცენარის შექცნობით.

წყლის კულტურები — მცენარეების შოვლა-მოყვანა (ვაზრდა) მინერალური ნივთიერებების წყალხსნარებში; იყენებენ მცენარის კვების, ზრდისა და განვითარების ლაბორატორიული მეთოდით შესწავლის დროს.

წყლის მეორადი ცხოველები — ძუძუმწოვარი ცხოველები, რომლებიც ევოლუციური განვითარების პროცესში ხმელეთიდან გადავიდნენ წყალში საცხოვრებლად.

წყლის მცენარეები — უმაღლესი მცენარეები, რომლებიც ცხოვრობენ წყალ-

სატყეებში, ფსკერზე მიმაგრებული ან თავისუფლად მკურავი.

წყლის მცენარეულობა — წყალში მცხოვრებ მცენარეულ თანასაზოგადოებათა ერთობლიობა.

წყლის რეჟიმი მცენარისა — წყლის მიმოცვლის პროცესი მცენარეში, რომლის დროსაც შეთანხმებულად მიმდინარეობს წყლის მიწოდება, გადაადგილება და გაქემა მცენარის მიერ.

წყლის ფაუნა — იხ. წყლის ცხოველები.

წყლის ფრინველები — ფრინველების ერთ-ერთი ეკოლოგიური ჯგუფი, რომელიც მებრუნაკლებად დაეპოვრებულია წყლის გარემოსთან, მათ ეკუთვნიან: პინგვინები, თოლიები, წეროები, იხები და სხვ.

წყლის შემცველი პარენქიმა — იხ. წყლის შემცველი ქსოვილები.

წყლის შემცველი ქსოვილები — წყლის დამაგრებელი ქსოვილები, რომლებიც შედგება თხელკედლიანი ცოცხალი პარენქიმული ან მკვდარი (ტრაქეიდების მაგვარი) უჯრედებისაგან (ტრაქეიდებისაგან განსხვავებით უფრო დიდებია და თითქმის იზოდაამეტრული ფორმისა), გვხვდება ზოგიერთი მცენარის ფოთლებში (ავაია, ალოე) და ლერწმში (კაქტუსები, ზოგიერთი რძინა).

წყლის შევიდულობის ძალა — ის ძალა, რომელიც აიძულებს წყლის ნაწილაკებს ერთმეორეს მისდიონ.

წყლის ცხოველები, ფაუნა — წყალში მცხოვრებ ცხოველთა ერთობლიობა.

წყურვილი — ცხოველურ ორგანიზმში წყლის ნაკლებობით გამოწვეული ფიზიოლოგიური მდგომარეობა.

ჭ

ჭაი — იგივეა, რაც ფაშატი.

ჭალა — ტყიანი ან უტყეო ვაკე ადგილი მდინარის პირას.

ჭანჭრობი — ლიამპალი; აქორდი წყლანი, ნოტიო (საბა); ჭიობიანი, ნესტიანი.

ნი, ბლანტი ადგილი, რომელიც წარმოიქმნება ტბის, მდინარის ან გუბურის ამოშალდამებით, დაბალხანებით და ატივტივებულ მცენარეთა სქელი ფენითა დაფარული.

ჭაობი — ხმელეთის ჰიარბტენიანი ნაწილი, რომელიც შეტწილად დასახლებულია ჰიგროფილური მცენარეებით (ტორფის ხავსი, ისლი, ღროხერა, წყლის ბამბა და სხვ.) და ხასიათდება სპეციფიკური მცენარეულობით; მდიდარია გაუხრწნელი მცენარეული ნარჩენებით და ტორფის შემცველობით.

ჭაობის მცენარეულობა — ჰიგროფილური, შეტწილად ფესურიანი მცენარეების, (პელოფიტების) ფორმაცია.

ჭარხლის შაქარი — იხ. საქაროზა.

ჩიპა — ნათხემის შუა ნაწილი, რომელიც ნახევარსფეროებს აერთიანებს. **ჭიანჭლაი**, **ჭიაყელა ნაჭლაი** — იხ. აგნელიქსი.

ჭიანჭლი — ბრმა ნაწლავის კიბეების მსგავსი წანაზარდი ძეძუმწოვარ ცხოველებში; აღამიანში და აღამიანის მსგავს მაიმუნებში წარმოადგენს ბრმა ნაწლავის რუდიმენტს.

ჭიბი — 1. ნაწიბური, ნაქდევი, რომელიც წარმოიქმნება კიბლარის მოცილების ადგილზე. 2. თესლევირტის მიმავრების ადგილი თესლის ყუნწზე; წარმოადგენილია ნაქდევის სახით, რომელიც რჩება მცენარეთა თესლის ზედაპირის იმ ადგილზე, სადაც იგი მოწყდა თესლის ყუნწს. თესლის ქიბის სიდიდე, შეფერილობა და სხვა თავისებურებანი მნიშვნელოვან სისტემატიკურ ნიშნად ითვლება მცენარეთა თესლების რკვევის დროს. 3. პატარა დისკო, რომელიც მდებარეობს ფრინველის კეერცხის ანიმალურ პოლუსზე; შედგება მართვისა და პარტოპლანტისაგან 4. იხ. კუნთოვანი კუჭი.

ჭიბლარი — ზონისებური წარმონაქმნი, რომლითაც პლაცენტიანი ცხოველებისა და აღამიანის ჩანასახი დედის ორგანიზმთანაა დაკავშირებული.

ჭკნობა — ფოთლებისა და ღეროს ნორჩი ნაწილების მოღუნება და ქვევითკენ დახრა, რაც გამოწვეულია ტრანსპირაციის მნიშვნელოვანი გადიდების ან

ნიდადგის გამოშრობის შედეგად წყლის ბალანსის დარღვევით და უჩრედების მიერ ტურგორის დაკარგვით. არჩევენ ღროებითსა და ხანგრძლივ ქენობას.

ჭოტაკი — ზოგიერთი მცენარის მშრალი, თვითხსნადი ან უხსნელი ორბუდიანი ნაყოფი, რომლის სიგრძე ჩვეულებრივ სიგანის ტოლია ან ოდნავ მასზე მეტი, ზოგჯერ კი ნაკლები. იხსნება ორი საგდულით ფუძიდან დაწყებული წვერისაკენ. დამახასიათებელია ქვაროსნებისათვის.

ჭოტი — 1. მშრალი თვითხსნადი ორბუდიანი ნაყოფი, რომელიც იხსნება ორი საგდულით ფუძიდან დაწყებული წვერისაკენ. გახსნილ საგდულებს შორის რჩება ცრუ ტიხარი, რომელზედაც თესლებია განლაგებული. ჩვეულებრივ ჭოტის სიგრძე რამდენჯერმე აღემატება სიგანეს. დამახასიათებელია ქვაროსნებისათვის. 2. ფრინველი.

ჭრაქა — მცენარეთა (მაგ., ვაზის, მარცვლოვანი მცენარეების და სხვ.) ავადმყოფობა, რომელსაც იწვევს ზოგიერთი სოკო.

ჭრაქის ხილამაღე — ქარხლის, სტაფილოს და სხვა ძირხვენი მცენარეების დაავადება, რომელსაც იწვევს ზოგიერთი სოკო (*Botrytis cinerea*).

ჭრილფოთლიანობა — ფოთლების უთანაბრო შეფერვა, რაც გამოწვეულია ქლოროფილის არათანაბარი განაწილებით ფოთლებში. ეს მოვლენა ჩვეულებრივ შემკვადრეობითაა.

ჭუკი — ინდაურის ახალგაშობილი (ნაშიერი).

ჭუპრი — სრული ვარდაქეების მქონე მწერების, მაგ., პეპლების განვითარების ერთ-ერთი სტადია. ჭუპრის ორგანიზმში ზდება ზრდასრული მწერის ორგანოების ჩამოყალიბება, ფორმირება.

ჭურჭული-მოქკოვანი კონა — გამტარი კონა (მცენარისა), რომელსაც თან ახ-

ლავს მექანიკური ქსოვილის ბოქ-
კოები (ჩვეულებრივ სკლერენქი-
მა).

ქურკლები — ქსილემის (მერქნის) წყალ-
გამტარი ელემენტები — ტრაქეები
და ტრაქეიდები.

ჭურჭლოვანი მცენარეები — მცენარეები,
რომელთაც გააჩნია ქურქულ-ბოქკო-
ვანი კონები (უმაღლესი მცენარეები
გარდა ხავსებისა).

ჭუჭული — იხვის ბატის და მისთანათა
ახალგამოჩევილი (ნაშიერი).

ბ

ბაზოზორისი პიბრიდები — ერთგვარო-
ვან ინდივიდთა ჯგუფი, რომელიც მი-
ღებულია ორი ან რამდენიმე მეტ-ნაკ-
ლებად კონსტანტური ხაზის შექვარე-
ბის შედეგად.

ბაზი — 1. მემცენარეობაში — გარეგნუ-
ლად ერთგვაროვანი, სქესობრივი
გზით წარმოებული პოპულაცია, რო-
მელსაც ამრავლებენ მხოლოდ თეს-
ლებით და რომელთა კონსტანტობას
ინარჩუნებენ გადარჩევის გზით გარ-
კვეულ სტანდარტთან. 2. მონათესავე
ინდივიდთა ჯგუფი, რომლებიც გან-
სხვადებთან იმავე სახესხვაობის სხვა
ინდივიდებისაგან გარკვეული ნიშნე-
ბით.

ბაზოგამია — გაშლილი ყვავილსაფრის
შქონე ყვავილის დამტვერვა.

ბაზოგამური ყვავილი — ყვავილი, რო-
მელიც, როგორც წესი, იშლება; გან-
სხვავებით კლისტოგამური ყვავილი-
სა, რომელიც არ იშლება.

ბაზოფიტები — იხ. ხასმოფიტები.

ბაზური შექვარება — ინტუბირებული
(ინბრედული), მაგრამ არა ახლო მო-
ნათესავე, ინდივიდების შექვარება.

ბალაზები — ფრინველის კვერცხის ცი-
ლაში არსებული, შედარებით მკერო-
ვი, ზონრისებური წარმონაქმნები,
რომლებიც ყვითრს (გულს) ამავარებენ
ცილის შუაგულში.

ბალთა ფოთლიხა — იხ. ვაგინა.

ბაშფიტები — იხ. ჭამეფიტები.

ბაო, ხაოები — 1. ბეწვის (თმის) წაწო-
ლილი ვანლაგება (ჯანის მიმართ) ცხო-

ველის სხეულზე. 2. წერილი ნაწლავის
ლორწოვანი გარსის მიკროსკოპული
წამონაზარდები, რომლებიც შედგება
ერთშიან ეპითელიუმისაგან; აღი-
რებს ნაწლავის კედლის შემწოვ ზე-
დაბირს. 3. პლაცენტის (მომყოლის)
ჩანასახი, რომელიც წარმოიქმნება ქო-
რიონზე (ჩანასახის გარსზე) უმაღ-
ლეს ძუძუმწოვარ ცხოველებში.

ბარი — 1. მამალი შინაური რქოსანი ცხო-
ველი, რომელსაც აბამენ უღელში. 2.
მამალი, მამრი რქოსანი გარეული
ცხოველი.

ბარიკევი — მამალი ირემი.

ბარკამეი — მამალი კამეი.

ბახმოფიტი — მცენარეები, რომლებიც
შეგუბულნი არიან კლდისა და ლო-
დების ნაძრავებში ცხოვრებას.

ბახა — კუნთოვანი მილი, სადაც ერთმა-
ნეთს ზედება საკმლის მომწელებელი
და სასუნთქი გზები; საკმლის მომ-
წელებელი მილის (სისტემის) წინა
განყოფილება, რომელიც მდებარეობს
პირის ღრუსა და საყლაპავ მილის
შორის.

ბახიხ კარი, პირი — საზღვარი პირის
ღრუსა და ხახის შორის.

ბახიხ კბილები — კბილები, რომლებიც ვან-
ლაგებულია სახეცელილ უკანა ლაყუ-
ჩის რკალზე ზოგიერთ თევზებში (კო-
პარკინა, ნაფოტა, კობრი და სხვ.).

ბაო — ძროხის ნაშიერი ერთ წლამდე.

ბე — მერქნიანი მცენარე, რომელსაც
შვეთრად გამოხატული ღერო (შტამ-
ბი) აქვს.

ხეთადგომა — ხეთა მიწისზედა ნაწილი ტყის თანასაზოგადოებაში.

ხელოვნური გადაჩრევა — იხ. ხელოვნური შერჩევა.

ხელოვნური დათესვლა — მამრი ცხოველის სასქესო უჯრედების — სპერმატოზოიდების (თესლის) შეყვანა სპეციალურ ხელსაწყოთი მღედრი ცხოველის სასქესო ორგანოში მისი განაყოფიერების მიზნით.

ხელოვნური დამტვერვა — მცენარეთა დამატებითი დამტვერვა, რაც ხორციელდება ადამიანის მიერ; ამისათვის ყუავილებიდან მტკერს აგრძობენ ქალაქის პარკში და რბილი ფუნჯით გადააქეთ დასამტვერავ მცენარის დინგზე; მიმართავენ სიშინდის, შხესუშინას და სხვა მცენარეებზე მოსავლიანობის გადიდების მიზნით.

ხელოვნური ვეგეტატიური გამრავლება — ვეგეტატიური გამრავლება, რომელიც ხდება გასაშრავლებელი ვეგეტატიური ნაწილების დედა მცენარეიდან მოცილებით, რაც ხორციელდება ადამიანის ჩარევით (კალმებით, ბუჩქის დაყოფით, გადაწვენით და სხვა გამრავლება).

ხელოვნური კვება — საკმლის მიღება საკვები ოყნის, კუჭის ზონდის, კუჭზე ან ნაწლავზე დადებული ფისტულისა და სხვა საშუალებით, როდესაც შეუძლებელია საკმლის გადაყლაბვა (საყლაბავი მილის შევიწროების, ხახახე კრილოლის მიღების, გონების დაკარგვისა და სხვა შემთხვევის დროს).

ხელოვნური ხუნთვა — მკურნალობის ერთ-ერთი სახე ბუნებრივი ხუნთვის შერჩევის შემთხვევაში; ამ დროს ავადმყოფის ხელების მსუბუქი, მექანიკური მოძრაობით მოძრაობაში მოყავთ გულშეკრდ და სასუნთხი კუნთები, ამის შესაბამისად ხდება გულშეკრდის დრუს გაფართოება და შემოკრება, რასაც თან სდევს ფილტვების ვენტილაცია.

ხელოვნური შერჩევა, გადაჩრევა — ცხოველთა და მცენარეთა ახალი ჩიშების და ფორმების მიღების ხერხი, რაც ხორციელდება ადამიანის მიერ თაობიდან თაობებში ინდივიდების სისტემატურად შერჩევის გზით, მისთვის (ადამიანისათვის) საჭირო რაიმე გარკვეული ნიშნის გაუმჯობესებისა და განმტკიცების მიზნით. თანამედროვე სელექციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფუძველი.

ხერხემალი — ადამიანისა და ხერხემლიანი ცხოველების ჩონჩხის ღერძული ორგანო, რომელიც შედგება ხრტილოვანი ან ძვლოვანი მალეებისაგან.

ხერხემლიანი ანუ თავისქალიანი ცხოველები — ქორდიან ცხოველთა ერთ-ერთი ქვეტიპი, რომელიც აერთიანებს უფრო მაღალორგანიზებულ ცხოველებს, რომელთაც აქეთ ხერხემალი და თავის ქალა. მათ ეკუთვნით მრგვალიირიანები, თევზები, ამფიბიები, ქვეწარმავლები, ფრინველები და ძუძუმწოვრები.

ხერხემლის ხემა — იხ. ქორდა.

ხერხემალი ფოთლო — დაკბილული ფოთლო, რომლის კბილები თავისი წვერით მიმართულია ფოთლის წვერისაკენ და კბილის ზედა გვერდი გაცილებით მოკლეა ქვედაზე.

ხეხილი — კულტურული და ველური მერქნიანი მცენარეები, რომელთა ნაყოფი გამოყენებულია საკვებად.

ხეაში — თევზის თესლი; თევზის თესლის შემცველი სითხე.

ხეაარა მცენარეები — მცენარეები, რომელთა ღერო სხვა მცენარეებს ან საგნებს ეხვევა და ზევით მიისწრაფვის (სვია, ხეაროქლა, ზოგიერთი ჩიშის ლობოზ და სხვ.).

ხეიტი — 1. თავხვეული კომბოსტოს შუა, მკერივი, გამსხვილებული ღეროს ნაწილი; მურკი, ხეკვი. 2. კეფერა კომბოსტოს ღერო ძირკვიდან ფოთლამდე. 7.

ხიატონეურია — იხ. ქიატონეურია.

ხიკი — იხ. მურკი; ხეიტი.

ხილარი — იხ. ქილარი.

ხილის შაქარი — იხ. ფრუქტოზა.

ხილუსი — იხ. ქილუსი.

ხილუსის პარკები, ჩიბები — იხ. მორენის ჩირკელები.

ხიმოზინი — იხ. ქიმოზინი.

ხიმუსი — იხ. ქიმუსი.

ხიონოფიტები—1. თოვლის მოყვარული ცხოველები. 2. იგივეა რაც თოვლქვეშა მცენარეები (ПОДКОШЕЛЬНИКИ).

ხიონოფიტები — მცენარეები, რომლებიც იზრდება თოვლზე, მაგ., ზოგიერთი წყალმცენარე.

ხის წვენი — წვენი, რომელიც გამოედინება მცენარის ღეროდან მათი დასერვის ან გაქრის შედეგად. განსაკუთრებით უხვია გაზაფხულზე.

ხმელეთის ფაუნა, ცხოველები—ხმელეთზე მცხოვრებ ცხოველთა ერთობლიობა.

ხნოვანება — ორგანიზმის ან მისი ცალკეული ორგანოს სიცოცხლის ხანგრძლივობა მათი წარმოქმნიდან შესწავლის მომენტამდე.

ხოლოფერმენტი — იხ. ქოლოფერმენტი.

ხორთუმი — 1. ზოგიერთი ხერხემლიანი ცხოველის სახის წაგრძელებული, მილისებრი მოძრავი ნაწილი, მაგ., სპილოს ხორთუმი, რომელიც წარმოადგენს ერთმანეთთან შეზრდილ და მეტად წაგრძელებულ ცხვირსა და ზედა ტუჩს. 2. ზოგიერთი მწერის (მაგ., კოლო) მჩხვლეტ-საწუწნი პირის აპარატი.

ხორგამომა — დედა მცენარიდან განთავისუფლებული იზოგამური, ანიზოგამური ან ორგამური გამეტების კოპულაცია.

ხოროლოგია — იგივეა რაც არეოლოგია.

ხორხი — სუნთქვის ორგანოთა სისტემის ნაწილი; წარმოადგენს ხახის გავრძელებას. შედგება რამდენიმე არასრული ხრტილისაგან, რომელთაგან ყველაზე დიდს ფარისებრი ხრტილი

ეწოდება. ხორხში მოთავსებულია აგრეთვე მბგერი იოვები, რომლებიც ხმის წარმოქმნასაც ემსახურება.

ხორხის პარკუჭები — ხორხში მცებარე მცირე ზომის პარკისებრი ღრუები, რომლებიც რეზონატორების როლს ასრულებენ.

ხორხის ხვრელი — ხერელი, რომელიც მოთავსებულია ენის უკან.

ხორხხარკველი — ხორხის შემადგენელი ერთ-ერთი ხრტილოვანი წარმონაქმნი, რომელიც ხერაეს ხორხის შესავალს საკმლის ყლაპვის დროს.

ხორცისშვამელი ცხოველები, — ცხოველები, რომლებიც იკვებებიან ხეახტმლიანი ცხოველებით.

ხრალი — ნორჩი ფოთლოვანი ხემცენარეების ქერქის შიგნითა ნაწილი.

ხრტილზედა — იხ. პერიქონდრიუმი.

ხრტილი — შემაერთებელი ქსოვილის სახე. იხ. ხრტილოვანი ქსოვილი.

ხრტილოვანი კაახული—თაფეხიანი მოლუსკების შიგნითა ჩონჩხი, რომელშიც თავის ტვინია მოთავსებული.

ხრტილოვანი ტვინი — ტვინის ნივთიერება, რომელიც მდებარეობს ზოგიერთი თევზის (მაგ., ხრტილიან თევზებში) ხრტილოვან ღრუში.

ხრტილოვანი ქსოვილი — შემაერთებელი ქსოვილის განსაკუთრებული სახე, რომელშიც უჩრედებს აქვს მაგარი გარსი და განლაგებულია დრეკად, უსტრუქტურო ძირითად ნივთიერებაში. ფარაეს ძელის სახსრების ზედაპირს; შეადგენს ცალკეული ორგანოს ჩონჩხს. სტრუქტურის მიხედვით ორჩევენ: ჰიალინურ, ბოკოვან და ელასტიკურ ხრტილს.

ხრტილსაზრდელა — იხ. პერიქონდრიუმი.

ხენი — სარძევე ჩირკელების გამონაყოფი შშობიარობის წინ და შშობიარობის (შემდეგ) პირველ ხანებში, რძესთან შედარებით უფრო დიდი რაოდე-

ნობით შეიცავს ალბუმინს და გლობულინს, ხოლო უფრო ცოტას კაზეინსა და შაქარს.

ხუთთითიანი კიდურები — ხმელეთის

ხერხემლიანი ცხოველების კიდურები, რომელთა ბოლოზე ჩვეულებრივ ხუთ-ხუთი თითია განვითარებული.

ხუნდი — მტრედის ბარტყი.

ჯ

ჯაგარი — 1. მსხვილი, ხეშეში სახეცელი ბეწვები, რომლითაც დაფარულია ზოგიერთი ცხოველის (ლორის) სხეულის ნაწილი, სახელდობრ ქეჩო და ზურგი. 2. სხვადასხვა ზომის მაგარი ბეწვისებრი გამონაზარდები, რომელიც განლაგებულია კანის საფარველზე რგოლიან კიეხსა და მწერებში.

ჯვარიანი მერქანი — მერქანი, რომელიც მერქნის ბოქოებიან განლაგებულია ტალღისებურად და არეულად.

ჯავზი — 1. ტროპიკულ აზიაში გავრცელებული ხე-მცენარე (Myrsica moschata); 2. ამ მცენარის თესლი, რომელიც მეტად სურნელოვანია და სასიამოვნო ცხარე გემო აქვს. იყენებენ კულინარიაში, საშაქარლო წარმოებასა და მედიცინაში.

ჯავზანი — ზოგიერთი ცხოველის გარეთა, მაგარი საფარველი (მაგ., კუს ჯავზანი).

ჯამი — ყვავილსაფრის ფოთლების ყვავითა წრე ორმაგყვავილსაფარიან ყვავილში. გვირგვინისაგან ის ჩვეულებრივ განსხვავდება უფრო მცირე ზომითა და მწვანე შეფერვით.

ჯამის შილი — ჯამის ქვედა ნაწილი, რომელიც ჯამის ფოთლების შეზრდის შედეგადაა წარმოქმნილი.

ჯამის ფოთლი — ყვავილის ჯამის ცალკეული ფოთლი. გვირგვინის ფურცლებისაგან განსხვავებით ჯამის ფოთლები მეტწილად უფრო პატარა ზომისაა და მწვანეადაა შეფერილი.

ჯამისებრი ყვავილსაფარი — მარტივი ყვავილსაფარი, რომელიც მხოლოდ ჯამის ფოთლებისაგანაა შექმნილი (კარხლის, ნაქარქათამას, მუჟუნას და სხვ. ყვავილსაფარი).

ჯაჭვური რეფლექსები — რეფლექსური

აქტი ერთი-მეორის მომდევნო რეფლექსური რეაქციებით.

ჯგუფთა — ახალგაზრდა ნათესარის (ჩითილის) გადარჩევა ფესვის წვერების წაჭრით, რაც ხელს უწყობს გვერდითი ფესვების განვითარებას და საერთოდ მალავრ ფესვთა სისტემის წარმოქმნას; პიკირება.

ჯგუფური გადარჩევა — მასობრივი გადარჩევის ერთ-ერთი ფორმა, როდესაც სანაშენოდ გადარჩეულ ინდივიდებს ყოფენ ორ ან მეტ ჯგუფად მოშენების სხვადასხვა მიზნის შესაბამისად.

ჯგუფური ცვალებადობა — იხ. ცვალებადობა განსაზღვრული.

ჯერადი შეფარდების წესი ყვავილის აგებულებაში — მდგომარეობს იმაში, რომ ყვავილის სხვადასხვა წრეში წვერების ერთი და იგივე რიცხვია ან ჯერადი რაოდენობა.

ჯვარედინი დაშტევერვა — ერთი ყვავილის მტერის მარცვლის მოხევედრა (დაცემა) მეორე ყვავილის დინგზე.

ჯვარედინი სისხლის მიმოქცევა — ექსპერიმენტულ-ქირურგიული მეთოდი, რაც მდგომარეობს ორი ინდივიდის სისხლის ძარღვების ოპერაციულ შეერთებაში.

ჯვარედინი შერწყმა — ორი ჰერმაფროდიტული ორგანიზმის ურთიერთ განაყოფიერება.

ჯვარედინად მოპირისპირე ფოთოლგანლაგება — როდესაც ღეროს ერთ მუხლზე მოპირისპირე ორი ფოთლი და მეორე მუხლზე მოპირისპირედ მდებარე ორი ფოთლი ერთმანეთის მიმართ ჯვარედინადაა განლაგებული ე. ი. ურთიერთპერპენდიკულარულ

სობრტყეში იმყოფებიან (ტუჩოსნებში, მიხაკისებარში და სხვ.).

ჭირკვლები — სპეციალური წარმონაქმნები (ორგანოები), რომლებშიც ხდება სხვადასხვა სახის სეკრეტების გამოყოფა. არჩევენ შინაგანი და გარეგანი სეკრეტის ჭირკვლებს.

ჭირკვლოვანი არე — კვერცხისმდებელი ძუძუმწოვრების (იხენისკარტა, ექილნა) მუცლის კანის განსაკუთრებული მონაკვეთი, სადაც იხსნება სარძევე ჭირკვლების მრავალრიცხოვანი ნაქვრეტები.

ჭირკვლოვანი ბეწვები — ზოგიერთი მცენარის ზედაპირზე წარმოქმნილი მრავალუჯრდიანი გამონაზარდები, რომლებიც შეიცავს ეთეროვანი ზეთების ან ფისის შემცველ სეკრეტს.

ჭირკვლოვანი კუბი — ფრინველების კუჭის წინა, თხელკედლიანი განყოფილება, სადაც საჭმელი, მოშენებული წველების მოქმედებით, უფრო რბილდება და ადვილი მოსანელებელი ხდება.

ჭირკვლოვანი უჯრედები — ებითელიუმის უჯრედები, რომლებიც თავის ზედაპირზე გამოყოფენ ცხოველმოქმედების პროდუქტებს ე. წ. სეკრეტებს.

ჭიში — კულტურული მცენარე ან შინაური ცხოველი და მისი თაობა, რომელსაც კონკრეტულ პირობებში გააჩნია გარკვეული მორფოლოგიური, ბიოლოგიური და სამეურნეო თვისებები.

ჭოგი — ცხოველთა ან ნადირთა გროვა (ცხენების, ირმების, ქვირინების და სხვ. ჭოგი).

ჭოჯურობა, ჯუნღურობა — მწერების, მაგ. კალიების ერთობლივი (ერთად) ცხოვრება, რომლის დროსაც არ არის სტაზებად ე. ი. გარკვეული ფუნქციების შემსრულებელ ინდივიდთა ჩვეუებად დაყოფა.

ჭონსტონის ორგანო — უმეტესი მწერის ულუაშის მეორე ნაწევარში არსებული ორგანო, რომლის საშუალებით ხდება პაერის რხევის, და შესაძლებელია, გარკვეული სიმძალის ბგერების დაქვარა.

ჭორი — ჰიბრიდი, — რომელიც მიღებულია ფაშატი ცხენისა და ულაყი სახედრის შეჯვარებით.

ჭორცხენა — ჰიბრიდი, რომელიც მიღებულია ულაყი ცხენისა და ფაშატი სახედრის შეჯვარებით.

ჭორქალი — თხელი ებითელიური პარკი, რომელზედაც დაკიდულია კუპ-ნაწილის ტრაქტის ორგანოები.

ჭუნგლი — ტროპიკული ძნელად გასასვლელი, თითქმის აუთვისებელი ტყეები ან მაღალბალახიანი ადგილები. უღრანი ტროპიკული ტყე, რომელშიც დიდი რაოდენობით შერეულია ხეშეშეროიანი მარცვლოვანები (ბამბუკი) და ლიანები.

ჭუჭა, ჭონდარა — პატარა ტანის ნორმალური აგებულების ადამიანი, ცხოველი, მცენარე.

ქ

მაბიტუსი — მცენარის ან ცხოველის გარეგნული სახე, საერთო შესახედობა, იერი.

მაერის ტენიანობა — წყლის ორთქლის რაოდენობა პაერში.

მაერის შემცველი ქსოვილები — იხ. აერენქიმა.

მაიდელბერგელი ადამიანი — ადამიანის

წინაპარი, რომელიც ცხოვრობდა 400 ათასი წლის წინათ. ნაპოვნი იყო (შინსი ქვედა ყბა) გერმანიის ქალაქ მაიდელბერგის ახლოს 1907 წელს.

მაიმორის ღრუ — დამატებითი საპაერო ღრუ, რომელიც მდებარეობს ზედა ყბის ძვლებში ცხვირის ღრუს ორივე

მხარეს. (ინგლისელი ანატომის ჰაიმო-რის გვარის მიხედვით).

ბაიბორატი — ჰაიმორის ღრუს ლორწოვანი გარსის ანთება.

ბალოიდოფიტები — იხ. ჰალოფიტები.

ბალომეზოფიტები — მარილამტანი მეზოფიტები.

ბალომეზოქსეროფიტები — მარილამტანი მეზოქსეროფიტები.

ბალოფიტები — მარილამტანი მცენარეები ე. ი. მცენარეები, რომლებიც შეგუებული არიან მარილებით ქარბნობადებზე ცხოვრებას; ზოგი აერთო ჰალოფიტებს აკუთვნებს მხოლოდ მლაშობის მცენარეებს, ხოლო ბიკობებზე მცხოვრებ მცენარეებს ჰალოიდოფიტებს უწოდებს. მათ მიეკუთვნება ჰალოქსეროფიტები, ჰალომეზოქსეროფიტები, ჰალომეზოფიტები, ჰალოპიგრომეზოფიტები, ჰალოპიგროფიტები.

ბალოქსერომეზოფიტები — მარილამტანი ქსერომეზოფიტები.

ბალოქსეროფიტები — მარილამტანი ქსეროფიტები.

ბალოპიგროფიტები — მარილამტანი პიგროფიტები.

ბალუცინაცია — მუცლარი მხედველობითი, სმენითი, ყნოსვითი ან შეხებითი აღქმა, რაც გამოწვეულია თავის ტვინის მოქმედების დარღვევით; ამ დროს ავადმყოფს აქვს აბრახებული საგნების, ხმებისა და სხვ. მჩვენება.

ბალომაქტირია — ტიპური, მარტივი აგებულების ბაქტერიების წგფი (განსხვავებით ძაფისებრი ბაქტერიების, მიქსობაქტერიებისა და სხვა ტიპის ბაქტერიებისა, რომლებსაც უფრო რთული აგებულება აქვთ).

ბალობიონიტი — იხ. ჰალოფაზა.

ბალოზიხი — ქრომოსომა სომატური რიცხვის განახევრება (რედუქცია) მეიოზში.

ბალოიდი — ორგანიზმი, რომლის უჯრედები შეიცავს ჰალოიდურ, ერთმაგი

(დი)ლოიდურზე ორჯერ მეტი) ქრომოსომა რიცხვს.

ბალოიდური — ტერმინი ჰალოიდური, ვიწრო გაგებით იხმარება ქრომოსომა ერთმაგი ანაწყობის მქონე უჯრედის ან ინდივიდის აღსანიშნავად ე. ი. ისეთი ინდივიდის, რომელშიც თითოეული ქრომოსომა გეხვდება მხოლოდ ერთხელ (იხ. მონოლოიდი); ჰალოიდურს უწოდებენ აგრეთვე ამ ინდივიდსა ქრომოსომა ანაწყობს და მას სიმბოლურად აღნიშნავენ ასო n-ით. უფრო ფართო გაგებით ტერმინი ჰალოიდურს ხმარობენ გამეტების ქრომოსომა რიცხვის მქონე უჯრედების ან ინდივიდების აღსანიშნავად ე. ი. იმ ინდივიდებისა, რომელთაც განიხთ მოცემული სახეობისათვის სპეციფიკურ ქრომოსომა სომატური ანაწყობის მხოლოდ ნახევარი.

ბალოიდური ანაწყობი ქრომოსომებისა — იხ. ჰალოიდური კომპლექსი ქრომოსომებისა.

ბალოიდური კომპლექსი ქრომოსომებისა — ქრომოსომების ერთმაგი კომპლექსი, ერთმაგი რიცხვი. იხ. ჰალოიდური რიცხვი ქრომოსომებისა.

ბალოიდური პართენოგენეზი — იხ. გენერაციული პართენოგენეზი.

ბალოიდური რიცხვი ქრომოსომებისა — ქრომოსომების ერთმაგი (დიპლოიდურზე ორჯერ მეტი) რიცხვი, რომელიც წარმოიქმნება მომწიფებულ სასქესო უჯრედში (გამეტებში), სპორებსა და მცენარეთა გამეტოფიტის (სქესიანი თაობის) უჯრედებში.

ბალოიდური ფაზა — იხ. ჰალოფაზა.

ბალომი — ფუნდამენტური გენეტიკური სისტემა, რომელიც მოიცავს ქრომოსომა ერთ ანაწყობს და გენების ძირითად რიცხვს, რომელიც აუცილებელია მონოპლოიდური ორგანიზმის ჰალოფაზისა და ზიგოფაზის ნორმალური განვითარებისათვის.

ბალომიქსიხი — პროცესი, რომლის შედეგად წარმოიქმნება ჰალომიქტი.

მალომიკტი — ჰალოიდური ჰიბრიდი, რომელიც წარმოიქმნება ჰალოიდური ერთბირთვიანა. ორგანიზმების შეჯვარების შედეგად მიღებული პეტეროზოგოტიდან. ამ ორგანიზმების გენომი შედგება სხვადასხვაგვარი წარმოშობის ქრომოსომებისა და გენებისაგან.

მალონტი — ორგანიზმი, რომელსაც დამლოიდური აქვს მხოლოდ ზიგოტა. ხოლო ყველა ვეგეტატიური ციკლი და მისი სიცოცხლე მიმდინარეობს ჰალოფთაზში, ე. ი. მცენარის სქესიანი თაობა რომლის უჯრედებს გააჩნია ქრომოსომთა ჰალოიდური ანაწყობი. ქრომოსომთა რიცხვის რედუქციის მიმდინარეობს ზიგოტაში.

მალოპოლიპლოიდი — ინდივიდი, რომელიც წარმოიქმნილია პარტენოგენეზური გზით პოლიპლოიდური ფორმებიდან და შეიცავს ორჯერ ნაკლებ ქრომოსომს, ვიდრე საწყისი ფორმა.

მალოსპორია — მდედრობითი გამეტოციტის ამომიქსისური განვითარება დედა უჯრედიდან, რომელიც წარმოიქმნება ნორმალური მეიოზის მსგელობისას.

მალოსტელე — პროტისტელი, რომელიც შედგება კომპაქტური ცილინდრული ქსილემისაგან, რომელსაც ყოველმხრიდან ფლოემა აქვს შემოხვეული. ასეთი შედარებით უფრო პრიმიტიული, ტიპის კუჩუკლოვანი სისტემა შემჩნეულია ნამარხ ფსილოფიტებში (მაგ. რინი და პორნეა).

მალოსტემონური ყვავილი — ყვავილი მტკრიანებსა ერთი წრით; როდესაც მტკრიანები ერთწერტაა განლაგებული (ფურისულაში, ზამბახში და სხვ.).

მალოფთაზა — ინდივიდის. სასიცოცხლო ციკლის ნაწილი, როდესაც უჯრედების ბირთვი შეიცავს ქრომოსომთა ჰალოიდურ რიცხვს.

მაპტეოსტემონური ყვავილი — ჰალოსტემონური ყვავილი.

მაპტერიცა — წყალმცენარეთა რიზოიდუ-

ბი, რომლის საშუალებითაც ემაგრებიან სუბსტრატზე.

მაპტომენტოზი — წყალსატევებს ფსევდოზე მცხოვრები მცენარეების, კერძოდ წყალმცენარეების ერთობლიობა, რომელიც სუბსტრატზე მიმაგრებულია თაღმზე განვითარებული განსაკუთრებული გამონაზარდებით.

მაპტოტროპიზმი — მცენარის შობრა (მოლუნეა) შეხებითი (ხახუნით) გამლიზიანების საასუსტოდ (მცოცავ და ხეიარა მცენარეებში).

პარმოზოლიზ ტემპერატურული ოპტიმუმი — ტემპერატურა, რომლის დროსაც მცენარე ზრდა მიმდინარეობს თანაზომიერად და რამდენადმე ნელა, ვიდრე ფიზიოლოგიური ოპტიმუმის დროს; სამკაუროდ: პარმული ოპტიმუმის პირობებში ვლვებულობთ უფრო მძლავრ და ჭანად მცენარეს.

მაუსტორიები — 1. საწოვრები, რომელთა საუშალებით პარაზიტი მცენარე ახდენს საკვები ნივთიერების შეწოვას პატრონ მცენარიდან, 2. პარაზიტი სოკოების ჰიფები, რომლებიც პატრონ მცენარის უჯრედებშია ჩაზრდილი; 3. შრავალუჯრედიანი კიბები ან ცალკეული უჯრედები, რომელთა საშუალებითაც ხდება ნუტელუსიდან საკვები ნივთიერების შეწოვა და მისი გადაადგილება შხარდი ჩანასახისა და ენდოსპერმისაკენ; ასეთი კიბები ან უჯრედები შეიძლება წარმოიქმნას თესლკვირტის სხვადასხვა ნაწილიდან. გვხვდება ფარულთესლოვანთა ბევრ წარმომადგენელში; 4. ხავესების სპოროგონიუმის ქვედა ნაწილი, რომელიც გამეტოციტის ქსოვილშია ჩაზრდილი.

მეიტონოგამია — ჯვარდინი დამტევრების ერთ-ერთი სახე, როდესაც ყვავილის დამტევრება ხდება იმავე მცენარის ყვავილის მტკრით.

მეიტონოკარპია — განაყოფიერება კეიტონოგამიის შედეგად.

მეკისტოთერმული მცენარეები — მცენარეები, რომლებიც მოითხოვენ მინა-

მალერ სითბოს; სიცივისამტანი მცენარეები.

ბელიოტერაპია — მზის სხივებით მკურნალობა.

ბელიოტაქსისი — ცხოველის რეაქცია მზის სხივების მოქმედებაზე.

ბელიოტროპიზმი — მცენარის უნარი მიიღოს გარკვეული მდგომარეობა მზის სხივების მიმართ. იხ. ფოტოტროპიზმი.

ბელიოფილები — სინათლის მოყვარული მცენარეები ე. ი. მცენარეები, რომლებიც ეერ იტანენ დარჩილევას და ვითარდებიან ღია, ნათელ ადგილებში, სადაც მეტი სინათლის მიღება შეუძლიათ.

ბელიოფილია — სინათლის მოყვარულობა.

ბელიოფიტები — იხ. ბელიოფილები.

ბელმინთები — პარაზიტი კიები.

ბელმინთოზი — დაავადება, რომელსაც იწვევს პარაზიტი კიები — ბელმინთები.

ბელმინთოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს პარაზიტი კიებს და მათ მიერ გამოწვეულ დაავადებებს.

ბელოტიზმი — იხ. ილოტიზმი.

ბელოფიტები — ჭაობის მცენარეები; ბელოფიტებს ზოგჯერ უწოდებენ აგრეთვე წყლის მცენარეებსაც, რომლებიც წყლის ზედაპირიდან მალა არიან ამოწეული; ბიგროფიტები ეიწრო გავებით.

ბემალუტინაცია — სისხლის წითელი სხეულაქებს შეწებება (აგლუტინაცია) სხვა ადამიანის სისხლის შრატით.

ბემალური არხი — თევზის ხერხემლის კულის მალევის ქვედა რკალის შეერთების შედეგად წარმოქმნილი არხი, რომელშიც გადის კულის განყოფილების აორტა.

ბემართროზი — სისხლის ჩაქცევა სახსრის ღრუში მისი ტრამვის ან დაავადების შედეგად.

ბემატანი — ჰემოგლობინის დაშლის პროდუქტი; დუანგული ჰემა.

ბემატო-ენციფალური ბაიერი — ფიზიოლოგიური მექანიზმი, (ბაიერი), რომელიც იცავს ცენტრალურ ნერვულ

სისტემას სისხლში მოხვედრილი უცხო სხეულებისაგან.

ბემატოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს სისხლს, მის შემადგენლობას, თვისებებს და დაავადებებს.

ბემატომა — სისხლოვანი სიმსივნე, რომელიც ჩნდება სისხლის ჩაქცევის შედეგად.

ბემატოპოეზი — სისხლის წარმოქმნა; სისხლის უჩრადული ელემენტების წარმოქმნის, განვითარებისა და მოწეფების პროცესი.

ბემატოქრომი — წითელი პიგმენტი, რომელიც გვხვდება ზოგიერთი შოლტისნის სტიგმაში და ბევრ მწვანე წყალმცენარეში.

ბემატურია — შარდში სისხლის არსებობა.

ბემები — ზოგიერთი სოკოს (ობისა და სხვა სოკოს) ეეგეტატიური გამრავლების ორგანო. წარმოადგენს სქელგარსიან, მკერძო პროტოპლაზმის შემცველ უჩრადებს, რომლებიც წარმოიქმნება არახელსაყრელ პირობებში სოკოს მიცელიუმის ჰიფების სხვადასხვა ნაწილში.

ბემი — ჰემოგლობინის, არაკილოვანი ანუ ჰემინოვანი ნაწილი.

ბემიანესტოზი — სხეულის ნახევრის მგრძნობიარობის დაკარგვა, რაც გამოწვეულია თავის ტვინის ცალმხრივი დაზიანებით.

ბემიკაროზი — ბირთვი, რომელიც შეიცავს ქრომოსომთა პალოიდურ რიცხვს.

ბემიკრიპტოფიტები — მცენარეები, რომელთა განახლების კვირტები და მოზამთრე ორგანოები იმყოფება ნიადაგის ზედაპირის დონეზე (ბაბუაწვერა, ბაია, ია და სხვ.).

ბემიმეტაბოლია — არასრული გარდაქმნა მწერებში, როდესაც ახალგაზრდა ფოხა თავისი ავეტლებით გვაგონებს ზრდასრულ სტადიას.

ბემიმეტამორფოზი — იხ. არასრული მემტამორფოზი, გარდაქცევა.

ბემიპარეზი — მოძრაობის უნარის შესუს-

ტება სხეულის ერთ ნახევარში (არასრული დამბლა) თავის ტვინის ცალმხრივი დაზიანების შედეგად.

ქემალეგია — მოძრაობის უნარის დაკარგვა სხეულის ერთ ნახევარში (დამბლა), რაც გამოწვეულია თავის ტვინის ერთ-ერთი ნახევარსფეროს მოძრაობის ზონის დაზიანებით; ამასთან დამბლა ემართება დაზიანების ადგილის საწინააღმდეგო მხარეს.

ქემალოიდი — უჩრდილი ან ინდივიდი, რომელსაც გააჩნია სომატური უჩრდილის ქრომოსომა რიცხვის ნახევარი, დამოუკიდებლად იმისა წარმოადგენს ქრომოსომა ეს ნახევარი რიცხვი საწყისი დიპლოიდური ფორმის ჰაპლოიდურ სტადიას თუ პოლიპლოიდის ორჯერ შემცირებულ ანაწყობს.

ქემოტროპული თებლევარტი — ნახევრად მოხრილი თესლკვირტი ე. ი. თესლკვირტი, რომელიც თესლის ყუნწის ლერძის მიმართ მოლუნულია 90°-ით.

ქემოქორდაინები — იხ. ნახევრადქორდაინები.

ქემოქსროფიტები — ტერმინი შემოიღო პ. ჰენკელმა, ისეთი მცენარეების აღსანიშნავად, რომელთაც გააჩნიათ ძალიან ღრმა, მძლავრ ფესვთა სისტემა, ინტენსიური ტრანსპირაცია და ნაკლებგამძლენი არაა მცირე ტენიანობისადმი და ზედმეტი გადახურებისადმი. (კოფრჩხილა, ბუჩქნისებრი სალბი, მრავალწლოვანი იონჯები და სხვა); ნახევრად ქსეროფიტები.

ქემოციტოლოჯა — ფერმენტი, რომელიც ახდენს ქემოციტოლოჯას ჰიდროლიზის კატალიზს.

ქემოციტოლოჯა — ცელულოზასთან ახლოს მდგომი ნივთიერება, რომელიც შედის უჩრდილის გარსში, უმთავრესად სამარავო საკვები ნივთიერების სახით.

ქემოციტური უვავილი — ნახევრად წრიული ყვავილი; ყვავილი, რომლის ყვავილსაფრის წვერები განლაგებულია წრიულად (ჩხროვებად), ხოლო მტკრიანები და ბუტკო სპირალურად;

მაგ., მაგნოლიას, ბაიას და სხვ. ყვავილი.

ქემოპალოიდი — უჩრდილი, უჩრდილი კომპლექსი ან ინდივიდი, რომელიც შეიცავს ქრომოსომა ჰაპლოიდური ანაწყობის ნახევარს.

ქემოგლობინენა (ქემოგლობინიდან) — სისხლში თავისუფალი ქემოგლობინის არსებობა (რომელიც არაა სისხლის წითელსხეულაქებთან შეკავშირებული). შეიმჩნევა ქემოლიზის დროს.

ქემოგლობინი — ერთორციტების (სისხლის წითელი სხეულაქების) ცილოვანი წითელი პიგმენტი, რომელიც შეიცავს რკინას და აქვს ადვილად ენგვისა და ადღვევის თვისება; მისი საშუალებით ხდება ენგვადისა და ნახშირორჟანგის გადატანა და დიდი მნიშვნელობა აქვს სუნთქვისათვის.

ქემოგლობინურია — თავისუფალი (სისხლის წითელ სხეულაქებთან დაუკავშირებელი) ქემოგლობინის გამოჩენა შარდში.

ქემოგოთრიანი — რკინის შემცველი, მოვარდისფრო ნივთიერება, ზოგიერთი ქიის ღრუთა სითხეში არსებულ ბრტყელ უჩრდილებში. ასრულებს ქემოგლობინის ფუნქციას.

ქემოთორაქსი — სისხლის დაგროვება პლევრის ღრუში; ხდება ფილტვებისა და პლევრის დაზიანებისა ან დაავადების დროს.

ქემოყულტურა — სისხლიდან გამოყოფილი მიკრობთა კულტურა.

ქემოლიზი — ერთორციტების დაშლის პროცესი (მათი გარსის დაწყვეტის შედეგად), რომლის დროსაც მისი შიგთავსი სახელდობრ ქემოგლობინი გადის გარემოში, უმთავრესად სისხლის ლიმფაში; ხდება ზოგიერთი დაავადებისა და მოწამვლის დროს.

ქემოლიზინი — ნივთიერება, რომელიც იწვევს ქემოლიზს (იხ. ქემოლიზი).

ქემოლომფა — ზოგიერთი ჰიების, მოლუსკების და მწერების სხეულში არსებული სითხე, რომელიც მემოქცევა ცხო-

ელის საღიარებდა და უჯრედშირის-
სებში; ხსნარის სახით შეიძლება უანგბა-
დის გადამტან ამა თუ იმ პიკმენტს.

ბერძენი — სისხლში ჰემოგლობინის
რაოდენობის გასაზომი ხელსაწყო.

ბერძენი — სისხლში ერთროტიტების
ნორმალური რაოდენობით აღდგენის
პროცესი.

ბერძენი — სისხლდენა.

ბერძენი — ბუასილი; სწორი ნაწილის
ქვედა განყოფილების ვენების გაგანთი-
რება ქვანძების სახით.

ბერძენი — დაკადება, რომლის დრო-
საც სისხლს არა აქვს ნორმალურად
შედგენის უნარი, რის შედეგადაც
მცირედი კრიოლობაც კი იწვევს დიდი
რაოდენობით სისხლის დაკარგვას.

ბერძენი — იხ. პირდენი.

ბერძენი — სპილენძის შემცველი,
ღერძი ფერის სუნთქვითი პიკმენტი,
რომელიც რამდენიმე მოლუსკებსა და კიბოს-
ნაირებში ჰემოგლობინის ფუნქციას ას-
რელებს.

ბერძენი — უჯრედები, რომელთაც შე-
იძლება სისხლის პლანტი; სისხლის ფორ-
მანის ელემენტები.

ბერძენი — სისხლის წარმოქმ-
ნელ ორგანოთა ერთ-ერთი უჯრედული
ფორმა, რომელიც წარმოადგენს სისხ-
ლის სხვადასხვა ელემენტის საწყისს
ადამიანსა და ხერხემლიან ცხოვე-
ლებში. სისხლმზადი უჯრედი.

ბერძენი — 1. მკერდით გარსით დაფარუ-
ლი უჯრედების ჯგუფი, რომელიც
წარმოქმნება ჰორმონული ღერძების
სხეულის შუალედურ შრეში; ემსახურე-
ბიან უსქესო გამრავლებას; მათ შინა-
გან კერძოდ უჯრედები: 2. ნ. დარ-
ვის მიერ, შემკვიდრებითობის შე-
სახებ წამოყენებულ. ჰიპოთეზაში
(პანკრეატის). შემოთავაზებული ტერ-
მინი იმ უმცირესი მატერიალური ნა-
წილაკების აღსანიშნავად, რომლებიც
განსაზღვრავენ ჩანახაზის ყოველ უჯ-
რედში წარმოდგენილ, მთელი ორგა-
ნიზმის ცალკეულ ნიშანს.

ბერძენი, გენდენი მარჯუთი — თირკმლის
მილაკების მკვეთრი ზეულები; რომ-
ელსაც ისინი ქმნიან შუშლიანსკის
კაფსულიდან თირკმლის შინაგანი
შრის პარამიდაში შესვლისას.

ბერძენი — სისხლის შედგენის შეფერ-
ხებული ნივთიერება.

ბერძენი — მცენარეთა შეფერვება,
გამრობა, გარკვევა, კოლექციის შექმ-
ნა.

ბერძენი — 1. გამშრალი და გარკვეუ-
ლი მცენარეების კოლექცია. 2. შენო-
ბა, სადაც ინახება ეს კოლექცია.

ბერძენი — ქიმიური ნივთიერებანი,
რომლებიც იხმარება მცენარეების, უმ-
თავრესად სარეველების მოსასპობად,
შესხერებით (მოწამლა), შეფერვით
ან ნიადაგში შეტანით.

ბერძენი — მტერიანებისა და ბუტკოს
რთი სივრცითი განლაგება. ორსქე-
სიან ყვავილში, რაც ხელს უშლის
თვთლამტერებებს (შესამინევო ტერის-
ნებში, ნემსიწვერასებრში და სხვ.).

ბერძენი — ცოცხალი არსება, რო-
მელსაც აქვს ორივე სქესის (როგორც
მამრობითი, ისე მდედრობითი სქესის)
ნიშნები.

ბერძენი — მოვლენა, როდესაც
ერთსა და იმავე ინდივიდს აქვს რო-
გორც მამრობითი, ისე მდედრობითი
სქესის ნიშნები. არჩევენ ბერძენი-
დობის ორ სახეს: 1. სიმულტან-
ურს — როდესაც ინდივიდს ერთდრო-
ულად აქვს, როგორც მდედრობითი,
ისე მამრობითი სქესის აპარატი; 2.
თანმიმდევრულს — როდესაც მამრო-
ბითი და მდედრობითი სასქესო აპა-
რატი ვითარდება სასიცოცხლო ცი-
კლის ორ, ერთმანეთის მომდევნო
ფაზაში.

ბერძენი — ვეგეტატიური უჯრედი — იხ. ორსქე-
სიანი ვეგეტატი.

ბერძენი — ჰორმონული (ბერძენი-
დობიდან) — ზოგიერთი მუცელ-
ფეხიანი მოლუსკის კენტი სასქესო ორ-
განო, რომელიც გამოიშუშეებს, რო-
გორც კვერცხს ისე სპერმატოზოიდს.

პეტროლოგია — ზოოლოგიის დარგი, რომელიც სწავლობს ქვეწარმავლებს.

პეტროლუქსინი — ზრდის მასტაბულირებული ფიტოპორანი, რომელიც თავისი ფიზიოლოგიური მოქმედებით ახლოს ღვას აუქსინებთან: პირველად გამოყოფილი იყო ობის სოკოს კულტურიდან.

პეტრობარული ფოთოლი — მცენარის ფოთოლი, რომელიც ძარღვებით დაუფილია ცალკეულ მონაკვეთებად (პუხის, არყის და სხვ. ფოთლები).

პეტროგამეონი — სახეობა. შემდგარი რასებიდან, რომლებიც თვითგანაყოფიერებისას იძლევიან მორფოლოგიურად სტაბილურ პოპულაციებს. ხოლო შეყვარებისას რამდენიმე ტიპის ცხოველუნარიან და ფერტილურ შთამომავლობას.

პეტროგამეტები — სასქესო უჯრედები, რომელთაც აქვთ განსხვავებული სასქესო ქრომოსომები, მაგ., ძუძუმწოვრებისა და ადამიანის სპერმატოზოიდები შეიცავს ან x — ქრომოსომს ან y — ქრომოსომს.

პეტროგამეტური სქესი — სქესი, რომელიც შეიძლება დროს, წარმოიქმნება, სქესის მიხედვით დიფერენცირებული, ორი ტიპის გამეტა.

პეტროგამია — 1. სქესობრივი პროცესის ფორმა, როდესაც ორივე გამეტა მოძრაობს, მაგრამ განსხვავდება სიდიდით. 2. პიბრილის მდებარეობით და მამრობითი გამეტების განსხვავება ცალკეული გენისა ან გენების კომბინაციების მიხედვით. თუ გამეტებს გადააქვს ერთნაირი გენები ან გენების კომბინაცია მაშინ ლაპარაკობენ ჰომოგამიის ან ილიოგამიის შესახებ. 3. ამ ტერმინს ხმარობენ, როგორც ანოზოგამიის (იხ. ანოზოგამია) სინონიმს.

პეტროგენეზი — იგივეა რაც თაობათა მორიგეობა.

პეტროგენეზისი — სახეობათა წარმოშობის ერთ-ერთი იდეალისტური თეორია, რომლის თანახმად ახალი სახეობა წარმოიქმნება ერთბაშად, გარეშე პი-

რობებისაგან დამოუკიდებლად რალად შინაგანი უცნობი ძალით.

პეტროგენოზური — F. ბირთვი, უჯრედი და ორგანიზმი, რომელიც ატარებს სხვადასხვა სახის გენომებს (ვინკლერი, 1920). 2. სტრუქტურულად განსხვავებული დელოიდური და პოლიპლოიდური გენომები (ლუანი, 1937).

პეტროგენური — 1. შემადგენლობით, წარმოშობით, თვისებებით სხვადასხვა გვარი (საპირის: პოპოგენური). 2. პეტროგენურს უწოდებენ პოპულაციას ან გამეტას, რომელიც შეიცავს გარკვეული გენის (ან რამდენიმე გენის) ერთზე მეტ ალელს.

პეტროგენური სხივი — გულგულის რთული სხივი, რომელიც შედგება რამდენიმე ტიპის უჯრედებისაგან (დამახასიათებელია წიწვოვანებისათვის, ტრიციოსათვის და სხვ.).

პეტროგონია — 1. თაობათა მორიგეობის ერთ-ერთი ფორმა ზოგიერთ უხერხემლო ცხოველში, როდესაც ერთმანეთს ენაცვლება სხვადასხვა სქესიანი თაობა, მაგ. განაყოფიერებელი კვერცხიდან განვითარებულ თაობას, ცვლის გაუნაყოფიერებელი კვერცხიდან განვითარებული (პართენოგენული) თაობა; ანდა განსხვავებულ სქესიანი თაობა იცვლება პერმატროდიტებით. 2. ორი ტიპის ყვავილი სხვადასხვა სიგრძის ანთერიდიუმებით. 3. პეტროგონიის შესახებ ამბობენ იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ერთი ინდივიდის ორ ორგანოს. ან ორგანიზმის ნაწილებს აქვს არაერთნაირი ზრდის სიჩქარე, მაგრამ მუდმივია ამ სიდიდეთა შეფარდება.

პეტროლონტული კბილთა სისტემა — არაერთგვაროვანი კბილთა სისტემა, რომელიც შედგება ძირითადი, საკრელი და ეშვის კბილებისაგან.

პეტროლოგოტა — ზიგოტა, რომელიც წარმოიქმნება მოცემული გენის სხვადასხვა ალელის მატარებელი, ე. ი. არაერთგვაროვანი ორი გამეტის შერწყმის შედეგად.

ბეტეროზოგოტური — ბეტეროზიგოტურს უწოდებენ განაყოფიერებულ კვერცხ-უჯრედს ან ინდივიდს, რომელიც განვითარებულია ორი, ხარისხობრივად, რაოდენობრივად და განლაგებით განსხვავებული გენების შქონე. გამეტისაგან. ჩვეულებრივ ამ ტერმინით აღნიშნავენ ინდივიდებს, რომელთაც ერთ ან რამდენიმე წყვილ ალელში არაერთნაირი ალელი (მაგ. Aa) გააჩნია და თავის შთამომავლობაში დაითვისოს მოვლენას ამჟღავნებენ, ე. ი. რომლებიც თავისი შემკვიდრებათი ფაქტორების მიხედვით ჰიბრიდულა.

ბეტეროზოგოტურობა — შემკვიდრულობის თავისებურება ორგანიზმისა, რომელიც წარმოშობილია ამა თუ იმ ხარისხით განსხვავებული შემკვიდრების შქონე შობილობისაგან.

ბეტეროზიზმი — პირველი ჰიბრიდული თაობის სიცოცხლის უნარიანობის გაზრდა, რაც გამოიხატება გარკვეულ ნიშნითვისებათა ამოღებით შობილ ფორმებთან შედარებით. ორგანიზმის სიმძლავრე, ე. წ. ჰიბრიდული ძალა.

ბეტეროთალიზმი—ფიზიოლოგიურად განსხვავებული სქესიანობის მოვლენა პაპლოიდურ თაობაში. შეიმჩნევა ბევრ მწვანე წყალმცენარესა და სოკოში, რაც ელინდება მხოლოდ სქესობრივი პროცესის დროს; მორფოლოგიური განსხვავება კი მამრობობისა და მდედრობით გამეტებს შორის შეუმჩნეველია.

ბეტეროთერმული ცხოველები — ცხოველები, რომელთაც მუდმივი ტემპერატურა აქვთ მხოლოდ აქტიური მოღვაწეობის მდგომარეობაში, დრმა ძილის, გაშეშებისა და ზამთრის ძილის დროს კი მათი სხეულის ტემპერატურა ძლიერ მცირდება; ანუთებია დათვი, დამურა, ზღარბი და სხვ.

ბეტეროკარიონი — განსხვავებული გენოტიპის ბირთვების არსებობა ერთ უჯრედში.

ბეტეროკარიონი — უჯრედი, რომელიც შეიცავს განსხვავებული გენოტიპის ბირთვებს.

ბეტეროკარპია — ნაირნაყოფიანობა; ერთი და იმავე სახეობის მცენარეზე სხვადასხვა ფორმის, შეფერვის ან ფიზიოლოგიური თვისებებით განსხვავებული ნაყოფების არსებობა, რაც უზრუნველყოფს მათი გავრცელების სხვადასხვა საშუალებას. მაგ, გულყვითელას ყვავილედში განვითარებული ნაყოფების ნაწილი მომარცხებულია ცხოველებით გავრცელებისათვის, ნაწილი კი ქარის საშუალებით ვრცელდება.

ბეტეროკინეზი — 1. დიფერენციული ან გენეზისურად არატოლფასოვანი დაყოფა, შესაბამისი შეიღვეული უჯრედების წარმოქმნით (ვეისმანი, 1892). 2. ბეტეროგამეტური სქესის ორი მეიოზური გაყოფიდან ის დაყოფა, რომლის დროსაც სასქესო ქრომოსომები (xy) გაუყოფლად მიემართება სხვადასხვა ბირთვში ან უჯრედში (გუტერზი, 1907). 3. ქრომოსომების შენელებული ან აჩქარებული მოძრაობა ბირთვის დაყოფის დროს.

ბეტეროკლინური დამტვირვა-დამტვირვა, რომლის დროსაც ერთი ყვავილის მტვერი მოხვდება იმავე მცენარის, ან იმავე სახეობის მეორე მცენარის სხვა ყვავილის ღინვზე (ყვარელინი დამტვირვა).

ბეტერომერული ლიქენები — ლიქენები, რომლებშიც წყალმცენარეები გარკვეულ ფენაშია, კერძოდ ქერქის ზედა ფენის ქვეშაა განლაგებული და ე. წ. გონილიალურ ფენას ქმნიან.

ბეტერომიქსიზმი—სქესობრივი რეპროდუქციის სოკოებში, რაც გამოწვეულია განსხვავებული თალომებიდან წარმოქმნილი, გენეზისურად არაერთგვაროვანი ბირთვების შერწყმით.

ბეტეროზორფიზმი — მორფოლოგიური სხვადასხვაობა დიპლოიდური და ჰაპ-

ლოიდური თაობებისა წყალმცენარე-
ებში.

ბეტეროპორფოზი — იხ. პოპეოზისი
ბეტეროპორფული დაყოფა ბაქტერიებ-
ში—ჩხირისებრი ბაქტერიების დაყოფა,
რის შედეგადაც მიიღება ორი, სხვა-
დასხვა ზომის უჯრედი. ამ სახის და-
ყოფა იშვიათადაა შესამჩნევი.

ბეტეროპორფული ქრომოსომები—პომო-
ლოგიური ქრომოსომები, რომლებიც
განსხვავდებიან სიდიდით, ფორმით ან
სტრუქტურით.

ბეტერონერვიდული მეტაბერები — მრავალჯაგრიანი კიბების სხეულის ნაწე-
რები (სეგმენტები), რომლებიც შეი-
ცავს სასქესო პროდუქტებს.

ბეტერონერვიდული ფორმა — ზოგიერთი
მრავალჯაგრიანი კიბის სქესობრივად
მომწიფებელი ფორმა; გამოირჩევა
სხეულის მკვეთრი დიფერენციაციით
ორ განყოფილებადა, რომლიდანაც მხო-
ლოდ ერთ განყოფილებაში წარმოიქმ-
ნება სასქესო პროდუქტები.

ბეტერონომული მეტაბერია — სხეულის
დაყოფა არაერთგვაროვანი აგებულე-
ბის სეგმენტებად (მეტაბერებად).

ბეტერონომულია — ზოგიერთი კიბისა და
ფესხასხირიანთა სხეულის ცალკეული
ნაწევრის (სეგმენტის) სხვადასხვაგვარ
აგებულება.

ბეტეროპლანომონია — გენეზისურად არა-
ერთგვაროვანი პლანომონების შეხამე-
ბა, შეწყობა.

ბეტეროპლანტიკური ტრანსპლანტაცია —
იხ. ტრანსპლანტაცია.

ბეტეროპლოიდია—ცალკეულ ქრომოსომ-
თა რიცხვის არაჯერადი გადიდება ან
შემცირება ანაწყობში.

ბეტეროპლოიდური — ფართო გაგებით
ტერმინი ბეტეროპლოიდური იმპარე-
ბა იმ ბირთვის, უჯრედის ან ინდივი-
დის აღსანიშნავად, რომელშიც ქრომო-
სომთა რიცხვი იხრება ნორმალური
დიპლოიდური რიცხვიდან, მიუხედა-
ვად იმისა გამოწვეულია ეს გადახრა
ცალკეული ქრომოსომის დაკარგვით

თუ მიმატებით, ანდა მთელი ანაწყო-
ბის რამდენჯერმე გადიდებათ (ვეტ-
შტეინი, 1927). უფრო ვიწრო გაგებით
ბეტეროპლოიდურს უწოდებენ უჯ-
რედს და ინდივიდს, რომელშიც ქრო-
მოსომთა რიცხვის გადიდება არაჯერად-
ია პაპლოიდური რიცხვისა (ვინკლერ-
ი, 1916).

ბეტეროპოზია — ნაირფესვიანობა, რაც
გამოწვეულია ფესვის სხვადასხვა ადგი-
ლიდან გამოსვლითა და განსხვავებუ-
ლი ფიზიოლოგიური დანიშნულებით.

ბეტერონინდული — ქრომოსომთა უნარა
შეუერთდეს არა მარტო მათ ბუნებრივ
პოპოლოგიურ წყვილებს (პარტნი-
ორს). აკრუთეუ სხვა, სტრუქტურულად
ახლობელ ქრომოსომებსაც.

ბეტეროპოზი—ოგივეა რაც სასქესო ქრო-
მოსომი.

ბეტეროპოზია — განსხვავებულსპორია-
ნობა; ზოგიერთ მცენარეში სხვადასხვა
ზომის სპორების (მეგასპორის და მიკ-
როსპორის) წარმოქმნა. დამახასიათე-
ბელია წყლის გვიმრებისათვის, სელა-
გინელებისათვის და ყველა თესლოვან
ში მცენარისათვის.

ბეტეროპოზილია — ნაირსევეტიანობა; გან-
სხვავებულსევეტიანობა; როდესაც მცე-
ნარის ერთ ეგზემპლარზე ეითარდება
გრძელსევეტიანი ყუაილები, მეორეზე
კი—მოკლესევეტიანი. სამტყეუბიც
ამის შესაბამისადაა განლაგებული,
ზოგში უფრო დაბლა და ზოგში დინ-
გზე მაღლა. ბეტეროპოზილია შეიძლება
განეიხილოთ, როგორც თავდაცვის სა-
შუალება ბეტეროგამიისაგან. შემჩნე-
ულია ფურისულაში, ცისანაში, მა-
ტიტელაში და სხვ.

ბეტეროტიპური დაყოფა — პირველი რე-
ლუქიკული (მეიოზური) დაყოფა პირ-
ველი რიგის სპერმატოციტებისა და
ოოციტებისა; ამ დროს ხდება ქრო-
მოსომთა რიცხვის განახლებება და
ქრომოსომული აპარატის არსებითი
გადაკეთება.

ბეტეროტოპია — ორგანოს ქსოვილის ან
ნაწილის წარმოქმნა მისთვის უჩვეუ-

ლო ადგილზე; ორგანოს ჩამოყალიბების ადგილმდებარეობის შეცვლა ჩანასახის ემბრიონული განვითარების დროს, მაგ., კბილების წარმოქმნა სასხე.

ბეტეროტრანსპლანტატი — ქსოვილი, რომელიც გადაწერვილია სხვა სახეობის ორგანიზმში.

ბეტეროტროფული ქრომოსომება — სასქესო ქრომოსომები, რომელთაც არ გააჩნია კომოლოგიური პარტნიორები. **ბეტეროტროფები** — იხ. ბეტეროტროფული ორგანიზმები.

ბეტეროტროფიზმი — იხ. ბეტეროტროფული კვება.

ბეტეროტროფული კვება — შხა ორგანული ნივთიერებებით კვება.

ბეტეროტროფული მცენარეები — იხ. ბეტეროტროფული ორგანიზმები.

ბეტეროტროფული ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომელთაც არ შეუძლიათ არაორგანული ნივთიერებიდან ორგანულ ნივთიერებათა წარმოქმნა და იკვებებიან შხა ორგანული ნივთიერებებით (ყველა ცხოველი, სოკოები, უმეტესი ბაქტერიები).

ბეტეროფილია — ნაირფოთლიანობა; ერთ მცენარეზე სხედასხვა ფორმისა და აგებულების ფოთლების არსებობა; დამახასიათებელია წყლის ბევრი მცენარისათვის, ეკალიპტისათვის, სეროსათვის და სხვა.

ბეტეროფილური მცენარეები — მცენარეები, რომლებსთვისაც დამახასიათებელია ნაირფოთლიანობა — ბეტეროფილია. კერძოდ, ისეთი მცენარეები, რომელთა გაზაფხულის ფოთლები განსხვავდება ზაფხულის ფოთლებსაგან.

ბეტეროფიტული — განსხვავებულსქესიანი დიპლოიდურ თაობაში — სპოროფიტში.

ბეტეროქრომოსომი — ბეტეროქრომოსომებს უწოდებენ ყველა ქრომოსომს, რომელიც ქვეით, ფორმითა და სიდიდით განსხვავდება აუტოსომისაგან

ანუ ექრომოსომისაგან. ამჟამად ამ ტერმინს მეტწილად ხმარობენ სასქესო ქრომოსომების აღსანიშნავად.

ბეტეროქრონია — ც-კეული ორგანოს განვითარების მსვლელობის დარღვევა ჩანასახის ემბრიონული განვითარების დროს, რის შედეგადაც ორგანოს ჩამოყალიბება ხდება უფრო ადრე ან გვიან, ეილდე ამას ადგილი ქონდა წინაპრებში.

ბეტეროცერკალური კუდახ ფარფლი — თევზის არასიმეტრიული კუდახის ფარფლი, რომლის ზედა წაგრძელებული მონაკვეთი გადას ხერხემლის ღერძის ბოლო ნაწილში. მაგ., თართის კუდახის ფარფლი.

ბეტეროციკლური ყვავილი — ყვავილი, რომლის ნაწილები სხედასხვა რაოდენობითაა წრეში განლაგებული (ტურქოსანთა, ჭვაროსანთა და სხვ. ყვავილი).

ბეტეროცისტები — ლურჯმწვანე წყალმცენარეების დიდი ზომის; განსაკუთრებული უჯრედები, რომლებსაც ციციხალი შიგთავსი არ გააჩნია. ამ უჯრედების ადვილას ხდება წყალმცენარის ძაფების ე. წ. პორმოკონიუმებად გაწვევება გამრავლების დროს.

ბექსადა — მაკონიუგირებელი ქრეოსომების კომპლექსი, რომლებიდანაც ორი ქრომოსომი კომოლოგიურია, ერთი კი არაკომოლოგიური.

ბექსალოიდი — უჯრედი ან ინდივიდი რომლისთვისაც, პაპლოიდურად შედარებით, ექვსჯერ მეტი ქრომოსომთარიცხვია დამახასიათებელი ე. წ. შვიცაცის ქრომოსომთა 6 სრულსტრუქტურის.

ბექსოზა — მარტივი შაქარი (მონოსაქარილი), რომლის მოლეკულაში შედის ფარფარბადის ექვს ატომი (გლუკოზა, ფრუქტოზა და სხვა).

ბექსოზომონოფოსფატი — ორგანიზმში ნახშირწყლების დაქანვის ერთ-ერთი მონაწილე ნაერთი.

ბექტოკტილი — თავფხიანი მოლუსკების სახეცვლილი საცეცი, რომლის

დახმარებით მამრობით ცხოველს სპე-
რმატოფორი გადააქვს მღვდრი ცხო-
ველის მანტიის ღრუში.

ბიბლიოგრაფია უჩრდობით — ტორფის ხე-
სის უფერული, უქლოროფილო უჩ-
რდობით, რომლებიც შეიცავს წყალს.

ბიბლიოგრაფია ბრტალი — ბრტალიანი ქსო-
ვილის ერთ-ერთი სახე. შედგება პომო-
გენური ძირითადი ნივთიერებისა და
კოლაგენური (წებოს მომცემი) ბოქ-
კოებისაგან; გვხვდება ნეკნებში, ხორხ-
ში, სასულეში, ბრონქებსა და სახ-
სრებში.

ბიბლიოგრაფია — ტორფის ხავსის ღეროში
არსებული უფერული გარეგანი უჩ-
რდობით, რომლებიც ქმნიან მრავალ-
შრიან ეპიდერმისს.

ბიბლიოგრაფია — 1. ციტოლაზმის შრე,
რომელიც მღებარეობს უჩრდობის პერი-
ფერიაზე; გამკვირვალა და მეტ-ნაყ-
ლებად აშკარად გამოსარჩევია (პფუფე-
რი, 1877). 2. ციტოლაზმის ძირითა-
დი ნივთიერება, რომლითაც შემოფარ-
გულია მიკროსომები და სხვა პლაზ-
მატური ჩანარები (პანშტეინი, 1880).
ახალი მონაცემებით ბიბლიოგრაფია,
არქიტექტონიკურად ძლიერაა დიფე-
რენცირებული.

ბიბლიოგრაფია — ფიზიოლოგიურად აქტიურ
ნივთიერებათა წგუფი (ფიტოჰორმონი).
რომელიც მასტიმულირებელ მოქ-
მედებს ახდენს მცენარის ზრდა-გან-
ვითარებაზე და მშრალი მასის ზრდასა
და დაგროვებაზე. პირველად გამოყო-
ფილა იყო სოკოს ერთ-ერთი სახე-
ობის, შემდეგში კი აღმოჩენილი
იყო უმაღლეს მცენარეთა უჩრდობ-
შიც.

ბიბლიოგრაფია — წყლის ზოგიერთი მცე-
ნარის მოზამთრე კვირტები.

ბიბლიოგრაფია — ჰეტეროზიგოტური ინდივი-
დი, რომელიც წარმოქმნილია გენეტი-
კურად განსხვავებულ შობელთა
ფორმების შეჯვარების შედეგად. ბი-
ბლიოგრაფიის შედეგად მიღებული ინ-
დივიდი; ნაჯვარი, რომელსაც გააჩნია

ორი ინდივიდის მეკვიდრული თვი-
სებები.

ბიბლიოგრაფია ანიზოგენური — იხ. ანიზოგენ-
ური ბიბლიოგრაფია.

ბიბლიოგრაფია იზოგენური — იხ. იზოგენური
ბიბლიოგრაფია.

ბიბლიოგრაფია (ბიბლიოგრაფია) — მცენარე-
ების ან ცხოველების შეჯვარება, რომ-
ლებიც განსხვავდებიან ალელის თითო
ან მეტი რიცხვით, ქრომოსომათა რიც-
ხვით ან აგებულებით. ჩვეულებრივ
ბიბლიოგრაფიაში იგულისხმება მცენარე-
თა ან ცხოველთა სხვადასხვა სახეო-
ბის, ფორმის ან ქონის ინდივიდთა
სქესობრივი ან ევგეტატიური შეჯვარება,
რომლის შედეგადაც მიიღება
ნაჯვარი — ბიბლიოგრაფია.

ბიბლიოგრაფია ალოპატრიული — დიფე-
რენცირებული სახეობების ბიბლიოგრა-
ფია ორ გეოგრაფიულ ოლქებს შო-
რის ზონაში, მათი გეოგრაფიულ იზო-
ლაკური ბარიერის მთლიანობის დარ-
ღვევის გამო.

ბიბლიოგრაფია ინტროგრესიული — ბი-
ბლიოგრაფია, რომლის დროსაც ერთი
სახეობის გენეტიკური მასალის შეღწევა
მეორე სახეობაში მიმდინარეობს თან-
დათანობით სახეობათა შორისი არა-
სრული იზოლაკური ბარიერის გზით.
ასეთ ბიბლიოგრაფიას შეიძლება ადგი-
ლი ჰქონდეს სახეობის გეოგრაფიული
არეალის იმ ნაწილში, რომელიც იფარ-
ება სხვა ახლოსმდგომი სახეობის
არეალთ.

ბიბლიოგრაფია სიმპატრიული — ბიბლიოგრა-
ფია ორ გენეტიკურად განცალკევებ-
ულ სახეობას შორის, რომლებიც
ცხოვრობენ ერთი და იმავე ფართო
გეოგრაფიული არეალის ფარგლებში.

ბიბლიოგრაფია ცალმხრივი — სახეობათა-
შორისი ბიბლიოგრაფია, რომელიც შე-
საძლებელია შესაჯვარებელი ფორმე-
ბის მხოლოდ ერთი კომპონენტით,
სახელდობრ როდესაც მამის სახით გა-
მოყენებულია თვითსტერილური სა-
ხეობა.

პიბრიდული ვირუსი—სხვადასხვა შტამის ვირუსების მიერ გამოყოფილი ნუკლეინის მკაევისა და ცილის შეერთებით მიღებული ვირუსი.

პიბრიდული თაობა — შთამომავლობა, რომელიც მიიღება გენოტიპურად განსხვავებული, იმავე ან სხვადასხვა სისტემატიკური ერთეულის. ინდივიდუბას შექვარებნთ და ნშობლების სისტემატიკური დაყოფის შესაბამისად აღინიშნება, როგორც ვარიაციების, სახეობების ან გვართა პიბრიდები. საწყისი ინდივიდების შექვარებისას მიღებული პირველი თაობა აღინიშნება როგორც F₁.

პიბრიდული ლეტალურობა — პიბრიდის სიკვდილი ემბრიონული განვითარებას მეტ-ნაკლებად ადრეულ სტადიაში, რაც ხდება გენეზურად და სისტემატიკურად დაშორებული ფორმების შექვარების განო; პიბრიდული სიკვდილი.

პიბრიდული მოღვეულა — ქიპოთეზური ნოთიერება, რომელიც წარმოიქმნება მხოლოდ გენოტიპის პეტეროზიგოტურობით; შესაძლებელია აპირობებს პეტეროზიგოტური წყვილი ალელის პეტეროზისულ ემეკტს (პალდენი).

პიბრიდული რახა—რასა, რომელიც წარმოქმნილია, ერთმანეთისაგან ადრე იზოლირებული, გეოგრაფიული რასების შექვარების შედეგად.

პიბრიდული ხახეობა — 1. სახეობა, რომელიც თვითგანაყოფიერების ან სახეობის შიგნით შექვარებისას, სახეობრივ ნიშნებთან დამოკიდებულებით, იძლევა ერთგვაროვან თაობას, თუმცა ყველა ინდივიდი წარმოადგენს პეტეროზიგოტას. 2. სახეობათაშორისი ან გვართაშორისი შექვარების შედეგად წარმოქმნილი ფორმების კომპლექსი, რომელსაც სახეობრივი განმასხვავებელი მნიშვნელობის დამახასიათებელი ნიშნების მიმართ, ერთიანი მემკვიდრულობა გააჩნია.

პიბრიდული სტერილურობა — ორგანიზ-

მის სტერილურობა, რაც მისი პიბრიდული ბუნებითაა გაპირობებული.

პიბრიდული შეუთავსებლობა—როდესაც ორი ინდივიდის ნორმალურ გამეტებს არა აქვს ზიგოტის წარმოქმნის უნარი.

პიბრიდული ძალა — პეტეროზისის საბოლოო შედეგი, ე. ი. პირველი თაობის (F₁) ფენოტიპური უპირატესობა. ჩვეულებრივ მიღებულია როგორც პეტეროზისის სინონიმი.

პიგიენა — მეციერება, რომელიც სწავლობს გარემოს ზემოქმედებას ადამიანის ორგანიზმზე და ამუშავებს ჩანმრთელობის დაცვის ღონისძიებებს; ჩანმრთელობის დაცვის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა ერთობლიობა.

პიგრომეზოფიტები — მცენარეები. რომლებიც აპკობინებენ საშუალოზე რამდენადმე მეტი ტენიანობის მქონე ნიადაგს, ე. ი. პიგროფიტებისა და მეზოფიტების შუალედ საარსებო პირობებს; წარმოადგენენ მეზოფიტებს, რომლებიც თავისი ნიშანთვისებებით ახლოს დგანან. პიგროფიტებთან (უფხო შერივლა, მხოზავი ჩანჯა და სხე.).

პიგრომეტრი — ჯერის ტენიანობის გასაზომი ხელსაწყო.

პიგრომორფული სტრუქტურა — ტენიანადგილებში მცხოვრებ მცენარეთა აგებულების თავისებურება (უჭრედის დიდი ზომა, სუსტი გახვეება, ბაგეების მცირე რაოდენობა, თხელი კუტიკულა და ა. შ.).

პიგროსკოპიული — რაც ადვილად შთანთქმავს ტენს, სინოტივეს. მაგ., პიგროსკოპიული ბამბა — ცხიმისაგან გაწმენდილი ბამბა.

პიგროსკოპიული მოძრაობა — მცენარის შრალი- (ან მკვდარი) ნაწილების მოძრაობა, რომელიც გამოწვეულია მათი შემადგენელი ქსოვილების უთანბრო პიგროსკოპიულობით (ტენიანობით)-ქსოვილები გაშრობისას მოკლდება, დასველების ან ტენის დროს კი გრძელდება, რის შედეგადაც ხდება ბევრი მცენარის (პარკოსანთა, ქვარო-

სანთა და სხვ.) ნაყოფების უცხად გასკდომა და თესლების გაფანტვა.

ჰიგროსკოპიული წყალი — ნიადაგის ნაწილაკების მიერ მტკიცედ დაჭერილი წყლის ნაწილი, რომელიც მცენარისათვის სრულიად მიუწვდომელია.

ჰიგროსკოპიულობა — ნივთიერების თვისება — შთანთქმავს წყალი ან წყლის ორთქლი.

ჰიგროფილები — ორგანიზმები, რომლებიც შეგუებული არიან და საჭიროებენ კარბტენიან ადგილებში ცხოვრებას.

ჰიგროფილური სტრუქტურა — იხ. ჰერომორფული სტრუქტურა.

ჰიგროფილური ცხოველები — იხ. ჰიგროფილები.

ჰიგროფიტები — მცენარეები, რომლებიც შეგუებული არიან კარბტენიან პირობებში ცხოვრებას.

ჰიგრომელიოფიტები — ტენისა და სინათლის მოყვარული მცენარეები.

ჰიდატოტები — თაისებური სამარჯვი მარყობილობა, რომლის საშუალებითაც ზღვება წყლის გამოყოფა წვეთების სახით ზოგიერთი მცენარის ფოთლებზე (გუტაციის მოვლენა). მათ წყლის ბაგეებსაც უწოდებენ.

ჰიდატოფიტები — მცენარეები, რომლებიც მთლიანად ან თავისი უდიდესი ნაწილით ჩაძირულია წყალში (ელოდია, წყლის ვახვი, დუშფარა და სხვ.).

ჰიდატოქორები — იხ. ჰიდროქორები.

ჰიდატოქორია — იხ. ჰიდროქორია.

ჰიდრანტი — ჰიდროიდული პოლიმის (ნაწლავლრუიანი ცხოველების) კოლონიის ცალკეული ინდივიდი.

ჰიდრატაცია — კოლოიდურ ხსნარში დისპერსიული ფაზების ნაწილაკების დაკავშირება წყლის მოლეკულებთან, როცა დისპერსიულ არეს წყალი წარმოადგენს (რასაც ადგალი აქვს ცოცხალ უჯრედში).

ჰიდრატი — ქიმიური ნაერთი ლითონთა ეანგეულებისა წყალთან.

ჰიდრატურა მცენარისა — სიდიდე, რომლითაც განისაზღვრება მცენარის უჯრედების წყლით მპლრობის ხარისხი. ჰიდრატურა განსაზღვრავს ე. წ. წყლის აქტიურობას მცენარეში.

ჰიდრიდი — ქიმიური ნაერთი წყალბადისა სხვა ელემენტებთან.

ჰიდროაქტიური შოძარაობა ბაგისა — ბაგის დახტვა დღის ცხელ მონაკვეთში, რაც გამოწვეულია ფოთლებში წყლის სიმციროთ.

ჰიდრომიოლოგია — ბიოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს წყალში მცხოვრებ ორგანიზმებს (ცხოველებსა და მცენარებს) და მათი განვითარების კანონზომიერებას.

ჰიდრომიონტი — ორგანიზმები, რომლებიც ცხოვრობენ წყალში. იხ. წყლის მცენარეები, წყლის ცხოველები.

ჰიდროგამია — მცენარის მტერის მარცვლების გადატანა წყლით.

ჰიდროვიტამინები — ვიტამინები, რომლებიც წყალში იხსნება (ვიტამინი B₁, ვიტამინი C და სხვ.).

ჰიდროთორაქია — სითხის დაგროვება პლევრის ღრუში საერთო წყალბანის დროს (გულის, თირკმლების და სხვ. დაავადებისას).

ჰიდროლაზები (ჰიდროლიზიდან) — ფერმენტების ჯგუფი, რომელიც მოქმედებს როგორც კატალიზატორი რთული ორგანული ნივთიერებების ჰიდროლიზის დროს. მათ ეკუთვნის საქმლის მომწვლელი ფერმენტების ყველა ფერმენტი. ესტერაზები, კარბოჰიდრაზები, ამიდაზები, პროტეაზები და სხვა.

ჰიდროლიზი — ქიმიურ ნივთიერებათა დაშლა წყლის მოლეკულის მიერთებით, ამასთან დაშლილი ნივთიერების ერთ ნაწილს უერთდება წყალბადი, მეორე ნაწილს კი ჰიდროქსილიან ჯგუფი.

ჰიდროლიმფა — სითხე, რომელიც მიმოიქცევა ნაწლავლრუიანი ცხოველებსა გასტროენაქსელარულ არხებში.

ბიღროლიტიკური ფერმენტები—იხ. პიდროლაზები.

ბიღრომორფიზმი — პიდროფიტების მორფოლოგიური და ანატომიური თავისებურებანი: კაერის შემცველი უჯრედშორისების ძლიერი განვითარება, ბაგეების დიდი რაოდენობა მოცურავე ფოთლებში, მესრისებური და ღრუბლისებური ქსოვილების სუსტი დიფერენცირება, მექანიკური ქსოვილისა და ფესეთა სისტემის ნაკლები განვითარება და სხვ.

ბიღრომანისური მოქმედება ბაგისა — ბაგის დაბურება მეზობლად მდებარე ეპიდერმისის უჯრედების მეტაქ უჯრედებზე დაწოლით, რაც გამოწვეულია ფოთლებში წყლის სიჭარბით; მაგ., ხანგრძლივი წვიმების დროს. როგორც კი გამოიამინდებს ეპიდერმისის უჯრედების მოცულობა მცირდება და ბაგეების ხერელი, „პასიურად“ გაიღება.

ბიღრომონეკა — მცენარეების მოელა-მოყვანა მინერალურ წყალხსნარებში წარმოების პირობებში. ამასთან მცენარეთა ფესვები იმყოფება ხრეში, ღორღში, წიდაში ან სხვა ინერტულ მასალაში, რომელიც სეკლდება საკვები ხსნარით.

ბიღროხფერო—დედამიწის წყლის გარსი, რომელიც მდებარეობს ატმოსფეროსა და დედამიწის მაგარ ქერქს შორის (ოკეანეების, ზღვების, ტბებისა და მდინარეების ერთობლობა).

ბიღროტაქსისი — თავისუფლად მოძრავი ორგანიზმების (ბაქტერიები, წყალმცენარეები და ერთუჯრედიანი ცხოველები) მოძრაობა დიდი ტენიანობის მიმართულებით (დადებითი პიდროტაქსისი) ან ნაკლებ ტენიანობისაკენ (უარყოფითი პიდროტაქსისი.)

ბიღროტეკა — ჩონჩხისებრი წარმონაქმნი კოლონიური პიდროიდული პოლიმის ცალკეული ინდივიდის გარშემო.

ბიღროტროპიზმი—მცენარის ან მისი რომელიმე ნაწილის ზრდის მიმართულ-

ბის შეცვლა ტენის არათანაბარი განაწილების შედეგად. მაგ., ფესვები (ჩვეულებრივ გვერდითი ფესვები) იხრება წინადაგის იმ მონაკვეთის მიმართულებით, სადაც მეტი ტენია (დადებითი პიდროტროპიზმი), ხოლო უმეტესი ობის სოკოს სპორანგიოფორი იზრდება ტენიანი სუბსტრატის საწინააღმდეგო მხარეს (უარყოფითი პიდროტროპიზმი).

ბიღროფილია — 1. მცენარის წყალში ცხოვრებასთან შეგუება. 2. მცენარის დამტვერვა წყლის დინების დახმარებით; წყლის ქვეშ დამტვერვა. დამახასიათებელია იმ მცენარეებისათვის, რომლებიც ყვავილებთან ერთად მთლიანად ჩამალულია წყალში (რქაფოთოლა, ზღვის ბალახი და სხვ.).

ბიღროფილური მცენარეები — იხ. პიდროფიტები.

ბიღროფილური ნივთიერებები — ნივთიერებები, რომლებსაც აქვს წყალთან მიზიდვის მაღალი ენერგია და შესაბამისად მათი ხსნადობაც განსაკუთრებით დიდია.

ბიღროფიტები—წყლის მცენარეები; პიდროფიტებს, სიტყვის ვიწრო მნიშვნელობით (პიდროფიტებისაგან განსხვავებით) უწოდებენ წყლის მცენარეებს, რომლებიც მხოლოდ მცირე ნაწილითაა წყალში ჩამალული.

ბიღროფობული ნივთიერებები — ნივთიერებები, რომლებსაც წყალთან მიზიდვის ენერგია მეტად სუსტი აქვს და შესაბამისად მათი ხსნადობაც ძალიან დაბალია.

ბიღროქორები — მცენარეები, რომლებისათვისაც დამახასიათებელია პიდროქორია — წყლის დახმარებით გავრცელება; მათ ნაყოფებსა და თესვებს გააჩნია თავისებური სამარჯეი—მოწყობლობანი (მაგ., საპაერო ღრუები და სხვ.).

ბიღროქორია — წყლით გავრცელება, ახასიათებს წყლისა და კაობის მრავალი მცენარის თესლსა და ნაყოფს, რო-

მელთაჲ ხშირად უვითარდება ჰაერით სასეჲ გამონაზარდები და დიდხანს შეუძლიათ დაუზიანებლად წყალში ყოფნა.

ბიღროცელი — კანეკლიანი ცხოველების განვითარებადი ცელოზის (სხეულის მეორეული ღრუს) ერთ-ერთი ნაწილი, რომლიდანაც ვითარდება ამბულაკრული სისტემა.

ბიღროციტები — წყლის გამტარი და მოკლებული უჯრედები გასქელებული და გახვეებული გარსით; თავისი აგებულებით წარმოადგენენ ერთგვარ შუალედებს პარენქიმისა და ტრაქეიდების უჯრედებს შორის.

ბიღრა — ტროპიკული ტენიანი ტყე. ან-სხეაებენ ჰალეას. ორ ტიპს: იგაპო და ეტე. იგაპო გვხვდება დაბლობ ადგილებში, დროდადრო იღუეება და იფარება წყლით; ეტე გვხვდება შედარებით უფრო მაღალ ადგილებზე და არ იფარება მდინარის წყლით.

ბილოლოში — მოძღვრება, რომლის მიხედვით სიტოცხელ და, მაშასადამე, გარძობიერება ახასიათებს ყველა ნივთს ბუნებაში.

ბიმენიალური შრე — იხ. ბიმენიუმი.

ბიმენიუმი — სპორების წარმოშობი უჯრედების ფუნა (შრე) ზოგიერთი სოკოს (ბიმენომიეტები) ნაყოფსხეულში. შედგება საკუთრივ ბანიდიუმებისა და მათთან მორიგეობით განლაგებული უნაყოფო ცილინდრული უჯრედებისაგან — პარაფიზებისაგან.

ბიმენოფორი — სოკოს ნაყოფ-სხეულის ზედაპირი, რომელზედაც ბიმენიუმი იოთავსებული.

ბინოფორი — იხ. გინოფორი.

ბიოდები — თევზის ენისქვეშა რკალის ქვედა წყვილი ძვალი.

ბიომანდიბულარი — ენისქვეშა რკალის ზედა წყვილი ძვალი თევზებსა და სხვა ხერხეპლიან ცხოველებში.

ბიოსტილია — ყბის აპარატის შესახსრების ერთ-ერთი ტიპი თავს ქალასთან უმეტეს თევზებში. ბიოსტილიის დროს

პირველადი ზედა ყბა უკანა ბოლოთი დაკავშირებულია თავის ქალას სმენის განყოფილებასთან ჰიომანდიბულარის (ენისქვეშა რკალის ზედა წყვილი ძვლის) მეშვეობით, ხოლო წინა ბოლო შეერთებულია თვალის წინა განყოფილებასთან იოგვით.

ბიპანთიუმი — გაფართოებული ყვავილსაქდომი, რომელზედაც ჩვეულებრივ მიზრდილია ყვავილსაფრის ფოთლებისა და მტკრიანების ფუძე (დამახასიათებელია შუანასკვიანი ყვავილები-სათის).

ბიპანთოლიუმი — ლამბაქისებრი ან ჩაზნეკილი ყვავილელი, რომელზედაც მრავალი წვრილი ყვავილი ზის; აგრეთვე ნაყოფელი, როგორც ეს ლელეს ახასიათებს.

ბიპარიონი — სამთითიანი ცხენების ერთ-ერთი გადაშენებული გვარი, რომლის წარმომადგენლები ცხოვრობდნენ მესამეულ პერიოდში.

ბიპარიონული ფუნა — ზედა მესამეულში გავრცელებული ნამარხი ძუძუმწოვრების ფუნა.

ბიპერალგეზია — იხ. ბიპერაპათია.

ბიპერალგემია — შაქრის სიჭარბე სისხლში.

ბიპერალილოდი — უჯრედი ან ინდივიდი, რომელიც ორივე ქრომოსომულ ანაწყობში შეიცავს ორზე მეტ ერთნაირ ქრომოსომულ სეგმენტს, როგორც ტრანსლოკაციის შედეგს. მეტწილად ეს დამატებითი სეგმენტები შეერთებულია არაპოლოზოგიურ ქრომოსომებთან.

ბიპერემია — სისხლის დიდი რაოდენობით დაგროვება, მოწოლა სხეულის რომელიმე ნაწილში ან ორგანოში.

ბიპერესთეზია — კარბგარძობიერება.

ბიპერვენტილატია — ფილტვების გაძლიერებული ვენტილატია.

ბიპერკიტამინოზი — ვიტამინების სიჭარბე ორგანიზმში; ვიტამინების სიჭარბით გამოწვეული მოვლენა. მაგ., ზოგიერთი ვიტამინის (VI — ეიტამინი)

სიკარბე იწვევს ნივთიერებათა ცვლის დარღვევას.

ბიპერტერმია — ორგანოს გაღამებულობა; ჩვეულებრივ გამოწვეულია თერმორეგულაციის დარღვევით.

ბიპერკინეზია — უნებლიე მოძრაობა კანკალის, კუნთების კრუნჩხვითი შეკუმშვის და სხვა სახით. ადგილი აქვს ტვინის ღიდი ნახვეარსფეროების ქერქის მოქმედების დარღვევის დროს.

ბიპერმეტროპია — იხ. შორსმხედველობა.

ბიპერმორფოზი — მატლის ორი ან მეტი, ურთიერთისაგან მკვეთრად განსხვავებული, სტადიის არსებობა ზოგიერთ მწერში.

ბიპერპათია — მაღალი, მომატებული გრძნობიერება.

ბიპერპლანია — ქსოვილის სტრუქტურული ელემენტების რიცხვის გაზრდა, მათი ქარბად წარმოქმნის შედეგად.

ბიპერპლოიდი — დიპლოიდური უჯრედი ან ორგანიზმი, რომელიც შეიცავს ზეკომპლექტურ ქრომოსომებს ან ქრომოსომულ სეგმენტებს.

ბიპერპოლიპლოიდი — პოლიპლოიდური ტიპი, რომელიც შეიცავს ერთ ან რამდენიმე ზეკომპლექტურ ქრომოსომს თავის ქრომოსომულ ანაწევარში.

ბიპერსინდუზი — ჰიბრიდში ბივალენტების რიცხვის სიკარბე მშობლების ბივალენტების რიცხვთან შედარებით.

ბიპერტელია — მეტად შორს წასული ევოლუციური ცვლილება, რომელსაც არა აქვს შემგუებლობითი მნიშვნელობა.

ბიპერტერიოიდიზმი — ფარისებრი ცირკულის მოქმედების მკვეთრი მატება, რაც იწვევს ზოგიერთ დაავადებას.

ბიპერტონია — სისხლის (არტერიული) წნევის აწევა.

ბიპერტონული ხსნარი — 1. ხსნარი, რომლის ოსმოსური წნევა უფრო მაღალია ვიდრე სისხლის პლაზმისა ან მცენარის უჯრედის შიდა წნევისა. უჯრედი, რომ ასეთ ხსნარში მოვითავსოთ პლაზმოლიზი მოხდება. 2. ხსნარი, რომელშიც

გასხნილ ნივთიერებათა კონცენტრაცია მაღალია, ხოლო გამხსნელის (წყლის) კონცენტრაცია დაბალი, და ამის გამო აქვს უფრო მაღალი ოსმოსური წნევა, ვიდრე რომელიმე ხსნარს, რომელთანაც მას ადარებენ.

ბიპერტრიპოზი — თმის ძალიან დიდი რაოდენობით განვითარება.

ბიპერტროფია — რაიმე ორგანოს, ქსოვილის ან სხეულის ნაწილის შეტისმეტე გადიდება მათი შემადგენელი უჯრედების არანორმალური გაზრდის შედეგად; შეიძლება იყოს ფიზიოლოგიური და პათოლოგიური.

ბიპერფლანგია — თითებში ფლანგების რაოდენობის გადიდება ნორმალურთან შედარებით.

ბიპერქიმიერია— 1. ქიმიერი, რომლის ზრდის კონუსში განსხვავებულ უჯრედიანი კომპონენტები ისე მკვიდროდა ერთმანეთში შეკრული, რომ ამ უჯრედებს შორის შესაძლებელია ინტენსიური ნივთიერებათა შიშოცლა. პლასტიკური შემოქმედების მეშვეობით ასეთი ადვენტური კვირტიდან წარმოქმნილი ყლორტები ჰიბრიდულ შთაბეჭდილებას სტოვებს. ამ ყლორტების შთამომავლობის იდიოტიპი შეესაბამება იმ უჯრედების იდიოტიპს, რომლებიდანაც განვითარდა გენერაციული ქსოვილები. 2. ქიმიერი, რომლის გენეზურად განსხვავებული კომპონენტები მოზაიკურადაა განლაგებული.

ბიპერპალოიდი—პალოიდური უჯრედი ან ორგანიზმი, რომელიც შეიცავს ზეკომპლექტურ ქრომოსომებს.

ბიპნოზი—თავისებური, ძილთან მიახლოებული მდგომარეობა, რომელიც ჩვეულებრივ, შთავონებით არის გამოწვეული. ბიპნოზს საფუძვლად უდევს თავის ტვინის უმაღლესი განყოფილების ნაწილობრივი შეკავების მოვლენა.

ბიპნოსპორა — აპლანოსპორა ძლიერ გასქელებული უჯრედული გარსით.

ბიპოჰლიეუმია—შაქრის რაოდენობის შემ-

ცირება, ნორმალურთან შედარებით ორგანიზმში (სისხლში).

ბიოგლოკემურია შოკი — კრუნჩხვები, შემდეგ კი ორგანიზმის სიკვდილი, რაც გამოწვეულია სისხლში შაქრის რაოდენობის შეკეთრი შეშცირებით.

ბიოდერმა — 1. ზოგიერთი მცენარის ეპიდერმისის კანის ქვეშ მდებარე მექანიკური ქსოვილი, რომელიც შექმნილია 1—3 შრედ განლაგებული სქელგარსიანი წაგრძელებული უჯრედებისაგან, (გვხვდება წიწვეში, თესლებში).

2. ერთშრანი ეპითელური ქსოვილი, რომელიც მოთავსებულია კიებისა და ფესხასხრიანების კუტიკულის ქვეშ.

ბიოფიტაზიმოზი — დაავადება, რომელიც გამოწვეულია ორგანიზმში ვიტამინების ნაკლებობით არარაციონალური კვების შედეგად.

ბიოთალამუსი — წინა ტვინის ნაწილი, რომელიც ქმნის ტვინის მესამე პარკუჭის ფუძეს, სადაც მოთავსებულია ბისეგარალური ფუნქციების (წყლის ვლანსი, სხეულის ტემპერატურა, ძილი და ა. შ.) მმართველი სხვადასხვა ცენტრი. შუამდებარე ტვინის ბორცქვეშა განყოფილება.

ბიოთეზა — რაიმე მოვლენის ან ფაქტის ასახსნელად წამოყენებულ მცნიერარული ეარული, რომლის ეექველობა საჭიროებს შემოწმებას და ცდით დამტკიცებას.

ბიოთეკა — კაეოვანი წყალმცენარეების (დიატომეების) ორი საგდულიდან პატარა საგდული, რომელზედაც ეპითეკა (დიდი საგდულა) ჩამოკეული.

ბიოთერმია — სხეულის ტემპერატურის დაქვეითება, ნორმალურთან შედარებით.

ბიოთეციოზი — ჩანთიანი სოკოების (ლიკომიკეტების რიგიდან) და აგრეთვე ამ სოკოებისაგან წარმოქმნილი მღერების (ლიქენების) ნაყოფსხეულის (აპოთეციუმის) ძირი. ბიოთეციუმს ხშირად სუბჰიმენიალურ შრესაც უწოდებენ.

ბიოკაჰმა — ტვინის პირველადი ქერქის ნაშთი ტვინის გვერდითი პარკუჭის ღრუს შიგნით ძუძუმწოვარ ცხოველებში.

ბიოკოტილი — ლებნისქვეშა მუხლი; ღეროს ის მონაკეთი, რომელიც მდებარეობს ფესვის ყელისა და ლებნის მიმავრების ადგილს შორის.

ბიოლოგია — იხ., იპოლოგია.

ბიომორფოზი — ორგანოს ან მისი ნაწილის რედუქცია, რაც ბიოლოგიურად პროგრესულია, მაგ., ცხენებში ზეორე და მეოთხე თითის დაკარგვა, გაქრობა.

ბიონასტია — დორზინტრალური აგებულების მქონე ორგანოს მორფოლოგიურად ქვედა მხარის უფრო სწრაფი ზრდა, რის შედეგადაც ეს ორგანო მოიღუნება ზევით (ან შიგნით); მაგ., ბიონასტიის შედეგად ზდება ზოგიერთი ყვავილის ყვავილსაფრის (ჰამი და გვირგვინი) უკანვე შეკეევა დაყვავილების შემდეგ (ეპინასტიისაგან განსხვავებით).

ბიონერალური ნერეული რგოლი — კანეკლიანთა ნერეული სისტემის ზედა ნერეული რგოლი.

ბიოპალური ფაზა — იხ. ბიოპუსი.

ბიოპლაზია — უჯრედების განუეითარებლობა ბისტოგენეზის ნორმალური მიმდინარეობის დარღვევის შედეგად.

ბიოპლოიდი — დიპლოიდური ორგანიზმი, რომელიც ხასიათდება ცალკეულ ქრომოსომთა უქონლობით.

ბიოპოლიმლოიდი — პოლიპლოიდი, რომელსაც აკლია ერთი ან რამდენიმე ქრომოსოპი.

ბიოპუსი — ტკიპების (ფქვილის ტკიპის) განუეითარების ერთერთი ფაზა, სტადია.

ბიოსინდეზი — ჰიბრიდში ბეკალენტების უფრო ნაკლები რიცხვის წარმოქმნა მეიოზის დროს. ვიდრე მისი მშობლების ფორმებში.

ბიოსტაზა — უჯრედების ჭგუფი, რომელიც განლაგებულია ჩანასახის პარ

კის ქვეშ ზოგიერთი უმაღლესი მცენარის თესლევირტში. (გვხვდება ბუზიქერიაში, გოქმოსებრთა ზოგ წარმომადგენელში და სხვ.).

მაიოსტაზი — 1. სისხლის შეგუბება სხეულის ქვედა ნაწილებსა და ორგანოებში; მეტწილად გამოწვეულია გულის მოქმედების მოღუწებით. 2. გენის გამოვლინების ჩახშობა არაალეურთა გენის ზეგავლენით.

მაიოსტოზი — ტკიპების პირის აპარატის ნაწილი.

მაიოსტრაკუმი — მოლუსკების ნიჟარის მესამე შიგნითა შრე; სადაფისებრი შრე.

მაიოტლამური განყოფილება ტვინისა — შორისული ტვინის ნერვული წარმონაქმნი, რომელიც პატარა ღარითაა მხედველობის ბორცვებისგან გამოყოფილი.

მაიოტენური ხსნარი — იხ. ჰიპოტონური ხსნარი.

მაიოტეციუმი — იხ. ჰიპოტეციუმი.

მაიოტირიზი — ორგანიზმის მდგომარეობა ფარისებრი ჭირკვლის მოქმედების დაქვეითების, შედეგად.

მაიოტირიდიზმი — ფარისებრი ჭირკვლის მოქმედების მკვეთრი დაქვეითება.

მაიოტონია — სისხლის წნევის დაქვეითება.

მაიოტონური ხსნარი — 1. ხსნარი, რომლის ოსმოსური წნევა, უფრო ნაკლებია სისხლის პლაზმის ან უჯრედის შიდა წნევაზე. მცენარის უჯრედში წყლის შეწოვა მხოლოდ ჰიპოტონური ხსნარიდან შეიძლება. 2. ხსნარი, რომელშიც გახსნილ ნივთიერებათა კონცენტრაცია დაბალია, ხოლო გამხსნელის (წყლის) კონცენტრაცია მაღალი და ამის გამო აქვს უფრო დაბალი ოსმოსური წნევა, ვიდრე რომელიმე ხსნარს, რომელსაც მას ადარებენ.

მაიოტიროფია — უჯრედის ან ქსოვილის მოცულობის შემცირება მათი კვების გაუარესების შედეგად.

მაიოფარინჯი — შწერების პირის ღრუში არსებული ენისმაგვარი, კიტინოვანი ამონაზარდი, რომლის ორივე მხარეზე ყბების კუნთებია მოთავსებული.

მაიოფიზი — ტვინის ქვედა დანამატი; შინაგანი სეკრეციის ჭირკვალი, რომელიც თავის ტვინის ფუძეზე მდებარეობს. მასში წარმოქმნილი ჰორმონები დიდ გავლენას ახდენს ორგანიზმის ზრდასა და განვითარებაზე.

მაიოქსია — ეანგბადით შიმშილი, რომელიც გაპირობებულია ქსოვილების ეანგბადით არასაკმარისი მომარაგებით ან ქსოვილებში ეანგბადის მოხმარების დარღვევით.

მაიოქსილია — მეჩქნის ძლიერი განვითარება ორგანიზმს ქვედა მხარეზე, ან პირიქით მეჩქნის სუსტი განვითარება ორგანიზმს ზედა მხარეზე; მაგ., წიწვოვანებისა და ზოგიერთი ფოთლოვანი მცენარის (ვაშლი, მსხალი) მოღუწულ ღეროსა და ტოტებზე.

მაიოზონდრია — იხ. იპოზონდრია.

მაიოპალოიდი — ინდივიდი ან უჯრედი, რომლის ჰალოიდურ ანაწყოებში აქლია ერთი ან რამდენიმე ქრომოსომი.

მაიოუდინი — განსაკუთრებული ცილოვანი ნივთიერება, რომელსაც გამოყოფს სამედიცინო წურბელას კუნთოვან ხასაში მოთავსებული სანერწყვეე ჭირკვლები; ხელს უშლის სისხლის შეღდგმას; ამიტომაც რომ წურბელის ნაებენი ადგილიდან დიდი ხანს სლით სისხლი.

მაისტიდინი — ერთ-ერთი ამინომჟავა, რომელიც შედის უმეტესი ცილის შემადგენლობაში.

მაისტოციტები — ხერხემლიანი ცხოველებისა და ადამიანის შემაერთებული ქსოვილის უჯრედები, რომლებიც შეიქმნა ორგანიზმში მოხვედრილ მიკროორგანიზმებსა და უცხო ნივთიერებებს.

მაისტობლასტები — ემბრიონული ხასიათის უჯრედები, რომლებიც შეადგენენ

ე. წ. იმაგინალურ დისკოს, რომლიდანაც კუპრის სტადიაში მიმდინარეობს ზრდასრული მწერის ორგანოების ფორმირება.

ბისტოგენეზი — ცხოველური ორგანიზმის ქსოვილთა წარმოქმნისა და ღიფერენცირების პროცესთა კომპლექსი.

ბისტოლოზი — ქსოვილების დაშლა ცხოველურ ორგანიზმში.

ბისტოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ადამიანისა და ცხოველების ქსოვილთა და ორგანოთა აგებულებას.

ბისტორიაცია — ხანგრძლივი, ერთი მიმართულებით მიმდინარე პროცესი, რასაც მოსდევს ქრომოსომა სუკრძის შეცვლა.

ბისტოფიზიოლოგია — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს უჩრედების, ქსოვილებისა და ორგანოების სტრუქტურისა და ფუნქციის ურთიერთკავშირს.

ბისტოციტები — იხ. ბისტოზლასტები.

ბისტო-მემბტური ბარიერი — ფიზიოლოგიური მექანიზმი (ბარიერი), რომელიც იცავს ქსოვილებისა და ორგანოების მკვებავ სითხეს მავნე ნივთიერებებისაგან.

ბიფა, ბიფები — ძაფუჭრედი; წვრილი, ჩვეულებრივ, დატოტვილი ძაფები, რომლებისგანაც შედგება სოკოს სხეული — მიცელიუმი.

ბოვერისხი მილები, არხები — ძელის ძირითად ნივთიერებაში არსებული მილები, რომელშიც გადის სისხლძარღვები და ნერვები.

ბოლარქტიკული ოლქი — ფიტოგეოგრაფიული (ფლორისტული) და ზოოგეოგრაფიული ოლქი; პოლარქტიკული ფლორისტული ოლქი მოიცავს ევროპის, აზიის დიდ ნაწილს, აფრიკის ჩრდილოეთ ნაწილს და თითქმის მთელ ჩრდილო ამერიკას; პოლარქტიკული ზოოგეოგრაფიული ოლქი მოიცავს ხმელეთის თითქმის იმავე ტერიტორიას აფრიკის ჩრდილოეთი ნაწილის გამოკლებით.

ბოლოზაზიდიუმი — ერთუჭრედიანი ბაზი-

დიუმი; ბაზაზიდიუმი, რომელიც არ არის უჭრედებად დაყოფილი; დამახასიათებელია უმეტეს ბაზიდიუმიან სოკოში. (პოლოზაზიდიომიცეტებისათვის).

ბოლოგანეტა — იხ. პოლოგამია.

ბოლოგამია — განაყოფიერება, რომელიც გამრავლებასთან არ არის დაკავშირებული. მას მაკროგამიასაც უწოდებენ. პოლოგამიის დროს ინდივიდი უშუალოდ გადაიქცევა გამეტად (პოლოგამეტა), რომელიც არაფრით არ განსხვავდება ინდივიდის ევგეტატიური განვითარების სტადიისაგან, ე. ი. ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს ორი ევგეტატიური ინდივიდის შეარწყმას, რომლებიც არ არიან სპეციალურ გამეტებად ღიფერენცირებული (გვხვდება უმდაბლეს სოკოებში).

ბოლოგენეზური ცვლა — მეცნარეულობის ხანგრძლივი ცვლა, რაც გამოწვეულია გეოგრაფიული გარემოს თანდათანობითი ცვლილებებით მთლიანად.

ბოლოგინური — პოლოგინურს უწოდებენ ისეთ ვენებს და ნიშნებს, რომლებიც გადაეცემა მხოლოდ დედისაგან მდებრობით შთამომავლობას, ე. ი. მარტოოდენ მდებრობითი ხაზით. მეგკიდრეობის ეს ტიპი აღმოაჩინა ტ. შორგანმა 1922 წელს დროზოფილაში, რომელსაც გააჩნია X — ქრომოსომები.

ბოლოზინური ტიპი კვებისა — რთული ორგანული ნივთიერებებით კვება.

ბოლოკრინული ჭირკვლები — ჭირკვლები, რომლებშიც სეკრეტის წარმოქმნასთან სდევს მასეკრეტირებელი უჭრედების სრული გარდაქმნა — სიკვილი. მ.კ., ქონის ჭირკვლები.

ბოლომეტაბოლია — მწერების პოსტემბრიონული განვითარება, რომლის დროსაც მატლის ფაზა მკვეთრად განსხვავდება ზრდასრული ფორმისაგან.

ბოლომეტამორფოზი — სრული გარდაქმნა; მწერების განვითარება, რომლის დროსაც ადგილი აქვს მატლისა და კუპრის სტადიას.

ბოლოლანქტონი — ორკანიზმთა ერთობ-

ლიობა, რომელიც მთელი სიცოცხლის განმავლობაში ცხოვრობს წყლის სიზრქეში. განსხვავებით მეზოპლანქტონისა — ორგანიზმები, რომლებიც დროებით ცხოვრობენ წყლის სიზრქეში.

• **პოლიტოლოგია** — მეცნიერება, რომელიც მოიხსენიებს პირებს, რომლებსაც პირა არა აქვს ამონაკვეთები.

• **პოლიტიკა** — ის ეგზემპლარი (ან სხვა ელემენტი), რომელსაც აქვს იყენებს ან უთითებს როგორც ნომენკლატურულ ტიპს; ე. ი. ის ეგზემპლარი (ან ელემენტი), რომელსაც მუდმივად ეკუთვნის ტაქსონის სახელწოდება (სიტყვა-სიტყვით, „მთლიანი ტიპი“).

• **პოლიტიკური ტიპი** კვებისა — ფორსინთეზის ან ქემოსინთეზის გზით მიღებული ორგანული ნივთიერებებით კვება.

• **პოლიფილი** — ინდივიდში სხეულის ნაწილის ან რაიმე წარმონაქმნის გამოჩენა. რომელიც ნორმალურ პირობებში განლაგებული უნდა იყოს სხეულის სხვა სეგმენტზე. პოლიფილი ანუ პეტრომორფოზი შეიძლება წარმოვიდგინოთ წმინდა მოლიფიკაციურ მოვლენად ანდა მექვიზრულად იყოს გაპირობებული.

• **პოლიფილი** — უჯრედის ექვიციური დაყოფა (მიტოზი), რომელიც მთავრდება გენეტიკურად იდენტური შეიღებული უჯრედების წარმოქმნით.

• **პოლიფილი** — ნაწილობრივი პოლილოგია.

• **პოლიფილი** ლიქენები, მღიერები — მღიერები, რომელთა თალუსში სოკოს კოლონიები და წყალმცენარის ცალკეული უჯრედები თითქმის თანაბრადაა გაფანტული.

• **პოლიფილი** — ცხოველური ორგანიზმის შინაგანი გარემოს ერთგვაროვნების, მუდმივობის განმსაზღვრელ რეაქციათა ერთობლიობა.

• **პოლიფილი** — ორი პოლილოგური სასქესო ქრომოსომის კონიუგაცია.

პოლიფილი — იხ. პოლიფილი.

• **პოლიფილი** გაყოფა — მოწიფების მეორე გაყოფა გაშტოვებულში, რომელსაც ექვიციური ანუ პირველი რიგის სპერმატოციტებისა და ოოციტების მეორე მეიოზურ გაყოფასაც უწოდებენ.

• **პოლიფილი** — ქსოვილის ან ორგანოს ტრანსპლანტაცია (გადანერგვა) იმავე სახეობის სხვა, არამონათესავე ორგანიზმში.

• **პოლიფილი** — პალიოლოგი უჯრედი, რომელიც წარმოიქმნება პეტროციტიდან პირველი მეიოზური გაყოფის გაულის შემდეგ.

• **პოლიფილი** — სასქესო უჯრედები, რომელთაც აქვთ ერთნაირი სასქესო ქრომოსომები (მაგალითად, ძუძუმწოვარ ცხოველები და ადამიანის მღიერობითი სასქესო უჯრედები შეიცავს მხოლოდ X — ქრომოსომს, განსხვავებით სპერმატოციტებისაგან, რომლებსაც შეიძლება ჰქონდეს ან X ან Y ქრომოსომი).

• **პოლიფილი** სქესი — სქესი, რომელიც შეიცავს მიმდინარეობის დროს წარმოიქმნება, სქესის მიხედვით ერთნაირად დიფერენცირებული გამეტები (განსხვავებით პეტროგამეტური სქესისა), პოლიფილი ინდივიდებს განაჩნია ორი X — ქრომოსომი. პოლიფილი სქესი უშუალოდ შემთხვევაში მღიერობითია, იშვიათად კი — მამრობითი.

• **პოლიფილი** — მტერიანებისა და ბუტყოს ერთმანეთში მოწიფება ორსქესიან ყვავილში (დიფილიის საწინააღმდეგოდ).

• **პოლიფილი** ფიტოცენოზებისა — ფიტოცენოზთა ფლორისტული ერთგვარობა ყველაზე მნიშვნელოვანი სახეობების ინდივიდთა თანაბარი განლაგებისას.

• **პოლიფილი** — პოლიფილი უწოდებენ უჯრედს ან ორგანიზმს, რომელიც ერთ ბირთვში შეიცავს არანა-

ლებ ორ ერთნაირ გენომს. ბომოგენომურობა ნიშნავს, რომ თითოეული ქრომოსომი ანაწყობში წარმოდგენილია სულ მცირე ორჯერ, მაშინ როდესაც ბომოზიგოტურობის დროს ბირთვში არის არანაკლებ ორი იდენტური ალელი.

ბომოგენური — შემადგენლობით, წარმოშობით, თვისებებით ერთგვარი (საპირისპიროდ ჰეტეროგენურისა).

ბომოგენური ხსივი — გულგულის მარტივი ხსივი, რომელიც შედგება ერთნაირი, რადიალურად წაგრძელებული უჯრედებისაგან, დამახასიათებელია უმეტესი მეტქნიანი ფოთლოვანი მცენარისათვის.

ბომოდენტური კბილები ხსიტემა — კბილების სისტემა, რომელიც შედგება ერთგვაროვანი ფორმის კბილებისაგან. დამახასიათებელია ძუძუმწოვართა ზოგიერთი წარმომადგენლისათვის.

ბომოდინამია — საერთო წარმოშობის მქონე ორგანოების ან ნაწილების თანმიმდევრობითი განმეორება ორგანიზმის სხეულში. (მაგ., კისრის, მკერდისა და ა. შ. მალეების განლაგება).

ბომოდინამური — ბომოდინამურს უწოდებენ: 1. წყვილ ნიშანს (ალელს), როდესაც არც ერთი მათგანი, არ წარმოადგენს დომინანტს. 2. გენებს, რომლებიც ერთდროულად გავლენას ახდენენ ერთ და იმავე ეპიგენეზურ პროცესზე.

ბომოდენტურობა — იხ. ბომოდენტური კბილების სისტემა.

ბომოვიტამინები — სინთეზური ნივთიერება, რომელიც ვიტამინებისაგან განსხვავდება ქიმიური სტრუქტურით, მაგრამ ამა თუ იმ ხარისხით გააჩნია ვიტამინებისათვის დამახასიათებელი ბიოლოგიური აქტიურობა.

ბომოზიგოტა — ზიგოტა (ორგანიზმი), რომელსაც ბომოლოგიური ქრომოსომების შესატყვისი ლოკუსში ერთი და იგივე ალელი გააჩნია. წარმოიქმნება მოცემული გენის ერთნაირი ალელე-

ბის მატარებელი, ე. ი. ერთგვაროვანი ორი გამეტის შერწყმით.

ბომოზიგოტური — ბომოზიგოტურს უწოდებენ განაყოფიერებულ კვერცხუჯრედს ან ინდივიდს, რომელიც განვითარებულია ორი, ხარისხობრივად, რიცხობრივად და განლაგებით იდენტური გენების მქონე, გამეტისაგან; ე. ი. ინდივიდები, რომლებიც თავის შთამომავლობაში არ ამჟღავნებენ დათიშვას და „წმინდა“ სახით ინარჩუნებენ თავიანთ ნიშანთუკებებს.

ბომოზიგოტურობა — ორგანიზმის მემკერდოლოგიური ერთგვაროვნება, რომელიც წარმოქმნილია შედარებით მსგავსი მემკვიდრულობის მქონე მშობლებისაგან. ამ შემთხვევაში შთამომავლობაში იდგილი არა აქვს დათიშვას.

ბომოთალიზმი — ორსქესიანობა პაპლოიდურ თაობებში (ზოგიერთ სოკოსა და წყალმწივნარებში), როდესაც მოცემული სახეობის ყველა ინდივიდს აქვს მორფოლოგიურად და ფიზიოლოგიურად ტოლფასოვანი თალუსი. ამავე დროს მათგან წარმოქმნილ გამეტებს შეუძლიათ ერთმანეთს შორის კომუნიკაცია.

ბომოთერმული ცხოველები — ცხოველები, რომელთაც აქვთ სხეულის მუდმივი ტემპერატურა; თბილისხლიანი ცხოველებია, მაგ., ფრინველები და ძუძუმწოვრები, რომელთაც გააჩნიათ სხეულის ერთი გარკვეული ტემპერატურა გარემო ტემპერატურის შეცვლის მიუხედავად.

ბომოკარიონი — უჯრედი ან კიფი, რომელიც შეიცავს ორ ან რამდენიმე გენეტიკურად იდენტურ ბირთვს.

ბომოკლინური დამტვერვა — დამტვერვა, რომლის დროსაც ერთი ყუაილის მტვერა მოხვდება იმავე ყუაილის ღრუზე (თუითდამტვერვა).

ბომოლოგია — ერთნაირი წარმოშობისა და აგებულების, მაგრამ სხვადასხვა ფუნქციის მქონე ორგანიზმის მსგავსება.

ბომოლოგიური გენები—ერთნაირი ფუნქციისა და ლოკალიზაციის გენები ერთი და იმავე სახეობის ან სხვადასხვა სახეობის ინდივიდებში.

ბომოლოგიური ვარიაცია — იდენტური, მეტწილად მუტაციური, ცვლილება განსხვავებული სისტემატიკური ერთეულის ინდივიდებისა.

ბომოლოგიური ორგანოები — ცხოველის ან მცენარის ორგანოები, რომლებიც ერთგვაროვანია თავისი საერთო წარმოშობით და აგებულებით, მაგრამ განსხვავდებიან ფორმით და ფუნქციით (მაგ. ხერხემლიანი ცხოველების სხვადასხვა სახის კიდურები: სასიარულო, საცურაო, საფრენი და სხვ. მცენარეთა ფოთლის, ღეროს ან ფესვის სახეცვლილებები და სხვ.).

ბომოლოგიური ქრომოსომები—აგებულების მიხედვით, ე. ი. სტრუქტურულად მსგავსი ქრომოსომები, რომლებსაც აქვთ ალელური გენების ერთნაირი კომპლექტი; შეიიზის დროს ხდება ბომოლოგიური ქრომოსომების კონიუგაცია.

ბომომერია — ნიშნის ფენოტიპური გამოვლენების გაპირობება რამდენიმე ფაქტორით (გენით), რომელთაგან თითოეული ფაქტორი ერთნაირ ეფექტს ახდენს რაოდენობრივი თვალსაზრისით.

ბომომექსიზი — სქესობრივი გამრავლება სოკოებში, როგორც შედეგი გენტიკურად მსგავსი ბირთვების შერწყმისა, რომლებაც ჩვეულებრივ ერთი და იმავე თალომიდანაა წარმოქმნილი.

ბომომორფული ქრომოსომები — სტრუქტურულად იდენტური ქრომოსომები. ლომონიზი — ომონიზი.

ბომონოზია — ერთგვაროვანი აგებულება.

ბომინომური მეტამერია — სხეულის დაყოფა დაახლოებით ერთნაირი აგებულებაზე სეგმენტებად, მეტაპერებად.

ბომოპლანია — ორგანოების მსგავსი აგებულება, სხვადასხვა ქვეყნის ცხოვე-

ლებში, მსგავს საარსებო პირობებთან შეგუების ზეგავლენით.

ბომოპლასტიკა — ქსოვილის ან ორგანოს გადანერგვა ერთი ინდივიდიდან იმავე სახეობის მეორე ინდივიდზე.

ბომოპლასტიკური ორგანიზმები — ორგანიზმები, რომლებსაც შექმნილი აქვთ ერთნაირი შეგუებულობა პარალელური, მაგრამ დამოუკიდებელი, ევოლუციური პროცესის შედეგად.

ბომოპლასტომური — ტერმინი იხმარება გენტიკურად ტოლფასოვანი პლასტიდების შქონე უჯრედების აღსანიშნავად.

ბომოპლიდური—ბომოპლიდურს უწოდებენ ბირთვს, ქსოვილს, ორგანიზმსა და ა. შ. რომელშიც ანაწყობის პრომოსომა რიცხვი უნაშთოდ იყოფა პაპლიდურ რიცხვებად.

ბომოპოლოგია — იხ. ბომოპლანია.

ბომოხეკხულოზში — არაბუნებრივი, მახინჯი სქესობრივი ლტოლვა თავისივე სქესის პირისაღმი.

ბომოხანაპხიზი — ორი ბომოლოგიური ქრომოსომის კონიუგაცია.

ბომოხინდუზი—იგივე, რაც ბომოხინაპხიზი.

ბომოხპორია — იხ. იზოსპორია.

ბომოსტილია — ტოლსვეტიანობა: როდესაც რომელიმე სახეობის ყველა ეგზემპლარზე ვითარდება ტოლსვეტიანი ყვავილები და, ამის შესაბამისად მტერიანის ძაფებიც თანაბარი სიგრძისაა (პეტეროსტილის — ნაირსვეტიანობის საწინააღმდეგო მოვლენა).

ბომოფიტური—ბომოფიტურს უწოდებენ სპოროფიტების დიპლოიდური თაობების ორსქესიან ინდივიდებს.

ბომოცერკალური კულის ფარფლი—თევზების კულის ფარფლი, რომელსაც აქვს ერთნაირი სიგრძის ზედა და ქვედა მონაკვეთი.

ბომუნჯულუსი—ადამიანის მსგავსი არსება, რომელიც შუა საუკუნეების ალქიმიკოსთა აზრით, შეიძლება შეიქმნას ხელოვნური გზით.

პორდენი — ქერის მარცვლებში შეშავალი ცილა პროლაშინების ჭგუფიდან.

პორმოგონიუმები — ძაფნაირი ლურჯმწვანე წყალმცენარების მრავალუჯრუდიანი ძაფისებრი მონაკეთები, რომლებიც წარმოიქმნება გამრავლების დროს ძაფების დაწყვეტის შედეგად.

პორმონი — ფიზიოლოგიურად მაღალი აქტიურობის მქონე ნივთიერება, რომელიც გამოიყოფა შინაგანი სეკრეციის ჭირკვლებში. მონაწილეობს ორგანიზმის, როგორც მთლიანი სისტემების, ასევე ცალკეული ორგანოს განვითარებისა და ფუნქციების რეგულაციაში.

პორმონული რეგულაცია — შინაგანი სეკრეციის ჭირკვლების პორმონებით განხორციელებული ქიმიური რეგულაციის კერძო შემთხვევა.

პუშიდური ოლქები — ტენიანი ოლქები, სადაც ნალექების რაოდენობა წლის განმავლობაში მეტია იმ წყლის რაოდენობაზე, რომელიც შეიძლება აორთქლდეს და შესრუტულ იქნეს გრუნტში ამ ხნის განმავლობაში.

პუშიფიკაცია — პუმუსის წარმოქმნის პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს ნიადაგში მცენარეული და ცხოველური

ნარჩენების გახრწნის შედეგად მიკრობების მონაწილეობით.

პუმორული გავლენა — სისხლით გადატანილ სხეადასხვა ქიმიურ გამლიზიანებელთა გავლენა ორგანოთა მუშაობაზე. სითხის მეშვეობით განხორციელებული გავლენა.

პუმორული თეორია — ამ თეორიის თანახმად ცოცხალი სხეული წარმოადგენს ოთხი ძირითადი „წვენი“ — სისხლის, ლორწოს, ყვითელი და შავი ნალექების ერთობლიობას, შეხამებას (წამოაყენა ჰიპოკრატემ).

პუმორული პათოლოგია — მოძველებული, გონებაპყვრებითი, მოძღვრება, რომლის თანახმად ყოველი დაავადება, წარმოადგენს ორგანიზმის წვენების (ჰიპოკრატის მიხედვით — სისხლი, ლორწო, ყვითელი და შავი ნალექი) უწყესრიგობის შედეგს.

პუმუხი — ნეშომპალა; ორგანულ ნივთიერებათა რთული კომპლექსი, რომელიც წარმოიქმნება ნიადაგში (ბაქტერიების მოქმედებით) მცენარეული და ცხოველური ნარჩენების ნაწილობრივი დაშლის (ხრწნის) პროდუქტების სინთეზირებით.

პუმბუხრი ნივთიერებანი — იხ. პუმუსი.

6 5 6 5 3 0

എന്നിടത്തുവെക്കും	5
.	7
.	48
.	65
.	83
.	102
.	124
.	131
.	135
.	141
.	153
.	178
.	187
.	225
.	237
.	247
.	280
.	281
.	290
.	327
.	338
.	342
.	362
.	371
.	372
.	374
.	379
.	382
.	392
.	394
.	397
.	399
.	402
.	403

რედაქტორები: ი. ქორჭია, ზ. ლენინიანიძე
გამომცემლობის რედაქტორი მ. გოგინაევა
მხატვრული რედაქტორი თ. კარბელაშვილი
ტექნიკური რედაქტორი თ. მანჯგალაძე
უფროსი კორექტორი ი. დონაძე
კორექტორი ი. მანჯავეძე
გამომწვევი ე. მუზაშვილი

ხელმოწერილია დასაბუქლად 18/1-77 წ. ქალაქის ზო-
მა 60X90/16 ღრმა ბეჭდვის ქალაქი. ნაბეჭდი თაბა-
ხი 26,75. სააღრ.-საგამომცემლო თაბახი 34,59.
ტირაჟი 5.000. შეკვ. № 867.
ფახი 8 მან. 00 კაბ.

გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი,
მარჯანიშვილის 5.

Издательство «Ганатლება», Тбилиси,
ул. Марджанишвили: № 5
1977

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლო-
ბათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა
სახელმწიფო კომიტეტის თბილისის წიგნის ფაბრიკა,
მეგობრობის გამზ. № 7

Тбилисская книжная фабрика Государственного
комитета Совета Министров Грузинской ССР по
делам издательств, полиграфии и книжной тор-
говли, пр. Дружбы № 7